QUAESTIONUM IURIS VTRIUSQUE PRACTICARUM, IN VTROQUE...

Giacomo Marchisello, Sigismundus Latomus, ...

NAZIONALE
VITT. EMANUELE
13
9 F
24

QVAESTIONVM IVRIS VTRIVSQVE PRACTICARVM, IN VTROQVE FORO QVOTIDIE OCCVRRENTIVM,

DECADES XVI.

recollecti à

IACOBO MARCHISELLO ARIMINENSI IC.
EXCELLENTISSIMO,

ad Illustrissimum ac Reuerendissimum

CARDINALEM FRANCISCVM SANGIORGIVM, Tituli S. Clementis, Ducatus Ferrariæ, Prouinciæ Romandiolæ, & Exarchatus Rauennæ de Latere Legatum, &c.

IN QVIBVS DECISIONES ET RESOLVTIONES CONtinentur omnis generis, puta testamentorum, successionum, contractuum, iudiciorum ciuilium, criminalium, feudalium, &c. quasi in nemore vniuersæ scientiæ ciuilis & canonicæ.

Nunc à viro quodam doctissimo de integro recensitæ, & summariis auctiores factæ.

Cum Indice rerum & verborum accuratissimo.

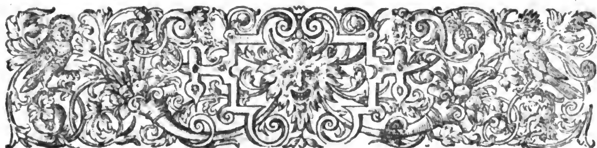

FRANCOFORDIÆ,
Impensis Ioannis Treudelii Bibliopolæ.

M. DC. XII.

REVERENDISSIMO AC ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, Dn. LOTHARIO, SANCTÆ SEDIS TREVIRENSIS ARCHIEPISCOPO, SACRI ROMANI IMPERII ELECTORI, ET PER GALLIAM AC Regis Arelatis Archicancellario, Administratori Primensi, &c.

Domino suo clementissimo

S.

I vera sunt, Reuerendiss. & illustrissime Princeps Elector, quæ de iustitia prædicarunt veteres, dominam nimirum eam non modo & Reginam, sed & matrem virtutum omnium esse, qua sublata, non domus vlla, non ciuitas, non hominum inter se societas, non ipsa denique vniuersitas rerum stare vel punctum temporis possit; neminem fore arbitror, quin vt modis omnibus amplectēdam eam, sic detestandam vice versa & cane peius angueque fugiendam, quam contrario nomine iniusticiam vocant, existimet; quippe, quæ vitiorum mater, domos euertit, ciuitates destruit, hominum societatem perturbat, ipsam denique rerum vniuersitatem distrahit atque dissoluit. Hinc est, quod iniustum quem quis opinatur, aditu, congressione, sermone dignum vix existimet, quin imo quasi maleficum aliquod & noxium animal eum auersetur, & occursum eius dirum sibi tetrumque & ominosum putet.

Sunt equidem fateor, omnia vitia bonis viris odiosa atque invisa, sed iniusticia tamē omniū maxime ab iis, in quib. est, aliorū animos alienat, odiumq; sibi conflat & conciliat. Toleramus interdum vitiis affectos aliis, quibusdam ignoscimus, quibusdam non nimis offendimur, quibusdam in hac vitæ & morum corruptione etiam oblectamur; Prodigos multi amant, auaros tolerant, multos aliena intemperantia non offendit, qui voluptates nimis refugiunt, etiam seueritatis & castimoniæ laudem ferunt, audacium in bello interdum aliquis vsus est, timidis & nimis vitæ cupidis ignoscitur: At iniustus qui est, communi omnium mortalium odio flagrat, suis, alienis, ciuibus, peregrinis, notis, ignotis iuxta omnibus invisus est & intolerandus habetur.

Sed non aliis modo, verum & ipsi sibi iniustus exosus quasi de-

prehenditur, Omnibus enim hominibus tametsi à natura tributum sit, vt propria sua vitia raro agnoscāt, eaque modis omnibus tegere & occultare conentur, aut etiam eis virtutum nomina imponere, vt si prodigi pro liberalibus, auari pro parcis ac frugi, timidi pro cautis & consideratis, audaces pro fortibus haberi & prædicari velint; facilius tamen reperias, qui se avarum, qui timidum, qui audacem, qui libidinosum, quam qui iniustum esse fateatur, quin imo cæteris suis vitiis hanc quasi defensionem parare, aut excusationem saltem prætexere consueuerunt: Auarus sum; fateor, sed ita, vt mea conseruem, suo neminem fraudem. Prodigus; sed cui, vt largiar, eripio? in quem contumeliosus sum? Indulgeo voluptati, hilare vivo, quicquid animo meo collubitum est facio; quid tum? libidines meæ nocēt nemini. Ita nimirum ille apud Terentium homo impurissimus: Leno, inquit, sum, fateor, pernicies communis adolescentium, periurus, pestis, tamen tibi à me nulla est orta iniuria. Odiosum igitur admodum & à natura abhorrens quid, iniustitiam esse necesse est, cum qui negare non possunt aliis se vitiis implicatos atq; illaqueatos teneri, dum hoc modo careant, ferri se non posse tantum, sed propemodum debere etiam arbitrentur.

Quemadmodum autem eos, qui in regione aliqua ignota iter faciunt, aberrare multoties à via regia, & multis sese difficultatibus periculisque involuere necesse est, syluam præcipue si arboribus opacam & horridam densissimis, penetrare, montesque in ea ignotos transcendere, sine præmonstratore & itineris quodam quasi indice cogantur; sic à recto iustitiæ tramite, in hac tetra mentis caligine & naturæ nostræ imbecillitate, mille nos modis deflectere, iniustumque aliquid, pro iusto eligere continget, nisi sit qui præcurrat quasi, & filum Ariadnes ducat, quod colligentes obseruantesq;, in via nos regia conservemur, & ad portum aliquando, ad quem iusticia nos ducit exoptatum, perveniamus.

Quo maiorem mihi mereri laudem videntur, qui mortalibus in hoc vitæ curriculo præeuntes, facem quasi doctissimis suis commentationib. præferunt, ne vel ad sinistram vel ad dextram à via regia declinātes, & vel in excessu vel in defectu peccātes, iniusticiæ sese laqueis involuant. Præstitit hoc ipsum inter cæteros etiam clarissimus Ariminensis Iurisconsultus Iacobus Marchisellus, qui non syluam modo practicarum iuris quæstionū extruxit densissimam, sed & viam stravit, & lumē ei intulit clarissimū, quod secuti viatores facilime omnes difficultates quæ quotidie in iudicio forensi occurrunt, superare, & sese ex labyrinthis iniusticiæ innumeris expedire poterunt.

Hanc autem practicarum iuris quæstionum Sylvam, augustissimo tuo nomini, Reverendissime & illustrissime Princeps Elector, dedicare volui, cum quod sciam, principes quidem plerunq; personas,

sylvis

ſylvis& nemorib. cum vires quaſi colligere & à gubernationis cura aliquantum reſpirare expetũt, delectari, V. vero R.C. in huiuſmodi doctiſſimorum virorum lucubrationib commentariiſque eruditiſſimis perluſtrandis, omne ſuum ſtudium, & quod à publicis vacuum negotiis datur, tempus ponere. Tum quod ante annum, cũ Imperialis Cameræ methodum ſub auguſtiſſimi tui nominis auſpiciis in lucem emitterem, pollicitum me fuiſſe, recorder, aliud me præſtantius opus cum Deo & die R.C.V. transmiſſurum. Ne igitur vel iniuſticiæ alicuius vel obliuionis me quis inſimulare merito queat, fidem iã aliquo modo meam liberare, & amoris mei ergà R.C.V. teſtimonium publicum ſtatuere, pulcherrimæ huius ſylvæ dedicatione volui, quam vt placido animo, ſerenoq; vultu accipiat, ea qua par eſt animi ſubmiſſione obteſtor & oro, R.C.V. divinæ protectioni, & me patrocinio eius potentiſſimo humili & devoto animo commendans. Francofurti ad Mœnum Calend. Febr. Anno, à nato Redemptore Chriſto 1602.

R. C. V.

Subiectiſſimus

Sigiſmundus Latomus Typographus & ciuis Francofordienſis.

IACO-

IACOBI MARCHISELLI IVRISCONSVLTI ARIMINENSIS SYLVA PRACTICARVM IVRIS QVÆSTIONVM IN FORENSI IVDICIO QVOTIDIE OCCVRRENTIVM.

SVMMARIA.

1 *Æquitas à Deo animæ rationali infunditur.*
2 *Rigor dicitur excessus, & austeritas iuris ad terrorem.*
3 *Rigorem quandoque lex inducit contra naturalem æquitatem pro bono publico.*
4 *Iustitia medium est inter rigorem, & æquitatem.*
5 *Iustitia alia est ad se ipsum, alia est ad alterum.*
6 *Scientia quæ est ad alterum diffinitur.*
7 *Ius quid sit describitur.*
8 *Ius iustitiæ filium seu ministrum esse.*
9 *Æquitas describitur.*
10 *Iustitia, & æquitas ambæ sunt laudabiles, attamen melior est æquitas.*
11 *Quando neque ius scriptum est nec æquitas, seruatur æquitas.*
12 *Quando ius scriptum est, & æquitas non scripta, ius seruandum est.*
13 *Iudex in arbitrariis seruare debet æquitatem non scriptam.*
14 *Quando videlicet caussa rationabilis extat.*
15 *Et quando æquitas est manifesta.*
16 *Et quando præscriptio iuris est pro æquitate nō scripta.*
17 *Ius, & æquitas quando vtrumque scripta est præualet æquitas.*
18 *Melius est de misericordia rationem reddere quam de seueritate.*

QVÆSTIO I.

OMNIA mandata Dei æquitas, Regius Propheta psallendo cecinit, & Paulus ad Hebræos ait: Virga æquitatis virgam regni tui, nimirum si iurisprudentes superno lumine illustrati æquitatem summopere diligere videntur, diuina quippe † clementia naturalem æquitatem animę rationali infundit, imprimitque, iuxta illud: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Et alibi: Ipse iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in iustitia. Tota sane scripturarum sanctarum series, circa iustitiam, & æquitatem versatur, pari namque passu vtraque incedit, proinde iudices qui ordinariam delegatamve iurisdictionem exercent, iustitiam non sine æquitate, ante oculos semper habere debent: Dum ergo quæritur quid sit æquitas, & quando locum habeat, prius noscere oportet, quid sit rigor qui æquitati opponitur, quoniam opposita iuxta se 2 posita, magis elucescunt, quare sciendum quod † rigor est excessus, & austeritas iuris, scripta ad terrorem, qui tamen seruandus non est, nisi vbi timetur exemplum mali, ponuntur exempla *in cap. sed illud 45. dist.* vbi dicitur: quæ est misericordia, quæ est bonitas, vni parcere, & omnes in discrimen adducere, polluitur ex vno peccatore populus, sicut ex vna oue morbida vniuersus grex inficitur, & facit *l. aut facta in finalibus verbis ff. de pœnis, & ad idem extat bona glossa in cap. vt constitueretur, 50. distinct. & tenet Speculator tit. de dispensatione in principio. num. 20. & Hostiens. eodem tit. num. 1.* & rigor iste quandoque appellatur subtilitas iuris, quandoq; disciplina, ad quod extat notabilis textus *in cap. disciplina 45. distin.* vbi dicitur disciplina, id est, rigor vel misericordia multum destituitur, si vna sine altera teneatur. Quandoque rigor idem est quod ordo secundum regulas iuris, quandoq; vt diuersa à iuris regulis ponuntur, cum enim rigor ponitur, pro excessu ad terrorem, distinguitur ab ordine, & regulis iuris, *Abbas in cap. super literis. de rescrip.*
3 *& melius in cap. finali de transactio.* Aliquando † inducitur etiam contra naturalem æquitatem ex causa, pro bono publico; exemplum in præscriptione sit, quæ contra naturalem æquitatem introducta est, quoniam nemo cum aliena iactura locupletari debet, veruntamen ne domin a rerum sint incerta, & vt temporis longinquitate tollantur lites, quæ temporis diuturnitate insurgere possent, visum est sapientibus bono publico conuenire, præscriptionem inducere, naturali æquitate reluctante. Quandoque etiam sine causa saltem expressa, locum habet rigor, & tunc sufficit pro ratione quod lex ita scripta est, *l. prospexit ff. qui, & à quibus manumissi, & glossa in cap. ius generale 1. distin. vbi præpositus n. 4.* & quamuis indubio causa subesse præsumitur, vt Bologninus, ad *l. prospexit* tenet, allegans Baldum dicentem ex tacita legis ratione non possumus perimere formam legis, in casib. formaliter dispositis, idcirco rigor vbi scriptus est, seruandus est. Cognito quid sit rigor, consequens

4 quens est inquirere quid sit iustitia, etenim † iu-
stitia medium est inter rigorem, & æquitatem,
vt ait Philosophus *in primo moralium cap. 31. & idem*
tenet Abbas in cap. 2. de re iudic. Præmitto igitur
5 quod iustitia † alia est ad se ipsum, alia ad alterum.
Iustitia ad se ipsum, virtus est moralis, vna ex qua-
tuor virtutibus, cardinalibus, differuntque vir-
tus moralis, & iustitia, nam etsi vnum sint in
subiecto, quia vtraque intendit bonum, & æ-
quum, diuersæ tamen sunt in ratione, quia iusti-
tia est ad alterum, virtus autem moralis ad se
ipsum est. Habentur hæc ex Aristotele *in quinto*
Ethicor. cap. primo, & commentator ibi probat.
6 At vero † iustitiam quæ est ad alterum, Aristo-
teles ita diffinit: Iustitia est habitus ex quo ad agē-
das res iustas homines idonei efficiuntur, ex
qua diffinitione sequitur quod integralis iusti-
tia constituitur non solum in habitu, sed etiam
in actu, id ipsumque innuit glossa *in leg. prima. ff.*
de iust. & iur. dum exponit textum ibi dicen-
tem, † ius est ars boni, & æqui. Glossa dicit, ars,
7 hoc est, artificium, vel vt Hotomannus in com-
mentariis verborū iuris, ait, ars hoc est discipli-
na iuris, ex bono & æquo disceptandi, & Sotus
de iustitia, & iur. libro 3. quæstione 1. artic. 1. sic expo-
nit, ius est ars intellectu docente iustum operari,
itaque ius respicit actum iustitiæque exercitium,
& Archid. *in c. vt constitueretur 5. distinct.* dicit,
quod ius est iustitiæ executio, iustitia vero respicit
habitum, qui est recta animi dispositio ad ius suū
cuique tribuendum, hinc glossa, & doctores ibi
8 appellant ius † iustitiæ filium, seu ministrum,
& Aristotelis diffinitioni concordat iurisconsul-
tus *in leg. iust. ff. eod.* quem sic diffinit, iustitia est
constans, & perpetua voluntas, quod refertur ad
habitum mentis, ius suum cuique tribuens refer-
tur ad actum, & iustitiæ implementum, diffinitio-
nemque iurisconsulti probat Sanctus Thomas 1.
2. quæst. 18. art. 1. vbi eam completam appellat, &
quasi eadem cum diffinitione Aristotelis, & quod
dicitur in diffinitione *constans, & perpetua volun-*
tas, relationem habet ad propositum, & inten-
tionem volendi constanter & perpetuo iustitiam
ministrare, non inspecto quod contrarium quan-
doq; fit, sed id q͞ fieri debet, *Ang. l. penult. ff. eod.* & de-
clarat Sotus vbi supra *quæst. 1. art. 1.* & accedit Ga-
briel: Biel *in 4. distin. 46. quæst. 1.* dicens iustitia est
habitus virtuosus, inclinās hominis voluntatem.
Inhęrendo igitur diffinitioni iurisconsulti, quam
præmissi confirmant, sequit̄ videre, quid sit æqui-
tas, ad q͞ respondeo ex sentētia Gersonis in regu-
lis moralib. qui sequitur beatū Cyprianum dicen-
9 tē: æquitas † est iustitia dulcore misericordiæ tem-
perata. Speculator, & Hostiensis loco prællegato
dicunt, q͞ æquitas est modus rationabilis, regens
misericordiam atq; rigorē, Bart. *in leg. 1. in finalibus*
verbis C. de legib. & Abbas *in c. finali vltimo notabili de*
transactionibus, inquiunt, q͞ æquitas est conueniens
quoddam, q͞ Abbas appellat temperamentum, re-
cedens ex causa à cōmunibus regulis iuris. Aristo-
teles vero *in 5. Ethicor. c. 10.* dixit, æquitas est legittimi
iuris correctio, lex etenim ponitur in vniuersum,
secundū id q͞ vt plurimum accidit, & si præter le-
gem quippiā contigerit, q͞ Legislator omisit, cor-
rigatur inquit defectus, quem si legislator adesset
correxisset, cui consentit q͞ dicitur *in l. nam ad ea ff.*
de legib & in l. non possunt ff. eodem & glossa in l. qui ope-
ras in verbo interpretatione ff. ad Tertullianum, idemq;
ipse Aristoteles *in 1. Rethoric. c. 13.* ait, iustorum duæ
sunt partes, quædā scriptæ, quædam non scriptæ.
Cum extant legum scriptarum deffectus, æquū
& bonū est, id q͞ præter legem scriptam est, & se-
10 quitur ibidem Auerroes dicens: iustitia † & æqui-
tas ambæ sunt laudabiles, æquitas tamen, & si me-
lior sit iustitia, non tamē est species altera, sed am-
bæ sunt ex genere vno, in hoc solum differunt, q͞
æquitas non est iustitia posita in lege, sed est recti-
ficatio iustitiæ legalis, & idem tenet S. Thomas. *2.*
2. quæst. 120. art. 1. & ibi Caietanus dicentes: æqui-
tas est directio legis vbi deficit, & ideo dicitur vbi
deficit, quia æquitas locum habet cum id quod
vniuersaliter statutum est, aliquo particulari ca-
su deficit, pulchræ ponuntur exempla, *in leg. bona*
fides. ff. depositi & vnum ponit S. Thomas vbi su-
pra dicens, lex scripta mandat deposita restitui,
si deponens fuerit præuentus, depositum repe-
tit, quod sibi vel aliis nociuum erit, depositum
restitui non debere æquitas suggerit, aliudque
affert exemplum ibi Caietanus. Lex disponit,
quod capite puniatur qui mœnia ciuitatis trans-
scendit, si hostes ciuitatem inuadunt, qui intus
sunt mœnia, impune transcendere possunt. Po-
stremo videndum est, quando ius vel æquitas ser-
uanda sit, respondetur, quod triplici distinctio-
nis membro Doctores hoc declarant dicentes,
11 aut neque † ius scriptum est neque æquitas, & in-
uicem aduersantur in aliquo casu occurrenti iu-
risque rigor vnum dictat, & æquitas contrarium
suadet omisso iuris rigore seruanda est æquitas,
vt habetur *in dict. cap. finali*, ibi, vbi ius non inueni-
tur expressum, procedat æquitate seruata, in par-
tem benigniorem inclinando, & est quoque ca-
sus, *in leg. in summam §. idem Varus. ff. de aqua pluuia*
arcenda, & notat glossa in dict. cap. finali, & ibi Anto-
nius de Butrio numer. 13. & facit ad hoc proposi-
tum notabilis textus *in leg. prima. ff. si quis testa-*
mento liber esse iussus fuerit, ibi naturalem potius
quam ciuilem habet æquitatem. Secundo aut
12 ius quidem † scriptum est, sed illi opponitur æ-
quitas non scripta, tunc scriptum ius seruan-
dum est, tunc quia iudex non debet esse cle-
mentior legē, *Authen. de iudicibus. §. oportet*, tum et-
iam quia lex quauis dura seruanda est, *leg. pro-*
spexit. ff. qui, & à quibus manumissi, & sequitur Abb.
in cap. 2. de re iudicata, & in cap. finali de transactioni-
bus. Limitatur autem hoc non procedere, in casi-
13 bus in quibus iudex † habet liberum arbitrium,
etenim in arbitrariis de iure communi vel muni-
cipali, potest, & debet iudex adhęrere æquitati
non scriptæ, & recedere à iure scripto, sicuti fir-
marunt Abb. vbi supra, & Felin. *in d. c. finali de trāsa-*
ctionibus, & Antonius de Butrio *in cap. 1. de con-*
stit. n. 16. & 17. post Bartolum, & alios in l. 1. C. de legibus.
14 veruntamen limitatio hæc sublimitatur, † & re-
stringi-

stringitur vera esse ex caussa quæ rationabiliter iudicis arbitrium negat atque moderatur, argumento notatorum, *in Clement. sæpe de verborum significatione*, & per Bartolum *in extrauaganti ad reprimendum, in verbo videbitur.* Secundo sublimita-
15 tur vera esse quando † æquitas est manifesta, ait enim S. Thomas præallegatus, in casibus dubiis non habet locum æquitas, sed in manifestum idipsumque iurisconsultus dicit, *in leg. non possunt. ff. de legibus.* ibi cum aliquo casu sententia eorum
16 manifesta est: Tertio † declaratur quod multo magis à iure scripto iudex declinare potest, & æquitatem sequi, quando præsumptio iuris concurrit cum æquitate non scripta, *glossa in verbo æquitate pensata. in cap. suscitata per illum textum de in integrum restitutione, quam sequitur Fely. in d. c. 2. n. 1. de re iudicata*, in iis enim casibus æquitas nō scripta præualet iuri scripto, tametsi regulariter in cæteris
17 contrarium sit verius. Tertio principaliter, aut † vtrumque scriptum est, nempe ius atque æquitas, tunc si rigor, & æquitas se habent vnum tanquam genus, & alterum tanquam species, seruatur ꝙ in specie decisum est, & si habent se tāquam duo genera vel tanquam duæ species, tunc æquitas præualet, *l. placuit. C. de iudiciis*, & ibi notatur, & plene confirmat *in l. 1. C. de legibus* Odofred. *n. 6. & 7.* & plura ponit exempla, & tenent quoque ibi Cinus, & Alberic. qui omnes adducunt iura, & exēpla, quæ omitto ne prolixitas tædium afferat: studeant ergo iudices magis quā fieri possit æquitatem seruare, & sic diuinæ voluntati se conformare, cuius omnia mandata sunt æquitas, & alibi di-
18 citur † melius est de misericordia rationem reddere quā de seueritate, *c. allegant 26. quæst. vlt.* ex quo textu glossa ibi sumit argumentum ꝙ iudex potius seruare debet misericordiā q̄ rigorem, legitur in sapientia: Sumite pro thorace iustitiam, & scutum inexpugnabile æquitatem; & alibi; Noli esse nimis iustus, & summa iustitia, summa iniustitia est: nec vnquā exeat memoriam vestram ꝙ ibidē habetur: Cum essetis ministri Dei non custodistis legem iustitiæ; horrende apparebit vobis, quoniā iudicium durissimum in his qui præsunt fiet.

SVMMARIA.

1 *Causa vsurarum vti spiritualis ad forum Ecclesiasticum spectat.*
2 *Siue in iure, siue in facto vsurarum quæstio consistat.*
3 *Editio actione ex contractu descendente peti debet.*
4 *Libellus incertus reiicitur.*
5 *Nouatio est immaginaria solutio.*
6 *Contractus ex facie instrumenti iudicatur.*
7 *Cardinali non creditur, nisi literas commissionis ostendat.*
8 *Vsura est omni iure prohibita etiam hebræis.*
9 *Vsura rapina dicitur, & vsurarii pluribus odiosis nominibus nominantur.*
10 *De iis, quæ foris sunt, Ecclesia non iudicat, in concernentibus animarum salutem.*
11 *Constitutio antiqui iuris declaratoria trahitur ad præterita.*
12 *Contractus rescinditur actione de dolo, quando interuenit dolus vnius, & ignorantia alterius.*
13 *Transactio rescinditur quando dolus vnius, & alterius solutio ex causa putatiua interuenit.*
14 *Errore solutum repeti potest.*
15 *Ignorantia præsumitur etiam in facto proprio quando quis certat de damno.*
16 *Iuramento asserentis se ignorasse creditur.*
17 *Princeps contractum cum subdito initum reuocat ex causa publicæ vtilitatis.*
18 *Princeps motu proprio faciens præsumitur ex caussa facere.*
19 *Princeps factum suum reuocat ob publicam vtilitatem si interuenit datio, vel factum contrahentis cū principe.*
20 *Priuilegium quod ex noua caussa concedentem lædit reuocatur.*
21 *Iudex laicus in causa vsurarum competens est, quando est quæstio super facto.*
22 *Vel si quæstio est super Calculo vsurarum.*
23 *Editio iure actionis obtinetur ab iis, qui rationes conficere tenentur.*
24 *Actio ex narratis resultans deducta censetur.*
25 *Maxime ex clausula in libello posita ius & iustitiam ministrari.*
26 *Clausula omni meliore modo, & deducens, & quid in libello operetur.*
27 *Editio ab vsurario facienda procedit etiam in Iudæo.*
28 *Iudæis asserentibus rationes non habere non creditur.*
20 *Iudæi compelluntur codices rationum suarum edere, remedius de quibus hic.*
30 *Iuramentum in litem locum habet, si difficultas probationis & dolus aduersarii adsit.*
31 *Libellus incertus ex facto rei sustinetur.*
32 *Vel etiam si ex facto agentis probabili, causetur incertitudo.*
33 *Libellus incertus recipitur in caussis, quæ sine figura iudicii tractantur.*
34 *Cardinali creditur de mandato Papæ, quando Cardinalis est in Curia, vel non remotus ab ea.*
35 *Cardinali mandatum Papæ affirmanti creditur.*
36 *Maxime si publice exerceat actus mandatum Papæ requirentes.*
37 *Liberatio errore falsa causa facta nulla est, etiam si per aquilianam stipulationem fiat.*
38 *Vsura errore scienterue soluta repeti potest.*
39 *Contractus simulatus iuramento non firmatur.*
40 *Neque iurans indiget absolutione.*
41 *Iuramentum non est obligatorium, quando defectus est in substantia seu consensu iurantis.*
44 *Contractus vsurarius probatur, vt hic habetur.*

QVÆSTIO II.

VIDETVR dicendum, Christi fideles voracitate hebræorum pene exanimes audiri non debere, dū corā iudice seculari vsuras supra duodecim pro centenario hebræis dudū solutas repetūt in executione Bullę nuper editæ, à D. H. Paulo
1 Papa IV. Quoniam causa † vsuraria quæ spiritualis est, à Iudice laico cognosci nō potest, sed ad Iudicē & forum Ecclesiasticū spectat, *c. si Iudex Laicus, de sent. excom. in 6. c. tuā. de ordine cognit. glos. in Clem.*
2 *vnica de vsur.* Et siue in iure, † siue in facto sit vsura-

rum quæstio, secularis iudex cognoscere non valet, *Bal. in l. quoties C. de iudic. contra Bart. ibi &c. l. tia. ff. solut. matr. & Bald. sequitur Laurentius de Rodulfis tract. de vsur. quæst. 137. Anchar. cons. 336. n. 3. & in d. l. quoties, Ias. num. 7. Anth. de vignate in repet. c. salubriter de vsur. numer. 125. vbi communis.* Secundo male
3 Christiani † agere videntur petẽtes librorum hebreorũ editionẽ officio iudicis. Nã æditionis causa in iuditium principaliter deducta, si contractus præcessit, cuius occasione rationes cõfectæ sint actione ex cõtractu descendẽte, æditio peti debet, non officio iudicis, *d. Clem. vnica. §. cæterũ in glos. rationem de vsur.* q̃ ibi sequitur Card. Anchar. & Imol. & tenent Alberic. & Bart. *in l. 1. §. officio. ff. de tutel. & rat. distr.* extraordinario enim remedio principaliter intentato locus esse non põt, vbi ordinarium cõpetere potest, *l. non solum. ff. de rei vendic.* & ponit
4 Alberic. *in loco præcitato.* Tertio vsuras solutas † repetens certã quantitatẽ exprimere tenet, libellus enim incertus parte opponente nõ admittit; *glo. in l. fin. C. de annal. except. Ang. cons. 25. n. 2.* imo debet Iudex ex officio cogere partem ad declarandũ libellũ, vt certã possit ferre sententiã, *Imol. in c. significantib. de libel. oblat. & ibi Marian. Soc. n. 32. Bald. & alii in l. age cum Geminiano. C. de transact. vbi & Ias. n. 15.* neq; reus conuẽtus cogitur respondere, nisi eo decla-
5 rato, *l. 1. ff. de edendo.* Quarto si per † nouationes cõtractus annullati sunt, nouatio solutionis vim habet, quia est immaginaria solutio, *l. si rem. §. fin. ff. de donat. Alex. l. si diuortio. ff. de verb. oblig. & in l. qui vsufr.*
6 *eod. tit.* Quinto cũ oẽs † hebræorũ contractus celebrati sint, in forma depositi, mutui, aut in forma Cam. neq; posterior est sub cõmemoratione prioris, sed diuersi, & nullatenus dependẽtes ex lectura eorũ apparent, talis iudicari debet cõtractus, qualis ex facie instrumenti deprehendit, *l. optimã. C. de cõtrahen. & committen. stipul. l. cum precib. C. de probat. Soc. cons. 264. n. 1. vol. 2.* & in foro cõtentioso contract⁹ præsumit iustus, & licitus, nisi cõtra probetur,
7 *Aym. cons. 145. n. 2. vol. 1.* Sexto nullibi † cõstat de cõmissione S.D.N. Papæ mandãtis vsuras hebræis olim solutas vltra duodecim pro centenario repeti posse, neq; Card. neq; cuiq; excelso viro, quauis dignitate præfulgenti debet fides adhiberi in graue præiudicium alienũ, nisi literas commissionis exhibeat, *glo. fin. in c. sicut nobis, de sent. excom. l. vnica. C. de mandat. Princ. Ang. cons. 182. late Ias. repetitio. l. admonendi. ff. de iureiur. n. 175. Bellencinus tract. de subsidio charitatiuo q. 100. Capell. Tollosan. decis. 463.* Contrariã
8 sententiã † pro Christianis contra hebræos vti veriorẽ sequor, sancta .n. & rationabilis est cõstitutio, à S.D.N. nouissime edita, qua dispositũ est hebreos à Christianis vsuras vltra duodecim p̃ Centenario exigere nõ posse, quoniã vsura est omni iure prohibita à lege Mosaica, euangelica, à iure Can. Ciuili, atq; naturali, *Abb. in c. quia in omnib. de vsuris & in c. cum sit. de for. compet. Card. Imol. Anchar. & Bonifacius de vitalinis in Clement ex graui de vsur.* imo Iudæis ipsis vsura interdicit. *Bald. cons. 449. n. 71. vol. 3. Alex. cons. 80. nu. 10. vol. 3.* Nec Papa permittere potest vsuram pro bono opere gerendo, nec pro redemptione Captiuorum, *c. super eo de vsur. vbi Abb. Corn. cons. 159. n. 2. vol. 3. Laurentius de Rodulfis de vsur.*
9 *parte 1. num. 22.* Propterea q; iura † vsuram appellãt rapinam, *Imol. in c. debitores nu. 12. de iure iur. Archidiac. in rubrica de vsuris lib. 6.* & pœna quoq; dicitur, *Alex. Ias. & Dec. in l. lecta. ff. si cert. pet.* ita quidem, q̃ statuta disponentia de pœna vendicant sibi locũ in vsura, late Marian. Soc. *repetit. l. ita stipulatus la*
10 *grande n. 219. ff. de verb. oblig.* Hinc est quod vsurarii † varie odiosis nominibus nominantur, dicunt enim pauperum trucidatores, turpis lucri sectatores, fures, & filii Diaboli, vt per Archidiac. *in rubr. de vsur. in 6.* Neque aduersatur, quod hebræi sint extra gremium Ecclesiæ, & de his, quæ foris sunt, ecclesia non iudicat, id enim procedit in concernẽtibus fidem, animarumq; salutem, secus in crimine vsurarũ de pecuniis immoderate exactis tractando, *Feli. c. cum sit n. 10. de foro compet. Alex. cons. 1. n. 8. volum. 2. & faciunt not. ibi in additione in verbo nihil.*
11 Primo igitur pro Christianis † vsuras olim solutas repetentibus, facit, q̃ constitutio inducens restitutionẽ vsurarum, quamuis disponat de futuro, quia est actus de futuro expediendus, habet tamẽ relationẽ ad vsuras de præterito, constitutio enim antiqui iuris declaratoria trahitur ad præterita, *Abb. in c. cum tu in 1. notab. & in glo. fine post, de vsuris, cõprobat late Fely. in c. fin. n. 8. & n. 11. de constit.* Idcirco & vsuræ impostẽrũ decutiendæ, & q̃ hactenus decursæ sunt, subiacent moderationi præfatæ, nec refragatur Feli. *d. c. fin. n. 6.* quod nõ dicitur constitutio antiqui iuris declaratoria, dũ trahitur ad præterita, q̃ iam perfecta, & consummata sunt, hoc enim impugnant Abb. & Imol. ibi, vel saltem non procedit in actu de præterito irrationabili vt ipse
12 Feli. declarat. Secundo quando dolus † vnicus & alterius ignorantia probabilis dant causam contractui, per quẽ obligatio nouatur, vel extinguit, ad primæuã actionem datur regressus actione de dolo, vel ope restitutionis in integrũ, *glo. in l. si cum dotem. §. si mulier. ff. solut. matr.* & q̃ ibi Bart. Ang. Imol. Paulus, Alex. & idem Alex. *l. sub prætextu. C. de*
13 *transact.* & idipsum verum † est etiã in transactione, quæ vel ipso iure vel ope exceptionis redditur nulla, quando dolus vnius interuenit, & alterius solutio ex causa putatiua, *Bart. d. l. sub prætextu. C. de transact.* vbi Alex. & Ias. post alios; Ang. *cons. 94.* Idẽ Ias. *in l. in summa post glo. ibi. ff. de condit. indebiti & est cõmunis sicuti testatur Ias. d. l. sub prætextu.* Tertio per
14 errorem indebite † solutum vel remissum reuocari potest & indebiti condictione repeti. *l. cuius per errorem ff. de reg. iur. vbi Dec. l. 1. ff. de condict. indebit. & l. error. C. de iur. & fact. ignor.* vbi Alex. & Ias. post Bart. & alios; sed etsi quis dubitans vel suasionibus Aduersarii inductus indebite soluerit, repetitioni locus est per ea quæ referunt Alex. & Ias. vbi supra; erransq; ius suum remittere non videtur, *Alex. cons. 8. num. 24. volum. 3. Dec. cons. 530. num. 11. & 12.* neque negligere aut contemnere dicitur errans, *Soci. cons. 20. in finalibus verbis volum. 1.* Atque error † &
15 ignorantia regulariter præsumitur etiam in facto proprio, quando quis certat de damno euitando, *Bart. in l. non fatetur. ff. de confessis, & in l. sed etsi me putem, in princ. ff. de condit. indebit. Dec. cons. 63. num. 6.*

Et iura-

16 Et iuramento † asserentis se ignorasse concurrente verisimilitudine ignorantia probatur, *c. præsumitur, vbi not. glo. de reg. iur. in 6. Ias. §. sed iste. numer. 89. Instit. de action. Fely. late post Abbatem in c. quosdam de præsumpt. Corn conf. 168. num. 13. volum. 3. Alex. conf. 71.*
17 *num. 5. vol. 1. & conf 89. n. 2. vol. 7.* Quarto † Princeps priuilegium à se concessum reuocare potest, & contractum quoque initum cum subdito vltro citroque obligatorium ex causa publicæ vtilitatis infringere valet. *Abb. Fely. & Dec. cap. nouit. de iudi. Idem Dec. conf. 286. num. 4. Soc. conf. 47. num. 13. volum. 3. Afflict. decis. 392. num. 15.*

18 Et in Principe † motu proprio disponente præsumitur causa, *Abb. Fely. & Dec. in c. quæ in ecclesiarum de constit. Afflict. decis. 46. n. 1. cum seq. Rom. conf. 436. Aim. conf. 135. n. 22. Curt. sen. conf. 20. nu. 22. Iunior. conf.*
19 *107. num. 25. & conf. 61. nu. 13.* Imo si ex parte † contrahentis cum Principe interuenerit datio vel factum, ex causa tamen publicam vtilitatem concernente, potest Princeps contra factum proprium venire, & ius alterius lædere, *Ias. l. Barbarius num. 34. ff. de officio Prætoris. Fely. & alii cap. primo n. 6. de probat. & d. c. nouit. de iudi. Io. Baptista de S. Seuerino in repet. l. omnes Populi num. 98. Rom. conf. 310. & conf. 436. Alex. conf. 216. vol. 2. Dec. conf. 236. Restaur. Castald. tract.*
20 *de Imperatore. q. 55. & 114.* Ad hæc facit quod † Priuilegium quod ex noua causa apparet concedentē enormiter lædere reuocari potest, *c. suggestum & ꝙ ibi Imol. Abb. & alii de decimis* vbi dixit glo. ꝙ secundū varietatem temporum & rerum priuilegia reuocari debent, *Aym. conf. 263. n. 5. vol. 3. Fely. d. c. nouit n. 70.* Quare summa ratione paternoq; affectu motus, S. D. H. misertus Christianis voracitate hebræorū labefactatis, tollerātias illorū reuocauit Bullamq; salutarē ædidit. Nō obstat in contrariū pro hebræis adducta, & primo ꝙ in huiusmodi causis tamq; spiritualibus laicus iudex se intromittere nequeat. Nā si in dubiū † reuocat̄ an causa
21 vsuraria sit, tūc ad forum ecclesiasticū pertinet illius cognitio. At si cōstat contractum fœneratitiū esse, dubitatur an vltra debitum vsurarū modū solutum sit, Iudex competens laycus est, quia quæstio nō est super iure prohibito, vel nō, sed super facto, an ita solutum sit, vel nō, *Bart. in l. titia ff. sol. matrim. & in l. quoties C. de iudic. & ante eum ita distinguit Paulus de Leazaro in clem. ex graui. de vsur. quem sequitur Imol. clem. dispendiosam n. 19. & 20. de Iudi. Alex. conf. 91. n. 4. vol. 2. & conf. 9. n. 3. vol. 4. Guid. Papa tract. de vsur. n. 36.* & distinctionē positam cōmuniter Canonistæ sequunt̄, inquit *Ias. d. l. quoties n. 6. C. de iud. & vti communem sequitur ibi Alex. & in d. l. titia.* Rur-
22 sus quando † est quæstio super calculo duntaxat vsurarum, vt quia dico me plus debito soluisse, aduersarius negat, tunc quia indebiti cōdictio proponit̄, iudex laycus cognoscere possit, *est tex. in c. post miserabilē de vsur. & tenet Ant. de vignate in loco præcitato n. 123. & 125. & Laur. de Rodulfis vbi supra n. 22.* Non obstāt pro hebræis opposita de æditione librorū hebræorū officio iudicis non petenda. Dic
23 ꝙ si præcedit † cōtractus cui inest administratio, tunc quia administrationis pars est rationes scribere, ideo iure actionis petitur æditio, vt in tutore, Curatore, negotiorum gestore, & similibus, qui ex necessitate officii actus sui, rationes conficere tenentur, easque exhibere, *l. tutor, qui repertorium ff. de administr. tut. l. fin. C. arbitr. tutel. leg. 1. §. officio. ff. de tut. & rat. distrah. Anch. in Clem. ex graui n. 3. de*
24 *vsur.* Et esto quod iure † actionis æditio petenda foret competens actio ex serie narratorum resultans deducta videt̄, licet nominatim expressa non fuerit, *c. dilecti & c. examinata de iud. l. 1. ff. de edend. leg. edita C eod.* maxime vigore clausulæ salutaris, quā
25 herbam betonicam dicunt. Ius & iustitiā † ministrari quæ idem importat, & operatur, etiam si inepta conclusio, & non competens actio expressa foret, *c. cum dilectus de ordin. cognit. Ias. §. omnium num. 147. instit. de action. Fely. d. c. examinata n. 16. de iuditiis, Aym. conf. 201. & conf. 221. vol. 1. & est communis sententia secundū Fely. præcitatum, & Ias. d. l. 1. n. 45. ff. de edēdo.*

26 Accedit clausula omni † meliori modo perquā ea interpretatio fieri debet, quæ fauorabilis sit intētioni libellantis, *Ias. d. §. omniū n. 151.* accedit clausula deducens, perquā remediū magis aptum ex pluribus, quæ cumullari possunt deductum censetur, *Papien. in forma libelli in action. reali. glo. deducens, in fin. & de clausulis de quib. supra late scribit Marian. Soc. in c. significantib. n. 85. cum plurib. sequen. de libel. oblat.* siue igitur iure actionis, siue officio iudicis fieri debeat æditio, siue etiā actione mandati, quasi tacite videatur à debitore mandatum fæneratori vt codices rationum conficiat, *vt voluit Bald. in c. ex his num. 3. de iure iur.* eo modo, quo fieri potest petita videt̄.
27 Et dispositio † *d Clem. ex graui* mandans editionē ab vsurario fieri procedit etiam in Iudeo vsurario, vt Canonistæ ibi tenent, & in *leg. 1. Cod. de edend.*
28 *Ias. Curt. & Purpurat.* Neque eis † asseuerantibus se codices rationum non confecisse, aut non habere credendum est, *glos. in verbo compellendos. dict. Clement. ex graui, & sequitur ibi Imol. num. 21. & Cardi. in fi. & plenius Laurent. de Rodul. d. tract. de vsur. quæstion 152. per totum.* Proinde non solum iudicis officio ex edicto de æden. æditio petita fuit, sed etiam conditione ex lege, siue ex canone, quæ hoc de nouo induxit, in vsurario, quod non erat aliter dispositū de iure communi *per tit. de edendo,* vt ibi habetur & *in l. 1. C. de edendo, vbi Curt. Purpurat. & alii.*

29 Pluribusque remediis † Christianis consultum est, contra hebræos codices suarum rationū non exhibentes. Primo per censuras ecclesiasticas, *d. c. post miserabilē de vsur. d. Clement. ex graui §. cæterum de vsur.* possunt enim per indirectū contra eos censuræ exerceri, Dños temporales, seu iudices seculares excōmunicando, nisi cogāt eos ad exhibitionē librorū; secūdo poterit iudex mittere ad domū illorū, & perquiri facere eorum arcas. Tertio mulcta indicta, & captis pignorib. poterūt compelli. Quarto in nolentē exhibere iurabit̄ in litē ad interesse actoris, *glo. in dict. Clem. ex graui, vbi Anchar. & Bonifacius de Vitallinis, Dec. in c. 1. de probat. Rom. in leg.*
30 *Prætor num. 6. ff. de eden.* Regulare est enim ꝙ † difficultas probationis, & dolus partis aduersæ faciunt locū iuramento in litē, *Ias. in l. actionibus ff. de in lit. iuram. Alex. conf. 189. nu. 13. & 16. vol. 6. & conf. 77. num. 13. vbi addidit. eod. volum.* Non obstant opposita de

incertitudine libelli ob non expreſſam certam
31 quantitatem. Nam ſi † incertitudo procedit facto rei conuenti, in odium eius huic incertitudini cauſſam dantis admittitur libellus incertus, *leg.1.§.1.& quod ibi glo.in verbo incertum.ff.quorum legat.quam ibi ſequuntur Bart.Alberic. Ang. & late Ripa*
32 *Alex.conſ.197.vol.7.* Itidemque libellus † ſuſtinetur incertus, quando ex facto agentis cauſatur incertitudo à probabili errore originem trahens, vt in ruſticis, & aliis idiotis, qui cum literas neſciant, non potuerunt notulas habere ſolutionum ab eis factarum, *Ripa dicta leg.1.§.1.num.19.ff. quorum legatorum.Alex.& Iaſ.in l.vbi autē §.qui illud ff.de verb obligat. & Iaſ.poſt alios in §.curare n.10. inſtit. de action.* & in præmiſſis ſtandum eſt iuramento actorum per glo.notabilem *in l.1.§.ſi quis argentū, & quod ibi ſcri-*
33 *bentes ff.depoſiti.* Secundo cauſæ † vſurarum tractātur ſine ſtrepitu, & figura iudicii, *Clem.diſpendioſam de iudi.* & in huiuſmodi cauſis libellus generalis & incertus admittitur, dummodo non ſit talis incertitudo, quæ auferat reo defenſionem, *Bart. in extrauag.ad reprimēdum in verbo ſine figura n.8: & not. in Clem.ſæpe de verb.ſignif. Alex.conſ.187.nu. 2. volum.2. Marian.Soc.cap.1.num.22.de libel,obl.at.*

34 Non obſtat quod † de commiſſione ſanctiſſimi non conſtat, mandantis ad vſuras inpræteritum ſolutas bullam extendi debere, nam reſpondetur, quod quando cardinalis vel alia illuſtris perſona atteſtatur de mandato à papa viuæ vocis oraculo ſibi facto, & eſt potēs in curia, ſeu non remotus ab ea, tunc ei plene creditur, cum facile ſit ad principem habere recurſum, *Imol.in c.quod ſuper, his n.1.de fid.inſtrum.quem ſequitur ibi Fel.n.10. Alex.l.1. C.de mandat.princip.Iaſ.l.2.n.5.ff.ſi quis in ius voc.Curt. repetit.dict.l.admonendi n.331.Corn.conſ.135.in fin.vol.1. Andreas Sicul.tract.de Cardin legato de latere 1. quæſt.1. membro n.10.& ſecundo membro n.4.& 7.* Rurſus ge-
35 neralis conſuetudo obſeruat quod † credatur cardinalibus ſeu aliis perſonis excelſa indignitate cōſtitutis, aſſerentibus ſibi aliquid à domino papa commiſſum abſque eo quod litteras commiſſionis oſtendant, licet de rigore iuris contraria opinio ſit verior, *vt tenet Abb.d.c.quod ſuper in ſi.de fide inſtrum.& ſequitur ibi Felyn.n.8.& 11. Alex.conſ.106.n 19. vol.2.& conſ.92.n.14.vol.6.Barbatia in loco ſupra citato in tertio membro in princ.* & inquit Bald. *in l. exemplo*
36 *in ſi.Cod.de probat.* q † ſi cardinalis publice, & ſæpius expediat actus ſpecialem commiſſionem principis requirentes, præſumitur quod habeat mandatum, & Bald. ſequitur Aufre. *in addit.ad capellam Toloſ.463.Felyn.d.c.quod ſuper n.9.Barbat.vbi ſupra 2.mēbro n.4.& n.final. Rom.conſ.59.n.6.* Non obſtant † li-
37 berationes, & remiſſiones hebræis factæ per contractus ſæpius renouatos, quoniam liberatio per errorem falſæ cauſæ eſt ipſo iure nulla, ſed etſi per acceptilationem, & aquilianam ſtipulationem fiat, reſcindi poſſet condictione ſine cauſa, *Soc.conſ. 159 n.23.vol.2.* & vſura † errore iuris, vel etiam ſcien-
38 ter ſoluta repeti poſſet & ſi vſurarum ſolutio fiat, nondum reſtituta ſorte, cenſetur facta timore repetitionis verę ſortis, *Alex.conſ.80.in ſi.vol.3. Laur. de Rodul.d.tract.de vſur.quæſt.10.& quæſt.78.in ſi.* Imo ſi
39 ſolutio † ſortis & vſurarum fiat, & ſequatur liberatio, ſeu remiſſio generalis, vel ſpecialis de vſuris ſolutis, nihilominus remiſſio & quietatio, non ſpōtanea ſed vſura in fraudem extorta præſumitur, *per not.per eundem Laur.d.tract.de vſur.quæſt. 80. & ſequen.Imol.in c.ad noſtram il 2. de iureiur.in primo not.& ibi quoque Abb.n.11.Alex.d.conſ.80.n.17.vol.3.* Quia et-
40 iam ſoluenti † vſuras, & iuranti non repetere officio iudicis ſuccurritur, vt repetere poſſit, *d.c.ad noſtram, & ibi Bald.in 3.not.Abb.n.3.vbi & Barbat.in addit.*
41 Non obſtat exceptio † periurii ab hebræis Chriſtianis obiecti, cum enim hebræorum contractus ſictitii ſint, atque ſimulati, ſicuti non tenēt ipſo iure contractus, neque iuramentum obligatorium eſt, quod non firmat actus ſimulate conceptos, *gl.in l. emptione C.plus valet, quod agitur & ibi Bald.Salic.Ang. & alij, & not.Alex.Curt.& Iaſ.in l.cum ea C. de tranſact.repetentes in l.nemo poteſt.ff.de leg.1.Pariſ.conſ.55.n. 24.vol.1.& conſ.86.n.26.& 46.vol.3.Veronenſ. tract. de ſimulat.contract.præſumpt.7.n.44.& eſt communis opinio vt habes infra recollecta 63.n.4.* Ita quidem quod
42 † iurans non indiget abſolutione à iuramento, *Iaſ. in §.fuerat,n.81.inſtit.de action.Corn. conſ.135. vol.1.Soc.*
43 *conſ.214.n.9.vol.2.* Non etiam obſtat † quod iuramentum habeat vim ſpecialis, & expreſſi conſenſus, *gl.ſingul.in l.cum pater,§.filius matrem.ff.de leg. 2.* Reſponde contrarium procedere, quando defectus eſt in ſolennitate actus, ſecus quando in ſubſtantia & conſenſui ineſt defectus, *Boer.deciſ 3.n. 8. Iaſ.poſt Alex.in l.ſed etſi quis.§.quæſitum n.42.& 43.ff. ſi quis caut.* vbi ait, quod canoniſtæ hoc communiter tenent, & Bartoli opinio ibi ita tenentis communiter approbatur. Non obſtat quod hæbreorū contractus ſint renouati, atq; concepti in forma mutui, depoſiti, & quandoq; Cameræ apoſtolicæ, propterea que vti non vſurarii nō ſubiaceant Bul-
44 læ S. Reſpondetur contractus † illorum omnes fęneratitios eſſe, primo per euidentiā facti, quia menſam tenent, & altare Diaboli paratum habēt ad mutuandum ſub fœnore. Secundo per euidentiam iuris propter multiplices cōfeſſiones apud acta Curiæ factas, & ſententias pro eis, & contra eos ſuper vſuris ſæpe latas. Tertio per publicā famā, ex his enim & aliis quoq; mediis contractus eorum vſurarii comprobanē, tametſi ſub forma de qua ſupra celebrati ſint, *Bal.conſ 162. vol.2. & cōſ. 473.vol.3.Ang.conſ.10.Abb.c.cum in dioceſi & c.quia in omnibus eo.tit.* vbi plene Ioan.de Anan. & nouiſſime Ang.Bero. Quare contractus illorum veſtiti ſunt pellibus ouium, intrinſecus aut ſunt lupi rapaces, Chriſtianorum facultates deuorantes. Accedit q contractus præſumitur fœneratitius, contra eum, qui eſt ſolitus fœnerari, *gl.in l.cum allegas. C.de vſur. Rom.conſ.238.nu.5.Aym.conſ.37.n.8.* atq; ſi modo ſub fœnore, modo gratis mutuant, præſumendum eſt id quod erat eis conſuetum, quod non gratis mutuauerint, *Bal.conſilio 229. num. 2.in fin.cum ſeq. volum.2.* Non obſtat quod nouatio vim ſolutionis habet, nam cum in fraudem vſurarum hoc factum extiterit, non aduerſatur per ea quæ ſupra *numer.37.& ſequentibus.* Quocirca exhibitis hæbreorum libris, factoque ſuper eis calculo per calcu-

calculatores ad id electos boni iudicis partes erũt, in condemnando hebræos ipsos ad restitutionem vsurarum vltra duodecim pro centenario exacta-rum, vel si codices rationum edi non contingat iuramento in litem subiiciantur.

SVMMARIVM.

1 *Diuisio bonorum emphyteuticorum non tollit ius accrescendi.*

2 *Renunciatio intelligitur de iure de præsenti, non de iure quod postea oritur.*

3 *Clausulæ generales in diuisione emphyteuticorum apposita non tollunt ius accrescendi.*

4 *Renunciatio fideicommissi reciproci idem operatur quod renunciatio iuris accrescendi.*

5 *Clausulæ generales veniunt accessoriæ nec principalem contractum alterant.*

6 *Clausulæ generales restringuntur ad naturam contractus.*

7 *Iuramentum restringitur ad casus in renuntiatione comprehensos neque illam extendit.*

8 *Clausula de stylo notariorum apposita nihil operatur, quia vim clausularum ignorant.*

9 *Ius accrescendi multipliciter describitur & diuersimode à scribentibus nominatur.*

10 *Tenor instrumenti diuisionis vel inuestitura inprimis attenditur.*

11 *Clausulæ valde prægnantes ius conditionale remittunt.*

12 *Generalis liberatio ad omnia indistincte trahitur.*

13 *Renunciatio omni legum & iuris auxilio plurimum operatur.*

14 *Diuisio cum promissione de aliquid in perpetuum non petendo tollit ius accrescendi.*

15 *Pacto tollitur ius de præsenti in spe & in re de futuro.*

16 *Renunciatio in futurum concepta tollit ius de futuro quando de præsenti probabilis spei causa subest.*

17 *Et si tempore renunciationis vna tantum extat causa de futuro.*

18 *Renuntiatio iuris tollit ius de futuro re & spe.*

19 *Iuramentum in diuisione appositum ius accrescendi euertit.*

20 *Renunciatio realis vel omnium contemplatione facta ius accrescendi infringit.*

21 *Renunciatio verbis geminatis facta operatur vt hic habetur.*

22 *Exceptio realis iuuat singularem successorem atque etiam personalis cessis sibi à principali actionibus.*

23 *Aquiliana stipulatio extinguit omne ius & spem iuris competituri.*

24 *In diuisione si potestas alienãdi inuicem data sit secuta alienatione alter eam reuocare non valet.*

25 *Frater consentiens fratri feudum alienanti non reuocat alienationem alienante sine filiis mortuo.*

26 *Fratris consensus etiam tacitus idem operatur.*

27 *Ratificatio directi domini idem operatur ac si in manibus eius facta foret.*

28 *Verbum voluerit vel aliud æquipollens in diuisione expressum inducit facultatem alienandi.*

29 *Clausulæ generales non restringuntur ad naturam cõtractus quando salua ratione recti sermonis restringi nequeunt.*

30 *Clausulæ exequutiua etsi non alterant principalem contractum, declarant tamen mentem contrahentium.*

31 *Iuramentum extendit contractum extra naturam ipsius secundum magis communem.*

32 *Notarius censetur rogatus apponere clausulas de stylo apponi solitas.*

QVÆSTIO III.

1 DIVISIO bonorum † emphyteuticorum à fratribus communiter ea possidentibus facta, cum remissione iuris quod habent vel habere sperant, & cum clausulis de quib. in instrumento de quo agitur, an tollat ius accrescendi quæritur, ita quod frater superstes à portione fratris sine filiis prædefuncti excludatur. Videtur dicendum quod non, per doctrinam Bart. *in l. qui Romæ. §. duo fratres 1. & 10. quæstione. ff. de verb. oblig. & melius consil. 50. Dec. cons. 326. numer. 3. & latius cons. 263. colum. fin.*
2 immo † si fratres diuidentes inuicem de euictione promiserint, nihilominus ius accrescendi non tollitur, quem enim de euictione tenet actio, eundem agentem non repellit exceptio, quando euictio venit ex natura rei, siue ex facto & ordinatione auctoris, sicuti tenent & communem referunt Alex. *cons. 21. vol. 50. & cons. 107. num. 15. vol. 4. Curt. sen. cons. 49. num. 79. Gotzad. cons. 53. nu. 16. Dec. cons. 495. in*
3 *2. dubio. Ripa dicto §. duo fratres nu. 39.* Nam † simplex renunciatio intelligitur de iure de præsenti, non de iure, quod postea oritur, ne prius intelligatur renuntiatum quam natum, & liberatio dicitur quædam priuatio, ideo refertur ad id quod est in actu. *Bal. cons. 18. vol 3. Alex. dicto §. duo fratres. num. 3. & cons. 208. num. 7. vol. 6.*

4 Secundo, † tametsi fratres promiserint stare diuisioni, nec contra eam venire vllo vnquam tempore aliqua ratione vel causa, non propterea ius accrescendi remissum videtur, *Bart. dict. §. duo fratres 2. quæst. quem ibi sequuntur Alex. Aret. Ias. & Crot. atque Ripa in l. 1. C. de pact. Alex. consil. 208. num. 4. vol. 6. & cons. 4. vol. 4. Curt. sen cons. 50. num. 16. & melius consi. 64. num. 19. in princ.* & communis est hæc opinio, vt refert Alex. in consiliis proxime citatis,
5 & Bertran. quoque *cons. 1. nu. 119. vol. 2.* & licet † plerique supra citatorum loquantur in remissione iuris fideicommissi reciproci, idem tamen dicendum est de remissione iuris accrescendi, quoniam de vno ad aliud eisdem iuribus & rationibus inferunt scribentes, *vt Bald. in cap. 1. tit. Imperator Lotharius Eugenio Papæ. Paul. de castr. dict. §. duo fratres nu. 4. Alex. num. 64. Rip. num. 39. Hubertin. Zuccard. in repet. l. 1. nu. 62. C. de pact. Corn. cons. 42. num. 9. volum. 4. Alex. cons. 21. volum. 5. & magis aperte cons. 8. num. 2. & 6. eodem volum. Ias. cons. 173. num. 6. vol. 4.* qui tenent cõmunem & veram conclusionem esse, quod cessio vel remissio in casibus præmissis facta etiam verbis generalibus non impediat ius accrescendi.

6 Tertio † clausulæ generales veniunt accessoriæ nec probabilem dispositionem alterant, & ecclesiæ adiacentes diuisioni apponuntur ad exprimendum diuisionis effectum, magisque ad ipsum augendum aut ad exorbitandum diuisionem à

 pro-

propria natura ipsius, Clem. 1. de prebendis. Iaf. d. conf. 173. vol. 4. Bald. d. conf. 18. vol. 7. Alex. d. §. duo fratres num. 30. & d. conf. 208. num. 7. vol. 6. Dec. conf. 495. num. 18.
7 Aym. conf. 25. num. 3. Et quod clausulæ generales restringantur ad id quod est de natura contractus, tenet Soc. conf. 47. num. 6. vol. 1. Alex. conf. 60. n. 5. vol. 3. cum aliis allegatis per Aymon. d. conf. 25. n. 2.

8 Quarto ius † accrescendi non tollitur accedēte etiam renuntiationi iuramento, quia iuramētum nō trahitur nisi ad illos casus ad quos trahitur renuntiatio, & vim specialis dispositiónis habet in eo, in quo consentitur neque ampliat dispositionem vltra consensum iurantis, Corn. conf. 241. col. fi. vol. 2. Alex. conf. 28. n. 12. vol. 1. dicens quod hæc est cōmunis sententia, à qua iudicando non est discedēdum, & Ripa communiter teneri affirmat tract. de peste par. 1. n. 84. & notabiliter in hoc scribit Bertran. conf. 7. n. 8. vol. 2. part. 2. post Aret. in l. 1. nu. 17. §. si quis ita ff. de verbo. oblig.

9 Quarto clausulæ † huiusmodi, de stylo & consuetudine notariorum & ex capite eorum appositæ aliquid operari non debent, nisi constet de mēte partium apposi..as fuisse, vt de clausula codicillari tenet Bart. in l. 1. de iur. codicill. Decius conf. 180. n. 3. Curt. conf. 3. n. 3. Curt. Iun. conf. 101. circa fin. Parif. conf. 20. n. 87. vol. 1. & conf. 1.0. n. 100. & seq. eodem vol. cum aliis cumulatis à Tiraq. de iure constituti parte 3. limit. 31.
10 n. 12. Hinc † Ioan Caccialup. in repet. l. precibus nu. 80. C. de impub. & aliis substitutionib. dixit quod notarii vt plurimum ignari vim clausularum ignorant, & sunt ad instar cantorum qui bene cantant & nesciunt rationem sui cantus, & etiam alias dixit Bald. quem refert Ripa in l. Centurio num. 83. ff. de vulg. & pupil. quod imperitia notariorum destruit mundū & conscientias bonorum virorum sæpe in pericu-
11 lo ponit. Igitur vel ex iure † accrescendi superstes frater succedit vel ex tacito pacto aut repetita cōcessione quæ post mortem patris in personam filiorum repetita censetur, Alex. in l. si mihi & Titio. n. 15. ff. de verborum oblig. & conf. 21. num. 5. vol. 5. Dec. conf. 263. vel ex iure successionis irregularis secundum Aret. d. l. si mihi & Titio col. 3. vel quia quando plures ab vno stipite & fonte procedunt omnes pro vno reputantur, & habet locum ius accrescendi, idest ius accessorium, secundum Bald. d. l. si mihi & Titio & in l. 1. §. 1. n 13. C. de caduc. tollen. Dec. d. conf. 263. n. 2. vel vt dixit Bald. in cap. 1. §. & quia vidimus n. 4. de his qui in feudo dare poss. ius accrescendi est potius facti quam iuris, id est quoddam augumentum, proprie vero appellatur ius accessorium, & dicitur prouisio legis factum hominis supplens vel ipsum interpretans ex natura inuestituræ & tacita prouidentia contrahentium. quæcunque igitur ratio sit, vnū est quod prædefuncto sine filiis fratre, superstes succedere debere videtur.

12 Contrarium † præmissis non obstantibus verius esse existimo. At in primis præmittendum est quod tenor instrumenti diuisionis primum diligenter inspiciendus est, Bart. d. §. duo fratres quæst. 8. in fin. & ceteri ibi sequuntur Rom. conf. 22. n. 3. Alex. conf. 62. n. 4. vol. 7. sicut etiam tenor instrumenti inuestituræ dat legem contractui, inprimisque debetendi, Bald. & alii feudistæ §. primo de duobus fratrib. 21. cap. inuestit. idem Bald. conf. 207. n. 2. vol. 2. Curt. sen. conf. 43. nu. 2. Dec. conf. 293. in princ. & melius conf. 680. Parif. conf. 21. nu. 5. vol. 1. Euerard. in sua topica loco à contrario sensu. Bald. conf. 215. num. 3. in fin. vol. 2. Aym. conf. 10. num. 7. vbi inquit quod vti est casus instrumenti
13 ibi est casus legis. Primo igitur quod † frater superstes excludatur à portione fratris sine filiis præ defuncti, facit quod clausulis valde prægnantib. & amplis in instrumento diuisionis appositis ius fideicommissi conditionalis sublatum, & remissum esse dicitur, quemadmodum plures illustres doctores consuluisse refert Alex. conf. 62. num. 4. vol. 7. & idem voluit Bertran. conf. 218. nu. 1. vol. 2. part. 1. Curt. senior conf. 63. num. 19. in fin. vbi dicit quod in hoc nemo discrepat, Curt. Iun. conf. 49. nu. 12. communem in hoc sententiam esse referens & de remissione iuris fideicommissi conditionalis & commissionē iuris emphyteutici arguunt, & præcipue in d. §. duo fratres & Bald. in c. 1. titul. Imperator Lotharius Eugenio papa.

14 Secundo, liberatio genera † ad omnia indistincte trahitur & incognita, & valet in vim renuntiationis quod specificata quoad alia in vim pacti, quod verbis generalibus initum extenditur ad omnia, ne à proprietate verborum recedatur, hinc Bald. in l. pactum C. de collatio. monet renuntiantes ne verbis generalibus & effuso sermone vtantur, alias sibi imputandum est, cum sciant etiam incognita verbis generalibus comprehendi, & tenet Alex. conf. 42. num. 8. vol. 1. & consil. 11. nu. 7. & seq. vol. 2. Tiraquel. in l. si vnquam in præfat. à num. 115. vsque ad
15 num. 120. C. de reuoc. donation. Accedit renunciatio † omni legum & iuris auxilio, quæ plurimum operatur, vt per Parif. conf. 20. num. 39. & conf. 110. nu. 22. vol. 1. Marsil. in rubr. C. de fideiussor. nu. 35. Gozad. conf.
16 53. num. 9. Curt. Iun. conf. 49. num. 12. Tertio quando diuidentes sibi inuicem promisissent aliquid in perpetuum non petere aliqua ratione vel causa quæ dici vel excogitari posset de iure, vel de facto, tunc equidem huiusmodi verba pinguia & prægnantia remissionem iuris accrescendi importāt, vt originaliter tenuit Ioan. Andr. quem referunt & sequuntur Alex. d. §. duo fratres col. 11. Ripa ibidem n. 48. Crot. n. 94. idem Ripa in l. 1. num. 4. C. de pact. Dec. conf. 287. in fi. Alex. conf. 208. n. 6. vol. 6. Curt. sen. d. conf. 63. n. 19. latius Curt. Iun. d. conf. 49. n. 12. affirmans cōmunem hanc opinionem esse & vti communem sequitur Parif. conf. 71. n. 3. vol. 3. reprehendens Dec. qui in conf. 495. n. 18. asseruit contrariam communem esse, facit etiam quod tradit Alex. conf. 24. n. 11. de diuisione, in qua dictum fuerat remittentes omnia iura quomodocunque & qualitercunque
17 sibi competentia & competitura. Quarto † ius de præsenti in spe, re aut de futuro, quale est ius accrescendi (secundum Alex. conf. 21. n. 4. in fi. vol. 5. Gozad. conf. 75. n. 11.) licet simplici renuntiatione tolli non possit, vtpote, quod solius renunciantis consensu munita est, pacto tamen quod duorum consensu nititur, & maius robur habet tolli & remitti potest citat etiā sola renuntiatione parte præsente facta tollitur, Bart. in l. 1. C. de pactis. & sequuntur ibidem

Alex.

Alex.n.5.Iaſ.n.14.Ripa. n. 12. & 13. Hubertin. Zuccard. n.132.& ſeq. & cum hac concluſione magis communis eſt ſententia, teſte Alex. vbi ſupra & Zuccardo n.134.

18 Quinto quando verba † renuntiationis in futurum concepta ſunt, tollitur ius ſuperueniens ex noua cauſa de futuro, dum tamen probabilis ſpei cauſa de præſenti ſubſit, Dec.conſ.230.col.fi.& d.l.1.n.32.C.de pactis, vbi & Zuccardus n.159.Pariſ.conſ.69. nu.65.& 87.vol.3.

19 Quodque verba † generalia & prægnantia ad futurum relata inducant remiſſionem, de qua ſupra tenet Dec.conſ.287.n.16.& conſ. 495. num. 18.& verſ.non obſtat.Boer.deciſ. 147. numero 11. Curt. Iun.d. conſil.49.numero 13.& operantur remiſſionem iuris de futuro & ex cauſa. De futuro, & habet tunc renuntiatio vim ſpecialis & expreſſi conſenſus & clauſulæ derogatoriæ, ita vt ſaltem in genere cogitatum videatur de iure ſibi competituro, vt per Curt.Iun.dict.conſil.49.num.13.vbi plene iuribus & auctoritatibus hoc ipſum comprobat Dec. d. conſ. 287.num.16.Marian.Soc.Iun.conſ.136.col.fi.vol.1.

20 Sexto ſi tempore diuiſionis & renuntiationis vna tamen extat cauſa, ex qua ius de futuro ſuperuenire poteſt, illud ipſum cenſetur remiſſum vt renuntiationis verba aliquid operentur, & vnica illa cauſa, ex qua illud ius ſuperuenire poteſt, habetur pro expreſſa, perinde ac ſi nominatim ſpecificata foret, Bart.d.§.duo fratres 6.q.vbi Alex.in addit.& probant ibi Iaſ.num.69.Crot.num.125. dicens opinionem Bartol.continere magnam æquitatem & humanitatem, Ripa.num.79.Alexand.conſ.11.num.10.volum.2.& conſ.208.num.8.volum.6.Dec.d. conſ. 287.col.fi.Curt.Iun.d.conſ.49.num.14.Soc.conſ.288.numer. 35. volum.2.Pariſ.conſ.71.n.14.volum.2.Marian.Soc.Iun.d.conſ.136.n.17.volu.1.& præmiſſa quoque confirmat Iaſ.dicto.§.duo fratres à num.62. vſque ad num. 65. vbi ſeptem fundamentis, de quibus ibi firmauit quod licet renuntiatio per verba temporis præſentis facta non porrigatur ad ius de futuro, ſi non extaret aliquod ius, niſi de futuro, illud remiſiſſe renuntiantem cenſendum eſt.

21 Vtque in renuntiatione † comprehenditur ius de futuro re & ſpe, Dec.dict.l.prima Cod.de pact. num. 32.& quamuis Zuccardus ibi num.2. de hoc dubitare videatur & cogitandum relinquat, non tamen hæſitandum eſt ex mente Bartol. ibi in tertio membro ſuæ diſtinctionis, cum quo communiter tranſeunt doct. vt tradit ibi Curtius numer. 30. & idem ponunt Boer.deciſione 147.num.15.Ruin.conſ.96.n.10. vol.1.

22 Septimo † ratione iuramenti in inſtrumento diuiſionis appoſiti, ius accreſcendi, & de futuro remiſſum, ſublatumque eſſe cēſendum eſt, eo quod iuſtum obligat præciſe iurantem & habet vim ſpecialis & expreſſæ renuntiationis atque conſenſus, facitque actum valere omni meliori modo, & iurans dicitur ſaltē in genere cogitaſſe de iure de futuro, & ex noua cauſa ſuperuenienti, neque tunc intelligitur renuntiatio rebus ſic ſtantibus, per ea quæ adducit Curt.Iun. d.conſ.49.col.fin. Soc. Iun.d. conſ.136.num.24.& ſeq.volum.1.Ruin.conſ.166.nu. 10. vol.1.qui in indiuiduo ſcribit, renuntiatio quæ alias non valet & ad ius de futuro non trahitur, ſi tamen iurata fuerit, iuratio validatur & renuntiantem à iure de futuro excludit, vt poſt alios tenet Iaſ.d.l. 1.C.de pact.n.15.Ripa.num.17.Zuccard.n.139.& ſeq. & communiter ita teneri affirmat, facit etiam quod tenuit Rom.d.conſ.22.num.2.quod licet ius de futuro renuntiatione tolli non poſſit, pacto tamen tollitur, vel renuntiatione iurata, Romanum ſeq. Ripa.d.§.duo fratres n.11.& ſequitur. Ant. de Petruccia in repet.l.1. in 4. affectu iur. nu. 68.ff.de iureiur.& confirmanit adducta à Ripa.in l.1.n.17. Cod. de pactis quod iuſtum, in renuntiatione porrigitur ad futurum, & facit eam valere omni meliore modo quo poteſt, & quod communis eſt in hoc opinio.

23 Octavo quando † renuntiatio non perſonalis ſed realis eſſet, vel renuntiatur omnino, ideſt pro omnibus ſeu omnium contemplatione, tunc ius accreſcendi remiſſum dicitur, per textum & quod ibi gloſſ.& Bald. capitul. primo de eo qui fin. fecit agn. Aret.dict.§.duo fratres.numero 30. Ioan. Crot. num. 150. Curtius ſenior dicto conſilio 49. numero 81. & communiter ſcribentes tenent ſecundum Alexan.d.§. duo fratres, num.6.

24 Præterea ex verbis † geminatis & prægnantibus renuntiationem omnino factam videri ſentit idem Curt. num. 82.circa principium, renuntiationemque geminatam vim habere renuntiationis iuratæ tradit Iaſon in l.1.num.15.C. de pact. Pariſ.conſ. 69 num.78.volum.3.vbi etiam ponit ſub num. 90. & ſequentibus, quod renuntiatio generalis facta omnia iura comprehendit, & in rem facta dicitur, licet de aliquibus perſonis mentio in ea facta fuerit, vbi communiter ita teneri aſſerit atque præmiſſis etiam concordat Alex. conſ.13.num.5.volum. 5.& ſequitur Ripa l.1.num.14.C. de pactis, dum tenet quod ſi renuntiatio ſimpliciter facta fuerit, debet in dubio intelligi omnimodam eſſe & realem, & renuntians in omnem euentum excluditur, tametſi frater ſine filiis moriatur, & idem probat ex Bald. in d.cap.1.de eo qui fin.fecit agn.num.2. vbi ait, quod ſi frater refutationem fecerit frater recipiens pro ſe ſuiſque heredibus & cui ipſe dederit illa verba (& cui dederit) extenſiua ſunt & realia, verba cui dederit & quiquid voluit ſeu placuerit, æquipollent Curt.ſen.conſ.63.num.19 præfata igitur refutatio nedum defuncta fratri prodeſſe debet, ſed etiam his omnibus quibus vt profit pecuniariter intereſt ipſius fratris præmortui, per textum & quod ibi Bart.Bald.Ang.& cæteri in l.& heredi.§.fin.ff.de de pact.

25 Et facit † in ſimili tex.in l.tam C.de nonnum.pec.& quod ibi Bald.Salic.& reliqui & Aret.in rubr.inſtit. de exceptione numero 10.Bartol.Alexand.& alii in l.cum fi'.us familias.§.primo.ff.de verbor.obligat.quod exceptio principali competēs prodeſſe videtur ſingulari ſucceſſori ab eo cauſam habēti, dummodo nō perſonalis ſed realis ſit exceptio, immo etiam ſi exceptio perſonalis fuerit, prodeſt tamen emptori cuilibet ſucceſſori ab eo cauſam habenti, quoniam emptor vel alius ſucceſſor facit ſibi cedere actiones illi competens, & ab eo conſtituetur procur.

curat.in rem suam,*l.ab Anastasio & l.per diuersas. C. mand.& quod ibi not.& firmat Aret.in rubr.institut. de except.num.13.*

26 Nam propter acceptilationẽ† & aquilianam stipulationem præcedentem omne ius superstiti fratris competens & spe iuris competituri sublata fuit ipsoque iure extincta, nec vllo vnquam tempore imposterum ex aliqua noua causa reuiuiscere potest, vt consuluit Rom.*consi. 22.numer.3.* & sequitur Antonius de Petruccia *in repetit. l. prima numer.68.in fine.ff.de Iur.iur.* & in simili casu consilium Neapolitanum hac eadem auctoritate fretum bis ita decidit, semel vt refert Capicius *decis. 190.& alias vt refert Grammat.decis.57. numer. 42.* omnis enim obligatio qualiscunque illa sit siue personalis siue realis, pura, vel conditionalis tollitur & nouatur per aquilianam stipulationem & redigitur in obligationem verbis contractam, quæ postmodum acceptilatione, quæ est immaginaria solutio tollitur, & est remedium siue consilium legale §.*item per acceptilationem. institution. quibus mod. tollit.obligat.& quod ibi Aret.Spec.tit.de obligat.& solut. §.1.num.25.*

27 Decimo quando † in diuisione sibi inuicem fratres alienandi potestatem dedissent secuta alienatione acquirens inquietari non potest à fratre alienantis sine filiis præmortui, *Bart.dict. §. duo fratres 8.quæst.quem sequuntur ibi post alios Alexand. Ias. Ripa & Crot.Alexand.consil.189.numer.9.volum.secundo.& consilio 8.per totum volum. 5. Aret.consilio tertio,* quorum consilia falcem ad radicem ponunt, *Curt. sen.dicto consil.63.numer.10.Soc.consilio 43.numer.1.& 19.vol.4* vbi communis, & pulcre comprobat Aym. *consi.24.n.18.& sequen.* veram & communem opinionem esse & ipse affirmans.

28 Vndecimo confirmatur† per tex. & quod ibi Bald.& alii, *in c.vnico.§.præterea.quibus modis feud amittat.& in c.vnico in principio de alien.feud. pater. Ioan.de Anania in sua disputatione de alienatione feudi.par. 1.num.9.& part.2.num.25.Aret.in supra allegato consilio 3.colum.2.vsque in fin.* ibi habetur quod frater vel agnatus consentiens fratri feudum alienanti de voluntate & consensu domini, non potest feudum reuocare mortuo fratre alienante sine filiis, quasi quod videatur breui manu feudo renuntiatum in manibus domini, etiam domino postea acquirenti concessum, frater si consentiens alienationi sua iura perdit, & aliena fortificat, & in fauorem acquirentis ius suum remittere censetur, inquiunt Bald. *d. §.præterea* & plene Aym. *in quæst.* qua edidit super statuto Ferrariensi *num. 12.*

29 impressa post tractatum de antiquit.temp. Qui consensus fratris nedum expressus sed etiam tacitus interuenire potest, & idem operabitur gloss. *in c. Titius filios. si de feud.defunct. fuer.contr.& Bald.d. §.præterea.Alexand.d.consi.189.num.14.vol.2.Dec.consil. 186.num.8.*

30 Et ratificatio directi dominii idem operabitur, ac si in manibus eius refutatio facta foret, *Curt. sen.d.consilio.49.num.82.* licet plerique contrarium tenuerint, quod non requiratur renunciationem fieri in manibus domini, quos refert idem Curt.*dicto numer.82.in principio.*& dixit Aret.*in dict. §.duo fratres nu.29.* quod Bald.qui per illum textum *in c.1.de eo qui fin.fec.agnat.* tenuit quod in manibus domini renuntiatio fieri debeat, destruit illum textum.

31 Duodecim quando † instrumento diuisionis expressum foret, quod quilibet fratrum de portione sibi assignata facere possit quicquid voluerit; Verbum voluerit importat liberam voluntatem, & quod alienando voluit vnus, alter non debet posse reuocare, alias non remaneret res libera in portione cuiusque, prout est votum diuidentium.*Alexand.consilio 62.numer. 4.volum. 7. & sequitur Vbertinus de Corigio in repetition.dicta leg. 1. numero sexto Codic.de pact.& in simili tradit Capic. decis. 91.* quando in renuntiatione dictum fuit quod possint disponere pro suæ libito voluntatis & confirmat Crot.*dicto §.duo fratres super octaua quæstion.Bartol. numero 133.* vbi tenuit æquipollere hæc verba, quicquid sibi placuerit, & concessit pro se & iis quibus concedere voluerit, vel pro iis quibus dederit, per quæ verba data est recipienti potestas alienandi, *secundum Angel. dicto §. duo fratres.quæstion.penultima.Iason in dicta leg.fin. numer.1. Codic. iuri, emphyteut. Dec. consilio 193. numero tertio & quinto.Curt. Iun.consilio 4.Parisiens.cons.71. nu. 44. & seq.vol.3.*

Non obstant quæ in primo & secundo contrario dicebantur, sublata enim sunt rationib. supra pro parte ista adductis.

32 Non obstant † ea quæ in tertio contrario dicuntur, nam respondetur quod clausulæ in renuntiationes quantumcunque generales restringuntur ad naturam contractus, & specificata in eo quando salua ratione recti sermonis ad specificata referri possunt; secus autem quando ad specificata restringit, non possunt tunc namque ne sint sine virtute aliquid operandi contractum extra naturam eius extendunt, & ad non specificata & non cogitata referuntur, *Bartol. d. §. duo fratres in 2. quæst.* quem alii ibi sequuntur, Ias. post alios *in l.si de certa C.de transact.Aret.in §.1.num.6.Instit. quib. mod. tollit.oblig.Alex.cons.42.n.8.vol.1.& cons.11. vol. 2.cum aliis adductis à Parisio cons.20.num.78. volum. primo.& cons.39.num.27.eod.volmu.* Caueant igitur renuntiantes ne effuso sermone vtantur, nec in promptu incidant in periculum, inquit Bald. *per illum tex.in l.fin.Cod.de dot.promiss.Boer.decis.147.numer. 13.* Vnde Angel. *dict.l.fin.C. de dote promiss.* secundum morem Perusinum inquit, renuntiantes verba incaute non effundantur, sicut capra pater nostrio posteriores.

33 Et de clausulis †executiuis ait Curt.Iun. *cons.3. num.3.* quod licet non mutent naturam principalis dispositionis, declarant tamen qualis fuerit mens & intentio disponentis, & clarius Lancellotus Galiaulia *in repetit.l.Centurio numer. 390. Digest. de vulg. & pupill.* dicens quod quando in dispositione

sitione nullum adest verbum ex vi vocabuli & propria eius natura aptum comprehendere illud quod comprehendi velis, tunc clausulæ executiuæ non operantur quod comprehendantur, & ita procedi Clement. prima de præbend. Aut sunt expressa verba de se & ex sui natura apta illud comprehendere, tamen est dubium de mente disponentis, & tunc clausulæ executiuæ dubiam & obscuram disponentis mentem declarant vt comprehendatur.

34 Non obstat, quod † de iuramento fuit obiectum, responsio enim colligitur ex superius allegatis, quibus adde, quod etsi conclusio multum dubia sit, an iuramentum sequatur naturam contractus, an vero illum extendat, vt refert Marc. Antonius Baueria *tract. de virtute iuramenti nu.* 124. *cum sequen.*

Partem tamen negatiuam quod iuramentum non reguletur à natura contractus, sed magis contractum ampliet & extendat & præcise iurantem obliget etiam extra naturam contractus, tenet Iason *in l. si conuenerit, ff. de iurisdiction. omnium iudic. & in l. si pecuniam. ff. de condit. ob causam & in l. si insulam. ff. de verbor. obligation. Decius cap. primo de iudic. vbi late Ripa. Soc. in suis fallentiis in verb. iuramentum Alexand. consil. 37. num. 75. volum. 2.* & omnes fere supra citati conveniunt in hoc, quod hæc est magis communis opinio.

Idcirco quamuis ex partitione & diuisione de bonis emphyteuticis facta, non esset sublatum ius accrescendi, nihilominus virtute iuramenti præter naturam diuisionis præcise iurantem obligatur ad non petendum seu regressum habentem ad bona iussa, & inquit Bertran. *consil. 284. in fi. volum.* 3. ex renuntiatione verbis amplis iuramento vallatis facta renuntians abdicat à se omne legis auxilium. Nõ obstat id † quod in quinto contrario dicebatur, quoniam immo clausulæ instrumentorum disponunt & operantur qui de mente contrahentium fuit, vt notatus clausulas, quæ sunt de stylo & communi consuetudine instrumento exprimeret, *l. quod si nolit. §. assidua. ff. de edil. edic. Alexand. consil. 142. numer. 12. volum. secundo. Decius c. cum M. Ferrariensis de constitution. vbi & Ripa.*

35

Idem Ripa *in leg. Centurio. numer.* 83. *de vulgari & pupill.* & alii plures, quos refert Tiraquell. *de iure constituti, 3. parte limitat. 31. numer. 13.* & communem hanc partem esse tenet Hieronymus Grat. *responso 112. colum. 3. volum.* 2. & late etiam Capit. *decis. 195. numer.* 42. Ex quibus adhæreo sententiæ contra superstitem fratrem emphyteuticam domum iam diu diuisam atque distractam reuocare nitentem.

SVMMARIVM.

1 *Pactum restitutionis pecuniarum per mortem socii ab homine irrogatam apponitur, ne quis vitæ illius insidietur.*
2 *Mors quomodocunque superueniat, dicitur esse casus fortuitus.*
4 *Fortuiti casus alii facto naturæ, alii facto hominis eueniunt.*
5 *Mortuus sua morte dicitur, qui ab alio non est occisus.*
6 *Mors naturalis, & præter naturam accidens æquiparantur.*
7 *Extensio fit ad omnes casus, qui sub ratione expressa continentur.*
8 *Argumentum, à contrario sensu ex mente contrahentium dicitur.*
9 *Verba generalia generaliter accipiuntur, nisi relatiue ad præcedentia exprimantur.*
10 *Clausula generalis in fine posita restringitur ad præcedentia.*
11 *Etiam si cum signo vniuersali proferantur.*
12 *Dictio alias significat contrarium eius quod præcedit.*
13 *Alius, alia, aliud implicant casum maiorem expressis.*
14 *Dictio alias diuersimode exponitur.*

QVÆSTIO IIII.

CONTRACTA societate † super officio militiæ instrumento cautũ est, quod si pecunias in societate ponens decederet morte naturali, officialis pecunias ipsas lucri faceret, sin autem obiret mortem violentam causatam ab homine, ferro, veneno, vel aliter quomodolibet violenter contingentem, officialis pecunias restituere teneatur. Cum socius æstiuo tempore se in flumine lauaret, in gurgitem incidens aquis submersus est quæritur an restitutioni, vel retentioni pecuniarum locus sit.

Præpositæ quæstioni satisfaciendo præmittendum est, quod finalis ratio restitutionis pecuniarum per mortem ab homine irrogatam, est, ne quis insidietur vitæ societatem ineuntis, & ad tollendum votum captandæ mortis alienæ, *argumento leg. in fundo ff. de rei vendication. l. prima Cod. de pact.* & dixit Geminianus *in cap. susceptum. numer. 5. in fin. de rescript.* quod ex eo textu inoluit stylus Curiæ, quod in mandato de prouidendo de beneficio alicuius viuentis, scribi solet, quod conferatur, cum vacabit alias, quam per mortem, & est bona, inquit prouisio contra mortem violenter causatam, ne conspiretur in mortem resignare nolentis.

Rursus prætermitto, quod mors qualitercumque eueniat naturaliter, siue violenter, dicitur esse casus fortuitus, *leg. fin. in principio Codic. de iur. dotal.* qui textus est singularis ad hoc, vt notant ibi Bald. & Alberic. Angel. *in leg. interdum in fin. Digestis de iuditiis.* Idem Alberic. *in proæmio Codicis. numer. 19. notatur capitulo Ioannes, & c. fin. de homicidio vbi Canonistæ.*

3 Casuum vero fortuitorum † alii facto naturæ, alii facto hominis eueniunt, facto naturæ, vt vis ventorũ, grandinũ, Naufragiũ, Impetus fluminis, terræ motus, & iis similes, facto hominis veluti in cursus

cursus hostium, violentia latronum, vis exercitus, & cæteri huiusmodi, qui humano opere accidunt, *Salic. in l. quæ fortuitis n. 5. & 6. c. de pign. act.* & melius ad terminos, de quibus agit Ioannes de Anania *in c. fi. n. 4. & sequen. de homicid.* & in casum mortis distinguit factum naturæ à facto hominis, Bald. per illum textum iuncta glossa *in l. inde Neratius. §. idem Iulianus ff. ad l. Aquiliam.* His sic præmissis respondetur, quod lucratus est officialis pecunias in societate positas per submersionem socii fortuito occurrentem.

4 Primo quia mortuus † sua morte dicitur, qui ab alio non est occisus, *gl. in l. quæ sub conditione §. quoties. in verbo defectus ff. de condit. instit. Bald. per illam gl. in c. 1. quibus modis feudum amittatur, & facit tex. in l. 1. §. occisorum. ff. ad syllanianum.* vbi dicitur, quod violenta morte perempti dicuntur, qui per vim, aut cædem interfecti sunt, vt puta iugulatum, strangulatum, præcipitatum saxo, fuste, vel lapide percussum, vel quo alio telo necatum, ex quo textu colligitur, quod, qui facto hominis mortem subeunt, ii violenter mori dicuntur, quod hic non euenit, ergo violenta morte non periit.

5 Secũdo, mors † naturalis, & fortuito præter naturam accidens æquiparantur, & idem de vtraque iudicatur, *Bald. in l. 1. C. de iis qui ante apertas tabulas,* probat ibi Barbat. *in addit.* at hic socius fortuito præternaturam obiit, ergo perinde est, ac si morte naturali defecerit.

6 Tertio esto, quod † mors violẽta appellari posset, hæc aquarum fortuita suffocatio, nihilominus idem, quod supra respondendum est. Quoniam vbicunque ratio expressa est, vel pro expressa habetur, quia vnica tantum adduci potest, de casu expresso fit extensio ad omnes casus, qui sub ratione comprehendi possunt, immo non extensio, sed vnius intensio, & interpretatio comprehensiua nominatur, sicuti genus suas species comprehendit, *l. iis solis. C. de reuocat. donat. Bald. in auth. quas actiones. C. de sacram. sacr. eccles. quem Ias. & alii ibi sequũtur, Alex. cons. 32. n. 5. vol. 7. Paris. cons. 16. n. 24. vol. 3. Curt. Sen. cons. 9. n. 19. Riminal. cons. 314. vol. 2.*

Cum autem in casum mortis violentæ absque facto hominis euenientis, cesset suspitio insidiarum, & conspirationis in vitam, societatem ineũtis, ergo de morte naturali ad mortem etiam violentam, quæ sine facto hominis accidit, extensio fieri debet, vt pacto lucratiuo locus fiat ad fauorem officialis.

7 Quarto pactũ † restitutionis pecuniarum appositum est, super morte violenta ab homine causata, ergo à contrario sensu locus est retentioni per mortem, tametsi violentam ab homine non causatam, quod sane argumentum dicitur esse necessarium ex natura verborum limitatorum, alioquin limitatio nihil operatur, *Bald. in l. obseruare. §. proficisci n. 1. de offi. proconsulis, & legati Ias. & Aret. in l. si ita quis. ff. de vulg. & pupill. Goz. ad. cons. 81. n. 7.* omnes

8 ita tenere affirmantes. Et id, quod venit à contrario sensu dicitur ex mente contrahentium expressum, *gloss. in l. qui testamento §. mulier ff. de testamentis,* vbi Bald. & Paul. de Cast. idem Bald. *in l. conuenticulam C. de Episcopis, & cler. Bart. in l. omnes popul. penult. col. ff. de Iust. & Iur. Aym. de antiquit. tempor. par. 1. vers. ampliatur. n. 37. & sequent.* Non obstant instrumenti verba, dum ibi formaliter dicitur, sin autem pecunias in societate ponens obiret mortem violentam causatam ab homine ferro, veneno vel alias quomodolibet violenter contingentem, pecunias officialis restituere teneatur. Nam verba illa, vel alias quomodolibet violenter contingentem, in quibus tota difficultas consistere videtur, tametsi verba generalia sint, non tamen generaliter sunt interpretanda, vt omnis mors violenta comprehendatur ad restitutionem pecu-

9 niarum in societate expensarum. Ad cuius † intelligentiam præmittendum est, quod aliquando verba generalia simpliciter, seu de parte proferuntur, & tunc generaliter intelliguntur, aliud vero si ponuntur relatiue ad præcedentia, quia tunc à præcedentibus determinantur, & restringuntur, & ratione præcedentium restrictiua, *Bald. in l. 1. in princip. C. de liber. præter. & alii ibi sequuntur,* & idcir-

10 co dicitur, quod clausula generalis in fine posita, post casuum specialium enumerationem restringitur ad alios eiusdem speciei, casus, vt eos tantum comprehendat, non autem eos, qui alterius sunt speciei, vel qualitatis, *l. si de certa C. de transact. l. fi. §. cui dulcia ff. de tritico, vino, oleoq; leg. l. quæsitum. §. fi. de fundo instruct.* & vtrobique scribentes, Euerard. *in centuria locorum legalium, loco à generalitate, vers. 3.* vbi pulchre scribit, & habetur *in c. sedes, vbi casus de*

11 *rescript. & ibi Canonistæ.* Et plenissime † Felyn. qui sub *n. 5. vers. quarta declaratio* declarat hoc procedere, nedum quando clausula generalis indefinite prolata est post speciem, sed etiam quando cum signo vniuersali profertur, vt si dictum sit, & quoscunque alios, vel quauis alia, vel omnia, & similia, adhuc casus similes tantum expressis veniunt non maiores, idemque optime confirmat Card. *in clement. 1. §. ad hoc n. 2. per illum textum. cum gl. de præben. & dignit. in verbo, & quamuis aliam dispositionem,* vbi in quit, quod comprehenduntur alia, quam expressa, si modo sunt eiusdem generis, vel conditionis, non autem si sunt alterius, seu separati generis, & Immol. quoque vbi probat, & tenet Ias. *in l. si vnus n. 10. ff. de pact. Alex. cons. 12. num. 13. vol. 2. Dec. cons. 492. n. 18. Calcan. cons. n. 9.* Ex quibus infertur, quod hęc verba (*vel alias quomodolibet violenter contingentem*) comprehendunt alios casus similes expressis, sed in præcedentibus in pacto restitutionis pecuniarum expressi sunt casus mortis violentæ facto hominis illatæ, ergo in generalitate verborum subsequentium comprehenduntur alii casus violentæ mortis facto hominis prouenientes, non ii, qui absque facto hominis violenter superueniunt, *Felyn. c. in nostra, num. 37. de rescript.* vbi quod si impetratur beneficiũ vacaturũ per mortem Titii, vel alio quovis modo, non includitur vacatio per mortem in personam alterius, quam Titii, & quatenus clausula generalis ampliat, & comprehendit casus maiores expressis limitatur procedere circa id, quod rationabiliter potest sub genere comprahendi, & cui causa finalis non repugnat

pugnat

pugnat *Bald.in l.si de certa n.1.& l.pactum. quæst. 14. & 15.C.de collat.*at vero in morte violenta ab homine non causata,cessit ratio conspirationis, & insidiarum,ergo appellatione mortis violentæ ab homine causatæ rationabiliter non continetur mors violenta ab homine non causata in generalitate
12 verborum subsequentium. Non obstat† insuper quod dictio alias significat contrarium eius quod supra fuit expressum *l.alias,& ibi gloss. 1. ff.de iureiur.*
13 *Corn.cons.295.n.2.vol.*1.quemadmodum† etiam dicitur de dictione,alius, alia, aliud, qui implicant casum maiorem expressis ēt alterius qualitatibus, & generis,*Alex.cons.30.n.14.vol.5.Goz.ad.cons.14.nu.*
14 *22.Aym.cons.294.n.3.vol.2.*Respondetur,quod †dictio alias,diuersimode exponitur secundum naturam,orationis,in qua ponitur & ideo aliquando dictio alias exponitur,id est,aliter vel alio modo,*l.denique §.vtrum.ff.de pec.leg.l.1.§. illud. ff. de aqua quotidiana & æstiua,*vel exponitur *alias*, id est, alio casu,*l.qui testam.§.mulier.ff.de testam.l.alias. iuncta gl. ff.de in litem iuran.Bar.in l.1.n.12.ff.de cond. & demonstrat.*ergo dictio *alias* operatur diuersimode secūdum subiectam materiam,quæ hic vt ex præmissis apparet repugnat intelligentiæ, quam pars aduersa deducit. Quare respondendum esse censeo ad fauorem equitis,super cuius officio inita fuit societas,& ipse iure retineat atque lucratus sit scuta ducentum in societate posita per submersionem socii præmissa.

SVMMARIA.

1 *Pœna mortis an tollat pœnam in futuro pro peccatis sustinendam.*
2 *Mors est pœna peccati originalis primorum parentum.*

QVÆSTIO V.

HVius flebilis mortis casus occasionem præbet de morte differendi,vt Christiani fideles pericula mortis sæpius animo voluentes ad mortē salutarem secure perueniant. Quæritur ergo, an
1 mortis† pœna minuat,tollatue pœnam pro peccatis in futuro debitam. Respondetur,si mors violenta iuste reo per iudicem inflicta est, de se non satisfacit pœnæ pro peccatis actualibus patienti debitæ,nisi concurrat magna contritio, magnaq; patientia morituri,vt de latrone cum Christo crucifixo,legimus, quia tunc satisfacit, & in gratia moritur.Mors autem violenta,ab homine iniuste illata,si patienter sustineatur multum satisfacit,licet non semper ex toto,sed secundum quantitatē culpæ,& patientiæ,& contritionis.

Mors vero naturalis non sufficit ad remissionē pœnæ peccatorum actualium: sed tantum venialium,& forte pro magna parte pœnæ debitæ pro mortalibus dimissis,satisfacit si morbo sit voluntarie accepta,quæ et si necessaria sit, potest tamen id,quod est necessaria,voluntarie acceptari.*S.Thomas 2.2.q.25.art.6.ad 2.& q.154.art.1.ad 6.S.Bonauent. in 2.dist.36.art.1.q.2.in resolutione Scot.in 4.dist. 21.q.1. in finalibus verbis.*

Mors ergo, vtcunque veniat, patienter sustinenda est,Quoniam à Deo est,vt iusta pœna peccati originalis.*Diuus Thomas 1.2.q.85.art. 5. & q.94.*
2 *art.5.ad* 2.Nec iniusto Dei iudicio tribuatur,si serui illius quandoque varios mortis casus incurrāt, quoniam teste Augustino mala mors dicenda non est,quam vita bona præcessit,Dominus namq; Iesus seruos suos atroces mortis casus, quandoq; sustinere sinit,volens illos ad plenū purgare,ne purgatorium habeant intrare,propterea idem Augustinus sic orabat,domine hic vre,hic seca, vt in futuro pareas.Plura ad hoc comprobandum adducit exempla Beatus Antoninus *part.1.tit.5.c.1.§.5.*

SVMMARIA.

1 *Indictionis omissio vitiat instrumentum.*
2 *Indictio si ab annis domini discordat instrumentum de falso suspectum redditur.*
3 *Romani ab indictione annos computabant,hebrai à diluuio, græci vero à ludo Herculeo.*
4 *Indictio est tempus tria lustra complectens dicta ab indico seu præcipio.*
5 *Indictio est etiam collecta à principe ordinarie indicta.*
6 *Singulo lustro tributarii quid populo Romano offerrent.*
7 *Romanorum Imperator triplici corona insignitur,terrea,argentea,& aurea.*
8 *Calculus indictionis quo ordine fiat.*
9 *Saluatoris ortus fuit anno tertio indictionis tunc currentis.*

QVÆSTIO VI.

1 FRequens est indictionum vsus,& eius omissio vitiat instrumentum,*Bar. & alii in l admonendi ff.de iure iur.Rom.cons.235.in fi.Alex.cons.66.vol.*1. Etsi
2 indictio†cum annis domini discordat,suspitionis falsitatis notam euadere instrumēta non possent, licet in indictione præsumatur error, vbi annorū domini adsit certitudo,si vero eorū subsit incertitudo,indictionis dubitatio omnino vitiat instrumentum, *Bart. in l.si librarius,ff.de reg.iur.Bald.in l. 1. C.de Iustin.Cod. confirman.Fel.in c. inter dilectos. de fid. instrum.*priscis quippe temporibus Romani † ante
3 Christi saluatoris ortum ab indictione annos cōputare cōsueuerunt,hebræi à diluuio,græci autem à ludo Herculeo,qui in monte olympo per singula quadriennia celebrari solebat,*gl.rubrica in fi.C.de indict.lib.10.* Quonam pacto calculus annorum à græcis,hebræisque fieret, cum non sit præsentis speculationis prætereundum esse decreui, sed ad terminos quæstionis propositæ propius accedens
4 sciendum est,Indictionem† esse spatium temporis tria lustra concludens:dicta ab eo,quod est indico seu nuntio,propterea, quod singulo lustro vniuerso terrarum orbi tributa à populo Romano, nuntiari seu præconicari solebant,*l.1.in fi.vbi not.C. de Iustin.Cod.confir.auth.vt præponat nomen imperat. in princ.vbi gl.& in c.inter dilectos de fid.instrum.* Vel secundum alios non tantum præconizari sed præcipi,vt Romam tributa soluturi conuenirent *Specul. tit.de instrum.edit.§.1.vers.post annos.*
5 Hinc collecta † quæ à principe extraordinarie indicitur, super indictum ab initio nuncupatur, postea vero quam in ordinarium conuersa, de tēpore in tempus soluitur,indictum seu indictio appella-

absque solemnitatibus de iure requisitis.

8 *Quod procedit in rebus parui valoris, vel in bonis existentibus in partibus ab ecclesia remotis.*

9 *Res parui vel magni valoris arbitrio iudicis æstimatur.*

10 *Concessio in emphyteusim iure procedit quando fit diminuta solitæ pensionis sexta parte.*

11 *Dummodo præcedat legitima causa sic contrahendi.*

12 *Quod de consuetudine non seruatur secundum aliquos.*

QVÆSTIO VIII.

1 IN emphyteusin de nouo concessio dicitur alienatio, *c. nulli, & c. ad audientiam de reb. eccl. non a-* 2 *lien. Spec. tit. de locato §. sequitur n. 8.* Idcirco necesse est, quod interueniat veritas causæ & solennitas formæ, vt alienatio robur consequatur, & veritas causæ adesse dicitur, vbi causa necessitatis, vel euidentis vtilitatis concurrit, alioquin expressim à canone prohibetur, *c. sine exceptione 12 q. 2. auth. hoc ius porrectum C. de sacros. eccl. Feder. de Senis. cons. 142. n. 3. Alex. con. 9. n. 1. vol. 3. Dec. con. 142. n. 4. & in auth. qui rē* 3 *n. 19. C. de sacros. eccl.* Immo non sufficit quod ecclesia in instrumento concessionis in emphyteusim confessa fuerit contractū cedere in eius euidētem vtilitatē, quantum aliunde q̄ per assertionem atq; confessionē prælati & capituli constare debet de ecclesiæ vtilitate, cuius confessio ecclesiæ præiuditiū afferre non potest, nisi de veritate confessionis aliter appareret, *clem. 1. de reb. eccl. non alien. d. auth. hoc ius porrectum, iunctis vtrobiq; notatis. Fabia. de Monte. tr. de empt. & vend. 5. q. principaliter n. 113. Dec. cons. 142. n. 6. Rebuff. in compendio alienationis rerum ecclesiæ n. 9. & seq. & communiter recipitur secundum Fab. de Monte v-* 4 *bi supra.* Et ad iudicandum vtilem ecclesiæ contractum, vel non, tempus contractus inspicimus, secundum quod damnum vel vtilitas ecclesiæ perpendi debet, per ea quæ habentur per Guid. pap. *dec. 157 Paris. cons. 42. nu. 7. vol. 4. Aym. cons. 114. nu. 16. & cons. 188. vol. 1.*

5 Rursus † solennitas formæ debet interuenire, nēpe tractatus monachorum vocalium ecclesiæ collegiatæ, de quo quidē tractatu instrumentū separatū ab ipso alienationis instrumento fieri debet, cū temporis interpositione, vt maturius causa cognita alienatio facta esse dicatur: Nā si simul & semel fiat tractatus de alienādo ipsaq; alienatio, absque causæ cognitione ob temporis breuitatē processisse dicitur, neque creditur Nō asserenti causę cognitionem adhibitam esse, *Paul. de Cast. cons. 38. per totum vol. 2. Alex. cons. 17. n. 6. vol. 4. Rum. cons. 49. n. 3. vol. 5. Paris. cons. 36. n. 9. vol. 4. Rolan. à Valle cons. 15. nu. 10. cum pluribus seq. vol. 1. Grammat. decis. 79. per totum.*

6 Quodq; de causæ † cognitione, & debita inuestigatione debeat scriptura fieri diuersa ab eo qͦ auctoratur præter supra relatos firmant Fel. *in c. ecclesia S. Mariæ. n. 17. de const.* Soc. *cons. 52. n. 5. vol. 4.* Be- 7 nintend. de Cæsena *decis. 2. vbi late.* Præmissa † vero limitantur, nisi res sterilis sit, nam ecclesiæ res sterilis, & inculta in emphyteusim concedi potest & perpetuam, vt ad culturam expensis & opera conductoris reducatur fauore inculta bona cultiuantium, in quibus speciale est, eis alienationem in emphyteusim concedi posse, id ipsumq; vtile ecclesiæ esse dicitur, tum propter ānnuā pensionem, tum etiam quia propter canonem non solutū vel linea conductoris finita potest ad ecclesiam reuerti, Quemadmodum Canonistæ inferius allegandi tenēt, quodq; res sterilis ecclesiæ possit in emphyteusim concedi, neque in damnum ecclesiæ cedere dicatur, *est tex. in c. ad aures. de reb. eccl non alien.* vbi hoc comprobat, Butr. Abb. Ioan. de Ana. Imol. & Andr. Barb. Spec. *tit. de locato n. 8. in fi. & n. 9. auth. si quas Ruinas C. eod.* iunctis ibi per scribentes notatis, & nuncupatim firmat Bart. *in l. quicumq; C. de omni agro deserto lib. 11.* Aug. Bero. *in c. in præsētia n. 379 de prob.* communiter ita teneri affirmans. Nec obstat, si dicatur rē sterilem ecclesiæ posse in emphyteusim concedi de consilio & assensu prælati, atq; capituli, & solemnitatib. adhibitis, q̄ in alienationib. rerū ecclesiæ requirūtur, ꝑut expressā volunt 8 Canonistæ *in d. c. ad aures.* Respōde obiectionem † non ꝓcedere in reb. paruis, seu parui valoris; vel ēt secus in bonis existentib. in partib. remotis ab ecclesia, ita vt ea commode meliorare, vel custodire non valeat, *c. terrulas 12. quæst. 2. iuncta gloss. & his quæ ibi scribunt Archidiac. & Ioan. de Turre cremata c. 1. & 2. de his q̄ fiunt à prælat. sine consens. capituli,* & sequuntur post gl. ibidē Canonistæ tenētes tunc tacitū ecclesiæ seu capituli cōsensum sufficere & solemnitates alias requisitas nō esse de necessitate adhibēdas in huiusmodi, & cōprobat Ang. *in auct. de alien. & emphyt. §. hoc etiā n. 19. Anchar. cons. 122. nu. 2. Dec. cons. 142* 9 *n. 5.* Et res † magni vel parui valoris arbitrio boni viri æstimatur cōsiderando facultates ecclesiæ cōcedentis, qualitatem bonorū, & patriæ consuetudinem, *secundum gl. in d. c. terrulas,* & expressius post Host. sequūtur ibi Archid. & Ioan. à Turre cremata, Imol. *d. c. 1. de his quæ fiunt à prælato sine consensu Capituli n. 12. Anch. d. cons. 122. n. 2. Fed. de Sen. cons. 52. Fab. de Monte d. tract. de empt. & vend. 5. q. principali n. 115. in* 10 *fi.* Res vero † ecclesiæ alias fructuosæ possunt concedi in emphyteusim facta solitæ pensionis diminutione in sexta parte eius, q ex locationib. antea percipiebat ecclesia & contractus in ecclesiæ vtilitatē cedere dicitur, eo q conducēs in emphyteusim sustinet periculū & detrimentū, sterilitatem, aliorūque casuū fortuitorū in fructib. occurrētium, & onerū quoq; reb. ipsis indictorū, q̄ pericula, detrimenta, & onera ad ecclesiā prius spectabant, ꝓpterea res antea ad affictū locari solita potest in emphyteusim cōcedi ꝓ diminuta pensione in sexta parte & contractus ecclesiæ vtilis cēsendus est, *auth. perpetua. C. de sacros. eccl. q̄ Canonizata est, in c. hoc ius porrectum §. perpetua 10. q. 2. Anch. d. cons. 122. in prin.* 11 *Corn. cons. 181. n. 34. vol. 2.* Verū hoc † ꝓcedere declaratur quando ꝓcedit causa sic contrahendi, alioqn nulla ꝓcedente causa nō potest in emphyteusim cōcessio fieri sub annua p̄sione seu affictu, qui antea erat in redditu ecclesiæ cū diminutione sextæ partis, q a tunc ecclesia lædi diceretur ꝓpter præiudiciū alienationis vtilis dominii, *Archid. in c. Apostolicos n. 2. 12. q. 2. Bar. in d. Auct. perpetua. n. 4. Bal. ibidem n. 1. & notabiliter Ant. de Butr. in c. in præsenti, nu. 13. de prob. Alex. cons. 9 n. 11. vol. 2. Dec. cons. 142. n. 5. de Butrio mentionem non faciens.*

12 Non obstat† quod dispositio *d. auct. perpetua C. de sacros. eccl.* non procedat, de consuetudine, vt voluit Odofr. *ibidem n. 1. Spec. d. §. nunc aliqua. vers. 6 quaeritur, Alex. cons. 79. n. 6. vol. 1.* cum etenim auct. preterea canonizata sit canoni starem ipsumq; sequendũ esse putarem quicquid Odofredus, & alii praecitati dicant, & haec sufficiant.

SVMMARIA.

1 *Contrahens cum ecclesia sine solennitatibus incurrit poenas.*

2 *Secus in foro conscientiae quando cessat fraus.*

QVAESTIO XI.

1 NOn tamen omittendum est, quod qui cum† ecclesia contrahit cautus esse debet, ne solemnitates requisitas omittat, alioqui cõtractus annullatur, res ecclesiae restituitur, & precium solutũ ab ea non repetitur. *cap. si quis praesbyterorum de reb. eccl. alien. extrauagant. ambitiose eod. tit. Host. vbi supra § & quae sit poena.* Nota tamen, quod etsi in foro exte-
2 riori, contractu rescisso pratium amittatur, nihilominus contractus† nullus ex defectu solemnitatis de iure requisitae sustinetur in foro cõscientię, & ad illius obseruationem tenentur contrahentes, quando deest deceptio, & subest legitima contrahendi causa. Adinuentae sunt enim solemnitates ad euitandas fraudes, cum autem certũ sit nullam extare fraudem, curandum non est de defectu solemnitatum in foro animae. *Abb. in cap. quia plerique de immunitate ecclesiarum. n. 31.* post Butrium, & alios ibi relatos, & probat Felynus *in c. canonum statuta n. 48. & 49. de constituti.* Praeterea quando praecium conuersum est in vtilitatem ecclesiae, praecium repeti in foro conscientiae potest, vt ponit Angelica *in verbo alienatio n. 14.* Confirmatque ibidem Vngarellus in additione & reliqui summistae probant.

SVMMARIA.

1 *Spurii à patre de iure canonico sunt alendi.*

2 *Idque seruandum est, nedum in terris ecclesia sed etiã in terris Imperii.*

3 *Spuriis in vita, & post mortem eorum filiis ipsorum alimenta relinqui possunt.*

4 *Patris haeredes ad alimenta spurii tenentur, non obstãte patris prohibitione.*

5 *Pater & auus paternus ad alimenta spurii tenentur.*

6 *Pater filiabus spuriis alimenta, vel dotem relinquere potest inuita atque in morte.*

7 *Dos, legatum, atque donatio spurii, non excedat rationabiliter alimentorum quantitatem.*

8 *In taxatione alimentorum consideratur patris consuetudo & qualitas eius cui alimenta assignantur.*

9 *Consideratur & quantitas redditũum ex bonis de quibus alimenta debentur.*

10 *Consideratur etiam an spurius industria sua victum sibi querere possit.*

11 *Spurius si habet artem non est alendus, nisi sit nobilis.*

12 *Spurius qui habet artem non est alendus, consideratis tamen considerandis arbitrio boni viri.*

QVAESTIO X.

1 PAternae† pietatis est, & officii, nedum filios legitimos & naturales sed etiam spurios ex quouis damnato coitu procreatos alere, quicquid lex ciuilis in contrariũ statuerit, quae in detestationem huius criminis, prohibuit sic genitos nutriri, ab ipsorum parentibus, quod vtique aequitas canonica nõ admisit, naturalem rationem sequuta, cum ex instinctu naturae procedat filiorum educatio. Idcirco ius naturale ciuili anteponẽdum esse, lex canonica decreuit *c. cum haberet in fi. de eo qui dux. in matrimonium quam polluit per adult. c. per venerabilem in finalib. verbis qui filii sint legitimi. auct. ex complexu C. de Incest. nupt. auct. licet C. de natural. liber.* & vtrobique confirmant, iuris Canonici atque ciuilis interpretes. Et huius naturalis instinctus ratio motiua est sanguinis affectio, cum ex aequitate, sanguinisque caritate haec res descendat, inquit tex. *in l. si quis à liberis §. vtrum ff. de lib. agnosc.* Et
2 ideo quia ex† caritate sanguinisque affectione hęc naturalis aequitas descendit, vbique locorum seruanda est, ita equidem, vt non solum in terris ecclesiae in quibus ius canonicum potissime praeualet, sed etiam in terris imperii suum sortitur effectum, quemadmodum tenent multi, quos adducit Dec. *in c. clerici. n. 2. de iudiciis, Capic. decis. 164. vbi late* Marian. *Soc Iun. cons. 130. n. 3. vol. 2.* & concordant alii citati, in addit. ad Alex. *cons. 74.* & est commu-
3 nis secundum eos opinio. Et hac naturali ratione moti inquiunt scribentes, quod filio spurio nõ solum in vita potest fundus relinqui, vel certa quantitas pro alimẽtis, sed etiam post mortem spurii, ipsius filiis, neque solum ab ipso patre, sed etiam ab eius heredibus spurius alimenta consequi potest, quoniam onus alimentandi transit in subsidiũ ad heredes, nedũ, suos, sed etiam extraneos, *d. l. si quis à liberis §. item rescriptũ. ff. de lib. agn. iuncta gl. verbo haeredes. Bal. in l. id quod pauperib. n. 37. C. de episc. & cleric. Mathesil. sing. 147. Capy. decis. 164. n 3. Benintend. de Cesena decis. 22. n. 1. Marian. Soc. Iun. d. cons. 130. n. 4.*
4 Imo non† obstante prohibitione patris in testamento facta de non alendo spurium, alimenta sunt ei ab heredib. subministranda, secundum Bal. proxime citatum, & tamque notabile dictum sequitur Aym *cons. 219. n. 8. Mar. Soc. Iun. d. cons. 130. n. 4.* lex enim ciuilis in tantũ amauit castitatẽ quod destruxit paternã pietatẽ, Bal. *cons. 426. nu. 9. & 10. vol. 5. Bertr. cons. 205. n. 1. vol. 2. part. 1. & plene quoque con. 67. per totum, vol. 3. par. 2. communem testatus opinionem.*
5 Nec solũ pater† sed ẽt auus paternus tenetur nepotib. spuriis natis ex filiis legitimis & naturalibus
6 alimẽta pbere, *Soc. cons. 161. n. 2. vol. 2.* Faeminae† vero spuriae, nedũ alimenta legari, vel donari possunt, sed ẽt dos eidẽ inuita dari, vel testamento relinqui põt, cum ea succedat loco alimentorũ, & quicquid nonnulli circa dotẽ filiae spuriae dubitauerint, cõmunis est haec opinio, q̃ ei dos relinqui possit, *Paris. cons. 64. n. 9. vol. 3. Benintend. de Cesena decis. 22. n. 1.*
7 Et haec† dotis assignatio non debet excedere rationabilẽ alimentorum quantitatẽ, quoniã in excessu nõ valet secundũ superius allegatos, & cõfirmat Cap. *d. dec. 181. n. 4.* & ita oĩa p̃missa p̃cedere de claran-

declarantur, quod legatum donatione pro alimẽtis spurio facta debet commensurari, ad rationabilem alimentorum quantitatem, quoniã in eo ꝙ excederet congruam alimentorum taxationẽ legatum, donatio, vel quiuis alius contractus non teneret, *Bar. in l. fi. ff. de his quib. vt indignis n. 7. & auct. ex complexu C. de incest. nupt. Abb. d. c. cum haberet n. 5. Paul. de Cast. cons. 5. n. 5. vol. 1. Bertr. cons. 335. n. 6. vol. 4. Capy. decis. 181. col. fi. Maria. Soc. Iun. cons. 130. n. 3. vol. 2.*

8 Atque in alimentorum quantitate taxanda plura consideranda veniunt, vt hic & infra quoque recollecta 33. per totam. Attẽditur igitur primo cõsuetudo eius à quo alimenta debentur, nã ꝙ ipse solitus erat pro alimentis erogare, in eo boni viri arbitriũ versari debet, cum arbitratu boni viri limitanda sint. Secundo cõditio personę cui alimẽta debentur, nã ex dignitate personæ diuersimode arbitrandũ est alimenta deberi, *l. cũ alimẽta in prin. ff. de alim. & cibar. leg. & per illũ tex. tenẽt ibi Odofr. Bar. & Alb. Spec. tit. qui filii sint legitimi n. 44. Paris. cons. 98. in fi. vol. 2. Benintend. de Cesena d. decis. 22. n. 7. & 8.* Ter-

9 tio quantitas reddituũ qui percipiuntur ex bonis de quib. alimenta decernuntur inspici à bono viro debet, cum proprietas alienari nõ debeat, vt inde alimenta habeantur, sed ex fructib. tantũ, & pro modo eorũ debentur, *d. l. si quis à liberis §. sed si filius l. Imper. ff. ad Treb.* vbi Bar. & cæteri, & inter alios Ang. inquit ita cõsuluimus Bal. & ego apud Ariminum, & cõprobat ibi Alex. *n. 5. & cons. 100. n. 7. cum aliis ibi additis vol. 1.* Nã vbi agitur de alimentis pstandis ex fructib. hoc referendum est ad bona, in quibus vis habet is à quo recipienda sunt alimenta; idcirco imprimis deduci debet æs alienum, deducuntur & bona emphyteutica, in residuo consideratur quãtitas fructuũ, & pro modo illorũ moderantur alimenta, *Alex. d. con. 100. n. 6. Paris. d. cons. 97. n. 29.* Quar-

10 to considerandũ est an is † de cuius alimentis quæritur, possit ex industria & operis suis positis in arte, cuius peritus sit, se ipsum alere, cum. n. alimenta officio iudicis decernantur, nõ subest causa ꝑpter q̃ iudex compellat patrem subministrare filio alimenta, quãdo sua industria victũ sibi quęrere põt, eo quod debentur in subsidiũ quando aliunde viuere non possit, *d. l. si quis à liberis in princ. vers. sed si filius cum ibi not. ff. de lib. agn.* vbi Odofr. ponit dialogũ patris & filii corã iudice contendentiũ, introducẽs filiũ dicere, domine iudex cogatis patrem meũ alere me, dicit pater, nõ est is bonus scriptor in ciuitate ista, vel ita bonus pictor, vt ipse est, sed tota die, vult esse in scorto, in ludo, & in taberna, dicit iudex quare ergo non scribis? filius respondet, volo mihi dare bonum in tẽpore, dicit iudex patri, vade non alas eum, nisi videris eum ægrotum. Hæc sunt formalia eius verba, ex quib. notãdum, quod etiam filio luxuriose viuenti si inciderit in ęgritudinem præstanda sunt alimenta, aliter secus.

11 Et quod filius † non sit alendus si habet artem quã honeste exercere valet, & conditio personæ id patitur, secus vero si nobilis sit, cui non conueniat arte mæchanica sibi parare victum, tenet Bart. *d. §. sed si filius & in tractatu alimentorum n. 12. Abb. d. c. cum habuit n. 10. Rom. cons. 267. Dec. cons. 576. col. 1. Paris. cons. 14. n. 28. vol. 1. Curt. iun. cons. 148. n. 5. vbi communis.* Verum non ita amare & anguste hoc interpretandũ esse existimo, quod filius qui habet artem non sit alendus, quoniã propter malas valetudines sæpius occurrentes propter varios fortuitos casus superuenientes industriæ beneficium exerceri assidue non potest, quare ex causis personisque varie respondendum est, consideratis considerandis ad iudicem boni viri recursum habendo, *d. l. cum alimenta d. l. si quis à liberis § vel si filius d. l. Imper. Parisius cons. 14. num. 28. vol. 2. Marian. Soc. Iun. cons. 8. in fi. vol. 3. Aym. cons. 199. col. 1. & 2. vol. 1. Additio ad Alex. cons. 74. n. 3. in verbo Imperii in fi. vol. 3.* sit ergo conclusio, quod datum legatum, vel donatum spurio spuriæve caten⁹ tenet, quatenus fructus eorũ ad alimenta sibi necessarii sunt, computato, eo quod ille suo labore & industria lucrari potest, in eo vero quod fructus prædicti excedunt alimenta bona donata ad filios legitimos, & naturales pertinent.

SVMMARIVM.

1 *Parentes qui filios egenos non alunt mortaliter peccant.*

2 *Excusantur in casibus in quibus filios exheredare sibi de iure conceditur.*

3 *Parentes tenentur filiis ad alimentum corporale & spirituale, quod hic describitur.*

4 *Parentes si negligunt proprios docere filios vel curare, vt ab aliis doceantur ea quæ ad salutem sunt necessaria.*

5 *Filii parentibus quando ad alimenta teneantur.*

QVÆSTIO XI.

1 NOta tamen, quod † parentes, qui filios non alunt, filiique qui parentibus ęgenis ad victũ necessaria non subministrant mortaliter peccant, eo quod debita alimenta denegans, necare dicitur *l. necare videtur ff. de lib. agnoscend.* quodque mortale peccatum incurrãt, *habetur in cap. si quis reliquerit 30 dist. & cap. inter cetera. 22. quæst. 4.*

Iunctis notatis *in cap. ius naturale distinct. 1.* excu-

2 santur † tamen parentes in casibus in quibus filios exheredare sibi de iure conceditur, tunc sane illos alere non tenentur. *l. si quis à liberis. §. si vel parens ff. de lib. agnos. iuncta gloss. ibi in verb. detulerat.* Duplex

3 † autem reperitur alimentum, ad quod obstricti sunt parentes, nempe corporale, & spirituale. Corporale est, quod sumptum conuertitur in substantiam eius, qui nutritur, at vero spirituale conuertit hominem in ipsum spirituale alimentum ex sententia August. de alimento sacrosancti corporis Christi, dicentis, nec tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me, vt tradit S. Thom. *in 3.*

4 *quæst. 73. art. 3. ad 2.* plane parentes † mortaliter peccant, si negligũt proprios docere filios, vel curare, vt ab aliis doceantur, ea quæ ad salutem illorum sunt necessaria, & hæc sunt signum Crucis, Pater noster, Credo &c. & decem decalogi præcepta, quæ si filii ignorant, negligentia parentum, ipsi coram Deo rei efficiuntur iis maxime temporibus, quibus doctrinæ Christianæ solæ sunt insti-

tutæ. *Syl. in verb. scientia. verf. secũdum. Nauar. in enchiridion. c. 14. n. 17.* vbi etiam alia scribit in quib. peccant parentes erga filios ipsorum.

5 De alimentis † vero à filio patri subministrãdis, occurrit quæstio, an si habeo patrem, & filium in necessitate famis constitutos, & vni tantum illorũ subuenire valeo huic ne vel illi dabo? Respondet Cynus *in l. 2. C. de patrib. qui filios distraxerunt*; solent dicere magistri naturalis philosophiæ quod dabo filio, quoniam amor non ascendit, sed descendit, Imo Cynus ait debeo dare patri, Cynum sequitur Ang. *in verb. filius n. 24.* & addit, quod ius diuinum sic filium obligat ex pręcepto Dei, honora patrem tuum. Quod subuentionem quoque cõtinet. Nõ obstat, quod amor descendit, quoniam verus est, quoad ordinem dilectionis, & affectus interioris, nõ quo ad effectum obligationis. Imo patrẽ tametsi hereticum, vel infidelem pręponere debemus ẽt sancto in prouidendo ei de necessariis. *c. 1. 30. distinct. vbi gl. quib. consentit Diuus Thom. 1. 2. q. 100. art. 5.* dicens, filii parentibus debitores sunt, & quod pater est principium generationis & esse, & insuper educationis, & doctrinæ. Ideo ponitur sub præcepto decalogi, vt beneficium parentib. impẽdatur, parentes vero nõ sunt debitores filiis, ꝑpter aliqua beneficia ab eis suscepta, vnde nõ ponũtur aliqua ꝓcepta decalogi pertinentia ad amorẽ filiorũ neq; ad seipsum, quia parentes amant filios, vt aliquid ipsorũ, & idem *2. 2. q. 31. art. 4. in respon. ad 4.* dixit in necessitatis extremæ articulo, magis liceret filios deserere, q̃ parentes, quos nullo modo deserere licet ꝑpter obligationẽ beneficiorũ susceptorum & probat B. Antoninus *2. par. tit. 1. c. 24. §. 1. in fi.* & facit magister libr. *sent. 3. dist. 29.* vbi ponit ordinẽ caritatis dicens, parentes prius, q̃ filii diligendi sunt, quo ad operis exhibitionem, & probat ibi S. Bonau. inquiens. Cæteris parib. parentes filiis præponendos esse, quia amor gratuitus facit memorẽ ꝓteritorũ beneficiorum propter ꝙ sacra scriptura præcipiẽdo inducit ad paterna beneficia recolẽda, quę plura recipimus à parentibus quam à filiis, & auctoritates quæ in contrarium possent adduci, procedũt secundum naturalem dilectionem, secus secundũ gratuitam affectionem, hactenus ille: quare irrefragabili ratione diuina prouidentia subuentionẽ parentum sub præcepto posuit, animaduertens, ꝙ homines, vt plurimum naturali filiorum amore obcæcati, parentes egestate laborare, consumique patiuntur, præteritorum obliti beneficiorum.

SVMMARIVM.

1 *Dominium ecclesiæ non probatur ex solo in emphyteusim locationis instrumento.*

2 *Dominium ecclesiæ probatur adminiculis instrumẽtum coadiuuantibus.*

3 *Solutio pensionis per decennium facta probat dominium ecclesiæ.*

2 *Liber censualis ecclesiæ probat dominium.*

3 *Reus conuentus actione personali ante omnia rem restituit, postea de proprietate litigat.*

6 *Emphyteuta cogitur rem designare emphyteuticam.*

7 *Qualiter ecclesia agere debeat hic remissiue ponitur.*

QVÆSTIO XII.

IN dubium reuocatur an & quando solum locationis in emphyteusim instrumentum probet dominium ecclesiæ, quando rei vendicatione agitur contra conductorem proprii dominii, quęstionem Ecclesiæ referentem.

1 Dic quod † non, quia conducens, vel alio titulo rem ab aliquo acquirens non censetur fateri illum esse dominum, cum etiam res aliena locari, vendi, vel alio simili titulo tradi possit, Bartol. *in l. legata ff. de adim. legat. Iason in leg. secunda. numero 178. Codic. de iure emphyteut. Afflict. decision. 14. num. 8. Alexand. consilio 12. numer. 4. & consilio 43. numero 8. volum. 4. Rum. consilio 161. numero 19. volum. primo*, & ita tenent omnes inquit Speculat. *titulo de locat. §. nunc aliqua, versiculo 52. sub numero 66* & est vera, & communis opinio secundum Alexand. *dicto consilio 12.* & communem neque ab ea discedendum refert Ruin. vbi supra, veruntamen ecclesia aliis iuuatur

2 mediis, & † primo, quando cum instrumento locationis alia concurrunt indicia, & adminicula instrumentum coadiuuantia, tunc dominium locatoris recte probatur, ex his enim simul iunctis plena dominii constituitur probatio, Bartol. *in leg. ad probationem Codic. locat. Socin. consilio 11. numero secundo volum. tertio. Decius consilio 146. numer. 14 Parisiens. consilio 27. numero 25. & consilio 104. numer. 82. & sequent. vol primo.* Et solutione pensionis, seu Canonis per decennium facta probatur ecclesiæ dominium, & quod res sit emphyteutica, quamuis de inuestitura non appareat, & inposterum soluens, eiusque successores cogi possunt ad solutionem consueti canonis *Iason in §. præiuditiales numero 61. institution. de action. & in leg. secunda. numero 358. Codic. de iure emphyteut. habetur in leg. si certis annis. Codic. de pactis*, vbi in terminis Iason *numero 9. & plenius Decius numero 14. Felyn. in capitulo cum Bertoldus numero 218. de re iudic. Alexand. consilio 124. in principio & consilio 113. numero 11. volum. 4 Decius consilio 146. numero 2.* tertio censuali libro ecclesia iuuatur quando fideliter custoditur publicam auctoritatem habet in iuditio, & extra, *capitulo ad audientiam vbi gloss. de præscription.* quam ibi post alios sequuntur Felynus atque Decius, Iason *l. secunda. numero 178. Codic. de iure emphyteut. Roman. consilio 146. numero 14. Aym. consilio 158. per totum volum. primo*, vbi sex rationibus probat libris censualibus plenam fidem adhiberi, & notabiliter Alex. *consil. 187. volum. 7. Ioan. de Amicis, consil. 101. numer. 27. vbi communis.* quarta si conductor conuentus à locatore ad rei restitutionem non rei vendicatione sed actione personali, non condictione ex *lege si quis conductionis. Codice locati.* debet ante omnia possessionem rei, locatori restituere, & postea

& postea de proprietate litigare, quia alieno nomine detinetur si denegat restitutionem, dicitur spoliare eum, cuius nomine possidet, vnde spoliato agenti ad recuperandam suam possessionem non potest opponi exceptio dominii à spoliatore. *dict. leg. si quis conditionis. C. locati*, vbi casus singularis, & notat ibi Bart. & Bal. Ang. Sal. & alii, Alex. *in leg. si aliena numer. 6 ff. solut. matrim. & cons. 12. numer. 4. in fine cum seq. volum. 4. & consil. 43. num. 8. eod. volum.* & compelli emphyteuta posset ad designandam rem pro qua diu pensionem soluit, & si emphyteuta rem describere nesciret, recurrendum esset ad coniecturas, & perinde, & quantitate pensionis solutæ res incerta ad certitudinem reduci debet; ita allegant tenuisse Pilleum in suis quæstionibus *quæst. 119.* refert infra proxime citandus, & ita quoque tenuit Specul. *titul. de loc. §. nunc aliqua num 76. cum pluribus seq. Papien. in forma libelli* quo agit ad ficti præstationem. Glos. *super verbo. solutione in princ. Ias. in leg. 2. n. 173. C. de iure emphyt. Bald. consil. 109 per totum volum. 4. plenissime omnium Afflict. in c vnico de controuersia inter masculum, & feminam, in vsibus feudorum, vbi sub num. 26. cum sequentibus* per duas columnas, & vltra post longam dis-
7 putationem vt supra residet. Qualiter † autem ab ecclesia sit agendum, & quid probare dum veniat declarat Ruin. *consil. 26. volum. primo.* & quid si emphyteuta possessorio iudicio conuentus ab ecclesia fuerit vide Curt. *in add. ad Alexan in leg. si aliena num. 6. ff. solut matr. Alex. cons. 10. fere pro totum vol. 4. Soc. cons. 11. vol. 3.* & quid si tertius, à directo domino conuenitur, recurre ad Ruin. *d. cons. 26. volum. 1. Alex. cons 8. per totum volum. 7. Ripa in leg. si aliquam rem nu. 40. ff. eo. Dec. in c bona. num. 22. de appell. Felin in cap. cum Bertoldus. num. 25. de re iudic. Boer. decis. 239. colum. fin. vbi communis.*

SVMMARIA.

1 *Locatio pro se, filiis. & nepotibus facta relationem habet ad patria consuetudinem.*
2 *Consuetudo ecclesiæ non potest alterari.*
3 *Tenor inuestituræ ante omnia attenditur.*
4 *Consuetudo ecclesiæ probatur ex diœcesis eiusdem.*
5 *Bina concessio probat consuetudinem.*
6 *Consuetudo ecclesiæ superioris attenditur in ecclesia inferiori.*
7 *Consuetudine ecclesiæ superioris probata transfertur in aduersarium onus probandi particularem consuetudinem.*
8 *Ecclesia vnita assumit naturam eius cui vnitur.*
9 *Consuetudine diuersa existente nulla earum seruanda est.*
10 *Testes de vniuersitate quando probant in caussa vniuersitatis.*
11 *Testes de consuetudine testificantes quando concordare vel non dicantur.*

QVÆSTIO XIII.

1 ORITVR controuersia si concessio † simpliciter pro se, filiis, & nepotibus ab ecclesia facta sit, an feminæ comprehendantur, dic quod inuestitura relationem habet ad patriæ consuetudinem, vel ad eius statutum, quoniam contrahentes censentur in dubio cõfirmare se cũ dispositione iuris municipalis, quod est ius commune, in loco vel cum consuetudine loci, *Bart. in l. vt ius iurandi. § si liberi. ff. de oper. libert. Imol. in c. potuit. in finalibus verbis de locat. Alex. cons. 1. n. 1. vol* 5. *Corn. cons. 199. nu. 54. vol. 2. Bart. inter consi. Alex. cons. 52. nn. 39. vol. 4. Paris. cons. 21. nu 46. & seq. vol. 1.* & quando extat generale pactũ communitatis, quod illud sit seruandum tenent plures relati ab Albert. Brun. *tract. de stat. femin. excludent. art. 8. ex q. 22. n. 2.* subdens quod cõmunis est hęc opinio, & tenenda, & sane cõsuetudo, quæ extat ea nõ potest alterari, *Bart. in auth. qui rem. C. eod. tit. & ibi Ias. post alios, Alex. cons. 9. n. 2. vol. 3. cum multis aliis ibi in add. adductis.* Primo namque loco inuestituræ tenorem inspicere debemus. Secundo specialem ipsius ecclesiæ cõsuetudinem sequi tenemur. Tertio, particulari consuetudine non vigẽte ad consuetudinẽ generalem recurrendum est, *c. cum olim de consuet. vbi notatur Roma. cons. 218. n. 1. Euerard. in cẽturia locorum legalium loco à contrario sensu.* Consuetudoque; ipsa probatur ex diœcesis eiusdẽ, liber enim censualis ecclesiæ probat consuetudinẽ sic extare, *Bal. in l. fin. n. 19. C. sine censu, vel reliq. Felin. in c. ad audientiã n. 19. de præscrip.* & bina cõcessio sufficit ad eã firmandam, *Alex. cons. 5. n. 11. vol. 5. & d. cons. 9. n. 6. vol. 3. cum ibi adductis. Balbus tract. de præscrip. 1. part. quinta partis principalis, q. 1. n. 3. & quæst. finali, Ias. in l. de quibus n. 48. ff. de legib. Rocchus de Curte tract. de consuetud. nu. 290 cum pluribus sequentib.* & consuetudo quæ in ecclesia superiori vel Cathedrali vetat seruanda est in ecclesia inferiori, nisi de particulari consuetudine contraria inferioris ecclesiæ doceatur, *cap. dilecto vbi not. de offic. Archid. Card. in Clem. quia contingit. §. vt autem numer. 11. vers. decimo de Religios. dom. Paris. consilio. 25. numer. 36. in fine, & numer. 42. volum. 4* & probata generali consuetudine maioris ecclesiæ transfertur in aduers. onus probandi particularem contrariam, *Glos. in dict. cap. dilecto vbi post Io. Andr. Cardin. notat, & habetur in c. super eo iuncta Glos. & c. sopita de censib. Aret. cons. 115. in princ. Andr. Barb consil. 49. vol. 3.* in materia decimarum scribẽtes, quæ tamen omnia eisdem rationibus in arg. trahi possunt ad consuetudinem emphyteuticã, atque sicut in ecclesia; & locis separatis, hæc locũ sibi vendicant, multo magis in ecclesiis, seu capellis vnitis, cum eadẽ res seu corpus esse censeatur ecclesia vnita & ea cui facta est vnio, neque debet diuerso iure censeri, vt in materia decimarum, *est text. in c. cum in tua de decimis. cum concord. à Glos. ibi relatis,* facit quod accessorium sequitur naturã sui principalis, nisi specialis sit in accessorio prouisio, *c. accessorium. vbi Din. de reg iur. in 6.* & hoc dicto infert Card. *in Clem. 2. n. 2. de præb.* quod ecclesia hospitalitati annexa assumit naturam hospitalitatis cui vnitur. Atque si in loco diuersimode introducitur consuetudo, nulla earum seruanda est, quia consuetudo formanda per actus contrarios vel diuersos interrumpitur, vt in esse deduci non possit, *Bart. in leg. de quibus numero 16. ff. de legibus. Bald in leg. fin. numer. 1. Cod. de seruit. & aqu. Alex. in*

B 4 *leg. 2.*

l.2. in fine principii ff. solut. matr. & consi.27. in fine vol. 1. Dec. atque Cagnol. in leg. semper §. temporalis. ff. de reg. iur. Roccus de Curt. tract. de consuet. num. 403. vbi cõmuniter hoc receptum dicit testesque de vniuersitate consuetudinem attestantes probant, quando agitur de interesse vniuersitatis in vniuerso, & tamquam idonei pro vniuersitate recipiuntur, *c. insuper de testibus, & ibi Canon. & communiter tenetur secundum Dec. d. c. insuper, & firmat Alex. cons. 68. num. 14. vol. 2.* & si agitur de interesse singulorum singulariter, vt si quæstio sit super pascuis, seu nemoribus, in quibus singuli de vniuersitate greges pascere, & ligna cædere possunt, testis tunc idonei censendi non sunt ob proprium ipsorum commodum, Ioannes Andreæ *in c. cum nuntius. de testib. Felin. Dec. & reliqui in dict. c. insuper Steph. Aufrer. de reprobat. testium. in verbo testes inhabiles, Aym. de antiq. temporum in prima parte. vers. quid in lib. officialis num. 17. & sequen.* Sed etsi testium quidam consuetudinẽ solutionis affirmantes, de maiori quidam, alii de minori summa deponunt, saltem in minori summa concordare videntur, quia in maiori summa minor inest, *l. 1. §. si stipulanti ff. de verborum oblig.* Imo vbi plures testes de diuersis summis deponunt varii esse dicuntur, & de diuersis actibus testimonium ferre, quamobrem non probant etiam in minori summa, *Alex. in dict. §. si stipulanti. numer. 9. & sequen. vbi, & Ias. num. 9. in fine. Crott. nu. 13. Alcia. ibidem n. 30.* communem & ipse sententiam esse affirmãs præmissis.

SVMMARIA.

1 *Possessorium reintegrandæ non datur aduersus possidentem iusto titulo & bona fide.*
2 *Immo datur etiam contra iusto titulo & bona fide possidentem.*
3 *Negligens per decennium possessionem suam ab altero occupatam recuperare eam perdit.*
4 *Sed & minori tempore quam decennio amitti potest.*
5 *Dummodo reus probet Domini præsentiam.*
6 *Officio iudicis possessio recuperari potest, & si canone reintegrandæ iuuari non possit, & est notabile dictum.*
7 *Officium iudicis implorandum potest tam pro rebus & personis priuilegiatis quam non priuilegiatis.*
8 *Paupertas & aliud iustum facti impedimentum restitutionem in integrum aduersus præscriptionem meretur.*
9 *Possessioni recuperandæ præscribitur 30. annis.*
10 *Domino ignoranti rem suam ab alio detineri.*
11 *Vel etiam quando possessor sine tit. possidet, nam post 30. annos præsumitur retro in bona fide fuisse.*
12 *Vel etiam absque tit. & bona fide cum in perdendo dominium requiratur tit. & bona fides, secus in amittenda possessione quæ leuioris est præiuditii.*
13 *Contrarium deciditur.*
14 *Actor necesse habet allegare clandestinam rei possessionem vt obtineat.*
15 *Contrarium deciditur.*
16 *Vel clandestinitatem iunioris possessionis allegare consilium est, non præceptum.*
17 *Clandestinitatis vitium purgatur probato, quod actor sciuit & tolleravit reum possidere.*

QVÆSTIO XIV.

1 SVPER canone reintegrandæ, *3. quæst. 1.* occurrit dubitari † de infrascriptis, & primo videtur, quod hæc prouisio non competat aduersus iusto tit. ac bona fide possidentem, cum etenim egens sola possessione nitatur pariterque reus, in pari caussa, melior est conditio possidentis, *Bart. in leg. rem quæ nobis. ff. de acquir. possess. Corn. cons. 23. vol. 1.* vbi hanc opinionem communem esse affirmat, & eandem vti magis communem apud legistas sequitur Soc. *cons. 39. vol. 3.* & tamquam communem amplectitur Paris. *cons. 1. vol. 1.* & probat vti communem Ripa, *responso. 1. tit. de restit. spol.*

2 Contraria † opinio verior est atq; communior, quod remedium huiusmodi datur contra bonæ fidei possessorem iustoque tit. munitum, hoc enim potissime attendere videtur, *text. in d. c. reintegrandæ secundum Canonistarum ac legistarum intellectũ* quod actor ex iniusta caussa sit a sua possessione deiectus, ideo restituendus, non considerata iustitia vel iniustitia iunioris possessoris, neque spoliato obstat exceptio iniusti tituli aut defectus Domini, quin in pristinum reponatur, cum hæc exceptio in possessorio recuperandæ non admittatur, sed tantum antiquiori possessore probata, agens debet obtinere etiam absque ea quod spoliationem seu violentiam probet, & hanc sententiam ratione qua supra secuti sunt, *Abb. c. cum ad sedem num. 26. de restit. spoliat.* vbi communem hunc intellectum esse testatur Ripa, *in c. sæpe numer. 28. de restit. spoliat.* vbi ait, communiter Canonistas ita tenere, *Alex. in l. rem quæ nobis num. 8. ff. de acquir. possess.* magis communem esse refert Ias. ibi, *num. 19.* vbi magis communem amplectitur, & ita communiter Canonistæ & Legistæ tenentur, inquit ibi Ripa, *num. 27. Alex. cons. 91. num. 6. volum. 5.* magis communiter Doct. in hoc residere asserit, & iterum *cons. 94. num. 22. eod. volum. Dec. cons. 55. num. 6.* veram & magis communem testatur, & vti communem tenet idem Dec. *cons. 252. Ruin. cons. 44. in principio volum. 4.* communem dicit idemque repetit, *consil. 49. num 1. eod. vol. Marian. Soc. Iun. cons. 34. num. 12. vol. 3.* communem & in iudicando & consulendo sequendam ait Carrad. *decis. 7. tit. de rest. spoliat.* vti communem sequitur Marant. *de ordin. iudiciorum. 3. principali distinctione num. 50.* communem esse conclusionem & in practica seruari firmat Afflict. *decis. 36. numer. 33.* refert Dominos de concilio hanc vti communem tenere, Papien. *in caussa spoliat. pos. in princ. numer. 9.* communem Decretalistarum opinionem esse meminit Benintend. de Cesena, *decis. 33.* communiter Canonistas hanc tenere, inquit, referens Io. de amicis, *cons. 48. & Afflict. in 1. libro constit. regni,* eãdem tamquam communem sequentes, & vti cõmunem probat Ang. Bero. *in c. solicite num. 39. de restit. spoliat.* Non igitur ab hac sententia vllatenus recedendum est ex fide & relatione supracitatorũ.

3 Secundo sciens † naturalem rei suæ possessionem ab altero occupatam esse, si negligit intra decennium eam recuperare perdit etiam ciuilem, quam animo sibi conseruabat. Nam ex diutina negligẽtia inducitur obliuio, *vt post glo. Bart. & alios in leg.*

si de eo

si de eo.§.si forte.ff.de acquir.poss. firmant ibi Alex.& Aret.*n.5.* & tanquam magis communem probat Alex.*cons.98.n.7.vol.5.* vel quia is, qui sciens per decennium tacet, sua culpa priuari videtur, *Ant.de Butr.c.saepe de restit. spoliat. & in c.accedens.vt lite non contestata,Soc.d.l rem qua nobis.nu.8.& cons.266.num. 21.volum.2.Ripa in dict.cap. saepe nu.27. & communiter tenetur, inquit Soc.in dict.l.rem qua nobis.* Immo ple-
4 rique tenuerunt non decennali † negligentia, sed id iudicis arbitrio committi, qui etiam minori tẽpore potest arbitrari possessorem sua possessione priuatum, vt plene confirmat Boer. *decis.239. col. penult.* sequens Alberic. *in l.furtum.§.1.ff. de vsucap.* dicentem id communiter teneri. Quodque de negligentia decennali vel minori dicitur, procedere declaratur, dummodo reus probet domini seu antiqui possessoris potentiam, cum ea tanquam facti existens non praesumatur, & ita praesentiam vt reus probet, admonet aduocatum Ang. *in leg. rescriptio.C.quib.obst.long.temp.praescript.Alex.cons.114. n.16.vol.2.& plenius cons.92.circa fin.vol.5.*

6 At vbi canon † reintegrandae non prouidet, legis benignitas supplet, alterum enim remedium adinuenit nempe officium iudicis, potest enim nobile iudicis officium inuocari, vt antiquũ possessorem inducet in eũ statũ, in quo esse cõsueuit, & in hoc iudicis officium pinguius prouidet actori, quam dispositio canonis reintegrandae, *vt tenuit Hostiens. in c.accedens. el primo. per illum textũ vt lite non contest.* cuius doctrinam multum exclamant canonistae & ibi Ant.de Butr.*col.fi.* dicit hoc bene notandum, Io. de Anan.*n.1.in fi.* inquit iste: Intellectus est valde singularis & vtilis pro recuperatione possessionis, quae perdita est per negligentiam, subdens, quod per illum extenditur c. reintegrandae. Io. de Imol.*num 9. in fin* dicit esse singulare dictum & valde vtile, & quod ampliat notata *in cap.reintegranda.& probat.Abb.numer.19.* & Lapus *allegatione 52.col.fin.* multum commendat, dicens: esse modnm pulcherrimum & fauorabilẽ eis, qui amiserunt possessionem alicuius iuris, dicit tamen, quod si narraret actor se spoliatum, nõ procederet hoc, & data spoliatione agendum esse ex canone reintegranda, sed hoc verum non esse existimo, quia Lapus nullo iure, nullaue auctoritate probat, nec Hostiens. hoc dicit, licet narret facti contingentiam, quod ibi actor non dicebat se spoliatum, sed sua negligentia diu non exigisse sibi debitum, neque aliquis Canonistarum, de quibus supra tenet hoc, licet Abb. pungere videatur, attamen concludit officio iudicis spoliatum agere posse contra quemlibet possessorem. per glos.*in c.cum ad sedem de restit. spoliat. & per leg.si me & Titium.ff.si cert.petat.& alia de quibus ibi.* Nec obstat quod Abbas *in dict. c.accedens* dixerit offi-
cium † iudicis tantum competere pro rebus Ec-
7 clesiae, minoris, absentis, vel similium, quib⁹ restitutio in integrum datur, sequitur Ripa, *d.c.saepe.n. 14.Soc.d.l.rem qua nobis.num.9.& cons.266.n.22.* cum enim prouisio *c.accedens* stat ampliatiue ad *c.reintegranda.* non video canonem aut legem aliquam dicentem, quod ampliatio fiat tantum pro rebus ecclesiae & similium personarum priuilegiatarũ, & vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, *l.de pretio.ff. de publican.* imo cũ dispositio *d.c.accedens* fauorabilis sit, magis eam ampliare, quam restringere conuenit, *c. ad ea de reg. iur. in 6.* quemadmodum etiam *cap.reintegranda de rebus eccles.* atque personarum ecclesiasticarum disponẽs non restringitur ad personas ecclesiasticas vel alias priuilegiatas, sed procedit etiam in rebus priuatis quorumcunque laicorum. Tutius est ergo & fauorabilius tenere officium iudicis posse implorari, tam pro rebus & personis priuilegiatis, q̃ etiam non priuilegiatis, neque lex aliqua aut Canon vel ratio contradicit. *Soc. in d cons.226.* magis videtur contra Abb.& illius restitutionem tenere, si recte verba illius perpendantur, ait enim quod petita restitutio possessionis fundatur super aequitate in mero & nobili iudicis officio, vt ibi plene ipse deducit à prima opinione recedens, & Alex.quoque *consil. 92. numer.1. volum.5.* ex mente Hostien. ait competere officium iudicis in casu, in quo remedium canonis reintegrandae intentatur, à personis non priuilegiatis. Causidici hoc aduertant, vt clientibus suis proficiant, atque praeter supradictum aliud competere potest remedium:
8 si ob illius † paupertatem actor sua iura deducere & prosequi nequiuit, id eius negligentiae non debet asscribi, sed magis iusto paupertatis impedimento, quod vtique tollere in sua facultate non fuit, impeditus enim impedimento facti iusto, restituitur aduersus praescriptionem contra eum decursam. *l. & Attilicinus vbi Bart. de seruit. rustic. praed. & plene not. Bart. & Alberic. in leg.senatus.ff. de offic.Praesid. & in leg.prima.§.si quis autem.ff. de itinere actuque priuato. Abb. Felin.& alii in cap. ex transmissa.& in c. vigilanti de praescript. Balb. prima parte.vltima partis principalis,nume. 16. tit. de praescript. & ita communiter doct.tenent,inquit Alberic.d.leg.Senatus. & Felin.d.c.vigilanti.*

9 Tertio spatio † annorum 30. tollitur remediũ capituli reintegrandae, & eo praescribitur, quamuis enim perpetuum sit, interpretatur tamen vsque ad 30.annos & non vltra vitam habere, *Soc.d. leg.rem qua nobis.num.18.Alex.cons.6.num.16.volum.3. Ruin.cons.44.num.16.vol.4. Aym.nu.124. num.14. Nevusant.de pignor.quarta parte quarta partis principalis. q.24.vbi communem refert.* quod vtiq; verum est, si
10 dominus † ignorat rem illius ab alio occupatam esse, tunc enim requiritur tempus annorum 30.& minori tempore possessor praescribere nequit. *Auth.malae fidei possessor. C. de praescriptio. long. tempor.* iunctis iis quae ibi Bald.Salic. & alii not.Alex. Ias. & reliqui *in leg. Pomponius.§. cum quis.ff. de acquiren. possess.* & hoc ipsum est de mente Negusantii loco
11 proxime citato. Atq; in possessione † sine tit. proculdubio requiritur tempus annorum triginta, licet possidens sine titulo habeat contra se malae fidei praesumptionem vsque ad triginta annos, post vero tempus annorum 30. praesumitur esse in bona fide, nisi contrarium doceat actor & probet malam possessoris fidem, *Bart. in leg. finali in fine. Cod. vnde vi. & ita eum ibi intelligit Salicet. numer.1.*

in fine

in fine Abb.c.ſi diligenti numer.16. de præſcript.& conſil. 92.volum.1.Aret.conſi.63. Alex.conſil.151.volum.2.Ruin. conſ.44.vol.4. plene in indiuiduo ſcribens,& tenet Neguſant. loco præcitato, hinc dixit Imol. *in leg.Celſus.colum.ſin.ff. de vſucap.Ruin.dict. conſil.44.* quod poſſeſſor ſine titulo quærit exceptionem per poſſeſſionem longiſſimi temporis,non tamen actionem,& excipiendo poterit opponere quod actor ſine actione experitur.

13 Imo † nedum abſque titulo ſed etiam abſque bona fide præſcribi poſſe videtur, canoni reintegrandæ,quia cum in perdendo dominium, quod eſt magni præiuditii requiratur titulus & bona fides poſſeſſoris in amittenda poſſeſſione , quæ eſt leuis præiudicii , neque titulus neque bona fides requiritur, vt ſit differentia inter vnum & alterum caſum,ita videtur tenere Alex. *in leg.ſi de eo.§. ſi forte nume.5.de acquiren. poſſeſſ. & conſil.94. numer. 8.volum.5. & clare firmat Aret. dict. § ſi forte numer.3.*

14 Quibus ego non † aſſentio cum poſſeſſor malæ fidei nullo tempore præſcribat , nam & hoc quoq; caſu ratio peccati viget,quæ fuit cauſa prohibitiua præſcriptionis malæ fidei poſſeſſoris. *c. poſſeſſor de reg.iur.in 6.c.ſi. de præſcrip. & vtrobique Canoniſtæ, & ita ſentire videtur Soc.dict.leg. rem quæ nobis 8. quæſt. in finalibus verbis Neguſant.dict. parte, partis principalis. quæſt.24.num.5.& magis aperte tenet Auguſt.Bero. ſolicite num. 39. de reſtit.ſpoliat.* Quarto quamuis iunior † rei conuenti poſſeſſio clandeſtina eſſe præſumatur reſpectu antiquioris poſſeſſoris agentis, nihilominus actor neceſſe habet id ipſum allegare atque in libello deducete,alias ſiue omittat obtinere non valet,ſicuti monet Bart.*in l.ſi de eo §.fin. ff.de acquir.poſſeſſ.Alex.conſ.130. in fi.vol.5.Dec.conſ.57. nu.6.Marian.Soc.iun.conſi.146.num.36.vol.1.Curt. Iun. conſi.168.nu.32.Alexandrin.conſ.40.n.12.*Contrarium

15 hac † ſola ratione communiter recepta deciditur, quod finalis ratio deciſionis tex.*d.c.reintegrãdæ* eſt antiquitas & prioritas poſſeſſionis agẽtis.Cũ ergo ſit prioritas tantum inſpicienda, nihil proficit allegare clandeſtinitatem poſſeſſionis,cum ſit clandeſtina,vel non,iuſta vel non, antiquior poſſeſſor obtinet & ante omnia reſtituitur , quamuis actor non alleget atq; in libello non deducat à ſe reum poſſidere,& Bart.qui allegatur *in d.l.ſi de eo §.ſi.* hãc cautelam poſuiſſe non ad hunc effectum cautum reddit aduocatum , ſed vt excludat reum à petitorio,cuius hęc formalia verba ſunt: Si ſuſpicaris aduerſarium probare de proprietate, facias poſitiones & articulos quod ipſe poſſidet clã à te reſpectu poſſeſſionis,& niſi hoc exprimeres, intelligeretur reſpectu proprietatis. Hæc ille:Et id quod tradit

14 Bart.† conſiliũ eſt,non autem præceptũ & ad cautelã,non ad neceſſitatem in libello id exprimi debere,vt probatur ex verbis ipſius Bart.ibi: Sis cautus,&c.& expreſſius Benintend.de Cæſena *deciſ.33.* ex mente Dominorum de Rota. Bononienſ. qui ita tenuerunt ſequentes Claudium Seiſellum,*in d. l.rem quæ nobis.*& hanc vti communem ibi proba-

15 runt:Sed & ſi actor† allegaret clandeſtinitatẽ poſſeſſionis rei conuenti,tolli tamen poſſet atq; purgari clandeſtinitatis allegatæ vitiũ, ſi reus probaret actorem ſciuiſſe & toleraſſe poſſeſſionem rei iuniorem , tunc enim clandeſtinitas ceſſat , nec quicquã prodeſt actori eius allegatio, *Bald.in l.non ignorabit. C.ad exhibendum,refert & ſequitur Fely.in c. licet cauſam n.9.de probat.* vel igitur verum non eſt in libello id exprimi debere vel idipſum cautelã nõ neceſſitatem imponit, vel hæc allegatio,tolli & elidi , vt ſupra poſſet , & hæc in actu practico non inutilia erunt.

SVMMARIA.

1 *Præſcriptione completa,ſi ſuperuenit ſcientia rei alienæ præſcribens tuta conſcientia poſſidet.*

2 *Niſi habeat conſcientiam remordentem.*

QVÆSTIO XV.

QVONIAM vero canoni reintegrandi, præſcribi poſſe ſupra firmatum eſt; modo quæritur an qui præſcripſit tutus ſit in foro animæ,

1 quando completa † præſcriptione ſuperuenit ſcientia, quod res erat aliena à non vero domino acquiſita. *Antonius de Butrio in cap. vigilanti.* diſputando ſe determinaſſe refert, quod in foro conſcientiæ reſtituere tenetur, ſecus in foro contentioſo, quem alii ſequuntur , quos refert additio ad Angelum *in verb.præſcriptio numer. 47. & Roſella cum aliis ab eo allegatis.*

In contrarium eſt communis canoniſt. opinio,vt dixit *Abb in cap.quia plerique numer.25.de immunitate eccleſiæ.* Quoniam præſcribens iuſte poſſidet auctoritate legis, nec amplius rem alienam, ſed ſuam detinet; propterea ad reſtitutionem non tenetur. Theologi quoque magna ex parte in idem conueniunt, *vt Sotus in 4.diſtinct.15. quæſt.2. art.2.*vbi id plene comprobat, & ſequuntur Ang. Antonina, Aſtenſis,Medina, & nouiſſime Sotus, *de iuſt.& iur libr.4.quæſtion.5.pleno ſtylo idipſum confirmans.* Quæ tamen ſententia limitatur non procedere , quando propter ſuperuenientem rei alienæ notitiam , is qui præſcripſit , habet conſcientiam læſam , atque remordentem , timens ſe in peccato verſari, non reſtituendo , vtique tunc in foro animæ reſtituere tenetur. Quoniam qui facit contra conſcientiam, etiam erroneam mortaliter peccat,& ædificat ad gehennam. *cap. omnes 28.quæſt.prima.& cap. literas de reſtit.ſpoliat. Hoſtienſ. de præſcription.rerum immobilium.num.3.Ang. in verb. præſcriptio. numer. 47. Imol.dict.cap. vigilanti de præſcript.* Rainerius vero à præmiſſis citatus, inquit, aut præſcribens habet conſcientiam læſam, vt reſtituat , aut non , & conſulit vt reſtituat propter ambiguum duplicitatis, quod ſi nolit reſtituere, non diffinit eum in ſtatum ſalutis, vel damnationis eſſe,ad hoc facit, quod in dubiis tutior via eſt eligenda,*cap.ad audientiam , de homicid.* atque rem dubiam teſtantur eſſe Beatus Antonius & Aſtenſis præcitati. Tu ergo ſequere, quod tua tibi conſcientia dictat ex conſilio peritorum ſecũdum circumſtantias occurrentes.

SVMMARIA.

1 *Diuiſio præſumitur inter fratres communia bona decennio pro diuiſo poſſidentes.*

2 De-

2 *Declaratur procedere quando partes sunt æquales.*
3 *Inæqualitas immoderata excludit præsumptam diuisionem secus si inæqualitas sit in modico.*
4 *Si in diuisione tota emphyteusis vni obuenerit iuri accrescendi locus est.*
5 *Diuisio à testatore inter hæredes facta quid operetur.*
6 *Bonorum appellatione veniunt emphyteutica secus appellatione hæreditatis.*
7 *Diuisio etiam iurata cum permissione de non veniendo contra ipsam retractatur si in ea sit erratum.*
8 *Contrahentibus licet se inuicem decipere intra dimidiam iusti pretii, declaratur vt infra.*
9 *Læsio intra dimidiam vel vltra quando retractetur.*
10 *Limitationes ad regulam quod licet contrahentibus se inuicem decipere hic expenditur.*
11 *Modica læsio etiam in foro conscientiæ non consideratur.*

QVÆSTIO XVI.

1 FRATRES communia bona † seorsum decennio possidentes diuisionem tacite fecisse, ac ei acquieuisse videtur, *glos. in leg. si Maior. C. commun. diuidendo* quam ibi sequuntur Butrigar. Odofred. Bart. Bald. Salic. & Paul. & concludendo probant Alex. *cons. 92. volum. 2. Ias. cons. 28. vol. primo & cons. 172. volum. 4. Ruin. cons. 117. & iterum consil. 167. volum. 3. & communiter ita tenetur, vt refert Ias. dict. consil. 28.* Nam facta relatione de patientia ad patientiam resultat quædam permutatio, cui inest diuisio, & sic probatur executio obligationis de diuidendo ex prima materia communionis, *Bald. cons. 437. volum. 1. Ias. dict. consil. 177. volum. 4.* Sed ita
2 demum diuisio † præsumitur ex diutina possessione per diuisionem, si partes pro diuiso possessæ æquales sint, & debita sit inter eas proportio, alioquin diuisio non præsumitur, cum nemo suum velle iactare credatur, Bald. *in d. leg. si maior. C. commun. diuid.* & quamuis plerique contrarium tenuerint, dicentes tametsi partes pro diuiso possessæ non essent æquales, nec debita inter eas proportio foret, adhuc ex possessione pro diuiso diuisionem resultare, *vt Salic. in d. l. si maior. nu. 2. Alex. cons. 29. vol. 2. Ias. cons. 28. nu. 2. vol. 1. & cons. 2. col. penult. vers. 4. non obstat vol. 3. Ruin. in consiliis superius adductis,* opinionem tamen Baldi sequuti sunt *Paul. de Cast. in d. l. si maior. Feli. in c. sicut nu. 29. de re iudic. Bald. tract. de præscript. prima parte tertiæ partis principalis q. 10. n. 45. Boer. decis. 58. nu. 3. & 8.* & Baldi sententia communiter recepta est, & in iudicando & consulendo sequenda, vt inquiunt Boer. & Bald. proxime
3 citati. Ego vero † vtramq; sententiam sic cōciliari posse opinor, & vera sit cōtra Bald. sententia, quoniam inæqualitas esset in modico, quia tunc de paruo præiudicio non curatur. At si inæqualitas esset immoderata, sententia Baldi præualet: tunc enim cum de magno præiudicio tractatur, diuisio non præsumitur, cui iactatio inest, & ita recte intuenti est de mente Baldi *in dict. leg. si maior.* & sentit quoque Paul. de Cast. ibidem dicens, secus esse, si res, quas ego possideō, valebant longe plus quam illæ, quas tu possedisti, Alex. *consil. 25. num. 16. volum. 5.* dixit, secus esse, quando portiones essent valde dispares, & est de mente Petri de Vbald. vbi supra, & inæqualitas immoderata quando extare dicatur, iudicis est arbitrium, argumento eorum quæ habes infra, *quæst. 53. numer. 22.* Ve-
4 rum si à † testatore inter heredes in testamento facta sit diuisio, habet illa vim prælegati in eo quod singulis heredibus fuit in diuisione assignatum, *leg. cum princip. §. euictis. vbi Bart. Bald. & Immola. ff. de leg. 2.* & residuum hæreditatis à testatore non diuisum debet in heredes proportionibus hereditariis diuidi, & licet in partibus inæqualibus sibi assignatis sint heredes instituti, nihilominus loco legatariorum habentur, nec alteratur institutio vniuersalis subsequens, quo minus credita & debita & alia non diuisa ad heredes pertineant proportionibus hereditariis, & sic diuisio facienda est pro quota hereditatis, non pro quantitate bonorum sibi singulariter assignatorum, *leg. ex facto proponebatur leg 2 ff. de hered. instit. iuxta glos. in verbo æquis partibus* & quod ibi tenet Bart. Bal. & reliqui, *Paris. cons. 94. num. 53. vol. 2.*

5 Atqui † si frater fratri quietationem facit de eo, quod petere posset in hereditate paterna, non veniunt feudalia & emphyteutica. Aliud vero quando fratres repudiassent bona paterna, quia appellatione bonorum comprehenduntur emphyteutica & feudalia, ita vt primo casu non sit sua renūtiatione exclusus ab emphyteuticis & feudalibus, at secundo casu excludi renuntiantem affirmat *Bart. in l. item videndum. §. nunc videamus in si ff. de petit. hered. Ias. in præludiis feudorum num. 45. per doctrinam Specul. d. §. nunc aliqua vers. 156. & idem repetit vbique Ias. vt in leg. Gallus. §. quidem recte nu. 44. ff. de liberis & posthum. in l. si non sortem. §. libertus n. 55. ff. de condit. indebit. in auth. vnde si parens n. 7. C. de inoff. test. & sequuntur Paris. & Pomates in addit. ad Bartol. dict. §. nunc videamus. Dec. cons. 389. in fin. Ruin. consilio 37. num. 12. volum. 1. Thomas Ferrat. caut. 35.* vbi ita Paduæ iudicatum fuisse dicit interuentu penulariorum Doctorum tunc ibi existentium, & probat Alexandrinus, *dict. §. quidam recte numer. 177. & num. 178.* declarantque id verum esse in emphyteusi emptitia, quo casu filiis renūtiantibus bona paterna obstat renūtiatio. Secus in emphyteosi gratuita, q̄ filii non à Patre sed ab ecclesia dicūtur habere, ideo renuntiatio bonis paternis facta non trahitur ad emphyteusim, quā filii ex gratia ecclesiæ concedentis, non Patris conducentis habent.
6 Sed quid si † in diuisione tota emphyteusis obuenerit vni & alteri, nihil de ea remanserit, iure accrescendi locus fieri nō posse videt̄. Cū enim portio portioni accrescat & emphyteusis defecta non inueniat cui accrescere possit, sublatū videbat̄ ius accrescendi, Bald. *in l. 1. n. 33. C. quando non pet. partes, sequitur ibi Roman num. 10.*
7 Responde cōt rium † verius esse, q non portioni, sed personæ accrescit. Idcirco alter cui statū cōtigit allodium nō priuatur iure accrescendi, *arg. tex. in*

tex. in leg. si Titio. §. vsufructum. ff. de vsufruct. & quemadmodum quis vtatur, & ita per illum textum tenet idem Bald. *in addit ad Specul. tit. de locato. colum. penult. in fin. Alex. in addit. ad Baldum in d. l. prima Cod. quando non pet. part. Aret. in lege qui Romæ. §. duo fratres num. 19. ff. de verb. obligat.* vbi hanc opinionem veriorem & communiorem esse refert.

8 Atque si in diuisione † sit erratum, vt quia in diuisionem venerint bona, quæ erant alterius diuidentium propria diuisio retractari potest, & quamuis instrumento diuisionis ē iurato conuētum sit non venire contra diuisionem, adhuc diuisio reuocari potest, cum in eo in quo fuit erratū iuramentum non sit obligatorium, quia de eo ꝙ ignorauit iurando non censetur cogitasse. *l. si post diuisionem, & quod ibi scribentes. C. de iur. & fact. ignoran. & not. Paul. de Castr. in l. fi. §. idem quæsit in fi. ff. de condict. indebiti. Dec. cons. 206. in princ & alibi sæpe, Bertrand. cons. 15. n. 1. in fi. cum seq. vol. 3. parte 2. Rum. cons. 167. n. 19. & 23. vol. 2.* vbi veram & communem esse opinionē inquit, idem quoq; verum est si id quod commune erat, in diuisione nō fuit comprehensum. *l. tres fratres. ff. de pact. l. si error. C. de colat.* vbi omnes dicentes, ꝙ id quod dolo vnius ex fratribus subtractum vel alterius fuit culpa occultatum de bonis communibus, & in diuisione non compræhensum repeti potest, & si exceptio pacti opponatᷣ replicatione doli excipiens excluditur, quia pactū non perimit id, de quo non fuit cogitatum.

9 Non obstat † quod licitum sit contrahentibus se inuicem decipere infra dimidiam iusti pretii, *c. cum causa. de testib. c. cum dilecti. de emptione & venditione.* & est casus in materia *diuisionis. in l. Maioribus C. communia vtriusque iudicn. & notatur in l. 2. Cod. de re-*

10 *scindenda vendutione.* Obiectum enim tollitur † cum distinctione aut læsio causatur ex dolo partis qui principaliter adhibetur in contractu, quem dolum ex proposito seu verum dolum appellant, veluti si ad contrahendum quis dolo inducitur, qui alias non erat contractum initurus, vt patet exemplis, quæ ponit Bald. *in dict. leg. 2. 3. oppositione. Cod de rescindenda venditione.* Tunc vtique contractus redditur ipso iure nullus, qualiscunque sit læsio, siue intra siue supra dimidiam. Aut læsio oritur ex dolo in contractum incidenti, quem dolum re ipsa seu dolum præsumptum dicunt, veluti quando quis contractum initurus erat, fuit tamen in eo deceptus, vt plus minusve iusto venderet vel emeret, tunc læsio vltra dimidiam iustæ æstimationis non tolleratur ex benignitate *legis secundæ. Cod. de rescindenda venditione.* Ete-

11 nim tunc dolus præsumitur † absque eo, quod extrinsecus probetur, at si intra dimidiam alterutra partium læditur, tunc verum est, quod licet contrahentibus se inuicem deciperet & contractus rescindi non potest, quia læsio intra dimidiam dicitur industria negotiatiua, quam lex ciuilis atque canonica tolerat dolo & fraude cessantibus ob bonum publicum, ne commertia tollantur, perque genus hum[illegible] conseruatur regitur, *vt habetur in dict. leg. Mai[illegible] C. communia vtriusque iudicii, vbi notant Bartol. Bald. Salicetus & Paulus & post eos Pantaleon. de Cremma. in d. l. secunda. C. de rescindenda venditione. & late quoque idipsum ibi deducit Hieronymus Cagnolus & notant Riminaldus d. l. si soror. C. de collation. Abb. Imola Anania atque Felinus d. cap. cum causa de testibus & cæteri canonistæ in dict. cap. cum dilecti. de emptione & vendition.* & de hoc scribēs Ioannes de Anania *dict. cap. cum caussa nu. 4.* sex adducit limitationes ad regulam, quod licet contrahētibus se inuicem decipere, quarum prima est ꝙ tametsi licitum sit, non tamen honestum est. Nouissima vero est ex mente Antonii de Butrio, *in c. in ciuitate de vsuris.* quod in foro conscientię & pœnitentiæ licitum non est se inuicem decipere, proinde ad limitationes, quas ponit ibi Anania recursus haberi potest.

SVMMARIA.

1 *Iudex in ordinariis post conclusum in causa partes ex officio interrogare potest ad declarationem retroactorum tantum, secundum Innocentii sententiam.*

2 *Iudex in ordinariis post conclusum in causa partes ex officio interrogare potest, etiam ad fundamentum de nouo partis intentionem secundum Antonii de Butr. opinionem.*

3 *Iudex in summariis tam ex officio quam ad partis instantiam, tam ad declarationem, quam ad nouam intentionem potest interrogari.*

4 *Iudex qui instante parte interrogat, ex officio facere dicitur, quia voluntarie facit.*

5 *Iudex si instanti parte interrogare recusat appellari non potest.*

6 *Si modo ex æquitate iuri consona faciat, aliter si suo capite mouetur.*

7 *Positiones post ter. probatorium fieri possunt.*

8 *Positiones post publicatas attestationes admittuntur.*

9 *Multo magis iudicis interrogationes.*

QVÆSTIO XVII.

1 IN caussis ordinariis an ex mero iudicis officio possit † debeatque Iudex partes interrogare, Doctores dissentire videntur, Innocent. *in c. cum Ioannes. de fid. instr.* in finalibus verbis firmat iudicē ex officio posse interrogare de his quæ sunt dubia ratione eorum, quæ acta sunt ante conclusionem in caussa, nam de aliis non potest quærere, Ant. de Butr. *in cap. de iuditiis num. 3.* tenuit quod non solum ad clarificationem dubiæ probationis potest iudex interrogare post conclusionem in causam factam, quæ aliis actibus excludit aditum, sed etiam ad fundandam de nouo probationem. Hinc scribentes altercantur, alii Antonium de Butr. alii Innocentium sequentes. Innocentii sententiam, quod non ad fundamentum nouam partis intentionem, sed duntaxat ad declarationem in processu deductorū, ex officio possit Iudex interrogare, comprobat Felin. *d. c. 1. n. 3. de iudi. per glos. in §. quia vero. in verbo non habebit. in Auth. de testib.* ibi non vt addat sed vt habeat declarationem iam dictorum. idem Feli. *in d. c. cum Ioannes n. 11. & 12.* refert propter auctoritatē Innoc. & glossæ hāc partē esse in practica substētabilem, & hanc

& hanc communem dicit Barbat. *d. cap. 1. num. 21. de inditiis.* licet contrariam teneat æquitate concurrente, eandem Innocentii partem tenet Marsil. *in l. 1. §. si quis vltro. nu. 44. ff. de quæst.* dicens, quod eam communiter scribentes sequuntur. idem Marsil. *sing. 155.* affirmat communem esse conclusionem, & hanc quoq; Innocentii opinionem plene comprobat Rip. *d. c. 1. n. 21. de iudic.* dicens: Si certe computes autoritates, opinio Innocentii videtur magis communis.

2 Verum Antonii de Butr. † sententiam, quod nedum ad declarationem retroactitatorũ, sed etiam ad fundandam nouam partis intentionem, possit iudex ex officio post conclusum in causa interrogare, comprobat Alex. *in l. 4. §. hoc autem inditium. num. 18. & 19. ff. de damn. infec.* quam communiter secundum eum Doct. sequuntur, per text. *in l. vbicunque. ff. de interrog. actio. & in capit. iudicante, 30. quæst. 5. & alia de quib. ibi.* & hanc partem tanquam magis communem amplectitur Dec. *d. c. 1. num. 9. de iuditio.* & Felyn. ibidem refert communiorem esse, & eandem tanquam communem probat Ias. *in repet. l. admonendi. num. 63. ff. de iureiu.* & idem consulendo voluit Ruin. *cons. 30. in princ. vol. 4.* Similiter veras (vt ipse ait) & communes conclusiones, & vt magis communem sequitur Marant. *in suo Speculo 9. distinctione. 4. partis. numer. 28.* Ego vero libentius Butrii adhærerem opinioni, & Innocentii sententiam in practica non admitterem, vtpote quæ ad probationes angustandas tendit, quas ampliari conuenit ad veritatem indagãdam, *Bald. in auth. qui semel. C. de probat. Bart. in l. quoniam. C. de heret.* magis veritas quam iuris solemnitas attenditur, *l. cum tabernam. §. idem quæsiit. ff de pignor. Bald. cons. 10. in fin. vol. 1. & cons. 265. num. 3. vol. 1. Paul. de Cast. cons. 234. in fin. principii. vol. 2.* vbi inquit, quod iudex defensor veritatis esse debet, quia semper male ostenditur veritas, & hæc in ordinariis.

3 At in summariis † nemo est qui discrepet, quod nedum ex officio, sed etiam ad partis instantiam debet iudex in quacunq; parte iuditii, etiam post conclusum in causa, etiam ad fundandam nouam partis intentionem interrogare, *per textum iuncta gloss. in clement. sæpe, de verb. signif. in verb. interrogabit.* quam ibi sequuntur Cardin. Anch. Imol. & Ge-

4 org. Natta. Et si pars † institerit fieri interrogationes, quia iudex ad hoc cogi non potest, si interrogat, magis ex officio suo facit, quam ad partis instantiam, eo quod voluntarie, non autem coacte facit, ita declarat Paul. de Cast. *cons. 746. num. 2. vol. 1: Ruin d. cons. 30. num. 3. vol. 4.*

5 Sed & si iudex † interrogare requisitus recusat, grauare non dicitur, nec potest appellari, *Bald. d. l. vbicunque. ff. de interrog. action sequutus Specul. de officio omn. iudic. §. impedit.* cum (vt Speculator ait) istud officium non resideat in parte, sed in iudice. Verum hoc dictum temperandum est, quod etsi in arbitrio iudicis sit, quando æquitas subesse dicatur, & sic admittere vel recusare interrogationem

6 faciendam. Non tamen debet ex † suo capite moueri, sed æquitate rationi consona, & si secus fiat, potest appellari, ita expressim voluit Alberic. *d. l. vbicunque. num. 2. & pariter Innocentius in cap. cum speciali. num. 4. de appellat.* vbi in interrogationibus in iure faciendis inquit: Si iudex dicit, se moueri ex æquitate, vbi moueri non debet, appellandum est, alias sibi pars infert præiudicium, & Innocentium ibi sequuntur Imol. *numer. 9. per l. si qua pœna. cum ibi not. ff. de verb. signif. & gloss. in c. super iis. de accu.*

7 Quodque possit † iudex ex officio interrogare, confirmo ex eo, quod post terminum probatorium positiones fieri possunt, vt tradit Specul. *tit. de dilationib. §. nunc videndum restat. num: 9. Ioan. Andr. in addit. ad eundem. d. tit. de positionib. §. 4. num. 4.*

8 Quin etiam post conclusum † in causa publicatasque attestationes positiones admittuntur, vt decidunt Innocent. Bald. atque Fely. *in c. vltra tertiam. in fin. de testib. Cardinal. in clement. vnica. num. 19. de causa possess. & proprietat. Marsil. sing. 110.* Multo ergo magis admittuntur interrogationes ex officio à iudice faciendæ, ita in specie tradit idem Specul. tam in tit. de positionibus, quam in tit. de dilationibus proxime citatis, *per text. d. cap. cum Ioannes. de fid. instr. & c. iudicantem. 3. quæst.*

SVMMARIA.

1 *Iudex in causa intricata cogere debet partes ad concordiam.*
2 *Sportulæ quando iudici debeantur.*
3 *Iudex immoderatas exigens sportulas non liberatur à restitutione per remissionem verbalem.*
4 *Iudici Ecclesiastico sportulæ non debentur.*
5 *Exemplum memorabile iudicis boni.*

QVÆSTIO XVIII.

1 BONI iudicis partes † sunt lites dirimere, & indemnitati litigantium studere, imo quando longo tempore litigatum est, & causa est intricata, ita quod non facile discerni potest, vter litigantium bonam causam foueat, tunc ratione peccati, in quo litigantes detinentur, debet iudex compellere partes ad concordiam, casus est *in cap. studendum. & in cap. placuit. 90. distinct.* & plene comprobat Felyn. *in c. 1. num. 5. de treuga & pace. & tenent quoque in verbo Iudex. Angelica num. 4. Syluest. num. 12. Tab. num. 3.* Et probantur hæc, quamuis ipsi non allegent ex verbis Domini cõcordiam percipientis, dum ait: Esto consentiens aduersario tuo cito, dũ es in via cum eo, ne forte tradat te iudici, & iudex ministro, & in carcerem mittaris. Quæ vtique verba, etsi in sensu allegorico aliud insinuant, nihilominus in sensu literali hic conueniunt. Ve-

2 rum quia frequenter peccant iudices, † sportulas magis quam concordiam sectantes, illos in sportularum vsu admonitos volo, quod iudex prouisionem à publico, vel à Principe sibi assignatam non habens, sportulas pro labore recipere tuta conscientia potest, quoniam nemo militat stipendiis suis, & qui pascit gregem, eius lacte vescitur, *cap. iam nunc. 28. quæst. 1. in finalib. verbis.* Iudices au-

3 tem † Ecclesiastici nullas prorsus petere possunt sportulas, ii namque contenti esse debent suis dignitatibus, & earum redditibus, vt præter proxime relatos latius expendit Astensis *lib. 1. tit. 38. art. 3.*

ſubiungens quicquid ſit de iure, de facto, contrarium ſeruant iudices, & praua conſuetudine, vel potius corruptela, & præcipue B. Antonius *tertia parte.tit.9.cap.20.§.8.in fine.* conſuetudinem reprobant, & Syluester verbo Iudex, 1. *quaſtion. 8. verſ. quartum.* communem opinionem aſſerit, quod conſuetudo huiuſmodi non valet. At ſi im-
4 moderatas † extorquent contra publicas conſtitutiones, vel laudabiles conſuetudines, ad reſtitutionem earum tenentur, maxime in foro pœnitentiali, & eſt quippe canonib. adeo odioſa ſportularum indebita exactio, quod ſpontanea remiſſio iudici facta non liberat eum ab obligatione reſtituendi, niſi iudex actualiter offerat, vel reſtituat ei, à quo extortæ ſunt, *cap.ſtatutum.§.ſi quid autem.de reſcriptis.in 6.& c.2.de cenſibus. eod. tit.* & vtrobiq; gloſſa notat, donare ſane poteſt is, cui extortæ ſunt poſt reſtitutionem vel realem oblationem à iudice ſibi factam, ante oblationem, vel reſtitutionem, remittere non poteſt, ita quod iudex ſit in conſcientia tutus. Præmiſſa quidem comprobantur ex iis, quæ ſcribunt Gabriel Biel, *in 4. diſt. 15. quaſt.6.& in verb.iudex.Angelus num.8. Syluest. 1.quaſt.8. Fabien in verb.reſtitutio. num. 40. B.Antonius parte 2.titulo 2.cap.4 & part.3.tit.9.cap.2.* Non obſtat, quod contrarium tenent Hoſtienſ. *de vſuris. §.eſt autem.num.12.circa finem.Medina de reb.reſtituendis.quaſt.3.verſ.ſecunda cauſa.Caiet.ad S.Thom.2.quaſt. 62.art.6.ad tertium. ſequitur Nauarrus in Enchirid.c.17. num.45.* dicentes, remiſſionem libere factam ab eo qui donare poteſt, liberare debitorē. Ad hoc obiectum reſpondetur, in foro contentioſo illud verum eſſe, ſecus in foro conſcientiæ, vt aduertit S. Anton.ſup. cit.loc. 2.*part.* Rurſus reſpondeo, regulariter verum eſſe, remiſſionem valere, ſed fallit in remiſſione iudici facta de ſportulis indebite ablatis, ad reprimendam malorum iudicum concuſſionem vel fraudem, vt gloſſæ præallegatæ notant, ſicuti etiam fallit in aliis quibuſdam caſibus ſpecialibus, quos ponit Medina, vbi ſupra, *verſicul. poſtremo ad idem.* & textus ſunt aperti, qui euitari nequeunt, *in dict. cap.ſtatutum. & in d. c. 2.de cenſib.in 6.*& hęc eſt communis Theologorum ſententia, vt Hoſtienſ.refert, tametſi ipſe contrarium teneat. Porro iudices, qui ab huiuſmodi illicitis abſtinent, ſummum beatitudinis gradum in cœlis ſibi comparant, vt Eſaias inquit: Qui excutit manus ab omni munere, in excelſis habitabit, ſtudeant iudices eorum officium in charitate exercere. Hoc vtique æternæ Maieſtati adeo gratum eſt, quod etiam fidelibus bonis iudicibus
5 præmia largitur. Refert enim † Beatus Antonius ex mente Petri de Palude, *2.part. titul.1.cap 19. §.2.* Quod cum in Francia quidam foderet agrum, inuenit linguam humanam viuam, quam interrogans cuius eſſet, illa reſpondit ſe eſſe linguam hominis Pagani, qui diu iudex fuerat, & nunquam ſententiam iniuſtam emiſerat, ob idque Deus animam ſuam in illo membro ſeruauerat, donec Baptiſmum reciperet. Quod cum nunciaretur Epiſcopo, ille cum clero illuc veniens, poſt locutionem linguæ auditam, Epiſcopus illam baptizauit, & confeſtim in puluerem reſoluta eſt. Vide ergo, quam diligat Deus iudicem bonum: econtra vero iudicem malum valde odit, iu Sapientia namque legitur: Quoniam non cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, horrende apparebit vobis, & iudicium duriſſimum fiet his, qui præſunt.

SVMMARIVM.

1 *Cautela Baldi ad examinandum teſtes poſt publicatas atteſtationes.*
2 *Iudex ſecundum allegata & probata, quamuis iudicare teneatur, non tantum prohibetur informationes extraiudiciales capere.*
3 *Concluſio in cauſa eſt terminus probationum excluſiuus.*
4 *Iudex pro abſente ex contumacia vel alia iuſta cauſa probationis inducere poteſt.*
5 *Iudex defenſor veritatis eſſe debet.*
6 *Ad veritatem perquirendam omnia iura clamat.*
7 *Iudex veritatē perquirere debet, ſicut venator leporē.*

QVÆSTIO XIX.

TESTES poſt publicatas atteſtationes ob timorem ſubornationis produci nequeunt. *Clement teſtib.extr.de teſtib.& probant ibi Archid.Car.*
1 *& Imol.* eſt tamen cautela, † vt pars det iudici nomina teſtium, & ſe abſentet tūc iudex, in quo ſubornatio nō timetur, poteſt recipere teſtes, & teſtimonium eorū valebit, *Bal.in l.ampliorem. nu. 8. C. de appell.ſequitur Lanfranc.in practic.in verb.teſtium depoſitiones.n 27.Iaſ.in l.vbi pactum.n.14.C.de tranſact.plene Alex.in l.4. §.hoc autem iudicium.n.13.& ſeq.ff.de dam. infect.* reprobans Romanū ibi contrarium tenentem, & Baldi cautelam ſequūtur etiam Aym. *conſ. 134.n.1.vol.1.plene Marſ.in l.1.§.ſi quis vltro.n.8.de quaſt.* Contrarium tenet Corſetus *ſingul. 22.* limitans ex mente Rom. *in rub.de arbitr.* Baldi doctrinam procedere, quādo iudicis culpa teſtes minus recte forent examinati, & limitationem ſequitur additio ad Lanfranc. vbi ſupra, proxime Pau. de Caſt. *conſ. 246.per tot.vol.1.* Ego vero Baldi ſententiæ libenter me ſubſcriberem, vt veritas ſæpius agitat magis
2 ſplendeſcat in lucem ex pluribus. Iudex † etſi ſecundū acta & probata iudicare teneatur, nihilominus non prohibetur à teſtibus extraiudicialiter receptis informationes capere, & cæteris paribus ſecundum eos iudicare, per ea quæ adducit Alexand *conſ. 112. vol.* 4. quodque iudex moueri poſſit ad iudicandum etiam ex iis, quæ extra acta ſunt, firmant Abbas & alii, & poſt eos Felynus *in capitul. paſtoralis. numer. 29. de offic. delegat.* quod vtique verum eſſe aiunt, quando iudici certitudinario de veritate conſtat, non quando ſuſpicatur, vel opinatur veritatem aliter ſe habere, quam conſtet in actis, ad idem quoque facit Iaſon *in §.ſi minus.numer.decimo quinto. vbi plene inſtitution. de actionib.* |*Aymo conſilio centeſimo octuageſimo nono. nu.1.*
3 Secundo concluſio † in cauſa, quamuis ſit terminus probationum excluſiuus, iudex tamen, cui nunquam concluditur, & cuius officium ſemper vniformiter viget, poteſt probationes ex officio recipere, & præſertim pro eius informatione,

Rota

Rota decis.2.de testib.in nouis. Abbas in cap. cum dilectus. de fide instrum.Decius in cap.denique. 2. notabil.de exceptionibus.Berous cap. quoniam contra. num. 209 de probationibus. Ias.repe.l. admonendi.numer.62.ff.de iureiur.
4 Tertio iudex † probationes inducere potest pro absente ex contumacia, vel alias ex iusta causa. *auth. qui semel. C. quomodo & quando iudex. l. 4. §. hoc autem iudicium.ff.de damn.infect.vbi Bart.Alex.& reliqui.*imo fortius consuluit Aret.*consi.*246.quod nedum potest iudex, sed etiam tenetur ad defensionem absentis ex officio testes recipere, quamuis sint publicatæ attestationes.

5 Quarto, iudex † defensor veritatis esse debet, alias nihil perniciosius contra Deum, nam semper male ostenditur veritas, inquit Paulus de Castro *consil.234.in fine principii.volu.2. & cons.257. versicul.constat autem.in fine.volumin.eodem.* Idemque alias dixit *cons.143.viso processu.num.2. vol.2.* Quando iudex in multis coram se gestis perpendit indubitanter ita esse, licet probatio directa facta non sit, potest salua conscientia iudicare, & melius *consilio trecentesimo octuagesimo,per totum.volum.*1. vbi quod conformare iudicium suum cum veritate debet, & eam summopere adiuuare, ipsiusque veritatis probationes ampliare, & qui littera legis seruata repugnante conscientia veritatem offendit, ædificat ad gehennam, atque Bald. *consil. 10.in fine. volum.*1.inquit, magis veritas quam iuris solemnitas attendatur,*per leg. cum tabernam.§. idem quæsiit. ff.de pignorib.* & alibi idem Baldus *consilio 265.num.3.volu.* 1. dixit, habita veritate secundum eam iudicandum est, & quando veritas nullo modo patere potest, iudicari potest secundum conscientiam, *per l.illicita.5.§.veritas.ff.de off.præsid.& arg. capit. cum clerici.de re iud.lib.6.*

6 Quinto, ad † veritatem perquirendam omnia iura clamant, & præcipue lex diuina, vt habetur Deuteronomii *capit.13. ibi: quære sollicite & diligenter rei veritate perspecta,* & apud Esdram: *lib.3. cap.4.* omnes populi clamauerunt, & dixerunt: *Magna est veritas & praualet.* Et Psalmista canit: *Ne auferas de ore meo verbum, veritas vsquequaque.* Et Saluator ait: *Ego sum via, veritas & vita*, ex quibus apparet, quod veritas in omnibus prædominari debet, & vti venator leporem per loca densa & aprica perquirit: sic iudex veritatem omni conatu venari debet. Neque propterea iuris ordo destruetur, sed iudicii forma regulariter seruetur, & si iudicem æquitas mouerit, Baldi cautela vitatur, & veritatem vtcunque potest assequatur. *Argument.l. vbicunque. ff.de interrog. action. l. prima. ff. de iurisdiction. omnium iudicum.* & sic ex præmissis patet, quod vti vera admittenda est Baldi cautela, de qua supra.

SVMMARIA.

1 *In schola Theologorum est dissensio, an Iudex debeat iudicare secundum veritatem sibi isto processu, notã.*
2 *Receptior est opinio quod non.*
3 *Iudex non potest iudicare contra veritatem à iudice tanquam priuato cognitam.*
4 *Limitatur non procedere, quando imminet periculum animæ.*
5 *Secundo limitatur non procedere, quando extraiudicialiter procedere potest.*
6 *Tertio limitatur non procedere, quando facultatem habet prohibendi in scriptis, & sine scriptis.*
7 *Quarto limitatur, quando potest procedere de facto, & sola veritate inspecta.*
8 *Quinto, vbi agitur de reo absoluendo.*
9 *Sexto limitatur,non procedere,quando testes suspecti sunt.*
10 *Septimo,quando iudicat iis qui supra leges sunt.*
11 *Octauo declaratur, promissa procedere, quando veritas certitudinarie constat.*

QVÆSTIO XX.

1 MAGNA est in † schola Theologorum dissensio, an iudici liceat iudicare contra veritatem sibi notam, propter ea qui in contrarium probantur ex processu, aliis partem negatiuam, aliis affirmatiuam sequentibus, qui partem negatiuam tenent,inquiunt: iudicare contra veritatem est iudicare contra ius naturale atq; diuinum, & quod vtilius est scandalum nasci, quam veritatem deserere, quodque iudicis officium latissimum est.Ideo potest subterfugere in fauorem veritatis, & alias quoque rationes adducunt auctoritatibus sacræ scripturæ munitas, quas refert & sequitur Angelica *in verb.iudicare. num.7.* vbi plene hanc partem tuetur: veruntamen receptior est o-
2 pinio, † quod iudex tenetur iudicare secundum allegata & probata,etiam contra veritatem, quam ipse nouit,quæ sententia originem habuit ex verbis Augustini, dum ait: Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, sed secundum leges & iura pronunciat, quam quidem sententiam S. Thom. *22. quæst.615.art.2.*dicens, secundum iura iudicare, est secundum ea,quę in iudicio proponuntur & probantur, & rationem addit, quia iudicare pertinet ad iudicem, secundum quod fungitur publica potestate, non secundum id quod ipse nouit,tanquam priuata persona, per instrumenta & testes, & alia legitima documenta, quæ sequi tenetur, cum districtius ea discutiens non possit earum defectum inuenire, & hanc sententiam, qui eam tenent, asserunt eam veram esse tam in causis ciuilibus,quam etiam criminalibus,ita quod iudex necesse habet reum iudicialiter conuictum ad mortem damnare, quamuis ipsi extra processum certa sit eius innocentia, imo volens causam superiori remittere, & se ab onere iudicandi eximere, non auditur,sed nec officio,quod gerit renuncians excusatur, præmissaque in singulis eius membris rationibus comprobant, contrariaque tollunt, Richardus *quodlibeto 24.quæst 25.Caietan.ad S.Thomam loco, de quo supra Sotus de iustitia & iure libr. 5. quæst.4. artic.2.* quorum vterque fusissime rem dilucidant aliosque enumerant eandem sequentes opinionem,& habent Canonistæ *in c.iudicet.3.quæst.7.* vbi est text.in hoc articulo admodum notabilis, præmissa confirmans,vbi dicitur, qui iudicat, voluntati suæ obtemperare non debet, sed tenere quod legum est, & hæc quidem Theologorum sententia licet pugnare videatur cum cautela Baldi, &

cum iis, quæ iuris ciuilis interpretes superius affirmarunt, vere tamen sibi inuicem non aduersantur, quoniam id, quod dictum est, posse iudicem informationes capere extraiudiciales, & secundum eas iudicare, procedit, quia tunc verbis innotescit iudici, tanquam iudici, qui informationes extra processum habitas in processu ponit ad partes. Si iudex, priusquam officium iudicandi assumeret, facti veritatem vt priuatus nouit, sic namque sentiunt vtriusq; iuris glossatores, nempe *in dict. l. illicitas. §. veritas. ff. de officio præsidis. atque in l. eadem ratione. ff. de feriis. & dixit glossa in dicto cap. iudicet. 3. quæstione 3.* quod secundum ea quæ vult, vt iudex pronunciare debet non secundum ea, quæ nouit, vt homo, & idem tenet Anchoranus *in capit. canonum statuta. num. 44.* vbi communius de constitut. quam etiam communem ait Nauarrus in Manuali *cap. 25. nu. 10. & Summistæ sequuntur,*
3 *qui & ipsi communem appellant.* Cæterum hac † opinione retenta, quæ habet veritatem à iudice tanquam priuato cognitam sequendam non esse, limitatur non procedere, quando imminet periculum animæ, vel quãdo læderetur publica vtilitas,
4 vt ex † mente Holst. & Archidi. inquit Angelica, *in verb. iudicare. n. 7* & improbatur ex iis, quæ scribit Anton. de Butr. *in cap. ad petitionem. n. 14. de accusat. & Cardinalis ibidem nu. 3.* vbi de veritate inquirenda in causa vsurarum agebatur, & ibi quoque probat
5 Ioan. de Anania *num. 5.* Secundo quando † iudex procedere potest extraiudicialiter seu proarbitrio suo, vel ex forma statutorum, vel ex potestate à principe sibi delegata, tunc in iis quę eius arbitrio committuntur, sequi potest propriam conscientiam, vt firmat Angelica loco, de quo supra in fin. Syluest. *verb. iudex. 2. n. 5.* & comprobatur ex iis, quæ dicit Alberic. *in suo dictionario in verb. extraordinarie,* vbi inquit extraordinarie, hoc est, sine figura iudicii, seu arbitrio suo, accedit *Bartol. in extrauaganti ad reprimendum, in verb. sine figura.* vbi inquit, quod tunc sublata sunt ea, quę à iure ciuili sunt inducta, & seruanda sunt ea, quæ de iure naturali sunt; plane ius naturale atque diuinum iubet veritatem in omnibus præualere, à mendaciis vnumquemque cauere, quod non faceret iudex veritatem, vt priuatus sciens, & contra eam ex actis iudicans. Ius quippe diuinum non distinguit veritatem notam iudici, vt iudici vel vt priuato, sic ait Angellica vbi supra, [illegible]dens in præuaricatione Dei præceptorum: non habet locum hæc distinctio, non enim iudex puniretur contra cõscientiam iudicans, sed homo, quamuis faceret, vt iudex. Vbi ergo iudici auctoritas esset causas cognoscere atque terminare extraiudicialiter, vel extraordinarie, atque sine figura iudicii, tunc limitatio hæc procedit.
6 Tertio, si iudex ex † facultate sibi à superiore impertita procedere & decidere causas potest in scriptis & sine scriptis, propriam sequi conscientiam potest, secundum Fely. *d. c. pastoralis. n. 24. post Bart. & Bald. ibi citatos.*
7 Quarto, regula supra firmata multo magis † limitatur, non procedere, vbicunque causa de iure & de facto vel sola veritate inspecta cognosci & terminari potest, tunc veritas quomodocunque habita amplectenda est, Rota *decision. 33. de rescrip. in nouis. & decis. 488. in antiq. decis. Pedemon. sub diuersis numeris. vbi plenissime.*
8 Quinto, si ad condemnationem rei † instatur, atque in processu & actis culpabilis non probatur, absoluendus est, tametsi iudex extra processum culpabilem illum esse pro certo sciat, quippe tunc propriam conscientiam sequi non tenetur, sed secundum acta iudicare necesse habet, & est diuersitatis ratio, quia satius est nocentem absoluere, quam innocentem condemnare, *l. absentem. ff. de pœnis. l. qui accusare. C. de edendo. l. fauorabiliores. ff. de regulis iuris. & tenet Angel. præcitata. & Syluest. in verb. iudex. 2. n. 5.*
9 Sexto, si testes † suspecti reddantur ex causa suspitionis in actis registrata, vt si cum pallore vel trepidatione deponant, vel ex alia causa, suspectos se reddant secundum terminos, *l. tum magis. ff. de testibus.* tunc vtiq; iudex potest testibus fidem non adhibere, atq; contra acta & probata iudicare.
10 Septimo, quando iudicat is, † qui est supra leges, nempe princeps & quiuis superiorem non recognoscens, potest veritati adhærere, propriamq; sequi conscientiam, quam extra acta vtcunq; consequutus est. *Felynus in d. c. pastoralis.* vbi plurimum auctoritatibus hoc ipsum confirmat.
11 Octauo & vltimo in † omnibus casibus, in quibus iudex veritatẽ extra acta & probata sequi potest, restringendum est, id procedere, quando certitudinarie veritas ad iudicis notitiam peruenerit, aliud vero, quando suspitio vel opinio animum pulsat, iudicare debentes, vt si ex aliquibus argumentis indiciis credit, aliter veritatem se habere, quam processus & acta præ se ferunt, sane tunc secundum propriam conscientiam iudicare nequit, *argument. cap. ne innitaris. de constitution. & tenet Felynus in dict. cap. pastoralis. numer 25. de officio delegat. sequutus Geraldum de Odone sic tenentem, quem dicit excellere omnes in hac quæstione.*

SVMMARIA.

1 *Aduocatus & procurator an aliquo casu causam iniustam tueri possint.*
2 *Casus plures, in quibus peccant aduocati atque procuratores.*
3 *Boni aduocati claustralibus præferuntur.*
4 *Malorum aduocatorum exempla.*

QVÆSTIO XXI.

HActenus de iudicis officio nũc de aduocato, deq; procuratore agendum est, at in primis præmitto aduocati procuratorisq; officiũ, in pari versari periculo, idcirco promiscue de vtroque erit sermo. Quæritur igitur, an aliquo ca-
1 su liceat aduocato, vel procuratori † iniuste causæ patrocinari absq; peccati incursu, trimembri distinctione responderi potest.

Aut ab initio aduocatus vel procurator causam cognouit iniustam esse; Aut iniustam esse ab initio arbitratus est, verum in processu causæ superuenit iniustitiæ notitia. Aut ab initio

initio causa visa est dubia. Quando à principio cognouit causam iniustam, videretur dicendum, licere huiusmodi causæ patrocinium præstare, 2 quoniam, quemadmodum licet medico † curam infirmitatis desperatæ assumere, & peritiam suæ artis ostendere, ita aduocatus & procurator non videtur peccare, si iniustam causam defendit peritia & arte sua. Rursus, licet militi aduersus hostem insidiis astutiisque vti ad eum debellandum, pariter aduocato atque procuratori licere videtur causam iniustam tueri, ad acumen ingenii, artisque peritiam manifestandam. In contrarium est veritas, vt habetur Paralipomen. 2.c.19. *Qui impio prabes auxilium, iram Domini merebaris*, & expressius *in c. si quis vero, 11. quæst. 3. ibi: Non defendas improbum.* Et est moralis text. ad hoc *in l. rem non nouam. C. de iudiciis.* Quocirca, qui sciens prudensque iniustæ causæ patrocinatur, auxilium & consilium dat impio, & proculdubio mortaliter peccat, & ad restitutionem tenetur eius damni, quod contra iustitiam per eius auxilium pars altera incurrit.

Non obstat, quod de cura medici dicitur, quoniam diuersa est ratio medici & aduocati: etenim medicus nulli facit iniuriam, at vero aduocatus, procuratorque partem lædit aduersam. Non obstat, quod de milite dicitur, quoniam licet militi in bello iusto ex insidiis agere, prudenter occultando quæ facere intendit, non autem licet falsitate vti, & fraudulenter agere, cum etiam hosti sit seruanda fides. Hinc infertur, quod licet aduocato vel procuratori causam iustam defendenti prudenter occultare ea, ex quibus processus posset impediri, ceterum non cōceditur illi falsitate vti. Quando vero à principio causæ iustam illam esse credit, & pendente processu superuenit scientia, quod causa est iniusta, tunc tenetur causam deserere, & ad cedendum clientem suum admonere, vel ad componendum inducere sine aduersarii damno. Hæc habentur ex S. Thom. *2.2. quæstion. 71. articul. 3. Gabriel Biel in 4. distinction. 15. quæstione sexta. articul. 2. conclusione nona. Asten. libr. primo. tit. 39. articulo primo. Hostiens. de pœnitentiis & remissionibus, numer. 32. Nauarrus in Manuali, capit. vigesimo quinto. numer. 20. & est textus in dict. l. rem non nouam.* Quando vero causa est dubia, propter rationes & auctoritates, pro vtraque parte concurrentes, vtique tunc remouendus non est à patrocinio aduocatus & procurator in foro conscientiæ, quia iniustam causam non defendit, sed forte iustam. *Sylvester in verb. Aduocatus. num. 5. Tabien. num. 15. Sotus de iust. & iur. lib. 5. quæst. 8. art. 3.* qui in fortioribus terminis tenet, etiamsi minus probabilitatis habet pars, quam tuetur aduocatus, licere illam defendere, quod ego non facile admitterem, quando aduocatus & procurator credit, partem aduersam esse iustiorem, & partem, quam tuetur, minus probabilem, tametsi multæ sint pro vtraque parte rationes & auctoritates, quoniam tunc contra conscientiam suam facit, & qui facit contra conscientiam, etiam erroneam, ædificat ad gehennam, *cap. omnes. 28. quæstion. 1. cap. literas. de restitutione spoliatorum.* Et hoc est, quod idem Sotus dixit, vix absque periculo infirmior pars defendi potest, præterea in dubio tutior pars est eligenda, maxime in concernentibus salutem animæ, *capit. iuuenis. de sponsalibus, & matrimonialib.* quibus accedit Nauarrus in Manuali post Antonium de Butrio. Sin autem in causa dubia aduocatus partem, quam tuetur, credit probabiliorem, secure agit in foro conscientiæ per prædicta, admonito tamen prius cliente de dubio causæ, sicuti faciendum esse docet Sotus prællegatus. Sunt præterea multi alii casus, in quibus peccant aduocati & procuratores, quando, inquam, subdole fouent causas, cum illas desperatas defendunt contra conscientiam, cum nimis magnum salarium recipiunt, cum opprobriis certant, cum positiones cauillosas faciunt, vt partem aduersam capiant, cum clientem inducunt ad peierandum, ponendo, vel respondendo, cum recepto salario non amplius student. Hæc Hostiensis loco superius relato.

Modestia vero aduocatorum describitur *in c. si. 5. quæst. 4.* vbi dicitur, quod ab eis proponitur, mitissima relatione verborum proferri debet, vt nec contentiosis vocibus nec contumeliis, vel ritibus, sensus audientium perturbent, scriptum est enim: Eiice derisorem, & exibit cum eo iurgium. Cæterum, si quem in eorum officio offenderint, audiant Hostiensem vbi supra dicentem: Satisfaciant aduocati iis, quos læserūt, & per veram pœnitentiam suo satisfaciant creatori, si nolunt apud inferos perpetuo cruciari. Attendite obsecro Domini aduocati id quod dixit idem Hostiensis *in proœmio summæ, numero octauo.* Aduo-3 cati fideles, & iusti iudices magis vitam † fructuosam ducunt, quam religiosi vitam contemplatiuam seruantes. allegat *cap. nisi cum pridem. §. final. de renunciatione.* vbi dicitur, ne putes Martham malam partem elegisse, quia Maria optimam elegerit, quoniam etsi illa sit magis secura, ista est magis fructifera, *& in capit. licet. de regulis iuris.* dicitur.

Præponitur sollicitudo contemplationi & labor quieti, gaudeant igitur aduocati boni, quia maius præmium habebunt in iudicio finali, quam claustrales. Ad laudemque vestram dicitur, *in l. aduocati. C. de aduocat. diuersorum iudicum.* Aduocati non minus prouident humano generi, quam si præliis & vulneribus patriam parentesque saluarent. Militant namque causarum patroni, qui laborantium spem, vitam, & posteros defendunt.

De malis vero aduocatis legitur apud Beatum Antonium, quod vnus in extremis laborans clamabat, inducias, inducias, quas obtinere non potuit, quia superfluas viuens postulabat. Alius cum ad confessionem sollicitaretur, ait: Appello; & sic vadens ad iudicem supernum, appellatio sibi non profuit.

Malorum aduocatorum pœnas plurimas legi, quas consulto omisi, ne videar in contemptum nostrum hæc scribere.

SVMMARIA.

1 *Societas omnium bonorum contrahi poteſt re ipſa & tacite.*

2 *In ſocietate omnium bonorum veniunt nedum fructus & quæſtus, ſed etiam proprietas ipſa ſeu capitale.*

3 *Contra quod tantum ſocietas ex quæſtu & lucris prouenientium contrahatur, proprietaſque & capitale non conferatur.*

4 *Pupillus tutorem habens tacite ſocietatem contrahere poteſt.*

5 *Niſi pupillus tutore careat.*

6 *Societas non contrahitur inter fratres in communi viuentes, & paternam hereditatem indiuiſam tenentes.*

7 *Niſi dona, ſalaria, & dotes ſibi conferant.*

8 *Emptiones proprio nomine facta indicant animum non ineundæ ſocietatis.*

9 *In libro rationum, ſe creditorem aut debitorem deſcribens altero ſciente tacite ſocietatem diſſoluit.*

10 *Intitulatio librorum proprio nomine facta arguit animum non contrahere cum pupillo ſocietatis.*

11 *Societas ſoluitur morte, neque tranſit ad heredes.*

12 *Pacto conueniri non poteſt, vt ſocietas ſit ad heredes tranſitoria.*

13 *Neque iuramento pactum huiuſmodi firmatur.*

14 *Socius proprio nomine clandeſtine acquirendo communi acquirit, niſi alter id ſciat & patiatur.*

15 *Socius ſuo nomine acquirendo ſibi acquirit, etiam de communi pecunia, quam tamen conferre tenetur.*

16 *Niſi in cataſto communi nomine deſcripta ſint, quia tunc fiunt, licet proprio nomine acquiſita.*

17 *Empta communi nomine communia fiunt, in dubio tamen de pecunia ementis acquiſita præſumuntur.*

18 *Niſi acquirens aliunde veriſimiliter acquiſiuiſſe non potuiſſet.*

19 *In diuiſione lucrorum ex bonis communibus factorum dimidia pars capitali, & alia perſonis operantibus aſſignatur.*

20 *Lucrorum abſque communibus bonis factorum diſtributio fit in capita, pro numero perſonarum.*

21 *Niſi tamen boni viri arbitrium aliud dictauerit.*

22 *Mulieres quæ ligonizant & laborant, ſicut maſculi, concurrunt in lucris cum maſculis.*

23 *Et quid de filiis impuberibus atque maioribus vide ibi remiſſiue.*

24 *Impenſa in nuptiis vel funeralibus facta ab vno ex fratribus ſibi non communioni imputatur.*

25 *Salutem pro condemnatione ab altero eorum communioni non imputatur.*

26 *Filia vnius ex partibus de communi, an dotari valeat remiſſiue.*

27 *In conflictu probationum, & rationum, arbitri partes componere, & diuiſionem eorum arbitrio facere poſſunt.*

28 *In arbitrariis, quod facit iudex, reprehendi non ſolet.*

QVÆSTIO XXII.

QVÆRITVR de ſocietate contrahenda vel diſſoluenda, & primum coniecturis, quæ extrinſecus occurrunt, voluntas contrahentium in ſocietate tacite ineunda, deprehendi ſolet, non immerito difficilis deciſio iudicatur, vt affirmat Anchar. *conſil. 302. Decius conſil. 21.* ob idque varia ſcribentium reſponſa emanaſſe conſpicimus, quemadmodum ſuadet caſuum coniecturarumque varietas. Quamobrem aliqua, quæ frequentius contingere ſolent, hic annotare decreui.

1 Societas omnium bonorum † contrahitur reipſa, quãdo fratres paternam hereditatẽ diu communiter poſſidẽtes fructus prædiorũ cõmunium in vtilitates communes erogãt, & lucra queſtuſq; ex negotiationibus eorum nedum vniformib. ſed etiã difformibus conferunt, quando ſocietas ſolo conſenſu vniri poteſt, qui non tantum verbis, ſed etiã factis declaratur, vnde ex promiſcuis omniũ bonorum ſocialibus actibus ſocietas tacite reſultat. Nam inſimul habitatio, lucrorum in commune collatio, & inuicem nõ reddita ratio, tacite ſocietatem inducunt, *Bald. in l. ſi patruus. n. 15. & ſeq C. communia vtri. iud. Anch. con. 301. Alex. conſ. 49. n. 5. vol. 1. cum multis ibi additu. Rip. reſponſ. 1. in fi. tit. de confeſſion. Soc. conſ. 291. n. 1. vol. 2. ſequitur Aym. conſ. 26. n. 5. Bertran. conſ. 62. n. 6. vol. 1. part. 2. & idem quoq; plene voluit conſ. 38. n. 3. vol. 2. part. 2. Pariſ. conſ. 44. in prin. vol. 1. Iaſ. conſ. 11 col. 1. vol 3. Alciat. tract. præſum. præſump. 25. reg 1. nu 1.* vbi ait, quod ita communiter concluditur, quicquid in contrarium tenuerint *Alex. conſ. 76. n. 8. vol. 4.* cum multis ibi in additione pro & cõtra ſignatis, & in vltima ſubſcriptione eiuſdem conſil. *n. 18. & conſ. quoq; ſeq. n. 28. Barb. conſ. 10 col. 2. vol. 4.* Atque præter Alciatum plerique præcitatorum referunt communem hanc ſententiam eſſe, qua opinione retenta, inſurgit dubitatio, an omnium bonorum ſocietas contrahatur, ita vt proprietas communicata cenſeatur, an vero ſocietas ineatur, ita vt ſolummodo fructus bonorum communium, & alia ex negotiationibus, quas exercent acquiſita ſocie-
2 tatis commoda cedant. Vna extat opinio, † quam tenuit Bald. *d. l. ſi patruus. C. communia vtri. iud.* quod intelligatur contracta generalis omniũ bonorum ſocietas, adeo quod non tantũ fructus prædiorum vni ex ſociis obuentorum, in commune compendium veniant, ſed etiam proprietas ipſa, & capitale quoque, ex quo lucra proueniũt propter actus ſociales difformes, qui in rebus vndecunque acquiſitis communionem inferunt, vt quia vnus in vna, & alter in altera negotiatione ſe exercent, & lucra omnia contribuunt, & Baldi opinionem ſecuti ſunt Dec. *in auth. quod locum. C. de collat. Iaſ. in l. 1. n. 12. C. qui teſt. facere poſ. Anch. conſ. 311. nu. 7. plene Iaſ. conſ. 11. & ſeq. per tot. vol. 3.* vbi quidem ita communiter tenent Dd. Ruin. *conſ. 121. n. 3. vol. 5.* vti de mente omnium id eſſe confirmat pleniſſime per totum conſ. Barb. *conſ. 37. vol. 2.* vbi inquit, quod ita vidit conſultum per celebres doctores Italiæ, plene inſuper Petrus de Vbald. *tract. de duob. fratrib. in 3. part.* vbi ſatis diſtincte procedit ſingula capita, ſiue mem-

membra occurrentia ponens,& conf.Romani, & alterum Petri de Perusio in materia subnectens.

3 Contraria huic sentẽtia † habet, quod contrahitur societas omnium bonorum tantum ex quæstu,& lucris prouenientium, ita quod lucra negotiationum communicare duntaxat voluisse præsumantur, & sic ad actus sociales societas restringitur, & extra eos non extenditur, cum actus nostri voluntarii non extendantur vltra quã gerantur, & communicatio lucrorum vel fructuum non infert communicationem capitalis vel proprietatis bonorum, quam sententiam tenuit *Bart. in l.Titium,& Mauium §.altero,ff.de administ. tut.Bart. & Salic.in l.si patruus.C.commun vtr.iud.Alex. cons. 4. n.4.vol. 2. Dec. cons. 21. Bolognin.cons. 7. per totum.Bertrand.cons.33.n.5. vol. 2. part. 2. Boer. Decisi. 214.n. 4. Ant. Corset. in suis singularibus in verbo societas. Alex. cons.77.n.10.vol. 4.* vbi quod ita communiter doct. concludunt, & quod ita etiam sit communis opinio,& in iudicando, atque concludendo sequenda firmat *Andr.Barbat.cons. 22. vol. 1.* Ego posteriori sententiæ in actu practico adhærendum esse censeo,quoniam in fructibus, ac lucris lex facile liberalitatem præsumit. *Alex.cons. 76. & cons. 77. vol. 4.* Secus cum de proprietate tractatur: quia magni est præiudicii liberalitatem in ea præsumere, *Castrẽ.cons.349.vol.1.Cepol.cons.13.Ias.cons.11.vol.2.* Accedit quod non est verisimile socios ab initio interrogatos respondisse se aliis communicare velle hereditates sibi obuenientes, legat donationes, dotes,& alia,quæ ipsorum propria futura sunt, *Gloss. in l.tale pactũ §.fin. ff. de pact. l. Campanus ff. de oper. libert.* potestque forte sic inæqualitas, & iniustitia magna inter fratres, vel socios contingere, quam euitari debere iura suadent. *l.2. C. de impuberum & aliis substit.*

4 Si alter fratrum in pupillari ætate existat, & tutorem habeat, tacite societatem contrahere potest, vel à patre antea contractam continuare, si tutor fratri, vel patruo pupilli communiter viuenti communicat, & ei communicatur. *Bald. d. l. si patruus n.15. Ias.d.l.1. n. 6. C. qui test. facere possunt. Dec.cons.21.Bertrand.cons.62.n. 4. vol. 1. part. 2. plenius Parif.cons.34.n.4.& sequenti vol.1.* Secus quando pu-
5 pillus † tutore caret. Quoniam nec tacite, nec expresse tunc consentire potest. At si adultus effectus ratum habeat, quod suo nomine gestum est,, ex tunc societas confirmatur. *Bald. in l. cum oportet. C.de bonis quæ liber.Barbat.cons.10.col.2.vol.4.Ias.d. l.1. n.6.qui test.facere poss.Alex.d. cons. 49. n. 1 vbi in addit. concordantes referuntur vol. 1. Ripa. de confessionibus re-*
6 *sponso 1.n.6.Bertrand.d.cons.62.n. 4. vol.1.part.2.* Societas vero non inducitur inter fratres nobiles artem quæstuariam non exercentes, nam etiam simul habitantes, & hereditatem paternam indiuisam retinentes, non præsumantur societatem contrahere.*Bart.d.§.altero.Ioan.de Anan.cons. 62. vbi Bolognin.in addit.Bertrand. cons. 62.n. 2. & 6. & seq. vol. 1. part 2.vbi plene Parif.cons.64.n.2.vol.1.* nisi cum dona,
7 salaria, & dotes in communi expendant, ex his enim socialis affectus tacite resultat, vel nisi fratrum vnus negocietur, negotiationisq; suæ commoda & lucra in cõmuni ponat, alter vero licet nullam exerceat artem, omnia vndecunque ad se prouenientia in communi confert, vt dona, salaria fructus, præbẽdæ si Clericus sit, vel alia huiusmodi. *Bald.d.l.si patruus n.14.& 15.Ias.d.l.1.n.7.& 8.C.qui test.fac.poss.Alex.d.cons.49.n.5.vol.1.*

8 Secundo non inducitur societas † quando apparent emptiones, ab vno ex sociis proprio nomine factæ altero sciente atque patiente, ex quibus declaratur animus non ineundæ societatis, vel prius contractæ dissoluendæ, nisi sint emptiones factæ altero ignorante, quæ non inducunt dissolutionem. *Soc.cons. 291. n. 15. vol. 2. Aym. cons. 26. n. 2.*
9 Tertio quando aliter ex sociis in libro rationum se creditorem aut debitorem descripserit, alio sciente, & patiente, ex hoc coniicitur societatem inire voluisse, vel contractam dissoluere voluisse: *Alex.cons.76.n. 2. vol. 4. & in vltima subscriptione eiusdem n.18.& cons.seq.n.23.Dec.cons.21.n.6. & licet Alciat.tract.præsump.reg.1.præsump. 25.n.4.* videatur aliud sentire, fatetur tamen in arbitrio Iudicis hoc
10 redire. Quarto si frater, vel patruus pupilli tutor intitulationem apothecæ nomine proprio inscripserit, non videtur habere animum societatem cum pupillo ineundi, *Barb.d.cons.10.col.6.in fin.vol.4.* Quinto societas contracta soluitur morte vni-
11 us ex sociis. *l.adeo, & l.itaque, §.morte ff.pro soc. & §. soluitur instit.eod.*

12 Et adeo verũ est, quod societas non trãsit ad heredem, quod nec etiam pacto id conueniri potest, nec si conuentum fuit ratum habendum erit, per iura superius adducta, cum ibi not. & tenet Alex. *cons.34.vol.2.Dec.cons.213.n.1.Curt.Sen.cons. 52.per totum Parif.cons.87.n.1.vol.* 1. & ea vnius morte soluta soluitur, quoad omnes alios socios superuiuentes. *Aret.d.§.soluitur instit.de societ.Dec.d.cons 213 n.3.& 10.*
13 Imo neque virtute iur. transit in hæredem. Quia iuramentum tanquam contra bonos mores præstitum non est obligatorium. *Alex. in addit. ad Bart. in d. l.adeo, ff. pro soc.* atque Curt. & Parif. vbi sup. comprobant.& tenet Ioann.Fab.*d. §.soluitur instit.*
14 *de societ.* Quo vero † ad bona durante communione acquisita, respondeo, aut sunt bona proprio nomine clandestine empta, & propria non sunt, sed potius communia efficiuntur, at si socio sciente acquiruntur, proprio nomine propria ipsius acquirentis remanent, plene Bertrand.*cons.38.n. 4. vol.2.part.2.Soc.d.cons.291.vol.2.Aym.cons.26.*

15 Secũdo si societas † sit vnius negotiationis, vel si fratres nobiles paternam hæreditatem insimul possident, ab eis proprio nomine etiam de communi pecunia empta propria remanent, & communicari debet tantum pecunia de communi expensa. *Ias.in l.si socius n.2 ff.si cert.petat.post Bart. in l. Titium & Mauium §.Altero.ff. de administ. tut. Alex. d. cons.49.n.11.vol.1.cum concordan.ibi relatis.* Tertio † si
16 bona pecunia communi empta sint in Catasto communi nomine descripta, atque onera eorum communi nomine soluta communia remanẽt, licet proprio nomine ab altero ex sociis acquisita sint, *Roman.cons.191. n.7.Bertrand cons. 62.n. 11. vol.1.*
17 *part.2.Alciat.præsumpt. 17. reg 3. n.*4. Quarto † bona

communi nomine empta, in dubio de pecunia ementis acquisita præsumuntur, ideoque frater teneturmedietatem pretii fratri ementi restituere, in rebus emptis comuni nomine, alioquin in dubio de pecunia ementis præsumitur acquisita, sequitur Curt. *in leg. prima C. de furt. Rom. consilio tertio & iterum singul. 440. cum multis ibi in additione citatis, & Parisius quoque in addit. ad Bartolum in dicta leg. 2.* multos idem tenentes refert, & tenet Alexander *cons. 134. in fin. vol 2.* & ita communiter tenetur, vt Curt. & Alex. affirmant.

18 Nisi tamen probaretur, quod frater nulla bona propria possideret vel aliam negotiationem non exerceret, ex quibus verisimiliter pecunias proprias habere posset. Quia tantum non præsumitur de pecuniis propriis acquisiuisse. Sed potius de communibus. *Romano dicto consilio tertio in fin. & melius consilio 346. numero 16. Aym. consilio 131. numero 12. volumine primo Curt. dicta lege prima de furt. Parisius in additione ad Bartolum in allegat. lege secunda* qui alias duas fallentias referunt.

19 Dissoluta vero societate, seu comunione, cum de diuisione, superlucratorum agitur, res ita temperanda est, si ex communibus bonis lucra facta fuerint, pars communi capitali assignari debet, & inter ipsos fratres pro rata diuidi, residuum vero personis negotiantibus, siue operantibus pro modo industriæ singulorum.

20 Si vero absque communibus † bonis aliquid superlucrati fuerint pro numero personarum & pro modo industriæ, eorum diuisio fieri debet & si à fratribus rusticis, lucrorum ex prædiis ad Saborerium conductis factorum diuisio fieri debeat, imprimis impensa seminis, expensæ in messe factæ, & reliquæ expensæ deduci debent, indeque collatiuum bonum, si cum bobus communibus, prædia conducta culta fuerunt, & in stirpes inter fratres ipsos diuidi, residuum vero in capita pro morbo industriæ singulorum de familia, partiri debet. *Baldus dicta lege si patruus. numero decimo sexto. Petrus de Vbaldis tract. de duobus fratribus quarta parte prin. numero duodecimo & sequentibus.* vbi multas ponit quæstiones ad materiam hanc pertinentes. *Bartolus consilio centesimo octuagesimo sexto, Cucciarellus Alexander consilio centesimo trigesimo tertio, in principio, & consilio 19. per totum volumine secundo, & consilio trigesimo quinto numero duodecimo vsque in finem consilii volumine primo,* vbi multos concordantes citat, & plenius Marianus Socinus Iunior *consilio septuagesimo quarto per totum volumine secundo, & est magis communis secundum Alexandrum, Parisium & Socinum Iuniorem.*

21 Neque passim, & indistincte lucri pars † dimidia capitali assignari debet, aut inter operantes æqualiter in capita diuisio fieri. Sed id totum arbitrio boni viri committitur, qui varie decernere debet secundum qualitatem capitalis, & industriæ, ita, vt qui magis solers operarius fuit, maiorem ferat partem, qui vero minus, minorem secundum prælegatos, & inquit Corneus *consilio vigesimo septimo, numero decimo quarto & decimo quinto, volumine secundo,* opere adulti quindecim vel sexdecim annorum non sunt eiusdem æstimationis, vt opere viri perfectæ ætatis. Iudex ergo, vel arbiter electus informet se à notis consanguineis, vel vicinis, cum super his certa meta vel doctrinà dari nequeat, & habetur infra *recollecta centesima septima, num. quinto.*

22 Estque † in materia notandum inter rusticos, quod sicut frater, ita & soror viriliter in lucris concurrere debet, quando ligonizant in prædio sicut masculus. *Ias. in leg. prima. numero vigesimo C. qui test. facere possunt. Petrus de Vbaldis tractat. de duobus fratribus, quarta parte principali numero 17. in fin.* vbi hoc verum de iure esse dicit: sed quod de consuetudine non seruatur.

23 Et de filiis impuberibus fratrum vide eundem Petrum de Vbald. *vbi supra numero 14. & 18. & numero 19. circa finem,* atque etiam de filiis maioribus ponit Angelus *cons. 112. Rom. consilio 165. Alexander consilio 98. & consilio 132. volumine secundo.*

24 Quodque impensa † ab altero ex fratribus facta in nuptiis, vel ad sui honorem, in militia, vel alias, vel etiam in funeralibus de communi soluendo non sit, ponit Specul. *de indit. §. sequitur n. 9. Alex. d. cons. 133. n. 4. dubio vol. 2. Petr. de Vbald. part. 6.*

25 Et quod solutum pro condemnatione, vel redemptione alterius, sit in eius portione imputandum, id totum quod expensum est, tradit Alex. *d. cons. 99. in fin. & d. cons. 133. in fin. vol. 2.*

26 Quid de fratre, seu socio de † commuui filias dotante, vid. Ant. de Butr. *consilio 7. per totum. Ruin. consilio 121. volumine 1. plene Dec. in l. pactum quod dotali. col. fin. C. de collat.*

27 Et est quoque † sciendum, quod in dubiis quæstionibus propter conflictum probationum ipsarum partium, & dubitabiles rationes hinc, & hinc adductas arbitri partes componere possunt, & vt eis videtur diuisionē facere, & pro eorū arbitrio rem dirimere, Baldus & Imol. *in lege si paterfamilias Titium ff. de hered. institut. Socinus Iunior consilio septuagesimo quarto, numero duodecimo, volumine secundo,* & ad idem faciunt adducta infra *quæst. 21. numero 9.*

28 In arbitrariis autem † iudex de eo quod facit argui non potest, cum præsumatur moueri ex iusta causa. *Paulus de Castr. consilio ducentesimo nonagesimo nono, volumine secundo. Aym. consilio septuagesimo tertio, numero tertio:* qui ait vtrum iudex benefecerit conscientiæ suæ relinquendum videtur, & iudex appellationis non debet reuocare sententiam primi Iudicis vitio probationis, quam lex iudicis ipsius committit arbitrio. Hucusque de societate in foro exteriori actum, est nunc de societate in foro interiori agendum est.

SVMMARIVM.

1 *Societas in mercatura quomodo licite contrahitur.*

2 *In diuisione lucri & damni regulam Caietanus ponit.*

3 *Aliam regulam Soc. tradit.*

Senten

4 *Sententia auctoris.*
5 *Societas saluo capitali quam rationem iniri possit.*

QVÆSTIO XXIII.

QVæritur igitur de societate in mercatura quid iuris sit in schola Theologorum, dic quod societas tuta conscientia in negotiatione
1 contrahitur. Primo si ars † siue negotiatio sit de re licita. Secundo si pecuniam in societate exponens, alio periculo damni subiiciatur. Tertio si seruetur æquitas in lucro & damno, quæ quidem æquitas in hoc consistit, quod nisi aliter consuetudo proborum mercatorum disponat, nisi pecuniæ præualeat opera mercaturam exercentis.

Diuisio lucri fieri debeat, vt ad vtrumque sociorum pro medietate pertineat, ita quod deducto capitali, quod præcipuum erit ponentis illud in societate superlucratum pro medietate ipsi assignetur, & pro alia medietate illi, qui industriam suam contulit. At vbi de diuisione damni contenditur, pecuniam in societate ponens sustinet damnum capitalis, quod ipsi soli non operam ponenti perit, iactura vero industriæ mercaturam exercentis ipsi soli, qui illam exercet, appropriatur.

Sin autem dissoluta societate, neque lucrum, neque damnum in mercatura reperitur, tunc capitale restituitur ei, qui exposuit illud omni lucro priuatus, sicut & opera mercaturam exercentis remanet inanis, & absque lucro *S. Thom. 2. 2. quæstione 18. art. 2. in responsione ad 5. & ibi Caiet. Gabriel Biel. in quarta distinct. 15. quæstione secunda dub. 10. Ang. verb. societas. numero quarto & decimo.* Syluest. eodem *verbo. numero primo Nauar. in enchiridion cap. 17. nu-*
2 *mero 251. & sequentibus.* Cumque ad patriam † res deducitur, regulam hanc in diuisione lucri, & damni seruari debere docet Caietanus ad S. Thom. vbi supra inquiens: Sunt tres socii, vnus ponit mille ducatos, alius ponit operam æstimatam mille ducatis. Tertius ponit operam æstimatam ducatis quingentis, lucrum diuidendum erit, vt ex singulis quinque superlucratis. Tertius habet vnum, & duo pro quolibet percipiant alii, ita quod si lucrum constat ex duobus millibus, & quingentis ducatis. Tertius habeat quingentos, & alii duo habebunt singuli mille ducatos. Verum regulam † hanc non admittit Soc. *de iustitia &*
3 *iure libro sexto, articulo primo,* distributionem lucri, & damni inter socios fieri debere docens, non pro rata pecuniæ & operæ singulorum, sed pro rata periculi, cui vnusquisq; sociorũ subiacet, sed Nauarr. loco præcitato, adhæret Caietano & declinat ab opinione Sot.

4 Ego vero sententiam hanc sic expendi posse arbitror, nempe vbi extat consuetudo diuisionem faciendi pro rata operæ & pecuniæ in societatem collatæ, Caietani sequenda est opinio à consuetudine sic approbata. Vbi vero viget consuetudo quod distributio lucri, & damni fiat pro rata periculi, quod quilibet sociorum subiit, Soti sententia præualere debet, ex arbitrio namque boni viri pendet æquitas seruãda inter socios, sicuti omnes præallegati fatentur.

Vbi ergo bonorum virorum consuetudo vnum altrumuue diuidendi modum recepit, sic æquitas societatis suggerit esse faciendum, quoniam consuetudo optima est legum interpres, at vbi deest consuetudo, Caietani opinio esse receptior videtur, & si non satis inuicem discrepare videantur, si recte vtraque perpendatur.

5 Insuper dubitatur an aliquis sit casus † in quo societas coiri possit vt capitale sit saluum, & id quidem licite resp. affirmatiue Syluest. *in verbo societas primo, numero secundo.* dicens capitale saluum esse potest, non ex natura societatis, sed ex contractu assecurationis à tertio factæ, vel ab eodem socio, vt si pecuniam in societate ponens certum quid dat tertio, vel ipsi socio, vt subeat periculum capitalis. Quo casu duo sunt contractus, vnus societatis, alter assecurationis, qui sane contractus assecurationis licitus est, vt post Archidiaconum, & Laurentium de Rodulphis affirmat Syluest. *in verb. negotium. numero quarto, verb. societas,* contractusque assecurationis contractus est innominatus, do vt facias, probat Ang. *verb. societas. primo, numero septimo iunctis ibi addictis. Sanctus Antonius parte tertia, titulo octauo, capite quarto, §. primo.* Caietanus vero opusculorum *tom. primo tractat. trigesimo primo respons. vndecima,* pleniori manu scribit super hoc determinans quæstionem è partibus Germaniæ ad se transmissam, cui maior inerat dubitatio, & tenet contractum vtrumque licitum, modo contractus sint separati non simultanei, sicut ibi *sub n. sexagesimo & septuagesimo Nauarr.* in manuali *capite 17. numero 253.* approbat casum Caiet. propositum discrepat, & contractum reprobat Sotus superius relatus præfacto articulo primo. Verum contra Sotũ magis comunis est sentẽtia, quã sequuntur Archid. Laurentius Syluest. Ang. Anton. Caiet. & c proxime relati.

SVMMARIVM.

1 *Emphyteuta citatus, qui statim soluit, moram purgasse dicitur, secundum Innocentij sententiam.*
2 *Qui absque requisitione iuditiali, vel extraiuditiali soluit moram purgauit secundum Hostiensem.*
3 *Domino declarante rem in commissum incidisse, amplius mora purgari non potest secundum alios.*
4 *Declaratoria voluntatis directi domini expresse & tacite fieri potest.*
5 *Declaratoria domini parte non citata fieri potest, tam ob canonem non solutum quam ob alienationem, non requisita Ecclesia factam.*
6 *Mora non soluti Canonis purgari potest infra breue tempus arbitrio iudicis moderandum secundum magis communem opinionem.*
7 *Breue tempus est vnius vel duorum mensium.*
8 *Contrarium deciditur quod sit arbitrarium.*

QVÆSTIO XXIIII.

EMphyteutæ qui per biennium canonem soluere distulit an possit celeri satisfactione sibi

sibi consulere, moramque purgare multiplices sententiæ scribentium extare leguntur. Prima
1 quidem † Innocentii sententia fuit *in cap. potuit. de locat.* vbi exponendo textum illius decretalis, inquit, quod celeri satisfactione sibi prouideri dicitur, qui in iudicium vocatus statim & sine vllo termino vel dilatione soluit, multoque fortius, si, priusquam sit in iudicium tractus, id ipsum facit, & concordat Speculat. *titul. de locat. §. nunc aliqua. versicul. 34. sub numer. 106. Ancharan. consilio quadringentesimo vigesimo. numer. 4.* dicens, in iudicando & consulendo non esse tantum recedere ab o-
2 pinione Innocentii. Secunda † fuit Hostiensis opinio *in eodem capitul. potuit.* qui ab Innocentio dissentiens, dixit, non deberi expectari requisitionem in iudicio, vel extra faciendam, quia tunc non dicitur sponte, sed inuitus soluere, nec celeri satisfactione sibi prouidere, & idem sequuntur ibi Abb. *numer. 12 Cardinal. numero 14. Ioann. de Anan. numer. 30. Andr. Barbat. numer. quarto. Augustin. Bero. num. 142.* qui plenius ceteris reprobat opinionem Innocent. & Abbas quoque ipsum reprobat *in consil. 67. lib. 2.* & confirmo ego ex tex. *d. cap. potuit,* ibi soluere studuisset, non enim studium & diligentiam adhibere dicitur, qui expectat se in iudicio vel extra requiri, & hoc ipsum probatur *in l. 2. C. de iur. emphyt.* ibi sed vltro sese offerre. Non igitur requisitatio debet expectari, sed sponte statim soluere, & moram purgare.

3 Tertia succedit † sententia, quod possit tamdiu mora purgari, quamdiu directus Dominus non declarauerit voluntatem suam, quod rem pro deuoluta habet, & intendit in commissum cecidisse. Nam vbicunque voluntas declaratoria præcesserit, non est amplius purgationi morum locus, quia executio à lege facta dicitur, & res integra non est. Ideoque in præiudicium iuris Domino quæsiti, non potest mora purgari. *Decius in authent. qui rem. numer. 6. C. de sacrosanct. Eccles. Abbas dict. consil. 67. num. 2. & 4. & magis aperte Ioan. Crott. in l. si insulam. num. 64. ff. de verbor. oblig. Rom. consi. 103. numer. 3. Ias. in l. non solum. §. morte. numer. 48. ff. de noui operis nunciat. & expressius Decius consil. 147. num. 4.* & difficile esset in practica contrarium obtinere, inquit Ias. *in dict. l. 2 num. 70. C. de iur. emphyt.* licet ibi de hoc ipse dubitare videatur. Cuius rei ea est potissima ratio, quod emphyteuta non soluente Canonem per biennium, res cadit in commissum ipso iure volente cum Domino, & quamdiu patitur emphyteutam possidere, non dicitur priuatus neque mala fide possidere, vt præter Canonistas *in d. c. potuit, tenet Corn. consi. 16. num. 10. vo. 2. Vinc. Herculanus de Perusio d. l. si insulam. n. 54. ff. de verb. obligat.* & secundum eum ita tenet Paris. *consi. 108. num. 33. volum. 1.* qui & ipse de communi testatur Ioan. Ronchegall. *in l. 2. num. 27. & 33. C. de duob. reis.* vbi pleno stylo hanc opinionem probat, & communem re-
4 fert. Quam † voluntatis declarationem nedum expresse, sed etiam tacite dominus facere potest. *Salic. in l. 2. n. 9. C. de iur. emphyt. Ias. ibid. n. 79. Dec. consi. 146. n. 4.* & premissa quoq; confirmat Abb. *consi. 57. volu. 2. Alex. consi. 6. vol 3. Ruin. consi. 50. & consi. 153. volu. 1.* & voluntatis declarationem parte non citata atq; absente fieri posse prææallegati tenuerunt. Et quæ
5 dicta † sunt de non soluente canonem procedunt etiam in alienante irrequisito domino. Nam & tunc cadit ipso iure domino volente, & voluntatem suam declarante etiam non citata parte. *Ias. in leg. finali numer. centesimo quarto. C. de iur. emphyteut. Anton. de Butr. consi. 22. Curtius senior consil. 81. Iun. tract. de feud. 4. part. numer. 156. Alexand. consil. 82. numer. 3. volumine 7. & consil. 27. numer. quarto cum aliis ibi addi-
6 tis. vol. 6.* Quarta occurrit sententia, quod † mora possit purgari infra breue tempus, arbitrio iudicis moderandum, qui inspecta qualitate personarum & circumstantiis aliter atq; aliter arbitrari debebit, imo si nimis longo tempore id fieri posse arbitretur, poterit appellari vel reductio ad arbitrium boni viri peti, *Imol. d. cap. potuit. num. 29.* vbi Anania *num. 30.* communiter ita teneri arbitratus est, eandem sequitur sententiam Ias. *in dict. l. 2. num. 84. C. de iur. emphyteut. Bartol. dict. l. si insulam. in 2. opposit. ff. de verbor. obligation. & post alios Ripa ibidem numer 35. communem affirmans Corn. consil. 9. in 1. additione. num. 3. vol. 1. Paris. consi. 108. n. 44. vol. 1. Bertrand. consi. 11. n. 30. vol. 2 part. 1. Dec. consi. 138. n. 7* & est magis communis secundum Bertr. Dec. & alios, de quib. sup. & hanc tuto animo tenendam esse existimo, & arbitrio iudicis, eiusq; prudentiæ confidendum, cum non possit certa regula dari, diuersimode enim secundum diuersitatem casuum, locorum, temporum & personarũ bonus iudex arbitrabitur. Hinc dixit Bald. *in auth qui rem. in princ. C. de sacros. Eccles.* Quædam Ecclesiæ habent de consuetudine, quod modicum tempus sit vna dies tantum, vt Ecclesia S. Petri. *gl. d. c. potuit.* refert, quosdã tenere, tempus modicũ esse 10. dierũ, alii de duob. mensib. alii de quatuor dixerunt, quos reprobant Canonistæ, *in d. c. potuit.* & præcipue Cardinal. Bertrand. *consi. 34. num. 4. volu 3. part. 1.* arbitratus est, modicum tempus considerandum esse, respectu biennii, sicuti dictio *plus* refertur ad modicum respectu quantitatis nominatæ. Berous *d. cap potuit,* dicit citissime, & quamprimum potest, purgandam esse mo-
7 ram. Baldus vero in † margarita Innocentii in verbo *Emphyteuta,* sequutus Abbatem antiquum *in capit primo. de frigid & malefi. per illum textum in simili casu, & Decium quoque dicto consil. centesimo trigesimo octauo. & consi. 146. num. 1. Ripa. d. l. si insulam. Ias. d. l. 2. C. de iur. emphyt.* tenent de vno vel ad summum de duobus mensibus, & non vltra posse iudicem
8 arbitrari. Quibus ego † indistincte non adhæreo, ita vt nec vltra, nec citra duos mẽses arbitrari possit, *arg. l. de pretio ff. de publiciana. c. solitæ. de maior. & obedient.* Quod enim canon taxare noluit, neque nos taxare debemus, sed magis iudicantis arbitrio relinquere, q modo breuiori, modo lõgiori tẽpore purgandã esse morã respondebit, secũdum diuersitatẽ personarum, locorum atq; temporum, sicut æquitas iudicantis animum mouebit, considerando causas & impedimẽta, & alia huiusmodi. Hæc etenim consideranda esse dixit Paris. *consil. 108. numer. 44. volumin. 1. Ias. consil. 9. numer. 3. volum. primo.* ergo emphyteutæ audiri debet intra breue tempus arbitrio iudicis moderandum,

secun-

secundũ rationabiles circumstãtias, non rigorem sed æquitatem amplectendo. Quoniam æquitatis præ cæteris ecclesia cultrix esse debet, nec solum quod licet, sed quod honestum est in actibus præcipue ecclesiæ spectandum est, *c. sua vbi casus de petris Abbas cõs. 72. versiculo ad primum. parte prima c. vnico versiculo diuersum de alien. feudi, & quæ ibi not. Afflict. num. 2. Anch. cons. 122 n. 3.*

SVMMARIVM.

1 *Promissionem non seruans peccat.*
2 *Nisi rationabili causa excusetur.*
3 *Mora in delectatione qualis esse debeat, vt peccatum inducat.*
4 *Mora emphyteotæ qua ratione destinari debeat.*
5 *Emphyteota morosus in foro pœnitentiali sibi consulat.*

QVÆSTIO XXV.

1 QVæritur quanta debeat esse mora, per quam emphyteota canonem suo tempore non soluens cadat à iure suo. Præmitto id quod dixit S. Thomas 2. 2. *quæstione 100. art. 3 ad quæstionem* Qui aliquid promittit, infideliter agit, si non facit quod promittit, & idem in *4. dist. 27. art. 3. ad primum* inquit peccat, qui promissum non soluit, confirmant Syluest. *verb. pact. numero 4. & Tabiensis eodem verbo numero 3.* Dicentes, promissor obligatur in conscientia sub pœna peccati mortalis
2 promissionem adimplere. Ergo † emphyteota qui canonem certo tempore soluere promisit non soluens infideliter agit, atque in peccatum incidit nisi rationabili causa excusare se possit, ad quod argumentum præstat *S. Bonauent. in 2. dist. 24. part. 2. dubio primo* in responsione, vbi quærit quanta mora in delectatione faciat peccatum esse morta-
3 le. Respondet tanta mora esse † debet, quod adeo crescit repellendi negligentia quod superuenit contemptus: in speciali vero non potest responsio dari quanta esse debeat, sed secundum diuersos status & conditiones personarum, determinat hoc conscientia recta, quæ animaduertit, quando superuenit consensus, & contemptus, ex quibus ad moram emphyteotæ sumpto argumento à simili ex rationis identitate infertur, quod ad cognoscendum, quando emphyteotæ mora punibilis sit inspicere debemus, an tanta sit repellendi negligentia quod ad contemptum directi Domini Emphyteota morosus peruenerit. Sequitur ergo concludendum, quod modica mora, quæ non est in cõsideratione *l. scio. ff. de rest. in integ.* facile purgari potest, & directus dominus tenetur solutionem canonis recipere, quasi emphyteota in Dominum suum venialiter peccauerit. At si mora longa est, tunc ad mentem Sancti Bonauent. atq; Sancti Thom. distinguo, aut mora adeo longa est, quod contemptum directi domini comprehendit, tunc mora non est excusabilis, quæ peccatum mortale includit; hoc est emphiteotæ culpam, idcirco in culpa existens ex culpa sua à iure suo cadit, aut mora longa quidem est, sed ad contemptum non pertingit, quia concurrunt aliquæ circumstantiæ, quæ emphyteutam morosum ita excusant, quod contemptum excludunt, & tunc ereconciliatione sine laudemii solutione dignus est emphyteuta ob rationabiles causas moram excusantes, & hoc est quod S. Thom. superius citatus dixit, potest promissor excusari, si non facit, quod promisit, quando sunt mutatæ conditiones personarum & negotiorum, & S. quoque Bonauent vbi supra inquit, mora diuersimode æstimatur secundum diuersos status & conditiones personarum, vnde ait ille non determinat hoc scientia, sed potius recta conscientia, cuius sane loco, in hoc casu succedit rectum Iudicis arbitrium, qui emphyteutam admittendum esse arbitratur ad seruiendum directo domino absque Laudemii solutione, quoties in culpa non est, vel si qua est illa excusabilis est, quoniam vbi culpa non est, ibi pœna cadere nequit: quare in quæstione deciditur ex legistis, atque canonistis hoc iudici arbitrium esse, prout etiam ad idem est bonus textus *in l. mora, ff. de vsur.* vbi Iurisconsultus de mora scribens ait, mora apud Iudicem examinabitur, nam difficilis est huius rei definitio, vbi glos. dixit difficilis est, id est impossibilis, id ipsumque ex Theologis determinatur. Præterea sciendum est emphyteutam morosum animaduertere debere quibus casibus peccatum veniale, vel mortale commiserit, vt in foro pœnitentiali sibi consulere possit, quamuis enim ex circumstantiis rationabilibus sit à caducitate absolutus in foro exteriori, ni-
5 hilominus debet confiteri, & absolui in foro pœnitentiali. Benedictus Canofilus in methodo fori, & poli regula 15. quod etiam sentit S. Bonauent. præallegato loco, dum ait securiorem partẽ eligere debet, & confiteri, atque dolere, quasi mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

1 *Actori pauperi tenetur reus sumptus Iuditii, & alimenta præbere non tam indistincte sed cum declarationibus, de quibus infra.*
2 *Subditus pauper contra illius superiorem, & alii de quibus hic iuditium mouentes, obtinent expensas litis & alimenta sibi decerni.*
3 *Pauper qui vendicat bona, quæ propria esse constat & ea rationabili causa interim ab eo auferuntur impetrat expensas & alimenta.*
4 *Descendens qui agit ad hæreditatem sui ascendentis consequitur à reo expensas litis & alimenta.*
5 *Actori pauperi, qui in prima instantia obtinuit, reus prouidet de sumptibus & alimentis.*
6 *Vbicumque præsumptio est pro Actore paupere, subministrandæ sibi sunt expensæ à Reo, & alimenta.*
7 *Præsumptio quæ sufficit, iudicis arbitrio committitur.*
8 *Actor pauper non cauet de restituendis expensis sibi decretis, sed nec vincens eas compensat.*
9 *Pauper quis dicatur arbitrio Iudicis relinquitur.*

Actori

10 *Actori pauperi prouidet Iudex de aduocato, & procuratore vbi de expensis à reo prouideri nequit.*

QVÆSTIO XXVI.

1 ACtor petens litis† sumptus à reo sibi subministrari ob eius paupertatem an obtinere debeat, videtur ꝙ sic, *per tex. in l fi. C. de ordin. cognit. Oldrad. q. 27. Guid. Papa decis. 161. Boer. decis. 303. Aym. q. 164. Ioan Cephal. cons. 127. vol. I.* Ego vero sententiam hanc distincte veram esse non arbitror, sed tantum in casibus de quibus infra speciali ratione, atque fauore, de quo in eis.

2 Primo litis expensæ † alimentaque actori pauperi reus conuentus præstat, quando lis agitur inter subditum & superiorem, vt si seruus agat contra Dominum, Monachus contra Abbatem, vxor contra virum, filius contra patrem, vasallus contra Dominum, *secundum gloss. in d. l fi. C. de ordine cognit.* & in his terminis loquuntur ibidem Odofred. & melius Alberic. & Salic. omnesque supra in contrarium allegati, prout etiam præmissa confirmant, Alciat. *tract. præsumpt. reg. 3. præsumpt. 9. n. 9. & sequitur Marian. Soc. Iun cons. 8. n.* 3. sitque specialitatis ratio, quod vbi seruus, Monachus, vxor, vel filius sunt in quasi possessione, seruitutis, monacatus, vxoratus, filiationis sibi de alimentis, ac aliis sibi necessariis prouidendum est ab eo, cum quo lis agitur, ne sua quasi possessione priuetur donec lis agitur. Secundo † litis expensæ
3 alimentaque à reo præstari debent, quando Actor vendicat bona propria, & quæ propria esse constat, sed ex aliqua rationabili causa interim ab eo auferuntur, vel sequestrantur, tunc enim de ipsis bonis, super quibus lis agitur, tanquam de proprio patrimonio litis expensæ, alimentaque subministrari debent, & ita textum *d. l fi.* intelligit Albericus & Salic. & ante eos Odofred. & melius ibi Baldus, Ias. *in l. fideiussor §. fi. numero 30. digest. qui satisdare cogant.* exemplaque plura ponit Alberic. *in dicta leg. final.* vt si Canonicus dicatur non legitime institutus, & petatur repelli, interim habet expensas ab Ecclesia tanquam de bonis propriis, si mulier accusatur de adulterio, vt dote priuetur, interim tanquam de bonis suis dotalibus expensas habet. Si accusatur quis de crimine, propter quod bona ipsius appræhensa sunt, pendente lite debet ali.

4 Tertio vbi est contentio † super hæreditate, vel ipsius parte, quam vendicat filius, vel quiuis alius ex descendentibus, tanquam hæreditatem sui ascendentis ad se spectantem, pendente causa consequenter expensas paupertate illius supposita, secus autem est vbi ageretur de successione alicuius collateralis, vel alterius extranei. A-[illegible]t enim extraneus non eam Iuris præsumptionem habet, quam habet descendens in bonis ascendentis, *lege finali C. de codicill.* & declarat Boer. *decis. 32* , & omnes qui supra in contrarium fuere allegati.

5 Quarto actori expensæ † subministrandæ sunt, quando in prima instantia fauorabilem obtinuit sententiã, secundũ Alberic. *in d. l. fi. Specul. tit. de inquisitione § fi. Fely. in c. si qui testi. n. 9. de testibus*, tametsi per appellationem sententia pro actore paupere lata suspensa sit, *l. si instituta §. de inofficioso, ff. de inofficioso testam. vbi casus Fely. d. c si qui testi.* Rotaque *decis. 2. titulo de iudi.* in antiquioribus quæ Bisigneti appellantur, voluit quod eadem æquitas, vendicet sibi locum in prima atque in secunda instantia, & idem tenet Bellamera *decis. 88. in fine Afflict. decis 10. & 11. Cornel. Beninca. tract. de paupertate q. septima speciali 4. numero 14.* Iohannes Cæphal. *d. cons. 127.* vbi inquit, quod hæc est communis opi-
6 nio. Quinto & vltimo vbicunque est † aliqua præsumptio de bono iure actoris, de quo saltem summatim constet, præcedente aliqua causæ cognitione, locus est prouisioni præteritæ, aliter vero si præmissis cessantibus prouisioni expensarum & alimentorum locus fieret paupertatis prætextu, sequeretur absurdum, quod quilibet ribaldus posset facere alteri quæstionem, & sic obtinere interim alimenta expensasque Iuditii, *Bartol. in leg si neget, ff. de liber. agnoscend. Alber. & Odofred. in leg. si quis à liberis, §. si vel parens, ff. eodem*, vbi bonus textus idemque ponit, *in leg. Imperatores ff. de tutel. & ration. distraben. Paul de Cast. in leg. qui de inofficioso ff. de inofficiosis testamentis Fely in c. si qui testi. numero 9 de testi Alciat. tract. præsumpt. regula tertia præsumpt. 9. Marian Soc. iun. cons. 8. num. 4. vol. 3. Didac. Couarru. practicarum quæstionum capit. 6. numero 5. & seq. Rebuff. 1. suorum cõmentariorum tomo in constit. Regni tit. de sententiis præiudic, seu prouision. art. 1. glo. 2.* Qualis ve-
7 ro præsumptio † pro actore esse debeat, arbitrio iudicantis committitur, *Boer. decis. 325. numero 1. Alciat. dicta præsumptione 9.* inquiens, quod quælibet præsumptio sufficit, de qua constet Iudici summarie subdens exemplum, si ex lectura attestationum licet nondum publicatarum depræhendit Iudex esse probatum de intentione actoris, aliud ponit Odofred. *d. l. si quis à liberis §. si vel parens. sc.* si per epistolam summatim fiat fides de iure agentis, vel per famã, quæ est in ciuitate. Vbi vero † acto-
8 ri pauperi sumptus Iudicii & alimenta decernuntur, non debet angariari, vt caueat, de eis restituendis in casum succumbentiæ, cum ad id non teneatur, quinimo si in causa obtinet, expensas habitas non compensat in eo quod iuditialiter euincit, per ea quæ allegat Boer *dec. 324.* & licet Couarruuias *loc. præallegato n 7.* contrarium teneat, ita tamen non adhæreas Didaci sententiæ, cui concordantem non inuenio, Boer. vero plerosque sibi concordantes habet, vt in eius præcitata decisione legitur eiusque sententia paupertati fauorabilior est, idcirco sequenda. Atque si paupertas actoris † in controuersiam deducitur, ad arbitri-
9 um Iudicis confugiendum est, qui paupertatem extare, vel non extare decernet, prout sibi æquum esse videbitur, ex rationabilibus circumstantiis, *l. si constante in princ. ff. solut. matrim. vbi Bart. Alex. & reliqui, Ias. in auth. præterea n. 27. C. vnde vir, & vxor. Dec. cons. 163. n. 6.* & est cõmunis, vt Ias. & Dec. affirmant. Si quis vero in paupertate constitutus sit extra casus super enarratos, non tantum legis benignita-

gnitate destitui debet, sed magis bonus Iudex præcipiet vni ex Aduocatis, atque procuratoribus loci sub pœna, vt patrocinium eorum pauperi gratis impendant, quod si non præstant ab officio eorum remouendi sunt, nisi rationabili causa excusentur, *Guida Papa decis. ibi plenius Benincas. tract. de paupertate nonagesima septima speciali primo & sequenti* extendens hoc ad notorios, multaque ad id probandum allegans. Sintque Iurisconsulti memores, quod dum ad doctoratus insignia promouentur, iureiurando se obligant operam ac patrocinium suum pro pauperibus gratis erogare, vt cesset quod scriptura dixit, consule pauperi, quia non habet subleuantem, & id quod traditur *in §. si tibi in Auth. de mandatione Principum, ibi ne iustitia pereat.*

SVMMARIA.

1 *Patrocinium præstare causis pauperum quando Aduocatus teneatur.*

2 *Patrocinium præstare causis pauperum, vnum est eleemosynarum opus.*

3 *Aduocatus patrocinari tenetur pauperibus tempore quo suis non inseruit causis.*

4 *Quod de Aduocato dicitur idem de procuratore dicendum, & de iurisconsulto.*

QVÆSTIO XXVII.

HActenus quid nostrates sentiant audiuimus, modo quid sacri scriptores iubeant audiamus. Patrocinium præstare † causis pauperum ad
1 opus misericordiæ pertinet, quod pro loco, & tempore illis debet impendi, non enim passim omnibus tenetur Aduocatus, sed iis tantum quibus in promptu non apparet, quomodo eis aliter subueniri possit tenetur. Quamuis si id facit laudabiliter facit, hæc S. Thomas *2. 2. quæst. 71. art. primo & ibi Caiet.* declarans, quod sit in promptu apparere, quod possit pauperi subueniri, quando inquam offertur modus, quo potentia probabili apparet aliunde subuentio, enimuero si alii exstant Aduocati, qui tantum illi non patrocinantur, aduocatus requisitus non defendens pauperem non excusatur, quin peccati reus sit, quod ad mortale referendum, quando extrema necessitas imminet. Sin autem notabile † damnum pauper incurrit
2 tunc veniale erit, *secundum Caiet. & ad præmissa facit Sotus de iustitia & iur. libro 1. quæst. 8. art. 1.* vbi inquit causis pauperum patrocinari vnum est eleemosynarum genus, de quo idem dicendum est, quod de aliis misericordiæ operibus, subiungés, quid prodest misero, quod multi patrocinari possint, si patrocinatur illi nemo? In promptu igitur apparere intelligendum est de proxima aptitudine, ita quod videas ab aliis statim subuentum iri, alioqui aliorum culpa tuam non excusabit. At vero Sotus à Caiet. dissentit in eo quod Caiet. differentiam ponit inter extremam, atque grauem necessitatem, ita vt 1. casu mortale sit, 2. vero veniale. Sotus vtroque casu mortale asserit, subiungitque dicens, viscera quæ sola extrema necessitas appetit, ferrea sunt, quamobrem proinde ac in aliis eleemosynis in patrocinio pauperis locum habeat, grauis tametsi non extrema necessitas. Quod tamen tempe-
3 rat † Sotus vt aduocatus teneatur de superfluo, quemadmodum & diues, de superfluo ad eleemosynam corporalem astringitur, superfluumque in aduocato erit tempus, quo suis non patrocinatur causis, ita vt aliquas impendere possit horas ad seruitium pauperis, atque etiam necessitatem extremam grauemque porificatur. *Med. part. 1. tract. 5. quæst. 3. vbi plene ad partes*, qui etsi de eleemosyna ad victum pauperibus eroganda scribit, an in præcepto sit, nihilominus idem de patrocinio aduocati tenendum est ex S. Thom. prælegato, quem alii vbique sequuntur, quodque vtro casu præceptum sit, quod obligat ad mortale, tenet quoque Ang. *in 4. verbo Aduocatus* §. 10. & quæ de aduocato † dicta sunt, eadem de iurisconsulto, qui domi consulit deque procuratore determinãda sunt, qui omnes pari legis vinculo ligantur, *secundum Caiet. prælegatum in initio suo commenti.* Tu vero qui huiusmodi officium exerces, præceptum time, & consilium patrocinationis pauperis ama. Quod si feceris gloriosior corona tibi præparabitur in cælis.

SVMMARIVM.

1 *Pendente euictionis iudicio contra emptorem moto venditor tenetur emptori expensas litis subministrare, idemque fideiussor obtinet.*

2 *Promissio de emendo vel vendendo, non est emptio, vel venditio promittensque pœnitere potest, ad interesse tantum conueniri valet.*

3 *Promittens emere, pretiumque soluens pro futura venditione pœnitere potest illudque repetere.*

4 *Pactum nudum à solennitate verborum parit actionem de iure Canonico, secus si nudum sit respectu causa.*

5 *In promissione de vendendo iuramento vallata pœnitentia locus est.*

6 *In contractu innominato, qui ad contractum nominatum ordinatur facta oblatione, non est pœnitentiæ locus.*

7 *Intellectus Baldi ad l. labeo scribit ff. de contrahen. emption. notatur.*

8 *Promissio de vendendo transit in contractum, traditione secuta cum pretii receptione.*

QVÆSTIO XXVIII.

AN emptor pendente euictionis iuditio aduersus venditorem contra eum moto agat ad sumptus litis sibi subministrandos, videtur quod non, quia non est certum eos deberi, forte enim obtinebit emptor, & expensas ab euincente recuperabit *gloss. in l. prima C. de euiction. & in l. cum test. C. de testamentaria manumiss. & expresse firmat ibi Bald. n. 5. & Alberic. in l. qui absentem ff. de procuratore.*
1 Contrarium quod imo † venditor emptori teneatur ad expensas litis, quamdiu lis contra emptorem mota pendet tenendum est, *per tex. in l. si plus §. mota quæstione ff. de euiction. glo. expressius in d. l. qui absentem ff. de procur.* Quam ibi ad hoc not. Bolognin. dicens, quod qui tenetur defendere, suis propriis

expensis id facere debet. Idemque plenius confirmat ibi Baldus *in tertia quæstione* concludens, quod interim venditor tenetur ad sumptus litis, & notariis aduocatisque soluere, nisi venditor vellet suscipere in se iuditium, & eandem firmant opinionē Bart. & Paul. de Cast. post Guglielmum de Cuneo *d.l.qui absentem, vbi & Alex.in addit.ad Baldum* Quia tenetur venditor litem defendere, quod si non facit, committitur stipulatio ad interesse quod est de sumptibus litis. Præterea tenetur venditor emptori promittere, habere, licere, in qua promissione venit interesse expensarum, & non agit tamquam re euicta, sed tanquam defensione non facta. Et præmissa quoque approbat Immol. *in c.fi.n.23.circa medium de emptio.& venditio.* & est de mente Bart. & aliorum *in l.venditores ff.de verb. oblig.* & tenet Iohan. de Anan. *cons.31.* & ibi Bolognin. *in addit.* Bart. *in d. l.prima C. de euictio* dicens quod emptor gerit negotium venditoris, qui tenetur defendere, & facit simile, quod fideiussor, à creditore conuentus, potest petere ab eo, pro quo fideiussit, vt pendente iuditio contra ipsum moto sibi pecuniam det pro expensis, quia eius negotium gerit, *Bart.in l.exceptione in fi.ff.de fideiuss.* Et hæc sine dubio procedunt vbi Notarii in emptionum instrumentis apponunt, quod venditor promisit in se litem suscipere, propriisque expensis defendere quod vtile est ad euitandas opiniones, secundum Alberic. Bald. & Paul. de Cast. *in d.l.qui absentem* vbi Bald. inquit, quod tunc omnes ita communiter tenent, sed etiam postposito pacto, de quo supra eadem opinio tamquam communis tenenda est, vt ex auctoritate supralatorū apparet, quā etiam tenet Marant. *in 5.membro primæ partis iuditii n. 8.* etsi succincte satis in hoc pertranseat: sin autem non venditio, sed promissio de emendo & vendendo
2 interuenerit, quiescit dubitatio. Quoniam † ex promissione de emendo vel vendendo contractus non dicitur esse perfectus, cum aliud sit promissio de emendo vel vendendo, aliud emptio vel venditio, quocirca promittens emere vel vendere pænitere potest à promissioneque recedere, licet actio ad interesse detur contra promissorem promissa non seruantem, *l. in bonæ fidei, vbi gloss. ff. de eo quod certo loco, vbi plene Paul. de Cast. & plene quoque Ias. n. 3. & seq.* & Paul. ibidem dicit se in contingentia facti ita consuluisse, prout vere consuluit *cons.93.n. 4.vol.2. GoZad. in l. 2. n. 18. C. de pactis inter emptor. & venditor. Alex.cons.212.n.14. vol. 6. cum multis concordantibus ibi signatis Soc. cons.170.n. 2.vol.2. Aret. cons. 6. & cons.28. Tiraq. de retract. conuentionali ad fi.tit.n. 41. & 44. & alibi per discursum.* Quin etiam si is, qui e-
3 mere conuenit, prætium † soluit pro futura emptione, adhuc recedere à promissione potest, & pretium repetere, quasi causa non sequuta, quia voluit emere, *Paul.de Cast.d.l.in bonæ fidei. & d.cons.93. vol.2. & probat Ias. in ead.l.in bonæ fidei, Tiraquel. de retract conuentionali ad fin.tit. n. 44.* Nec obstat quod
4 ex pacto quamuis nudo oritur † actio de iure canonico *capit. primo de pactis cum ibi not. Bald. in rubr. C. de rerum permut.* Quoniam respondetur contrarium procedere in pactis nudis à solennitate verborum, secus in pactis nudis respectu causæ, & sicut de iure ciuili pænitere licet, ita & de iure canonico, cum contrarium expresse non sit dispositum, *Corn. cons.27.n.2.& seq. & numero 8.& seq.vol. 1. GoZad.d.l.2.n. 57. C de pact. inter emptor. & venditor.*
5 Sed etsi promissio de vendendo vel vendendo esset iuramento vallata, non tantum promissor præcise seruare præmissa tenetur, nec ad aliud quam ad interesse conueniri potest, quoniam iuramentum, quatenus dicitur quod obligat præcise id verum est, secundum naturam actus super quo iuratur, *Immol. in capit. cum contingat. num. 85. de iureiur. Ias.in d.l. in bonæ fidei n. 7. & in l. quoties n. 34. C. de rei vendic. Thom Parpalia in l.si quis maior n.59. C. si aduersus vendit. Tiraq. de retract. conuentionali ad fi. tit. numero 48.*
6 Non obstat † quod vbi cōtractus innominatus ordinatur ad contractum nominatum facta oblatione, non est locus pœnitentiæ, & agitur ad implementum contractus nominati, *per tex. in l. Labeo scribit si mihi bibliotecam ff. de contrahen. empt.* per quē tex. dixit Bald. *in l. quamuis n. 3. C. de transact.* quod vbi fuit facta promissio de vendendo ob certam causam, quæ promissio est contractus innominatus, non habet locum pænitentia, sequitur Ias. *in l. iurisgentium n.11. ff. de pact. Dec. cons.350. n. 3.* Responde quod intellectus Baldi ad illum textum non est verus, quia ibi non fuit promissio de vendendo, sed venditio conditionalis propter pactum incontinenti appositum continens conditionem quæ pendet ex facto emptoris, & tertii, quæ conditio habetur pro impleta, ex quo stat per emptorem, quo minus tertius impleat, ideo agitur quasi adimpleto contractu, nec est pænitentiæ locus, & hoc probant verba tex. *d. l. Labeo ibi ita vendideris, si decuriones Campani &c.* Nec dicit tex. ita vendere promiseris, sed ita vendideris, & sic textum illum ibi interpretantur Odofred. Alberic. & Baldus ipse, Ad idem facit Bart. *in l. si quis n. 4. ff. de iur. iur. & alii sequuntur, & tradit Paul de Cast. in l. in bonæ fidei n. 3. ff. de eo, quod certo loco, & sequitur ibi Ias. num. 4. Idem Paul. cons.93. n. 4. vol. 2.* Et promissio de vendendo atque venditio sub conditione, quod diuersam naturam habeant, ponit Alexander *consilio centesimo sexagesimo octauo, numero septimo, volumine sexto.* Venditio namque conditionalis, quoad effectum impænitentiæ dicitur esse perfecta, ita vt conditione pendente partes recedere à contractu non possint, *Paris. consilio seq. numero 4. & seq. vol. primo* & dixit Paul. *in d.l. Labeo*, quam etiam reprehendit Gozad. *in l.2.n.32. in fi. C. de pact. inter empt. & vendit.* non obstat quod solutione prætii, post præcedentem promissionē contractus videatur esse perfectus ex Paul. *cons.451. lib.2. Tiraq. de retract. conuentio ad fi. tit.*
8 *n.79.* Nam vti verum admittitur, quod traditione rei, & prætii receptione præcedēs promissio transit in contractum per tradita *pro Soc. cons.170. col. prima, volumine secundo, Tiraq. vbi supra numero 77.* secus vero si citra rei traditionem partes steterunt in puris terminis promissionis de vendendo, tunc namque emptor qui pretium soluit pœnitere potest per ea quæ supra.

Sum-

SVMMARIVM.

1 *Promissio obligat in foro conscientiæ sub pæna peccati mortalis.*
2 *Promissio sine causa, an obliget in conscientia.*
3 *Deciditur obligare quando causa subest, quamuis non expressa.*
4 *Et idem in foro fori dicendum est.*
5 *Promittens vendere vel emere de iure ciuili pœnitere potest, de iur. can. non potest.*
6 *Maxime vbi adest iuramentum.*

QVÆSTIO XXIX.

TAmetsi promissio de qua supra retractabilis sit de iure ciuili, secus est de iure diuino, secundum illud Psalmistæ. Quæ præcedunt de labiis meis non faciam irrita: Quæritur igitur, an ex simplici promissione de emendo vel vendendo ita obligetur promissor, quod de necessitate salutis teneatur promissum seruare, neque possit pœnitere. Respondeo quod si est † deliberata promissio, in foro conscientiæ obligat contrauenientem ad mortale, quando notabile detrimentum infertur
1 proximo ex promissione violata, *S. Thom. 2 2. quæst. 88. art. primo. in responsione vbi Caietanus & S. Thom. ibidem art. 3. ad primum.* dicat, quod ex qualibet promissione homo homini obligatur secundum honestatem, Caietanus ibi declarat, quod obligatio secundum honestatem, est secundum debitum mortale, quod spectat ad forum conscientiæ, quodque promissio simpliciter facta obliget promittentem, sub pæna peccati mortalis, plene confirmat S. Antonius *part. 2. tit. 10. cap. primo §. 4. Nauarrus in manual. cap. 18 numero 6. ad idem S. Bonauent. in 4. dist. 38. in principio in 3. dub.* Sed oritur de promissione nuda à causa, quoniam Ang. *in verbo pactum numero quarto* tenet promissionem sine causa factam in conscientia non tenere, tamquam erroneam allegans Rosellam, & Abbat. *in cap. si cautio de fide instrum.* & ibidem Tabien sentire videtur, eodem verb. numero tertio, contrarium firmat Syluest. *verb. pactum numero quarto* dicens: non differt, quo ad Deum, siue exprimatur causa siue non.
2 Quod verum esse declaratur, quando extat vera promittendi causa, non tamen expressa, at si nulla subest, tunc promissio, tanquam indiscreta, & erronea non tenet, etiam in foro pœnitentiali, & hoc sentire videntur vtriusque opinionis sectatores, si illorum scripta accurate perpendantur, & videtur de mente Nauarri supra citati, quod ipsum probatur ex doctrina Sancti Thomæ *in 4. dist. 38. articulo primo.* Vbi ait: promissio homini facta, si sit nuda, non habet plenam vim obligandi, vnde oportet, quod aliquid addatur, ergo ad hoc, vt promissio sit obligatoria, necesse est, quod non sit nuda, alioqui non erit deliberata, sed potius procedet ex leuitate, vel per errorem, qui consensum excludit. Proinde siue causa sit expressa, siue non, dummodo causa ipsa præcesserit, obligat, secus si
3 nulla adsit. Quo vero ad forum † exteriorem, absoluti iuris est, quod promissio sine causa non est obligatoria *l. nuda ratio ff. de donat. cap. si cautio de fid. instrument.* Nihilominus si adest causa, etsi non expressa, tunc etiam in foro exteriori obligat, quia præsumitur in antecedentem causam facta, *gloss. in l. triticum in verbo cogitauerit ff. de verborum obligat.*
4 Non obstet si dicatur promissorem non † teneri præcise ad promissa obseruandum, quia promittens vendere, vel emere promittit factum, ideo soluendo interesse liberatur, factum enim promittitur explicite, tacite vero interesse si non fiat, *Felin in capit. primo de pact. numero nono.* Contrarium tenet Fortunatus Garcia in repetitione eiusdem capit. *num. 16. ver. tertia declaratio.* Vbi satis ample scribit, & tenet, quod quicquid sit de iure ciuili de iure canonico promittens factum præcise compellitur ad faciendum, nec liberatur soluendo interesse. Quod quidem proculdubio tunc verum erit, vbi promissio, de emendo, vel vendendo est iuramento firmata, quia iuramentum obligat præcise, *gloss. sing. in l. si pecuniam, in principio, in verbo necesse, ff. de conditione ob causam. & habetur in cap. per tuas de arbitr. & per Iasonem in §. actionum instit. de action.* & est communis opinio, quam refert, & comprobat, & contrarium tenentes Garcia improbat, *ibidem versic. restat quæstio.* iunctis numeris sequentibus, & tamquam magis communem sequitur Ieronymus Zanetinus *tract. de differentiis, inter ius canonicum & ciuile, differentia sexagesima septima.* Non obstat, quod supra dictum fuit numero 4. quoniam illud de iure ciuili procedit, secus est de iure canonico, multoque magis in foro conscientiæ, per ea quæ allegat Ang. *in verbo iuramentum quinto numero 34. & sequitur Syluest. eodem verbo iuramentum 4. numero 21. & videtur de mente Sancti Thom. 2. 2. quæstione 89. articulo septimo.* Vel dic quod etiam de iure ciuili iuramentum obligat præcise etiam extra naturam actus, super quo iuratur, vt habes supra *recollecta secunda num. 28.* Quare concludendum est, quod hic qui promittit vendere vel emere, tametsi de iure ciuili pœnitere possit, in foro canonico, atque conscientiæ à promissione recedere non potest, alioqui mendacium, quod mortale peccatum est incurrit, secundum superius relatos, vel secundum alios, quia caritati aduersatur promissum non soluere, quod est iustitiæ subuersio, vt voluit Sotus *de iustitia & iure. libro septimo, quæstione secunda, articulo primo.* Promissor ergo à promissi non discedat, ne laqueo reatus mortalis seipsum obstringat.

SVMMARIVM.

1 *Sponsus sponsæ ante nuptias ornamenta tradens ea donare non censetur.*
2 *Nisi in traditione donandi, animum expressit.*
3 *In die nuptiarum, ornamenta à sponso sponsæ tradita post verba de præsenti repetuntur soluto matrimonio.*
4 *Etiam annuli sponsalitii.*
5 *Nisi annuli sint quotidiani.*
6 *Tradita mulieri à parentibus, & consanguineis sponsi soluto matrimonio repetuntur, similiter econtra.*
7 *Vestes preciosæ donatæ à marito non præsumuntur, secus in quotidianis.*
8 *Arbitrio iudicis committitur distinguere vestes preciosas à quotidianis.*

QVÆSTIO XXX.

1 ORitur dubitatio de sponsalitia largitate, quę sic diluitur: aut sponsus sponsæ ante nuptias tradit, vel ad eam transmittit Armillas, monilia, torques ghirlandas vel vestes preciosas, quæ sponsalitia largitas à iure appellatur, & in dubio alio non expresso, hæc donata non censentur, sed gratia tradentis commodata, vt sponsa ad domum sponsi ornatior traducatur, & soluto matrimonio
2 repetuntur à marito, vel hæredibus illius, nisi sponsus donandi animum habeat, & hoc in traditione fuit expressum, tunc enim donatio tenet ab initio, neque soluto matrimonio retractatur, cum inter sponsum, & sponsam non sit prohibita donatio, *Baldus in l. cum te C. de donationibus ante nuptias, Campeg. tractat. de dote 2. parte, quæstion. 5. numero quarto, Cagnol. in leg. contractus, numero trigesimo quarto, ff. de reg. iur. Ant. de Butr. consilio trigesimo septimo, numero quarto, Ang. consilio 339. incipiente Nicolettus de Tartagnis, per totum. Alexander consilio 155. numero 12. volumine 70. vbi magis communiter hoc teneri refert.* Et quamuis super statuto Ariminense scribens contrarium voluerit Corn. *consilio 81. volumine primo. Roland. consilio 10. volumine primo*, eorum sententia tamquam contra communem sequen-
3 da non est. Aut in die nuptiarum à † sponso ornamentorum traditio facta fuit, & tunc si postquam puella per verba de præsēti in maritum consensit, maritus incontinenti ornamenta muliebria puellæ simpliciter tradit, similiter hæc soluto matrimonio, marito vel suis hæredibus restitui debent, tum quia in dubio censentur commodata mulieri ad illius ornamentum, tum etiā quia si expresse donata forent, donatio non teneret, quia post verba de præsenti dicitur perfectum matrimonium, ideo donatio quæ inter virum & vxorem constante matrimonio prohibetur, & hoc loco
4 non conceditur. Imo etiam annuli, cum quibus mulier desponsatur donati non dicuntur, sed ab ea repetuntur ratione qua supra, quia post verba de præsenti à puella prolata, dicitur constare matrimonium, prætereaque donatio non tenetur, *Bald. d. l. cum te C. de donat. ante nupt. Corn. in l. vt liberis C. de collat. Cagnol. d. l. contractus n. 36.* vbi contra opinionem vulgarium hoc notat Ang. *d. cons. 339. Nicolettus de Tartagnis, Soc. cons. 122. per totum vol. 1. Card. cons. 43. per totum, & est communis opinio secundum Sot. & Corn. vbi supra*, & nuncupatim de annulis sponsalitiis firmant omnes supra relati, quamuis contrarium voluit Roman. *cons. 146.* & non bene, quia in contrarium est communis sententia, vt firmant
5 Soc. & Corn. proxime citati. Posset tamen saluari opinio Romani in annulis quotidianis, non autem in his, qui ad vsum festiuum sunt, prout con-
6 cludendo distinguit *Alex. cons. 42. num. 4. vol. 1.* Aut tempore nuptiarum parentes sponsi, vel eius consanguinei & affines, puellæ donant aliqua, exceptis iocalibus, quæ xenia dicuntur, licet improprie & corrupte aliqui scribentium encenia appellant, vel è contra parentes mulieris, vel illus consanguinei & affines donant sponso, & tunc donata mulieri, à mariti consanguineis, dicūtur donata contemplatione viri, eique acquiruntur, & ideo soluto matrimonio apud virum & illius hæredes remanent. Donata vero marito à consanguineis mulieris, contemplatione puellæ donata dicuntur & ei acquiruntur propria mulieri, vel eius hæredibus restitui debent, matrimonio postea resoluto, *Bart. in l. sed si plures, §. in arrogato ff. de vulg. & pupill. vbi Alex. & Ias. qui alios referunt, Cagnol. in d. l. contractus, n. 38. Ant. de Butr. cons. 38. n. 4. Roman. cons. 172. n. 2. Ias. Dec. Corn. & alii, in l. vt liberis C. de collat. Auffrer. in addit. ad Capellam Tolosanam decisione 336. & est communis opinio, & referunt Rom. d. cons. 132. & Ias. & Corn. de l. vt liberis* nisi consuetudo sit in contrarium, secundum eundem Corn. *in d. l. vt liberis* quæ in huiusmodi est attendenda, prout etiam ponit Capra *consilio 135.*
7 Aut constante † matrimonio maritus vxori tradit toralia, seu vestes ad vsum mulieris, & hæc quidem si sunt preciosæ, & magni valoris, quibus ad vsum festiuum mulier vti consueuit secundum mores Ciuitatis, non præsumuntur donatæ, sed magis commodatæ, vt compta sit, & ornata mulier incedat, si vero sunt vestes quotidianæ, quibus familiariter mulier vti solet, & hæ statim mulieris fiunt, eique acquiruntur durante matrimonio, cum loco alimentorum sint, ad quæ maritus vxori tenetur, soluto vero matrimonio ab ea non repetuntur, cum inter huiusmodi personas amara interpretatio non admittatur, in iis, quæ modici momenti sunt. *Bart & Alex. in leg. in bis §. seruus vxori, ff. sol. matrim. Campeg. de dote, parte 2. q. 55. Rom. cons. 146. Capra cons. 74. Alex. cons. 42. vol. 5. cum multis concordantibus signatis. Bertrand. cons. 264. n. 3. vol. 3. & cons. 37. n. 4. volum. 6.* & fere omnes præallegati, communem sententiam hanc esse testantur, & Afflict. quoque *decisione 315. in princ.* multos citat subiungens, quod plurimum operatur iudicis arbitrium in distinguendo vestes quotidianas à festiuis, considerando nobilitatem, & diuitias personarum, & quod hoc iudicis arbitrio committatur voluit Capra *d. cons. 135. n. 16.*

SVMMARIA.

1 *Ornatus mulierū non est peccatū ex ipsis rebus sed ex parte hominis.*
2 *Ornatus quamuis ad lasciuiam prouocatiuus non est peccatum, si praua desit intentio.*
3 *Ornatus mulieris coniugatæ vt placeat viro suo non est peccatum.*
4 *Ornatus mulieris ad prouocandum maritum ad libidinem peccatum est.*
5 *Ornatus virginum vt placeant alicui matrimonium intendentes non peccant.*
6 *Ornatus ad prouocandum alios ad concupiscentiam mortalis est.*
7 *Ornatus ex quo scandalum oritur damnatur.*
8 *Superfluus vestimentorum vsus mortalis est.*
9 *Ornatus contra consuetudinem loci illicitus est.*
10 *Ornatus ex inordinato affectu vitiosus est.*
11 *Mulier colorans se peccatū mortale quando cōmittat*
12 *Mulieres mammillas ostentantes quando à mortali non excusentur.*

Mulie-

13 *Mulieres caput vellatum non gestantes, quando illicite faciant.*

14 *Artifices quando peccant ornamenta fabricantes.*

QVÆSTIO XXXI.

Sermo habitus de vestibus preciosis aureisque ornamentis sponsæ traditis ad illius ornatum admonet, vt sponsæ & reliquæ mulieres ornatum cupiētes certiores reddantur, quando sine peccato liceat seipsas ornare.

1 Sciendum est igitur † quod in ornatu ne dum mulierum, sed etiam virorum, potest esse peccatum non quidem ab ipsis rebus exterioribus, quibus homo ad ornatum vtitur, sed magis ex parte hominis, qui eis immoderate vtitur, *Sanct. Thomas 2.2. quæstione 169. articulo primo, & habetur in c. quisquis. quadragesima prima distin.* vbi dicitur non ex rerum natura quibus vtimur, sed ex causa vtendi, & modo appetendi probandum est, vel improbandum, quod facimus. Nec enim vsus rerum, sed libido in culpa est. Imo inquit Caietanus ad Sanctum Thomam, dicens, *quæst. 169.* ornatus quam-
2 uis † in se sit ad lasciuiam prouocatiuus, non est peccatum mortale, nisi praua adsit intentio. Etenim ornare se secundum decentiam viri vel mulieris, non est de genere malorum. Quinetiam recta ratio dictat, vt quilibet honorifice prout eum decet, in hac vita procedat, sicuti etiam pulchritudo naturalis, tametsi secundum se prouocatiua sit ad concupiscentiam, attamen si absit libido, peccatum non est, ita quod mala intentio non rerum vsus vel naturalis pulchritudo peccatum efficit, ob idque ornans seipsum vt non appareat in contemptum honestis personis licite facit, *Sanctus Antonius parte secunda, titulo quarto, cap. quinto §. septimo in fin. Angelica in verbo ornatus in principio*, proinde iis in sic genere præmissis ad particularia descendendo.

3 Dicitur quod ornatus est † sine peccato quando mulier coniugata ornat se, vt placeat viro suo ne per eius contemptum maritus in adulterium labatur, eademque ratio est de viris erga suas vxores. *S. Thomas præcitatus art. 2. in corpore & ad primum probatque tex. in cap. fucare de consecratione dist. 5. ibi fœmina solis viris suis permittendæ sunt ornari, idque secundum veniam non secundum Imperium.* Quod declarat Vngarelus ad Angelicam *vbi supra n. 1. addit. 1.* verum esse, quādo videt maritum pronum ad adulterium. At si maritus non est pronus ad peccandum cum alienis mulieribus, vxor illicite se ornat, quoniam cessante causa se ornandi, cessare debet ornatus. Qui asserunt mulieribus licere se ornare vt placeant viris suis, intelligunt hoc procedere, etiam si supra ornatum, qui est secundum decentiam status sui aliquid addunt. At vero extra hunc casum non liceret mulieribus nec maritis ad ornatum suum, qui secundum illius conditionem sit, quicquam superaddere, S. *Thom. præallegatus ad*
4 *quartum.* Nota tamen singulariter quod si mulier ornat se, vt placeat marito ad prouocandum ipsum ad libidinem, mortaliter peccat, vt habetur *in cap. origo 32. quæst. 4.* vbi amoris magnitudo in vxorem reprehenditur glosa, ibi ait amoris magnitudo dicetur immoderata debiti exactio, & Sanct. Thomas *2.2. quæst. 154. art. 8. ad 2.* inquit ardentior amator vxoris matrimonio inhoneste vtitur, de quo plenius scripsit infra *quæst. 119. n. 26.* non negatur tamen mulieris ornatus ad prouocandum maritum, vt debitum sibi reddat ad prolem suscipiendam vel ad remedium concupiscentiæ, non autem ad luxuriam & carnis delectationem explendam, Vngarellus supra relatus *in 1. addit. post Rosel-*
5 *lam in verbo ornatus.* Quin etiam virgines † quæ nubilis sunt ætatis sine peccato se ornant, vt placeant alicui viro cui nubere cupiunt, quia matrimonium intendens bonum appetit, neque ob id prauam intentionem habere dicitur, ornatus tamen illarum debet esse simplex & preciosus, *Ang. supra relata n. 14.* vbi adiicit & communiter teneri ait ibidem Ang. & tenet Nauarrus *in manuali cap. 16. n. 14.* & hæc de cultu exteriori licito dicta sufficiant.
6 De illicito autem † dic, quod mulieres virique se ornantes, vt alios ad concupiscentiam prouocent proculdubio mortaliter peccant. Quoniam non solum concupiscere, sed velle concupisci extra statum matrimonii damnabile est, inquit S. August. quem refert & sequitur Ang. *in verb. ornatus num. 1.*
7 Imo quoties † ex cultu exteriori oritur scandalum vel probabiliter oriri timetur, abstinendum est, vt si ex ornatu mulier animaduertit alios ad sui concupiscentiam promoueri, tametsi ipsa hoc non intendat, nihilominus ab huiusmodi, vt scandalum proximo auferat desistere debet, & maiori, quam fieri potest moderatione atque honestate vestitus & ornatus vti tenetur, pariterq; si vir, seu mulier vtitur ornatu sibi condecenti, & aduertit propterea alios, quos non sic decet ob tenues eorum reditus vti ornamento, & eius exemplo iudici ad eundem ornatum in detrimentum facultatum suarum, earundemque dilapidationem debet abstinere, ad quod extat notabilis glos. *in c. aliud 11. quæst. 1.* quæ exponens verba Pauli dicentis: Omnia mihi licet sed non omnia expediunt. Ait: non expedit id quod licitum est, quoniam vsus ipsius aliis affert impedimentum, & plura ponit exempla, & facit *l. semper & l. non omne quod licet ff. de regul. iuris & plenissime tractatum habes apud S. Thom. 2. 2. quæst. 43.* quando scandalum actiuum atque passiuum pec-
8 catum sit mortale siue veniale. Secundo † vero loco superfluus vestimentorum vsus tam respectu multiplicationis, quam preciositatis, dummodo superfluitas sit notabiliter excessiua mortalis quoniam superfluus vestium vel auri vsus aufert pauperibus alimoniam sibi debitam, propterea dicitur *in cap. sicut 47. distinction.* non minus est criminis habenti tollere, quam cum abundans sis, indigenti denegare, esurientium panis est, quem detines, nudorum indumentum est, quod recludis, & tenet S. Thom. vbi supra. Ang. quoque & Vngarellus præallegati & S. Anton. *part. 2. tit. 4. cap. 5.* §. 1. inquit, quod in modestia ornatus in mutatione vestium propria est mulierum, de quibus legitur in psalmo: Filiæ eorum compositæ circum ornatæ, vt similitudo templi referens, quod quædam comitissa erat pauperibus officiosa & orationibus

dedita, erat tamen vana in ornatu capitis, quæ poſt eius mortem apparuit cuidam mulieri, quæ interrogauit eam de ſtatu ſuo, cui reſpondit, ſe eſſe damnatam præcipue propter ornatum capitis & capillorum. Tertio etſi non ſit cultus ſuperfluus,
9 nihilominus ſi ſit contra † conſuetudinem bonorum loci, cum quibus viuitur, vtique tunc illicitus eſt, ideoque peccatum. *S. Thom. vbi ſupra, & facit tex. in d. l. quiſquis & cap. delitia 41. diſtinctione* vbi habetur quod qui ſic veſtib. vtitur, vt metas conſuetudinis bonorum, inter quos verſatur excedat, flagitioſus eſt, ad idem extat bona gloſſa *21. quæſt. 4. in ſumma*, & contra præſumptionem nouitatum inuehitur S. Antonius proxime citatus adducens illud pſalmi: dimiſit eos ſecundum deſideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus ſuis. Et illud Soffoniæ 1. Viſitabo ſuper omnes qui induti ſunt veſte peregrina. Quarto vitioſus eſſe dicitur vſus
10 ornamentorum † ex inordinato affectu nimiaq; ſolicitudine, quamuis ſit ſecundum conſuetudinem loci, & nullus ſit finis malus, quoniam ex affectu inordinato oritur vana gloria, ſecundum Beatum Thomam *d. quæſt. 169. art. 1. & 2.* in corpore quæ vtique vana gloria ex ſuo genere peccatum veniale eſt. Nam habere diuitias vel veſtes precioſas cum abuſu earum in laudem hominum non eſt mortale. Niſi hæc ſint occaſio peccati mortalis, vt quia ordinata ſint ad animas capiendas, vel niſi hoc fiat contra prohibitionem ſuperioris, quibus caſibus mortale erit, Albertus Magnus in compendio Theolog. *lib. 3. capite 22.* idem Thom. vbi ſupra *art. 1. & eſt tex. in cap. parſimonia 41. diſtinct. & probat Ang in verbo ornatus n. 1.* declarans veniale eſſe niſi propter nimiam ſe ornandi ſolicitudinem neceſſaria ad ſalutem omitteret. Notandum hoc etiam loco erit, peccare eas mulieres, quæ tantum temporis ad ſe ornandas conſumunt, vt miſſas, atque diuina officia ob id omittant, peccant enim mortaliter, non ſolum ex omiſſione non obſeruando præceptum eccleſiæ de ſacro audiendo, ſed etiam ex hoc quod tempus in huiuſmodi rebus conterant, & quando inanis gloria peccatum ſit mortale, vel veniale, plenius aliis docet S. Thom. *2. 2. quæſt. 132. art. 3. Nauarrus in manuali cap. 23.* qui & ipſe omnia confirmat hic an-
11 notata. Quinto fucatio † mulieris, hoc eſt, coloratio, vt rubicundior vel candidior appareat aſpectui illam intuentium an mortale ſit, Doctores diſſentire videntur, vt plurimum tamen in hoc conueniunt quod mortale ſit peccatum, quia reformare quod Deus formauit diuinum opus eſt impugnare, & fucare adulterinæ eſt fallaciæ & inhoneſtatis, inquit tex. *in cap. fucare de conſecratione diſtinctione 5.* ex alia quoque adducitur ratio, quod alios prouocat ad laſciuiam, qui faciem mulieris ſic fucatæ intuentur, veram tamen S. Thom. ſupra citatus *art. 2.* excuſat ſe fucantem, quando id fiat ad occultandum mulieris defectum, ſeu deformitatem prouenientem ex nimio pallore naturali, vel etiam accidentali ex infirmitate, vel alias vel ſi næuum, ſeu aliam in facie maculam deformantem habeat, quemadmodum tenent plures quos alle-

gant Ang. ſuperius relata, & plenius ibi Vngarel-
12 lus in additione. Sexto mulieres † pectore aperto incedentes, & mammillas oſtentantes, impudice agere dicuntur, ob idque non à mortali excuſantur, quando notabiliter in hoc excedunt, præterquam ſi in domo propria, coram maritis earum id faciant, vel coram aliis fæminis, neque illis ſuffragatur conſuetudo aliarum, quoniam abuſus, & corruptibile imitanda nō ſunt, ſed fugienda. *Ang. d. verb. ornat. n. 3.* & facit quod habetur in ſcolia ad Albertum Magnum *in compendio Theolog. lib. 3. cap. 22.* vbi narratur vna ex reuelationibus S. Brigidæ dicentis: Diabolus dictauit mulieribus nouam abuſionem, pudoroſam conſuetudinem, ornamenta ad prouocandum ad luxuriam, in oſtenſione mamillarum, & in pluribus vanitatibus, quæ
13 omnino ſunt Deo odioſa. Septimo mulieri caput velatum geſtare conueniret, & capillos non nudare, veruntamen propter contrariam conſuetudinem excuſantur, cum hoc inter actus impudicos connumerari non valeat, *idem Ang. vbi ſupra* ſed neque mulier ornare ſe debet intortis crinibus, auro vel margaritis aut veſte pretioſa, ſed magis ornatus illius debet eſſe ſobrius, atque moderatus. Etenim ſuperfluus inuerecundus atque impudicus prohibet S. Thom. ſupra citatus *articulo 2. ad 1.* nec duntaxat mulieres vtentes, ſed præterea prohiben-
14 tur † artifices atque textores ornamenta ſuperflua & curioſa fabricantes, qui ſane peccant, quia aliis peccandi occaſionem præſtant, *cap. totum in fine 2. quæſt. 1.* ſecus vero de iis qui exercent artem earum rerum, quibus mulieres licite ſe ornant, Innocent. *in c. 1. ne clerici vel monachi* vbi ait gladii & colores, qui poſſunt eſſe ad aliqua, vti res, id eſſe ad defenſionem vel ad colorandum mulierem pro bono licitum eſt, *S. Thom præallegatus articulo 2. ad 4. & alii quoque de quibus ſupra ſequuntur, & præſertim Aſtenſis parte 1. lib. 3. tit. 8. quæſt 10.* dicens intentionem facientis attendendam eſſe. Nam ſi artifices hæc faciant ſeu vendant iis quos credunt abuſuros artificiis eorum peccant mortaliter. At ſi credunt ad vſum licitum, hæc ab emptoribus vtenda eſſe non peccant, niſi tamen tales ſint, qui non alias quam ad vſum illicitum vti valeant.

SVMMARIVM.

1 *Debitor fugitiuus carceratus relaxari debet dato fideiuſſore de iud. ſiſti, non etiam de iudicatum ſoluendo.*
2 *Sequeſtratio in caſibus ſpecialibus admittitur.*
3 *Præcipue ſi adeſt timor dilapidationis.*
4 *Timor dilapidationis probatur, quando reus male vtitur ſubſtantia ſua.*
5 *Citatio præcedere debet, niſi periculum ſit in mora.*
6 *Sequeſtratio, vbi non admittitur, deſcriptio conceditur.*
7 *Summaria cognitio etiam per coniecturas ſufficit ad obtinendam ſequeſtrationem.*
8 *Sequeſtratio fructuum in cauſa principali non conceditur.*
9 *Quando poſſeſſor eſt ſoluendo.*

Quæſtio

QVÆSTIO XXXII.

QVæstioni excitatæ satisfaciendo, respondeo, quod ad mentem iuris, atque scri-
1 bentium esse censeo, quod † debitor carceratus vti suspectus de fuga, relaxari debeat, dato fideiussore de iudicio sisti, absque eo quod etiam fideiubere teneatur, de iudicatum soluendo, licet contrarium dicendum fore videatur ex traditis per Paulum de Castro *in l. ne quis impuberes. §. primo. de in ius vocando.* vbi tenuit debitorem de fuga suspectum non debere relaxari, nisi datis fideiussoribus de iudicio sisti, atque iudicatum soluendo, & idem decidit Concilium Neapolitanum, vt refert Afflict. *decis. 170. in fin.* & idem allegant tenuisse Ioannem Baptist. Caccial. *tract. de debitore suspecto, & fugitiuo, quæstion. 9.*

Contrariam vero partem veriorem esse arbitror, & primo per gloss. *in l. dies festos, in verb. fideiussionis. C. de feriis.* vbi expresse gloss. in debitore suspecto fideiussionem detestando iuri requirit, non autem de iudicatum soluendo, quam glo. approbant ibi Angel. Salic. & alii, nam si de iudicatum soluendo fideiussorem addi debere glossa voluisset, vtique hoc expressisset, *argum. l. vnic. § fin autem deficientis. C. de caduc. toll.*

Secundo, hoc idem probatur auctoritate plurimorum grauissimorum Doctorum, *Bart. in l. ait prætor. §. si debitorem. num. 3. ff. quæ in fraud. cred.* hoc idem voluit motus auctoritate gloss. *in d. l. dies festos,* id ipsumque firmant scribentes *in d. l. neque impuberes. §. 1. vbi Roma. num. 3.* solam fideiussionem de comparendo, siue de iudicio sistendo, neque de fideiussione de iudicatum soluẽdo vllũ verbum. Idem etiam voluit ibidem Soc. qui sub num. 2. ait, eo ipso quod est satisfactum causæ, per quam fit captura, debet captus de fuga relaxari dando fideiussionem de stando iuri. Idemque magis aperte voluit ibi Alexand. *num. 1. circa medium,* inquiens: si quis captus est ratione suspitionis fugæ, satis videtur esse, quod satisdet de iud. sisti, quamuis non caueat de iudicatum soluendo, & hoc dicit esse de mente Baldi, & Ang. in locis ibi citatis, & iura hoc probantia adducit. Idem etiam sequutus est Paulus de Castr. *consilio 474. in princip. volu. 1.* quod est consilium finale, & in hanc partem inclinat Ioann. Baptista Caccialup. *dict. tractat. de debitore suspecto & fugitiuo, quæst. 9.* vbi in finalibus verbis ait: Doctores videntur sentire, debitorem teneri tantum satisdare de iudicio sisti, etsi practicatur, quod etiam de iudicatum soluendo, nimis est, attento fine, propter quem captus est, & quamuis in præcedentibus arguat contra motus hac ratione, quod ideo debitor de fuga suspectus capitur, vt creditor se tutum reddat, quod debitum sibi soluatur, tamen ab hac ratione recedit, dum in finalibus verbis dicit, hoc nimis durum est, attento fine, propter quem capitur, sentiens debitoris capturam fieri, vt iudicium assecuretur, non autem vt soluat, vt omnes supra relati sentiunt, & præsertim Socinus *dicta l. neque impuberes. §. primo. & Alexand. in l. sciendum. in principio. ff. qui satisdare cogant.* & qui referunt Caccialupum contrarium tenere, non bene eius scripta perpenderunt. Fateor tamẽ, quod in locis, in quibus ita practicatur, etiam de iudicio sisti & iudicatum soluẽdo, fideiussorem dari, contrariã partem Caccialupum tenere, cui ego quoq; assentio, vbi de consuetudine etiam cõmuni practica constat, cum ea sit optima legum interpres. At circumscripta locali practica, de iure tenendum est solam fideiussionem de iudicio sisti sufficere, quoniam si auctoritates vtriusq; partis recenseantur, apparebit pro carcerato, sententiã communiorẽ esse, idque miseris debitoribus carceratis salubrius est, cũ illis difficile foret inuenire fideiussorẽ de iudicatum soluendo: & de sequestratione personæ hæc sufficiant. Bonorũ vero sequestratio etsi regulari-
2 ter † prohibita sit, *l. vnic. C. de probib. sequest. pecun.* in casibus tamen admittitur enumeratis per gl. ibi, & per Abb. *in c. 2. de seq. poss. & fruct.* & quindecim casus enumerat Host. in summa de sequestra. & alios quoq; recenset ibi additio, & inter alios conceditur sequestratio, quando extat suspicio, seu timor consumptionis, & dilapidationis ipsius rei, in qua ius sibi competere prætendit actor, alioquin sequestratione denegata iudicium redderetur elusorium, *leg. imperatores. ff. de appellat. leg. si fideiussor. §. finali. ff. qui satisdare cogant. vbi Bartolus & alii. Alberic. dict. cap. 2 n. 16. & c. final. eod. tit. num. 7.* Timor
3 autem † dilapidationis ex eo probatur, quod reus male vtitur substantia sua, & aliter in ea versatur, quam diligens paterfamilias versaretur, quemad-
4 modum præallegati affirmant. Et citatio † procedere debet, atq; si compareat reus, offeratq; cautionem de re conseruanda, seu non baratanda audiendus est, sequestratioq; non concedenda, tenet Papiens. *in for. sequest. in verb. sapiens n. 5. Alex. d. l. si fideiussor.* nisi tamen periculum sit in mora, tantum enim citatio procedere nõ debet. Imo tunc etiam dieb. feriatis ad sequestrationem deueniri potest, *secundum Alex. vbi supr. & alii concordant.* etiam vbi a-
5 lias sequestratio non admittitur, † descriptio debet admitti, *Bart. d. l. imperatores. ff. de appel.* atq; ratione contumaciæ, vel alterius iustæ causæ, poterit iudex præcipere ostium rei conuenti claudi & sigillari. *Ias. d. l. si fideiussor. §. fi. n. 21. ff. qui satisd. cog.* vbi officiales curię Romanæ hoc multũ practicare asserit. Nec vera est opinio Bart. *in l. litib. C de agric. & cens. lib. 11.* quod nisi constet de credito per publicũ instrumentũ, nõ debet sequestratio admitti, quoniam contrariũ est verius, vt tenet Abb. *d. c. 2. n. 28. plene Ias. post Alex. in d. l. si fideiussor. num 9. Decius consil. 75. num. 1.* vbi asserunt sufficere semiplenam pro-
6 bationem, & summariam † cognitionem, & per coniecturas summarie procedendum, prout iudici sederit in animo ex qualitate personæ, qui si ei videbitur, stabit actoris iuramento. *Abb. d. cap. 2. num. 28 Alexand. d. l. si fideiussor. num. 10. & 11. & ibidem Iason numer. nono.* post sequestrationem statuat iudex actori terminum ad producendum libellum, & docendum de iuribus suis. *Papiens. vbi sup. in verbo Audeat. in fin.*

7 Sequestratio vero † fructuum rei super qua lis pẽdet in causa principali fieri nõ debet propter

timorem dilapidationis, aut conuersionis eorum in proprios vsus, cum lite pendente nihil sit innouandum, nec possessor commode possessionis suæ priuari debeat. *Cardinal. capit. final. in princip. de sequestr. Curt. plene in dicta l. vnica. numer. 8. & 9. C. de prohibita sequestratione. Alexand. consil. 163. numer. 1. vol. 6. Paris. consil. 41. num. 45. volum. 1. Bertrand. consilio 58. num. 8. volu. 1. part. 1. & consil. 51. vol. 2. part. 1. & communiter secundum Alex. tenetur.*

8 Hoc autem intelligendum est, † quando possessor est soluendo, ita quod actori consultum est in casu victoriæ, & quod fructus sint dissipati, & in proprios vsus à possessore conuersi, alioqui secus, Abb. Curt. & Paris. proxime relati.

SVMMARIA.

1 *Debitor, qui in dolo vel culpa lata versatus est, potest etiam in foro conscientiæ carcerari.*
2 *Secus si culpa leuis vel leuissima concurrit.*
3 *Debitor carceratus post condignam carcerationem non potest citra peccatum in carceribus detineri.*
4 *Tempus condignæ carcerationis iudici arbitrarium est.*
5 *In causa excarcerationis non datur appellatio.*
6 *Alimenta à creditore oblata non impediunt excarcerationem in foro conscientiæ.*
7 *De æquitate canonica subueniendum est pauperi bono & malo.*
8 *Æquitas rigori præfertur in foro poli.*
9 *Debitoris cessio bonorum, vbi bona non extant, in foro conscientiæ non admittitur.*

QVÆSTIO XXXIII.

QVo ad carcerationem debitoris de fuga suspecti, quæritur, an citra peccatum debitor
1 pauper † in carceribus detineri possit. Respondeo, quod carcerare aliquem est illicitum, quia libertati repugnat impedire motum & vsum membrorum suorum, nisi tamen fiat secundum ordinem iustitiæ in pœnam, vel cautelam alicuius mali vitandi. *S. Thom. 2. 2. quæst. 65. artic. 3.* Quocirca, si culpa debitoris, procedit damnum creditoris, vt quia impotens ad satisfaciendum effectus est culpa sua, culpa, inquam, lata, quæ dolo comparatur, tunc iuste carceribus mancipatur, ibique absque peccato detinetur, vt Sanctus Thomas præcit. insinuat, & tenet Angelica, *verb. carcer. numer. 2. in fin. & Syluester eodem verb. num. 3. & Tabiens. quoque num. 3 in fin.*

2 Sin autem interuenerit culpa † leuis vel leuissima, tunc in foro conscientiæ pœna est debitori imponenda de negligentia, seu culpa leui, vel leuissima, non autem pœna est illi infligenda de damno creditoris, *capitul. fraternitas. iuncta gloss. finali, in fine. 12. quæstione secunda. Innocentius in capitul. sicut dignum. numer. quarto. de homicid. Felynus in capitul. primo. d. constitut. numer. quadragesimo primo. versicul. tertius casus. & numer. quadragesimo sexto. in fine.* Pœna igitur carcerationis debitor non plectitur, non valens satisfacere creditori ob eius culpam leuem vel leuissimam, alioqui peccat creditor, sic debitorem impotentem affligens, secun-
3 dum supra relatos. Verum postquam † debitor carceratus ob eius dolum latamue culpam, per aliquod temporis spatium ex ipsa carceratione meritas luit suæ culpæ pœnas, tunc creditor ipsum excarcerare, & suæ libertati restitui debere tenetur, quod si non facit, quia contra præceptum charitatis facit, mortaliter peccat. Ait namque Dominus: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Quomodo ergo creditor debitorem vt se ipsum diliget, illum arctans ad id, quod ipsi impossibile est, atque ad id, quod in se nollet, si sibi hic casus extremæ necessitatis accideret. Et hoc est, quod Apostolus Iohannes inquit. Quomodo Deum diligit, quem non videt, si proximum, quem videt, non diligit, subaudi propter Deum, & in Deo, secundum Mag. sent. *in tertio. distinctione vigesima septima.* ad idem facit Gregorius de Arimino *in primo, distinction. decima septima. articulo primo. conclusione secunda.* Ad tertium, vbi exponit verba Augustini, dicentis: Caritatis venenum est spes temporalium. Patet, inquit Gregorius, quod contraria charitati est cupiditas, quæ venenum appellatur. Quocirca suo veneno creditor seipsum interimit, qui debitorem inopem in carcere detinet post condignam carcerationis pœnam. Cæterum, quanto tempore condignam culpæ suæ pœnam carceratus sustinere debeat, lex vel canon non diffinit,
4 neque † nos diffinire debemus, *argumento l. vnica. §. sin autem deficientis. C. de caduc. tollend.* Sed bonus iudex arbitrio suo hoc æstimabit, qui, si viderit creditorem duriorem, assignet illi terminum ad dicendam causam, quare debitor egestate in carceribus laborans non debet relaxari elapso termino, & nihil docto, quod releuet excarcerari eum mandet, sub cautione iuratoria de satisfaciendo creditori, si ad meliorem fortunam ve-
5 nerit. Neq; audiatur creditor, si per † appellationem miseri debitoris excarcerationem impedire nititur, quoniam in his, quæ non recipiunt dilationem, sicuti est causa alimentorum, non datur appellatio. *leg. finali. ff. de appellat. recipiend* excarcerationis quippe causa habet annexam alimentorum causam. *Felynus in capit. ex rescripto. numer. duodecimo. circa finem, de iureiurand.* Non etiam
6 audiatur, † si alimenta debitori offerat, vt non relaxetur à carcere, non intendens suam vtilitatem, sed carcerati pœnam, quoniam alimenta hæc essent debitori nutrimentum, creditori vero mortiferum animæ suæ venenum. Quare Dei timoratus iudex non admittet creditorem in æternam suam damnationem ruere, propter odium, quod concepit aduersus debitorem, secundum Ecclesiastici consilium, dum ait: Ne sis prospector, videns casum proximi tui. Non et-
7 iam audiatur † creditor dicens, qui sua culpa in paupertatem incidit, non gaudet paupertatis priuilegio, *l. penultima. ff. de iure dot.* Contrarium de æquitate verius est, quod non est facienda distinctio pauperum, cum bono & malo subuenire possumus, *capit. quiescamus, 42. distinction. vbi bonus textus. Ioannes Andreas in capitul. quæ in Ecclesiarum, de constit.*

constit. Felynus in capitul. si qui testium. de testibus. In
8 foro namque Poli æquitas rigori iuris † positiui præfertur. Abbas in capit. quia propter, de electione, & ad hoc optime facit ratio in dict. capitul. quiescamus expressa. ibi non ex vita pauperis mercedem tibi retributurus est Deus. Postremo, si creditor aduersus debitorem instat, vt vel bonis cedat, vel pœna carceris puniatur, præceptum charitatis huic aduersatur, cessio quippe bonorum præsupponit bona, quæ vbi non adsunt petita, cessio est iniuriosa. Ideoque quod debitori nocet, & creditori non prodest, reiiciendum est. Comprobatur ex capitul. Odoardus. de solutione. Vbi sententia debitoris condemnatoria reuocatur, quia constitit ipsum soluere non posse, & declarat ibi glossa in verb. non valentem, dicens: Si certum esset iudici, nihil solui posse, vel si debitor cessit bonis, sententia condemnatoria non tenet, aperte glossa sentiens, quod in duobus casibus debitor condemnari non valet. Primo, quando constat iudici, creditorem nihil habere. Secundo, quando cedit bonis, ergo debitor, qui nihil habet in bonis, si non potest condemnari, minus potest carceri nuncupari, ad idem est glossa in leg. penultima. C. qui bonis ced. poss. quæ ait: Nugatio est dicere, quod cedat bonis, qui nulla bona habet, & bene facit notabilis textus in capitul. non satis. octuagesima sexta distinctione, vbi dicitur: Grandis culpa est, si te sciente fidelis egeat, & in carcere positus, pœnis & suppliciis propter debitum aliquod excruciatur. Et licet glossa ibi dicat, non est cruciandus, sed sufficit, quod cedat bonis. Tu dic idem esse, etsi non cedat bonis, qui nihil habet per prædicta.
9 Proinde suppositis iis † pro veris in foro exteriori, multo quippe magis in foro conscientiæ, vt supra concludendum est per dictum capitul. non satis, octuagesima sexta distinctione, & per comminationem Psalmistæ dicentis: Faciet Dominus iudicium inopis, & vindictam pauperum, atque etiam parabolæ Euangelicæ serui illius, qui conseruum suum misit in carcerem, cui Dominus ait: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, nonne oportuit & te misereri conserui tui? Vide ergo quid agas, neque exemplo Euangelico in conseruum tuum sæuias sub indignatione Domini, ne post obitum tuum te in carcerem mittat, & pœnis infernalibus affligat.

SVMMARIA.

1 Tempus cuius initii memoria non extat, habet vim tituli, quem neque allegare neque probare necesse est.
2 Ex tempore immemorabili oritur præsumptio iuris & de iure.
3 Decennalis solutio facit præsumi veritatem allegatæ causæ, ita vt in posterum ad soluendum cogi possit, qui decennio antea soluit.
4 Nisi probentur solutiones factæ non animo obligationem inducendi.
5 Eleemosyna Ecclesiæ antiquitus dari consueta denegari non debet, alioquin officium iudicum implorari potest.

QVÆSTIO XXXIV.

Quæritur, an huius Capellæ rector postulans consuetam eleemosynam sibi non denegari ab hominibus villæ eam præstare recusantibus, sit audiendus, videtur dicendum quod iure agat.
1 Quoniam † Rector probans tempus, cuius initii memoria in contrarium non extat, fundatam habet intentionem, ita vt neq; titulum allegare neq; probare necesse habet, nec bonam fidem, tãquam præscriptionis essentialia, cum hæc omnia intercessisse præsumatur, tẽpusq; immemorabile vim habet priuilegii à principe emanati. c. super quibusdam. §. præterea. de verb. signif. l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aq. quotid. & æsti. Bart. in l. cum de in rem verso. num. 2. ff. de vsur. ponunt scribentes in l. si certis annis. C. de pact. tradit Aym. de antiq. temp. 4. part. in princ. num. 9. & 48. & alibi per discursum. & plenius Balbus tract. de præscript. part. 3. qu. 10. cum multis sequentibus, quibus accedant, quæ habes infra, & sequen.
2 Et adeo † potens est, & efficax probatio temporis immemorabilis, quod ex ea oritur præsumptio iuris, & de iure, cõtra quam probatio non admittitur, nisi quod non sit decursum tempus immemorabile. Ant. de Butr. in c. peruenit. col. 3. vers. tertio casu. de censib. & magis aperte Fel. in c. cum nobis. n. 6. vers. scias etiam. de præscrip. sequitur Bald. d. tract. præscrip. part. 3. 2. requisito. 6. qu. 9. n. 19.
3 Præterea Capellæ rector prædecessorum † de villa donationẽ allegat, & diuturna præstatio decem saltem annorum spatio continuata, inducit probationẽ allegatæ causæ, propter quã præstatio facta fuisse dicitur. Ideoq; in futurũ ad soluẽdum compelli possunt, tanquã ad id obligati, ex causa allegata, est tex. quamuis vulgaris, tamẽ notabilis, vt ibi scribentes inquiunt in d. l. cum de in rem verso, iuncta gl. ff. de vsur. & declarant ibi Bart. & Bal. Ang. Sal. & in l si certis annis. C. de pact. vbi hoc notant Bart Bald. Salyc. Paul. Alex. Ias. Dec. & Rimin. Bald. d. tract. præscri. 3 part. principali. q. 10. n. 1. cum plurib seq. Non obstat,
4 si † dicatur, quod scribẽtes monent reum, sic conuentũ, vt probet, quod ex liberalitate, gratisq; diu soluerit, & non animo se obligandi, sicut originaliter voluit Odofred. in d. l. cum de in rem vers. n. 3. circa prin. dicens, quod multæ animæ hominũ ob hoc perditæ sunt, quia potentes viri suppeditant sibi rusticos, qui portant xenia, vt captent beneuolentiam, & quando cessant, dicunt, quia prædecessores tui, & tu longo tempore præstitistis, ideo peto, vt condemnetis in futurũ, & qui hoc faciunt, peccant mortaliter. Verum inquit, sit rusticus cautus, vt pbet, ꝙ veniebat, dicẽs, ego do vobis ista xenia, nõ causa debitũ exsoluendi, verba formalia Odofredi in d. l. cum de in rem vers. quem sequitur ibi Ang. & tenet Ias. in d. l. si certis annis. in 3. limi. Dec. n. 15. post alios ibi relatos. Idem Ias. in §. præiudiciales. n. 69. instit. de actio. Balb. de præscrip. 3. part. princ. q 10 n. 21. & n. 24. hoc factum fuisse nullibi constat, merito non obstat,
5 immo esto, † quod ii fructus ex deuotione dari conuenerint Capellanis d. Capellæ seruientibus, nihilominus si nõ iure actionis, saltẽ offic. iudicis homines villæ cõpellendi sunt ad seruandã huiusmodi laudabilẽ consuetudinẽ longissimo tẽpore introductam, de dando hos fructus Capellanis,

sacrum illis ibi celebrantibus, ea enim, quæ sunt meræ facultatis inducunt obligationem in futurum, quando bonum & laudabile habuerunt initium à mera liberalitate introductum fauore Ecclesiæ, vel etiam quando non est simplex eleemosyna, sed ad aliquid relationem habet. *Gloss. in capitul. suam. & in capitul. Apostolicam, per illa iura de simonia, & facit textus in cap. ex parte. de censibus.* atque notant vtrobique Canonistæ, & maxime *in capit. suam. Abb. cum ibi in addit. signatis.* Idemque tenent ibidem Bartol. Cardinal. & plene Ioann. de Anan. atque Felyn. & plenius Henricus Borch. *in cap. Iacobus. eodem tit.* communem referens, quam etiam communem dicit Felyn. *dict. cap. ad Apostolicam.* & inquit Ant. Franciscus in addit. ad Alexand. *in l. non amplius. §. 1. ff. de legat. 1.* quod Collegium Paduanum in partibus Germaniæ consuluit, quod si pietatis causa aliquid dari consueuit pro eleemosyna alicui Ecclesiæ, potest officio iudicis compelli in futurum ille, qui consueuit dare, & præmissa etiam confirmat Iason *in dicta l. non amplius.* dicens, in iudicando & consulendo non esse recedendum ab hac sententia. Ex quibus concluditur, obligatoriam esse consuetudinem, vel saltem officio iudicis, ad compulsionem obseruationis, laudabilis consuetudinis antiquitus constitutæ, animarum saluti consulendo, homines de villa condemnari posse.

SVMMARIVM.

1 *Eleemosyna de necessariis ad decentiam status sui danda est, de consilio: Extreme pauperi danda est de præcepto.*
2 *Necessarii terminus non consistit in indiuisibili.*
3 *Status sui decentia quando minuitur.*
4 *Eleemosyna de superfluo ad victum & ad decentiam status danda est de præcepto.*
5 *Superfluum non est diuitis sed pauperum quo ad vsum.*
6 *Superfluum quando sit, non potest ratione determinari.*
7 *Eleemosyna quando sit pro peccatis satisfactoria.*
8 *Vxor de bonis dotalibus eleemosynam sine licentia viri facere non potest.*
9 *Præterquam de pane, vino, & aliis huiusmodi.*
10 *Potest eleemosynam facere secundum qualitatem pauperis.*
11 *Potest etiam in aliis casibus hic expressis.*
12 *Vxor de bonis suis extradotalibus etiam inuito marito eleemosynam facit.*

QVÆSTIO XXXV.

ET hæc de eleemosyna Ecclesiæ ab vniuersitate debita sufficiant. At vero de eleemosyna pauperibus à priuatis debita, quid iuris sit ad
1 mentem Theologorum videamus. Aut † is, qui temporalia possidet, habet tantum ea, quæ ad necessitatem naturæ pro se, familiaque sufficiunt, & non tenetur de his eleemosynam aliquam dare, nec de præcepto, neque de consilio, imo illicitum est de huiusmodi dare, quia sibi & suis quisque magis tenet secundum debitum charitatis ordinem. Aut habet bona ad decentiam status sui, suorumque necessaria, & de illis ex præcepto non tenetur eleemosynam dare, præterquam iis, qui in extrema necessitate constituti sunt. Itaque nisi illis subueniatur, probabiliter timeri potest, ne fame pereant, & in grauem & magnam aliquam infirmitatem incidant. Ad quod dicitur *in capitul. pasce. octuagesima sexta distinctione.* Pasce fame morientem, si non pasceris, fame occidisti. Quilibet enim tenetur magis diligere vitam proximi, quam decentiam status sui. Sic determinat Sanctus Thomas, *secunda secunda quæstion. trigesima secunda. articul. sexto.*
2 Vbi inquit, quod necessarii terminus † non est in indiuisibili, eo quod etiam multis subtractis adhuc conuenienter vita transigi potest, secundum proprium statum, & sic de his, quæ ad statum suum pertinent eleemosynam dare, consilium est, non autem præceptum, nisi extreme laboranti, vel nisi in magna necessitate Reipublicæ. In idem quoque concordat Gabriel. *in quarta distinction. decima sexta quæstion. quarto articul. se-*
3 *cundo. conclusione secunda.* declarans, † status decentiam tunc diminutam fieri, quando per subtractionem eius, quod in eleemosyna erogandum esset, quis redderetur inhabilis ad exercitium operationum statui suo debitarum.
4 At vero diues, † qui habet superflua, nedum respectu indiuidui, sed etiam respectu conditionis suæ tenetur id, quod sibi superabundat, pauperibus erogare, alioqui peccat non dando. Sanctus Thomas *Quodlibeto octauo, articulo duodecimo. & insuper secunda secunda quæstion. trigesima secunda. articulo quinto.* vbi in respectu ad tertium ait, quod superfluum consideratur secundum præsentem statum, prout probabiliter æstimari potest, nec oportet considerare omnes casus, qui contingere possent in futurum, sed eos duntaxat, qui probabiliter, & vt in pluribus occurrunt.

Et Summistæ quoque probant, inter quos Astensis *libro quinto. titul. vigesimo sexto. articulo tertio. quæstione prima.* opponit, quod licet diuiti sua retinere, soluit, quod superfluum suum est, quo ad dispensationem, quo vero ad vsum, non est
5 suum, sed est † pauperum, qui superfluo illo indigent, *capitul. sicut. §. nunquid iniquus est Deus. distinctione quadragesima septima.* vbi dicitur, non minus est criminis habenti tollere, quam cum abundans sis indigenti denegare, esurientium enim panis est, quem detines, nudorum indumentum est, quod includis: vbi glossa in verbo esurientium ait: Pauperes non possunt directo iudicio illud superfluum petere, sed denunciare possunt Ecclesiæ, & sic Ecclesia potest cogere: Accedit Glossa super illud Matthæi 5. cum

cum facis eleemosynam, & cætera quæ dixit, eleemosyna est pars iustitiæ: quodque officio iudicis diuites compelli possint, confirmat Angelica, *verb. eleemosyna. numero vndecimo.* atque prætereа quod superfluum respectu vtriusque necessitatis, nempe naturæ, atque decentiæ, erogandum sit in pauperes, plene admodum confirmat Tabienf. *verb. eleemosyna. quæstione quarta, quinta, sexta, & septima*, vbi accurate & diffuse locutus est supra alios, qui in hoc articulo scripserunt; & Salicet. Sanctum Thomam à quibusdam notatum, quod in hoc variauerit, concludens *quæst. 5. & 6.* communiter Doctores sententiam hanc sequi.

6 Declarant etiam, quod † superfluum, quod obligat ad mortale, non potest ratione determinari, sed committitur prudentiæ, & fidei dispensatoris. Medina vero *tomo primo. tractat. primo. quæstione tertia. dubio secundo*, inquit, quod magna est inter Doctores controuersia: An habens superflua naturæ & status, teneatur sub peccato mortali superfluum dispensare in pauperes, non in extrema, sed in graui egestate existentes, distinguens triplicem pauperum necessitatem: prima est extrema, secunda est arcta seu notabilis, tertia communis, & ad partes quæstione discussa concluditur, quod de superfluis diuites tenentur pauperibus subuenire, quando de necessitate extrema vel quasi, hoc est, notabili, sibi constat, nec sunt alii, qui velint, ac possint subuenire, extra hanc necessitatem extremam vel arctam, si pauperes communem patiantur indigentiam, diuites non tenentur sub pœna peccati mortalis illis subuenire, sed superflua sua retinere possunt, modo ad aliquem bonum finem ea retineant, vel vt melior opportunitas se offerat pauperibus subueniendi.

Immo si extrema necessitas vrget, neque diues pauperem pascit, non prohibetur pauper furari, vel rapere sibi necessaria, quod nimirum facere potest absque incursu pœnæ temporalis, vel spiritualis, vt est textus *in capitul. discipulos de consecratione, distinctione quinta, iuncta glossa ibi, & in capitul. si quis propter. extra de furtis, & plene confirmat Sanctus Thomas secunda secundæ quæstion. sexagesima sexta. articul. septimo.* & plenius dixi infra Recollecta.

7 Non tamen omittendum est, quod † eleemosyna est pro peccatis satisfactoria, quando datur de iis, quæ sunt ad decentiam status necessaria, sin autem datur de iis, quæ superflua sunt, inquit Sanctus Bonauentur. *in quarto, distinctione decima quinta, parte secunda, articulo secundo, quæstione prima, in fine.* quod de rigore iustitiæ non est satisfactoria, subiungens, credo tamen, quod diuinæ misericordiæ benignitas tanta est, quod totum acceptat, & quasi pro nihilo soluat nos, sentiens, quod qui dat superflua, debitum soluit, quasi quod det pauperibus, quod proprium ipsorum est, atque confirmat Durandus *eadem distinctione, quæstione sexta, numero nono*, dicens, dare eleemosynam, quando est in præcepto, est quippe meritoria, non autem satisfactoria, quia tunc non datur suum, sed redditur alteri debitum, quando vero non est in præcepto, tunc non solum est meritoria, sed etiam satisfactoria. Studeat Christianus eleemosynis abundare, iuxta monitionem Thobiæ senioris, qui filium suum instituens, ait: Quomodo poteris, ita esto misericors, si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si exiguum, etiam exiguum libenter impertiri stude.

Eleemosynæ fructus & vtilitates adeo multæ sunt, quod hic describi nequeant, sed ad sa-
8 cros Doctores te remitto, vxor † eleemosynam facere non potest sine licentia viri, *capitul. quod Deo, trigesimo tertio, quæstione quinta.* vbi Augustinus ait: Nihil † de rebus terrenis suis sine viri arbitrio facere debuisti, ex quo textu glossa ibi notat, quod vxor non possit facere eleemosynam sine licentia viri de rebus dotalibus; de parefernalibus vero, inquit, consilium est; nam cui commisit corpus, honestum est, vt res committat: Maritus enim habet imperium in vxorem, quasi vicarius Dei, inquit textus *in capitul. hæc imago, causa, & quæstione de qua supra.* Minus potest de bonis propriis ipsius viri eleemosy-
9 nam facere. Nihilominus † potest de pane, vino, & aliis, quæ ad dispensationem vxoris pertinere ex consuetudine solent, moderate dare, dictante sibi conscientia, quod maritus debeat ratum habere, tametsi aliquando prohibuerit, cum soleant mariti ad terrorem prohibere, ne immoderate detur, & si manifeste viderit vo-
10 luntatem viri ad oppositum debet † abstinere, vel potest licite dare, ex qualitate pauperis, quando credit, quod si maritus cum videret, ipsemet daret: Immo, etsi crederet marito displicere, quando occurrit pauper in extrema necessitate existens, tunc sane de licentia summi sponsi eleemosynam illi largiri potest, vel si ma-
11 ritus † crudelis sit, & sceleratus, potest occulte eleemosynam dare, vt auertat iram Dei ab illo, & diuina gratia ipsum illuminet, quia tunc mulier mariti negotium vtiliter gerere dicitur.

De bonis vero dotalibus æstimatis, ea existimatione, quæ facit emptionem, quorum dominium transit in maritum, idem respondendum est, quod de aliis mariti bonis. Dotalia vero inæstimata, vel æstimata ea æstimatione, quæ non facit emptionem, remanent quidem in dominio vxoris, non tamen in præiudicium mariti, de illis eleemosynam facere potest, nisi vt supra, vtpote quod eorum fructus ad maritum pertinent, *l. doce ancillam. iunctis ibi notatis, & alibi quoque*, C. *de iure dot.* & faciunt quæ habentur in fr. *Recoll. 103. n. 1.*
12 *& 7.* Aut quæritur † de bonis vxoris propriis, nempe de iis, quæ sunt extra dotem, & ad libitum de illis vxor eleemosynam facere potest, & in secundo pios vsus ea conuertere, etiam inuito marito, quoniam quo ad dispensationem eorum

quæ

quæ propria ſunt, mulier ſui iuris eſſe dicitur. Neque quod attinet ad hoc, eſt in poteſtate viri, niſi tamen ex conſuetudine, vel ſtatuto bonorum non dotalium fructus ad maritum pertineant, vel ſi mulier ſit lucroſa, vt ſi domus & familiæ negotiis compoſitis exerceat aliquam artem, ex qua ſuperlucratur, poteſt de lucris ſuis eleemoſynam facere. Hæc ex variis ſacrorum Doctorum locis eliciuntur, & ex Sancto Thoma *2.2. quæſtion.32. articul.octauo. Gabriel.Biel. in 4. diſtinctio. 15.quæſtion.3.articul tertio.dubio 2. vbi & Durandus qu. 8. & Summiſtæ omnes ſequuntur.* Quare pia hæc mulier ab hæredibus viri nullatenus inquietari poteſt.

SVMMARIA.

1 *Emptio iuſto pretio cum pacto de retrouendendo licitus eſt contractus.*

2 *Niſi deprauatam emptor haberet intentionem.*

3 *Lucrum principaliter operatum vſurarium eſt.*

4 *Spes in contractu mutui quando non damnatur.*

5 *Pecuniam ſub vſuris accipere quando abſque peccato liceat.*

6 *Ruſticus ſi mutuat domino poſſeſſionis, vt eius laborerium ſibi detur, vterque peccat.*

7 *Molendinarius mutuans vt ad eius molendinum molatur, peccat.*

QVÆSTIO XXXVI.

1 AN emptio † iuſto pretio cum pacto de retrouendendo licitus ſit contractus, tam de iure ciuili, quam canonico, emptorq; interim, donec vẽditor fundum redimat, faciat fructus ſuos, neq; illos cõputet in ſortem, dic quod licitus eſt, *l.2.C.de pact.inter empt.& vend.cap.ad noſtram.de emp. & vend.* vna cum aliis, quæ allegat Nauarr. in Ma-
2 nuali, *c.17.n.247.* At vero contractus, de † quo ſupra, alioqui iuſtus, tunc illicitus fieret, quãdo emptor deprauatam intentionem haberet, vt quia non emptionem intenderet, ſed mutuum vſurarium, quo caſu quo ad Deum mortaliter peccat, & in foro pœnitẽtiali reſtituere tenetur fructus, quos recipit, vel in ſortem ea computare, qua quidem in re ad coniecturas non eſt recurrẽdum, quia de foro exteriori non agitur, ſed conſcientiæ ipſius hoc relinquendum eſt; etenim Eccleſia hunc non cogit, quæ de occultis non iudicat, ſic tradit Henricus Boier *in dict. cap.ad noſtram.nume.3.* confirmatur ex c.conſuluit, de vſuris, iuncta gloſſa, in verbo, ſperantes, vbi Canoniſtæ de vſura
3 mentali agunt, † diſtinguentes, quod qui principaliter ſperat lucrum ex mutuo non alias mutuaturus, niſi ſpem lucri haberet, vſurarius eſt, & in foro pœnitentiali ad reſtitutionem tenetur, quamuis in foro Eccleſiæ compelli non poſſit. Secundario vero aliquid ſperare non eſt malum, vt gloſſ. ibi, & Canoniſtæ omnes tenent, & melius ceteris declarat ibidem Antonius de Butrio, *vltima quæſtione, & Nauarrus in manuali, capit.17. numer. 209.*

4 Spes quippe ſecundaria † dicitur, cum mutuator ſperat quidem, ſe aliquid vltra ſortem recepturum eſſe, nihilominus mutuaret ob beneuolentiam vel charitatem, quamuis crederet, ſe nihil recepturum. *Gabriel Biel in 4. diſtinction. 15. quæſtion. 1. art. 1.*

Summiſtæ quoque ita declarant, vt Angelus, Syluester, Tabienſ. & reliqui aſſerentes, ſpem hanc non reprobari, ex quibus ad deciſionem propoſitæ quæſtionis infertur, quod emptor, qui principaliter in mente habet non emere, ſed mutuare, & in pignus fundum accipere, & ſic fraudem de contractu ad contractum facere, committit vſuram mentalem, neque ex deprauata intentione tantum contractus redditur illicitus, ſed & aliis modis, quos enumerat Nauarrus
5 *in manuali, capit.17. nu.247. & ſequentibus.* An † autem liceat citra peccatum pecuniam ſub vſuris accipere, reſpondet Sanctus Thomas 2.2. *quæſtio.78. art. 4.* quod nõ licet inducere aliquẽ ad mutuandum ſub vſuris, licet tamen ab eo, qui hoc paratus eſt facere, & vſuras exercet, mutuum accipere ſub vſuris propter aliquod bonum, quod eſt ſubuentio ſuæ neceſſitatis, & is, qui accipit, non dat occaſionem peccandi, ſed vſurarius ipſe ſumit occaſionem, & probat ibi Caietan. atque fere omnes Canoniſtæ, quos congerit & ſequitur Syluest. in ſumma, *verb. vſura. 7.* ex quibus infertur ad caſum in hac ciuitate frequentem: Ruſticus indiget la-
6 borerio † vnius poſſeſſionis vel agri, dominus laborerium offert, ſi mutuo ſibi detur certa pecuniæ quantitas retinenda, donec poſſeſſionis cultura retineatur. Vtiq; dominus poſſeſſionis peccat, ruſticum inducens ad mutuum vſurarium exercendum. Ruſticus vero & ipſe peccat, qui ſupra ſortem mutuo datam recipit commoditatem culturæ, quæ commoditas eſt pecunia æſtimabilis ex S.Thom.& Caie. præcitatis vna cum aliis inferius allegandis. Sed quid ſi dominus mutuat ruſtico vt impendat ſibi operas in cultura agri, ſoluta ſibi iuſta operarum mercede? vterq; peccat, ruſticus quidem, quia induit dominum fundi ad vſuram. Dominus vero illam committit, recipiendo vltra ſortem commoditatem operarum in prædii ſui culturam exhibitarum, vt voluit idem Thom. prælleg.loc. *art.2.* & tenet ibi Caiet. & ſequuntur Nauar. in enchirid. *c.17.n.22.. Sotus de iuſt. & iur. lib. 6.q.1.art.5.* licet pleriq; cõtrarium tenuerint, quos illi referunt atq; repellunt inſuper, cum quis mu-
7 tuat, vt ad † molendinum mutuantis mutuatarius molat, vſura eſt, quemadmodum hic paſſim à dominis molendinorum ab oleo ſeruatur, *Abbas in c. final. de vſuris. col.penul. in fin Syluest verb. vſura. 1. nu.7.* Communem aſſerit, redditq; rationem, quia mutuans recipit commoditatẽ ſeu vtilitatẽ cõcurſus, & obligationis mutuatarii, cui ex mutuo libertatẽ tollit, q̃ ratio cõmunis eſt ad alios caſus, de quibus ſupra, qui ergo ſic peccauerint, in poſterum abſtineãt, & huiuſmodi turpe lucrũ reſtituãt, nec quẽquã remoretur, ſi ob oculos ſibi tentator opponat eius futurã ex reſtitutione indigentiã, cui intrepide reſpõdeat: Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur.

SVM-

S V M M A R I A.

1 *Contractus simulatus, seu pignoratitius probatur ex duobus tantum, pacto & de retrovendendo, & modicitate pretii, absq; consuetudine fænerandi secũdum communiores sententias.*

2 *Retenta opinione quod omnia requirantur limitatur non procedere, quando pretii modicitas esset excessiua, quia duo tantum sufficiant.*

3 *Limitatur etiam non procedere quando alia coniectura concurrunt, quia & tunc duo sufficiunt.*

4 *Pretii modicitas quãdo dicatur esse in arbitrio iudicis.*

5 *Testes singulares probant crimen vsurarum.*

6 *Testis deponens sibi mutuatum sub vsuris probat si renunciet commodo repetitionis vsurarum.*

7 *Probat concurrentibus aliis præsumptionibus absque renuntiatione.*

8 *Fama iunctis aliis adminiculis probat quem vsurariũ esse.*

9 *Vsurarius punitur pœna arbitraria.*

QVÆSTIO XXXVII.

1 SÆPE in studiis controuertitur an cõtractus † simulatus atque vsurarius esse præsumatur ex pacto de retrouendendo, & modicitate prætii, vel 3. requisitum concurrere debeat, ꝙ emptor sit solitus fænerari. Non tñ ab ea sententia recedendũ est, q̃ habet, quod duo dũtaxat sufficiunt, etsi pleriq; iuris interpretes diuersimode senserint, & quidam opinati fuerint, tria requisita, de quib. supra, interuenire debere, quin etiam affirmauerint cõmunem hanc opinionem esse, nihilominus contrarium est verius atq; communis, ꝙ duo tantum arguunt contractũ simulatum illumq; reprobum efficiunt, q̃ sententiam multi tenuerunt, & magis communẽ esse dixerunt, quos allegat Grammat. *decis. 76.* vbi plenissime omnib. relatis in hac opinione vti communiore residet, & ita iudicatũ ait ex fide quorundã ibi relatorum à cõcilio Mediolanen. Papiens. Parisiens. & Neapolitano, eandẽque tamq; magis communẽ sequit, & pleno stylo comprobat Aym. *cons. 156. vol. 1.* & ita iudicatum inquit, per conciliũ Cismõtanum Taurini, Cagnol. *in l. 2. n. 50.* multa refert, & magis communẽ firmat. *C. de pact. inter empt. & vendit. Viuius, lib. 1. communium opin. in verbo vendens, vers. contractus,* inquit hanc verissimam Canonicã & magis coẽm & in practica 2 seruandam. Contraria vero opinione † retenta ꝙ tria concurrere debeant, vt contractus simulatus vsurariusq; præsumat, videl. pactũ de retrouendẽdo, modicitas prætii & consuetudo fænerandi, limitatur, vt non procedat, qñ modicitas prætii excessiua foret, tunc vtiq; pactũ de retrouendendo, & modicitas pretii excessiua contractũ reprobant, vt tradit Aym. *d. cons. 156. n. 8. Cagnol d. l. 2. nu. 57. C. de pactis inter empt. & vendit.* Secundo limitatur non 3 procedere, qñ † cũ pacto de retrouendẽdo & modicitate prætii, aliæ concurrunt coniecturæ, tunc proculdubio simulatio concludenter probatur, Aym. *cons. supra citato Cagnol. d. l. 2. n. 59. 5. limit.* Quã4 do vero † prætii modicitas adesse dicat, est in arbitrio iudicis, & tradit Veronen. *tit. de simulatione cõtractuum, præsumpt. 26. & ponit Pantaleon. Cremen. in repet. l. 2. n. 172. C. de rescind. vendit.* magis communi5 ter ita teneri affirmans. Cæterum si † quis tanquã vsurarius per testes, vel per famã impugnat, testes singulares deponentes, ꝙ fænerator mutuauit tali tempore, probant feneratoris infamiam in genere, cũ ad probandum quid in genere sufficiunt testes singulares, *Bald. vbi plene ad partes in l. 1. n. 14. C. de testamen. & cons. 465. vol. 4. per totum. Curt. tract. de test. conclus. 37. Boer. decis. 33. n. 44. Aym. vbi multos citat, cons. 73. n. 32. vol. 1.* dicens, hanc esse communem opinionem, quodq; sufficiat probare crimen vsurarum in genere, nec opus sit, probare de loco & 6 tempore extortarũ vsurarum, tradit idẽ Bald. *cons. 447. ad euidentiã n. 7. vol. 1. & cons. 311. n. 3. vol. 2.* At si † testis deponit, ꝙ talis fænerator mutuauit sibi testi sub vsuris, nõ probat talem vsurariũ esse propter commodum repetitionis vsurarũ, protestetur, ꝙ ex suo testimonio non intẽdit commodũ habere, *Bal. in l. dictantib. n. 3. C. de testam. cum aliis ibi in additione relatis ab And. Barbat. & Celso, Aym. d. cons. 37. nu. 29.* 7 *Laurent. de Rodulf. tract. de vsur. q. 117.* Quin etiam † absq; protestatione id ipsum teneri posset per cõcursum aliarũ præsumptionum secundum Aym. 8 *in eod. cons. 73. n. 31. vol. 1.* Si vero fama † quę vsurariũ esse suggerit, iunctis aliis adminiculis plene probat vsurarius, quia etiam ad condemnationem in causis criminalib. vbicunq; à communiter accidentibus, probatio solet esse difficilis fama, cum præsumptionibus, ac adminiculis concomitantibus plene probat, *præterea & c. veniens il 1. de testib. & vtrobiq; notatur. Ias. in l. admonendi n. 208. vbi & Ripa. n. 209. ff. de iur. iur. Mars. in leg. de minore. §. plurimum. nu. 63. & 83. & §. idem Corn. n. 2. in fi. ff. de quæst. Grammat. cons. 57. n. 17. & seq. etiam est tex. in c. cum in diocesi iuncta glo. de vsur.* & probant ibi Abb. & plenius Card. vbi hoc specialiter inductum dicit odio vsurarũ, & concordant alii in addit. ad Abbat. ibi signati, atq; plene per totum cons. tenet Bald. *dict. cons. 465. visis dictis articulis vol. 4.* vbi notabiliter, ac subtiliter in materia loquutus est citasse ipsum, & remittens se ad notata per eũ, *in d. l. 1. n. 14. C. de testament.* vbi 9 ad partes scribit, & in hoc residet. Quocirca † inquisitus de vsuraria prauitate pœna arbitraria puniri deberet crimine stellionatus, *arg. l. pen. ff. de extraordin. crimin. & l. 1. ff. de crimin. stellionat. glo. in l. improbum. Cod. ex quibus caussis infamia irrog.* quam ibi probant Cyn. & Alberic. & melius Iacob. Butrigarius in finalibus verbis: Andr. Barbat. *in addit. ad Bald. in d. l. improbum, & plene comprobat Caccialup. in l. cunctos populos nu. 49. C. de sum. Trinit. & fide Cathol. Didacus Couarruuias in epitome super quartum decretalium 2. parte c. 6. in princ. nu. 19.* quicquid in contrarium dixerint Bald. Salicet. *in dict. leg. improbum.*

S V M M A R I A.

1 *Communis vsus loquendi in statutorũ interpretatione praualet proprie verborum significationi.*

2 *Communis vsus loquendi etiam imperitorum in statutis interpretandis attenditur.*

3 *Nisi communis vsus loquendi imperitorum esset nimis ineptus.*

4 *Statutorum duplex est intellectus literalis, atque ciuilis.*

QVÆSTIO XXXVIII.

1 STatutorum † interpretatio variari sæpe solet, idcirco quæritur: An communis vsus loquendi in interpretandis statutis propriæ verborum significationi præualeat, Dic quod communis vsus attenditur & præualet, *Bart. in leg. omnes populi 6. quæst. principali numer. 58. ff. de iust. & iur. quem post alios sequitur ibi Ias. Crottus numer. 170. & Ioan. Baptista Caccialup. numer. 230. Idem Bart. in rubr. ff. de oper. noui nunciatione numer. 6.* quem Alex. Ias. & cæteri ibi sequũtur, & hanc veram & communem opinionem appellat ibi Ias. vbi plenissime Marian. Soc. Iun. *à numer. 260. vsque ad num. 107. idem tenet. Bart. & Bal. in leg. non dubium. C. de leg. Salic. in leg. 2. num. 1. C. de noxalibus action. Felin. in prohemio decretalium nume. 3. Lanfranc. tract. de interpret. statutorum numer. 9. Bertran. consi. 26. num. 6. vol. 2. parte 2. Ruin. consi. 81. nume. 4. vol. 1. Confirmatur ex tex. in leg. librorum §. quod tamẽ Cassius. ff. de leg. 3.* vbi appellatione librorum cartæ, non continentur, attamen propter communem vsum loquendi compræhenduntur cartæ puræ. 2. appellatione nepotum secundum propriam verbi significationem continetur filius filii, attento tamen communi vsu loquendi, compræhenditur etiã filius fratris, *Bald. per illum text. in leg. quod si nepotes. ff. de testament. tutela. Ias. in l. si auia. C. de successorio edicto, Io. Andr. in c. fundamenta. de elect. in 6.* quem refert, & sequitur Felin. *in proœmio decretalium n. 3.*

2 Et communis vsus loquendi † tam peritorum quam imperitorum attenditur, tam in statutis conditis à peritis, quã etiam ab imperitis, Bal. *in d. l. quod si nepotes per illum text. ff. de testament. tutel. Alex. Ias. & reliqui in rubr. ff. de noui oper. nuntiat. Felin. in proœmio decretalium num 13.* & ita communiter teneri dixit Crotus *in dict. leg. omnes populi num. 171.* quodque etiam imperitorum communis vsus loquendi præualeat propriæ verborum significationi firmat Rom. *consi. 4. per totum*, dicens quod ideo hoc euenit, quia maxima pars Populi vulgaris est, & non perita, idemque confirmat, *consi. 32.* & contrarium tenentes reprobat, alibi dixit Bal. & refert Caccialup. *d. l. omnes Populi num. 234.* omnis intellectus extraneus est, qui non sonat in auribus vulgi. Recipit † tamen hoc dictum limitationem, nisi cõ-

3 munis vsus loquendi imperitorum esset nimis ineptus, & insensatus secundum Ias. & Felin. proxime citatos & Andream Gammarum *tract. de extẽsionibus num. 74.* Duplexq; † est statutorum intel-

4 lectus, vnus literalis, qui dicitur sonus verborum, nullo extraneo indigens interprete, alius est ciuilis secundum quem recurritur ad mentem & rationem legis, qui si potest colligi ex verbis, debemus sequi statuti mentem & adhærere intellectui ciuili, secus si ex verbis non potest elidi, quia tunc dicitur casus omissus, at si ex verbis etiam improprie sumptis intellectus potest haberi, non dicitur casus ommissus, hæc est doctrina Bal. *in d. leg. omnes populi numer. 19. ff. de iust & iur.* per ea quæ ibi allegat & sequitur ibidem Caccialup. *numer. 233. Ruin.*

5 *consi. 15. in fin. volum. 3.* atque † præmissis accedant, quæ pleniori stylo scripta reperias infra *49. quæst. nume. 7. & sequentibus.*

SVMMARIA.

1 *Intellectus duplex est, Practicus, & Speculatiuus.*

2 *Practicus est, qui respicit literam propriamque verborum statuti significationem.*

3 *Speculatiuus est, qui rationem intendens non semper hæret propriæ verborum significationi.*

QVÆSTIO XXXIX.

NEque à præmissis discrepare videtur quod apud theologos habetur, dum inquiunt, quod duplex est in homine intellectus, specula-

1 tiuus & practicus, speculatiuus † est qui quod apprehendit ordinat ad veritatis considerationem.

2 Practicus † vero, qui quod apprehendit ordinat ad operationem. S. Thomas 1. *parte quæst. 79. in resp. S. Bonauentura, in prologo 1. libr. sententiarum quæst. 3. in resolutione.* Porro intellectus practicus respicit literam propriamque verborum statuti significationem, in qua id duntaxat quod statuentibus placuit, considerat, & obseruari intendit. Specu-

3 latiuus † intellectus rationem intendens non semper hæret propriæ verborum significationi, sed quandoque ab illa recedit, vt veritatem à se cognitam assequatur, & hoc est quod idem S. Bonauent. dixit *in 3. dist. 24. dubio 3.* quod intelligere debemus ratione, quod credere debemus auctoritati, & ideo cum propriam verborum significationem sequitur, auctoritati statuentium deferimus, & extra illam nihil admittimus. Cum autem ratio occurrit à statuentibus in aliquo casu non considerata vel non expressa, vel secundum impropriã significationem subintellecta illa sequenda, etiam tunc potissimum cum communis populi intellectus sic interpretatur, qui quidem communis intellectus præualere debet, vt in quæstione decisum est.

SVMMARIA.

1 *Marito ad inopiam vergente vxor pro dotibus suis hypothecaria agens, obtinet immissionem in poss. bonorum mariti causa custodiæ.*

2 *Sed si personali experiatur actione consequitur dominium & poss.*

3 *Prodigus contrahendo possessionem ciuilem vel naturalem non transfert.*

4 *Prodigi contractus iur. non firmatur.*

5 *Ex constituto prodigi possessio non transfertur.*

6 *Constitutum tutoris, curatoris, Prælati. & similium possessionem non transfert.*

7 *Capitulum reintegrãdæ 3. q. 1. non prouidet malæ fidei possessori.*

8 *Tutor hereditatem pupillo delatam quamuis damnosam repudiare nisi causa cognita non potest.*

9 *Tutor contrahendo cum pupillo non potest authorare contractum.*

10 *Nisi palam & bona fide contrahat.*

11 *Spoliatus ante omnia non instituitur vbi notorie constet de defectu dominii illius.*

12 *Exceptiones petitorum concernentes vbi in possessorio*

non

non admittuntur, si fuerint opposita, datique articuli appellari necesse est, aliter tenet in petitorio processus.

13 *Liber extimi non probat possessionem quando probatur alium eo tempore possidere.*

14 *Liber extimi probat possessionem, donec contrarium probetur.*

15 *Liber extimi probat ad fauorem eorum qui descripti sunt, & praeiudicium illorum, qui descriptioni consenserint.*

16 *Limitatur procedere, quando expressus interuenit cõsensus.*

17 *Sciens & patiens sua bona ad extimum alterius describi sibi in dominio an praeiudicet, remissiue.*

QVAESTIO XXXX.

1 POTVISSET mulier † hæc ob vergentiam viri ad inopiam hypochecaria actione agens obtinere à marito doces suas sibi assignari, & consequuta fuisset immissionem in possessionẽ bonorũ mariti iure pignoris, & causa custodiæ, ita vt administrationẽ tantũ habeat, eamq; solam, q̃ maritus antea habebat, *Bart. in l. si constante num. 92. ff. sol. matri. Afflict. decis. 9. Soc. cons. 60. n. 2. vol. 1.* Neq; dicitur proprie restitutio, sed est sequestratio, & depositio in manibus mulieris pro eius assecuratione, ad effectum, vt onerib. matrimonii fructus deseruiãt, de quibus disponere in alium vsum quã in onera matrimonii nõ potest, minusq; bona sibi cõsignata distrahere. *d. l. si constante in princ. ff. solut. matr. in gl. penult. ibi, non est hic casus reddendæ dotis omnino*, & est *tex. in l. vbi adhuc. C. de iure dotium* & ita per illam glo. tenet ibi Bal. dicens ꝙ non desinit esse dos nomine & effectu, sed est quędã translatio simplex de viro in vxorẽ, & probant ibidẽ Paul. de Cast. Imol. Roman. & Ias. Baldusq; Nouellus *tract. de dote parte 7. priuilegio 47. Anchar. cons. 119. Alex. cons. 142. n. 13 vol. 1. & est communis opinio secundum Imol. in d. l. si constã-
2 te, & Bald. Nouellum proxime citatum.* At si † mulier aduersus maritum personali actione agẽs obtinet dationẽ in solutum, consequiť dominium & possessionẽ rerum sibi pro dote consignatarũ, *glo. in d. l. vbi adhuc. C. de iure dotium in verbo, eas res. Bart. & reliqui in d. l. si constante, Campegius, tract. de dote parte 3. q. 55. Soc. d. cons. 60. vol. 1.* referẽs ꝙ est communis do-
3 ctorũ conclusio. Potest etiã † aduersus tertios bonorum mariti possessores exprimi, maxime si marito vti prodigo fuit bonis interdictum qui non potuit bona sua distrahendo, possessionẽ ciuilem, vel naturalẽ transferre, etsi de facto tradidit; possessionem ciuilẽ vel naturalem nõ transtulit, *l. is cui bonis. ff. de verb. oblig. l. possessionem. ff. de acquir. possess. iuncta glo. & ita per illũ tex. in d. l. is cui bonis.* firmant ibi Paul. de Cast. Aret. Ias. Ripa, & Hier. Butrigell. Idem Aret. *in l. 1. §. si vir vxori. ff. de acquir poss.* & ita omnes transeunt, inquit Ripa, *in eadem l. is cui bonis* & est ratio, ꝙ prodigus nõ est simpliciter prohibitus cõtrahere, sed etiã bona sua administrare. Ideo
4 possessionẽ † tradere nequit, prodigiq; cõtractus, nec iur. firmatur, Ias. & Ripa *in d. l. is cui bonis*, vbi
5 magis cõmunis. Atq; etiã ex constituto † prodigi possessio transferť, quia vbi principalis contractus est nullus, per actũ fictum non transit possessio, vt voluit Argentinus filius Rainerii de Forliuio, *in d. §. si vir vxori.* & cõprobant ibi Aret. Soc. Alex. &
6 Ias. Sicut constitutũ † tutoris, curatoris, Pręlati, vel procuratoris generalis nõ prodest, nõ enim administratores rerũ alienarum aliter q̃ per veram traditionem possessionẽ transferre possunt, Bart. *in l. 1. in princ. ff. de acquir. poss.* & late cõprobat ibi Alex. plurimum dictũ hoc commendans, ꝙ verissimũ esse dicit ibi Ias. & Ripa quoq; sequiť, & consulendo idipsum voluit Alex. *cons. 81. vol. 3.* At si aduersus
7 filiũ † agere volet nodum in scirpo quærẽs mulier ista, quoniam remedium *c. reintegranda. 3. q. 1.* malæ fidei possessori nõ competit, Ripa. *in l. rem quæ nobis n. 27. ff. de acquir. poss. post Soc. ibidem & cons. 39. n. 5. vol. 1.* vbi cõmunis, & alii quos adducit Iacob. Menoch.
8 *de recuperan. poss. remed. 15. n. 62.* Quodq; mater † malæ fidei fuit, apparet ex eo ꝙ sui filii tutrix existẽs, nõ potuit hæreditatem paternã filio delatam repudiare, nisi causa cognita, & cum decreto iudicis consensuq; coniunctorũ pupilli, tametsi hæreditas damnosa foret, *l. tutor. ff. de bonor. poss. vbi Bart. not. per illũ tex. & plenius Bald. l. bonor. 3. q. C. qui admitti, & post eũ Ias. ibidem. idem Bald. in l. pupillorũ. C. de repudian. hæredit. vbi Alex. & Ias.* nam qui omissis iuris solennitatibus, quicq̃ facit, præsumiť esse in mala fide, *c. qui contra de reg. iur. in 6. vbi Dyn. & alii in addit. ibi signati,* præsertim cũ hęreditatem repudiauerit, & in bonis hæreditariis suas sibi dotes assignari cura-
9 uit. Neq; enim tutor † cõtrahendo cũ pupillo põt ad sui ipsius cõmodum auctoritatem præstare cõtractui, *Anchar. cons. 436. Rom. sing. 103. Curt. Iun. cons. 29.* nisi cum palã, & bona fide cũ pupillo cõtrahat *Soc. cons. 160 n. 15. vol. 2. & cons. 80. n. 17. vol. 4.* Contra-
10 ctusq; palam † & bona fide fieri diciť, quando cum potentia iudicis, & interuentu consanguineorum pupilli celebrať, *glo. in l. pala. C. de his quib. vt indignis, Ias. in l. frater à fratre. ff. de condit. indebiti, Curt. Iun. dict. cons. 24.*

11 Rursus præsupponit † constare de defectu dominii, huius mulieris agere volentis aduersus filiũ suum, tunc vtiq; spoliatus nõ restituiť, neq; eo casu verũ est ꝙ prædo ante omnia reintegratur, qñ notorie constat eũ esse prædonem, *Abb. in c. in literis de rest. spoliat.* vbi plenissime post alios August. Bero. *n. 68. & sequentib. Aym. cons. 248. n. 6. & cons. 302. n. 6. Menoch. remedio 1. nu. 113. qui communiter hoc teneri
12 testatur.* Nam etsi in † possessorio recuperandæ nõ admittanť exceptiones petitorium dominiumq; concernentes, si tñ fuerint oppositæ, & super eis dati articuli, tenet processus etiam super petitorio, & si fuerit exceptionibus replicatum, per processum ad vlteriora replicatio videtur reiecta, & exceptiones vel articuli petitorium conuenientes admitti, ideo actrix necesse haberet appellare, & non appellando acquieuisse petitorio censeretur, *Bart. in l. si duo. §. Iulianus. ff. de iur. Aret. in leg. naturaliter. §. nihil commune, sub numer. 9. ff. de acquirend. possession. Ripa ibi numer. 72. Fabius Acoramb. numer. 57. Bolognin. numero 84. Aug Bero. in cap. primo numer. 20. de restit. spoliat. Iac. Menoch. de recuper. poss. primo remedio numer. 161. & sequent.* atque vbi receptæ sunt in pe-

in petitorio probationes, iudex debet super peti-
13 torio iudicare, *Aym.d.conf.302.n.5.& 6.* Nec obstat † quod in libro extimi non filius possidens sed mater agens volens sit descripta, quoniam liber extimi non probat possessionem etiam eius qui soluit tributa & vectigalia, quando alius eo tempore reperitur possidere, aliter vero pro extimo communis præsumitur, *l.si pater. C.de action.empt. vbi per illum textum ita tenent Bart. Bald. Ang. Salic. & melius Paul.de Cast.Soc.cons.46.nu.2.vol.3. Caccialup. in l. admonendi n.82.ff. de iur.iur.*

14 Et vtique † liber extimi facit præsumptionem, donec tamen contrarium probet, *leg. solennibus vbi casus iuncta glo.C.de rei vendicat.* & notant ibi Bart. & plenius Bald.Salic.& Paul.de Cast.

15 Nec † in contrarium facit, quod liber extimi probat ad fauorem eorũ qui ibi descripti sunt, & præiudicium illorum qui descriptioni consenserunt præallegatæ, *per Ias.in l. decem n.33. & 36. ff.de verb.obligat Alex.cons.10.nu.8.vol.4.cons.77.nu.11.vol.6.*
16 *Afflict.decis.364.n.7.* Hoc namq; † procedit, vbi quis expressè consensit descriptioni in extimo factæ ad fauorem alterius, vt est de mente Bart. *in l.iura.C.de omni agro deserto lib.11.* Secus vbi scientia & patientia tantum interuenit, quæ consensum non inducit secundum Alberic.in terminis iuris ad hoc notãtem tex. *in d. l. solennibus*, vbi ait quod ille tex. est contra opinionem rusticorum, eo ꝙ scientia & patientia non inducit consensum, & facit *l.qua dotis, cum ibi notatis per Ias & alios.ff.sol.matrim. & l.qui tacet, vbi Dec & Cagnol.ff.de reg.iur.in 6.* Quocirca & filius sciuisset, & passus fuisset, matrem filii bona in libro extimi, sub nomine proprio ipsius matris, descripta tenere, pro suis & tamque sua, collectas etiam pro eis soluendo, hoc non probat traditionem possessionis à filio factam, nec præiudicat possessioni filii.

17 Atque de † scientia & patientia eius qui scit, & patitur alium sua bona tenere ad suum extimum, an acquirat ius in dominio illi cui descripta sunt, vide Rom.*cons.291.n.7.Soc.cons.205.n.1.vol. 2. & pulchre Bald.cons.1. per totum vol.1.* quod non discutio, quia mater & filius super hoc non altercãtur, quare mulieri consulo, vt caueat ne Diabolus illam decipiat in indignatione, quam de filio concepit, sed potius sua iura dirigat aduersus tertios possessores bonorum mariti.

SVMMARIA.

1 *Mater quomodo cum matre in generatione concurrat.*
2 *Prodigalitas peccatum est, & quare.*

QVÆSTIO XXXXI.

QVONIAM præter rerum ordinem est quod mulier sæuiat in filium, cũ matrum amorem maximum esse compertũ sit, scriptũ est enim apud Isaiam: Nunquid obliuisci potest mulier infantẽ suum, vt non misereatur filio vteri sui. Præterea ait Philosophus matres magis sunt amantes filiorum ꝗ patres, laboriosior enim est conceptus & partus matrum, & magis sciunt, qui ipsarum sint filii, refert & sequitur S. Thomas *2.secunda quæst.26.art.10.* filiusque dicitur portio viscerum matris. *l. 1. §. 1.ff.*
1 *de vent.inspicien.* Hinc quidã † Philosophorum dixerunt, ꝙ mater in conceptione præbet materiam quæ est sanguis menstruus, pater aũt dat formam S. Thomas *3.parte q.32.art 4.* sed receptior est opinio dicentium, ꝙ mater causa est actiua partialis cum patre, qui cum matre integrãt vnam causam totalem, ponentes quatuor requiri ad officiũ maternum, primũ est ministrare materiam 2. actiue concurrere ad productionẽ prolis quantum ad vltimam dispositionẽ ad animã introducendam ad formã vltimam eductã de potentia maternæ. Tertiũ prolem in vtero conseruare, 4. ipsam vsque ad tempus partus augumẽtare, hæc habenẽ apud Gabrielẽ Biel super 3.sententiarum, *dist.4.q.vnica circa principium.* vbi plene post alios ibi citatos, & tenet quoq; Scotus ibidẽ pleno stylo dicens, ꝙ mater est causa actiua cum patre, respectu formationis corporis prolis, tamẽ minus principalis & secundaria & cũ patre integrans vnã causam totalem, & in finalibus verbis subiungit ꝙ corpus prolis magis formatur de materia ministrata à matre quam de materia ministrata à patre. Allegans Galenum & Auicennã, quibus tanꝗ expertis standum esse dixit. Peccat igitur mater ista contra caritatem agens & contra instinctum naturalem peccauit, & pater istius prodigaliter viuens & filium paterna substantia priuatum relinquens. Prodigalitas nã-
2 que semper est peccatum † opponitur enim auaritiæ, quia medium virtutis per vtrunq; extremorum corrumpitur, & ideo dicitur peccatum, quia bonũ virtutis corrumpit. S.Tho.*2.secũda q.117. art. 2.* dicens, in præcedenti art. ꝙ prodigalitas est excedere in dando, & deficere in retinendo, & in acquirendo & prouenit frequenter ex gula & luxuria & aliquando ex iactantia, & plene prosequitur B.Antoninus *parte 2.tit.6.c.8.* Vbi etiam narrat ꝙ quidã miles nobilis & diues consumpta substantia incepit egere, & desperatione præuentus Diabolũ inuocauit, cui apparens ab eo petiit Diabolus abnegationem fidei, & vt eius vxorẽ ad se adduceret, post hęc ostendit illi locũ in quo thesaurum inuenit, iis peractis vxorẽ nesciam huius rei adducebat ad locum sibi à Diabolo demonstratũ, quæ in via inueniens ecclesiã rogauit maritũ vt permitteret intrare & aliquãtulum orare, dum ibi oraret dormitauit. Virgo autem Maria sumpta forma eius mulieris sibi deuotæ egrediens ecclesiam vna cum marito mulieris, quæ dormiens in ecclesia remanserat inscio marito ascenderunt equos, simul pergentes, cum peruenissent ad locum Diabolus cœpit fremere, & contra militem clamare, hæc est illa quæ destruit opera mea, Mater Iesu, iis auditis miles exterritus proiecit se ad pedes Beatæ Marię, quæ Diabolo dixit vade Sathanas, meis deuotis ne noceas, qui cum magno vlulatu disparuit, postea virgo militem reprehendens admonuit vt pœnitentiam ageret, & quòd rediens vxorem suam in Ecclesia orantem inueniret, & ita factum est. Qui ambo domum reuersi de cetero fideliter Deo seruierunt. Hæc scribo vt horum exemplo ceteri instruantur ne in perditionem animæ suæ bonis consumptis labantur.

SVM-

SVMMARIA.

1 *In substitutione fideicommissaria de proximioribus facta nepos non succedit vna cum patruo.*
2 *Imo secundum alios filius subintrat locum patris & succedit cum patruo.*
3 *Limitatur non procedere quando substituti sunt superstites.*
4 *Limitatur secundo quando substitutio facta est de filiis & descendentibus.*
5 *Limitatur quinto quando substitutio facta est de certis gradibus personarum.*
6 *Limitatur quarto quando agitur de fideicommisso ascendentis.*

QVÆSTIO XXXXII.

1 QVÆRITVR an † in substitutione fideicõmissaria de proximioribus facta filius subintret in locum patris præmortui & succedat vna cum patruo, veritas pendet à veritate, *glos. in l. cum ita. §. in fideicommisso. ff. de leg. 2.* vbi Bald. partem negatiuam sequitur, quod in successione hominis filius non subintrat locum patris, quia consideratur affectio testatoris, quam maiorem habuisse præsumitur ad eos qui sunt proximiores in gradu, quam ad eos qui sunt remotiores, licet secus in successione legis esse dicat, & hanc opinionem late defendit Decius *cons. 1.* vbi magis communem eam esse affirmat, *& in leg. si auia. C. de successorio edicto*, vbi ita inductum fuisse in curia Romana refert, eandem sequitur opinionem Nico. Bellon. *consil. 50.* vbi dixit vix discerni posse quæ sit communis opinio, postea subdit, quod hæc est magis communis, pro qua etiam considerat multas coniecturas, quæ in incontingentia facti considerari possunt, & hanc quoque partem negatiuam sequitur Paris. *consil. 30. colum. fin. volum. 2. & plenius cons. 37. num. 69. cum sequentibus eo vol. vbi sub num. 74.*
2 ait quod est communis conclusio. Alia est † opinio affirmatiua, quod filius subintret in locum patris, eo quod testator substituendo proximiores eos vocasse videtur eo ordine quo ab intestato succeditur, ita videtur voluisse glossa penult. relata ad textum, *in dict. leg. cum ita. §. in fideicommisso. ff. de leg. 2.* vbi, tex. disponit quod in relicto facto familiæ vocantur proximiores, glos. ibi dicit, quandoque qui sunt in gradu impari æqualiter admittuntur vt filii fratrum, cum fratribus. *Auth. cessante. Cod. de legit. hered.* quam glos. approbat ibi Imol. & hanc partem affirmatiuam tenet Alex. *cons. 26. nu. 15. vol. 3.* vbi dicit quod cum ea transeunt magis cõmuniter Doctores excepto Baldo, vbi etiam additio ad eundem Alex. eandem probat opinionẽ, & refert Bald. pro ista parte consuluisse, & alios etiam plerosque eandem partem tenentes adducit, & communiter approbatam affirmat, vbi agitur de relicto facto familiæ vel agnationi in genere, cum ad certum gradum testator respexisse non videatur, sed tamen ad familiam quæ per patruũ & nepotes pariformiter conseruatur, & hanc partem plene confirmat Ias. *cons. 215. volum. 2.* vbi per quatuor columnas hanc sententiam tuetur & dicit eam veriorem & iudicando & consulendo tenendam; & decisio Baldi, *in dict. §. in fideicommisso*, non est sine dubio, inquit Aym. *consil. 67. numer. 5.* vbi multos refert contra Baldum consulentes, *GoZad. cons. 4. num. 31. in fin. inquit Dec. Baldum sequentem in dict. cons. 1. consuluisse contra communem.* Et hac †
3 affirmatiua parte retenta limitatur non procedere, quando substituti sunt superstites, cum eo casu fratres solummodo vocati dicantur exclusis nepotibus fratrum postea defunctorũ, plene Paris. *d. cons. 37. num. 47. & sequentibus* eandem opinionem amplectitur Ruin. *cons. 181. nu. 2. & 5. vol. 2.* Secundo
4 † limitatur non procedere, quoniam substitutio facta foret de filiis, quasi quod filii nominatim vocati sint & excludant nepotes. *Ruin. cons. 163. nu. 9. vsque in finem consilij vol. 3. & cons. 181. vol. 2. & additio*
5 *ad Alex. superius relata.* Tertio † limitatur non procedere vbi agitur de relicto facto fratribus vel filiis aut certis gradibus personarum, quia tunc filius non subintrat in locum Patris, & quod ad certas personas certosque gradus testatorem respexisse videtur, ideo prior in gradu posteriorem excludit, & filius cum patruo non succedit, vt habetur in addit. ad Alex. *cons. 26.* idemque repetitur *in addit. ad eandem cons. 204. sub n. 6. vol. 2.* vbi multis relatis, qui partem negatiuam tenent declaratur intelligi debere secundum distinctionem supra relatam.
6 Quarto † limitatur procedere, quando tractatur de fideicommisso ab ascendente relicto vel à patruo, tunc nepos intrat in locum patris, secus si tractetur de successione alterius. Idem Ruin. *dict. cons. 163.* vbi multos ita tenentes commemorat, idemque voluit Aymon, *cons. 67. num. 5. GoZad. cons. 4. num. 31. in fi. & est de mente Decii cons. 1. col. 2. & Parisii in consiliis super relatis.* Et in materia præmissorũ videnda sunt quæ plene habentur apud Ant. Gabriellum, *lib. 4. conclusionum tit. de fidecommiss. conclusione 3. Grammat. decis. 63. num. 5. Benintend. de Cesena decis. 88.*

SVMMARIA.

1 *Compendiosa substitutio filio impuberi facta matrem excludit secundum magis communem.*
2 *Contrarium multi tenuerunt præsertim antiquiores quod matrem non excludat secundum aliam magis communem.*
3 *Vbi de æquitate vel de iure & de facto indicandum est bonum esset litem componere.*
4 *Clausula codicillaris in testamento apposita substitutus directo succedere potest & matrem excludere.*

QVÆSTIO XXXXIII.

1 DE compendiosa † filio impuberi facta respondeo, quod compendiosa substitutio per verbum commune, filio impuberi sine temporum distributione facta, pupillarem continet verbis generalibus expressam, & matrem in medio existentem excludit, cum fauor pupilli ne intestatus decedat fauore matris sit potentior, ita vt intra tempora pubertatis iure directo valeat, post vero iure fideicommissi, Alex. *in l. Centurio. ff. de vulg. & pupill. & in l. precibus. C. de impube. & aliis*

 substit.

subſtit.& conſ.12.num.2.volum.3 & alibi ſæpe Iaſ. dict.l. Centurio.n.45.& in dict.leg.precibus num.15.& ibi plene Ripa num.119. & ſatis copioſe Caccialup.ibidem, *num.97.*& Curt.quoque Iun. tam legendo quam conſulendo eandem firmat opinionem, *in d. l.precibus n.62.& conſ.86.n.7.Bero.in cap.Rainutius in fine de teſtamentis. Dilectus de arte teſtandi tit. de ſubſtit. caut. 5.Corn.conſ.28.vol.4.& conſ.187.vol.1. Bertrand. conſ.16. n.7.vol.1.& conſ.145.n.2.vol.2.Marian.Soc. Iunior. conſ. 94.num.28.volum.1.& conſ.134. num.37. volum.eo.* & quotquot ſupra citati fuere affirmant magis communem opinionem eſſe & præſertim Bertrand. & Socinus Nepos dicunt ſaltem hodiernis temporibus communem hanc partem eſſe. Apud † vero antiquiores contraria communior fuit, multiq; & præſertim Bart. vbiq; ſecati ſunt opinionẽ antiquiorum, qui pro matre tenuerunt, ꝙ omni tempore ſit fideicommiſſaria, ita vt legitimam & Trebellianicã mater retinere poſſit, & inter cæteros cõſuluit Aret.*conſ.154 Io.de Anan.conſ.60. Fulgoſ. conſ.33.*qui omnes atteſtati ſunt hãc cõmuniorem opinionem eſſe, & Lancellot.Galliaula *in d.l.Centurio.n.81.in fi.*dixit ꝙ hæc eſt magis cõmunis opinio, Afflict. *deciſ.367.n.3.* dicit tandẽ poſt longam deliberationẽ fuit votatũ per omnes Dños de cõcilio, ꝙ ſit omni tempore fideicommiſſaria matris fauore, quia iſta verior & cõmunior eſt opinio. Quare vere exordit̃ Aret.*in ſup.alleg.conſ.* ex mente diui Hieronymi ſuper Danielẽ periculoſum eſſe de ſententiis Patrũ variantib. iudicare, & dixit Decius, *conſ.228.n 4.in fi.& d.l.precibus n.19.* ꝙ non facile diſcerni poteſt, q̃ ſit magis communis opinio, & Caccialup.*d.l.precib.n.79.*inquit hanc concluſionem Deciſione Cæſaris indigere, & ideo Bart. decreuiſſe procurare hoc dubium vna cũ aliis ab imperatore decidi, niſi fuiſſet morte præuentus. Idcirco Ioãnes † Petruccius dixit, vt referunt Caccialup. & Soc.ſimul conſulentes; inter eius conſilia, *conſ.150.n.42.vol.1.*& Dec.& idem Caccialup.*d.l.precib.*non iniuſtũ eſſe propter diuerſitatẽ opinionũ litẽ inter matrem & ſubſtitutũ componere & philoſophico tẽperamento vti matri legitimam aſſignando, trebellianicã vero & cætera bona ſubſtituto, & ita fieri debere conſulunt, vbi iudicandum eſſet de æquitate vel ex arbitrio à partib. dato, vel ex forma ſtatuti de iure & de facto, & quamuis in arbitrio magis q̃ in ratione ſit compoſitio fundata, non tamẽ in rebus multum dubiis ſpernenda, idemq; confirmãt ea quæ dixi ſupra *q.10.n.28.& 29.*

2

3

4 Verum ſi † in teſtamento appoſita eſt clauſula vulgariter, pupillariter & per fideicommiſſum, erit in facultate ſubſtituti, vtrũ velit directo ſuccedere pupillo, & matrẽ excludere, an per fideicommiſſum, *vt eſt tex.in l.recuſare.§. Titius, & ibi Bart.& Alex.ff.ad Trebell.& in l. centurio.ff.de vulg.& pupill. & plenius Aret.& pleniſſime omniũ ibidem Galliaula. n.485. Dilect.de arte teſtan tit. de ſubſtitutionis cautela 6.nu.4. Lancellot.Politus tract.de ſubſtit.tit.de ſubſtitutione compendioſa n.44.Soc.conſ.25.n.12.vol.1.Ruin.conſ.91. nu 4. vol.2.Pariſ.conſ.36 n.4.vol.2.*& hæc eſt communis opinio & referunt Politus, Ruin.& Pariſ. eandem communẽ eſſe affirmant Io. Coraſius *in leg.precibus n.66.de impub.*licet ipſe contrarium teneat & malè per prædicta. Si ergo antiquior ſententia præualet mater habet intentũ, ſin aũt eam ſententiam ſequi volumus, quæ matri aduerſatur, propter c. *ſi pater de teſt.in 6.*matrẽ excludens, ſaltẽ in foro conſcientiæ matri conſultũ eſſe poteſt, *1.per text.in l.nam etſi parentibus. ff. de inofficioſo teſtam.* ibi non minus pie parentibus, q̃ filiis relinqui debet, ex quo infert̃, ꝙ pietas quæ pro matre eſt rigori dicti c.ſi pater præfertur, *l.quod ſi Epheſi.ff.de eo quod certo loco. Abbas in c.quia propter. de elect.* quibus concordant, quæ dixi ſupra *quæſt.6.*vbi habetur ꝙ parẽtes ſunt principium generationis & eſſe, ideo ponitur ſub præcepto decalogi ſubuentio parentum. Ad idem eſt quod dicetur Eccleſiaſtici 7.Gemitum matris tuæ ne obliuiſcaris, memento quoniam niſi per illam natus non fuiſſes, & retribue illi, quomodo & illa tibi, ſuadent hæc ſententiam illam amplectendam. eſſe in foro conſcientiæ, q̃ matri fauet, quoniam tametſi verũ ſit ꝙ lex quamuis dura ſeruanda eſt, *l. proſpexit.ff.qui & à quibus*; Secundum eſt in foro cõſcientię, qui eſt forus boni & ęqui. Canophilus inferius allegandus *priuilegio 12.poſt Baldum in l. mica. C.de confeſſis*; Diſpoſitio verò *c. ſi pater.* proculdubio dura eſt, ergo non ſeruãda in foro conſciẽtiæ, ꝙ dura ſit de ſe, patet atq; confirmat Decius, *in leg. precibus n.10 C.de impuberum.* Etenim ſi filio teſtanti non liceret priuare matrẽ legitima, quare durum profecto videt̃, quod patri pro filio impubere teſtanti liceat, ꝙ ipſi filio non liceret. Secundo ſententia hæc à ſimili comprobatur *ex c. finali. 17. q. 4.* ibi in poteſtate habebat non reddere, ſed iure fori nõ iure poli, & alias ſapientiſſimi legimus ius fori, & poli differre, ſicuti etiam probatur ex Gloſ. finali *in c.filius noſter. de teſtamen. & probat Riccard. in 4.diſtin.45.art.4.quæſt.1.* & idẽ Medina confirmat Thom. *2.q.3.prima quæſtionis principalis.* quicquid ergo ſit de iure fori ad minus de iure poli ob concurſum æquitatis naturalis mater præferenda veniet ſubſtituto quoad legitimam, de qua quæritur tertio, vbi ius canonicum concurſum non habet cum iure naturali, canon ſeruatur in foro fori, & ius naturale in foro poli, Benedictus Canophilus *tract.fori & poli priuilegio 2.& 13. Abbas in c. quia plerique numer.9.& 18.de immunit.eccleſiaſt.*plane c. ſi pater excludens matrem à legitima filii impuberis defuncti ab æquitate naturali deuiat, *dict.leg. nam & ſi parentibus* & ſumpto argumento à ſimili confirmat gloſ.*in dict.c.finali 17.quæſt.4.* ergo vtrunque ius in ſuo foro admittendum erit, nempe ius poli in foro Dei, & ius fori in tribunali humano.

Quarto tametſi ius canonicum poſitiuum ſeruandum ſit in foro conſcientiæ, fallit tamen in certis caſibus, quos Doctores enumerant in diuerſis locis, & ſummiſtæ cumulant, vt Angelus, Syluester & alii in verbo lex, & inter alios hic caſus ponitur, quoniam lex ipſa differentiam facit inter forum contentioſum & forum conſcientiæ, & ex aliis credo iuſtiorem æquioremq; ſententiam eſſe per matrem quoad legitimam, ſaltem in foro conſcientiæ.

SVMMARIA.

1 *Matri consultum est saltem in foro conscientia non obstante dicto capitulo si pater.*
2 *Ius fori & poli quandoque differunt.*
3 *Mater substituto praefertur quoad legittimam.*
4 *Ius canonicum positiuum & si seruandum sit in foro conscientiae.*
5 *Fallit tamen in pluribus casibus.*

QVAESTIO XLIIII.

SI ergo antiquorum sententia praevalet, mater habet intentum, sin autem eam sententiam seq volumus, quae matri aduersatur, *propter c. si pater de test. in 6.* matrem excludens, saltem in foro cõsciẽtiae matri consultum esse potest. Primo per tex. *in l. nam etsi parentib. ff. de inoff. test.* ibi non minus pie parentib. q̃ filiis relinq debet, ex quo infertur ꝙ pietas, quae pro matre est rigori *dicti c. si pater praefertur l. quod si ephesi ff. de eo, quod certo loco. Abb. in capit. quia propter de elect.* quib. concordant, q̃ dixi supra *recol. 6.* vbi habetur ꝙ parentes sunt principium generationis, & esse, Ideo ponitur sub pcepto decalogi subuentio parentum. Ad idem est, ꝙ dicitur ecclesiastici 7. gemitum matris tuae ne obliuiscaris, meméto quoniã nisi per illã natus nõ fuisses, & retribue illi quomodo, & illa tibi, suadent haec sententiã illam amplectendã esse in foro conscientiae, q̃ matri fauet, quoniã tametsi verũ sit, ꝙ lex quamuis dura seruauda est. *l. prospexit. ff. qui, & à quib.* secus est in foro conscientiae, quia est forus boni, & aequi, Canophilus inferius allegandus *priuilegio 12. post Bald. in l. vnic. C. de confessis,* dispositio vero *c. si pater,* procul dubio dura est, ergo nõ seruanda in foro conscientiae, quod dura sit de se patet, atque cõfirmat Dec. *in l. preci. n. 10. C. de impuberum.* Etenim si filio testanti non liceret priuare matrem legitima, durum profecto videtur quod patri pro filio impubere testanti liceat quod ipsi filio non liceret. Secundo sententia haec à simili comprobatur *& c. fin. 17. q. 4.* ibi in potestate habebat non reddere, sed iure fori, non iure poli & alias saepissime legimus ius fori, & poli differre, sicuti etiam probatur ex gloss. finali, *in c. filius noster de testam. & probat Ricard. in 4. dist. 45. art. 4. quaest. 1.* & idem Medina confirmat. *Thom. 2. quaest. 3. 1. quaestionis principalis.* quicquid ergo sit de iure fori ad minus de iure poli ob concursum aequitatis naturalis, mater praeferenda veniet substituto quo ad legitimam, de qua quaeritur tertio vbi ius canonicum concursum non habet cum iure naturali canon seruatur in foro fori, & ius naturale in foro poli. Benedictus canophilus tract. fori, & poli *priuilegio 2. & 13. Abb. in c. quia plerique n. 7. & 18. de immun. eccles.* plane *c. si pater* excludens matrẽ à legitima filii impuberis defuncti ab aequitate naturali deuiat *d. l. nam et si parentib.* 4 & sumpto argumento a simili confirmat gloss. *in d. c. fin. 17. quaest. 4.* Ergo vtrunque ius in suo foro admittendum erit, nempe ius poli in foro Dei, & ius fori in tribunali humano. Quarto tametsi ius canonicum positiuum seruandum sit, in foro conscientiae, fallit tamen in certis casib. quos doctores enumerant in diuersis locis, & summistę cumulãt, vt Angelus, Syluester, & alii in verbo lex, & inter alios, hic casus ponitur quando lex ipsa differentiã facit inter forum contentiosum, & forum conscientiae, & ex iis credo iustiorem aequioremque sententiam esse pro matre, quo ad legitimam saltem in foro conscientiae, vti facit *d. c. finale 17. quaest. 4.* tunc non seruatur ius positiuum in foro conscientiali, ad quod facit *c. tua de sponsalib.* vbi pro matrimonio vnum deciditur in foro iuditiali, aliud in paenitentiã, sane *c. si pater* iure positiuo nititur, vt probatur *ex S. Thoma 2. 2. quaest. 95. art. 2. in responsione ad finem,* vbi inquit lex humana si habet aliquid vigoris ex lege naturali, valet, non tamquam sit solum lex positiua, sed etiam, quia à lege naturali deriuatur, At si à lege naturali non deriuatur ex sola lege humana vigorem habet, vtique vero *c. si pater* ortum non habet à lege naturali, vt praemissum est, & infra dicetur quo circa ex sola humana opinione auctoritatẽ habet, nimirum ergo si in foro conscientiali teneri non debet. Quinto vbi lex ex rigore quodam fouet lucrum proximo odiosum, tunc in foro conscientiae illa non seruatur, quia naturali aequitate munita non est, per ea, quae adducunt Syluester in summa *verbo lex n. 9. c. 10. Tabien. eodem verbo n 28. in fine.* Porro *c. si pater* priuans matrem legitima, & lucrum matri odiosum aequitate naturali reluctante inducit, proinde *c. si pater* in foro poli nõ disponit, & illuc vim suam extendit. Sexto, opinio, quae pro matre est ẽt in foro fori fulcitur auctoritate eminentiss. viri Archidiaconi *in d. c. si pater n. 4. in fine* cuius fides in lectura sexti ita fulget, quod Rota *decis. 348. in antiquis* dixit caeteris eius opinionẽ praevalere, sequitur Fel. *in c. 1. de constit. nu. 53. vers. quarto limita,* sed sic est quod authoritas Rotae communi praevalet opinioni, vt firmat Barbatia *in c. olim de litis contest.* & additio ad Decium *in l. iure sanguinis. ff. de reg. iur.* igitur Archidiaconi authoritas à patribus Rotae Romanae probata communi praeualere debet opinioni. Non desunt insuper plaerique alii iuris ciuilis interpretes, qui huic adhaerent sententiae, *vt in d. l. precibus. Bald. Corn. & Dec. atque in authent. nouiss. c. de inoffic. testam. Fabianus de Monte post Angelum, & Barbat. ibi citatos, & plenius Ludouicus Gomesius in repetit. c. vt animarum de constit. in 6.* vbi pro matre communem testatus est opinionem esse, & alii quoque eandem tenent quos supra retuli *n. 8.* Non obstant quae in contrarium adducuntur & primo non aduersatur, quod Lancellotus Decius dixit, *in dicta leg. precibus* quod canones seruari debent etiam in foro conscientiae, quia cooperante spiritu sancto procedunt, *50. dist. c. si quis diaconus.* Ad id quod dicitur, canones seruandos esse in foro conscientiae, responsio habetur ex quarto fundamento partis affirmatiuae, caeterum ad id quod dictum est, canones spiritu sancto dictante emanasse. Respondetur verum esse in necessariis ad salutem, in quibus iudicium ecclesiae errare non potest, in aliis vero quae pertinent ad particularia facta, vt cum agitur de possessionibus, vel de cri-

criminibus, vel de huiusmodi, possibile est iudicium ecclesiæ errare, sic docet S. Thomas *quolibet. 9. quæst. vlt. artic. 16.* ad idem facit text. *in c. à nobis de sent. excommun.* vbi dicitur iudicium Dei non fallit, nec fallitur. Iudicium autem ecclesiæ nonnunquã opinionem sequitur quam fallere sæpe contingit, & falli, propterea multoties canon vnus corrigit alium, hinc est quod papa in omnibus dispensandi authoritatem habet exceptis fidei articulis, vti volunt canonistæ, quos refert Dec. *in c. quæ in ecclesiarum n. 45. de constit.* verum ex hoc non infero papam errasse in editione *capit. si pater*, sed duntaxat affirmo, ab humana processisse opinione, ob idq; in foro conscientiali seruandum non esse. Nec mirum hoc cuiquam videri debet, quoniam multi sunt casus, in quibus canon etiam in foro exteriori non seruatur, quos congerit Syluester in eius summa *verbo lex. n. 13.* dicens, quod in iure canonico sunt aliqua non ligantia, & non tenenda, tam quo ad textum, quam quo ad glossas, etiam quo ad doctores ecclesiasticos. Hinc Ricardus ait *in 4. distin. 26. art. 1. quæst. 3.* Omne quod à Deo mediante homine instituitur per hominem potest destitui, quod patet, quia canones non habentes vim, nisi ex iure positiuo ecclesia potest destituere, quamuis à Deo mediante ecclesia, fuerint instituti. Non obstat etiam Soc. *in l. 2. ff. de vulg. & pupil.* dicens quod qui authoritate legis quicquam facit, non dicitur peccare, quia lex canonica nihil permittit cum peccato. Respondetur admittendo quod *c. si pater* non contineat peccatum, neque illud improbo tamquam sit peccati nutritiuum, sed data eius validitate ab humano iudicio proficiscente differentiam constituo inter forum fori & forum poli, stant enim ista simul, quod *c. si pater* contineat rigorem, & quod non sit peccati nutritiuum, sed tantum id pro vero affirmo, quod rigor iuris positiui non admittitur in foro conscientiæ, vt inquiunt canonistæ *in d. c. quia plerique de immun. eccl. in d. c. quia propter de elect. & alibi sæpe notat.* subiungitur verum quod forũ cõscientię temperat rigorem *cap. si pater*, æquitate naturali ita suadente.

SVMMARIVM.

1 *Subditus extra territorium contrahens ligatur proprio statuto.*
2 *Mulier prohibita sua bona distrahere extra territoriũ contrahere nequit.*
3 *Satutum inhabilitans personam respectu certa formæ vbique.*
4 *Statutum contrahere prohibens absque certa solemnitate non afficit contrahentem extra territorium secundum aliquos.*
5 *Imo etiam extra territorium subditum prohibere potest.*
6 *Subdito extra territorium contrahente cum forense, qui ignorat statutum, contractum substinetur.*
7 *Et subditus pœna statuti punitur.*
8 *Statutum simpliciter contrahere prohibens, non comprehendit subditum extra territorium contrahentem.*
9 *Contrarium deciditur quando statutum est fauorabile.*
10 *In venditione annui census non venditur res, nec fructus rei sed seruitus realis percipiendi singulo anno quid certum.*
11 *Prohibita alienatione, prohibetur hypotheca cum reali traditione, vel clausula constituti appositione.*
12 *Prohibita alienatione prohibetur annui census venditio.*

QVÆSTIO XLV.

Statuto cauetur neminem stabilia bona in illius territorio possidentem ea alienare posse sine licentia, & non seruata forma ibi posita, sub pœna de qua in eo sentio reum inquisitum in currisse pœnam statuti per venditionem annui census super bonis suis alibi exposito venditionis instrumento, quam in loco statuentium, vbi bona censui supposita sita sunt, & vnde originem & domi-
1 cilium habet venditor census. Quoniam † statutum prohibere potest subditum ne extra territoriũ statuentium contrahat, & de gestis extra iurisdictionem ipsorum subditum non parentem punire, *l. fi. ff. de decretis ab ord. facien. l. fin. Cod. de cõmert. & mercat. vbi Bald. & Sal. l. relegatorum. §. intercedere. ff.*
2 *de interdict. & relegat.* vbi Bart. notat, quod stante statuto, quod nulla mulier possit alienare sua bona sine consensu consanguineorum, mulier subiecta statuto, eo ligatur etiam extra territorium statuentium contrahendo, quia subditus statuto vbique dicitur illi subditus esse, alioquin de facili statutum elusorium redderetur.
3 Et sicuti statutum simpliciter inhabilitans personam vbique locorum, eam inhabilem reddit, Idem dicendum est quando inhabilitat personam non simpliciter, sed respectu formæ non seruatæ, ita Bald. & Ang. tenuerunt, quos vna cum aliis refert Caccialap. *in l. cunctos populos n. 103. vers. cum autẽ & n. 106. circa fin.* vbi hoc de communi mente doctorum esse inquit, *Cod. de sum. trinit. & fid. Catbol. Bald. cons. 60. n. 1. vol. 5. Paris. cons. 99. n. 54. & seq. volum. 1. Ruin. cons. 160. n. 3.* vbi plene *vol.* 4. communem referens.
4 Non obstat, † si dicatur contrarium plerosque tenere dicentes, quod quando statutum prohibet ne contractus ineatur nisi seruata certa solennitate, tunc subditus alibi contrahens non ligatur, quoad solennitatem proprio statuto, sed eam seruare tenetur, quæ viget in loco celebrati contractus, *Aret. cons. 58 n. 2. & cons. 73. nu. 6. & seq. sequutus Bart. in d. l. cunctos populos 6. quæst. Ruin. cons. 101. n. 8. vol. 1. & cons. 53. n. 14. vol. 2.*
5 Responde † quo ad actum contrahendi, hæc ita esse connexa, res & contractus, quod eorum idem debet esse iudicium *c. cum te de ætat. & qual. Bal. in l cũ actum ff. de neg. gest.* Hæc. n. persona prohiberi potest, quin prohibeatur, & res alienari. Neque potest contractus irritari, quin & personam contrahentem & rem in contractum deductam afficiat, ita quod posito vel prohibito vno, ponitur, vel prohibetur & aliud, differentia igitur, quam facit Bart. inter statutum prohibens personam alienare,

lienare, vel rē alienari vel contractū de re fieri, videtur esse magis verbalis, quam realis, sicuti sentire videtur Caccialup. *d. l. cunctos populos n. 103. post medium*, referens etiam ibidem circa principium Bal. dicentem hæc inter se æquipollere, & voluit quoque Ruin. *cons. 101. n. 8. in fi. vol. 1.* & hanc partem magis communiter doctores approbant, ex fide Caccialupi *in d. l. cūctos populos. & Ruin. d. cons. 160. n. 3. vol. 4*

6 Non obstat quod subditus contrahens extra territorium ligatur proprio statuto, quando subditus cōtractum init, at si cum forense statuti dispositionem ignorante contrahat, sustinetur contractus, ita tenuisse fertur Zuccariam Triuisanum de Venetiis, quem referunt Caccialap. *d. l. cunctos populos n. 106. Marsil in l. fi. n. 145. ff. de iurisd. om. Iud. Aret. cons. 54. & cons. 73. Paris. cons. 99. n. 57. vol. 1.* Re-

7 spondetur contrarium procedere quando pæna apponitur annullationis contractus, in quibus terminis loquuntur omnes Zaccariam Triuisanum sequentes, sin autem pater annullationem contractus statutum singulariter vtrique contrahentium pænam pecuniariam imponit, non inconvenit forense impunito remanente subditum puniri, quia tunc pæna suos tenet auctores, *l. sancimus C. de pænis. Bald. in l. prima C. de his quæ pæna nomine. Ruin. d. cons. 160. n. 4. vol. 4.* dicens hoc esse de mente aliorum, aliter fraudibus via apperiretur, quæ non facile detegi possunt.

8 Non obstat quod subditus extra territorium statuto subiicitur, quando id ipsum exprimitur in eo, sin autem statutum simpliciter disponat, non trahitur ad incolam extra incolatum suum contrahentem, *Marsil. in l. fi. n. 144. ff. de iurisd. omn. Iud. Alex. cons. 41. n. 6. vol. 5. Bertrand. cons. 9. n. 5. vol. 3. parte*

9 *1. Ruin. cons. 53. n. 3. vol. 2.* Quoniam † immo etiam si simpliciter statutum provideat afficit subditum extra iurisdictionem contrahentem, si statutum sit fauorabile, contrarium vero procedit in statuto in odium aliquorum ædito, *Bart. d. l. cunctos populos 6. quæst.* & ita se habet communis opinio refert Caccialup. *ibidem num. 105.* & ita quoque declarat Alexan. *d. con. 41. num. 9. in 4.* Et quælibet dispositio dicitur esse fauorabilis, etsi odium admixtum habeat, vbi principaliter aliquid disponit ad fauorem, licet secundario in aliorum redundet odium, *l. qui exceptionem. ff. de condit. indeb. l. si quis nec causam ff. si certum petatur, Alex. cons. 197. n. 7. vol. 7. Riminal. cons. 43. nu. 5. & 6. vol. 1. Tiraq. de retract. consanguineorum §. 30. gl. 1. n. 5.* statutum quippe de quo agitur editū fuit ne reb. suis quis abutatur, ergo fa-

10 uorabile. Non obstat † quod in venditione annui census res non dicitur alienari, quia respondetur, admittendo in annuo censu vendito, quod neque res, neque fructus rei venduntur, sed ius percipiendi singulo anno in pecunia vel fructibus certum quid ex certo prædio, quod ius non est res ipsa vel eius fructus, sed seruitus realis rei imposita, vt declarant Canonistæ & inter alios Ioan. de Turre Cremata *in c. si quis vsuram 14. quæst. 9. vers. ad tertium. Nauarrus in suo commentario de vsur. nu. 84. Sotus de iust. & iur. lib. 6. quæst. 5. art. 2. & 3.*

11 Nihilominus euitare non possumus, quin prohibita alienatione, sit prohibita iuris realis constitutio, seu hypotheca, *l. fin. C. de rebus alien. non alien.* Et quamuis dissentire videatur Cyn. *in d. l. fi. num. 4* & sequuntur ibi Albericus & Salic. vbi inquit Cynus: Si duo Barones promiserunt sub pæna, quod alter in alterius territ. non acquiret, non videtur promissioni contrauentum, si quis eorum in alterius iurisdictione hypothecam acquisiuerit, quia non potest alteri acquiri, nisi ab altero auferatur, ergo creditori acquiri non dicitur. Dupliciter responde, primo quod per hypothecam perueniri potest ad alienationem, *l. 2. & 3. de distract. pignorum*, ergo prohibita alienatione prohibetur rei obligatio, tamquam eius præambulum, & hac ratione vtitur Bar. *in l. in quorum ff. de pign. & sequitur Negusant. d. 3. membro 2. partis n. 70.* Secundo responde quod doctrina Cyni & sequacium procedit in obligatione nuda à traditione, in quibus terminis Cynus, & alii loquuntur, secus vero vbi debitor obligat creditori sua bona, cum reali contraditione, vel clausulæ constituti appositione, vt declarant scribentes *in d. l. fin.* & firmat Negusant. *de pign. 3. membro 2. partis n. 81. & alibi per discursum*, & in indiuiduo quod prohibita alienatione, prohibeatur perpetui anni redditus venditio firmat, *Ambros. de Oppizzonibus in repet. §. diui n. 70. & 71. l. filiusfamilias ff. de leg. 1.* Cum igitur inquisitus contra prohibitionem statuti annuum censum vendiderit sine licentia & absque solennitatibus de quib. in eo, & ita ius reale in suis bonis cōstituerit cū obligatione ipsorum, & clausulæ constituti appositione, sentio ipsum condemnandum esse in pœna, de qua in statuto: emptorem annui census non molestando, cum ille forensis existens, statuti prohibitionem probabiliter ignorans puniri nequeat, *c. vt animarum §. fin. de const. in 6.*

SVMMARIA.

1 *Lex humana obligat transgressores ad culpam mortalem.*

2 *Lex humana seruanda est in foro conscientia.*

QVÆSTIO XLVI.

Verum aliud hic assurgit dubium, an qui sic in fraudem statuti contrahit in foro consciētiæ peccati reus sit, respondeo affirmatiue, quia lex ciuilis subditos obligat, ad illius obseruationē alias peccatum incurrunt mortale, seu veniale tantum naturam & grauitatem operis, & licet lex humana à seculari principe lata, nequeat obligare ad culpam mortalem ex defectu potestatis legem promulgantis, qui de spiritualibus disponere auctoritatem non habet, nihilominus inobedientes, culpæ mortalis rei efficiuntur, non ex potestate conditoris, qui bonum temporale duntaxat intendit, sed ex inobientia trangressoris, quoniam obedientia virtus est, inobedientia vero peccatum, hinc sanctus Thomas *part. secunda quæst. 21. articul. 2. ad 2.* ait peccatum semper attenditur per deuiationem ab ordine rationis, ad finem com-

communem humanæ vitæ, & ſic patet quod per deuiationem, ſeu inobedientiam ab ordine legis peccatum inducitur. Non deſunt tamen qui propoſitionem hanc impugnent, aſſerentes legem ciuilem, quemadmodum peccatum tollere non poteſt, neque etiam illud inducere valet, ſed huic rationi, & aliis pluribus occurrit Sotus *de iuſt. & iur. lib. 1. q. 6. art. 4.* qui concluſionem hanc plene examinat, & vt præmiſſum eſt tenet, quam etiã plene examinat Medina *tomo 1. tractatu 4. q. 7.* inter cætera allegans Auguſtinum dicentem, qui legib. imperatorum, quæ pro Dei voluntate feruntur obtemperare non vult, acquirit grande ſupplicium, præmiſſa quoque pleno ſtylo diſcutiunt ſummiſtæ omnes in verbo lex, & ita concludunt tam quoad leges communes, quam quo ad municipales; Cæterum agnoſcendum quando inobedientia mortalis ſit, ſiue venialis, ſcire oportet, quod tunc tranſgreſſor obligatur ad mortalẽ, quãdo lex ꝓcipit aliquid fieri, vel nõ fieri, at ſi nõ vtitur verbis præceptiuis, vel æquipollentibus ſecus eſt. Præterea quando in lege apponitur pæna grauis puta mortis, perpetui carceris, vel alia huiuſmodi, tunc quia hæ pœnæ non niſi pro mortalibus apponuntur, clarum eſt tranſgreſſorem mortaliter peccare, vel ſi ſumus in dubio ad ſubiectam materiam recurrendum eſt, & vbi valde periculoſa eſt ommiſſio eius quod in lege ſtatutum eſt, tunc legem ſeruare quilibet obligatur ſub mortali, at ſi eius ommiſſio leuis eſt, tunc tranſgreſſio non obligat ad mortale, doctrina hæc ſumitur *ex clementina exiui de paradiſo, verſ. nec tamen, de verborum ſignificat.* vt expendunt Medina, & alii omnes ſuperius allegati, præmiſſis accedit quod S. Thomas dixit *1. 2. q. 96. articul. 4.* leges humanæ habent vim obligandi in foro conſcientiæ à lege æterna, à qua deriuantur, vt in prouerbiis. Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt, & ibidem in reſponſ. ad primum inquit, ex ſententia Diui Pauli, omnis poteſtas humana à Deo eſt, & ideo, qui poteſtati reſiſtit, in iis, quæ ad poteſtatis ordinem pertinẽt, Dei ordinationi reſiſtit, & ſecundum hoc efficitur reus in conſcientia, hæc ille. Et ad hoc inſuper al-
14 legatur Auguſtinus *lib. 1. de libero arb trio,* qui ait in temporali lege nihil eſt iuſtum, quod non ex ęterna lege homines ſibi deriuauerint, atque Scotus *in 1. diſt. 44. col. 3. in fi.* dixit nulla lex eſt recta, niſi quatenus à voluntate diuina acceptatur, hinc ſcribentes ponunt regulam, quod lex ciuilis ob illius obſeruationem obligat in foro conſcientiæ. Verum regula hæc limitatur non procedere in multis caſibus, in quibus leges ſeculares ſacros canones imitari non dedignantur, *c. fin. de ſecundis nuptiis,* & hos caſus ſpeciales enumerant Angelus, Syluester, atque Beatus Antoninus, & reliqui Sumiſtæ *in verbo lex.* Et Cenophilus monachus Caſinenſis, in methodo fori, & poli *regula 21.* inter quos ponitur caſus vnus, quem ego latius examinaui, quam ſumiſtæ faciant *ſup. quæſt. 8. n. 8. & ſequentib.*

SUMMARIA.

1 *Legitimam petens probare tenetur quantitatem bonorum hereditariorum & valorem ipſorum.*

2 *Petitio incerta in iuditiis vniuerſalibus prout eſt legitima admittitur, & in executione ſententiæ rerum certarum liquidatio fieri debet.*

3 *Limitatur procedere quando conuenitur heres, ſecus quando conuenitur tertius poſſeſſor.*

4 *Inſtrumentum finis iuratum manu notarii Forenſis ſuſtinetur non obſtante ſtatuto inſtrumenta forenſium irritante.*

5 *Notarius à papa, vel imperatore creatus, vbiq; locorum Inſtrumenta conficere poteſt.*

6 *Nullitatis vitium ſilentio quinquennii poſt 23. annum tollitur.*

7 *Siue nullitas ſit ex ommiſſione decreti iudicis, ſiue ſit aliunde.*

8 *Legitimæ ſupplementum non petit filius, ſi teſtamentum paternum expreſſe approbauit, quo plus petere probibetur.*

9 *Secus vero ſi legatum ſimpliciter agnouit.*

10 *Legitimæ ſupplementum non petit filius, qui expreſſe renuntiauit ſupplemento.*

QVÆSTIO XLVII.

1 DEficit filiæ †agentis, & legitimæ ſupplementum petentis intentio, quia non probauit quantitatem bonorum hæreditariorum, & valorem ipſorum, cum aliter liquere non poſſit, an id, quod à matre datum, vel relictum eſt filiæ, ſit minus legitima parte, & quantum ſupplendum ſit, vt ponit Bart. *conſ. 17. Aret. in §. tam autem n. 1. inſtitut. de inoffic. teſtam. Fabian. de Giochis in rep. auth. noviſſima n. 57. C. de inoffic. teſtam. Boer. deciſ. 250. in fi.* Secundo
2 admittitur † quod legitima ſit ius vniuerſale, & in iuditiis vniuerſalibus recipitur petitio incerta, neque in proſecutione cauſę neceſſe eſt, res ſingulares exprimi & probari, ſed in executione ſententiæ eas exprimi, & earum liquidationem fieri ſatis eſt, Aret. Iaſ. & alii *in §. curare inſtit. de act. & poſt Bar. in rubr. ff. ſol. matr.* tenent ibi Alex. Iaſ. Ripa. & cæteri ſcribentes, idem Alex. Iaſ. & alii *in l. 1. ff. de eden. Abb. Fel. & Marian. Soc. in c. ſignificantibus, de libel. obla. & in indiuiduo Fab de Giochis in auth. nouiſſime n. 77. C. de inoffic. teſtam. Iaſ. in d. rub. n. 38. ff. ſol. matr.* Hoc et-
3 enim verum eſſe reſtringitur quando conuenitur hæres, ſecus vbi conuenitur tertius poſſeſſor bonorum hæreditariorum, quia iudicem contra tertium inſtitutum iudicii vniuerſalis naturam non retinẽt, ſed particularis rei vendicationis naturam aſſumit, *l. ſi peculium ff. de peculio leg. not. in l. vendicatio ff. de rei vend. Bar. in d. rubr. nu. 23. in fin. ff. ſol. matr. & ſentiunt ibidem Ripa. n. 51. Thomas Parpalia n. 30. & expreſſius Ioan. Hannibal. in repet. r. nu. 432. poſt Cuman.*
4 *conſ. 109.* Tertio filia excluditur inſtrumento finis, & renuntiationis iuratæ in apoſtolica forma expoſito fratri ſuo, à quo hic tertius poſſeſſor cauſam habet, nempe inſtrumentum finis ſuſtinetur manu notarii forenſis, non obſtante ſtatuto irritante contractus notariorum forenſiũ, Quoniam ex iuramento extraiuditiali promiſſorio oritur obligatio, ſubindeque actio & exceptio, *Bart. in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſor. Abb. Felyn. & aliis, in c. 1. de iur iur.*

int.col.1.& 2. vbi hanc communem, atque in iudicando & consulendo sequendam, ait Neguſ. *de pignor.4.par.principali n.3.* neque clausula annullatiua contractum trahitur ad contractus, conuentionesque iuratas, Marcus Ant. Baueria *tract. de virtute iuramenti n.27.& 36.* vbi iura, rationes auctoritatesque adducit.

5 Rursus respondetur † partes communi eorum consensu posse prorogare iurisdictionem notarii in loco, in quo conficere instrumentum prohibetur, quando notarius est à papa, vel ab imperatore creatus, At si notarius est ab vniuersitate, Rege vel alio principe ad id auctoritatem habête extra territorium creatus, instrumenta recipere non posset, neque eius iurisdictio prorogari. Hoc enim speciale est in tabellionibus apostolica vel imperiali auctoritate fulgentibus ob auctoritatem pontificis, atque imperatoris *Rota dec. vlt de fide Instr. in nouis*, & alios plerosque adducit Fel. *in c. cum P. Tabellio n.18. de fid instr. Bertran. cons.157. col.1. vol.3. par.2.*

6 Quarto si quod † nullitatis vitium propterea in esset instrumento finis, quod non admittitur, id purgatum fuit silentio quinquennii, post 25. annũ à filia expletum, quo tacitus consensus, & ratificatio cõtractus nulliter celebrari inducitur, vim habens vti ex nunc, & tamque nouus contractus, *l. 1. C. si maior factus rat. habuerit, vbi Bal. & alii, Dec. & Cagnol. in l. qua ab initio ff. de reg. iur. Idem Dec. in l. semper, qui non prohibet, n.16. ff. eod. & cons.232. n. 5. Aret. cons. 128. n.5. Alex. cons.117. n.2 vol.5. Curt. Iun. cons.50. per totum.*

7 Non obstat † quod tradit Corn. *cons.207. nu. 6. vol.3.* quod silentium quinquennii supplet defectũ nullitatis, ex omissione decreti tantum. Contrarium enim procedit, quando minor curatorem habens contrahit sine curatore, vt post Iac. de Aretio tenent Cyn. & Alb. *in l. fin. C. si maior fact. lib.5.* At si minor curatorem non habens, contrahit sine curatore, contrarium non procedit, quia tunc contractus nullus tam ex ommissione decreti q̃ aliunde ratificatur, ex tacito cõsensu per quinquenniũ inducto, ita expressim firmat gl. *in d. l. fin. in verb. minorum, & Corn. d. cons.207. nu. 6. circa medium* inquit, durum esse ab hac opinione recedere.

8 Quinto filia audiri † non debet, eo quod testamentum maternum expressissime approbauit, Ideoque à legitima, & eius supplemento excluditur, quasi in specie legitimæ renuntiauit testamentum approbando, in quo mater iubet, ne plus relicto petat, vt egregie tenet, atq; plene confirmat Ruin. *cons.56. n.9. cum plurib. sequentib. vol.2. Fab. de Giochis in*

9 *auth. nouiss. n.227. C. de inoff. test.* Aliud † vero si filia simpliciter agnouisset legatum maternum, non enim excluderetur à supplemento legitimæ si legatum esset minus legitima portione, tametsi iussserit filiam esse relicto contentam, & plus petere nõ posse, quia agnitio dispositionis maternæ, vel paternæ simpliciter facta, non compræhendit legitimam vel quod ei deest, vt est casus *in l. si quando §. & generaliter C. de inoff. test. & post alios ibi scribentes Ias. n.4. Ruin. cons.60. n.4. vol.2. Dilectus de arte testan.*

10 *tit.3. caut.3.* Sexto & vltimo specialis & expressa renuntiatio legitimæ illiusque supplemento destruit prorsus agentis intentionem, etsi generalis, & simpliciter bonis paternis seu maternis renuntiatio facta, non impediat quo minus legitimam, seu illius implementum filia petere, & consequi possit, *per textum in d. §. & generaliter l. si quando C. de inoffic. test. vbi Ias. & alii. Bertrand. cons.7. n.7. & seq. vol. 2. part.2. & cons.5. nu.21. vol.3. part.1. Paris. cons.26. n. 45. vol.2. & cons.43. n.36. vol.3. Fabian. de Monte in d. auth. nouiss. n.225. C. de inoff. testam.*

SVMMARIVM.

1 *Solemnitas iuris positiui ommissa in foro conscientia non vitiat contractum.*
2 *Ponuntur exempla.*
3 *Et est communis.*

QVÆSTIO XLIIX.

Accedit ei, quod supra dictum est *n.4.* instrumentum notarii forensis sustineri, non obstante statuto irritante contractus notariorũ fo-

1 rensium, Quod in foro † conscientiæ solemnitas iuris positiui ommissa, non infringit contractum, si non interuenit deceptio, & adfuit consensus eorum, qui actũ explicare habent, vt patet infra scri-

2 ptis similib. Primo contractus † mulieris, sine fraude initus, valet in foro conscientiæ, etiam non seruata forma statuti prohibẽtis mulierem cõtrahere sine consensu propinquorum, *Abb. in c. relatum il 2 de testam. Fel. in c.1. n.30. de const.* Secundo emens à pupillo, vel ab ecclesia sine legitimis solemnitatib. iusto prætio, & causa legitima subsistente, id quod quis emit, tenet cum bona conscientia, lex enim positiua ob defectum solemnitatum, fraudem p̃sumit, non certa de veritate. Idcirco stante veritate iusti pretii, & causæ legitimæ cum bona conscientia tenere iudicandum est inquit Antoninus de Butrio *in c. plerique num. 12. de immunitate ecclesiarum.* Probat ibidem Abbas *num.31.* quod singulariter notandum esse dicit. Latius deducit Fel. *d. c.1. de const. n.39. cum sequentib.*

Tertio senatusconsultum Macedonianum, quod etsi ex iusta, & rationabili causa editum sit, attamen si certum est, quod ob necessitatem pecunia filiofamilias mutuata foret, vel ob aliam rationabilem causam, tunc per lapsum biennii cessat præsumptio solutionis, quoniam præsumptio cedit veritati in foro conscientiæ, & ideo non habet locum exceptio Macedoniani, peccaretque filiusfamilias exceptionem illam opponens, & posset in foro ecclesiastico denuntiari ratione peccati. *Abbas c. quia plerique num.38. & ante eum Innocentius ibi, atque Butrius num.9.* Quodque citra solemnitates teneat in foro pœnitẽtiali, id quod fraude & dolo cessante gestum est, tam in casibus præmissis, quam etiam in aliis similibus, magis communiter probant doctores, vt fatetur Sotus *de iust. & iur. lib.4. q.5. art.3.* & si aliquantulum ipse dissentire videatur.

Non obstat quod proxima præcedenti quæstione, dicitur iura ciuilia in foro Anconæ seruan-

seruanda esse. Hoc enim regulariter verum est, sed non procedit in casibus præmissis & in aliis pluribus relatis à summistis in verbo lex, quos non refero, ne si longior, quam par est, sed ad illos te remitto.

SVMMARIVM.

1 *Statutum de lucro dotis dicitur esse fauorabile.*
2 *Statutum ob publicam vtilitatem extenditur.*
3 *Ratio in statuto expressa illud extendit ad omnes casus, qui sub ratione comprehendi possunt.*
4 *Satutum de dote data disponens, promissam quoque cõprahendit.*
5 *Statutum si disponit quod filia dote data sit contenta, dote à patrè defuncto promissa, contenta esse debet.*
6 *Astricta significatione ad latam fit extensio, vbi ratio est expressa.*
7 *In propriam significationem in statutis sequimur, si communis vsus loquendi illi concordat.*
8 *Significatio quæ est secundum communem vsum loquẽdi dicitur propria.*
9 *Communis vsus loquendi præsens attenditur, non qui erat tempore conditi statuti.*
10 *Propriam significationem ommittimus, si resultat iniquitas, vel absurditas.*
11 *Statutum disponens in casu simplici, non procedit in mixto in odiosis.*
12 *Secus in fauorabilibus.*
13 *Verbum remanere, & restituere verificantur etiam in dote promissa.*
14 *Statutorum verba proprie, restricte sunt interpretanda.*
15 *Mentem statuti, si certa est, sequamus, & à proprietate verborum recedimus, si certa non est, proprietati stamus.*
16 *Statutum disponens quod sit præcise intelligendum, recipit interpretationem congruam.*
17 *Statutum disponens ad litteram intelligi, & quod non recipiat interpretationem vel glossationem, excludit tantum friuolam.*

QVÆSTIO XLIX.

Statuto cauetur, Quod mortua sine filiis vxore dimidia pars dotium debeat penes maritum remanere in compensationem expensarum per eum factarum, Oritur dubitatio, an maritus lucretur dimidiam dotium ad tempus promissarum vxore sine liberis defuncta, adhuc pendente solutionis termino.

1 Respondetur dimidiam dotis ad tempus promissæ maritum lucrari, Primo quia statutum dicitur publicum fauorem continere, & principaliter emanasse fauore matrimonii, vt ad illud alliciantur homines ob spem lucri dotalis, licet secundario odiosum esse dicatur, vt pote quod respectu mulieris, & eius hæredum priuationem sui iuris inducat, *l. qui exceptionem, vbi Bar. & alii ff. de cond. indebit. l. si quis nec causam. ff. si cert. pet. & in terminis ponit Dec. cons. 353. n. 3. Paris. cons. 127. n. 29. in fi. vol. 1.* Hoc etenim regulare est, quod quælibet dispositio dicitur esse fauorabilis, etsi odium admixtum habeat, vbi principaliter aliquid disponit ad fauorem, licet secundario in alterius redundet odium, *per d. l. qui exceptionem ff. de cond. indeb. Alex. cons. 197. n. 2. vol. 7. Riminal. cons. 43. n. 5. & 6. vol. 1. & plenius Tiraq. de retract. consanguineorum §. 30. gl. 1. n. 5.* Nec obstat si dicatur principalem statuti rationem esse, non fauor matrimonii, sed onera ipsius, vt concludunt scribentes, quos cumulat Rolan. à Valle *tract. de lucro dotis q. 4. per totum.* Responde propterea non excludi, quin fauor matrimonii sit principalis & potissima causa, si namque hoc dispositum est propter onera matrimonii, ergo propter matrimonium ipsum tamquam necessarium antecedens, eo quod vnum aliud de necessitate includit, *Dec. cons. 67. col. fi. & Tiraq. in l. si vnquam. gl. verb. donatione largitus n. 235. C. de reuocand. don.* Non etiam obstat Rolan. à Valle *d. tract. de lucro dotis q. 2.* vbi audacter tenuit statutum non fauorabile, sed odiosum esse tamquam iuris communis correctorium, strictéque interpretandum, multos consulenter ad hoc probandum adducens, quorum tamen nemo dicit illud odiosum esse, sed tantum iuris communis correctorium, strictéque interpretandum. Et admittendo quod sit iuris communis correctoriũ, non semper valet consequentia, ergo odiosum, vt pluribus similibus comprobat Tiraq. *loco proxime*
2 *citato.* Nam statutum quantumcumque stricti iuris sit, propter publicam vtilitatem extenditur, *l. hoc modo in fi. ff. de condit. & demonstrat. Bart. in l. quemadmodum C. de Agric. & censit. lib. 11. & plenius Lanfran. tract. de interpretatione statutorum n. 51.* Secundo, ratio ipsa onerum matrimonii in statuto expressa i-
3 dem suadet. Nam vbicumque ratio statuti in eo expressa legitur, extensio conceditur, etiam in exorbitantibus, & correctoriis, ad omnes casus, qui sub ratione comprehendi possunt, quia magis dicitur interpretatio comprehensiua, quam extensiua, Quemadmodum genus suas species comprehendit, *l. his solis C. de reuocand. don. Bal. in auct. quas actiones C. de sacros. eccl. quam Ias. ibi & alii sequuntur, Alex. cons. 32. n. 1. vol. 7. & plures ad hoc congerit Paris. cons. 16. n. 24. & seq. vol. 3. Curt. sen. cons. 9. n. 19. & cons. 80. col. 2. in princ. Riminal. cons. 314. n. 18. & seq. vol. 2.* & hęc communiter recipitur sententia, vt prædicti affirmant, & alii quos refert Hippol. Riminal. *in addit. ad Riminal. d. cons. 314.* sed ratio compensationis onerum matrimonii, magis viget in dote ad tempus promissa, quam in data. Nec obstat quod dos denominationem assumit ab actu exequendi seu ab actu facti, vt depositum, commodatum & similes, Bart. Ang. & Paul. *in l. iurigentium ff. de pactis,* obidque dos data tantum, statuto contineri debet, alioquin si statutum expresse caueret, virum lucrari dimidiam dotis datæ etiam promissa comprehenderetur, quod esset inconueniens, vt inquit Rolan. proxime relatus *quæst. 2. n. 24.* Responde-
4 tur quod imo statutum loquens de dote data cõprehendit etiam dotem promissam ex ratione statuti in eo expressa, quæ verificatur in dote promissa, magisque in data, quemadmodum nuncupatim voluerunt Paris. *in addit ad Bart. in l. liberum*

§. sane

§.*sane de sacrosf.eccl.* vbi communem conclusionem esse affirmat, allegans post Ang.& Alex. in consiliis ibi citatis glossam iuncto tex.& ibi Bart.& Bal. & Cuman.*in l.si marito §.si pater ff.sol.matr.* Idemque voluit Ang.*in §.dotis in auth.de nupt.gl.& Bal.in l.fin. C.de dotis promiss.l.1.C. de dot. caut.non numer.l.si prædiorum C. ad l.falcidiam. Matthesil. notabili 75. Paul. de Cast.cons.123.*& tamquam magis veram probat Alex.*cons.63.n.26.vol.4.*& vti communem amplectitur Boer.*dec.22.n.13.*

5 Et facit† Alb.*in l.non fine C.de bonis quæ lib.* vbi ait si statuto cauetur, quod filia debet esse contenta dote sibi data per patrem, si pater promittit dotem, indeque moritur, dubitatur an filia à successione patris sit exclusa, & ratio dubitandi erat, quia verba statuti proprie intellecta nõ verificantur, cum dos non sit filiæ data, sed tantum promissa, contrarium tamen iudicatum fuit ex dote promissa exclusam esse filiam, vt refert ibi Alber. atque reassumit & ampliat Bald.*nouell.tract. de dote part.1.n.20.* licet Bart. præmissam doctrinam asscribatur, & male, cum Bart. ibi de hoc nullum verbum, & hæc est communis opinio teste Bald. nouell. vbi supra proxime.

6 Tertio à stricta † significatione ad latam fit in statutis extensio, etiam in materia odiosa, vbi ratio in statuto expressa viget, vtroque casu, *l.filium habeo.C.ad Macedonianum.gl.in auth.minoris debitor.C.qui dar.iur.poss.Alex.d.cons.63.n.6.vol.4.Cassan.cons.22.n.21.Riminal.cons.314 n.28.vol.2.Aym.cons.155.n.8.vol.1.Rol.n.loco præcitato q.5.* Sed dos præmissa saltem lato sumpto vocabulo dicitur constante matrimonio penes virum esse, vt infra proxime, ergo lucro dotali in dote promissa, nedũ in data locus erit.

7 Quarto, vbi in† statuto exprimitur verbum plures habens significationes, propriam scilicet & impropriam, standum est propriæ, nisi de mente statuentium aliud appareat, de mente autem statuentium dicitur apparere, quando communis usus loquendi concordat impropriæ significationi, nam communis vsus loquendi derogat omni regulæ, omnique constitutioni, & in interpretandis statutis proprio significato prævalet, *Bar.in l.omnes populi 6.quæst. principali num.58.ff.de iust.& iur.* quem post alios sequitur ibi Crot.*n.110.Caccialup.n.230.Idem Bart.in rubr.ff. de oper.non.nuntiat.* quem Alex.Ias.& cæteri ibi sequũtur, Bart.& Bald.*in l.non dubium C.de leg.Sal.in l. 2. n.5.C.de noxal. acti.Fel.in prohemio decretalium n.3. Lanfranc.tract.de interpretatione statutorum n.9. Bertrand. cons.26.n.6.vol.2.part.2.Ruin.cons.81.num.4.volu.* 1. & hæc est communis opinio, vt refert Ias.*in d. rubr. ff. de oper.nou.nunciat.* sed secundum communem loquendi vsum mulier dicitur dotem habuisse, cui dos est destinata, solet enim communiter dici talis dedit filiæ suæ mille, talis habuit mille pro dote, etsi dos fuerit promissa, vt de huiusmodi communi vsu loquendi testatur Bald.*in l.non fine numero 2. C.de bonis quæ liber.Bald.nouel.tract.de dote parte 1. numer.21.in fi.Marian.Soc.Iun.cons.35.vol.1.* ergo statuti verba saltem improprie intellecta, & à communi vsu gentium interpretata doti promissæ conueniunt.

8 Imo verbi significatio, quæ est secundum communem vsum loquendi dicitur esse propria significatio, Nam per quas causas, significationes natæ sunt. 1. per intellectum communem, per easdem mutari, minui & augeri possunt, *Brun.tract. stat.fæminas excludentium art.7.q.12.* vbi ait ex significatione ampliata & vsu gentium probata, desinit esse impropria, & facta est propria, optimeque facit quod scribit in poetica Horatius:

Multa renascentur, quæ iam cecidere, cadentq;
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus.
Quem penes arbitrium est, & vis & norma loquendi.

Nec obstat quod Bart.*in l labeo ff.de suppellect. legata* dixerit, quod significatio, quæ ex communi vsu loquendi sumitur, est impropria, cui responsio patet ex doctrina Bald.*d.l.fin.q.15.C. de hered. instit. & sequitur Alb.Brun.vbi sup.prox.* ait enim Bald. alia est significatio natiua à principio, quo vocabula sunt nata, alia datiua, id est, postea vsu gentium mutata.

Si ergo natiuam significationem attendimus, verum dixit Bart. quod communis vsus loquendi dicitur impropria significatio respectu significationis originalis, sin autem datiuam significationem ab vsu gentium inductam inspicimus, ea ꝓpria dicitur, quæ communi gẽtium intellectu inoleuit, quodque communis vsus loquendi sit proprius intellectus statuti, atque propria significatio, voluit idem Bald.*in d.l.omnes populi n.22.Aret. in §.ius ciuile.n.22.circa medium.institut.de iure naturali, gentium & ciuili, Barbat.in l.1.§.si quis ita, & in l.qui ante ff.de verb.obl.& Raphael Fulgos. cons.27.n.22.*

9 Nec obstat quod probari debet† communis vsus loquendi, qui erat tempore conditi statuti, per ea, quæ allegat Roland.à Valle *de lucro dotis quæst.6. n.11.& seq.* Hæc sententia confunditur per textum *in d.l.labeo ff.de suppellect.leg.* ibi moribus ciuitatis, & vsu rerum appellationem eius mutatam esse, vbi gl. dicit, mutatam scilicet ab eo, quod ab initio fuit, ergo communis gentium intellectus præsens, non qui ab initio fuit debet attendi, & facit Lanfr. *de interpret.statut.n.7.* vbi dixit, si emerserit aliqua dubitatio circa sensum verborum statuti, adeundus est populus, qui declaret. Quoniam eius est interpretari, cuius est condere, nec poterunt declarare conditores statuti, qui iam functi sunt officio suo, nec amplius repræsentant populum.

10 Quinto à propria† verborum statuti significatione recedimus, quando resultaret iniquitas, vel absurditas, *Bart.d.l.omnes populi n. 58. & probat Alex. cons.106.n.9.vol.5.Lanfr.de interp.stat.n. 9.* & in simili casu de lucro dotali scribens idem Alex.*cons.101.n.6. vol.3.* quoniam vbi resultat absurditas, vel iniquitas, dicitur fieri contra mentem statuti, & vbi secundũ impropriam significationem resultat æqtas, dicitur fieri secundum mentem statuti, secundum prædictos, sed maiora matrimonii onera sustinet maritus, cũ dote promissa quam cum data, ergo à proprietate verborum recedere necesse est, ne statuti mentem deseramus, incidẽtes in scyllam cupientes vitare charybdim.

11 Sexto etſi ſtatutum loquens in caſu ſimplici, non verificetur in caſu mixto in materia exorbitanti,& odioſa,& in his,quæ ſtricti iuris ſunt,*l.ſi ita ſcriptum.vbi Bart.ff.de liber.& poſthum.Alex.conſ.96.n.6.vol.2.*vbi communem hanc doctrinam eſſe refert,iunctis aliis,quæ habentur in addit.ad eundẽ *conſ.82.n.17.vol.3.*

12 In fauorabilibus tamen diſpoſitio emanata in caſu ſimplici compræhendit caſum mixtum, immo fortius etiam in odioſis id procedit, quando ad caſum mixtum trahitur,& ei conuenit mẽs & intentio ſtatuentium, alias in dubio ſecus, vt conſuluit Alex.*conſ.144.n.6.& 9.vol.4.* proinde cum ſtatutum ſit fauorabile, prouiſio ſuper dote data compræhendit caſum,quando dos pro parte data,& pro parte promiſſa fuit, ſed etſi odioſum foret propter rationis expreſſæ idemptitatem idem concludendum eſſet,& in terminis ſequitur Ruin.*conſ.225.nu.5.vol.1.Marian.Soc.Iun conſ.35.vol.1.* & his ſex fundamentis præmiſſa concluſione firmata non obſtant quæ incontrarium adducuntur.

13 Et primo non obſtat † quod ſtatutum deferens dimidiam dotis partem marito,vtatur verbo remanere,& quoad aliam dimidiam vtatur verbo reſtituere,quæ ambæ dictiones ſecundum propriam ipſorum naturam,atque interpretationem verificantur in dote data tantum,*Crot.in rub.num. 86. ff.ſolut.matrimon. & plene Roland. à Valle d. q.2.per totum*,quoniam contrariam ſententiam maior ſcribentium pars tenet,quod verbum remanere, atque verbum reſtituere, verificatur etiam in dote ad tempus promiſſa,vt Salic.*in l.ſi conſtante Cod. de donat.ante nuptias & Ang.conſ.180.* ad quos confugiunt omnes qui hanc opinionem ſequuntur,Iaſ. *in rubr.ff.ſolut.matrimon.*Andreas Grammarus *in tra. de extenſionibus num.57. Guido Papa deciſ. 565.* Corn. *conſ.67.volum.1.Calcan.conſ.31.Ruin.conſ.225.volum. 1. & 33.volum.4.Marian.Soc.Iun.conſ.31.volum.1.Pariſ.in addit.ad Bart.in d.l.iubemus.§.ſane,Tiraquell.de retract. conuentionali ad fin.titul.1.num.36.* & facit notabiliter Bartol.*conſ.133.*vbi ſtatuto cauebatur,vir tertiam dotis partem libere habeat,& inquit ibi Bart. obligatio promiſſoris eſt in dote,& ipſam obligationem vere & proprie percepit maritus, atque penes eum remanſit, & in hac opinione reſidet Cagnol.*in l.2.C.de pact.inter empt.& vend.n.18.*vbi à doctoribus contrarium reprobari,& hanc teneri inquit,quam etiam vti magis communem ſequitur Franc.Viuius *l.1.communium opinionum,in verbo, ſtatutum ſimpliciter.*

14 Secundo non obſtat,quod ſtatutorum verba ſunt proprie & ſtricte intelligenda,*l.quicquid aſtringendæ.ff.de verb.oblig.l.3.§.hac verba.ff. de negotiis geſtis.* & ſtatuta tantum diſponunt,quantum loquuntur,*Bald.in l.teſtamentum C.de teſtamentis. Caſſan.conſ.41.num.10.* ſuntque præciſi fori,& ad vnguem,atque contextum ſeruanda, *Bald. in auth.ſed nouo iure.C.de ſeru.fugit.* & ſequi debemus ſenſum litteralem, ſi ſeruari poteſt ratio motiua ſtatuti, *Bald.in l.quamuis C.de in ius vocand.Curt.ſen.conſ.35.n. 23.& conſ.37.num.8.*& pleniſſime Tiraquel. *in leg.ſi vnquam C.de reuocan.donat.gloſſ.l.libertis num.* 41 iunctis præcedentibus atque ſequentibus, & in ſpecie,quod diſpoſitio lucri dotalis procedat tantum in caſu vero, & quod ſtricte debeat interpretari, tenet Campeg.*tract.de dote parte vltima,Rolan. à Valle de lucro dotis q.2.*

15 Reſpondetur † quod regulariter ſtandum eſt proprie verborum ſignificationi in ſtatutis interpretandis,ſed hoc fallit ſi de mente ſtatuentium aliud apparet,*Bart.in d.l.omnes populi num. 58. per tex. in l.non aliter ff.de leg.3.d.l.1.§.ſi is,qui nauem.ff.de exercitor.* & per eadem iura idem dixit Bart.*in l.contra ff. de legibus.Cyn.in l.non dubium num.10. C. de legibus poſt Dinum in c.fin.de reg.iur.in 6.*vbi conſtat de mente & ratione verbis contraria, licet offendere verba, Bald.*in l.fin.ff.de hæred.inſtit.*ait,ſi ratio eſt expreſſa, illa debet attendi,ſin autem non eſt expreſſa, tunc magis verba quam ratio ſeruari debet, Andr. Gãmar.*tract.de extenſionibus.n.179.*tradit hanc doctrinam, vbicumque in ſtatuto deciditur caſus cum certa ratione,& manifeſta,tunc ceſſant iura communia,in quantum vires rationis extenduntur, itaque non dicitur caſus ommiſſus,qui ſub expreſſa ratione continetur, ad quod faciunt eiuſdem verba *numer.75.*dum ait,non debemus ita iudaizare in verbis, vt obliviſcamur mentis & intentionis,& dixit Iaſ.*in l.1.§.veteres n.28.ff.de acquiren. poſſ.* mentem ſtatuti intrinſecam potius quam verba inſpiciendam eſſe.Quoniam eſſentia ſtatuti conſiſtit in mente,atque ratione,quæ anima legis eſt, & præmiſſa quoque plenius confirmant Alexand. *conſ.32.n.5.vol.7.Curt.ſen.conſ.9.n 24.& ſequentibus.& conſ.80.col.3.in princ.& colu. 4. circa principium.Pariſ. conſ.16.n.49.vol.3.Riminal.conſ.314.n. 19. & ſeq. vol. 2. cum ibi additis.Aym.conſ.274.n.11.vol.2.*

16 Tertio non obſtat ꝙ in ſtatuto dicitur † & hoc ſit precium, quoniam verba,etſi præciſe ſint intelligenda, recipiunt tamen interpretationem congruam atque probabilem,& recipiunt quoque limitationem, Iaſ. *in l.quamuis num.3.ff.de in ius vocan.* allegat etiam Bald.*in c.1.de conſtit.*dicentem, quod ſtatuta recipiunt interpretationem per pactum rationis,& Andream de Barullo *in prohem.feudi.*vbi dicit,quod ita rationale dictum debet mouere iudicem,ſicut lex ſcripta.

17 Sed etſi ſtatutum diſponeret ad literam intelligi debere, neque recipere interpretationem, vel gloſſationem,ad huc non excluditur congrua, & rationabilis interpretatio, ſed tantum friuola, Bartol.Bald.& reliqui *in dicta leg.omnes ff. de iuſt. & iur.Pariſ.conſilio 16.numero 51.& ſequent.volum.3.Curt.ſen.conſilio 9. numero 25.* vbi notabiliter dicit, etſi ad literam ſtatuta ſint ſeruanda, intelligitur cum grano ſalis,ſaluo intellectu iuris, & expoſitione rationali,quia litera occidit,ſpiritus viuificat, neque iudaice ſunt intelligenda,vbi plenioribus verbis,rationibus,atque auctoritatibus vtitur, ad idemque faciunt multa congeſta per Pariſ. *in addit. ad Bart.in d.l.omnes populi 6.q.principali in verbo interpretationem.*

Re-

Remissis accedant quæ dixit Diuus Augustin. in homilia quæ legitur dominica quinta post Pascha dicens: nõ enim sonum litterarum, ac syllabarum, sed quod ipse sonus significat, & quod eo sono rectè ac veraciter intelligitur hoc accipiẽdum est dicere.

Quare sublatis contrariis in priori sententia resideo statutum hoc verificari etiam in dote ad tẽpus promissa, ita vt illius dimidiam partem lucretur maritus, quemadmodum & dotis sibi solutæ.

SVMMARIA.

1 *Blasphemans & deum maledicens æque puniuntur statuto blasphematorem puniente.*
2 *Calore iracundiæ blasphemans solum Deum habet vltorem, & à pœna temporali excusatur.*
3 *Calore iracundiæ delinquens punitur, mitius tamen, secus in delicto blasphemiæ, quod non punitur.*
4 *Blasphemia vno tempore reiterata, vel ex interuallo, continuato furore vnicum crimen esse dicitur.*
5 *Accusator in crimine blasphemiæ non tenetur se inscribere.*
6 *Testes infames crimen blasphemiæ probant cum tormentis.*
7 *Consuetudo blasphemandi non dicitur, nisi post tres vices quis blasphemare sit conuictus.*

QVÆSTIO L.

1 ETsi de iure communi sint opiniones, an distinguantur blasphemi, & maledici, attamen verior est sententia, quod idem est Deum maledicere, quod blasphemare, maledicensque Deum, & blasphemans seu per membra Dei iurans æque comprænenduntur statuto puniente blasphematorem, *auth. vt non luxurien. contra natur.* & quod ibi Bart. atque not. Cyn. Bal. Salic. & alii *in l. 2. C. de reb. credit.* Ioan. de Anania *in c. 2. de maledicis per illum tex. Imol. in l. his verbis §. 1. ff. de hæred. inst. Soc. consil. 119. vol. 4. Boer. decis. 301. Grammat. decis. 50. Cataldinus de Boncompagnis tract. de syndicatu n. 104. Bossius tit. de inquisitione*
2 *n. 130. & seq.* Cæterum qui calore iracundiæ in blasphemiam prorumpit puniendus non est, sed excusatur à pœna temporali, quia calore iracundiæ accensus, nescit quid agat, præsertim in eo, qui prouocatus est, nec rei illicitæ operam dabat, *Abb. in c. 2. de maled. n. 6.* sequitur ibi Andr. Barbat. *in add. alios adducens. Grammat consil. 15. n. 14.* & est de mente Cyn. *d. l. 2. C. de reb. cred.* vbi inquit, quod solum Deum habet vltorem, expresse firmat Alex. *consil. 15. in fin. volu. 3. facit. l. famosi. ff. ad l. Iuliam maiestatis* ibi: nec lubricum linguæ ad pœnam facile trahendum est.
3 Nec obstat † quod in delictis calor iracundiæ delinquentem non excuset, licet mitius puniatur, Dec. & Cagnol. *in l. quod calore. ff. de reg. iur. Rom. singul. 514. Boer. decis. 168. n. 16.* vbi plene cum aliis concordantibus positis in addit. ad Roman. vbi supra, in aliis delictis hoc procedat, secus in isto ob facilitatem atque lubricitatem linguæ.

Sed etsi blasphemia sæpius eodem tempore iterata foret primo motu, & impetu durante, priusque ad extraneos blasphemus diuerterit actus, vnica tantum blasphemia dicitur, quia continuatio delicti non inducit diuersa delicta; Immo si ex interuallo continuato tamen furore pluries Deum, Beatam Virginem, vel sanctos blasphemauerit, vnum erit blasphemiæ crimen, *Bald. in l. si familiæ n. 3. ff. de Iurisdict. om. iud. Dec. ibidem nu. 19. Capol. consil. criminalium 76. Alciat. de præsumpt. reg. 3. præsump. 6. Boer. decis. 301. n. 16. Marsil. in l. fin. n. 25. ff. ad l. Corneliam de Sicariis. Paris de Puteo tract. de ludo n. 43.* & pluribus similibus comprobari potest, vt si quis res diuersas eodem tempore furto subtraxerit, furtũ vnum non plura commisisse dicetur.

Si quis vxorem alterius eodem tempore pluries cognouerit, vnum erit adulterium, si plures falsos testes eodem tempore in eadem causa quis produxerit, si plures falsas monetas expenderit, si quis cum pluribus eodem tempore luserit, vnicum erit delictum, vnaque venit imponenda pœna, quæ exempla ponunt Bald. *in d. l. quicumque n. 5. C. de seruis fugitiuis. Capol. consil. 77. n. 9. Soc. consil. 33. n. 9. & consil. 62. n. 10. vol. 1. Marsil. d. l. fi. ff. de sicariis. Boss. tit. de pœnis. n. 7.*

5 Atque in huiusmodi crimine inscribere se non tenentur accusatores, *Ang. in §. sed neque auth. quomodo oportet episcopum. post gl. ibi, Paris de Put. tract. de ludo n. 63.* Et odio huius detestandi criminis, vt facilius Dei, sanctorumque contemptores inuchiantur atque castigentur, testes infames, inhabilesq; admittuntur ob læsam maiestatem diuinam, *l. famosi. ff. ad l. Iuliam maiest. c. per tuas de simonia*, testimonium tamen ipsorum non sine tormentis recipitur, *Alex. consil. 11. n. 2. & 3. vol. 1. & consil. 15. vol. 3. Corn. consil. 181*
6 *vol. 1.* Postremo † consuetudo blasphemandi probata non dicitur, nisi vltra tres vices blasphemare quis conuictus fuerit, *Cyn. in d. l. 2. n. 4. C. de reb. cred.* quem ibi sequuntur Bal. & Sal. Ias. *in l. ait prætor. §. iurari ff. de iur. iur.* Augustinus conciuis meus *in addit. ad Ang de maleficiis in verbo Verba contumeliosa n. 4* Roccus de Curte *tract. de consuetud. n. 49.* Alex. *dict. consil. 72. n. 8. vol. 6.*

SVMMARIA.

1 *Blasphemia maius peccatum est, quam homicidium, periurium, atque furtum.*
2 *Blasphemia est magna causa mundi tribulationum.*
3 *Blasphemiæ pœna hic describitur.*
4 *Blasphemans calore iracundiæ quando excusetur.*
5 *Blasphemans ex consuetudine nullo casu excusatur.*
6 *Miracula in blasphemantes.*

QVÆSTIO LI.

1 BLasphemiam maximum † peccatum appellant Theologi, cuius redditur ratio, quia opponitur confessioni fidei, & ideo habet in se grauitatem infidelitatis, estque blasphemia grauius peccatum, quam homicidium, quia blasphemia directe est in Deum, ideo præponderat homicidio, quod est peccatum in proximum, & est quoque peius blasphemare, quam peierare, qui enim

peierat non dicit aliquid falsum de Deo, sicuti blasphemus, sed Deum adhibet testem falsitati *S. Thomas 2.2. quaest. 13 art. 3.* additque Gerson tractatu de cognitione peccatorum parte quarta, quod peccatum blasphemiae peius est, quam furari, vel comedere carnes in die veneris, sabbathi subiungẽs,
2 quod est magna causa pestilentiarum,† bellorum, famis, & aliarum tribulationum, id ipsum comprobatur auctoritate Iustiniani religiosissimi imperatoris, qui in authentico, vt non luxurientur homines, &c. dixit, si contra homines blasphemiae impunitae non relinquuntur, multo magis, qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere, propter talia enim delicta, & fames,
3 & terraemotus, & pestilentiae fiunt, mandatque ibi Iustinianus blasphemum vltimo supplitio condemnari quod antea Deus Moysi praeceperat, dicens, Qui blasphemauerit nomen domini morte moriatur, lapidibus obruet eum omnis multitudo, vt habetur Leuitici 24. At vero de iure canonico alia est hodie paena, de qua *in c. 2. de maledicis.*
4 Veruntamen † notandum est, quod blasphemia eius, qui subito ex aliqua passione in verba blasphemiae prorumpit, quorum significatum non considerat, non habet proprie rationem blasphemiae, & venialiter tantum peccat, secus vero quando aduertit quod dicit, considerans significatum verborum, quo casu mortaliter peccat *S. Thom. vbi sup. art. 2. ad 3.* haec sane Diui Thomae sententia declarat quod supra dicebatur, quod calore iracundiae blasphemans excusatur. Hoc enim intelligendum est, quando blasphemans non aduertit quid dicat, ob magnum irae calorem, cui cõcordat Hostiens. *de maledicis §. blasphemantes. n. 5.* qui ait contra irascentes Deo, vel ipsum causa iracũdiae blasphemãtes, paena specialiter est inducta, qa nemo blasphemat de facili, nisi iratus, attamen inter iracundiam, & iracundiam distinguas, quia tanta esse potest, vt dementiae aequiparetur, & tunc potest habere locum, quod calor iracundiae excuset. Idẽ probat Asten. *lib. 5. tit. 32. casu 30.* Syluester *verbo bla-*
5 *sphemia n. 6. Abbas in c. 2. de maledicis.* Rursus si † quis ex consuetudine blasphemaret, tunc non excusaretur, quamuis non aduerteret, vt tenet Syluester loco praeallegato *n. 4. in fine.* Vngarellus in additione ad Angelum eodem verbo *n. 1.* Immo si quis saepius de hoc delicto conuincitur, habet locum paena legalis, vt laicus decapitetur in foro ciuili. In foro canonico anatematizetur, clericus vero degradetur. Hostiensis praecitato loco *nu. 5.* circa medium, Asten. *d. l. 5 tit. 32. casu 30. Et facit bona glossa in c. si quis iratus 2. quaest. 3.* ibi, qui ex deliberatione & saepe loquitur conuitia, paenam, de qua ibi sustinet, perhorrescant Christiani tam graue scelus,
6 quod saepe Deus nedum aeterna, sed etiam temporali paena miraculose punit, refert Beatus Antoninus *tit. 8. cap. 7. §. 3.* quod quidam Bononiae in conuiuio discumbens, gallum in mensa allatum minuatim incidit.

Post hoc dixit, S. Petrus gallum hunc non integraret, subiunxit alter, neque Christus ipse, si imperet, gallus iste resurget, ad hanc blasphemiae vocem gallus viuus in mensa prosiluit, & blasphemus lepra percussus fuit, quae plaga in posteros illius haereditaria permansit: Narrat quoque Gregorius in Dialogis, quod Romae quidam habens filium annorum quinque, qui blasphemare solitus erat, dum illum pater inter brachia retineret, puer exclamauit, nigri homines veniunt, vt tollant me, cumque hoc dixisset, statim puer animam exalauit. Si haec in pueris, quid in adultis? ab hoc nefando scelere Christi fideles caueant, & boni iudices illud impunitum non dimittant, quandoquidem non debemus dissimulare eius opprobria, qui lauit nostra probra, inquit Host. proxime relatus.

SVMMARIVM.

1 *Testator interrogatus an velit Titium haeredem esse, & si respondeat, quod sic, testamentum sustinetur.*
2 *Limitatur procedere si articulatim loqui potest, ita vt exaudiri & intelligi possit.*
3 *Et si intellectum & memoriam habeat.*
4 *Testamentum nutu, & signis fieri potest ad pias causas, alias secus.*
5 *Testamentum imperfectum ratione voluntatis ad pias causas sustinetur.*
6 *Immo secundum magis communem non tenet.*
7 *In publicatione testamenti sine scriptura conditi venientes ab intestato iique nominatim citari debent.*
8 *Petitio in publicatione parta requiritur.*
9 *Capitula exhibentur, & interrogatoria dantur.*
10 *Sententia interlocutoria debet interuenire, & illius forma ponitur.*

QVAESTIO LII.

1 Testator interrogatus an † velit Titiũ sibi heredem esse, si respondeat, quod sic, testamẽtum sustinetur, quia verbis testatoris nomen haeredis expressum esse dicitur per relationem ad interrogationem sibi factam, & illius approbationem, *gl. in verbo quemadmodum l. iubemus. C. de testam. vbi Alex. idẽ Alex. cons. 12. n. 6. vol. 1. & cons. 33. col. 2. & 3. vbi plene vol. 3. & plurimi relati in additione ad Alexan. d. cons. 12. Ias. d. l. iubemus n. 10. Purpurat. in addit. ad Ias.* vbi plures commemorat limitationes, *Belõ. Casalen. cons. 62. n. 8. Iul. Clar. lib. 4. sententiarum §. testamentum q. 37.* vbi plene, & plures supra citatorum communem hanc sententiam esse affirmant. Limita-
2 tur ita demũ procedere, si † testator articulatim loqui potest, is autem articulate loqui posse dicitur, qui verba proferre potest, ita vt exaudiri, & intelligi possit, quamuis enim testator cum difficultate loquatur, & linguam balbutientem habeat, si tamẽ eius verba intelligi possunt, articulate loqui, & testari posse dicetur, *Alex. d. cons. 12. vol. 1. & cons. 33. vol. 3 Ias. in l. quoniam indign. n 3. C. de test. & in d. l. iubemus n. 2. Dil. de arte testan. d. tit. de heredibus inst. cautela. 2.*

Rursus

3 Rursus id verum esse declaratur, vbi † testator intellectum & memoriam habet, secundum eundem Alex. post alios per eum relatos *in d. l. iubemus & d. cons. 12. & 33. & alii de quib. in add. ad Alex. in sup. citato cons. 12. Iul. Clar. d. §. testam. q. 37. vers. scias ergo, & cæteri omnes sup. citati in his terminis loquuntur.* Imo
4 testamentum † nutu, & signis fieri potest ad pias causas, licet ad non pias causas, secus Alex. *in d. l. iubemus n. 3. vbi communis. Ias. n. 4. Iul. Clar. d. §. test. q. 6. vers. 5. infertur. Tiraq. de priuilegis piæ causæ priuil.* 8. vbi refert & notabiliter scribit Calderin. *cons. 4. de test.* quod si testator infirmitate grauat' amisit loquelam, & à notario interrogatus an velit facere testamentum, annuerit capite quod sic, & an velit sororem relinquere hæredem, annuerit quod sic, & post mortem sororis velit eius bona distribui in pauperes Christi, & annuerit quod sic, si in huiusmodi test. adest clausula codicillaris venientes ab intestato tenentur restituere hæreditatem sorori, & post mortem sororis distribui debent bona pro anima ipsius testatoris, dicens ita communiter te-
5 neri. Sed & eiusdem † piæ causæ fauore testamentũ imperfectum ratione voluntatis sustinetur, secũdum Bar. *in l. is test. ff. de fideicomm. libert. plene Tiraq. tract. de priuilegiis piæ causæ. priuil. 7.* vbi communio-
6 rem esse dixit. Contrarium † est verius atque communius, quia test. imperfectum ratione voluntatis, sicut non tenet inter liberos, quibus maior à iure tribuitur fauor, nec etiam ad pias causas, quibus minus quã liberis iura fauent, *Boer. decis. 240. n. 4. & 5. vbi communis.* Bened. Capra *tract. conclusionũ. conclus. 102. n. 13. & seq.* vbi communis, & plene Vivius *lib. 1. communionum opinionum. in verbo imperfectũ.* vbi ex fide multorum hanc communem dicit, & plenius Clar. *d. §. test. q. 7.* vbi cumulat omnes communem affirmantes, Ferdinãdus Vasquius *de success. lib. 3. §. 22. n. 6.* & alii plures à præmissis citati. In
7 publicatione † vero testamenti sine scriptura corã testibus conditi venientes ab intestato, iique nominatim citari debent, & sequendus ordo, quem ponit gl. *per illam tex. in l. publicati. C. de testam. & ibi scribentes.* hæc autem sunt in huiusmodi publicatione, quæ aliter autenticatio appellatur, obseruanda, primo citari debent venientes ab intestato, qui successuri forent, nec sufficit proclama, aut citatio generalis de interesse prætendentibus, vbi certi sunt ab intestato successuri, ii enim nominatim vocari debent, *Bart. & Alb. & Bald. in d. l. publicati n. 2. & 6. Ang. n. 4. Salic. n. 5. Ias. cons. 67. col. 1. vol. 3.* sed & ipsi quoque testes examinandi, citari debent secundum Bal. *in d. l. publicati.*

8 Secundo † etsi iudicii forma non requiratur, quia hæc publicatio fit ex mero iudicis officio, & etiam qa est præparatoria alterius iudicii ordinarie mouendi in petitione hæreditatis, vel in beneficio legis finalis. *C. de edicto diui Adrian. toll.* petitio tamen debet interuenire, vt possit Iudex deliberare, *Bald. in d. l. publicati 3. q. & cons. 55. vol.* 4. & publicatio fieri debet nedum instante hærede, qui possidet bona hæreditaria, sed etiam ad instantiam eius qui non possidet, nec enim leges non possidẽs, necesse habet agere via ordinaria adu sus possessorem, & iudicio pendente producere testes, & de testamento docere, sed per viam principalis petitionis petere potest publicationem hanc tamquã præparatoriam alterius iuditii, *Bald. in d. l. publicati. 7. q. & plenius Angel. n.* 4. & magis cõmuniter tenetur secundum Alex. *n. 7.* & plene quoque prosequitur Bald. *d. cons. 55. vol. 1.*

9 Tertio † capitula, & interrogatoria debent interuenire super quibus testes cum iuramento deponant de tenore testamenti, qui totus in ipsis articulis inseri debet, *Bald. in d. l. publicati n. 4. Salic. nu. 4. Paul. de Castr. n. 2. Dilect. de arte testandi tit. de testamentis caut. 7.* Sed & pars citari debet ad videndum iurare testes, *gl. in d. l. publicati, vbi & Alber. n. 2.* & plenius prosequitur Ias. *cons. 67. col. 2. vers. 2. principaliter vol. 3.* Deponereque testes debent se fuisse à testatore rogatas, non enim in dubio rogati à testatore præsumuntur, cum hæc solennitas sit extrinseca, quæ non præsumitur, etsi totum testamenti tenorem deponerent, neque à testatore se rogatos esse asseuerarent, non probarent, *Salic. d. l. publicati n. 4. Dilect. proxime citatus. Ias. in l. hac consul-*
10 *tissima, in princ. vbi late. C. de inoffic. testam. Boer. decis. 34. per totam vbi communis.* Quarto sententia † interlocutoria requiritur, nam post examen & aperturam testium iudex mãdabit attestationes in publicam formam redigi ad perpetuam rei memoriam, Bart & Bald. *d. l. publicati*, Angel. vero post Innocentium ibidem relatum dicit, quod iudex debet pronuntiare attestationibus testium fidem adhiberi debere perpetuam, Salic. ibi ponit hanc formam, quod iudex visis probationibus declarat defunctum sic, & sic disposuisse, totam voluntatis eius seriem exprimendo, & pronunciet voluntatem eius esse legitimam, & mandet Notario actorum, quod de prædictis publicum conficiat instrumentum, dicens ita moris esse in causis seruari, subdit etiam de cõdecentia esse, quod forma per eum tradita seruetur, in præsentia testium antea exanimatorum, quibus interrogatis an ita sit, & sic vnanimiter eis respondentibus interloqui debet, vt supra, Paul. de Cast. dicit pronuntiandũ depositiones testium esse authenticas, & debere eis stari Alex. declarandum ait plenam fidem in posterum facere, & Ias. inquit iudex pronuntiabit haberi publica. Et licet in verbis aliqualis diuersitas inesse videatur, idem tamen est effectus, & vna, vel altera seruari forma poterit, & hæc quidem interlocutoria, necessario debet intervenire, vt per Iason. *dicto consilio 67. colum. secunda versiculo 3. principaliter*, suntque notanda verba Baldi *dicto consilio 55. volum. 24.* quod examinatis testibus hæc publicatio fieri debet secundum quod ipsi deponunt, & an probetur vel non, in alio iudicio inquirendum esse, nec de substantia publicationis esse, quod sit probatum.

SVMMARIA.

1 *Testamentum coram duobus testibus in foro conscientiæ sustinetur.*

2 *nto relicta legatariis, tunc sol-*

3 *... go constat, quod nulla falsitas interuenit, debet cessare dispositio iuris positiui.*

4 *Ius canonicum positiuum limitare potest ius diuinum, & quando id fieri possit.*

5 *Testamentum, quod non est contra aequitatem naturalem, nec contra ius diuinum sustinetur.*

6 *In numero trium testium trinitas secundum ministerium repraesentatur.*

QVAESTIO LIII.

1 Vidimus de testamento, nutu, & signis facto, atque de testamento ratione voluntatis imperfecto, consequens est vt videamus de testamẽto ratione defectus legitimi testium numeris, non quid iuris sit, non leuis est controuersia, an testamentum conditum coram duobus, vel tribus testibus in foro conscientiae, ita sustineatur, quod haereditatem restituere teneantur ab intestato venientes scripto haeredi, tutior est pars, atque verior, & magis communis, quod haereditas ex testamento minus solemni ob defectum legittimi numeri testium de iure ciuili requisitorum in foro animae debetur heredi scripto, & venientes ab intestato absque peccato hereditatem retinere nequeunt, quos non excusat à peccato legis ciuilis authoritas: proinde si cessat fraus, venientes ab intestato, quibus constat testatoris voluntas, tuti sunt in foro animae, facit quod legata in minus solemni testamento relicta legatariis soluenda
2 sunt, quia testamento minus solemni oritur obligatio naturalis, ideo si certa est testatoris voluntas, ea seruanda est, quoniam solemnitas iuris ciuilis inducta est ad falsitates euitandas.

3 Si ergo constat, quod nulla falsitas interuenit, debet cessare dispositio iuris positiui, & seruari aequitas, & obligatio naturalis, quae oritur ex dispositione defuncti, quae modis omnibus seruari debet, inquit textus *in capitulo vltima voluntas 13. quaestione secunda & ita tenet Abbas in capitulo cum esset. numero 10. de testamentis. & in capitulo quia plerique in finalibus verbis de immunit. ecclesiarum. Antonius de Butrio in capitulo nouit. numero 66. de iudiciis.* Approbat Syluester *in summa verbo, hereditas, numero nono, sequutus canonistas in capitulo finali. de solution. & plene quoque Iason in leg. cum quis C. de iuris, & facti ignoran.* Vbi Albericus ait, hanc communem opinionem esse, atque tenendam, eãdem sequitur Angelica *verbo test. n. 8. Tabiens. eodem verbo num. 6. in fine & alii plures, quos congerit Felyn. in dicto c. cum esses n.* 8. magis communem affirmans, etsi ille contrarium teneat.

Non obstat *cap. praesul. 2. quaest. 4.* quod in contrarium allegatur. Vbi in dispositione personarum ecclesiasticarũ requiritur magnus testiũ numerus, neque duo, vel tres sufficiunt. Responderi potest, in foro contentioso id procedere, hic vero agitur in foro Dei, ergo non obstat, praeterea doctor S. 2. 2, *quaestione 70. articul. 2. ad 3.* inquit, quod ibi speciale est, ob dignitatem personarum ecclesiasticarum, quorum sanctitati plus creditur, quam multis testibus, ex earum enim condemnatione derogatur auctoritati, & dignitati ecclesiae.
4 Huius quidem sententiae ratio adduci potest, quod etsi ius positiuum, nempe quãdo ius canonicum possit limitare, & distinguere ius diuinum, vt aliae regulae iuris diuini melius obseruentur, secundum Abbatem *in d. c. tum esses n. 14.* & plene prosequitur Dec. *in c. quae in ecclesiarum. de constit.* vbi plura ponit exempla. Nos canonem nõ habemus ius diuinum limitantem, atque prohibentem in ore duorum, vel trium stari non debere in foro poli, quemadmodum in foro fori hoc expressum habemus, *in d. c. cum esses.* Ergo standum est iuri diuino in foro animae, & testamentum coram duobus vel tribus testibus sustineri debet per cap. supra allegatum. Vltima voluntas *13. quaest. 2. & per c. filius noster de testam.* ibi lege Dei, non autem lege huius seculi viuimus. & dixit Ricardus *in 4. dist. 45.*
5 *art. 4. quaest. 1.* testamentum quod non est contra aequitatem iuris naturalis, nec diuini, nec positiui, nullo modo est infringendum, procul dubio coram duobus, vel tribus testibus, testamentum cõditum, non est contra ius diuinum, iuxta illud in ore duorum, vel trium stat omne verbum, nec cõtra aequitatem iuris naturalis, ex sententia eorum, qui dixerunt, ex testamento minus solemni oriri naturalem obligationem, nec contra ius positiuũ, cum nullus sit canon decidens in foro conscientiae, non valere testamentum coram duobus, vel tribus testibus. Praemissis accedit quod S. Thom. tenuit 2. 2. *quaest. 70. art. 2.* dicens, in actibus humanis, sufficit certitudo, quae vt in pluribus veritatẽ attingat. Est autem probabile, quod veritatem contineat dictum duorum, vel trium testium, in quibus numerus ternarius constituitur, cum duo testes cum actore conueniunt, vel in ipsis testibus, cum tres testes concordãt. Et allegat Ang. dicentem, in hoc est trinitas secũdum mysterium commẽdata, in qua est perpetua firmitas veritatis. Do-
6 ctor hic S. indefinite loquutus, sentit vniuersaliter verum esse in omnibus actibus humanis testimonio duorum, vel trium standum esse, saltem in foro conscientię, differentiã non ponens inter cõtractus, & vltimas voluntates, quemadmodum etiam faciunt canones praeallegati, & expressius Saluator hoc explicat, ibi: Omne verbum, nihil excludens. Sit ergo vera sententia supra firmata in causis, nempe profanis testamentum minus solemne in foro pęnitentiali sustineri, executionemq; mereri, in causis vero piis non est dubitationi locus *per c. relatum l. 1. de testam.*

SVMMARIA.

1 *Legatum puellae factum de habitando in domo testatoris ostiumque domus illius apertum retinendo libertatem matrimonii non tollit.*

2 *Conditio generalis non nubendi in virgine non tenet.*

3 Nisi

3 *Nisi in fraudem matrimonii prohibeatur ne nubat tali tempore loco vel possessione.*
4 *Conditio non nubendi in vidua simpliciter tenet.*
5 *Pœna quæ consistit in lucro perdendo non impedit libertatem matrimonii.*

QVÆSTIO LIV.

DIspositio testatoris mandantis puellam habitare in eius domo ostiumque domus apertum teneri, non dicitur inducere speciem seruitutis, vel libertatem matrimonii impedire. Licet enim præcise quis cogi non possit habitare certo loco, disponi tamen potest quod habitet, & nisi habitauerit, legato careat, & tunc si malit habitare legatum consequitur, sin minus eo priuatur, *Bart. in leg. qui concubinam §. vxori. in finalibus verbis. ff. de leg. 3.* vel etiam seruanda est, quando hoc fit gratia alterius, cuius interest, *Bart. in leg. Titio centum §. Titio centum numer. primo & quarto. ff. de condit. & demonstrat.* vbi Paulus de Castro, idem Paulus *in dict. leg. cum tale in princ. ff. eo. Ruinus consil. 202. numero quinto volum. primo.* Libertasque matrimonii non impeditur, eo quod potest nubere absque eo ꝙ recedat à domo, secundum Paul. de Castro, *in leg. si hoc §. cum vir vxori numer. 2. de condit. & demonstrat. post Bart. ibi per illum text. cum duobus sequentibus*, vbi habetur, quod conditio non nubendi siue directo siue per indirectum generaliter opposita respectu omnis temporis omnis personæ, & loci spernitur, secus autem vbi specialiter apponitur respectu certi temporis, certæ personæ, vel loci, vt si testator iubet ne nubat vsque ad tale tempus, quia postea nubere potest, vel ne nubat tali, potest alteri nubere, vel ne nubat tali loco, potest alio loco, & ita expressim disponitur, *in leg. cum ita, & leg. hoc modo. ff. de condit. & demonstrat.* & declarant ibi Bart. Bald. Alberic. & Paul. vbi ait Alberic. quod perpetuo ne nubat indici non potest, temporaliter autem potest, sequitur Soci. *in l. mulieri & Titio numero 11. ff. de condit. & demonstrat. Aret. consil. 67. colum. prima Ias. auth. cui relictum numero tertio. Cod. de indic. vid. toll.* ergo seruanda est testatoris voluntas, cum poterit virum ad se traducere, & ab initio pacisci de habitando in testatoris domo, ita in quæstione proposita respondit Corn. *consilio 70. numer. 11. circa fin. volum. 1. Capic. decis. 135. vbi communis, Rosella in verbo vxor. post Hostien. vbi relatum.*

At si fraudem matrimonii testator iubet ne puella nubat, tali tempore, loco vel personæ, quia alio tempore, loco vel personæ nubere verosimiliter, vel commode, vel honeste non possit, conditio reiicitur, & legatum consequitur, imo cessante testatoris fraude si commode, & honeste parere testatoris voluntati non possit, legatum habebit contra iussum testatoris nubendo, *dict. leg. cum ita, & leg. hoc modo. ff. de condit. & demonstrat.* & ibi Bart. & ponit Alberic. *numero secundo Ias. dict. auth. cui relictum numero trigesimo*, & facit quod non dicimur posse quod salua dignitate non possumus, *leg. nepos Proculo, vbi glos. ff. de verb. significat.* & præmissa procedunt in virgine. In vidua autem secus est, cui conditio non nubendi simpliciter iniungi potest, quam si spreuerit legato indigna efficitur siue expresse, siue tacite non nubendi, conditio ei fuit adiecta ob publicum bonum honestatis, vt mulier vnico contenta sit matrimonio, cum secundæ nuptię sint signum incontinentiæ, *Auct. cui relictum. C. de indic. viduit. tollen.* & ita communiter tenent ibi Bart. Bald. Salic. & Angel. & de communi testatur ibidem *Salic. numer. 2.* & Angel. quoque *in princ.* & facit Oldrad. *consil. 213.* Paul. *consil. 219. volum. primo.* Non obstat quod libera debeant esse matrimonia, *c. cum locum c. requisiuit. & c. gemma de sponsal.* quoniam Ant. de Butr. *d. c. gemma. num. 7.* opponẽdo de tex. *dict. §. Titio centum* respondet, quod pœna quæ cõsistit in lucro perdendo non tollit libertatem matrimonii, & valet huius pœnæ appositio, quia sola amissio lucri non habet intimidare matrimonium, ita quod dicatur tolli libertas matrimonii. Quocirca puella testatoris voluntati parere, & domum inhabitare tenetur, vel extra domum testatoris nubendo, legato sibi facto carere, nisi doceat commode & honeste ibi nubere non posse.

SVMMARIA.

1 *Conditio non nubendi etiam de iure diuino in virgine reiicitur fides, proles & sacramentum.*
2 *Matrimonii bona tria sunt principalia.*
3 *Filii sunt generandi ad cultũ diuinum ampliandum.*
4 *In matrimonio significatur vnio diuinæ, & humanæ naturæ.*
5 *Coitus vxorius, quando non sit, vel sit peccatum.*
6 *Conditio non nubendi de iure diuino, etiam in vidua reprobatur.*
7 *Secundæ nuptiæ sunt signum incontinentiæ.*
8 *Idque declaratur, quando verum sit.*

QVÆSTIO LV.

1 CONditio † non nubendi à iure diuino comprobatur, dominus namq; Iesus sub præcepto ponere noluit nõ nubere, propter carnem humanã à peccato originali corruptã, & rationi rebellẽ effectam, ita vt nemo continere valeat, nisi gratia Dei sit adiutus, inquit enim apud Matthæũ non omnes capiunt verbũ istud, sed quib. datum est, & antea Salomon in sapientia dixerat, vt sciui quoniã aliter non posse esse continens, nisi Deus det, Adii dominum, & deprecatus sum illũ, postq̃ Apostolus, de virginibus scribens, ait: præceptum Domini non habeo, consilium autem do; Porro nuptiæ ante lapsum primorum parentum à Deo institutæ fuerunt ad officium tantũ, post lapsum vero, & ad officium procreandæ prolis, ad remediũ concupiscentiæ carnis, vt declarat Magist. *in 4 dist. 26. & ibi S. Tho. art. 2.* Quare bonũ † est nube-
2 re cum matrimonii plura sint bona & præcipue tria, fides, proles, & Sacramentum, quoad bonum fidei, dixit Magist. præcitatus *distinc. 32. in princ.* In omnibus aliis vir præest mulieri, in soluẽdo carnis debito pares sunt, quia nec viro, nec mulieri corp⁹ suũ licet alii tradere, debent enim nõ solũ causa liberorũ procreandorũ, quę prima est, verũ ẽt infir-

 mitatis,

mitatis, ad vitandos illicitos concubitus, mutuam
3 quodammodo seruitutem sibi præbere. Quoad † bonum prolis inquit Scotus dicta *dist. 26. quæst. vnica conclusione 2.* finis prolis esse debet, procreari filios religiose educandos ad ampliandum cultum diuinum, & probat hæc auctoritas Augustini dicentis: Bonum prolis, non dicitur ipsa proles, sed spes, & desiderium, vt religiose educetur.

4 Quoad † Sacramentum dixit Apostolus, Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia, & hoc est, quod dicunt, bonum Sacramenti è dictamine graue, quia significatur vnio diuinæ, & humanæ naturæ, propterea tria matrimonii bona signant, triplicem proprietatem vnionis Christi cum ecclesia. Primo quia Christus vnitur vni, hoc est, ecclesiæ, quæ vna est. Secundo quia ex ea generat filios. Tertio
5 quia † nunquam separatur ab ea. Sic tradit S. Bonauent. & alii *in 4. dist. 31. art. 1. quæst. 2.* ob reuerentiã igitur Sacramenti nouerint vxorati à peccato declinare, scientes, quod coitus coniugalis si causa procreãdę prolis est, nedum excusat à culpa mortali per Sacramentum matrimonii, sed etiam à venali. Sic causa fornicationis vitandæ, actus matrimonialis exercetur, tunc reddere debitum coniugale, nullius est criminis, exigere autem culpæ est venialis; *Magist. dict. dist. 32.* vbi S. Bonauent. *dist. præcedenti art. 2. quæst 2.* Latius explicat, inter alia dicens, si petitur debitum coniugale iustitiæ est, hoc est, fidei reddere, ideo omnino à culpa excusatur, qui debitum soluit. At qui petit, semper peccat venialiter, Si causa libidinis explendę, vir vtitur vxore, tunc si vir in vxore vult delectari. quia est vxor, & nullo modo eam cognosceret, si vxor non esset, veniale est, & excusatur per sacramentum matrimonii, ne sit mortale, sin autem per delectationẽ carnis, cognoscit vxorem tanquam meretricem, quod est, quando eam cognosceret etiam, si sua vxor non esset, tunc peccat mortaliter, S. Bonauent. *d. dist. 31. art. 2. quæst. 3.* vbi & S. Thomas *art. 4. Hostiensis de matrimon. num. 23. Astensis lib. 8. tit. 10. art. 2. glossa in c. origo 32. quæst. 4.* vbi moralis lex ad hoc ex præmissis liquet, quod ius ciuile reiiciens conditionem non nubendi in virgine, iuri diuino
6 adhæret: At vero † in vidua ius ciuile deuiat à iure diuino, etenim ius ciuile in vidua conditionem non nubendi maxime intra annum luctus approbat, ius diuinum reprobat, eo quod non solum primæ, & secundæ nuptiæ, sunt licitæ, sed etiam tertiæ, & vlteriores non sunt damnandæ, inquit magist. *in 4. dist. 42. in fine,* & post eum ibi S. Thom. *art. 4* & S. quoque Bonauent. *art. 3. quæst. 1.* qui declarat hoc verum esse dummodo fiant bono fine, propter prolem generandam, vel fornicationem vitandam, & Apostolus Timotheum instruens ait, volo iuniores viduas nubere, filios procreare matresfamilias esse sequuntur ibidem Gabriel Biel *quæst. 2.* Durandus *q. 3.* & habetur *in c. finali iunctis præcedentibus 31. quæst. 1. & c. penultimo, & vltimo extra de secundis nupt.* Non † obstat, quod secundæ
7 nuptiæ sunt signum incontinentiæ, & quandam turpitudinis speciem habent, vt dixit S. Tho. proxime relatus in responsione ad 2. & allegat Chrysostomum dicere, secundo nubere licitum est, secundum veritatem fornicatio est; responsio ha-
8 betur ex S. Bonauent. præallegato, dicente: Ideo † secundæ nuptiæ sunt licitæ, quia vtiles sunt in eis, namque est torus immaculatus per bonum fidei, venter fœcundus, per bonum prolis, & etiam ibi sacramentum per significationẽ Christi, & ecclesiæ, & sic Saluator ratione vtilitatis, quia sunt in officium & in remedium, sunt quoque honorabiles ratione continentiæ coniugalis, & signationis sacramentalis, licet imperfecte, & ideo carent gloria, verum quoniam carent culpa, non sunt vituperabiles; etenim, nec dominus, nec sancti eas prohibent tanquam malas, sed eas non persuadẽt, tanquam defectiuas. S. Bonauent. non adeo de viduis male sentit, vti faciunt sancti Chrisostomus, & Tho. ad illud Chrysostomi inquit Gabriel *præcitat ad distin. 42. quæst. 2. conclusione 54.* inculcat Chrysostomus causam secundo nubendi, nempe incõtinentiam non autem nuptias accedit, S. Bonauen. *in 4. dict. dist. 42. art. 3. quæst 1.* dicens Chrysostomus vocat fornicationem. Hæc est coniectura fornicationis, quæ tamen sæpe fallit, vel vocat fornicationem quandam libidinis immersionem; Hostien. *de secundis nuptiis §. an licitum.* aliter respõsiones inducit, ad idem quoque est, quod habetur *in cap. finali de secundis nuptiis,* quod secundo nubẽtes etiam infra annum luctus, carent infamia, ergo secundas nuptias non esse damnandas, sed tãtum, quando contrahuntur causa libidinis explendæ, tunc sane in eis est fornicatio, & turpitudinis species, subiungitque Gabriel 2. & vlteriores nuptiæ dicuntur carere gloria, & honore, relatiue ad primas nuptias propter defectũ signationis sacramentalis, quia in secundis nuptis non est vna vnius, sicut vna est ecclesia vnius, id est Christi, quod est in primis nuptiis; præmissa quoq; cõprobant S. Bonauent. *d. distin. 42. art. 3. quæst. 1.* Durandus ibidem *quæst. 3, Asten. lib. 8. tit. 82.* & Hostiens. præallegatus, atque Siluester *in verbo nuptiæ.*

SVMMARIA.

1 *Alchimiæ ars non reprobatur nisi iis qui aurum sophisticum componunt.*

QVÆSTIO LVI.

ALchimiæ non esse prohibitam artem, sed à Canonistis † atque Theologis approbatam.
1 Respondeo, vtpote quæ nihil derogat Maiestati, ac omnipotentiæ Dei, cum Alchimista sua arte immitetur naturam, & ex metallo vili, præciosius illud conflet virtute herbarum, & lapidum à natura eis insita, accedente cælestium corporum influxu, quod proculdubio naturaliter fit, ex similitudine, quam inuicem metalla habere noscuntur, cum in habentibus symbolum sit facilis trãsitus. Io. Andr. *in addit. ad Speculat. tit. de crim. fal.* Oldradus *cons. 74.* vbi refert beatum Augustinum ita tenuisse, Io. de Anan. post Abbatem *in cap. 2. de sextilegiis* hoc plene confirmat, & habent canonistæ *in c. nec mirum 26. quæst. 5.* vbi habetur quod insunt rebus corporeis virtute elementorum quædam

dam res seminariæ rationes, quibus cum data fuerit oportunitas temporalis, atq; causalis prorumpunt in species debitas, quem text. ad propositum nostrum inducit frater Martinus in Margarita decreti verbo *Alchimia* in eandemq; sententiã venit Diu' Thomas *secunda 2.* vbi dixit de Alchimia scribens: Nihil prohibetur artẽ naturalibus causis vti ad producendũ naturales, & veros effectus, atq; etiã præmissi referunt sua tempestate quendã magistrum Arnaldum præclarum in curia Romana Medicum, & Theologũ, qui faciebat virgulas auri, quas cõsentiebat subiici omni probationi Aurificum, & eandem opinionẽ sequuntur *in l. vnica quæ sint regalia,* quia ibi Alchimia prohibetur eorũ qui aurum, vel argentũ sophisticum, & adulterinũ consingunt, non aũt eorum, qui verum aurũ atq; probatum componunt, quare hebræum hunc de ciuitate Anconæ hic tamq; Alchimistam accusatum, & carceratũ absoluẽdum esse respondeo, nisi fiscus doceat ipsum falsam conflare materiã. Non etiam præmissis obstat, ꝙ summa Angelica verbo *Alchimia* inuehitur contra Alchimistas, & acriter reprehendit illos dicens, eorũ artem illicitã esse, & contra publicã vtilitatem. Quoniã rationes Angeli, reprobant Siluester, atque Labien. in eorũ summis eodem verbo, & ad singulas illius rationes responsiones afferũt, tenentes nõ esse peccatũ Alchimiæ artẽ exercere, eamq; licitã esse, & communiter doctores ita tenent, inquit additio ad Angelum loco præcitato; veruntamẽ postq̃ firmauit opinionem hanc concludit bonũ consiglium esse aliis artibus meliorib. operam dare, vtiq; quantũ in se est scientia Alchimia, vera est, quemadmodũ auctoritates grauissimorum auctorũ superius relatorum ostẽdunt; verum restringerem hoc ad viros eminentis scientiæ, quibus citra peccatum licere arbitror scientia Alchimiæ vti, qui si quandoq; decipiunt excusabiles sunt, qm̃ in occultis iudicium sæpe fallitur humanũ. At in rudibus, & simplicioribus hominibus quorũ pars maior est, culposum esse dicerẽ, quoniam culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti, *c. non est sine culpa. de reg. iuris in 6 l. culpa est. ff. eodem,* quæ regula ad imperitos maxime refertur, vtcumq; sit, multos depauperari, neminem ditari vnquam audiui, neq; legi præter Arnaldum medicum supra memoratum, adeo plane recondita est, atq; scitu difficilis Alchimiæ scientia, quod fere pro impossibili habenda est, *arg. l. mora. ff. de vsuris. in glossa,* difficilis est, quare salutare est Labiensis consilium, melius esse ab huiusmodi abstinere, & aliis vacare sciẽtiis vel artibus Ad idem est quod ad Timotheum scribit Apostolus, qui diuites fieri volunt incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli, & desideria multa inutilia, & nocua, quod maxime verificatur in hac scientia abstrusa, & periculosa valde, in qua experimentum sæpe fallax inueniunt Alchimistæ; videant ergo ne de ipsis dicatur quod in ecclesiastico habetur: qui amat periculum peribit in illo. Et alibi ab eodem dicitur, qui tetigerit picem inquinabitur ab ea.

SVMMARIA.

1 *Administrator bonorum mulieris dotem pro ea promittendo de bonis ipsius mulieris promisisse censetur.*

2 *Negotium ad alium pertinet, reipsa, cura, & solicitudine, ratihabitione, & ipso gestu.*

3 *Inter dominum, & gerentẽ negotia domini, qui scit, & patitur oritur actio mandati.*

4 *Negotiorum gestor dicitur qui absentis, & ignorantis negotium gerit.*

5 *Nuntius dicitur qui concipit verba contractus in persona domini, procurator vero qui in persona propria procuratorio tamen nomine.*

6 *Procurator cui nihil quæritur, non ipse obligatur, sed dominus.*

7 *Procurator seu nuntius tamque deceptor tenetur, nisi doceat de mandato.*

8 *Tutor, procurator, & iis similes simpliciter contrahentes in rem domini ipsum dominum obligant.*

9 *Institor, Præpositus, & factor dominum obligant, & finito eorum officio conueniri non possunt.*

QVÆSTIO LVII.

Textus *in l. si pupilli §. 1. ff. de negoc gest. & in leg. procurator qui per euictionem. ff. de procurat.* à
1 scribentibus † subtiles atque difficiles appellantur. Ideoque ad intelligentiam eorum plura præmittenda sunt, quibus cognitis, & ad contingentiam casuum occurrentium applicatis prudens causarum patronus veritatem assequitur. Primo igitur præmitto, quod mater, frater & quilibet extraneus bonorum mulieris administrator in causam illius contrahendo vel dotem per eã promittendo de bonis ipsius, nõ vero de propriis promittentium bonis dotem constituisse, vel aliter contraxisse censetur, *l. Nesennius. ff. de negoc. gest. l. fi. C. de dotis promission.* vbi post alios Ang. notabiliter hoc explicat Paul. de Cast. *consi. 352. volum. 1. Soc. consil. 291. vol. 2. Andr. Barbat. plene cons. 59. volum. 3. Rum. cons. 200. volum primo. Boer. decis. 129. part. prima,* & dixit Cynus *in dict. leg. fin. Cod. de dotis promissione* quod aliter vltra montes fuit quæstio disputata, & ita determinatum, *Campeg. de dote. parte prima quæstione* 24. æquiorem dicit hanc sententiam esse Barbat. *in addit. ad Bal. in dict. leg. fin.* commu-
2 nem opinionem refert. Secundo † negotium ad alium spectat, primo reipsa, secundo cura, & solicitudine, tertio ratihabitione, quarto ipso gestu, vt magistraliter docet, atque declarat Azo *in summa. C. de negot. gest. num. 2.* sequitur Bart. *in dict. l. si pupilli §. item quæsiit. ff. de negoc. gest.* & plane Ioan. de Platea *instit. de action. §. actionum,* & Ias. ibi multa remissiue ponens.
3 Tertio inter dominum, & gerentem negotia domini præsentis, vel ẽt absentis, qui scit, & patiẽ sua negotia geri, nec contradicit, oritur actio mãdati. Nam tacite consentiendo, mandare videtur, *leg. qui patitur. & l. qui fidem. ff. mandati. Din. c. ratihabitionem. ff. de reg. iur. in 6. Bal. & Alberic. in leg. 1. ff. de neg. gest. Dec. in l. semper qui nõ ꝓhibet. ff. de reg. iur. Paul. de Cast. cons. 1. vol. 1.* Aliud vero in actione † negotio-
4 rũ gestorum cũ absentis, & ignorantis personam huius-

huiusmodi actio respiciat, §. *primo Instit. de obligat. qua ex quasi contractu. leg. 1. & 2. ff. de negoc. gest. Paul. de cast. in d. l. si Pupilli §. 1.*

5 Quarto † omnis nuntius est procurator, quia non dicitur nuntius, nisi habeat mandatum, sed non omnis procurator est nuntius, is vero tamquam nuntius contrahere dicitur, qui nomine domini contrahit, concipiendo verba contractus in persona domini, dum nuntius sit vox domini, & tamque Pica, & organum, & tunc inter dominum, & contrahentem cum nuncio oriatur actio, nuntii vero nulla est obligatio, qui nudum præstitit ministerium. Procuratorio nomine contrahit, qui in persona sua verba contractus concipit, procuratorio tñ nomine, & tūc obligatio, & actio oritur inter procuratorem, & eum qui cum illo contrahit, non autem inter contrahentem, & ipsum dominum, nisi domino cessis à procuratore actionibus. *glos. & post eam Bart. Bal. Angel. Alberi. & Paul. de Cast. in dicta leg. si pupilli §. 1. num. 3. ff. de negoc. gest. Specul. tit. de procur. §. vt autem. num. 5. vbi plene, leg. multum interest, in glos. magna. C. si quis alteri, vel sibi,* &

6 quod ibi scribentes. Quinto † vbi procuratori nihil quæritur, nec ad illius manus quicquā peruenit, tunc solus dominus obligatur, cuius contemplatione contractus celebratus apparet, neque à secum contrahente procurator conuenire potest, vt habetur *in dict. leg. si pupilli §. primo, & in l. procur. qui pro euictione. ff. de procurat.* & alibi quoque, & plene prosequitur Soc. *cons. 154. colum. 1. vol. 2.* plures casus in materia complectens.

7 Sexto † nuntius seu procurator docere tenetur domini mandato contraxisse, vel ipsum ratum contractum habuisse, alioquin tanquam deceptor ipse tenetur, Bart. atque Castrensis *in dict. leg. procurator qui pro euictione. Boer. decis. 80.*

8 Septimo † si quis simpliciter contrahit, non expresso tutorio, curatorio, aut procuratorio nomine, contrahendo in rem domini cum eo qui sciebat ipsum esse tutorem, curatorem, vel procuratorem, non obligatur neque conueniri potest, vtpote quod alieno nomine contraxisse censetur, nisi expresse suo nomine se obligauit, *Ang. & Alberic. dict. leg. procurator qui pro euictione. Corn. cons. 27. n. 3. volum. 2. Soc. d. cons. 154. num. 11.* Octauo institor, †

9 præpositus, & factor, dominum obligant, nec ipsi eorum contractibus obligati remanent, neque conueniunt finito ipsorum officio, *Paul. de Cast. cons. 20. volum. 2. Paris. cons. 94. num. 33. volum. 1. Ronchegal. Ferrarien. in leg. eandem num. 175. & numer. 176. ff. de duobus reis. Alex. cons. 44. volum. 2.* vbi enumerat requisita ex quibus institor dominum obligat.

SVMMARIA.

1 *Testes agnati, affines, & cognati à testimonio repelluntur in causa criminali ad offensam.*

2 *Inculpatio offensi in mortis articulo nō facit inditium ad torturam.*

3 *Exculpatio offensi facit iudicium innocentiæ.*

4 *Inimicitia in specie probati debet.*

5 *Inimicitia cum sit inditium remotum à facto, non facit inditium ad torturam.*

6 *Fama à fide dignis originem habuisse debet.*

7 *Fama ex actu delictum præcedente, vel sequente procedens, ex quo oritur præsumptio, facit iudicium ad torturam, si causæ suspitionis sint rationabiles, & vrgentes.*

8 *Fama probari debet per duos testes dicentes se audiuisse hoc à maiori parte populi.*

9 *Fuga ante accusationem, vel inquisitionem facit inditum ad torturam, post vero non facit.*

10 *Fuga ante processum facit inditium, nisi rationabili causa possit excusari.*

11 *Fuga ante processum facit inditium, nisi comminata fuisset accusatio, vel inquisitio, vel nisi esset suspitio, ne accusaretur, vel inquireretur.*

12 *Variatio non in facto pacti inditium non facit, nisi cōcurrat trepidatio, inconstantia, pallor, vox balbutiens, loquela timida*

13 *Consilii seu mandati de occidendo inditium oritur ex tribus, de quibus hic copulatiue concurrentibus.*

14 *Contumacia facit inditium ad torturam.*

15 *Primo limitatur procedere secūdum qualitatem personæ & facti circumstantias.*

16 *Secundo limitatur non procedere quando per contrarias probationes tollatur effectus contumaciæ.*

17 *Tertio limitatur non procedere in eo qui non rite fuit in contumacia condemnatus.*

18 *Quarto limitatur non procedere in ficto contumace.*

19 *Negatio in tormentis perseuerata purgat inditia, & reus absoluitur.*

20 *Reus si tortus nihil confitetur, & iudex est dubius ob vehementia inditia absoluitur ab instantia iudicii.*

21 *Tortus perseuerans in negatione absoluitur, etsi delictum sit plene probatum.*

22 *Tortus perseuerans in negatione, iterato torquetur, si inditia sunt multum vrgentia, aliter secus.*

23 *Tortus si non confitetur, Iudex mandat eum pro nunc relaxari datis fideiussionibus de se præsentando.*

24 *Tortura vltra tres vices repeti non potest.*

QVÆSTIO LVIII.

Fiscum iuuare nequeunt defuncti agnati, in testes recepti, quoniam † testis qui sit de agnatione offensi, repellitur à testimonio cum iniuria vni facta omnibus de agnatione illata esse dicatur, sed & cognati, affinesque reiiciuntur, *Alex. in leg. si finita §. si de vectigalibus. ff. de damno infect. Felin. in cap. cum oporteat, de accusation. Alex. cons. 24. num. 19. vol. 2. Soc. cons. 228. vol. 2. Grammat. volum. 45. numer. 4. & 5.*

1

2 Non † etiam iuuatur fiscus mortui inculpatione, quoniam in mortis articulo constituti inculpatio asserentis se ab aliquo vulneratum, ne dum non probat, sed nec etiam facit inditium ad torturam sufficiens, tametsi delictum aliter probari non possit, cum enim ex iniuria & offensa in illius personam vt prætenditur illata sit effectus inimicus eius, quem inculpauit, standum non est dicto suo contra imputatum, ne in causa propria sit testis idoneus, & quia non omnis moriens præsumitur esse S. Io. Baptista, *l. si quis in graui. §. si quis moriens. ff. ad Syllanian. Iason in l. 1. num. 10. C. communia de legat. Fel. in c. literas num. 2. de præsumpt. Alex. cons. 14. numer. 3. & seq.*

ſeq.tum multis ibi additis vol.3.Marc.Ant.Blanc. in l. fin. num.390. & ſequentib.ff. de quaſtionibus vbi omnes hoc tenere dixit.Brun.tract.de inditiis & tortura parte prima quaſt.3.num 26.

3 Aliud † in exculpatione, quia exculpatio facit inditium innocentiæ, Bald.in leg.1.num.32.Cod.communia de legat. quod dictum multum exclamat ad euadendum aliquem à tortura, Ibi Iaſ.num.10.& tenet Alex.conſ.24.nu.15.vol.2.Grammat.conſ.64.num.1.

4 Inimicitia † fiſco non ſuffragatur, quia alleganti inimicitiam incumbit onus probandi, in ſpecie cauſam inimicitiæ & qualitatis ipſius, Bald. in leg. ſi quis teſtibus numer.8. in fin.Cod.de teſtibus & in leg. liberi numer.3.Cod.de inoffic. teſtam. Iaſ.in leg. apertiſſimi numer. 7. Cod. de iudit. Felin.in cap. cum oportet,

5 numer.5.de accuſationibus. Rurſus † inimicitia non producit inditium ad torturam ſufficiens, cum ſit inditium remotum à facto, vt tradit Ang. de maleficiis in verbo fama publica, verſ. quaero an vnum, cuius opinionem confirmant, contrariaque tollunt, Marſil.in leg.prima §.praterea numero vigeſimo quinto.ff.de quaſtion.Mart.Ant.Blanc. in leg. fin. numero 177.ff.eo. Grammat. conſilio 30. numero decimoſexto & voto 30.numero 20. & vtrobique communiter ita teneri refert. Fama intentionem fiſci confirmare non poteſt, quoniam aut fama originem habet ex dicto & ſermone certarum perſonarum, proptereaque populus vel maior pars ita dicit,& credit,quia tales ita dixerunt, & tunc fama debet habuiſſe principium à perſonis fide dignis & non ſuſpectis, alioquin non concludit, Bart.in leg.de minore §. plurimum numer.15. ff. de quaſtionibus.Blanc.in leg.fin.numero 315.ff. eo. ponens exemplum, ſi ideo fama eſt, quia moriens vulneratus dixit, non erit famæ origo probabilis atque fidedigna.

6 Aut fama originem † habet ex aliquo actu præcedenti vel ſequenti, ex quo oritur ſuſpitio, quæ in populo famam inducit, & tunc cauſæ ſuſpitionis ex actu præcedenti, vel ſequenti procedentes, ex quibus oritur fama debent eſſe rationabiles atque vrgentes, alioquin dicitur vana vox Populi, & vbi concurrunt cauſæ vehementes, de quibus conſtat, tum fama facit inditium ad torturam, aliter ſi cauſæ leues ſint, reus torqueri non poteſt, Bart.in dict.§.plurimum numer. 36.in fin.Marſil.ibidem numero 27.& 28.Iaſ.in leg. admonendi numer.207.ff. de iur. iur. Blanc.in dict. leg. fin. num 315 Felin.in c.veniens.il primo num. 15. de teſtibus. Rurſus debet fama probari ad minus per duos teſtes, deponentes ſe hoc audiuiſſe dici à maiori parte Populi nominando in ſpeciem aliquos, à quibus dici audiuerunt, & licet de omnibus non recordentur, debent tamen de aliquibus recordari, aliter non probant, cum ſcire non poſſit an à perſonis fidedignis ortum habuerit. Bart. in dict.§. plurimum numer.22. & 31.Marſil. num.4. cum pluribus ſequentibus.Blanc.dict.leg.fin.num.312.Dec. conſ.57. nu.4.Grammat.conſ.26.nu.13.

9 Fuga † vt faciat inditium ad torturam diſtingui ſolet, aut quis aufugit antequam eſſet accuſatus, vel inquiſitus de maleficio aut poſt, & primo caſu facit inditium, quia de loco maleficii receſſiſſe præſumitur ob conſcientiam delicti, quæ induxit eum ad fugiendum. Secundo vero caſu fuga non facit inditium, quia iuſte timuiſſe dicitur, & aufugiſſe ob probabilem timorem accuſationis vel inquiſitionis contra ipſum formatæ, Bart.in l. 1.in fin.ff.de iis qui ſibi mortem conſciuer. Ang. tract. malefic.in verbo fama publica, verſ. an fuga, vbi in addit. Auguſt.de Arimino.Iaſ.in leg.2.numer.5.in fin. Cod qui teſt. facere poſſunt, & plene in leg.admonendi numer.157. & ſeq.ff. de quaſt. Brun.tract. de indiciis. tertia quaſtion. prima partis num 6.& ſequentibus,& hæc eſt communis opinio, vt referunt Iaſ.dict. l. admonendi, Blanc.

10 & Brun.proxime citati. Quatenus † autem dicitur fugam ante proceſſum inditium facere limitatur non procedere, quando fuga excuſari & collocari poſſet aliqua probabili, & rationabili cauſa, Bald. in leg.in bona fidei num.7.C.de rebus credit. ſentit Aug. de Arimino conciuis meus in addit.ad Ang. practicatum Iaſ.expreſſe ponit in dict.l.admonendi num. 158. de quaſt. Brun. loco ſupra citato numer.7. & ponunt exemplum in eo qui propter inimicitias aufugit, timens ne offenderetur à conſanguineis interfecti. Cum enim de homicidio inculparetur ibi ſecure morari non poterat.

11 Secundo † limitatur non procedere quando comminata fuiſſet accuſatio, vel inquiſitio, antequam eſſet initiata, vel eſſet ſuſpicio ne accuſaretur, vel inquireretur, nempe tunc quamuis nondum ſit proceſſus inceptus, iuſte dicitur timuiſſe vexationes iuditii,& fugiens, non ex conſcientia delicti ſed ex probabili timore receſſiſſe præſumitur, Rom.in l.lege Cornelia nu.2.verſ.in quantum.ff. ad Syllanian.Dec.conſ.134.n.3.Iaſ.d.l.admonendi n.158.circa princip.Blanc.d.l.fi.n.282.Brun.vbi ſupra.n.9. Variatio

12 quę non eſt † in facto principali inditiũ non facit, vt reus quæſtioni ſubiici poſſit, Bart.in l.eos.ff.de falſis, Marcus Ant.Blanc.d.l.fi.n.263.vel ſola variatio nõ facit inditium, niſi copulatiue concurrat, trepidatio, inconſtantia, pallor, vox balbuciens, & loquela timida, & ſi horũ vnum vel alterum deficit, reus torqueri non debet, licet plurimũ hoc reſideat in arbitrio iudicis, Bald.in l.presbyteri. C.de Epiſc.& Cleric.Bart.d. l.fin. & poſt alios ibi Blanc.n.260.Brun.tract. de inditiis.part.1.q.3.n.3.Marſil.in pract.§. diligeter.n.75.

13 At † vero conſilii ſeu mandati inditium oritur tribus copulatiue concurrentibus, quorum vnum ſi deficiat inditiũ torturę ſufficiens adeſſe nõ poteſt. Tria autẽ requiſita ſunt, inimicitia capitalis, ſecreta locutio cũ delinquente, & delictum incontinenti ſecutum, Bal.in l.ſi fugitiui, C.de ſeru. fugit.& alii quos adducit ibi Iaſ.n.31.5.limitatione.Felin.in c. aſſerte numer.12. de praſumpt. Marſil.in leg prima §. Praterea n.27.ff.de quaſt.Blanc.d.leg.fin. num.262. ff.eo.

14 Bãnitus † in contumacia, & captus, vel ſponte cõparens licet torqueri poſſit ſine aliis inditiis, quia contumacia ſola facit inditiũ ad torquendum ad veritatẽ delicti inueſtigandã, vt tenuit vbiq; Marſil.in pract.§.diligenter numer.136. ſing.17. & in aliis locis ibi citatis, & hæc opinio ſumitur ex doctrina Bal.in l 1.n 13.in fin.C.de hered.inſtit.ad quem ſemper recurrunt, qui in hoc articulo ſcribunt, & idem tenet

tenet Brun. *tract. de inditiis & tortura 2. parte quest. 5. num. 7. Grammat. cons. 12. num. 21. & decis. 11. nume. 15.*

15 Hæc † conclusio primo limitatur, vt procedat secundum qualitatem personæ, & facti circumstantias. Nam si quis absens fuerit, ex legitima causa, & bannum in eius contumaaia publicatum ignorauerit, quodque bannitus sit bonæ conditionis, & famæ, vtique contumacia sola non facit inditium, ita sentit Bald. *in d. leg. 1. Cod. de heredit. instit.* & plene declarat, atque confirmat Blanc. *in leg. fin. num. 293 ff. de quest.* hinc dixit Grammat. *cons. 37. num. 5.* quod ex sola contumacia, non concurrentibus aliis, quis non torquetur pro doctrinam Baldi *in d. leg. 1. sentiens ex mente Baldi*, malam personæ qualitatem vel alia concurrere debere, alioquin sola contumacia non inducit suspitionem, seu inditium sufficiens ad torturam; & idem voluit Carrer. *in sua practica criminali in additione ad repertorium, in verbo contumatia*, vbi inquit, quod si ante citationem reus aufugit, & ex causa se absentauit, & non habuit notitiam subsequentis citationis contumacia non facit inditium, merito dixit Blanc. *in l. fin.* quod allas dura esset decisio Baldi. Idem quod supra tenuit Boss. *tit. de indit. & considerat. ante tort. num. 135.* inquiens, quod si aliquo modo contumacia potest excusari, reus torqueri non debet, & idem confirmat Foller. *in pract. crimin. in verbo banniantur num. 54.* quod dicit esse notandum, & in verbo, & si confitebuntur *num. 29. in 3. parte tertiæ partis*, vbi plene in materia scribit, ponens regulam cum quatuordecim fallentiis, debet ergo contumacia habere concursum malæ conditionis personæ bannitæ, & quod ex caussa non rationabili fuerit absens, aliter si fuerit probatæ vitæ, & ex causa rationabili abfuerit, bannumque ignorauerit, prout ignorasse præsumitur, tunc secus, ad quod facit, quod absens ex causa legitima, restituitur in integrum, ex clausula *si qua mihi iusta causa. l. 1. ff. ex quibus causis maior. Bart. in leg. fin. ff. de restit. in integrum.* etsi aduersus delictum quis restitui non possit, aduersus tamen contumaciam restitui poterit. Quamuis vero Blanc. in eodem loco concludere videatur, quod fuga post delictum, iuncta contumacia faciunt ad torturam inditium, cum non ex sola contumacia, sed cum adminiculo fugæ oriatur inditium, restringendum esset hoc dictum per ea quæ supra considerata qualitate personæ & circumstantiis, quibus accedant rationes & auctoritates supra in articulo fugæ relatæ & confirmatur quod quælibet causa excusat à dolo, *glos. in leg. vnica. ff. si quis ius dicenti non obtemper.* ergo concursus fugæ, cui nõ inest dolus, non debet facere inditium, vbi aliter contumacia sola non facit, sin autem contumacia concomitantiam habet fugæ non excusabilis, & malæ conditionis personæ, tunc his concurrentibus reus torqueri potest, & non aliter. Secundo †

16 limitatur vt non procedat, quando per contrarias probationes tollitur effectus contumaciæ, vt quia bannitus comparens, vel captus, ad suas defensiones fuit admissus, prout admitti debet, priusquam torqueatur. Atque inditium contumaciæ contrariis purgauerit inditiis, *Boer. decis. 165. numer. 5. in fin. Foller. in pract. crim. in verbo etsi confitebuntur num. 21. & 22. Carrer. in leg. obseruare. Cod. quorum appellat. non recipiuntur, & tenet Iul. Clar. sententiarum libr. 1. §. fin. q. 44. vers. quæro quando reus*, & ita quoque sentire videtur Blanc. supra sæpe citatus. Ter-

17 tio † limitatur, vt non procedat in eo, qui non rite citatus est iuxta formam statutorum, loci vel aliis de iure seruandis non seruatis condemnatus fuerit in contumacia, tunc ea non facit inditium per ea quæ allegat *Grammat. cons. 37. num. 3. & 4. Foller. in tract. loco supra citato n. 18. & 19. Carrer. in pract. §. tertium inditium n. 18.*

18 Quarto † limitatur non procedere in ficto cõtumace domi citato, quia tunc sic contumax reputatus, quæstioni subiici non potest, quoniã vera contumacia, quæ dolum arguit, & inducit suspitionem delicti, facit inditium, non ficta, ad quæ plura allegat Grammat. *cons. 45. n. 25. & seq. vbi plene Boer. decis. 64. n. 5. Foller. d. verbo & si confitebuntur n. 2.*

At in casu in quo inditia ad torquendum suffi-

19 cientia † extarent, nihilominus si reus delictũ sibi obiectum in tortura negauerit, atq; in negatione perstiterit, ex negatione perseuerata in tormentis, purgantur quæcunq; inditia, contra Deum faciẽtia, nec leuia duntaxat, sed etiam grauia, & vehementia, & reus absolui debet, *Bart. in l. vnius §. 1. in fi. ff. de quest. Ang. de malefic. in verbo comparuerunt dicti inquisiti num. 3. Salic. in l. si qui num. 6. C. ad leg. Iuliam de adult. Alberic. in leg. edictum num. 2. ff. de quest. & plene Cepol. cons. criminalium 34. numer. 18. & Grammat. cons. 64. num. 10.* & ita totus mundus communiter

20 seruat, inquit Alberic. *dict. leg. edictum.* Et † si reus tortus nihil confitetur & adhuc iudex est dubius ob vehementia inditia, debet nihilominus reum absoluere saltem ab instantia iuditii, vel concedere abolitionem processus, & mandare circũduci, *Salic. d. l. si qui. C. de adult.* refert & sequitur pro notabili dicto Alex. *in addit. ad Bart. in d. leg. vnius §. 1. in*

21 *verbo, nec confitetur.* Imo † nedum inditia tolluntur ex negatione in tormentis perseuerata, sed etiã si delictum esset plene probatum, & iudex (licet non teneatur) reum torturæ subiecerit ad confessionẽ delicti & in negatione perseuerauerit, plena probatio euacuatur, & vera esse non præsumitur, reusq; absoluitur, *Marsil. post Alberic. ibi in d. l. edictum. ff. de quest. & sing. 261. Cepoll. & Grammat. proxime re-*

22 *lati.* Atq; reus † si tortus sit & in negotiatione perseueret, non debet iterato torqueri, sin autem inditia sint multum vrgentia, & iudici videatur illa non esse in totum euacuata, tortura repeti potest. At si prima vice sufficienter purgata sint, repeti non potest, nisi nouis superuenientibus inditiis, *Bart. in l. vnius §. 1. ff. de quest. plene Marsil. in leg. repeti. colum. 1. & 2. ff. eo. & in pract. § quoniam numer. secundo. Alex. cons. 5. numer. 5. volum. 1. Aym. consil 287. vol. 2. num. 4. Boer. decis. 163. num. 9. & seq. vbi plene Grammat. cons 21. num. 15. & seq.* & ita communiter tenetur & practicatur, vt Marsil. & Alex. referunt, quodque tortus, nõ confessus, relaxari debeat, firmat Ang. *de malefic. in verbo fama publica vers. vlt. sub n. 120.* vbi inquit iudex interloqui debet reũ non repertum

culpa-

culpabilem mandauit relaxari, refert & sequitur Marsil. *in pract. §. quoniam n. 48. & in d. l. reperti, nu. 31. Grammat. dict. consil. 21. n 16. Boer. d. decis. 163. num. 15. &*
23 *seq* Et inquit Marsil. † *d. §. quoniam*, cōmunem practicam totius Italiæ esse, quod iudex mandat pro nunc relaxari, receptis fideiussoribus de se præsen-
24 tando, & ponit etiam † Marsil. notabilem quæst. *in d. l. reperti n. 14. Boer. d. decis. 163. n. 19. post alios ibi relatos*, quod confessus in tormentis si postea extra tormenta neget, & secundo in tormentis positus confitetur, postea negat, & 3. in tormentis confitetur, & 3. extra tormenta negat, non est amplius torquendus, sed relaxandus, cum vltra tres vices nemo torqueri possit.

SVMMARIA.

1 *Immunitas à principe concessa late interpretatur in præiudicium concedentis, at in præiudicium tertii stricte debet interpretari.*
2 *Priuilegiū Principis intelligitur sine præiuditio tertii.*
3 *Priuilegium speciale generali priuilegio præfertur.*
4 *Vbi interuenit datio, vel factum priuilegium transit in contractum, nec priuilegii naturam retinet.*
5 *Priuilegii tenor imprimis debet attendi.*
6 *Priuilegium intelligitur sine præiudicio tertii quando tertius certat de damno, aliud si de lucro.*
7 *Priuilegiati duo si concurrunt is præfertur, qui de damno vitando agit.*
8 *Priuilegium principis intelligitur cum præiudicio tertii, qui habet ius in spe.*
9 *Priuilegium principis non derogat iuri tertii, quod habet de iure communi secus si de iure speciali.*
10 *Priuilegium principis cum clausula non obstantibus & cū clausula de plenitudine potestatis tollit ius tertii.*
11 *Priuilegium cum generali derogatione priuilegiorum tollit priuilegia non clausa in corpore iuris.*
12 *Priuilegium cum clausula derogatoria ad futura priuilegia sublatum non dicitur, nisi in 2. priuilegio sit facta specialis mentio de primo*
40 *Limitatur non procedere si secundū sit concessum motu proprio principis, cū clausula non obstantibus, quia tollitur primū habēs clausulā derogatoriā ad futura.*

QVÆSTIO LIX.

SAcro pietatis Monti pluribus ab hinc annis fuit à sancta sede apostolica impartitū ius exigendi quinq; pro centenario à forensibus bona stabilia in agro Ariminensi acquirentib. Post hæc fuit nuper erectū collegium militum S. Georgii, cum Priuilegio, ne bona eorū cuiq; subiiciantur oneri, vnus ex militib. Forēsis acquirit bona, quæritur an Monti pietatis soluere teneatˁ quinq; pro
1 centenario. Pro † sacro Monte Pietatis facit, immunitas à collectis à principe, vel alio ad id auctoritatē habente concessa, quatenus concernit præiudiciū concedentis late debet interpretari, & cōpræhendit exemptionē bonorū, nedum præsentium, sed etiā futurorum, *c. quia circa de priuileg. & c. cum Capella eo. tit. cū concordantib. per glos. & scribentes ibi relatis.* Quatenus vero priuilegiū concernit præiudicium alterius q̃ concedentis stricte debet interpretari, ita vt bona post acquirenda non compræhendantur, nec immunitatis beneficio gaudeant, *l. Iulianus §. fin. cum l. sequenti. ff. de leg. 3. & plene Roman. in l. damni. l. 1. § si qui vicinas n. 8. ff. de dam. infect. aliquid Ias. in l. si stipulatus fuerim. §. cum stipulamur n. 9. ff. de verb. obligat. & idem plene in l. fin. n. 19. & seq. ff. de const. principum. Oldrad. cons. 268. & iu omnibus plenius Albert. Brun. tract. de augmento. conclus. 9. n. 8. & seq.* vbi cōmuniter ita teneri ait, ad ꝙ etiam multa remisisse allegat, *Cagnol. in l. omnib. causis. ff. de reg. iur.* Se-
2 cundo † priuilegium principis militiæ S. Georgii impartitū in dubio intelligitur sine præiudicio tertii, & ita concessum esse præsumitur, vt alii damnū nō afferat, *l. 2. §. si quis à principe. ff. ne quid in loco publico l. si tamē. C. de inoffic. testam. c. pastoralis de priuilegiis. c. cū dilecti. de donat. Alex. cons. 37. n. 2. vol. 1. & cons.*
3 *87. n. 4. vol. 3.* Tertio † vbi concurrunt duo priuilegiati, quorū vnus priuilegio generali munitus, alter vero speciali priuilegio tutus est, is præfertur, qui speciale priuilegium habet, quia potentius ius habere dicitur, & quia generi per speciē derogatˁ, *c. generi de reg. iur. in 6. c. 1 de rescript. c. veniens de præscript. & vtrobiq; Abb. & alii notant.* Quamobrem cū Mons pietatis munitus sit speciali priuilegio exigendi quinq; pro centenario pro bonis à forensibus acquirendis. Collegium vero Militum generalem immunitatem habet nō soluendi gabellas, & onera, non videtur sublatum priuilegiū montis, posteriori priuilegio generaliter concesso præfatæ militiæ, tum etiam quia stricte debet interpretari ac sine præiudicio tertii priuilegium præmisso collegio indultum. In cōtrarium facit, quod collegium militum causam onerosam habeat, in
4 priuilegiis † sibi concessis à papa, hinc sequitur ꝙ vbi ex parte priuilegium recipientis interuenit datio, vel factum, quod habet perpetuam commensurationem ad priuilegium obtentum, tunc non priuilegii, & gratiæ vim naturamq; habet, sed in contractum transit, nec à principe concedente reuocari potest, cum princeps, contrahendo vtatur iure cōmuni, & tamq; priuatus obligatur proprio contractu, magis enim principi, quā cæteris conuenit bona fides, & iniuria ab eo debet esse remota, *Bart. in l omnes populi. in 4. quæst. tertia quæstion. principalis. ff. de iust. & iure. Bal. in l. qui se patris nu. 13. & 14. C. vnde liberi, Roman. cons. 436. Dec. cons. 286. Paris. cons. 11. num. 40. cum seq. vol. 1. & cons. 2. nu. 125. vol. 4. Afflict. decis. 392. num. 10. Grammat. decis. 65. n. 23. cum seq.* Quocirca cum priuilegium militum non possit à principe expresse reuocari, multo minus tacite reuocatum esse censetur ex priuilegio antea monti indulto, ita enim arguit in materia, de qua agitur, *Felin. in c. 1. n. 3 4. limitatione de rescript.* Non obstat ꝙ non compræhenditur bona post concessionem acquirenda, quoniam princeps mandat immunia esse bona militum prædictorū acquisita & acqui-
5 renda. Idcirco † nō aduersatur, priuilegii enim tenor imprimis inspici & obseruari debet, *c. porro & c. seq. de priuileg. Roman. cons. 28. Stafileus de literis gratiæ. 3. principali conclus. num. 2.* & propius ad terminos quæstionis, de qua agitur. *Bart. cons. 59. commune Spoleti in fin. Thom. Parpalia in l. placet. num. 127. C. de sacr. sanct. Ecclesia. Alex. cons. 193. nu. 10. vol. 2.*

6 Non † obstat quod priuilegium interpretandum est sine præiudicio tertii. Nam respondetur, quod quando tertius certat de damno vitando, seu priuilegii obseruatio addit tertio grauamen, & onus, tunc sine præiudicio tertii interpretatur principis priuilegium, *Alex.d.consi.178.num.19.Albert. Brun.d.tract.de augmento, quarta conclusione nu.12.post Bart. & alios in l.de omnibus.ff. de leg.1.* At si tertius tractat de lucro, tunc secus, cùm etiam in præiudicium tertii priuilegio principis locus sit, non enim par, atque eadem ratio esse videtur amittere debita, & non capere lucra, *leg.fin.C.de codicill. l.vnica. C.*
7 *de imponend.lucrat.describt. libr.10.* Accedit, † quod vbi duo priuilegiati circa idem concurrunt, is qui de damno vitando agit, potentius priuilegium habere dicitur, doctrina est Bart. quam infallibilem appellat *in Auct. quas actiones num.3.Cod.de sacr. sanc.eccles.Ias.ibi num.12.Dec.cons.147.num.5.circa medium.* Secundo † respondetur quod vbicunque
8 ius tertii est ius in spe, non autem in re consistens, tunc per priuilegium principis derogatum esse censetur iuri alterius, quod erat in spe, & de futuro acquirendum, *Salic.in l.fin.num.12. Cod.de sententiam passis.* & expresse ponit Abb. *in c.veniens num.12. de prescript.& in c.1.num.10.de rescript.vbi Felin. late n. 3.Aret.consil.76 num.4. Dec. d. consil.147. num.5.* dicentes quod secundum priuilegium speciale non faciens mentionem de primo generaliter concesso tollit primum, quando ex primo competit ius ad rem, seu ius quærendum, sin autem munitus primo priuilegio ius habet in re, & de præsenti quæsitum, tunc iuri illius non præiudicatur, nec præsumitur principem illud tollere velle ex posteriori priuilegio quantumcunque speciali, quod de primo mentionem non faciat, & hoc communiter tenetur, vt refert Aret.*d.cons.76.& Dec.d.cons.*
9 *146.* Tertio † respondeo, quod aut agitur de iure tertii, quod titulo oneroso, vel aliter de iure communi competit, & tunc princeps in dubio non præsumitur tollere ius tertii de iure communi cõpetens, vt in exemplo, quod tradit Ang. *in l. si seruitus.in princ.ff.de seruit.Vrban.præd.& sequitur Albert. Brun.loco proxime allegato.* Quod si Papa eximit episcopum & eius Diœcesim à iurisdictione Archiepiscopi, exemptio non trahitur ad augmentum Diœcesis postea superueniens in præiudicium ordinariæ iurisdictionis Archiepiscopi, at si agatur de iure tertio competenti de iure speciali, tunc secus, quia specialia facilius tolluntur, quam ea, quæ de iure communi competunt, *l.eius §. militia. ff.de test milit.leg.si quis extraneus.ff.de acquiren. hered. Oldrad.dict.cons.268.num.4.& expresse Ias.leg.fin.num. 24.ff.de constit.princip.* & idem quoq; probant Bald. *in l.fin.n.6.C.de sententiam passis, Io.Lupus tractat. de li-*
10 *bertat.eccles.parte 1.quæst.5 in fi.* Quarto † respondeo quod vbi secundum priuilegium emanauit cum clausula non obstantibus, iuncta clausula de plenitudine potestatis, suum operatur effectum etiã si auferat ius tertio ex primo priuilegio quæsitum, tunc enim principi plenitudine potestatis vtenti obiici non potest, cur ita facis, vt plene cõfirmant Alex.*cons.200. num.8.vol.1. Paris. cons.1. num. 65.cum seq.vol.2.Curt.Iun.cons.157.nume.23. Ruin.cons. 163.n.21.vol.5.* vbi referunt hanc opinionem communiter receptam esse, & ita non obstare patet secundum contrariũ, ꝙ multum pro Monte Pieta-
11 tis facere videbatur. Tertio principaliter † nõ obstat ꝙ is qui speciale priuilegium habet, præfert ei qui generali priuilegio munitus est, qm̃ respondetur, ꝙ per secundas literas priuilegiũ continentes, cũ generali derogatione priuilegiorũ, sublatum esse dicitur omne aliud priuilegiũ non clausum in corpore iuris, *Clem.1.de sepulturis.Bart. in extrauagãti ad reprimendum in verbo non obstantib. Ruin. cons.163.n. 18.vol 5.Alex.cons.187.in fi.vol.5.& cons.111.n.21.volum.6.*
12 Secundo † respondẽ quod etsi primo priuilegio cũ clausula derogatoria ad futura priuilegia derogatum esse nõ censetur, ex secundo priuilegio cũ clausula non obstante & in ampla forma, nisi de 1. priuilegio sit facta mentio specialis, *Federic. de senis cons.47.Ioan.de Anan.cons.56.Felin.post alios per eum citatos in c.nonnulli n.4.de rescript. & in c.accedentes de præscript.* vbi hanc communiorẽ esse firmat. Limi-
13 tatur † tamen vt id non procedat quando secundum priuilegium motu proprio Principis concessum esset, cum clausula non obstantibus priuilegiis; quia tunc secundum tollit primum etiam habẽs clausulã derogatoriã ad futura priuilegia, *Rom. cons.327.n.8.in fi.quem vbiq; referunt, & sequuntur scribentes, vt Felin in d.c.nonnulli.& in d.c.accedentes, Dec. cons.165.n.3.Ruin.cons.163.n.20.vol 1. & facit Ias.in leg. fin.num.24.ff.de constit.princip.* Quare meliora esse iura collegii militiæ S.Georgii arbitror, iuribusq; Montis præferenda.

SVMMARIA.

1 *Alimenta legata arbitrio boni viri debentur, pluribus de quibus hic consideratis.*
2 *Alimenta legata debentur ex redditibus bonorum testatoris nec proprietas distrahi debet.*
3 *Primo fallit si legata sint respectu certa rei.*
4 *Secundo fallit in donatore omnium bonorum vel maioris partis eorum.*
5 *Tertio fallit quando alimenta debentur ex promissione iurata.*
6 *Quarto fallit quando alimenta legantur sub nomine certa quantitatis.*
7 *Quinto fallit in alienatione necessaria.*
8 *Alimentorum appellatione omnia humano vsui necessaria comprehenduntur.*
9 *Etiam victus seruitoris, si personæ qualitas id exigit.*

QVÆSTIO LX.

1 ALimentis simpliciter, & † sine certa quantitate legatis arbitrio boni viri debentur, in quorum moderatione plura à bono viro consideranda veniunt, videl.testatoris consuetudo atque etiam quid aliis eiusdem cõditionis personis præstari iusserit, si neutrum istorum apparet pro modo facultatum testatoris alimenta præstari debent, *leg. cum alimenta in princ. ff. de alimentis, & cibar. legat. Roman. per illum textum & alios concordantes consilio 189.in princip.* Attenditur etiam ætas, nam si sit puer, vel puella, crescente ætate crescere alimenta

menta debent, *l. cum vnus §. fi. vbi glo fin. ff. de aliment. & cibar. leg.* Consideratur & dignitas personæ & consuetudo quoque regionis, *Anchar. consil. 383. numer. 7. Ang. consil. 357. numer. 5. Aym. cons. 189. in fin. Paris. consil. 98. in fin. vol. 2. Albert. Brun. tract. de rebus dubiis vers. venio ad dubiam quantitatem num. prim.* olicet neuter supra citatorum seriatim prædictas omnes circumstantias enumeret. Quandoq; legati victus & vestitus, seu alimentorum taxatio tota resideat in arbitrio iudicis, seu boni viri ad alimenta taxandum electi, tenent Bart. *d. l. cum alimenta Ang. & Aym. vbi super allegantes text. in l. 2. ff. vbi pupillus educ. debeat. & tenent Alex. cons. 72. num. 5. vol. 5.* Quod

2 † quidem iudicis seu boni viri arbitrium versari debet in circumstantiis supra positis, & secundū eas regulari, & licet inter cætera quantitas facultatum testatoris considerari debeat, nō tamē ad proprietatem hoc referendum est, sed ad fructus, & redditus, qui ex bonis percipiuntur, quia alimenta pro modo & quantitate fructuum moderari, & taxari debent, neq; si fructus non sufficiant, proprietas bonorum distrahi debet, & ex precio ipsorum alimenta erogari, *Bart. in d. l. cum alimenta. ff. de alimentis & cibar. legat. per text. in l. Imperator, ff. ad Trebell. vbi Bart. Ang. Paul. Imol. & Alex.* & ibi Ang. in fine dicit, si bona consistunt in possessionibus magni valoris, vt sunt turres & Palatia modicum redditū afferentia, non poterit poni manus ad ea, vt ex reddi-tu pretii alimenta præstentur, referens se ita cum Bal. apud Ariminum consuluisse, & ita etiam tenet Alex. *in l. si maritus n. 4. ff. sol. matrim. Idem Alex. consil. 100. in fine vol. 1. & d. cons. 72. num. 1. volum. 5. cum aliis in additione vtrobique allegatis, & simpliciter firmat Aym. consil. 199. numer. 11. volum. 1. & cons. 219. in fine volum 2. Bertran. cons. 19. col. 1. vol. 1. parte 2. Benintend. de Casena decis. 89 de alimentis filio à Patre præstandis scribens.* Et

3 regulariter † quidem verum est, quod alimentorum moderatio fieri debet, secundum quantitatē fructuum percipiendorum, fallit tamen nisi alimenta debeantur respectu certæ quantitatis, vel respectu certæ rei, quoniam tunc ad ea commensurari alimenta debent, vt tradit glos. *in d. l. cum alimenta, & est tex. in d. l. cum vnus §. fin. ff. de aliment. & cibar. legat. vbi Bart. post gloss.* Hinc scribentes inferunt quod si pater legat filiæ mille nomine dotis, & interim alimenta donec nupserit, quod alimēta decerni debent, non respectu totius patrimonii, sed respectu quantitatis dotis legatæ, vt est decisum *in d. l cum vnus §. fin. vbi Bart. & reliqui notant, Bal. cons. 58. num. 7. volum. 2. & expressius Aym. cons. 180. in fin. volum. primo. Paris. dict. cons. 98. num. 28. volum. 2.* Secundo

4 † fallit in donatore omnium bonorum vel maioris partis eorum, ad cuius alimenta donatarius tenet, si namq; fructus bonorum donatorū ad alimenta non sufficiunt, proprietates eorum distrahi debet, & ex pretio alimenta condigna donatori suppleri, *Bald. & Salic. in leg. eius qui. Cod. quod cum eo, qui in aliena. Dec. in leg. diuus. ff. de reg. iur. Alex. in leg. maritum in finalibus verbis. ff. sol. matrim. & in leg. si maritus num. 4. ff. eo. tit. Campegius de dote quæst. 239. in fine parte 3.* Tertio fallit, quando alimenta ex conuentione &

5 promissione † iurata præstari debent, tunc si fructus non sufficiunt, proprietas vendi potest, & debet, *Bertrand. cons. 204. fere per totum volum. 4.* Quar-

6 to † fallit quando alimenta legantur sub expressione certæ quantitatis, vt si testator pro alimentis reliquit certam quantitatem pecuniarum, vel tot corbes frumenti, vini, olei, leguminum, & iis similium, tunc si ex redditibus præstari non possunt, ad valorem bonorum hæreditariorum hoc referendum est secundum Bertran. *cons. 268. per to-*

7 *tum volum. 2. parte 1.* Quinto † alienatio quoque rei fideicommisso subiectæ fit ob causam victus & alimentorum, vtpote quod alienatio non voluntaria sed necessaria esse dicitur, neque pater ipse viuens fuisset aduersatus alienationi, cum redditus & fructus bonorum hæreditariorum nō sufficiūt indigentiis, & necessitatibus humanis sui filii, ac ipsius familiæ, idcirco censetur permissa ex verosimili mente testatoris, *Ias. post alios in auth. res quæ. num. 31. C. communia de legat. Alex. & reliqui in l. mulier. §. cum proponeretur n. 3. ff. ad Trebell. Roman. cons. 267. & ita communiter transeunt scribentes secundum Alex. & Rom. vbi supra. Accedat Bald. cons. 20. vol. 2.* vbi ait quod triplex est necessitas, alia fatalis, vt si hæres casu in latrones incidat, alia naturalis vt infirmitas, & alimenta familiæ vel pro soluendis collectis, pro refectione domus, pro conseruatione agrorum vel alia iusta causa, alia est necessitas data opera, vt si sponte debita contraxit iuuenili calore vel maleficium commisit, imprimis duobus casib. alienatio promittitur, in tertio distinguit, aut testator concedit alienari pro redēptione suæ personæ, & tunc permittitur alienatio, aut testator hoc non exprimit & non licet alienare nisi vsq; ad legitimam. Et

8 quidem † alimentorum, seu victus appellatione continentur nedum ea quæ esui, & potui sunt necessaria, sed etiam vestimēta, lectus, habitatio, medicinæ, & omnia alia humano victui necessaria, *l. verb. victus. cum sequentib. ff. de verb. signif. Corn. cons. 45. n. 6. vol. 4. Bertran. cons. 45. nu. 3. vol. 4. Bart. in tract. de aliment. in princ. & plenius Firmanus in verbo alimenta n. 34.* Et inter cætera quæ appellatione alimentorū veniunt, continetur etiam victus seruitoris, si personæ qualitas hoc exigit, *Rom. in leg. in insulam §. vsuras num. 25. circa medium. ff. de verb. oblig.* & præmissis concordant ea q̄ habes supra *Recollecta 6. n. 8. & seq.*

SVMMARIA.

1 *Pactum renouandi de 29. in annis 29. annos emphyteutæ, quod ius acquirit.*
2 *Post tempus annorū 24. si emphyteuta inuestituram non petit, cadit à iure suo, declara vt infra n. 7.*
3 *Liuellus, qui est concessio ad 29. annos non differt ab emphyteusi.*
4 *Pactum de renouando de 29. annis in 29. annos fit ne longinquitate temporis pereat memoria.*
5 *Liuellus variat in tempore, quia à consuetudine non à iure ortum habet.*
6 *Angeli opinio reprobatur.*
7 *Emphyteuta si post 29. annos inuestituram non petit. infra annum, non cadit à iure suo si non possidet.*
8 *Debet tamen vti diligentia in possessione adipiscenda.*

9 *Contrarium deciditur.*
10 *Emphyteuta non petens inuestituram cadit à iure suo domino volente.*
11 *Iusta causa excusat, si non petitur inuestitura infra annum.*
12 *Probabilis ignorantia similiter excusat.*

QVÆSTIO LXI.

1 DEfuncto eo, qui emphyteusim acquisiuit, pro se,† filiis,atq; nepotibus ad renouandũ de 29.annis,in 29.annos.Quæritur an nepos illius auita bona à tertio ea possidente vendicare possit. Pro possessore facit, ꝙ pactum de renouando de 29.annis, in 29. annos acquirit emphyteutæ ius personale cõtra prælatum & ecclesiam, ita vt decursis viginti 9.annis contra ecclesiam agere possit ad obtinendum inuestiturã similem, nõ autem pactum huiusmodi tribuit cõductori ius aliquod in re,ita ꝙ aduersus tertium possessorẽ agere possit,sicut in simili dicitur de eo, qui promisit vendere,ex cuius promissione contra eũ datur personalis actio ad interesse, si promissionẽ non implet,non vero ex eo pacto ius reale acquiritur, *Ang. cons.184.à n.3.vsq; in fin.cons.*expresse volens contra tertiũ possessorẽ agi nõ posse transacto tempore annorũ 29.
2 refert & sequitur Paris.*cons.108.n.53.vol.1.*Secundo † reus iuuari videtur,actoris silentio annali post tẽpus 29.annorũ.Nam completis 29 annis emphyteuta cadit à iure suo,si nõ petit refirmationẽ intra annum, *per tex. iuxta glos. in c.longinquitate 12.q.2.*Idemq; glos. penult. tenet *in c.1. de precariis, vbi post Hostien.Card.Imol.& Andr. Barbat. & ita communiter alii tenent secundũ Abb.ibidem,& Paris.d.cons.108.n.54.*
3 *vol.1.*Pro actore facit ꝙ pactum † de renouando de 39 annis in 29.annos nõ alterat naturã emphyteusis, atq; in effectu nõ differunt emphyteusis & liuellus, qui est concessio ad 29.annos,cũ pacto renouandi,& quamuis in modo cõcipiendi non sit forma eadẽ,idem tñ est effectus, eademq; natura, & quæcunq; disposita sunt in emphyteusi habent locũ in contractu liuellario,ideoq; secundum cõmunem vsum loquendi, vnũ pro alio ponimus, & promiscue eis vtimur, *Bart.in l 1.C.de iure emphyteut. Bal.in rubr.C.eodem,Ias d.l.1.n.38.& seq.C.eo.Alex. in l. si finita,§.si de vectigalibus num.39.ff.de damno infect.& cons.117.n.12.vol.4.Imol.in c.potuit de locato.Paris.d. cõs. 108.n.12.vol.1.*& omnes ita tenent inquit Alex. *d.§.si de vectigalibus.*cũ contractus emphyteuticus, & liuellarius parificentur, sintq; eiusdem naturæ & effectus,sequitur ꝙ vbi duo à lege parificãtur, disposita in vno,vendicant sibi locũ & in alio,*l.quod seruo.C.de furt.glo.in c.si postquã §.fin.de electione. in 6.Ias. §.ex maleficiis nu.39. instit.de action.* At ex contractu emphiteutico ius reale, & vtile dominium transfertur in acquirentem,& eius filios, atq; nepotes, *l.2.C.de iure emphyteut c. potuit de locato.l.1.si ager vectigalis vel emphyteut.*Idem ergo dicendũ est, ex cõtractu liuellario ius reale, vtile,q; dominium trãsferri, vsq; ad tertiã generationem cũ pacto renouãdi,vt supra.
4 Secundo† pactum de renouando de tempore in tempus, non est de substantia contractus liuellarii, *Bal.in rubr.C.de iur.emphyt. Ias.in l.1. n. 39.C.eod.Alex.d.l.si finita §.si de vectigalibus n.39.*Idemque sentit Alex.*d.cons.117.n.12.vol.4.*& pactum huiusmodi de renouando de 29.annis in 29. Annos, vel de alio tempore in aliud tempus apponitur, ne longinquitate temporis pereat memoria contractus,& vt facilius cõseruetur memoria iuriũ ecclesiæ,*c.longinquitate 12.q.2.glos.fin. in c.1.de precariis vbi*
5 *Abb.Card.& Imol.*Hinc est ꝙ contractus liuellarius in tempore concessionis variatur secundum consuetudinẽ locorum,& est contractus magis à consuetudine q̃ à iure inuentus,*d.c.1.de precariis vbi notatur,& in d.c.potuit de locato.& tenet Paris.d.cons.108. n.13.vol.1.*Quocirca cum pactũ de renouando non ad substantiam contractus, sed ad faciliorem probationẽ sit adiectum, sequitur ꝙ pactum huiusmodi,emphyteusis natura atq; substantia nõ immutatur, tam in personam inuestiti, q̃ eius filiorũ,& nepotum,ita ꝙ nepos,etiam expletis 29.annis à tertio possidente bona auita vendicare non prohibetur,& per hæc patet non obstare id quod 1.loco pro reo adducebatur, cũ imo ius reale translatum vt in conductorem eiusque filios atq; ne-
6 potes per prædicta. Secundo † ꝙ Angelum *d.cons. 184.*reprobat Andr.Barbat.*in c.1.de precariis in princ.* &contra Angel.se cõsuluisse refert in ardua quæst. facti motus *per tex in l.ne cui. C.de locat.* inducendo vt ibi per eum, & motus etiã auctoritate Bald. *in d.l.cui.* & Ang.quoq; alia ratione impugnat Alex. *cons.166.n.7.vol.2.* Nec etiam obstat id quod secun-
7 do † loco dicebatur, quoniã vbi emphiteuta possidet si per annum post finem annorum 29. tacet, & refirmationẽ non petit,cadit à iure suo, eo vero non possidente sibi imputari non potest, quoniã tunc in dolo erga dominum esse non dicitur,si infra annum inuestituram petere non iurauit, *Bal.& Paul.in l.solennibus.C.de rei vendicat.Ias.cons.159. nu 4. vol.2.Dec.cons.144.n.6.Curt.tract.de Feud.4. parte nu. 53.vbi communis Soc.cons.66.vol 3.Guid. Papæ decis.165. per totam:* Cum etenim facto directi domini qui possessorem inuestiuit possessio sit in eum translata, emphyteutæ vel Feudatarii ingratitudini nõ asscribitur, si infra annum non petiit inuestituram, vt consuluerunt Bal.*cons.129.in fin.volum.1. An-*
8 *char.cons.174. in finalibus verbis.*Neque † aduertatur quod hic emphyteuta debuit diligentia vti, vt à possidente bona euinceret ad effectum vt caducitatem euitaret,& excusaretur, *Ias.cons.159. circa fin. volum.2. Gozad. cons. 71.n.7. Paris.cons.23. numer.227.*
9 *volum.1.* Respondetur † declarationem hanc tutam non esse,eo quod Ias. Gozad. & Paris. proxime citati ad hoc allegant Bald.& Salic. *d. l. solennibus.*qui hoc non dicunt,allegant Curt. *de Feud. vbi supra* qui de hoc nullum verbum, allegant Calder. *tit.de Feud.cons.6.* qui nihil dicit, allegant Paul.de Cast, *consil.158.volum.primo.*qui de hoc nihil meminit, allegant Præpositum & alios *in cap. primo.* Quo tempore miles,&c.vbi Præposit.nihil de hoc sed nec etiam alii, non ergo sententia eorum sequenda est, cum lege & auctoritate careat. Secun-
10 do † non obstat annale silentium, quemadmodũ enim cõductoris linea finita, ii ad quos spectat, si infra annum non petunt inuestituram, cadunt, à iure suo, nõ ipso iure, sed tantum domino volente & de-

& declaratoria procedente, Guid. Papæ *decis. 164. per totam, Soc. cons. 66. n. 18. volum. 3. Ruin. cons. 50. nume. 10. volum. 1. Marian Soc. Iun. cons. 115. numer. 22. volum. 2.* vbi communem ait opinionem esse. Pari ratione post lapsum 29. annorum, si infra annum non petit liuellarius inuestituram, nō excludit̄ à iure suo quamdiu dominus non declarauit rē in commis-
11 sum cecidisse. Tertio si ex † iusta causa, non petit liuellarius inuestiturā sibi non præiudicat, & inter iustas causas numeratur absentia necessaria, vel probabilis, etiam si per procuratorem inuestiturā petere potuerit, cū alioqui nullum esset absentiæ priuilegiū, *c. 1. quo temp. Miles,* &c. vbi iustæ caussæ ponuntur, glo. & scribentes ibidem, & omnes sequuntur ait Soc. *d. cons. 66. n. 15. vol. 3. Curt. de Feud. 4. parte principali n. 47.* Quarto annale silentium non excludit à iure petendi inuestituram, si emphyteuta fuit in probabili ignorantia, quoniam annus à die scientiæ initium sumit, *c. vnico. §. Titius filios, vbi glo. si de feudo defuncti controuersia fit,* quam ibi probant, Bal. Aluarot. vt alii, Curt. vbi supra, *numer. 54. Anch. consil. 174. 2. dubio consilio 328. numero quarto. Grammat. decis. 12. numer. 8. & de restit. in integrum concedenda ob probabilem ignorantiam ex clausula generali si qua mihi, qui firmat Marian. Soci. Iun. cons. 70. numer. 18. vbi communis, numer. 23. volum. 1.* Quare ex præmissis concluditur aduersus tertium possessorem ius reale liuellario competere neque annali excludi silentio.

SVMMARIA.

1 *Dolus dans causam contractui bonæ fidei reddit ipsum pro iure nullū, secus in dolo incidenti dolus dat causam contractui, quando quis non erat alias contracturus.*

2 *Dolus incidens dicitur quando quis alias erat contracturus, sed deceptus fuit.*

3 *Mendatium dicitur dolus esse.*

4 *Vendita re quæ obligationi conditionali subiecta erat fideiussor non debetur, sed sufficit obligatio venditionis cum obligatione bonorum.*

5 *Vendita re obligata obligatione pura fideiussor per euictionem debetur.*

6 *Contractus si ad sensum sapientis extendatur debetur securitas, quæ fit de natura contractus.*

QVÆSTIO LXII.

1 EMptore † ad emendum inducto dolo venditoris, vtiq; licet ab emptione discedere actione de dolo vel cōditione sine causa, quoniā dolus dans causam contractui bonę fidei reddit illū ipso iure nullū, nisi deceptus malit stare cōtractui cum supplemento iusti pretii, at si nolit in eius electione contractū rescindi vel super acceptū restitui alternatiuum iudiciū instituendo, sin autē venditoris dolus incidat in contractum, tunc secus, quia dolus purgatur per actionē ex contractu descendentem, ad damnū & interesse emptoris, ita ꝙ tenet quidem contractus, sed datur actio damnum passo aduersus dolosum deceptorem. *l. si dolo. C. de rescinden. vend. l. si quis affirmauit & leg. & eleganter vbi Bart. ff. eo. c. cum dilecti. de empt. & vendit. Ias. in §. actionum. n. 19. instit. de action. & est magis communis opinio* vt tradit *Ant. Hiullus de concordia glossarum n. 168. & concor-*
2 *dia 13.* Dolus † autem dicitur dare causam contractui, quando quis dolo partis inductus est ad contrahendū, aliter nō contracturus, dolus vero incidit in contractū, quando quis erat contracturus, sed deceptus fuit, vt plus minusve distraheret vel emeret; *l. Iulianus §. si venditor. ff. de action. empt. d. l. si quis affirmauerit. vbi glo. ad idem glossa finalis in d. c. cum dilecti & ita declarat Alberic. in d. l. eleganter nu. 7. Imol. Anania, Barbat. post Ioan. Andr. in d. c. cum dilecti super d.*
3 *gloss. fin. Ruin. cons. 141. n. 7. vol. 1.* & vbi per mendaciū altera partiū, aliquid affirmat, dicitur esse in dolo, *glos. in l. item si pretio §. finali. ff. locati,* q̄ sequunt̄ Imol. Ioannes de Anania *in d. c. cum dilecti,* & dixit Cinus *in l. præsumptione. C. si contra ius, vel vtilitatem publicā,* vel sequitur Socinus *cons. 159. n. 15.* quod dolus est falsa asseueratio scienter facta cum intentione
4 fallendi, sin autem cessante dolo res vendita alteri est hypothecata obligatione condictionali, veluti si res empta fideicommisso supposita sit, cuius casus à futuro euentu pendeat, vel pro dotiū vxoris restitutione cuius casus nondū venerit, tunc venditor nō tenetur fideiussionē dare, sed sola euictionis promissio nō hypotheca bonorū, q̄ sufficiāt, venditorē releuat, *l. ex his prædiis. C. de euiction. vbi Bal. Salic. & reliqui. & est casus in l. illud & l. si dictum. ff. de euiction. & ponit Fabian. de monte tract. de empt. & vend. 6. q. principali & sequentib. Tiraquellus de tract. consang. §. 29. glossa 5. in fin. & plene Negusant. de pigno. 1. membro*
5 *5. partis n. 24. cum pluribus sequentib.* At si res † vendita alteri obligata sit obligatione pura, iure agit emptor, vt res liberetur vel fideiussor pro euictione detur, *Bald. d. l. ex iis prædiis.* vbi ait, tria cōpetere remedia emptori, vnū agendi, vt res libera tradatur, aliud excipiendi, ꝙ pretium soluere non tenetur, nisi res liberetur, tertiū satisdationis pro euictione, q̄ certum est esse potentialiter, & ibidem Albericus inquit, ꝙ venditor pōt offerre fideiussiones, si rē liberare non valet, & ꝙ ita obtinuit Rubeus Alexandrinus *in l. non solum. §. morte n. 462. ff. de oper. nou. nunciat.* dicit se coactū fuisse recipere fideiussorē, & probat Ripa *in d. l. 1. §. heres. n. 32. ff. ad Trebell.* Paul. de Cast. *cons. 207. in fi. vol. 1.* Bertrand. *cōs. 60. vol.*
6 *2. parte 2.* Et † si cōuenerit emptor, ꝙ contractus ad sensum sapientis fiat, fideiussor nō debet̄ iis casib⁹, quibus aliis de iure venditor nō tenet̄ fideiussorē dare, qm̄ non potest sapiens declarare emptorem teneri ad dandū fideiussorē, cum hoc nō sit ex natura contractus, & sapiens qui arbitrio boni viri iudicare debet, arbitrari debet securitatē q̄ est secundū naturā contractus, *not. Specul. tit. de empt. & vendit. n. 9. Alberic. in l. 1. n. 2. ff. qui satisd. cog. Alex. Specul. ibi supra.*

SVMMARIA.

1 *Dolus in quo consistit.*

2 *Dolus consensum excludit.*

3 *Dolus dans causam contractui reddit ipsum nullum etiam in foro conscientiæ.*

4 *Dolus si incidens sit in contractum sustinetur.*

5 *Dolus reipsa quid sit.*

6 *Si fraudatio sit citra dimidiam iusti, dolo cessante debet ad æqualitatem reduci.*

QVÆSTIO LXIII.

At vero D. Thomas dolum describens sic ait, *in 2. secunda q. 55. art. 4. ad secundum* q̃ pro-
1 prie & principaliter dolus consistit in verbis, fraus autem in factis, dolusq; est genus cui inest fraus tamquam species suo generi, idemque tenet glo. *in l. iuris gentium §. sed si fraudandi. ff. de pact. Abb. in capitulo ex tenore 2. de rescrip.* ita quod dolus fit dictis & pactis & factis, fraus vero factis tantum, sequuntur S. Antoninus *parte secunda tit. 1. capite 17. §. secundo. Nauar. in Manuali cap. 17. numer. 177.* vbi i-
2 gitur constat emptorem empturum non fuisse, vtique iure licet à contractu recedere cũ consensus defecerit, quia dolus consensum excludit, *leg. si per errorem. ff. de iurisdic. omnium iudicum*, & pactum dãs causam vẽditioni, si nõ seruatur venditio dissoluitur, *l. cũ te. C. de pac. inter empt. & vendit. Bart. in l. finali vlt. col. ff. de conditionibus ob causam.* Ceterum si
3 quæritur in foro conscientiæ quid iuris sit in casibus præmissis, dic quod aut dolus dat causam contractui, & tunc siue defraudatio sit vltra citra dimidiam iusti pretii, contractus nedum in foro exteriori, sed etiam in foro conscientiæ nullus est, quia dolus consensum excludit vt præmis-
4 sum est, aut dolus incidit in contractum, & tunc siue deceptio sit vltra siue citra dimidiam iusti, sustinetur contractus, quia in ipsum partes consenserunt, tametsi non in quantitate pretii in qua altera partium læsa reperitur, idcirco tam in foro conscientiæ quam in foro fori contractus non redditur nullus, sed læsus agit, vt ad æqualitatem iusti pretii reducatur firmo remanente contractu, ad quod inquit Sanctus Thomas *2. secundæ quæst. 77. artic. primo.* fraudem adhibere vt aliquis plus iusto vendat vel emat, & proximum decipiat, omnino peccatum est, sequitur Sotus *de iust. & iure libr. 6. quæst. 3. articul. primo, con-*
5 *clusione prima & 2.* vbi declarat esse mortale, aut dolus re ipsa interuenit, qui proprie non dicitur dolus, sed sic appellatur, quia ipsa res iniqua est, vt declarat glo. *in l. si quis causam, §. aliter de verbor. oblig.* quod est quando contrahentes rei valorem bona fide contractum ineunt, in quo alter eorum, vel ambo damnum patiuntur, & tunc non est peccatum, neque restitutioni locus est, nisi repetatur, & si à principio plus emisset si sciuisset, & deceptio est notabilis tenetur restituere vel pretium supplere, *Ang. verb. dolus num. 9. Siluester ver. culpa. quæst. 7. Medina titulo de rebus restituendis quæst. 33. prop. tertia.*
6 sin autem defraudatio sit citra dimidiam iusti omni dolo remoto in conscientia, tenetur defraudans contractum ad qualitatẽ reducere, Hostiens. *de cont. empt. §. qualiter rescindatur, & ponunt canonistæ in d. c. cum dilecti & c. cum causa de empt. & venditione.*

SVMMARIA.

1 *Filii in conditione positi non dicuntur ex test. vocati, sed ius legitimæ successionis eis reseruatum est.*
2 *Filii in conditione positi tacito iud. defuncti vocati dicuntur quorum fauore cond. fuit app.*
3 *Opinio glossæ legis latius. ff. de hæredit. instit. quando non procedit.*
4 *Coniectura ex dispositis in testam. colligi debent.*
5 *Prima coniectura est, quando filii sunt in conditione positi simulque grauati.*
6 *Contrariam opinionem multi tenuerunt.*
7 *Nepotes & alii in conditione positi grauari nequeũt, tenet tamen fideicommissum, vt ibi.*
8 *Secunda coniectura quando plures facti sunt substitutionum gradus.*
9 *Tertia coniectura est quando filii in conditione positi sunt, cum expressione masculinitatis.*
10 *Dispositio ad fauorem agnationis emanata fideicommissum continet inter illos de agnatione.*
11 *Contrarium quod filii masculi in conditione positi non dicantur, dispositiue vocati, tenent ii, qui hic enumerantur.*
12 *Contrarium declaratur procedere vt ibi.*
13 *Quarta coniectura est, quando testator filias, neptes, & alias fœminas dotari mandauit, & ab vniuersali successione exclusit.*
14 *Quinta adducitur coniectura vt hic.*
15 *Sexto coniectura enumeratur, quando filii in conditione sunt positi, per ablatiuos absolutos.*

QVÆSTIO LXIV.

Filii in conditione positi non sunt ex testamento vocati, sed tantum ipsis reseruatum est ius legitimæ successionis, cũ non iud. defuncti, sed casu & fortuna succedant, *glo. in l. Lucius la 2. ff. de hæred. instit.* q̃ ibi Bart. & alii sequunt, & præcipue Imol. qui hanc partẽ coẽm esse, & ita iudicatũ fuisse testat, reprobãs contrariũ tenentes, & eadẽ glos. est magis cõmuniter approbata, secundũ Ias. *in l. 1. n. 10. C. de pactis*, & ꝓ cõmmuni Canonizata secundũ Dec. ibi *n. 15.* coẽm affirmant ibidem Ripa *n. 7.* Hubert. Zuccard. *n. 24.* q refert ita iudicatũ fuisse Cagnol. quoq; ibi vti coẽm apꝓbat & Aret. *tract. de testam.* glo. etsi decesserit, inquit ita pluries cõsului, & vidi multa cõsilia ꝓ ista parte, *Alex. cons. 108.* vbi plene dicens, q̃ hæc est cõmuniter approbata *vol. 1. cũ aliis consulentibus ibi in addit. citatis. & cons. 185. n. 15.* vbi pariter coẽm testatur *vol. 2.* pleníssime per nouẽ columnas ita residens, Curt. Sen. *cons. 45. n. 12.* vbi magis coẽm sæpe testat, Ripa *in l. Centurio n. 159. ff. de vulg. & pupill.* dicit coẽm & canonizatam sententiã, & vti cõmunem sequit Lancellot. Galiaula *in d. l. centurio. n. 448.* coẽm & in decisiuis sequendã refert Corn. *cons. 146. vol. 2.* cõmunem & in iudicãdo, & cõsulendo sequendã dicit Soc. *cons. 65. n. 1. & in fine cons. vol. 3.* & tamq̃ cõmunem plene cõfirmat per multas quotas Soc. *cons. 140. n. 2. vol. 1.* & tanquã coẽm sequit Marian. Soc. iun. *cons. 111. n. 3. vol. 1. Boer. decis. 115.* vbi pleníssime per tres colũnas fere infinitas referẽs, q hanc partẽ tenent, & si in contrariũ ipse inclinet. Cõtraria sententia vti verior, atq; hodie cõmunior sequẽda est, quia cõtra glos. *d. l. Luci.* non desunt summæ auctoritatis viri, qui illã non teneant, audacterq; reprobent, tanq̃ non verã & volũtati testatorũ aduersantem, qui filiis in cõditione positis prouidere intendunt, quorũ fauore conditio fuit adiecta, idcirco ex testam. substituti tacito defuncti iud. dicunt. Nã si testator cõtemplatione filiorũ in conditione positorũ substitutũ excludit, hoc facere videtur, vt quæratur filiis, vt originaliter tenuit Oldrad. *in l. 1. C. de condit. insert.* quem

quem refert & sequitur ibidem Salic. Roman. *in l. si cum dotem. in princ. ff. solut. matrimon.* dixit hanc verissimam opinionem esse, Corn. *in d. l. 1. C. de condit. insert.* multos enumerat antiquos, & modernos, qui consulendo sententiam hanc sequuti sunt, & inter cæteros refert Bald. & Collegium Florentinum ita consuluisse, & quod Paul. de Castr. renuit consulere pro opinione gloss. *d. l. Lucius*, hæc & alia plenius scribit Corn. (quamuis ipse contrarium teneat) Idem Corn. *cons. 146. num. 19. volum. 2.* refert Baldum, Paulum de Cast. Salic. Roman. & Anchatanum hanc opinionem tenuisse, addens quod in diuersis causis vidit consilia, diuersorum doct. sua tempestate magnæ auctoritatis pro hac parte consulentium, & inter alios Antonium de Prato celebrem doctorem, atque Collegium Florentinum, pro eadem opinione consuluisse, *Soc. cons. 70. num. 4. volum. 1.* refert quod insignis Doctor Franciscus Albergottus contra gloss. consuluit, & subscripserunt, quasi omnes aduocati Florentini, & Soc. addit, ego vidi alias consultum per multos solemnes doctores Bononienses, dicentes hodie posse dici hanc communem esse opinionem modernorum, Paul. de Cast *cons. 410. num. 5. volum. 1.* satis notabiliter tuetur hanc partem, dicens alias credidisse veram opinionem glossæ *d. l. Lucius*, sed occurrentia casus fecit cũ magis speculari, & contra eam tenet Andreas Barbat. *cons. 17. colum. 8. in 3. & 4. dubio vol. 1.* & validis efficacibusque rationibus hanc partem defendit, dicens Collegium Bononiense ita consuluisse, & dum postea quæstio fuit in dubium reuocata Bononiæ, ita fuit iudicatũ, & plenius id ipsum voluit *cons. 55. colum. 4 volum. 2.* vbi refert, infinitis vicibus ita consultum vidisse per valentiores doctores Italiæ, & ita iudicatum, & licet Imola *in d. l. Lucius* dicat, quod opinio glossæ communis est, tamen salua pace inquit Barbat. contraria opinio verior est, & æquior, melioribusque suffulta rationibus, & est etiam communior, hinc Curt. Iun. *cons. 51. num. 32.* ait Barbat. *in præfato cons.* videndum esse omnino ab omnibus iudicare debentibus, & ipse quoque satis notabiliter hanc sententiam confirmat, dicens quod plurimi doctores supremæ auctoritatis eam tenent, & tamque sit æqua opinio in iudicando est sequenda, quia multoties errant homines discedentes ab æquitate, & sequentes subtilitates, addens, quod quando fit substitutio de descendentibus testatoris sententia hæc communis est, atque sequenda, Ripa *respons. 1. tit. de substit. & pact. in matrimon. fact.* in eandem venit sententiam, vbi sub *n. 8.* inquit, plurimi excellentissimi doctores eam tenent, & tamquam magis consonam voluntati testatorũ alias ipsam defendi, verum quidam iudices malunt cum pluribus errare, quam cum paucioribus sane iudicare: *Cassaneus cons. 14.* firmat eandem sententiam quatuordecim efficacibus rationibus, & plenius *cons. 67.* vbi multos legentes & consulentes recenset, qui hanc partem sequuntur, & multos illustres doctores eam tenuisse tamquam valde æquam & rationabilem, & vti communem tandem ipse sequitur Marian. Soc. Iun. *cons. 4. n. 7. vol. 1.* dicit quod si bene consideramus doctores tenentes vnam & alteram opinionem, fortasse gloss. *d. l. Lucius* non erit communis, *& cons. 168. n. 74. vol. 2.* hanc partem tamquam communem sequitur & plenissime eam defendit, *& cons. 158. n. 57. vsq. ad n. 73. vol. 2.* vbi recẽset omnes quotquot sunt, antiqui, moderni, & moderniores, qui hanc partem tenent, subdens ab ista opinione tamquam veriori, & forte hodie communiori in iudicando non esse recedendum, & licet olim opinio glossæ fuit communis, hodie tamen hæc est communior. Nam temporis cursu communes opiniones quandoque mutari solent, & validissimis rationibus longoque stylo hãc partem tuetur *Boer. decis.* 155. simpliciter refert omnes qui hanc partem tenuerunt, eamque sequitur rationibus quamplurimis, *& decis. 147. n. 15.* inquit hanc semper in iudicando sequuturus sum, quia ita communiter fit per testatores ad conseruationem agnationis, & licet periculosa sit decisio, ego potius sententiam hanc posteriorem tenerem, ob concomitantiam naturalis instinctus communisque voti testatorum, sed quicquid sit data veritate
3 glossæ *d. l. Lucius*, illa non procedit, quando coniecturæ præsumptæ mentis testatoris in contrarium concurrunt. Nam de facili concurrente aliqua coniectura iuuatur mens testatoris erga filios in conditione positos, vt ex testamento substituti cẽseantur, idque facilius procedit ob varietatem opinionum & efficaces hinc inde rationes, quæ dubiam reddunt sententiam d. gloss. proptereaque quælibet leuis coniectura sufficit, vt à glossa recedamus, *Corn. cons. 146. n. 19. in fin. vol. 2. Ripa d. l. Centurio n. 162.* dicens quod prudentiæ iudicantis relinquitur, quæ & quales coniecturæ sufficiant, & Soc. *in l. cum auus in finalibus verbis. ff. de condit. & demonst.* dicit consulẽtes semper conati cõsiderare aliquas coniecturas, ex quibus filii in conditione positi præsumantur substituti, super quibus non potest dari certa doctrina, sed iudicum circumspectioni relinquitur, *Galiaula d. l. Centurio nu.* 449. *2. limitat. Aym. in repet. l. cum filio n. 68. ff. de l. 1. Curt. Iun. cons. 87. n. 4. Paris. cons.* 42. *n. 12. vol 3. & cons. 37. n. 21. vol. 2. Aym. cons. 62. n. 6. vol. 1. Ripa. respon. 1. n. 9. tit. de substit. & pact. in matrimonio factis*, & plures consulentes ad præmissa commemorat Marian. Soc. Iun. *cons. 158. n. 33. volum. 2.* qui eidem sententiæ adhæret, dicens se ita sæpissime consuluisse, & ita communiter doct. tenere, *& cons. 145. n. 36. vol. 3.* vbi similiter id communiter teneri firmat.

4 Atque coniecturæ † ex testamento colligi debent, & ex dispositis in eo, non autem quæ in fantasia imaginantur, alias voluntas abortiua dicitur, non sufficit enim dicere, ita fuit mens itestatoris, nisi voluntas eius transeat in dispositionem, *Socin. in leg. cum auus in fin. ff. de conditio. & demonstrat. Ripa. in leg. heredes mei. §. cum ita numero 34. ff. ad Trebellian. & Socin. cons. 116. numero 1. volum. 7.* & plene comprobat Paris. *cons. 86. n. 20. vol. 2. & cons. 31. n. 11. vol. 2.*

5 Prima † coniectura per q̃ gl. *d. l. Lucius* limitatur

vt non procedat est quando filii in cōditione positi, sunt à testatore grauati, tunc enim dicuntur ex testamēto vocati, ita vt fideicommissum resultet ex verbis conditionalibus iuncto grauamine. Non potuissent enim grauari nisi fuissent honorati, quia quem non honoro, grauare non possum *Bar. in l. Centurio n.37. ff. de vulg. & pupill.* vt si testator dicat, si filii mei decesserint sine filiis, vel eorum filii sine filiis, bona mea deueniant in talem. Nam testator nepotes grauando de restituendo, videtur eos vocare, & honorare, quam opinionem vti communem sequitur Dec. *d. l. 1. n. 15. C. de pactis, & alii quam plures ibidem ab eo citati, Aret. §. fin. in fi. instit. de pupill. substit.* dicit quod hæc opinio in actu practico seruaretur consulendo & iudicando, *Corn. cons. 146. n. 20. vol. 2.* refert se ita pluries consuluisse, & famosissimum doctorem Ioannem de Petruccis ita consulendo tenuisse, & quod vidit dum Pisis legeret ita consultum à clarissimis suo tempore doctoribus, *Ripa. in d. l. Centurio n. 166. & 169. in fin.* Inquit quod est consona voluntati testatorum, & plenissime confirmat Lancel. Galliaul. *d. l. centurio n. 458. vsque ad n.* 480. omnibus hinc inde relatis, quæ in materia adduci possunt, vbi multos hanc partem tenentes recenset, *Soc. in l. cum filio. ff. de leg. 1.* dicit partem hanc in consulendo à multo tempore citra canonizatam à doctoribus Perusinis, & ita semper tenuisse, non solum de æquitate, sed etiam in puncto iuris, *& sub n. 479.* repetit hanc opinionem æquiorem, fauorabiliorem voluntati testatoris, & de iure veriorem, & idem repetit *Soc. consil. 249. n. 5. vol. 2.* dicens magis communem mentique testatoris consentaneam, *Bertrand. cons. 173. num. 22. cum pluribus sequentibus, vbi plenissime vol. 3. part. 2. Soc. nepos cons. 145. n. 36. vol. 3.* vbi dicit, se pluribus annis tamquam communem secutum fuisse contrariam opinionem, tamen melius cogitando dici potest, quod imo hæc opinio sit communis, *Ripa. respons. 1. n. 39. tit. de subst. & pact. in matrimonio factis*, testatur ita communiter teneri, *Alex. cons. 64. n. 2. vol. 5.* refert communem hanc opinionem esse, & plures eandem sequentes commemorat ibi additio.

6 Sed contra † præmissa multi tenuerunt, & quidam communem hanc sentētiam appellarunt, de quibus per Iasonem *d. l. Centurio n. 57. & Aym. in repetit. l. cum filio n. 67. ff. de leg. l. 1. Paris. cons. 36. n. 13. vol. 2.* vbi plene hanc partem tuetur affirmans magis communem, multosque referens, qui hanc communem esse testantur, *Ruin. cons. 138. n. 3. vol. 3.* vbi inquit, quod contraria opinio damnata est in scolis & in palatiis.

Hinc dixit Bald. *in l. vnica §. pro secundo numer. 8 Cod. de caduc. tollen.* quod opinio contraria est æquitas non scripta à lege, neque à testatore, sed solum in capite discretorum virorum. Quam tamen quæstionem indecisam reliquit ibi Bald. Alexand. *cons. 105. num. 4. volum. 1.* plene firmat eandem opinionem *Dilect. de arte testandi tit. de substit. caut. 19.* vbi ex testimonio aliquorum refert ita communiter teneri, *Ruin. cons. 87. n. 30. vol. 2. vbi communis, & cons. 102. n. 4. & 6. in fin. eod. vol.* dicens quod verior, & communior est contra Bartolum. Ad

7 hæc † responde quod etsi nepotes grauari non possint & fideicommissum non teneat in persona nepotum, & reliquorum descendentium in conditione positorum, tenet tamen in persona filiorum heredum institutorum, tamquam grauatorum sub duplici conditione, videtur si ipsi decesserint sine filiis, vel eorum filii decesserint sine filiis, & à filiis primi gradus hæredibus institutis debetur fideicommissum, licet conditio sit extitura post mortem eorum in persona nepotum, vel eorum ab eis descendentium, *Bart. d. l. Centurio. & in l. sed etsi sic ff. de leg. 3. Alexand. cons. 133. num. 6. volum. 7. Aym. d. l. cum filio num. 66. Ripa d. l. Centurio num. 167. vbi communis, Galliaula ibidem num. 414.* vbi quod nemo discrepat ab hac conclusione, *Dec. cons. 182. colum. 3. in fi.* vbi ait Bartolum communiter approbari, *Curt. Iun. cons. 42. n. 16. in fin.* vbi magis communem refert, *& cons. 139. n. 20.* dicens in hoc omnes cum Bartolo transire, *Paris. cons. 42. num. 11. vbi communis volum. 3. & cons. 86. n. 9. vol. 2* dicens quod omnes communiter Bart. sequuntur. Idem Paris. *in addit. ad Bart in d. l. centurio, n. 37.* dicit veriorem & communiorem.

8 Secunda coniectura per quam limitatur gloss. *d. l. Lucius* vt non procedat, est quando de filiis, & aliis vlterioribus in conditione positis facti sunt plures substitutionum gradus, & in defectum omnium de substituto testator prouidit, tunc enim filii, vel alii descendentes, quamvis in conditione positi substituti dicuntur, aliter enim ab vltimo moriēte substitutus capere non potest, nisi vnus alteri restituere rogatus sit, vt plene firmat Anchar. *cons. 24.* per totum, vbi inquit, quod hæc est iustissima coniectura, & æqua, nec contrarium dici posset, quia rectus ordo caritatis ita dictat, sequitur Ripa *d. l. Centurio n. 165. Curt. sen. cons. 51.* vbi communem affirmat, dicens istam puto veritatem, prout DEVS est, cum non sit quærendum cum quo testator loquatur, sed in quem voluntatis suæ intentionem dirigat, *Soc. nepos cons. 168. nu. 75. circa medium volum. 2.* vbi in specie quando nominantur descendentes de gradu in gradum, dicens quod ista sola ratio est sufficiens ad tenendum hanc conclusionem, *Boer. decis. 155. nu. 25. in fin.* dicens quod hæc opinio sine scrupulo transit, quando facti

9 sunt plures substitutionem gradus. Tertio coniectura sumitur ad limitationem gl. *d. l. Lucius*, quando filii sunt in conditione positi, cum qualitate masculinitatis, vt quia testator dicit si filius meus decesserit sine filiis masculis, vel eorum filii sine filiis, & descendentibus masculis, substituo talem, tunc enim masculi ad exclusionem fæminarum dicuntur inclusi, & illa verba continent dispositionem in personam filiorum, quasi quod agnationis conseruandæ causa ita disposuit, alioquin si diceremus masculos tantum ab intestato vocatos esse, feminæ vna cum ipsis succederent, cum re ad ad causam intestati deuoluta feminæ simul cum masculis admitterentur. Quod contra manifestam

ftam testatoris voluntatem esset, qui solos masculos feminis exclusis, admitti voluit. Idcirco voluntate testatoris ex testamento elicita masculi vocati dici debent, *Boer. decis. 155. num. 25. circa medium cum pluribus sequentibus*, plenissime hanc partem tuetur affirmans maiorem partem dominorum cã sequutos fuisse, referens, ex fide aliquorum alias ita iudicatum, & hanc esse veriorem, humanioremque sententiam, & magis voluntati defunctorum conformem, subdens, in fine, quod sine scrupulo transit, quando facti sunt plures gradus substitutorum de masculis, *Dec. d. l. 1. n. 16. C. de pactis*. sæpius se ita consuluisse refert, prout vere consuluit *cons. 270. & 318. & alibi quoque Ripa in l. Centurio n. 162.* refert ita consuluisse præstantiores doct. Italiæ, *Corn. cons. 186. volum. 2. Guid Papa decis. 84. per totam. Curt. Iun. cons. 87. n. 1. in fi.* vbi ita iudicatum, & postmodum sententiam confirmatam affirmat, sequitur Aym. *cons. 62. n. 16. & cons. 130 nu. 2. & cons. 115. n. 5. vol. 1.* vbi quod hanc opinionem sequi iudicando curia consueuit. Ad quorum confirmationem facit quod quando causa conseruandæ agnationis dispositio emanat inter illos de agnatione inducitur fideicommissum, *l. peto §. fratre ff. de leg. 2. Aym. cons. 130. n. 6. & 8. vol. 1. cum aliis quæ ad casum nostrum inferius scribit Marian. Soc. nepos. cons. 168. n 78. vol. 2.*

10 Quod autem hic sola ratio conseruandæ agnationis colligi possit, firmat Curt. Iun. *d. cons. 87. num. 4. in fin. & seq.* tamquam magis communiter verum, *Marian. Soc. nepos cons. 119. num. 34. vol. primo.*

11 Non obstat quod contrarium tenet Ripa. *d. l. prima numero 8.* vbi refert, quod limitatio de qualitate masculinitatis communiter non recipitur, & idem firmat *in l. Centurio numer. 162.* vbi communiter ita teneri refert Socin. nepos *cons. 115. num. 15. & seq. volum. 1.* satis notabiliter illam reprobat, dicens ita tenendum esse tamquam magis communiter verum in iudicando, Zuccard. *in d. l. 1. numer. 81. & seq. Cod. de pact.* plene reprobat eandem limitationem.

12 Responde obiectionem † Ripæ & sequacium procedere vbi extaret statutum feminarum propter masculos exclusiuum, quo casu masculis ab intestato vocatis feminæ cum ipsis non succedũt, statuto fæminas non admittente, in terminis vero iuris communis limitatio procedit, nam filii masculi in conditione positi si ab intestato succederent, fæminæ quoque succederent, contra defuncti voluntatem, Ideoque ex testamento filii masculi vocati censentur, ita declarant Ripa & Zuccard. vbi supra & alii quos adducit Soc. nepos *cons. 111. num. 32. volum. 1. & cons. 118. num. 15. eo. volum.* dicens, quod est verissima & notabilis declaratio, & iterum idem plene firmat *cons. 119. eo. volum.* vbi hanc veram opinionem esse & communem testatur Paris. *cons. 42. num. 14. volum. 3. & cons. 86. num. 79. volum. 2.*

13 Quarta coniectura † sumi potest limitando gl. *l. Lucius* non procedere, quando testator filias & nepotes, vel alias feminas ex descendentibus suis nascituras dotari mandauit, & à successione vniuersali exclusit, quia tunc fauore masculorum ita disposuisse credendum est, tum etiam quia si fæminas cum masculis concurrere expresse prohibuit, nisi dicamus masculos ex testamento vocatos, sequeretur, quod feminæ quemadmodum in casu præmisso ita hic vna cum masculis ab intestato concurrerent, cuius contrarium testator ipse voluit, *Corn. cons. 20. num. 21. vol. 4. Ripa in d. l. Centurio n. 163. & seq. ff. de vulg. & pupill.* inquiens ab ista coniectura iudicando non discederem, quia mens testatoris est bona sua peruenire ad solos masculos, *& d. l. 1. num. 8. Cod. de pact. Curt. Iun. cons. 87. num. 2.* vbi plene ea ratione, quia fæminas excludendo masculos includere dicitur, cum vnius exclusio sit alterius inclusio, & per alia de quibus ibi, *Aym. cons. 62. n. 9. & cons. 130. num. 4. volum. 1. Ripa. respons. 1. nu. 11. tit. de subst tut. & pact.* & pleniori stylo coniectura hæc confirmatur infra *recollecta 85. per totam.*

14 Quinta accedit † coniectura, vt gloss. *d. l. Lucius* non procedat, quando filii legitimi ac naturales sunt in conditione positi ad exclusionem naturalium, qui legitimati sunt. Nam si solum legitimos & naturales in conditione posuit, sequitur quod ex testamento sint vocati legitimi, & naturales, cũ alias si ab intestato vocantur, succedent legitimati, vna cum legitimis & naturalibus contra expressam defuncti dispositionem, vt firmauit Marian. Socin. nepos *cons. 145. n. 8. vol. 3.* vbi plerosque allegat, dicentes hanc esse communem opinionem, & hanc coniecturam potentissimam esse affirmat & cui nihil opponi potest. Nec obstat si dicatur, quod contra hanc coniecturam siue limitationem tenet Paris. *cons. 86. n. 28. vol. 2. secutus Soc. in d. l. cum auus.* ita tenentem, & plerosque alios consulentes ita tenentes, quos ibi refert, quoniam cum communis opinio sit pro hac limitatione, illa sequenda est, *l. minime. Digest. de leg. capit. ne innitaris. de constit.*

15 Sexta coniectura † facit, ex qua limitatur non procedere gloss. *d. l Lucius*, quando filii, vel descendentes sunt in conditione positi per ablatiuos absolutos, tunc enim in dispositione esse dicuntur, quia ablatiui absoluti ab habente auctoritatẽ disponendi prolati, dispositionem, & fideicommissũ important, *l. fideicommissa. §. cum esset ff. de leg. 3. Bolog. cons. 62. n. 24. in fin. Alex. cons. 185. n. 19. saltem in quarta solutione vol. 2. Soc. nepos. cons. 4. n. 7. vol. 1.* & facit doct. Bar. *in l. à testatore n. 3. ff. de cond. & demonst.* vbi tenet, quod ablatiui absoluti relati ad personam, in qua potest cadere fideicommissum, inducunt fideicommissum quantum ad se, & quo ad alia conditionem, ex quibus ad decisionem earum secundũ casus occurrentes potest inferri.

SUMMARIA.

1 *Onus legatorum ad substitutum in certis rebus non pertinet.*

2 *Substitutio facta de vno in certa parte bonorum stabilium, & de alio in alia parte eorumdem stabilium dicitur esse particularis.*

3 *Fideicommissum particulare non trahitur ad vniuersale, etiam alio vniuersali non existente.*

4 In

4 *In fideicommissarium partis bonorum non transeunt iura & actiones passiua, secus in fideicommissarium partis hæreditatis.*

5 *Substitutio facta in residuo bonorum quando vniuersalis esse dicatur.*

6 *Iura & actiones ad res certas limitate non faciunt, quem hæredem vniuersalem.*

7 *Bona alienari prohibita non veniunt in fideicommisso vniuersali.*

8 *Prohibitio de non alienando turrium vel palatium testatoris tacitum fideicommissum inducit ob affectionem, quam ad ea habere præsumitur.*

QVÆSTIO LXV.

1 IN residuo bonorum substituti, non sunt vniuersales, sed particulares fideicommissarii, proindeque ipsi conueniendi non sunt ad legatorum satisfactionem, cum onus legatorum ad substitutum in rebus certis non pertineat, *Alex. in addit. ad Bald. in l. quoties in vltima addit. C. famil. hercis. Ias. cons. 64. n. 1. in princ. volum. 1.* Quod autem † particulares sint fideicommissarii probatur primo per textum *in l. ex facto proponebatur. ff. de hæred. instit.* vbi institutio facta de vno in rebus prouincialibus, de alio in rebus Italicis dicitur particularis. Hoc ipsumque comprobat Cuman. *cons. 109. colum. 1.* vbi monasterium instituitur in dimidia bonorum stabilium, fratres testatoris in alia dimidia stabilium, & particularem vtramque institutionem esse, non vero vniuersalem consulit, & idem voluit *cons. 133. in princ. Dec. cons. 578. n. 9. circa mediū & meltus cons. 385. Paris. cons. 45. num. 45. volum. 3.* dicens quod omnes hoc confirmare videntur, nisi contraria mens testatoris appareat, & quamuis particularis institutio trahatur ad vniuersalem, alio vniuersali hærede non existente, *l. quoties C. de hæred instit.* secus tamen est in fideicommisso.

3 Quia particulare fideicommissum non trahitur ad vniuersale etiam alio vniuersali fideicommissario non existente, *Roman. in l. apud Iulianum §. sed et si quis num. 7. ff. ad Trebell. Immol. in l. ille à quo §. non omnes num. 15. & §. sed & similes in princ. ff. eod. & in l. 1. §. si ex fundo num. 84. ff. de hæred. instit. Alex. in l. nam quod §. non omnes n. 9. ff. ad senat. consult. Treb.* vbi communiter, ita teneri refert Paris. *cons. 59. n. 1. vol. 2.*

4 Secundo in † fideicommissarium partis bonorum non traneunt iura, ac actiones passiue, & in restitutione hæres deducere potest æs alienum, etiam inuito fideicommissario, secus autem est in fideicōmissario partis hæreditatis, in quo iura & actiones passiue transeunt, ideo tunc non retinet heres æs alienum, cum ipse conueniri non possit, sed aduersus fideicommissarium actiones sunt dirigendæ, *l. si quis seruum §. fin. vbi Paul. de Cast. ita declarat ff. de leg. 2.* Et licet Dec. *cons. 387. in fine* de hoc dubitare videatur, attamen Ias. *cons. 64. in princ. volu. 1.* approbat opinionem Pauli de Cast. inquiens omnes ita tenere, Idemque tenet Dilectus *de arte testandi tit. de legatis caut. 42.* Tertio pro hac parte est tex. *in l. cogi §. sed & si miles. vers. nam sicuti in militia concessum. ff. ad Trebellianum,* vbi diuisio patrimonii facta per testatorem inter plures substitutos vnumquemque eorum in certa specie bonorum substituendo, non facit substitutos vniuersales, & per illum textum iuncta gl. hoc ibi notat Alberic. & Alex. *n. 1.* Ad idem Bald. *in l. quoties num. 2. & 3. C. famil. hercisc. Card. cons. 68. per totum,* vbi substitutio fit in residuo bonorum & particularis appellatur, quia

5 verbum commune adiicitur, tunc autem verbum residuum comprehendit totum, quando extat persona in qua verificari possit pars prius legata, *l. 2. C. de hæred. instit.* vbi Ias. & alii, Alex. *cons. 130. nu. 6. vol. 2.* Afflict. *decis. 285.*

Quarto dato, quod substitutio facta in residuo bonorum esset vniuersalis, vt tradit Bart. *in l. Centurio n. 42. ff. de vulgari & pupil. Imol. d. l. cogi n. 15. in fine. Alex. d. l. nam quod. §. non omnis in fin.* Non tamen substituti tenentur, ad aliquod legatū. Quoniam est in electione hæredis legata retinere, & reliquum restituere, vel absque deductione legatorum totum fideicommissario restituere *l. cogi §. inde quæritur. ff. ad Trebell. & post gl. in l. fi. C. ad Trebell.* tenent ibi Odofred. Bald. Salic. Paul. de Castr. & Corn. & idem tradit gl. *in l. Marcellus in princ. & in §. Idem Pomponius per textum ibi. ff. ad Trebell. & doctores in d. §. Idem Pomponius id approbant. & tenet Alex. d. l. nā quod. §. non omnis in fi. ff. ad Trebell.*

Proinde si in electione fuit hæredis vel retinere, & legatario soluere, vel totum fideicommissario restituere, legatario aduersus substitutos agenti incumbit onus probandi hæredem totum ipsis restituisse, & in fideicommissi restitutione legatū non retinuisse, & hoc est quod Imol. dixit in *d. §. Idem Pomponius.* legata veniunt soluenda ab ipso fideicommissario si ei omnia restituantur, & facit textus *in leg. Imperator Antoninus in principio. ff. de leg. 2.*

6 Et idem † responde quando substitutio fit in residuo bonorum & iurium, quoniam iura non sunt vniuersalia, sed limitata ad residuum bonorum, *Paris. cons. 43. num. 83. volum. 3. & plenius Bertran. cons. 1. in 2. quæsito num. 26. volum. 2. parte 1.* vbi probat, quod teneri actionibus, & iuribus passiuis, non arguit quem esse heredem vniuersalem, adidem Alberic. *in l. fideicommissi num. 4. ff. de vsur.* vbi habetur fideicommissario singulariter relinqui posse vniuersitatem iuris vel facti, vt peculium vel grex.

7 Quinto legatarii † testatoris palatium à substitutis petendo pro satisfactione suorum legatorum obtinere non possunt, cum illud à testatore prohibitum fuit alienari. Quoniam prohibita alienari non veniunt in fideicommisso vniuersali, *l. Lucius. §. pluribus. ff. ad senat. consult. Trebell.* & ita not. ibi Bart. Alberic. Angel. Paul. & Imol. rationem adducentes, quod specialis prouisio facta de re alienari prohibita operatur, vt generalis prouisio ad eam non extendatur. Immo nec etiam filius legitimam sibi eligere potest in re alienari ꝓhibita, quando alia bona supersunt, *Bal. in rubr. ff. de rer. diuis. sequuntur Alex. & Ias. in l. Marcellus §. res quæ. ff. ad Trebell.*

Sexto & vltimo facit quod prohibitio de non alie-

aliẽnãdo, etiam nulla causa expressa tacitum fideicommissum inducit, si turrim vel palatium alienari prohibeat, eo quod voluit in illos de familia remanere, *Bal. in l. quoties ab omnibus. Cod. de fideicommissis*, & sequitur ibi Ias. & Alex. *in l. filiusfamilias* §. *diui. in princ. ff. de leg.* 2. & post eum moderni repetentes Dec. *cons.* 481. *in princ.* ergo ad Palatium non competit actio, quæ licet competat in omnibus rebusque defuncti fuerunt, non procedit in hisq; speciali legato vel fideicommisso alii defunctus legauit, ne quod vni datur alteri denegetur, inquit gl. *in l.* 1. *in verbo in multis in fi. C. communia de legatis. & sequitur ibi Bald. & plenius Albericus, & Paulus de Cast. Io. Faber. in* § *sed olim. institut. de legatis*, & ex præmissis liquet legatarios obtinere non posse, sed magis experiundum esse, contra hæredem vel contra tertios possessores aliorum testatoris bonorum.

SVMMARIA.

1 *Appellatio ad plures iudices alternatiue interposita de iure ciuili tenet.*

2 *Appellatio ad plures iudices alternatiue concepta de iure canonico non tenet, nisi infra decendium subsequatur declaratio.*

3 *Appellatio alternatiua de iure canonico reprobatur, quoniam ad plures competentes iudices interponitur aliudsi vnus sit competens & alter incompetens.*

4 *Appellatio de iure canonico ante sententiam admittitur.*

5 *Decendium ad appellationem curritur à die lata sententia & eius scientia.*

6 *Quoniam per publicum sententia instrumentum ea intimatur.*

7 *Sed si alias sententia notitia habita sit, ex tunc decendium currit.*

8 *Quia condemnatus est in culpa qui debuit inuestigare tenorem sententia.*

9 *Sententia intimatur ad cautelam, non ad necessitatẽ, quoniam aliunde illius notitiam condemnatus habet.*

10 *Sententia contra rem iudicatam non tenet, sed neque etiam rescriptum principis.*

11 *Appellationis prosequende tempus quando incipiat.*

12 *Dilatio legalis arctari non potest.*

13 *Littera A. separationem facit.*

14 *Instantia in dubio substinenda.*

15 *Dilationis causa cessante cessat ipsa dilatio.*

16 *Appellationis persequutio incipit tempore appellationis.*

17 *Feria reuerentiales in honorem alicuius sancti introduci & tolli possunt statuto & consuetudine.*

18 *Feriis reuerentialibus pacto priuatorum renuntiari potest.*

19 *Feriis reuerentialibus expresse & tacite potest renuntiari.*

QVÆSTIO LXVI.

1 IVre ciuili appellatio † ad plures iudices alternatiue concepta tenet, quia ad proximum superiorem diuoluit, ad quem de iure appellare debuisset, neque inutilis adiectio de alio facta ad quem appellari nequit, vitiat appellationem, quo minus deuoluit ad eum ad quem de iure prouocari debuisset. *leg. imperatores. Digest. de appellation. leg. percipimus. Codice eo. gloss. in capitulo si is cui. de offic. deleg. lib.* 6.

2 At de iure canonico alternatiua † appellatio reiicitur, cum enim sit in facultate appellantis immediatum iudicem vel papam ipsum ommisso medio prouocare, appellatio alternatiue concepta non tenet ob incertitudinem iudicis ad quẽ, ne appellatus in incerto vagari cogatur, nisi infra decendium appellans iudicem eligat atque declaret, coram quo causam prosequi mallit, *gloss. in dicto capitulo si is cui. in glossa magna, de offic. delegat. vbi Francus numero quarto.* reprobans Rotam tenentem alternatiuam appellationem, admittit & late comprobat Fel. *in capitulo inter cetera de appellation. & sequitur ibidem Dec. Franc. in capitulo dilecti filii. il tertio, numero* 59. *de appellation.* pleno stylo hanc partem probat & decisionem dominorum de rota validis reprobat rationibus, *Angel. consilio* 336. & opinionem contra rotam consuetudine approbatam esse refert Corn. *consilio* 51. *numero secundo. volum. secundo.* quin immo eadem rota alias contrarium tenuit reprobans appellationem alternatiuam, vt per Thomam Fastoli, *decision. seu dubio* 16.

3 Hæc autem sententia † quæ secundum canones appellationem alternatiuam reprobat, nisi infra decem dies declaratio subsequatur, limitanda est vt præcedat, quando ad plures iudices competentes prouocatum sit, sin autem ad plures appellatum sit, quorum vnus competens sit alius incompetens, tunc alternatiua appellatio tenet & ad iudicem competentem deuoluit, quia cessat ratio incertitudinis, ita declarat Ang. *d. cons.* 336. *dicta confirmatione.*

Neque ius canonicum alternatiuam appellationem reiicit ad angustandum appellationis remedium, sed nedum appellanti patrocinium præstat appellatio ob incertitudinem iudicis damnum inferat, immo æquitas canonica ad leuamen oppressorum ampliat, quoniam de iure ciuili regulariter prohibetur appellatio ante sententiam diffinitiuam, *leg. apertissimi Codice de iudiciis.* vbi glossam scribentes probant, at vero de

4 iure † canonico omni tempore aliam ante sententiam prouocare conceditur à grauamine illato vel comminatione, *c. non ita.* 2. *q.* 6. *vbi notatur & tenet. S. Thomas* 2. 2. *quæst.* 69. *art.* 3. *ad* 1. idcirco peccat iudex non admittens appellationem viam in casibus, in quibus de iure ciuili appellatio prohibetur, & præterea in foro conscientiæ tenetur appellanti ad eius damna & interesse, in foro autem exteriori ad damna appellantis iudex conueniri

nìri nequit, *Hostiensis de appellat. §. quando debeat. Nauarrus in Manuali capitulo 25. numero 14. versiculo*
5 *nota tertio.* Decendium † vero condemnatis seu alias grauatis proficuum ad appellandum currere incipit à tempore latæ sententiæ vt eius scientiæ, *leg. ab eo Codic. quomodo & quando iudex. gloss. in authent. hodie Codic. de appellat.* & si per publicum sententiæ instrumentũ ea intimatur cum toto illius tenore procul dubio ex tunc appellandi tempus currere incipit, *Bald. dict. authentic. hodie numero primo, & l. prima, numero quarto, Codice de tempor. appellat. Anchar. cons. 372. 3 quæsito.*

6 Immo & † si alias grauata sit sententiæ condemnatione notitia, veluti si per publicum officialem, verbotenus sibi referentem sententiam contra se latam esse, vel alio modo habita sit sententia, cognitio idem quod supra dicendum est quod sententiam passus infra decem dies à tempore scientiæ appellare tenetur, alioquin sententia in rem iudicatam transitum facit, ita nuncupatim tenuerunt Bald. & Paul. de Castro *in dicta authentic. hodie. Speculator titulo de appellation. §. restat. versiculo sed nunquid hoc tempus. Francus in capitulo ex ratione, numer. secundo, de appellation. Felynus capitulo quod ad consultationem, numero 32. de re iudicat. Angel. in leg. prima, Codice de temp. appellation.* Inquiunt Bald. & Felyn. quod condemnatus fuit in culpa qui debuit inuestigare tenorem sententiæ, & comprobatur ex textu *in dicta leg. ab eo. Codice quomodo & quando iudex, ibi cum primum cognouisti.*

Sententiamque debere † intimari neces-
7 sarium non est, quoniam aliunde habita sit sententiæ condemnatoriæ scientia, *Bartol. in leg. si alter. §. morte. numero 35. de oper. noui nunt. Papiens. in forma appellationis à sententia diffinitiua in principio, numero duodecimo. Francisc. in capitulo bonæ memoriæ. numero 22. de appellation. & probat. textus in clemen. causam. de election. ibi, nisi plena & certa notitia aliter peruenisset & glossa declarat.* si super appellatione consuluit aduocatos & amicos, & plenius persequitur ibi Imola *numero 79.* & Ancharan. *quæstione 15.* & Benedictus Vadus Forosempronien. *in addit. ad Fel. d. c. quod ad consultationem. nu. 32. super verbo esse latam.*

Si igitur certa † sententiæ notitia habita
8 fuerit, tametsi ea formiter intimata non sit, in iudicatum illa transitum facit.

Et alia sententia contra rem iudicatam proferri non potest, eaque sic prolata non tenet. *l. prima. Codice quoniam prouocare non est necesse.* Immo non tenet rescriptum principis, nisi constet, quod rei iudicatæ derogare velit, *leg. res iudicata. ff. de regulis iuris vbi Dec. & Cagnol. c. quæ in ecclesiarum. de constitutionibus. iunctis ibi per scribentes notatis. Felyn. in capitulo cum inter. de rebus iudic. Paris consilio 30. numero 4.*

Verum si statuto cauetur quod ab ipso decimo die appellationis persecutio fiat, si ante decimum diem appellatio sit interposita, quæritur quando prosecutionis tempus initium habeat, & videtur dicendũ, quod à fine decẽdii prosecutionis tempus currat, quoniam statuti verba ita suadere videntur.

9 Nam si à die † appellationis eius prosequutio initium haberet, statuti verba non conuenirent, & ab eorum proprietate recederentur, *leg. quarta. §. toties. Digest. de damn. infect. l. quicquid astringendæ. Digest. de verborum obligation. leg. non alter. Digest. de leg. 3.* dilatioque legalis sine ministerio iudicis concessa abbreuiari nequit, *leg. secunda vbi scribentes, & præsertim Ripa. ff. de re iudic.* Confirmatur quia dictio *sin autem. numero quarto Codice de appellationibus. & in leg. à colligato. Codice de nuptiis. Cardinal. & Imol. in clement. sicut. de appellation.* ergo ab ipsa decima die appellationis prosequendæ tempus separatum esse debet, quam opinionem super statuto Florentiæ firmat Corn. *in leg. fin. columna prima circa fin. Codice qui admit.* ratio-
10 nem adducens, quod non erit inutile † tempus à die appellationis vsque ad finem decendii, quoniam interim appellans se præparare potest, vel poterit appellationem variare, nempe appellatione intra decendium reiterata est, in facultate appellantis primam vel secundam appellationem prosequi, *Abbas & alii in capitulo bonæ. de appell. Imol. in leg. cum procurator. §. si dominus. Digest. de noui oper. nunc. Decius communem affirmans in eodem c. bonæ. numero 24.*

Accedit quod in dubio pro instantia pronuntiandum est, & causam appellationis non esse desertam, *Paul. de Castro in leg. 1. in final. verb. ff. si quis caut.* quem alii ibi sequuntur & tenet Maranta in practica, vltima parte *in secundo actu numer. 397.* idcirco facilius sustinetur instantia computando eam ab vltimo die decendii, quam à die appellationis antea interposito.

Contrarium vti verius sequendum est, quod appellationis prosequutio incipit ab ipsa appellatione non à fine decendii, non cessante causa dilationis, cessat ipsa dilatio, *Bart. per illum textum. in l. si quis. Digest. de acquir. hered. Bald. in l. fin. num. 3. Cod. qui admitti.*

Et si secus diceremus tempus medium à die appellationis vsque ad finem decendii, vtique parti inutile foret, *Paul. de Cast. dict. l. si quis heres.* quem ibi sequitur Francisc. Aret. quos nullo addito refert Tiraquell. *in dict. tract. cau. cæsari. parte 1. in principio. numero 8. Alexand. in d. l. fin. num. 7. C. qui admit. Idem Paul. de Cast. cons. 117. à nu. 3. vsque in fine consilii. vbi plene vol. 1.*

Non obstant ea quæ primo loco in contrarium dicebantur, statutum si habuit respectum ad casum quo vltima die decendii, vt communiter fieri solet appellatio interponitur, quare sequitur, quod verba statuti conueniunt, & à proprietate eorum non receditur, quemadmodum Paul de Cast. & alii præallegati declarant. Non obstat quod prosecutionis tempus à primo fatali disiunctum esse debet, siue antea appellatur semper secundum fatale à primo disiunctum erit, non igitur contrarium aduersatur. Non obstat quod tempus medium ab appellatione vsque ad finem decen-

decendii vtile erit, propterea appellationem forte reintegrandam, tu dic, quod ea non reiterata vtiq; medium tempus superfluum erit, quod absurdum esset admittere, tum quia actus legitimi non stant in suspenso. *l. actus. de reg. iur. in 6.* eo tum quia superfluitas in statutorum interpretatione non toleratur. *Ruin. consil. 225. num. 2. vol. 1. Gozadin. cons. 81. num. 7.* tunc etiam, quia absurditas maxime vitanda est, & circumscriptis verbis mens est sequenda, *Auch. consil. 47. num. 2. Bolognin. cons. 38. nu. 3.* & quamuis aliquando medium tempus vtile esse possit, ob appellationem forte reiterandam, hoc non releuat, cum raro eueniat, duplicem interponi appellationem, nam à communiter accidentibus vnica interponitur appellatio, & ad ea, quæ frequentius accidunt, iuste adaptantur, *leg. nam ad ea. ff. de legibus.* nec dicitur sæpe appellari viua voce saluo iure appellandi in scriptis, etenim prima viuæ vocis appellatio non est appellatio, sed est protestatio de appellando in scriptis, atque secundum in scriptis interposita attenditur in cursu instantiæ, *Bald. in c sancimus. num. 4. quo tempore miles. Paul. de Cast. in l. cum procurator. §. si dominus. ff. de noui operis nunciat. vbi Alex. & Ias.* Non obstat, quod in dubio pronunciandum est per instantiam obiectum, vti verum admittitur, sed non contra dicit, quoniam non in dubio, sed in claris versamur, manifestum namque est, quod statutum emanauit ad lites dirimendas, & instantiam iuris communis limitandam breuiores prosecutioni appellationis terminos assignans, sed si appellatio prima die decendii interposita secundum fatale non curreret, statutum breuiores non faceret lites, sed magis contrarium opponeretur effecti, & ad vnum finem inducta contrarium operari non debent, iuribus vulgaribus & in hac sententia resideo. Rursus quæritur, an causa appellationis deserta esse dicatur ob prosequutionem illius factam vltra diem secundi fatalis feriata? Responde, sicuti statuto & consuetudine feriæ reuerentiales in honorem alicuius Sancti introduci possunt, ita è contrario statuto & consuetudine tolli & reuocari possunt, quamuis feriæ in honorem Dei & Sanctorum de iure canonico indictæ, de quibus *in cap. final. de feriis. in c. placita. 15. quæst. 4.* statuto & consuetudine laicorum alterari nequeant, vtpote quæ de iure diuino esse dicantur, *Alberic. in l. omnes dies. nu. 1. circa finem. C. de feriis. Bald. & Paul. de Castr. in l. quadraginta. C. eod. Alex. & Ias. in l præsides. ff. eod.* vbi Alex. plures concordantes allegat, quinimo feriis reuerentialibus in honorem alicuius Sancti à statuto indictis, consensu & pacto priuatorum partes feriis renunciare possunt expresse & tacite, id ipsum quoque possunt, sicut in terminis nostris notat Alexand. *per illum textum, in l. 1. numero quinto. ff. de feriis. Iason ibidem numero tertio post Paulum de Castro in consilio ibi relato,* dicentem, exceptionem feriarum opponi debere, alioquin processus tenet, quare sequitur, quod opposita exceptio desertionis appellationis excipientem non iuuat.

SVMMARIVM.

1 *In concernentib. successionē tempus mortis attēditur.*
2 *Peti non debet id, cuius contrarium non esset quis petiturus.*
3 *In legitima tempus mortis inspicitur.*
4 *Militia scriptoria, libri à patre empti filio in legitimam imputantur secundum tempus mortis.*
5 *Idem est de dote & donatione propter nuptias.*
6 *Fructus lucratur hæres pro cultura & cura.*
7 *Possessor bonæ fidei fructus naturales consumptos restituit quatenus fructus est locupletior, industriales lucratur pro cultura & cura.*
8 *Legitima eiusque fructus à die obitus paterni debentur.*
9 *Possessor bonæ fidei fructus consumptos non restituit in iudicio singulari, secus in vniuersali, prout est legitima.*
10 *Legitimæ fructus debentur non petiti, si ea consistit in bonis stabilibus, secus si in quantitate.*
11 *Hæres qui percipit ex legitima fructus moram reipsa contrahit.*
12 *Hæres in mala fide versari dicitur, eo ipso quod legitimam non restituit, ideo fructus non facit suos.*
13 *Filiæ testatoris licet non admittantur ad partem hæreditatis, attamen in computatione legitimæ faciunt partem.*
14 *Legitima quando est dimidia hæreditatis, Trebellianica non detrahitur.*

QVÆSTIO LXVII.

IN computatione supplementi legitimæ dos filię in fundo dotali consistens debet æstimari secundum valorem temporis mortis paternæ, non vero secundum valorem hodiernum ineptis
1 rationibus. Primo, vbicunque † agitur de concernentibus successionem, attēditur tempus mortis, *l. ea demum. C. de collat.* per quem textum ita arguit Alex. *in l. illud. num. 3. in fin. C. eod. & quem tex. in d. l. ea demum ad hoc adducunt ibi Bald. & Salic.* At legitima eiusque supplementum est de concernentibus successionem, *auth. nouissima. C. de inoff. testa. l omni modo. § imputari. & l. si quando §. 1. C. eod.*
2 Secundo cum valor bonorum † dotalium cursu beneficioq; temporis auctus sit, & longe maior sit hodiernis temporibus, quam fuerit tempore mortis, iniuste optat hęres æstimationē fieri secūdum valorē hodiernū, quoniā si valor de tempore mortis decreuisset, vtique hoc non peteret. Idcirco audiendus non est, qui petit id, cuius contrarium non est petiturus in casu contrario, *l. secundum naturam ff. de reg. iur. & in terminis tradit Roman. in d. l. illud nu. 4. C. de collat. Alex. in l. in ratione in princ. nu. 7. ff. ad leg. Falcid. Curt. sen. cons. vltim. num. 30. circa principium.*
3 Tertio, sicut † in legitima tempus mortis attenditur, idem in supplemento eiusdem dicendum est, cum non sit diuersitatis ratio, & idem iuris est de toto, quoad totum, quod de parte, quoad partem, *l. quæ de tota. ff. de rei vendic. l. eum qui ædes ff. de vsucap.* sed in legitima procul dubio tempus mortis attenditur, *l. cum quæritur, in verb. mortis tempore. C de inoff. testa. tradit Ias. in l. quod Seruius. nu. 15. ff. de condit ob causam.* vbi communem dicit Curt. senior *cons. final. num. 3.* qui & ipse communiorem refert.

4 Quarto, datum ob causam à patre † in eius vita filio est imputandum, in legitima secundum valorem & æstimationem temporis mortis paternæ, *d. l. illud in princip. vers. quod tam in aliis. C. de collat. iuncta gl. ibi, & scribentes sequuntur.* vbi habetur, quod militia à patre filio empta imputatur illi in legitima, secundum æstimationem militiæ, quæ fuit tempore mortis paternæ, idemque de officio scriptoriæ in curia Romana à patre filio emptæ, & de libris causa studii à patre filio emptis, non attento, plus minusue per patrem sit expensum in emptione & acquisitione prædictorum, atque non attento, plus minusue valuerint post mortem paternam, & ita *in dicta l. illud. not. Bald. numer. quarto. Roman. numer. secundo, & sequent.* quem refert & sequitur Andreas Barbat. *in addition. ad Bartolum, vbi supra. Paul. de Castro numer. quarto. Alex. num. 2. Iason num 5. Vital. Nemans. tractat. de collat. quæstion. 28.* vbi hanc communem opinionem esse refert, & ad idem quoque supra est text. *in l. omnimodo. §. imputari. C. de inoff. testam.* & tenent ibi Bald. Salyc. Paul. de Cast. & Ias. Bart. *in l. 1. §. nec castrense. nu 4. in fin. ff. de collat. bonorum.*

5 Et quod dictum est de † militia à patre filio empta in eius vita, quod in legitimam filii imputari debeat, secundum æstimationem ad tempus mortis relatam, idem dicēdum est de dote, & propter nuptias donatione, quoniam hæc a pari procedunt ad effectum imputationis, de qua sup. prout sentiunt scribētes sup. relati *in d. l. illud.* & expresse ponunt Ang. ibid. *in princ.* & Bart. *n. 3.* Quo vero ad fructus legitimæ ab herede perceptos à die obitus paterni vsq; modo, an filiæ fructus ipsi simul cum legitima, eiusve supplemento restitui debeāt.

6 Videtur † dicendum, fructus non esse restituendos, *per text. in l. postulante. §. sed & in huiusmodi. ff. ad Trebell.* vbi habetur, quod fructus heredē sequuntur, si mora ipsius nō intercessit, nec enim æquum erat alterius procuratorem ipsum constitui, & ita per illum tex. tenet gl. *in l. fideicommissi. in gl. magna, circa med. ff. de vsur.* in his enim non dicitur lucrum facere, quia impēdio & opera hæredis percipiuntur, *secundum gl ibid.* & hoc ipsum implicite tamen tenet Alex. *cons. 7. n 8. & 9. vol. 2.* & expresse in terminis voluit Fabia. de Giochis *in auth. nouiss. n. 81. C. de*

7 *inoff. test.* Et est regulare, quod † possessor bonæ fidei fructuū naturaliū pretium tenetur restituere, quatenus factus est locupletior, quia tunc de mero lucro agitur. Industriales vero fructus cōsumptos pro cultura & cura ipsius lucratur, quasi in his titulum onerosum habeat, *Specul. tit. de fruct. §. primo. numer. secundo. Alexand. in l. Nesennius. §. 1. n. 7. ff. de re iudica. Paris. in addit. ad Bartol. in l. ex diuerso. ff. de rei vendicat. Corn. cons. 301. n. 18. vol. 1. Curt. sen. cons. 71.* vbi plene per tot. & ita communiter tenetur Alex. Parisio, & Corn. proxime citatis ita attestantib. Qui-

8 bus non obstantibus † contrarium sequēdum est, quod legitima, eiusq; fructus à morte paterna debentur, *Auth. nouiss. & l. scimus. §. repletionē. C. ad Treb. vbi Ripa. nu. 45. & 46.* concordantes adducit Tiraq. *in l. si vnquam gl. reuertatur. num. 270. C. de reuoc. donat. Boer. decisio. 3. n. 17.* idemq; verum est, etiam quoad fructus consumptos. Non obstat, quod fructus

9 à bonæ fidei † possessore consumpti non restituantur, id enim procedit in iudicio singulari, at secus est in iudicio vniuersali, quod est bonæ fidei, singulare vero stricti iuris, & in singulari fructus veniunt officio iudicis mercenario, in vniuersali iure actionis. Idcirco filia cōsequitur legitimam, quæ est ius vniuersale, insuperq; fructus eiusdem iure actionis sibi debitos, quamuis à bonæ fidei possessore consumptos, *Bald. in l. non est ambiguum. C. fam. hercisc. Alex. cons. 69. n. 3. vol. 1. Socin. cons. 57. n. 39. vol. 4. Dec. cons. 485. n. 14 plene Ripa. in l. in fideicommissariam. nu. 45. ff. ad Trebell. Fabian. de Giochis. in repetit. auth. nouissima. nu. 71. & 85. C. de inoff. testam. Bertrand. cons. 270. n. 2. vol. 1. par. 2. Tiraquell. atque Boer. loco proxime citato.*

10 Et quando legitima consistit in bonis † stabilibus, legitimi fructus veniunt etiam non petiti, sin autem legitima consistit in quantitate, tunc non debetur, nisi à die petitionis, seu à tempore moræ hæredis, *Ang. cons. 101. n. 1. in fi. Tiraq. in loco præcita. & alii de quib. infr.* & hoc quoad legitimam in bonis

11 stabilibus consistentem. Ideo euenit, quia † mora re ipsa ab hærede contrahitur, eo ipso, quod percipit hæres ex legitima fructus, ita vt teneatur ad vsuras æquiualentes fructibus perceptis, tametsi non petitis, vt post Ang. supr. relatum tenet Alex. *cons. 7. n. 8. vol. 2. & expressius cons. 69. n. 2. vers. nec obstat. vol. 1. Tiraq. vbi sup. in prin.* Hæresq; in mala fide ver-

12 sari † dicitur, eo ipso, quod detinet bona hæreditaria, atque scit legitimam filio deberi, eamq; non restituit, quia fructus ob malam eius fidem non fecit suos, *ita Fulgos. consil. 83. num. 3. circa principium. Bertrand. consi. 27. in fin. consilii. volum. 7. post Corn. cons. 264. vol. 1.* eritq; legitima secundum numerū filiorum computanda, filiabus etiam connumeratis.

13 Quandoquidē fœminæ † ab vniuersali successione ex testamento paterno exclusę, in computatione tamen legitimæ faciunt partem, & in numero filiorum quoad legitimam connumerantur, *Ang. in l. pater filium. ff. de inoff. testamen. Fabian. de Monte in authent. nouissima. C. de inoff. testament. Paris. consil. 25. nu. 31. & consil. 17. nu. 27. volum. 1. Curt. sen. cons. 5. Albert. Brun. tractat. statutorum fœminas excludentium, articul. 13. quæst. 3. Nicol. Bello. consi. 83. nu. 14. vbi communem testatur opinionem.* Et residuum legitimæ filiabus debitæ accrescit ei, cui sua iura cesserunt, *Paul. de Castr. in l. plane. ff. de Trebell. Fabian. de Monte in d. auth. nouissima. num. 216. & sequent. Albert. Brun. vbi sup. n. 10.*

14 Trebellianica † vero omittitur. Nam quando filii sunt vltra quatuor, quib. dimidia hæreditatis pro eorum legitima debetur, sola legitima deducitur, & Trebellianica vltra legitimam non detrahitur, sed ea in legitimam confunditur, ne plus habeat grauatus quam honoratus, sicque fideicommissum euertatur, *Bal cons. 94. per totum. volu. 2. & idem sentiunt Alexand. & Dec. citati ab Aymo. cons. 50. in fine. volum. 1. & dixit Bald. dict. cons. 94.* quod nulla glossa iuris Ciuilis, aut aliquis textus de mundo permittit vltra legitimam Trebellianicam deduci, quando legitima absorbet dimidiam hæreditatis.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Instrumenti tres sunt præsumptiones, quod sit verum, solenne, & de voluntate partium.*

2 *Simulatio instrumenti quãdo testibus probari valeat.*

3 *Simulatio probatur ex tractatu præcedenti, quod esset pignus, si postea in continenti sequatur venditio, secus si ex interuallo.*

4 *Tractatus & conclusio præcedens interuenire debet, nec solus tractatus sufficit.*

5 *Simulatio probatur per coniecturas arbitrio iudicis concludentes.*

6 *Coniecturæ legis simulationem cõcludenter probant.*

7 *Coniecturæ hominis quando plures sunt, & rationabiles ac vrgentes simulationem probant.*

8 *Simulationis tres sunt species, ideo simulationem opponens debet speciem illius exprimere.*

QVÆSTIO LXVIII.

TAmetsi in dubio præsumatur † pro instru-
1 mẽto, quoniã ex eo tres oriũtur p̃sumptiones, q̃ sit verum, quod sit solenne, quod sit de voluntate partium celebratum, *l. optimam. C. de contrahen. & commit. stipul. Bald. cons. 39. num. 2. volum. 2. Roman cons. 102. num. 4. Aym cons. 145. nu. 2. volumin. 1.* Nihilominus per † testes de simulatione instru-
2 mentum argui potest, quando sunt contestes, & omni exceptione maiores, sufficientemq; sui dicti rationem reddentes, quia simulationem allegans habet contra se præsumptionem iuris, *Baldus consil. 21. vol. 4. Paul. de Cast. cons. 388. n. 2. vol. 1. & consil. 261. vol. 2.* Et duo testes ad minus requiruntur, *Anch. cons. 9. n. 2.* Vel saltem vnus testis de veritate, & dico de fama, *Afflict. de iure protomiseos. §. 4. num. 9.* Neque vnicus testis in probanda simulatione sufficit, vt firmat Bertrand. *consil. 107. numer. 3 volum. 5. & Bald. dict. consil. 21. in secundo articulo.* sed & plures testes singulares simulationem non probare voluit *Anchar. cons. 272. in 3. & 4. dubio.* Atque ad † detegen-
3 dam simulationem testes probare debent, quod tractatum & conclusum est inter partes ante instrumentum, quod non esset venditio, sed pignus, tunc venditio in incontinenti secuta præsumitur simulata, sed si vẽditio postea ex interuallo fieret, simulatio non arguitur, quia partes videntur pœnituisse, & à priori contractu recessisse, *Bartol. in l. pacta nouissima. C. de pactis. & sequitur ibi Bald. Paul. de Castr. d. consil. 388. nu. 2. vol. 1. Bald. d. consil. 21. vol. 4. Alex. consi. 88. n. 6. vol. 4. Boer. decis. 183. n. 16.* vbi communem hanc sententiam esse refert, & communem esse testatur Rui. *cons. 198. n. 15. vol. 1.* Et si altera die fiat, igitur ex interuallo fiet. *Ruin. ibid. n 16. & Bald. d. cons. 21.* inquit, licet † probetur, quod antedicta fuerunt
4 verba de pignorando, hoc non concludit, quia aliud est dixisse, aliud est fecisse. Videtur enim recessum à sermonib. præcedentibus, & nouus contractus ex interuallo celebratus. Accedit idẽ Bald. & post eum Salyc. & Ang. *in l. multum interest. C. si quis alteri.* vbi inquit: multa tractãtur, quæ ad conclusionem non deducuntur, vnde nõ sufficit probare, quod ita fuit concionatum, nisi probetur, quod ita fuit conclusum, sequitur Alexand. *dicto consilio 88. numer. quinto. volumin. quarto. Roman. cons. 423. num. 12. & sing. 368. cum aliis ibi in additione signa-*
5 *tis.* Imo cum simulatio sit actus occultus, qui cum directe probari non possit, probatur nedum per testes, vt præmissum est, sed etiam per coniecturas, atq; præsumptiones arbitrio iudicis concludentes, *Alex. cons. 197. n. 7. vol 8. Dec. cons. 644. n. 4. Parisi. cons 86. n. 29. vol. 3. & cons. 55. nu. 28. vol. 1. Aym. consil. 156. num. 14.* Et proculdubio id procedit in con-
6 iecturis † legis, quia præsumptiones & coniecturæ legis pro liquida probatione habentur, *Baldus dict. consil. 21. volum. 4. Paul. de Cast. dict. cons. 388. volumine primo. Aym. dict. consil. 145.* Legis autem præsumptiones sunt pactum de retrouendendo, & modicitas pretii, quæ solæ sufficiũt ad impugnandum contractum, per ea quæ habentur supra *Re-*
7 *collect. 17. nu. 1.* Quodque † coniecturæ hominis sufficiant, præter supra relatos tenet Barba. *cons. 51. col. 1. vol. 1 secutus Lauren. de Rodulfis tractat de vsur. 2. parte. quæstione 60.* Debent tamen coniecturæ plures interuenire, hæque non leues, sed concludentes, atque verisimiles, vt alias in simili dicitur, quod non sufficit ex capite suo coniecturas imaginari, sed requiritur, quod sint rationabiles, & vrgentes, *Bald. & Imol. in l. quidam cum filium ff. de hered. instit. Socin. consil. 116. num. 1. volum 3.* & leues coniecturas non admittit in materia simulationis *Bald. d. consilio 21 in fin.* oportet enim simulationem dilucidis probationibus enodari, per iura quæ allegat Paul. de Castr. *dicto consil. 388. volum. primo. sequitur Gram. decision. 76. nu. 24.* Quodque plures coniecturæ requirantur, multa congerit Paris. *cons 15. nu 30. vol. 1.* dicens, hanc esse communem. Quinimo simula-
8 tionem † opponens speciem simulationis, necesse habet exprimere, sunt enim tres illius species. Prima, quando vnum fit vere, & aliud apparenter. Secunda, quando nec vere quicquam fit, nec apparenter, vt quia contrahentes nihil agere intendunt. Tertia, quando contractus fit in veritate, qui modico tempore habet durare. Idcirco qui dicit contractum simulatum agendo, vel excipiendo, exprimere debet speciem & causam simulationis, alias intentio dubia redditur, & ille, cui simulatio opponitur, absoluitur, vt magistraliter tradit Bartolus *consilio sexagesimo quinto.* Petrus Nicol. quem vbique scribentes sequuntur, vt Paul. de Cast. *dict. consil. 388. volum. 1. Anchar. consil. 227. in prin. Paris. d. cons. 86. n. 21. vol 3. & alibi sæpe.* A contractib. simulatis abstinendum est, quoniam à mala mente decipiendi proximum prodeunt, simulatio quippe veritati aduersatur, & qui à veritate recedit, à Christo recedit, *c. qui contempta. 8. distinct.* etenim simulatio proprie est mendacium, mendacium vero peccatum est, vnde consequens sit peccatum, vt tradunt Sanctus Thomas *2. 2. quæstion. 111. articul. 1. ad 2. S. Bonauentura in 3. sentent. distinctione 38. quæstion. 2.* Quare ad contractus simulatos accedentes sciant se peccatum incursuros, de præteritis ergo doleant, & ad iudicium confessoris satisfaciant.

SVMMARIA.

1 *Periurus absolutione à iuramento obtentã nõn iuuatur.*

2 *Limitatur primo, non procedere, quando cessat dolus.*
3 *Secundo, quando periurus non perseuerat in peccato.*
4 *Tertio, quando per errorem iuratum est.*
5 *Quarto limitatur, quando ex iusta causa iuramentum non seruatur.*
6 *Quinto limitatur, quando interuenit læsio excessiua vltra dimidiam.*
7 *Debitor priuatur commodo sequentium dilationum, si in prima periurium incurrit.*
8 *Nisi dolus debitoris absit.*
9 *Vel nisi ex iusta causa non soluit in termino.*
10 *At de æquitate Canonica secus est, si ius partis non sit factum deterius.*
11 *Et infra breue tempus creditori post moram satisfecerit.*

QVÆSTIO LXIX.

1 PEriurus si absolutionem à iuramento † obti-
nuerit, absolutio ei non suffragatur, tanquam
priuatus omni iure contractus iuramento firma-
ti, cui contrauenit *Federic. de Senis cons. 300. in fina-
libus verbis.* qui ab omnibus in materia citatur, *Fe-
lyn. in capit. 1. numer. 28. de iureiurand. Roman singular.
499. Alexand. consil. 83. numer. 7 volumin. 3. Dec. cap. di-
lecti. num 3. de except. Parif cons. 54. numer. 15. volum. 1.
Ruin. cons. 66. num. 6. volumin. 4. Bertrand. cons. 125. nu. 9.
volum 8.* & communiter hæc sententia recipitur
2 ex fide fere omnium supra citatorum. Primo † li-
mitatur nō procedere, quādo cessat dolus, nempe
absque dolo periurium non incurritur, neque cul
pa sufficeret, vt quis periurio subiiciatur, *cap. bre-
ui. vbi not de iureiur. Felin dict. cap. 1. numer. 28. de iure-
iurand Iason in l. final. in fin. ff. de iureiurand.* & melius
ibi Alexand. qui concordantes allegat, & habe-
tur plene per Franciscum Curt. *in addit. ad Alexan.
ibidem,* & ab hac opinione nemo scribentium dis-
crepat, inquit Iason *in l. qui iurasse ff. de iureiurand.*
3 *Alexand. consil. 92. num. 13 volum. primo.* Secundo † li-
mitatur non procedere, quando iuramento con-
traueniens non perseuerat in peccato, vt exem-
plificat Abbas *in cap. primo. nume. 13. circa medium. de
iureiurand. sequitur Felin. ibidem. Afflict. decis. 36. nume-
ro 3.* vbi quod debitor effectus periurus, si postea
satisfecit creditor, & vlterius sua peccata sacerdo-
ti confiteatur, & est absolutus, potest tunc periu-
rus obtinere absolutionem à iuramento, & sua iu-
ra deducere atque prosequi, & facit Lanfrancus
in capitul. quoniam contra. in verbo testium depositiones,
4 *numero 136.* Tertio limitatur, non † procedere,
quando iuramentum per errorem præstitum est,
quia tunc iuramentum est obligatorium, ex defe-
ctu consensus, *leg final. C. de non numerat. pecunia.
Bartol. in l. rationes. num. tertio. C. de probat. Maria. Soc.
iun. cons. 3. numer. 31. volumin. 2. Baldus in l. finali. ff. qui
satisdar. cogant* vbi inquit, quod licet contraue-
niens non sit periurus, tamen in foro pœniten-
tiali iniungitur sibi pœnitentia. Quarto limita-
5 tur, non † procedere, quando quis ex iusta causa
iuramentum non seruat, tunc enim non dicitur
periurus, neque indiget absolutione à iuramen-
to, Angelus & Paulus *in l. finali. ff. qui satisdare co-
gantur.* vbi ait, quod communiter Doctores ita
tenent, & licet Angelus dicat, quod tutius est ob-
tinere relaxationem iuramenti, hoc non conclu-
dit, eam necessariam esse ad euitandum periu-
rium.
6 Quinto limitatur, non † procedere, quando
in contractu interuenit læsio, & ea est multum
excessiua vltra dimidiam, quia tunc iuramentum
ipso iure non obligat, nec est necessaria habilita-
tio, *Corn. consilio centesimo sexagesimo sexto. numer. 7.
vbi communis, volum. primo. Marian Socin. iun. cons. 57.
per totum. volum. 1. & cons. 3. numer. 45. volumin. 2.* vbi
magis communis, Dec. *cons. 180. num. 6.* Doctorum
tamen est consilium, quod petatur absolutio à iu-
ramento ad cautelam, vt refert Bald. *in l. fin. num. 3.
Cod. de non numerat. pecun. sequitur Marant. in Speculo,
part. vltim.* secundo actu principali, *numer. 115.* Ex
præmissis alterius quæstionis infertur solutio.
7 Debitor, qui ex instrumento iurato certis † tem-
poribus quid soluere conuenit, si dilationem pri-
mam transgressus sit, priuatur commodo dilatio-
num sequentium, neque mora, quam incurrit,
purgare sibi conceditur. Idque iuramentum o-
peratur, quod continuo debitorem interpellat,
ac moræ purgationem non admittit, eo quod
ipso iure à lege fit executio, *l. si quis maior. vbi not.
C. de contract. Marsil. notabil. 50. incipient. nota magnum.*
Alexand. Iason & Ripa post alios *in l. si insulam. ff.
de verborum obligat. Alexand. cons. 9. cum multis ibi addi-
tis, volum. 7. Decius cons. 452.* & communiter ita te-
netur, sicut fere omnes supra relati testantur. Sed
præmissa conclusio non procedere limitatur. Pri-
8 mo, quando debitoris promissa in termino non
adimplentur, dolus abest, sicuti supra quoque
comprobatum est, non enim absque dolo pœna
dict. l. si quis maior. committi potest, itaque nec lata
culpa sufficeret, vt pœnarum huiusmodi incursui
locus sit, *Bald. in l. obseruare. §. proficisci. ff. de off. pro-
consulis. & legat. Alexand. d. cons. 92. num. 13. volu. 1. Iason
dict. l. si quis maior, numer 3. & in l. qui iurasse. in prin-
cipio. num. 8. ff. de iureiurand. Cagnol. in d. l. si quis maior.
num. 128.* vbi ait, opinionem Baldi communiter
approbatam.
9 Secundo limitatur, non † procedere, quan-
do recta causa subest, propter quam solutio in
termino facta non fuit, quia in iuramento
semper inest tacita conditio, nisi iusta causa in-
terueniat, quemadmodum & supra præmissum
est, *Gloss. in l. final. ff. qui satisdar. cogant.* quam sequi-
tur ibi Bart. & post eum Ias. Imol. *in dict. l. si insulam.
num. 19. sexta fallentia. in fine. Decius cons. 118. circa fin.
& cons. 452.*
10 Tertio non procedere † restringitur de æqui-
tate Canonica, secundum quam ad euitandum
periurium, & eius pœnas moræ purgatio ad-
mittitur, si ius partis aduersæ non sit factum de-
terius, & nihil ei abest. *Baldus in leg. qui crimen. nu-
mero vigesimo. Cod. de his qui accusar. non possunt. plene
Alexand. dicta leg. si quis maior. numero septimo. circa fi-
nem. Iason §. item si quis. numero decimo sexto. institut.
de action. Lanfranc. in cap. quoniam contra. n. 136. de prob.*
Cagnol.

Cagnol. in dict. l. si quis maior. Antonius Petrucius in l. prima. numer. 212. *ff. de iureiurand. Decius dicto consilio 118. numero septimo. Bertrand. consilio 342. numero 8. volumin. primo. Ruin. consil. 133. circa finem. volumin. 1.* Albert. Brun. *cons. 41. numer. 8.* dicens, quod hæc opinio ex communi obseruantia præualuit in Regno illo, & dixit Cagnoll. vbi supra, quod ita tenuit Alexand. *dict. l. si quis maior.* cui vsque ad finem tituli nihil addi poterit. Quod vtique verum sit
11 de † æquitate Canonica, moram purgari posse, quando debitor celeri satisfactione, seu infra breue tempus creditori satisfecerit, atque breue tempus, quatenus extendatur, iudici est arbitrium, *Abbas consilio 67. num. 2. Alexand. d. cons. 9. in fi. volum. 7. Decius d. cons. 452. numer. 20. & cons. 118. num. 7. circa med. vbi communis.*

SVMMARIA.

1 *Donatio, promissio de donando, & pactum nudum donationis ab inuicem differunt.*
2 *Donatio à patre in filium collata non tenet in profectitiis, nisi certis casibus, de quibus hic.*
3 *Donatio ob causam sequuta causa est obligatoria.*
4 *Donatio ob matrimonium non dicitur ob causam, sed simplex & pura.*
5 *Donatio contemplatione matrimonii non dicitur donatio propter nuptias.*

QVÆSTIO LXX.

1 DOnatio contractus nominatus est & irreuocabilis, † *§. alia. institu. de donat. gloss. in l. fin. vbi scribentes. ff. de condit. ob causam. Bartol. & alii in l. iuris gentium. in princip. ff. de pactis. Parisius cons. 77. numero 101. volum. 1. & consil. 88. num. 13. & 46. volum. 3.* non tamen promissio de donando donatio dicitur, quoniam donatio re contrahitur, & inter eos contractus connumeratur, qui denominatur ab actu exequendi, & non habet nomen, nisi facta executione, vt depositum, commodatum & mutuum, & propterea donatio dicitur doni datio, *l. senatus §. primo. ff. de donationibus causa mortis.* & ita declarant Bart. Ang. & Paulus *in d. l. iuris gentium.* Pactum vero nudum donationis dicitur, quando nuda conuentione & solo verbo absque rei præsentia & traditione donatio de præsenti perficitur, & hodie ex specialitate *l. si quis argentum, de donatione*, ex eo oritur obligatio & actio, *Bartolus dicta leg. iuris gentium. in principio. Corne. consilio centesimo quadragesimo primo. nume. 4. & 9. volum. 2. & cons. 245. numero tertio. in fin. volum. 4.* Aut ergo donatio fit rei traditione, & proprie donatio dicitur, aut solo verbo de præsenti, & dicitur pactum nudum donationis, aut per verba de futuro, & dicitur promissio de donando, ex primis quidem duob. casibus oritur obligatio & actio, tertio autem casu nequaquam, sed est pœnitentiæ locus. *Salic. in l. final. num. 7. ff. de cond. ob causam. Socin. in l. legem. num. 13. in final. C. de pactis. Imol. in l. ædibus. in princip. numer. 4. circa principium. ff. de donation. Alexand. dict. l. iuris gentium. numer. 9. cum duobus sequentib. Decius consil. 280. numer. 1. & 5. Aym. consil. 175. numer. 8. & seq. volumin. 1. Paris. cons. 16. in prin. vol. 2.*

2 His sic † præmissis respondeo, quod donatio contemplatione matrimonii à patre filio in paterna potestate constituto facta, à iure reprobatur, licet morte confirmetur, vel emancipatione, vel aliter filio sui iuris effecto. Nam filius quicquid acquirit, patri in profectitiis acquirit, nec momento apud filium residet, *l. placet. ff. de acquirend. hæreditat. Gloss. & Baldus in l. secunda. Cod. de inoff. donation Bartolus in l. frater à fratre. numer. 11. ff. de conditio. indebit. vbi & Iason numer. trigesimo tertio. Guid. Pap. decis. 146 & plenius* Tiraquell. *in præfatione l. si vnquam. num. 15. C. de reuocand. donation.* & licet in aduentitiis inter patrem & filium naturalis & ciuilis obligatio esse possit, in profectitiis tamen iura antiqua remanent incorrecta, cum olim, & hodie ciuilis obligatio inter patrem & filium in profectitiis cadere non possit, licet naturalis obligatio possit, *dicta leg. frater à fratre, & firmant Albericus & Angel. dicta leg secunda. Cod. de inoff. donatio.* Et licet donatio inter patrem & filium in potestate ab initio non valeat, fallit tamen in pluribus casibus enumeratis, *per glossam in leg. secunda. C. de inoffic. donation.* sed casus donationis contemplatione matrimonii enumeratus ibi non reperitur, ergo sub regula & eius prohibitione remanet, & nec glossa, nec legentium quisquam, qui super dicta glossa scripserint (quos omnes vidi ab Odofredo, Cyno, Alberic. vsque ad alios, qui hucusque ibi scripserunt) casum hunc connumerat inter casus à dicta glossa exceptos, immo ibi Cynus dicit, extra hos casus donatio non tenet, *Iason insuper in dicta leg. frater à fratre, in prima lectura, circa finem*, eosdem casus à regula exceptos, referens alios addit, de donatione contemplatione matrimonii facta verbum nullum, ad quod argumentum præstat, *gloss. in §. actionum. institut. de actionibus.* vbi dicit, actiones omnes ibi enumeratas esse bonæ fidei, quæ autem ibi non numerantur, non sunt eius naturæ. Nec dicatur,
3 quod efficax est hæc donatio, † atque obligatoria, vtpote quod donatio, seu donandi pollicitatio ob causam facta, secuta causa efficaciam sortiri valeat, *argument. text. & ibi not. in l. legem. & l. cum res. Cod. de donation. & l. prima, C. de donation. quæ sub modo, Imola in l. si cum filius. §. Titio centum. in principio. ff. de donation. Antonius de Butr. consilio sexagesimo quinto. numer primo. Socinus consilio sexagesimo octauo. numero primo. volumin. primo.* Respondetur, quod matrimonium non est causa finalis, sed impulsiua huiusmodi donationis,
4 † ideo donatio non dicitur ob causam, vt voluit Oldrad. *consilio quinto. per totum. sequitur Socin. cons. 53. num. 1. volum. 1. Decius consil. 216. num. 7. volum. 2 Aym. cons. 114. num. 17. vol. 1.*
5 Neque † etiam dicatur, quod donatio contemplatione matrimonii saltem valet, vti donatio propter nuptias, vt per Guid. Papæ *decis. 145.* donatio enim propter nuptias est, quæ fit mulieri in compensationem dotis, & vt mulier sit in dote soluta securior, *gloss. in rubric. C. de donatio. an. nupt. & in authent. dos data. C. eodem* hæc autem donatio non est huiusmodi: Ergo, &c. Et quamuis donatio contemplatione matrimonii donatio propter

nuptias appellari posset, id procedat quoad nurum, & eius respectu, quo vero ad filium & eius respectu, dici non potest donatio propter nuptias, cum natura donationis propter nuptias huic donationi non conueniat, vt in indiuiduo firmat Anton. Rambaud. *in addit. ad Guidonem Papæ, d. decision. 145. in verb. valida.* & ita quoque consulendo voluit Oldrad. *cons. 151. incipient. si quis verba donationis.* & inter cætera mouetur à simili eius, quod dicitur de donatione ab extraneo mulieri ex causa dotis facta, quæ respectu viri est titulus onerosus, respectu mulieris est titulus lucratiuus, & sic diuersis respectibus diuersam assumit naturam, *Alex. & Ias. in l. 2. in princ. ff. si cert. pet.* vbi quod ex eodem facto diuersi contractus secundum diuersas considerationes possunt oriri.

Rursus auctoritates, quibus Guid. Papæ nititur, non probant illius intentionem. Nec enim Cyn. ab eo allegatus, neque Bart. quos oculata fide vidi, dicunt id, ad quod à Guidon. Pap. allegantur, & iura ab eodem adducta si recte ponderantur, non probant. Quin etiam contra eius decisionem concludit Oldrad. *d. cons. 151. Paul. de Castro cons. 345. num. 1. vol. 1. Bertrand. cons. 193. nume. 7. volu. 2. part. 1. & cons. 120. numer. 3. volum 3. part. 2. Ripa. in l. prima. ff. solut. matrimon.* Et quatenus donatio contemplatione matrimonii valeret, tamquam donatio ob causam, & ad exemplum donationis propter nuptias, etsi propria donatio propter nuptias appellari nequeat, quemadmodum vltra Guidonem Papæ tenuit Parisius *cons. 16. num. 4. volum. 2. Ripa respons. 1. num. 4. tit. de pactis. Boer. decis. 153. num. 10. Bertrand. cons. 21. in princ. volum. 2. part. 1.* Nihilominus patris non deficit intentio, vtpote, quod nec donatio, nec pactum nudum donationis interuenit, sed promissio de donante, sub conditione, de qua in processu, cuius casus non venit, non iniuria igitur pater pœnitere potest.

SVMMARIA.

1 *Iuramentum quid sit, & quomodo iurandum.*
2 *Iurare per ambages reprobatur.*
3 *Deferens iuramentum ei, quem credit periuraturum peccat.*

QVÆSTIO LXXI.

QVoniam supra & in sequentibus quoque sæpius mentio habetur de iuramento, pauca hæc subiiciā, vt vim iur. intelligentes periurii peccatū facilius euitent. Sciendū † est igitur, ꝗ iurare
1 est Deū in testē inuocare, hinc iuramētū dicitur affectio vel negatio de aliquo, sacræ rei attestatione firmata, Dominus voce Hier. 4. instruit, quomodo sit iurandū, dicens: iurabis, viuit Dominus in veritate, in iudicio, & in iustitia. Quod exponit S. Tho. *2. 2. q. 89. ar. 3.* In veritate contra falsitatē, in iustitia contra illicitū & iniquū in iudicio, nempe discretionis contra subreptionē & leuitatē. Ex eo autē inductū est iuram. quia homo sciēs, hominē esse mendacē, & ideo posse fallere, & etiā falli, necessit. adducere testē veracē, & scientē, qui nec fallat, nec falli possit, hic solus est Deus. Hinc introductum est, vt ꝗ sub inuocatione diuini testimonii dicitur, ꝓ vero habeatur à D. Paul. ad Hebr. dicente: Omnis controuersię finis ad cōfirmationem est iuramentū. Ponit hæc Gab. Biel *in 3. dist. 39.*
2 *q. 1. ar. 1* Quiq; per ambages iurat, periurium † non euitat, *c. quacunq; 22. q. 5.* vbi dicitur, quacunq; arte verborū quis iurat, Deus ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit. Doctor probaturus refert, quod quidam testes posuerūt sibi in calceis subtus pedes terram, de agro, in quo stabant, qui cū iuramento à iudice interrogati responderunt, in terra in qua nos stamus (intelligētes de terra in calceis) ius competere illi, cui fauere intendebant, diuinæ placuit iustitiæ, vt eo anno 10. ex 12. testib. qui sic fallaciter deposuerunt, mala morte perierint. Ca-
3 ueāt insuper Christiani fideles, ne iuramentū deferant, & quem perieraturum esse sciunt, vel probabiliter eredūt, quoniā qui sic ad iurandū alium prouocat, homicida peior existit, ille quippe corpus occidit, hic animam, *c. ille. & c. sequen. 22. q. 5.* ad hoc narrat Aug. quod quidam alium ad iurādum sic prouocauit, nocte sequenti grauiter se verberari sensit, cui verberator dicebat: Nonne potius perdere debueras rem tuam, quam illius animam. Et S. Tho. *2. 2. q. 98. art. 4.* ait: qui sic iurat, suo periurio se interimit, qui iurare facit, manum interficientis impressit, & hoc vbi priuatus à priuato iur. exigit, secus est in iudice, qui iuramentum differt ad partis instantiam, etiamsi sciat falsum iuraturū eum, à quo exigitur iuramentum; quia vt persona publica facit periurantem, terreat, vel quod dixit Deus Zach. 5. vbi habetur Malachiæ: mendicatio veniet ad domum iurātis in nomine meo mendaciter, & eo morabitur in medio domo eius, & consumet eam, qui plura in foro conscientiæ ad iuramentum pertinentia scire cupit, ad sacros Doctores recursum habeat.

SVMMARIA.

1 *Tutor confessionem in inuentario factam res proprias vti pupillares describendo regulariter reuocare non potest.*
2 *Limitatur non procedere quoad bona stabilia.*
3 *Et quando iustus accesserit error, cuius promptæ sint probationes.*
4 *Et quando tutor protestatur, quod non apponenda pro non appositis haberi vult & intendit.*
5 *Nisi machinatio tutoris interuenerit.*
6 *Quod causa cognita debet expediri.*

QVÆSTIO LXXII.

1 DEcisionem text. de qua *in l. fin. C. arbitri. tutel.* quam singularem appellant, regulariter veram esse fateor, quod tutor, qui res proprias in inuentario pupilli tanquam pupillares annotauerit, contrariū probare volens non auditur, idq; facere pupilli & ob solennitatē inuentarii, ex qua oritur præsumptio iuris, & de iure, vel quia pupillo propriam rem donare tutor voluisse creditur. Limi-
2 tatur tamen † non procedere in bonis stabilibus, quando iustus tutori error constaret. Quid enim si tutor in inuētario asseruit, se inuenisse in bonis pupilli bona stabilia, quæ prius à defuncto alienata fuerunt vel quę aliena esse apparēt, certe ex hoc tutor pupillo teneri nō debet. Ita allegatur dixisse Iac.

Iac. de Aret. *in dicta l. fin. quem mihi referunt & sequuntur Cyn. in finalibus verbis, Alberic. numero secundo, Bald. numero primo, & probat Ioan. Andreas in addit. ad Specul. titulo de instrum. edit. §. fi. in addit. incipiens Vbertus. & in additione incipiens deducam, vbi refert Vbertum de Bobio ita tenentem, & ita etiam voluit Baldus consilio 85. numero primo, volumine tertio. Socinus consilio 61. in princ. volumine primo, Martinus de Laude, inter consilia feudalia diuersorum consilio 120. numero 7. & seq. Paris. in addit. ad Bartolum in dicta l. fin.* Hinc dixit Ioannes Andreas *in dicta addit. incipiens Vbertus,* quod tutor non auditur contra inuentarium, nisi sit acerrimus error, subiungens in additione sequenti si tutor posuit in inuentario non apponenda, nunquid propterea crucifiges eum, seruetur ergo mens legum, ne sint prouidentes contra æquum, & ita etiam simpliciter tenet Franciscus de poccellinis *tractatu de inuentario in principio, numero 9.* Prouisio ergo *dicta l. finalis* non admittentis probationem cõtra inuentarium procedat, quoad bona mobilia in eo descripta, in quibus facilius fraus committi potest per subtractionem & occultationem, secus vero in bonis stabilibus, & est satis rati-

3 onabile, dixit Baldus *in d. l. fin.* Secundo limitatur procedere quando iustissimus & acerrimus allegatur error, de quo promptæ ac patentes exstant probationes, vt puta per instrumenta ea ratione, quam allegat Parisius *in addit. ad Bartolum in dicta l. finali*, quia per instrumentum fit notorium, vnde licet contra præsumptionem iuris & de iure non admittatur probatio in contrarium, non excluditur tamen id quod notorium, per ea quæ allegat Felinus *in c. quando in fin. verb. de præsumpt. & Paris. in d. addit. 7.* Tertio præsumptio iuris, & de iure &, si non admittit probationem in contrarium, non tamen excluditur probatio per confessionem contrariam eius ad cuius fauorem lex inducit præsumptionem, Bart. & Ang. in auth. de æqual. dot. & aliud quoque Abb. *in cons. bis qui fidem 2. quæst. de sponsalib.* adducit exempla de sententia, quæ fecit transitum in rem iudicatam, contra quam non admittitur probatio, quod iniuste lata sit, attamen sententia obtinens si confitetur illam iniustam fuisse, statur confessioni contra præsumptionem, quæ est pro re iudicata sententia quã iactat. quod singulariter notandum dixit Abb. *in d. c. bis*, quod fidem communem referens, si quandocunq; igitur adultus confiteret in inuentario tutelarii tutoris bona suis se descripta, tutores vtique restituenda forent, non obstante prouisione *l. fi. l. arbit. tut.* Quanto id quod dicitur non admittit probationem contra præsumptionem iuris, & de iure, restringitur ad probationem, quæ directe perimat legis præsumptionẽ, sed probatio per indirectum admittitur, exemplum ponit glos. *in clement. vnica de probat. in iur.* fecisse dicens verba narratiua Papiæ super qua fundatur eius intentio excludit probationem in contrarium, quæ perimat Papiæ narrationem, vel eam falsam esse dicat, at vero probatio quæ stante vera narratione Papiæ releuat probare volentẽ admittitur, vt si Papa cõfert beneficiũ vacans per renuationem in manibus suis factam, potero in contrarium probare, quod beneficium renunciatum ad me spectabat, & non ad renunciantem, vel quod illud prius renunciauerat in manibus ordinarii, vel quod ab eo priuatus fuerat, & his similia, ad quod est textus *in c. cum dilecti, circa medium de accusat. vbi in Abb. Felin. & alii ad idem quod est textus iunctis ibi notatis in dicto capitulo bis, quod fidem de sponsal.* vbi sponsalia de futuro per copulam sequentem inducant præsumptum patrimonium ita quod in contrarium nihil probari potest, quod perimat matrimonium à iure præsumptum, perinde rectum, tamen recipitur probatio quæ non sit contra sed præter id quod ius præsumit, vt pote probatio, quod prius sponsalibus renunciatum fuerat, vel quod mulier cognita erat eius consanguinea, vel quod simile sit in proposito tutor probare potest, quod bona in inuent. non erant descripta propria sed aliena, vel alii obligatur, quod aliud simile. Quinto quoties lex ciuilis fundatur super præsumptionem etiam iuris & de iure in foro conscientiæ, præsumptio veritati cedit, & non admittitur, sed veritati statur. Deus quippe veritati quæ non fallit nec fallitur, semper immittit, *per tex. in c. à nobis in l. 2. de sent. excom. & ita tenet Abbas in c. 1. vers. sed quæro de constit. & ibid. Felin. n. 19.* vbi plures concordantes allegat, & tenet Angellica *verb. lex. numer. quarto.* Sexto, non procedere limitatur quando tutor in conficiendo inuentario vtitur cautela, vt plurimum apponi solita in homine protestando, quod si qua in inuentario posuerit quæ describi vel poni non debuerint, imo non scriptis & appositis ea haberi vult, & intendit ex qua cautela & protestatione conseruatur ius tutoris in bonis propriis ea describentes in inuentario per errorem, vt voluit Odofred. *in d. l. fi. in vlt. verb. Bald. ibid. n. 1. Ang. in l. 1. §. hac stipulatio, n. 24. ff. si cui plus quam per l. falcid. Corn. consilio 216. in fi. v. 1. Bert. cons. 121. n. 4. in prin. vo. 3. Papecrin. in for. libell.* qua agitur ad reddendam rationem tut. in glo. in suo n. 17. dicens, quod ita tenet & obseruat generalis consuetudo.

Septimo quod de protestatione præmissum fuit limitatur procedere nisi machinatio aut dolus tutoris in protestatione interuenerit, vt Ang. & Bertrand. proxime citati dicunt.

Octauo & vltimo præmissa procedere limitantur, quando causa cognita & authoritate iudici accedente de inuentario adimantur res in eo appositæ, quæ apponi non debuissent, vt declarat Bald. *in d. l. fi. n. 1.*

SVMMARIVM.

1 *Dos filiæ quæ sit minor l[illegible]a non dicitur congrua.*

2 *Dos filiæ minor legitima dicitur esse congrua secundum alios.*

3 *Dos congrua ad bona tempore mortis paterna refertur.*

4 *Legitima filio à patre viuente sponte soluta augetur, auctis postea facultatibus paternis.*

5 *Legitima seu dos à patre filiæ consignata non augetur auctis postea facultatibus paternis.*

6 *Dotis congruentia consideratur secundum tempus dotationis.*

7 *Nisi filia cum iuramento patri finem exposuerit.*

8 *Dos succedens loco legitima non tamen legitimæ naturam assumit.*

9 *Legitima seu dote à patre filia consignata quæ sit minor portione sibi debita, filia non excluditur à supplemento.*

QVÆSTIO LXXIII.

1 DOs congrua à statuentibus † filiæ assignata minor legitima esse non conceditur, quia dos loco legitimæ succedit, idcirco secundum eam regulari debet, *Soc. in leg. hæredes mei* §. *cum ita, numero 32. ff. ad trebell. Alexander consilio 69. numero 20. volumine primo. Plene Dec. consilio 180. numero 2. & consilio 181. numero 5. Aym. consilio 11. numero 15. & plenius consilio 236. Gram. decis. 57. numero 19. & decis. 101. numero 20. Albertus Brun. tract. statut. propter mascul. femin. excludent, articulo nono, quæstione prima, versiculo secundo, casu principali,* & est magis communis opinio, referent omnes superius allegati testantur.

2 Alii vero † tenuerunt, quod dos congrua dicitur etiam si sit minor legitima, in cuius moderationem considerandum esse aiunt quantitatem patrimonii, numerum liberorum, dignitatem personarum, consuetudinem regionis, & familiæ dotantis, & secundum hæc dotem esse infra legitimam congruam arbitrari posse, *Bald. nouell. tract. de dote, parte sexta, priuilegio 17. n. 3. Aret. cons. 17. circa finem. Soc. cons. 228. vbi late vol. 2. & plene Ruin. cons. 56. n. 11. & sequenti. volumine* 3. dicens quod hæc est communis opinio, quamuis quidam dicant contrariam esse magis communem, & non bene, idem Ruin. *cons. 27. vol. 3. Curt. sen. cons. 27. Parisius cons. 81. vol. 2. Soc. nepos cons. 83. vol. 3.*

Ego vero vtramque sententiam sic conciliandam esse censeo, prior enim sententia procedit regulariter, atque in dubio, alio in contrarium non docto, at si pater vel patris hæredes doceant consuetudinem regionis vel familiæ aliud suadere, vel alias ex circumstantiis, de quibus supra, concurrere, tunc dos minor legitima congrua dicitur, vt de Laurentio Medices, dicit Socinus *dicto consilio ducentesimo vigesimo octauo*, qui habens in bonis trecentum millia florenorum, si vnicam filiam habeat, non est dicendum congruam illius dotem esse centum millia florenorum, quam vix reges constituunt, atque consuetudo regionis potiusque familiæ inspicienda est, *Baldus consilio trecentesimo octuagesimo sexto, viso puncto volumine quarto. Parisius consilio decimo sexto, numero septuagesimo septimo, volumine secundo. Gram. dicta decisione centesima prima, num. vigesimo secundo,* inquit enim Bald. non quantum pater dederit, sed quantum ratio dictat ponderandum, potestque consuetudo inducere, vel etiam statutum decernere, quod legitima minor sit, quam à iure communi taxata est, tametsi in totum tolli non possit, vt plene prosequitur Abb. *in capitulo, Rainutius. vltim. not. de testamento,* & sequuntur *Butr. & reliqui, refertque Nauar. in enchirid. cap. 17. n. 158.* in quibusdam regnis legitimam moderatā esse ad minorē quātitatem, quam lex ciuilis induxit, *in auth. nouissima C. de inoff. testam.*

3 His sic præmissis videtur dicendum audiri debere filiam petentem congruæ dotis supplementum secundum bonorum paternorum quantitatem auctam post dotem sibi constitutam, & in hereditate paterna tempore mortis existentem. Primo quia subrogatum sapit naturam eius, in cuius locum subrogatur, per ea quæ tradit Paulus de Castro: *cons. 73. in fin. volumine primo*, sed in legitimæ computatione quantitas bonorum secundum tempus mortis inspicitur, *leg. cum quæritur C. de inoff. testamento*, ergo in dote idem dicendum esse videtur, quæ legitime naturam assumit. Secundo si filia dotata esse debet, nec à successione paterna excludatur, ergo ad tempus exclusionis referri debet dos, & tunc eius congruitas considerari, quia qualitas adiecta verbo in tempus verbi adesse & verificari debet, *leg. in delictis*, §. *si extraneus, ff. de noxal.* & idem tenuit Paulus de Castro, *dicto cons. 73. numero primo, Baldus Nouell. tract. de dote, parte sexta priuilegio 17. numero quarto, Ruin. cons. 56. n. 6. volumine 3. Boer. decis. 62. n. 6.*

4 Tertio si pater filio legitimam, præueniendo supremum diem, sponte assignauit iuxta facultates suas, ac filiorum numerum, si postea tempore mortis patris substantia ipsius aucta inueniatur, legitima alias in vita assignata suppleri debet, & ad quantitatem bonorum tempore mortis existentium referri, *Iason in leg. quod Seruius. numero 12. ff. de conditione ob causam*, vbi refert, quod licet sint opiniones, hæc tamen est communior. Crot. *in l. frater à fratre num. 41. ff. eod. tit.* vbi dicit quod est communis opinio, & pro ea alias vidisse consilia eximiorum virorum, plene Ripa *in cons. cum M. Ferrariens. num. 38. de const.* vbi eam sequitur vti magis communem & veriorem, & rationibus quæ hic in contrarium adducuntur respondet Brun. *de statut. femin. exclud. art. 9. in princip. n. 11.*

Contrarium iuri consonum † esse opinor, quod legitima seu dos congrua, à patre filio consignata non debeat augeri, auctis facultatibus paternis, quia tempus consignationis in vita facta subrogatur in locum temporis mortis, quo legitima debetur, ideo legitimæ quantitas ad tempus consignationis in vita factæ refertur, ita declarat Roman. *in leg. stipulatio hoc modo concepta numero 23. in fin. ff. de verbo obligat. Barbat. in c. cum M. Ferrariens. numero 165. de constit.* vbi inuehitur contra Baldum ibi contrarium tenentem, dicens, miror quod ita fuerit loquutus, cum esset in extremo senio constitutus, *Curt. sen. cons. vltimo per totum* plenius quam alius hoc ipsum firmat, quod quando ex forma statuti tenetur pater filio legitimam assignare, tunc pater consignationis tempore mori intelligitur fictione iuris, idcirco ad tempus consignationis legitimæ quantitas commensurari debet, & licet Curt. loquatur quando statutum pro delicto filii patrem ad solutionem legitimæ compellit, idem tamen tenendum est quando pro do-

te fi-

te filiæ statutum cogit patrem ad legitimam sibi consignandam, vt de vno casu ad alium arguit *Corn. consilio primo. numero nonagesimo, volumine quarto*, & hanc opinionem communem esse dixit Curt. nec ab ea in iudicando discedendum, subdens quod inepte loquuntur qui dicunt quod æquior est opinio tenere quod augmentum filiis prosit in eorum legitima, quia æquitas non scripta non præfertur iuri scripto, neque à tramite iuris deuiandum est propter æquitatem quam ex capite suo quidam sibi confingunt, & idem consulendo voluit Iason *consilio, centesimo quarto, col. tertia, in principio, volumine quarto. & in leg. quod Seruius. digest. de conditione ob causas*, & vtrobique affirmat quod est communior opinio. Quod igitur de legitima dictum fuit etiam in dote procedat, per ea quæ supra & infra quoque dicentur.

6 Secundo dos datur propter matrimonium, & est debita tempore matrimonii, ac per solutionem congruæ dotis tempore matrimonii factam, obligatio paterna fuit semel extincta, ideo non debet amplius reuiuiscere.

Nam veluti hæreditate diminuta dos data non minueretur, ita è contra auctis post dotationem bonis paternis, dos semel congruæ constituta augeri non debet, *Fabianus de monte in authen. nouissima, num. octuagesimo octauo, C. de inoff. testament. Brunus tract. statu. feminas exclud. articulo nono. in principio, versiculo secundo casu principali, numero vndecimo, & sequenti, Boerius d. decisione, sexagesima secunda, per totum*, vbi plene omnibus pro vtraque parte relatis, residet in hac conclusione vti magis communi dicens quod istam semper secutus est, quia est vera iuris veritas, & æquitas, & in additione ad Alexandrum *consilio centesimo, volumine primo*, dicitur quod hæc est erebrior opinio Ruin. *dicto consil. quinquagesimo, numero decimo tertio, cum sequenti, volum. 3.* eidem opinioni adhæret ex pluribus de quibus ibi.

7 Tertio quando filius vel filia fuerunt contenti portione pro legitima, seu dote à patre viuente sibi assignata, & fecerunt cum iuramento finem, ac remissionem patri de omni iure & actione in bonis paternis sibi competēti, tunc vigore iuramenti à iure petendi supplementum excluduntur, *Pau. de Castro l. in ratione. la secunda in fine principii, ff. ad l. falcid. & sequitur ibi Alex. Ias. in l. si quando, §. primo, C. de inoff. testam.* vbi omnes ita tenere affirmat, *& in d. l. quod Seruius, ff. de conditione ob causam. Ripa dicto consil. cum M. Ferrariens. numero 38. in fin. Boer. decis. 161. numero 11. & 13.* vbi dicit quod omnes ita tenent, & est vera conclusio Gram. *decis. 57. num. 41. in fin. Alexander consil. 80. numero secundo. in fin. & consil. seq. num. 3. vol. 5. & Lancelot. Politus in repet. l. filium quem habentem n. 162. C. famil. herciscund.* inquit ita communiter teneri virtute iuramenti.

8 Non obstat † quod dos subrogatur in locum legitimæ, nam hoc casu legitimæ naturam non assumit, nec enim sicut legitima ante tempus mortis non debetur, ita & dos in tempus mortis differtur, quod absurdum esset, cum puella in vita patris nubiles expleuerit annos, propterea que congruæ dotis quantitas ad tempus dotationis & matrimonii refertur, non autem ad tempus mortis, ita arguit Corn. *consil. 107. numero 16. vers. nec suadet ratio. volumine secundo, vbi dixit Cyn. & Bartolum, & communiter Doct. in locis ibi citatis ita tenere, & facit quod tradit idem Corneus consilio primo, numero 18. volumine quarto, & sequitur Boer. decision. 62. numero 17.* quod quamuis dos ad legitimæ quantitatem ascendere debeat, tamen attenditur tempus dotis constitutæ, perinde ac si tunc pater ab intestato decederet, Accedat Curt. Sen. *dicto cons. finali*, quod tempore consignationis pater fingitur mori, idcirco tunc legitimę dotis suę quantitas consideratur.

Non obstat quod filia dotatur, vt à successione excludatur, quoniam non hoc principaliter statutum intendit, vt filiæ noceat, & eam excludat, sed magis vt patri, & filiæ communiter consulat, filiæ inquam vt nubere possit, patri vero vt congruæ dotis onere exoneratur, cum igitur pater in hoc grauetur, vt ante tempus teneatur, in altero releuatur, vt ad tempus dotationis congruitas dotis referatur *argumento l. cum qui ff. de iureiur. & l. si cum exceptione, §. quatenus, ff. quod mortis causa. Corn. cons. 107. vol. 2.*

Non obstat id quod de legitima à patre viuente sponte assignata dicebatur, non respondetur aliud esse in consignatione voluntaria, quam pater sponte facit, supremum diem perueniens, aliud in consignatione necessaria ad quam statutum patrem arceat, qui in hoc grauatus in alio releuatur per ea quæ supra proxime.

9 Limitatur autem præmissa conclusio vt procedat, quando congrua dos, vel legitima, fuisset integre filio, filiæ, ne assignata, secus si id quod pro ea datum est, minus esset debita congruitate, tunc enim dos ac legitima augeri debet, & supplementum peti potest, iuxta augmentum bonorum post dotationem patris superueniens, *Boer. decisione prædicta 62. numero octauo, in fin. & numero 15. Alex. cons. 180. numero secundo, in fin. & consilio sequenti numero 1. volum. primo.* Ex quibus contra filiam respondendum esse arbitror, si fuit tempore matrimonii congruenter dotata.

SVMMARIVM.

1 *Filius qui à patre ex causa recedit quando petat dotes suæ vxoris sibi restitui.*

2 *Pater filium sibi vel familiæ molestum, cogit ad dotes suas recipiendum, & à se diuertendum.*

3 *Patri debetur vsufructus in bonis nurus atque materni sui filii iure paternæ potestatis, non in compensationem alimentorum ad qua pater filio tenetur.*

4 *Maritus vxori ad alimenta tenetur, non propter dotis fructus sed iure maritali.*

5 *Pater cuius culpa filius ab eo recedit priuatur commodo vsufructus bonorum maternorum filii, ac eius vxoris.*

6 *Pater qui male versatur in administratione aduentitiorum filii vsufructu eorum caret.*

7 *Pater qui ob illius sæuitiam cogitur filium emancipare priuatur præmio emancipationis.*

8 *Causa ex quibus filius à patre, & pater à filio seorsum habitare possint.*

Culpam

9 *Culpam obiiciens, eam probare tenetur.*
10 *Pater qui filio prudenti dotes nurus reſtituit abſque illius conſenſu, liberatur, quando ex cauſa id fiat.*
11 *De voluntate mulieris dotem ſoluens omnino liberatur.*

QVÆSTIO LXXIIII.

Filius quem pater è domo expellit ex iuſta cauſa, vel qui à patre ex cauſa divertit, ſi dotes propriæ vxoris vendicat, an ſit audiendus, variæ fuerunt in hoc opiniones.

Quidam tenuerunt patrem teneri ad conſignandum dotes ſuæ nurus filio à ſe diuertenti, alii vero contrarium aſſeruerunt, tenentes patrem teneri tantum ad præſtandum alimenta filio nurui & eorum familiæ extra domum paternam commorantibus, alii mediam eligentes viam tenuerunt, vt infra ſubiiciam.

Primam igitur opinionem, quod pater compellatur nurus dotes quas ipſe recepit filio reſtituere, à patre ſeorſum habitare volenti, tenuit Ang. *in l. ſi cum dotem, §. tranſgrediamur numero primo, ff. ſolut. matrim.* nam ille dotis commoda ſentire debet, qui matrimonii onera ſuſtinet, *l. filia §. primo. ff. famil. herciſcunda. leg. pro oneribus C. de iure dotium.* Secundam opinionem firmauit Rom. *in dicto §. tranſgrediamur. nume. vigeſimo*, vbi contrariam opinionem ſtomacatus dixit, quod ſibi ſomnium eſſe videtur, dicens quod tantum ad alimenta filio nurui, ac eius liberis tenetur.

1 Tertiam opinionem † tenuit Ioannes de Immola ibidem, *verſiculo vltimo adde*: vbi ait aut filius de voluntate patris, vel etiam contra voluntatem paternam, ex iuſta cauſa ſeorſum à patre vult habitare, & tunc ſi filius eſt vir diligens, & probatæ vitæ, pater tenetur conſignationem dotium ſuæ nurus filio facere, aut eſt de mala adminiſtratione ſuſpectus, & tenetur ad præſtandum filio, nurui, ac liberis alimenta, nec ad dotis reſtitutionem cogi poteſt, niſi ſibi caueatur de dote à filio conſeruanda, & præmiſſam Immolæ diſtinctionem ſequitur Alexander *in dicto §. tranſgrediamur. numero nono. Angel. conſilio octuageſimo quinto, pater habens. numero tertio. Campegus tractat. de dote. tertia parte, quæſtione decima ſexta. Baldus Nouell. tractat. de dote, parte ſeptima. priuilegio trigeſimo quarto, numero quarto*, vbi per duas fore columnas articulum explicat, & dicit, hanc opinionem veriorem, & tamquam æquiorem tenendam eſſe, & probat Boer. *deciſione centeſima nonageſima quinta, numero quarto, & ſeq.* vbi communis. At ſi filius abſque rationabili cauſa patri cohabitare nolit, pater cogi non valet, nec ad dotis conſignationem, nec ad alimentorum exhibitionem, quantum filio eſt Imputandum, qui ſua culpa à patre diuertit, parentibus forte obedire recuſans, ſecundum Bald. Nouell. *dicto tract. de dote parte ſexta, priuilegio trigeſimo ſexto, numero tertio, & parte ſeptima. priuile. trigeſimo quarto, numero quarto, in principio. Boer. dicta deciſione centeſima nonageſima quinta. numero quinto & ſeptimo*, vbi etiam ſequitur Angelum *in dicto conſilio 85.* tenentem, quod pater ius propriæ poteſtatis exercens, filium compellere poteſt ad ſecum commorandum. Quemadmodum autem filius † patrem poteſt ex cauſa compellere ad conſignationem ſibi faciendam, ſecundum terminos diſtinctionis præmiſſæ, ſicè contra pater cogere poteſt filium, parentibus familiæve moleſtum, conſignationem præmiſſam recipere, & à domo recedere, vt par ſit contrariorum ratio, *§. primo. inſti. de iis qui ſunt ſui vel alieni iuris. Ang. dicto conſilio 85. numero tertio*, conſumaturq; ex eo quod veluti filius patrem compellere poteſt ex cauſis legitimis, vt ipſum emancipet, ita pater filium cogit, vt ſe emancipari patiatur, *vt not. in §. fi. inſt. quibus modis ius patriæ poteſt. ſoluitur*, & in indiuiduo voluit Ang. *in l. quidam cum filium, ff. de verb. oblig.* quem ibi ſequuntur Paul. de Caſtr. Immol. Aret. & Iaſ. & Alex. quoque in addit. ad Bart. & hæc vtique quoad dotes nurus procedant. Quod vero attinet † ad dotes maternas filii recedentis à patre. Dic quod veluti in dote nurus patri debetur vſufructus, & eſt legitimus adminiſtrator illius, ſiue in pecunia conſiſtat, ſiue in bonis ſtabilibus, *leg. prima. iunctis duabus ſequentib. C. de bonis, quæ liberis, & plenius firmat Roman. in d. §. tranſgrediamur num. 19. & ſequitur Alex in addit. ad Bart in d. l. contra nurum, ff. de actione rerum amotarum. Bald. Nouell. tract. de dote, parte 9. priuilegio 36.* ſic quoque in bonis maternis, & materni generis patri debitus eſt vſufructus, qui iure paterne poteſtatis patri debetur, *l. prima, C. de bon. mater. & ibi hoc not. Bald. & Cuman. conſ. 89. n. 2. circa med. Alex. conſ. 139. n. 3. vol. 2.* ita quod finalis ratio acquiſitionis vſufructus in bonis dotalibus nurus ac matris ſui filii eſt propria poteſtas, non alimenta, quæ recipiunt filius & nurus, cum ea ipſis exhibeantur ex debito paterni officii, ad quod lex ipſa, & naturæ debitum patrem obſtringit, *lege finali, §. ipſum autem filium C. de bonis quæ liberis, & ibi not. Baldus, & facit textus in lege ſi quis à liberis, §. utrum, ff. de liber. agnoſc. ponit Iaſon in lege ius ciuile. numero vigeſimo quarto, ff. de iuſtitia & iure, Angelus conſilio octuageſimo primo, pater habens, numero vigeſimo in fine, Socinus conſilio centeſimo ſexageſimo primo, in principio volumine vigeſimo. Alexander conſilio quadrageſimo octauo, numero quarto. volumin. tertio.* Nempe filium nulla vel modica aduentitia habentem & qui aliunde ex operis, & induſtria ſua ſeipſum alere non poteſt, pater alere tenetur, *Bartolus in auth. res quæ C. communia de legat. & cæteri ibi ſequuntur, & in lege ſi quis à liberis, §. ſed ſi filius, ff. de liber. agnoſ. Roman. conſilio ducenteſimo ſexageſimo ſeptimo. Pariſius conſilio quadrageſimo, numero vigeſimo octauo. volumine ſecundo.*

Confirmatur exemplo mariti, qui licet dotis fructus propter onera matrimonii conſequatur, *lege pro oneribus C. de iure dot.* non tamen finalis ratio alimentorum vxoris tunc dotis fructus, ſed matrimonium ipſum, propter quod ad alimenta vir vxori iure maritali tenetur, nam maritus vxorem indotatam alere debet, quando ab initio ſine dote cum ea matrimonium contraxit, quia plus debet vxori viuenti quam mortuæ, ſed mortuam

tuam quamuis indotatam proprio ære sepelire tenetur, ergo multo magis viuentem etiam indotatam alere debet, *Cyn. in dicta leg. pro oneribus. & in leg. cum quidam §. præterea in vltimis verbis, idem Cyn. in leg. quod in vxore. ff. de negot. gest. & idem tenent in dicta leg. pro oneribus Baldus & Salic.* & ibi Odofred. eandem sequitur opinionem, ea ratione quia mulier est in obsequio viri & facit Innoc. *in c. per vestras in final. verbis de donation. inter vir. & vxorem*, dicens quod personam suam pro dote dat mulier, *Curt. sen. cons. sexagesimo nono numero tertio, Alexander in addit. ad Bartolum in l. si quis à liberis, §. sed si filius ff. de liber. agnos. & consilio 4. nu. 3. vol. 3.*

5 Sicut ergo pater priuatur commodo patriæ potestatis, eiusque exercitio, quando patris culpa filius illi cohabitare non potest, quia sibi aufertur vsusfructus, & administratio in bonis dotalibus nurus sibi debitis, pari ratione carere debet vsufructu, eiusque administratione in bonis maternis filii sui, itaque compelli potest ad illorum consignationem filio faciendam. Cuma. *consilio octuagesimo tertio, casus talis. Augustinus numero tertio, vero non caret iis, & melius Boer. decis. 61. numero decimo sexto, parte prima.*

Et quamuis filio à patre diuertere adhuc prima potestas durat, nec filius ab ea eximatur, tamen commodo, & exercitio patriæ potestatis pater priuatur, cum suæ priuationis causam ipse sibi præstiterit, impietate, & sæuitia, vel alia culpa erga filium, vel eius familiam vtendo, vt etiam in simili de patre dicitur qui male versatur in administratione bonorum aduentitiorum filii, ea dissipando, vel alienando, quod administratione eorum, & vsufructu priuatur, *Bartolus in leg. si constante 9. quæstione 2. quæst. principalis. ff. solut. matri.* vbi omnes & præsertim moderni repetentes Papalia, Crot. & Baldus Nouell. communem testantes. Cuma. *dicto consilio octuagesimo tertio, Boer. decisione sexagesima prima num. 15.*

7 Accedit quoque quod pater propter ipsius sæuitiam cogitur ad emancipationem filii deuenire, & priuatur præmio emancipationis à lege sibi indulto, quia dimidiam vsusfructus alias sibi debitam non lucratur *leg. cum oportet §. penultimo, C. de bonis quæ liber. Cum. consilio 83. numero tertio. Veronen. dicta caut. 115. incipien. multi tunc filii. num. tertio.* Proinde concluditur teneri patrem ad restitutionem filio faciendam de bonis nurus atque matris sui filii, quando ex causa à patre recedit.

8 Quæ autem sint iustæ ac rationabiles causæ ex quibus filius à patre diuertere valeat, in hoc pro regula tradi potest, quod ex quibus causis filius patrem cogere potest ad eum emancipandum, ex eisdem à patre diuertere potest, & consignationem dotium suæ vxoris, & matris obtinere. *vt tenet Alexander dicto §. transgrediamur, numero nono, in principio & apertius ibidem Immol. in fin.*

Causæ vero ex quibus pater inuitus tenetur filium emancipare sunt quatuor, quas enumerat gloss. finalis *in §. finali institution. quibus modis ius propriæ potest. soluitur, & in lege non potest, ff. de adoptation. sequitur Iason. in lege quidam cum filium numero decimo quarto. ff. de adoption.* ob sæuitiam igitur, & impietatem patris erga filium vel si nouerca sit filio, & nurui multum infesta, vel aliter eueniat, quod pacifice conuiuere nequeant, rationabilem causam habere dicitur filius, qua tamen in re plurimum prudentia iudicis operatur, considerata qualitate personarum, temporum, & locorum, hoc enim totum iudici arbitrium esse censeo, *vt est de mente Pauli de Castr. dicto §. transgrediamur, in finalib. verbis, & expresse tenet Boer. decisione supra allegata centesima nonagesima quinta, numero primo,* sicuti etiam iudici est arbitrium, an potius sibi sint assignanda à patre alimenta, retentis dotibus nurus, atque maternis, an vero dotes ipsæ sint restituendæ, considerata filii qualitate, an vero similiter sit dotes eius vxoris consumpturus, vel eis ad commodum suum, & familiæ prudenter vsurus, *Paulus de Castr. dicto §. transgrediamur Campegus dicto tractat. de dote, parte tertia, quæstione 16. numero vigesimo.*

9 Atque pater filio, vel filius patri † culpam obiiciens tenetur culpam allegans illam probare, *argumento lege actor C. de probatione,* tum quia concurrit vniuersalis naturæ præsumptio, quæ est quod vnusquisque bonus præsumitur bonitate naturali *leg. finali. ff. quod met. causa.* tum etiam quia delictum aut iniuria non præsumitur, *leg. merito, ff. pro societate,* idq; probatur ex eo quod vxor, cui maritus in domo sua alimenta legauit, volens extra domum mariti alimentari, probare tenetur quod culpa hæredum mariti ibi alimenta percipere non valet, *Angel. consilio ducentesimo quinquagesimoquarto, super primo quæsito in principio*, vbi monet culpam obiicientem, vt ante litem motam diligenter inspiciat ne in probatione deficiat, quia hoc difficile est probare sequitur Iason. *in leg. diuortio in principio, numero 20. ff. solut. matr. Corn. cons. 206. vol. 3. Alex. cons. 100. vol. 1.*

10 Et retentis terminis de quibus supra dubitatur quando pater restituit filio dotem eius vxoris, citra mandatum, aut consensum suæ nurus, an patri contingat liberatio, cuius dubitationis solutionem hanc esse reor quod pater qui soluit dotes nurus filio vero sagaci, & prudenti ex legitima causa seorsum à patri habitanti liberatur ab obligatione, qua nurui ex receptione dotis tenebatur, quoniam constante matrimonio triplici ex causa restitutio fieri potest, prima ex causa necessitatis, secunda vtilitatis, tertia pietatis, seu honestatis, quibus casibus socer, vel maritus dotem soluens siue restituens liberatur, & mulier ipsa tenetur ratam solutionem habere, quamuis absque consensu ipsius facta, *leg. sed etsi ideo in finalibus verbis, iuncta glossa, ff soluto matrimonio, & ibi notat Paulus de Castro & Immola quoque in primo notabili prima lectura & sequitur Alexander numero vndecimo, versiculo in glos. & facit glos. in rubr. C. si dos constante matrimonio & ita in indiuiduo tenet Veron. dicta caut. 115. incipiens, mali sunt filii. Anch. consilio ducentesimo vigesimo octauo, num. 1.*

Et licet cautius sit de mãdato mulieris dotẽ soluere, vt si liberatio soluẽti oriať, nõ tamẽ negatur quia

quin cautè solutio fiat absque vxoris mandato, quando fit ex causis legitimis, de quibus supra, & tunc soluens omnino liberatur, *secundum Anch. d. cons. 228. circa fin. Veronensis in dicta caut. iis Bald. in addit. ad speculum tit. de dote post diuortium restituenda. §. nunc de dote in fin.* quare prudens iudex omnibus circumspectis decernet prout iuri & æquitati consonum esse sibi videbitur.

SVMMARIVM.

1 *Filiis qui parentibus obsequium non præstant qua mala occurrant vel bona parentes honorandi.*

2 *Filiorum erga parentes officium.*

QVÆSTIO LXXV.

1 MAgnum profectò filiorum peccatum esse existimo, cum parentes eorum etiam sibi infestos patienter non sustinent, cum alios sibi molestos atque iniurias inferentes sustinere ex præcepto Dei tenentur, in Euangelio namque legitur, si quis angariauerit te mille passus, vade, & alia duo cum eo, multo quippe magis filii parentes ipsorum aliquando se angarientes illos verbis vel factis sustinere tenentur, quamobrem attende tibi fili mi, nec facile declines à genitore suo, sed senectutis illius defectus in pace sustine, memor, quod Deus odit, & punit filios inhonorantes genitores suos, vt habetur leuitici 20. c. qui maledixerit patri, vel matri morte moriatur, & Deutoronomii 28. maledictus, qui non honorat patrem suum, aut matrem, & alibi legitur, quod iusto Dei iuditio, multoties accidit, quod filius parentibus ingratus, filios sibi duros inueniat, neque duntaxat formidine pœnæ, sed virtutis amore ad subiectionem paternam moueantur, filiis etenim, qui parentibus obediunt, bona temporalia atque spiritualia pollicetur Deus vt *Ecclesiastici 30.* dicitur, qui honorat patrem suum circundabitur in filiis, vitaque viuet longiore: & infra: in opere, & sermone & in omni patientia honora patrem tuum, & superueniet tibi benedictio à Deo, proinde curet filius, ne accedat ad excusandas excusationes in peccatis patris sæuitiam vel rigorem allegans, hoc quippe verosimile non est, per ea quæ supra, sed verisimilius est filium sub mendicato prætextu quærere, vt aiunt nodũ in scirpo vt subtrahat se ab obedientia paterna, monitiones seu correctiones paternas ægre ferens. Neque obstat quod supra dicitur filio licere patrem deserere, circumstantiis de quibus supra concurrentibus, quoniam lex ciuilis multa concedit, quæ lex Dei non admittit,
2 atque si qua est sæuitia paterna † ius est, vt ea sit absque præcedente culpa filii, ecclesiastico vt supra dicente: in omni patientia honora patrem tuum, & quasi dominis seruiat iis qui se genuerunt. quomodo ergo excusationẽ habere poteris qui patiẽter defectus paternos sustinere teneris, & ibidẽ dicitur suscipe sæuitiã patris tui, & non contristes eum, & si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum. Hæc de filiis dixisse volui, nec quicquam de parentibus, cum præter naturæ ordinem sit parentes sæuire in filios, plane nullus amor vincit paternum, *l. isti quidem ff. quod metus causa l. finali C. de curatore furiosi,* imo si essent inuicem inimici, adhuc amor paternus perseuerare ait Cynus, *in l. propter insidias, C. de iis qui accusare non possunt,* exemplum sit in Dauide, qui militibus suis contra Absolom præliaturis dicebat, seruate mihi filium Absolom, quo in prælio eo mortuo plorabat, clamans, Absolon fili mi, Absolon fili mi. Quare filii parentesque conscientias suas, huc, illucque vertant, & quod caritati Deique præceptis, ac monitis conueniat, eligant, memoria retinentes, quod diuus Paulus Galat. scripsit, dicens: alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.

SVMMARIVM.

1 *Contractus fieri dicitur in scriptis, quando expresse agitur quod alias non valeat, nisi scriptura fiat.*

2 *Alii quod contractus in scriptis celebratus quando partes simpliciter conueniunt quod fiat scriptura.*

3 *Prior sententia comprobatur.*

4 *Dominus Azo in præmissis non fuit sibi constans.*

5 *In contractibus nostri temporis scriptura fit ad memoriam ex communi consuetudine.*

6 *Siue incontinenti, siue ex interuallo scriptum fiat ad commemorationem erit, non ad substantiam contractus.*

QVÆSTIO LXXVI.

NOn leuis est dubitatio, quando contractus inscriptis celebrari dicatur, qua in re duæ referuntur opiniones, vna Ioannis Glossatoris, alia Azonis, vt refert Glos. *in l. contractus in verbo in scriptis C. de fid. instrum. & in §. 1. in verbo scriptura. inst. de emptio. & vendit.* Tenuit Iohannes, quod contractus in scriptis dicitur quando contrahentes agũt, vt alias non valeat, nisi scriptura fiat, tenuit Azo quod contractus in scriptis fieri dicitur quando in contractu ipso vel ante contractum partes conueniunt, quod scriptura fiat licet non dicatur, quod alias contractus non valeat.

Et hac posteriori sententia Azonis retenta infert Paul. de Castr. *d. l. contractus n. 9.* quod si partes conuenerunt, quod notarius conficiat instrumentum, quod ante rogitum notarii contractus non est perfectus, quia partes videntur suspendere substantiam contractus in tempus rogationis, & ideo ante rogitum Notarii pænitere possunt, idemque repetit *in l. cum res C. de probat. & in l. qui bis idem, ff. de verb. oblig.* sufficit enim inquit, quod conuentum fuerit, quod fiat instrumentum, nec est necesse, quod dictum fuerit, quod contractus alias non valeat, nisi instrumento completo, & idem firmant *Roman. cons. 174. n. 7. Soc. cons. 120. n. 17. vol. 4. & cons. 169. vol 20. Ias. cons. 151. n. 2. col. 2. in princ. vol. 4. Affli. decis. 39. n. 4. Boer. decis. 183. n. 9. & ita communiter teneri inquit Salic. d. l. contractus. n. 1. & magis communem refert Ias. d. cons. 151. Christophorus Porcius inst. de empt. & vend. §. 1. n. 2.* Contrariam Iohannis sententiam

tẽtiam tamquam de iure veriorẽ & generali consuetudine approbatam sequor, quod contractus non dicitur in scriptis celebratus, si contrahentes simpliciter conueniant quod scriptura fiat, cum ea magis ad probationem atque memoriam, q̃ ad essentiam cõtractus fiat, nisi expresse agatur quod alias non valeat, nisi scriptura interueniente, quã tenuit Bart. *d. l. contractus*, *idem Bart. & Sal. in auth. sed nouo iure C. si cert pet. Bart. in l. generaliter n. 11. C. de non numer. pecun. Aret. d. §. 1. n. 1. inst. de empt. & vend. Aret. d. l. qui bis. idem n. 2. ff. de verb. oblig. & cons. 159. n.* 8. *& seq.* per duas fere columnas, quam opinionem sequũtur omnes, inquit Iac. Butrigarius *in l. fin. circa fin. vers. item quaro C. si cert pet at.* cuius auctoritate fretus dixit Angel. Aret. vbi supra, quod hæc est communis opinio, & ita vidisse practicari, & etiam communiter teneri refert Franciscus Aret. *d. l. qui bis idem* & dixit Paul. de Cast. *d. l. cum res*, quod multi hoc tenent, & credunt esse Euangelium, & eandem opinionem firmat Afflict. *decis. 105. in fi. Gozad. cons. 1. n. 24.* plenius Dec. qui communem ait, *cons. 340. col. 2.*

4 Non obstant † Paul. de Castr. & alii de quibus supra Azonem sequentes, quoniam authoritas Azonis viri alias eruditi in hoc articulo magnifaciẽda non est, postquam sibi ipsi constans non fuit, vt Odofr. & Alb. referunt *in eadem l. contractus*, dicit enim Odofr. nescio quid dominus Azo sentiat in hoc, quia ipse non stetit firmus in dicto suo, nam in summa *si cert. petatur.* dixit vnum. In summa huius tituli dixit oppositum, in summa *de contrah. emptio.* dixit aliud.

Secundo, ratio fundamentalis Pauli de Castr. & aliorum non videtur tuta, dum dicitur, quod notarius non ponit in instrumento diem, in quo partes mercatum contrahunt, sed diem rogationis, ergo illa die perficitur contractus, cum notarius de contractu coram se non gesto rogari non possit. Responde quod stant ista simul quod contractus fuerit antea perfectus, & quod postea notarius rogationis diem in instrumento ponat, quia notarius rogatur de assertione partium assentium se tali die, tali modo, & forma contraxisse, *argumento notatorum in l. singularia. ff. si cert. petat. & videtur esse de mente Dec. cons. 340. n. 2. & 3.* Et o-

5 pinione † Azonis, & sequacium retenta, sequeretur, quod fere omnes contractus, qui hodie fiunt, dicerentur in scriptis celebrati, cum vt plurimum contrahentes post conclusionem conueniant de adeundo notarium, & de conficiendo publicum instrumentum. Quoniam vt Alb. dixit *d. l. contractus n. 1. circa finem*, communiter in contractibus nostri temporis scriptura fit ad memoriam, & stãdum est consuetudini, & Bart. *d. l. generaliter n. 11. C. de non num. pecun.* dicit quod instrumenta quæ hodie fiunt non sunt contractus in scriptis, sed tantum sunt redacti in scriptis, & ita quoque communem practicam, & consuetudinem considerat Aret. *in cons. supra alleg. 159. n. 8. & num. 11.* quam etiam plurimum considerat Salic. *d. l. contractus num. 6. & 7.* dixit quando contrahentes celebrato contractu dicit, bonum est quod inde fiat scriptura, ad memoriam valet, quod actum est, & valuisset etiam sine, & Baldus quoque ibidem *numero 3. in principio*, dicit, vbi est post dictum, & primo factum, tunc scriptura est ad commemorationem, & sic ordo facti significat ordinem intellectus, & firmat Sal.

6 *in auth. sed nouo iure num. 9. C. si cert. petat.* & præmissa procedunt, siue ex interuallo, siue incontinenti post contractum, de instrumento siue scriptura inter partes agatur, *secundum Sal. in eadem l. contractus n. 6.*

Quapropter Azonis sententia & generali consuetudini, & bono publico aduersatur, cum publice intersit non facile à contractibus recedi licere per pænitentiam illos retractando discordiis litibusque occasionem præstando, maxime in iis qui bonæ fidei sunt, & solo consensu perficiuntur, Ioannis ergo opinio præualere debet, quę communi opinione communique practica munita est.

SVMMARIA.

1 *Pronepotes conductoris refirmationẽ in emphyteusi possunt obtinere.*

2 *Fæmina semel exclusa per existentiam masculi perpetuo dicitur exclusa.*

3 *A feudo ad emphyteusim valet argumentum.*

4 *Exclusus à successione patris non excluditur à successione fratris in allodialibus.*

5 *Secus in feudalibus. & emphyteuticis.*

6 *Fæmina exclusa à successione patris, non excluditur à successione fratris.*

7 *Fæmina in defectum masculorum ad emphyteusim admittitur, si extat ecclesiæ consuetudo.*

QVÆSTIO LXXVII.

1 IN concursu emphyteusis, conductoris pronepotes amita ipsorum potiores sunt. Quoniam vassallo vel emphyteuta defuncto, demumque eius filiis, & nepotibus, ii qui sunt de quarta generatione inuestituram, vel refirmationem petendi ius habent, à domino relocare volente ne suorum antecessorũ labores lugere cogantur, & cõfirmatione sibi à directo domino denegata, põt officium superioris inuocãtes ad illum appellare, vel recursum habere, vt vulgata est, & ab omnibus vbique citata doctrina Bart. *in l. 1. ff. de priuil. credit. & in l. 1. §. permittitur. ff. de aqua quotid. & astiua, & vt vbiq; Alex. & plene Ripa. d. l. 1. de priuil. credit.* & habet hæc opinio æquitatem, & in practica seruatur, vt idem Alex. testatur *in l. si mihi & Titio. ff. de verb. obl.* Neque ami-

2 ta † inuestitura auita iuuari posse videtur, eo quod filia per existentiam masculi semel exclusa perpetuo manet exclusa, etiam masculo postmodum sine filiis abeunte, *gloss. Bald. & alii in c. 1. §. quin etiam episcopum vel Abbat. Gozzad. cons. 8 n. 9.* vbi plene, & multos quoque idem tenentes citat Paris. *cons. 22. & cons. 23. vol. 1. Alb. Brun. cons. 79. in fine, & alibi sæpe, Maria. Soc. Iun. cons. 110. n. 5. vol. 2. Curt. tract. de feud. part. 3. n. 32. Tiraq. in l. si vnquam. in gl. liberos susceperit n. 195. C. de reuoc. donat.* & communiter tenetur secundum Curt. Paris. & Brun. vbi supra, & de feudo

ad emphyteusim procedit argumentum, quando iura feudalia non sunt contra regulas iuris communis, & eadem viget vtroque casu ratio, *Imol. in c. potuit col. pen. in princ. de locato. Ias. l. 1. n. 6. C. de iure em-*
3 *phyt. Alex. cons. 5. n. 12. vol. 5.* in allodialibus vero & si fuisset semel exclusa, non tamen perpetuo remanet exclusa, argumento notat. *per Bal. & alios in d. c. 1. §. quin etiam episcopum, vel Abbatem. Fulg. cons.* 8. *fere per totum, Maria. Soc. Iun. cons. 104 n. 11. vol. 2.* Quoniam in successione allodialium repræsentatur persona defuncti, cuius successio diuersa est à successione patris, vt notabiliter tradit Paul. de Castr. *cons. 161. n. 2.*
4 *vol. 2.* vbi dicit quod successio in feudis, est successio singularis, in qua non præsentatur persona fratris, cui succeditur, sed primi inuestiti & dicitur vna, & eadem, sicut est vnum, & idem feudum, & per consequens fœmina semel exclusa à successione aui, perpetuo est exclusa etiam à successione fratris, idemque consulendo tenuit, licet de doctrina Castr. verbum non fecerit, Paris. *cons. 22. n. 8. iunctis præcedentib. & seq. vol. 1. & iterum cons. 23. nu. 53. eo. vol.* eandem rationem adducens quod in successione feudali semper primo acquisitori succeditur, & nō vltimo defuncto. At vero in allodialibus vltimo defuncto, & non primo morieti succeditur, quorum diuersæ sunt hereditates, & successiones, hinc dixit *Curt. sen. cons. 50. n. 17.* quod agnatus succedit vt ex tunc, non autem vt ex nunc, allegat Andreā de Isernia ita tenentem *in c. 1. de inuestitura, de re aliena facta.* & idem expresse firmat Calder. *cons. 13. in fin. de feudis.*

5 Quod † autem dicitur fœminam semel exclusam ob existentiam masculi perpetuo exclusam remanere, limitatur non procedere tam in successione feudalium quam etiam allodialium, quādo conditionaliter, siue temporaliter excluditur, vt si dicatur donec, quamdiu, vel quousque masculi extant fœmina non admittitur, quia tunc non dicitur exclusa, sed suspensa temporaliter secundum Bal. *d. §. quinetiam. Paris. d. cons. 23. nu. 56. & seq. Curt. vbi supra in 2. limitatione. Tiraq. d. gl. susceperit num. 194.*

Vbi fere infinitos ita tenentes, & modificantes adducit. Præterea declaratur procedere, quod
6 exclusa sit à iure inuestituræ, non autem excluditur, quin iure sanguinis tamquam proximior novam obtinere possit inuestituram cessante cōcursu nepotum ex fratre, si ecclesia consuetudinē habeat in defectum masculorum fœminas admittendi *Paul. d. Cast. de cons. 191. n. 2. vol. 2. Paris. d. cons. 23 n. 68. vol. 1.*

SVMMARIA.

1 *Emptor lata contra eum sententia de euictione agit, nōdum executione facta.*
2 *De euictione agit etiam nondum lata sententia, quando venditor sciens rei vitium emptori illud ignoranti vendidit.*
3 *Interesse extrinsecum à venditore malæ fidei consequitur.*
4 *Secus à venditore bonæ fidei.*
5 *Emptor non agit actione ex stipulatu ad duplum, nisi facta executione.*
6 *Non etiam agit stipulatione habere licere, nisi sequuta executione.*
7 *Emptor condemnatus, quibus casibus appellare teneatur.*
8 *Emptor cōdemnatus præsente venditore nullo casu appellare tenetur.*
9 *Emptor condemnatus, qui denuntiauit venditori sententiam contra se latam appellare non tenetur.*
10 *Emptor, qui cum euincente transegit ad pœnam dupli contra venditorem non agit.*
11 *Venditor non tenetur iudicium contra emptorem motum in se suscipere, sed tantum liti assistere.*
12 *Quod si non fecit venditor in culpa esse dicitur, emptorque litem prosequi non tenetur.*

QVÆSTIO LXXVIII.

1 EMptor † contra venditorem agit, statim lata contra eum sententia, nec est necessarium rē abduci, seu litis æstimationem euincendi præstari, tunc enim dicitur res euicta, cū causa est amissa, q̄uis nondum sit executio facta, *Azo in summa. C. de euict. n. 10. & 11. vbi alleg. tex. in l. euictis. ff. de euict.* & alia iura, & adducit simile de fideiussore, qui condēnatus agit, & idem voluit Odofr. *in l. qui rem. C. de euict. & in l. habere licere. ff. eod.* rationem adducens, quia euictio dicitur rei emptæ alio euincente amissio,
2 non autē abductio. At † si venditor sciens rei vitium, seu rē alienam, vel alteri obligatā, eam vendidit emptori ignoranti, neque ipsum admonuit de vitio, ac qualitate rei, tenetur actione ex empto ad interesse, & propter ipsius dolum conueniri potest, etiam antequam res ab emptore evincatur, id est, priusquam sententia condemnatoria feratur, *l. seruus quem §. fin. l. si seruus. in princ. ff. de act. empt. Azo. in summa C. de euict. n. 9. Bal. & Ang. in l. qui rem. C. de euict. Odofr. Alb. & post eos Bar. Bal. Sal. & Paul. de Cast. in d. l. seruus quem.*

3 Cumque † ante sententiam condemnatoriam, ad interesse iuditium mouerit emptor, aduersus malæ fidei venditorem, consequitur omne lucrū quod ex re empta fecisset, & etiam interesse particulare extra rem, vt si rem emptam alteri sub pœna dare promiserat, idque propterea implere nequiuit, & in pœnam incidit, pœnam incursam obtinet, *l. Iulianus in principio vbi not. ff. de actio. empt. Alberic. & Paul. de Castr. d. l. si seruus, & leg. seruus quem. ff. de euiction. vbi gloss. Bartol. & alii & præsertim Alber. & Salic.*

4 Sed si venditor † bonæ fidei fuerit, ac ignorauerit rei vitium, seu rem alienam, vel alii obligatam esse, tunc ad interesse extrinsecum non tenetur, sed tantum quanto minoris emptor fuisset empturus, si rei vitium, qualitatem ac obligationem sciuisset, *d. l. Iulianus, & ibi not. Bartol. Bald. Salic. & Alberic. Paul. de Castr. in l. prima. §. primo ff. de actio. empt. vbi idem voluit Odofred. Alexand. cons. 63. numero 6. & 11. vol. 6. Rubeus Alexan. §. morte l. non solum ff. de oper. nou. nunc.*

5 Sin autem † emptor pœnam dupli consequi malit

malit ob sentētiam contra se latam, nō agit actione ex stipulatu ad duplum contra venditorem, nisi exequutione sequuta, cum ante executionem nihil absit emptori. Ideo necessario executio debet interuenire, vt pœna dupli venditor conueniri possit, *gl. per illum tex. in l. si seruum. in princ. ff. de act. empt. & ita ibi transeunt Alb. Bal. Sal. & Paul. de Castr.*
6 *Capol. caut. 177. Alex conf. 4. n. 1. vol. 3.* Nec etiam † agit ex stipulatione habere licere, nisi post sententiam condemnatoriam res ab emptore manu militari auferatur, *gl. d. l. si seruum. in princ. ff. de act. empt. Bal. in l. habere licere. ff. de euict.*

7 Sed si ante sententiam † emptoris condemnatoriam vel post eam cum euincente transegerit emptor, ad pœnam dupli non agit, ob rem à venditore non defensam, quoniam cum pæna dupli succedat loco prætii, non patitur bona fides, quod emptor pretium repetat, & rem possideat, non tamen emptori denegatur ad litis expensas, quas in iudicio substinuit, ad duplum expensarum nomine experiri, *Bal. conf. 3. & conf. 23. vol. 1.* vbi quamplurimis iuribus & rationibus id confirmat, & dicit quod est ipsa veritas, & æquitas.

8 Quod vero attinet † ad appellationis onus emptori incumbens, dic quod emptor, à quo res euincitur, vt euictionis nomine contra venditorem agat, à sententia aduersus eum lata appellare, appellationemque prosequi tenetur, *Bar. in l. si procuratorem ff. mandati Aret. in §. actionum numero 20. instit. de action. & in §. fin. in fine. de emptio. & vend.* quod tamen verum sit cum distinctione, aut emptor bonam causam fouet, vt quia sententia contra cū iniuste lata fuit, & hoc constat, & tunc appellare necesse habet, Aut emptor malam cautam tuetur, propriaque sententia condemnatoria iuste lata fuit, idque etiam constat, & appellare non tenetur, cum etiam non expectata sententia potuisset bonam fidem agnoscere, & rem euincenti sponte restituere, *Bart. in l. at qui natura. §. si cum me absente. ff. de negot. gest. Alexand. in l. stipulatio ista habere licere §. si quis forte. num. 12. ff. de verborum obligat. Ias in l. si domus §. de euictione numoro 14. ff. de leg. 1. Afflict. decis. 49. numero 3.* Aut sumus in dubio an sententia inique lata fuerit, neque tunc appellare necesse habet, quia pro sententia in dubio præsumitur, vt præcitati confirmant.

9 Et hæc † distinctio procedit quando sententia venditore absente promulgata sit, at si præsente venditore tempore latæ sententiæ emptor condemnatus sit, appellare non tenetur, siue iuste, siue iniuste sententia lata sit, sed venditor ipsæ sententiæ latæ præsens appellare debet, si eam iniquam, aut sibi præiudicialem arbitratur, vt præmissa in singulis distinctionis membris confirmat gloss. fin. *in leg. Herennius. per illum tex. ff. de euictio. & ibi Odofred. & ita quoque ibidem tenet Alber. Bart. Bald. Angel. & Sal. Idem Salic. in l. si procuratorem §. si ignorantes. ff. mand.* vbi ait quod si sententia est certitudinaliter bona non appellat emptor, quia non prohibetur bonam fidem agnoscere, idem si sumus in dubio, si vero certitudinaliter mala, & tunc appellat, & præmissa commendat Imol. *in capitulo fin. numero octauo, de empt. & vend. & in l. ab executore §. alio. Digestis de appellatio.* declarans constare sententiam esse bonam, vel malam, quando ex actis hoc constat.

10 Atque in † casibus in quibus appellare emptor tenetur si venditori denuntiauerit, vt à sententia contra ipsum emptorem lata appellat, se ipsum ab onere appellandi exonerat, In casibus vero in quibus appellare non tenetur si appellat, appellationem prosequi debet, alias sibi præiuditium generat, ea ratione quod appellando credit se bonam causam fouere, & cessat præsumptio, quæ pro sententia facit, *Bald. Angel. & Alberic. in præallegata l. Herennius ff. de euictio. Aret. d. §. actionum numero 20. Imol. d. l. ab executore. §. alio ff. de appellat. & in capitulo fin. de empt. & vend. Alex. conf. 117. numero 3. volum. 7. Ruin. conf. 84. volum. 5.* communiter ita teneri affirmans, idem tenet Salic. *d. l. si procuratorem. §. ignorantes,* dicens verum esse quod prosequi debet, quia qui appellat præsumitur credidisse bonam causam habere, nisi tamen contrarium probet per protestationem, vel alio modo, puta quod fecerit animo acquirendi domino ius, & facultatem prosequutionis faciendæ.

11 Venditorque non tenetur in se iudicium contra emptorem motum, suscipere animo illud nouandi, quia non potest, forte quia actor non consentit, etsi posset adhuc non tenetur, sed satis est quod liti assistat, & faciat in ea sumptus occurrentes, sed si velit comparere, & litem in se suscipere, non facta aliqua nouatione id facere potest, *Ant. de Butr. consilio 44. numero 1. Bal. conf. 3. in fin. vol. 1. Angel. de Aret. in l. à sententia ff. de appellation. & habetur*
12 *decis. Perusina 26. nu. 25.* Atque † si emptor litem non prosequitur post factam venditori denuntiationē adhuc de euictione agit, *Io. de Anani. conf. 38. & plenius ibi Bologn. in addit.*

SVMMARIA.

1 *Venditor citra peccatum potest occultum rei defectum emptori tacere.*
2 *Fallit vt hic habetur.*
3 *Fallit vt aliis plerisque casibus, de quibus hic.*

QVÆSTIO LXXIX.

Respondeo, quod si venditor tacendo rei vitium, tantum de pretio diminuat, quanti minus valet, ob defectum ipsum, tunc iustitia est in pretio, hoc est æqualitas pretii ad rē, idcirco emptor non læditur, quia tanti rem emit quanti valet, cum defectu illo venditor, namque potest indemnitati suæ sic consulere, cum nemo de necessitate salutis teneatur proximo auxiliū, vel consiliū dare, præterquam in duobus. Primo cū ex † officio hoc sibi incumbit, quia eius curæ quis subiicitur. Secūdo cum emptor in extrema necessitate reperitur, iis enim duobus casibus exceptis venditor emptori non tenetur rei vitium aperire, quia res vendita vtilis esse potest, si non ad omnia, saltē ad plura, *S. Thom. 2. 2. q. 77. art. 2. & 3. & quolibet 2. art. 10.*

S. Anton. tit. 1. c. 16. §. 6. Recipit tamen sententia hæc nonnullas limitationes. Primo quando emptori
3 vitium ignoranti esset notabiliter dãnosum, tunc regula, de qua supra, non procedit. Nauarrus *in Enchiridion c. 32. n. 89.* sequutus Maiorem ita tenenté *in 4. dist. 15. q. 40.* & probat Medina *Tomo 2. q. 38. conclus. 1. & 2.* Secundo, & multo magis si vsus rei venditæ propter eius vitium emptori reddatur, prorsus inutilis, vt si ad bellum ituro, venditur equus claudus, cuius defectus cognosci non potuit, quia antea fuerat agitatus, & calefactus, ob idque in prælio vti equo non posset, tunc non procedit, quod supradictum est, & iniusta est venditio, *S. Thom. d. art. 3. q. 77. Sotus de iust. & iure li. 6. q. 3. art. 2. concl. 4. 5. & 6. Medina præcitato loco in fine.* Tertio si quod venditur, allaturum est emptori periculum, vt si cibus corruptus, si vinum ad corruptionem dispositum, & non duraturum venditur pro sano, vnde nocumentũ emptori contingere posset, pariter iniusta est venditio, & peccat venditor, *Caietanus ad S. Thom. d. art. 3. q. 77. Medina vbi sup. Corollario 2. & 3. Sotus præalleg. 4. concl. & tex. est in l. si prædium. c. de edilitiis act.* Quarto si venditor verosimiliter credit emptorem nullo modo empturum esse, si rei vitium nosceret, peccat vtiq;, quia dolose agit, dolo dante causam contractui. Ideo contractus non tenet, vt determinat Medina *Tomo 2. q. 4. concl. 2.* Cæterum huic sententiæ non consentit Sotus superius allegatus, fatetur tamẽ, quod hanc sequuntur moderni, quã etiam probat Abb. *in c. iniustum n. 2. de rerum permutatione. Ang. in verbo emptio n. 8. Siluester eodẽ verb. n. 21.* Quinto si emptor nescius occulti deffectus, rẽ sic male affectum alteri venditurus esset, venditor tenetur emptorẽ admonere de defectu rei, vt tollatur occasio emptori dãnificandi alterum, cui venditurus est plus iusto, nõ habito respectu ad vitium ignoratum: *Idem Caiet. loco de quo supra, Nauarrus in Manuali c. 23. n. 89. S. Anton. præcitatus.* Sit ergo præmissorum conclusio, quod iis concurrentib. venditor in foro conscientiæ non tenetur occultum rei vitium, vel defectũ emptori aperire, vt primo quãdo res vẽditur iusto pretio habito respectu ad rei defectum, secundo quando emptori res ipsa vsui esse possit, si nõ ad omnia, saltem ad plura, tertio quãdo damnum, vel periculum emptori ex re sic male affecta non imminet, quarto quãdo emptor verosimiliter fuisset empturus. Quinto quãdo emptor non esset alteri venditurus. Hæc ad salutẽ animæ pertinentia sufficiant, quæ vtinã confessarii negotiatoribus aperirent, quib. plurimum proficerent, quoniam sæpissime in hoc peccatum labũtur, reliqua ad forum fori pertinentia, qui scire cupiunt, iurisconsultos adeant.

SVMMARIA.

1 *Donatarius donatorem inopem factum alere tenetur.*

2 *Limitatur non procedere quando donatio in re, vel quãtitate magna consistit, secus si in parua.*

3 *Limitatur non procedere si donatarius re donata carere malit.*

4 *Limitatur procedere quoad fructus rei donatæ secus quoad proprietatem.*

5 *Limitatur procedere tam quoad personam donatoris quam eius filiorum.*

QVÆSTIO LXXX.

1 DOnatio non reuocatur, si donatori cui superuenit inopia donatarius denegat alimenta, *l. in condemnatione. in gl. 1. ff. de reg. iur. Alb. in l. fi. n. 1. C. de reu. don.* quia donatio reuocatur ex causis expressis, *in d. l. fi.* vbi hæc causa non exprimitur, ergo non est nostrum legem extendere, ad causam alimẽtorum donatori egeno præstandorum, secundum eundem Alb. qui hæc de stricto iure procedere inquit, & præfatam gl. *d. l. in condemnatione, probãt Ang. & Bal. in eadem l. fi. n. 4.* qui communiter ita teneri refert. Verior est autẽ opinio, quod donatari' donantem inopẽ alere tenetur, alioquin donatio à donatore reuocari potest, vt expresse firmauit gl. *in d. l. fi. C. de reu. don. in verbo voluit.* & quamuis ibi nõ enumeretur hæc revocandæ donationis causa, põt tamen reuocari, tam ex causis ibi expressis, quam etiam ex aliis similibus, quemadmodum tenent *in c. fi. de don. Abb. n. 3. Ant. de Butr. circa finem. Henric. Boich. n. 1. Io. de Anan. n. 5. Io. de Imol. n. 36. Andr. Barb. n. 7.* & cõmuniter doct. sequuntur, vt testatur ibi Barb. Idẽ etiam plene comprobat Ripa. *in l si vnquam q. 49. C. de reu. don.* Qui & ipse communem refert, & candẽ sequutus est opinionem Corn. *consi. 120. vol. 1.* dicens quod in decisiuis non auderet ab hac opinione re-
2 cedere, Limitatur† autem procedere, quando donator magnas facultates donauerit, vel alias in magnare siue quãtitate donatio cõsistit, alias si in parua re, siue quantitate donatio confertur, donatarius ad alimenta non tenetur, *vt voluit Cyn. in d. l. fi. q. 11. Andr. Barb. in d. c. fi. & Ripa. in d. l. si vnquam*, & ita fere omnes superius citati distinguunt.

3 Secundo† limitatur vt donatarius ad alimenta teneatur, non quidem præcise, vel directe, sed per indirectum, & causatiue, vt si donata perdere nolit, alimenta præstet, Ideo si malit re donata carere ad alimenta non tenetur. Ita Bal. *in c. 1. in fi. princ. de notis feudorum*, qui in his terminis procedere tenet, quod gloss. tradit *in d. l. in condemnatione*, & idem tenet ibi Præposit. & licet Barbat. *d. c. fin.* dicat quod ex verbis Baldi non clare patet, quid senserit, tu dic hoc Baldum sensisse, si verba illius perpendantur, id ipsumque ex verbis ipsius inferri posse, & ita etiam tenet Ripa *in d. l. fin C. de reu. don.* licet de Baldo mentionem non faciat, & Cagn. *in d. l. in condemnatione.*

4 Tertio† limitatur vt procedat, quoad fructus & reditus ex bonis donatis percipiendos, nam quatenus fructus patiuntur ad alimenta, donatarius tenetur, nõ autem proprietatem bonorum donatorum vendere necesse habet, & donatori alimẽta subministrare, ex pretio, & reb. donatis vendẽdis redigendo, *Sal. in d. l. fi. C. de reu. don. Ripa. d. l. si vnquã q. 49. in fi. Boer. decis. 19. n. 8. par. 1. Dec. d. l. in condemnatione in fine.*

Nisi tamen donator sit senex, quoniam tunc facta computatione annorum, quibus senex victu-

victurus præsumitur, extimatio rerum donatarum excedere poterit onus alimentorum, ita quod donatio nonnihil labitur, sed magis verosimiliter donatio vtilis remanebit, ita declarat Ripa. *in sup. alleg. l. si vnquam n.165. C. de reu. don.* Quarto declaratur procedere, tam quoad personam ipsius donantis quam etiam eius filiorum, per ea quæ refert Tiraq. *in d. l. si vnquam gl. in verb. eiusdem donationis. in fine.*

SVMMARIA.

1 *Emptor litem sibi motam venditori denuntiare non tenetur, quando omnino res fuisset euicta.*
2 *Immo omni casu emptor litem sibi motam venditori denuntiare tenetur.*
3 *Venditori denuntiatio fieri necesse non est, quando venditor cum iuramento defensionem promisit.*
4 *Denuntiatio litis in qualibus parte iuditii ante sententiam fieri potest.*
5 *Denuntiatio in causa principali omissa in causa appellationis fieri poterit, si omissa sint integra.*
6 *Denuntiatio fideiussoribus venditoris fieri necesse non est.*

QVÆSTIO LXXXI.

1 EMptor de euictione agit etiam omissa denuntiatione venditori faciẽda, quãdo omnino res fuisset euicta, quia denuntiatio fieri debet vt venditor denuntiatus causam defendat, sed cum certũ est causam defendi non posse, frustra denuntiatio fieret, & cessante causa denuntiationis, denũtiatio ipsa cessare debet, *gl. in l. si cum quæstio C. de euict. Fulg. qui ita allegatur tenuisse in l. si ideo ff. de euict. & in l. emptorem. ff. de act. empt. Rom. in l. non solum §. morte n.10. ff. de oper. nou. nunt. Alex. cons. 63. in fin. vol. 6.* & magnam hæc opinio continet æquitatem dixit Soc. *in l. 2. §. voluntatem n.14. & 16. ff. sol. matr.* Alia o-
2 pinio† præcedenti de directo contraria habet, ꝙ etiamsi notoria esset iustitia euincentis, & quod omnino res fuisset euicta, nõ tamen emptor releuatur ab onere denuntiandi venditori litem sibi motam, pro qua facit, quod iura indistinctè mandant litem venditori denuntiari, nec ad emptorem pertinet de iustitia, vel iniustitia causæ iudicare, cum sit dubius litis euentus, *Soc. d. §. voluntatẽ n.15. & seq.* vbi plenius quam alius loquitur & allegat Gulielmum de Cuneo, & Alb. ita tenentes, & ait, quod alias in practica secundum contrariam opinionem non potuit obtinere, eamdem probat opinionem Andr. Barbat. *in c. fi. n.5. in fi. de empt. & vend.* vbi inquit, quod stant ista simul, quod notorium sit ius agentis, & tamen venditor defensionẽ habeat, quæ alios latet, ideo necessaria erit denuntiatio, quicquid dixerint Fulg. & alii, & ita etiam tenere videtur Rubeus Alexandrin. *in d. §. morte n. 456. circa medium, & ibidem firmat Hormonoctius Detus n. 130.* vbi ait hanc esse communem sententiam, & iis omnibus expressius Dec. *cons. 74. n.3. circa medium.* vbi inquit quod ista est communis opinio, à qua in iudicando, & consulendo non est recedendum, & communem quoque refert Grat. *cons. 1. n.57. vol. 1.*

3 At vero si venditor cum iuramento defensionẽ promiserit, tunc sciens litem emptori motam esse etiam omissa denuntiatione, atque interpellatione, tenetur causam defendere, litiq; assistere, quoniam ob iuramenti religionem in mora esse dicitur, per ea quæ adducunt Ias. *in d. l. 2. §. voluntatem n. 27. ff. sol. matr. Dec. in l. quod te n.11. ff. si cert. pet. Soc. trã. fallentiarum. reg. emptor, Rubeus Alex. d. §. morte n. 420.* vbi per duas columnas hanc partem tuetur, contrariaque tollit Ang. *cons. 177. n. 2. & 3. & est communis secundum Dec. vbi supra,* tametsi Marcus Ant. Baueria *tr. de mora. par. 1. lim. 11.* aliter tenere videatur,
4 cum distinctione de qua ibi, vbi plene. Vbi vero denuntiatio requiritur, tunc in qualibet parte iuditii ante sententiam fieri potest, dummodo non fiat post publicationem processus, quoniam tunc non est facultas venditori testes inducere, & probationes super exceptionibus ab eo proponendis facere, *l. si rem quam. §. fin. iuncta gl. fin. ff. de euict. quam ibi seq. Bal. Ang. & Sal. in l. 1. n.6. C. de priu. & commod. rei vend.*
5 Si autem denuntiatio† in causa principali factã non sit, potest emptor in causa appellationis denuntiare, quando omnia sunt authori denuntiato integra, & nihil ei perit, *gl. pen. in d. l. si rem quam §. fi. quam ibi probant Odofr. Alb. & Sal. idem Salic. d. l. 1. C. de peric. & commod. rei vend.* Idcirco publicato in prima instantia processu, quia de iure canonico præcluditur via vlterius testes examinandi, denuntiatio fieri nequit, in causa appellationis, cum res integra non sit, & quatenus dicitur in causa appellationis denuntiationem fieri debere de iure ciuili procedat, quo testes possunt induci post publicatas in causa principali attestationes, ita declarat Alb. su-
6 per d. gl. pen. *d. l. si rem quam.* Denuntiatio † vero an fideiussoribus venditoris præcedere debeat si ipsi conueniendi sint, dic ꝙ non, quoniam ei tantum denũtiatio fit, à quo emptor tit. habet *l. authore laudato. vbi gl. C. de euict. Io. Andr. in c. fin. de empt. & vend. Bal. in l. libera n.12. C. de sent. & interloc. omn. iud. per tex. in l. minor §. si seruus. vers. seruo. ff. de euict.* quod ad tertios bonorum venditoris possessores ratione quã supra extendendum esse arbitror.

SVMMARIVM.

1 *Quilibet in suo solo ædificare potest, nisi vt vicino noceat ædificet.*
2 *Et si multa sit ædificanti vtilitas, si principaliter vt noceat vicino facit, alias non facturus adhuc prohibere potest.*
3 *Animus nocendi in dubio non præsumitur.*
4 *Nisi ædificans minatus sit quod nocere volebat.*
5 *Vel nisi ædificans nullam ex ædificio vtilitatem consequitur.*
6 *Vel modicum sibi, & multum vicino noceat.*
7 *Vel nisi coniectura nocendi concurrant.*
8 *Quod plurimum residet in arbitrio iudicis.*
9 *Dominus Molendini superioris prohibere non potest. quo minus aqua decurrat ad molendinum inferius.*
10 *Habens vsum aquæ debet in eo conseruari.*
11 *Seruitus discontinuam causam habens non præscribitur nisi tempore immemorabili.*

QVÆSTIO LXXXII.

1 DVÆ sunt seruitutes, super quibus dubitatio sæpe exoritur. Ad† primam dic, quod quilibet in suo solo parietem tollere ad cælum vsq; valet, tametsi luminibus vicini officiat. *l. altius Cod. de seru. & aqua, l. cum eo. ff. de seru. vrban. præd.* nisi quãdo ad ipsius æmulationem facit, tunc etenim, & si seruitus non debeatur, attamen ædificii vel parietis eleuatio prohiberi põt, Cyn. Bal. Sal. & Paul. *in d. L. altius,* exemplificantes in eo, qui secreta fratrũ, seu monialiũ, vel alterius sui vicini inspicere intẽdit, vel puellis, aut vxori ipsi⁹ insidiari, & post pdictos firmant Ias. *in l. ex hoc iure n. 6. ff. de iust. & iure.* Dec. & Cagn. *in l. nullus ff. de reg. iur.* Cur. Iun. *consi. 80. nu. 2. in fi.* Alex. *consi. 174. n. 4. vol. 2.* Veronen. *de ser. vrban. prædio. tit. de solo siue area. fall. vlt.*

2 Quinimo† si multa sit vtilitas, quæ ex ædificio percepturus est ædificans, nihilominus iure prohiberi põt, si animo nocendi faciat, alias non facturus, *gl. in l. qui redhibit ff. de alien. iud. mutand. causa facta.* tantũ opinionẽ Placẽtini ibi vltimo loco positã, q̃ sequitur ibidem Odofr. & Alb. vbi habetur, ꝙ q suo iure vtitur dolo facere videtur, si in dãnũ alterius facit non aliter facturus, ad idem gl. *in c. si quis vero. 11. q. 3.* prout ita eam interpretatur Ant. de Butr. *in c. cum eccl. vlterana. n. 6. de elect.* Inquiens, ꝙ qui nocet alteri, & sibi prodest, si non facit animo nocendi, non facit iniuriam, si ergo animo nocẽdi facit, illicite facit, Idem voluit Bal. *in l. item lapilli col. 2. in princ. ff. de rerum diuis.* idem dixit, qui suo iure vtitur, dolo facere videtur, si principaliter id est maxime fit ad nocendũ vicino & expresse quoque tenet Bal. *in l. manifeste. C. de seru. & aqua,* & videtur fuisse de intentione Marsilii *sing. 154. Alex. d. consi. 174. n. 6. & 7. Ias. consi. 150. col. 2. vers. non obstat vol. 2* qui in indiuiduo scribentes considerant id, quod principaliter ædificans intendit, quasi quod non sit attendendum ꝙ sibi prodest, postquã principaliter alteri nocere intendit, Hinc patet non obstare, quod tradit idem Bald. *d. c. cum eccl. vlterana,* vbi ait, ꝙ si facit mixta consideratione, & vicino noceat, & sibi prosit, alias non facturus, facere potest, quoniam contrariũ tenent omnes supra citati. Ex quib. communis opinio contra Bal. facile deprehẽditur. Et licet in dubio nõ p̃sumatur nocendi animus, vel ad æmulationem fieri, cũ dolus, & fraus non p̃sumatur, nisi probentur, *l. dolũ C. de dolo, l. merito ff. pro soc. Bal. d. l. itẽ lapilli col. 11. in princ. ff. de rerum diuis. Bar. in l. fluminum. §. si. vbi & Imol. ff. de damn. inf.* Et propterea nocendi animum aut æmulationem alleganti probandi incumbit onus, cum contra se naturæ præsumptionem habeat, *l. actor. cum ibi not. per Bar. & alios C. de prob. l. 2. ff. eo.* Resp. contrariũ admittẽdo, sed multipliciter declaratur. Primo quã-

4 do ædificans vel parietem extollens minatus est, ꝙ vicini lumina obscurare volebat, vel alias sibi nocere, tunc nocendi patet animus, *Imol. in l. si in meo fundo. ff. de aqua pluuia. arc. Alex. d. consi. 174. n. 5.* sicut in simili minæ præcedentes ostendendi animum ostendunt, *vt per Io. de amicis consi. 7. Gram. vot. 39. Curt. in l. 11. C. quorum appell. in princ. n. 113. & 117.* Secundo nocendi animus, & æmulatio deprehenditur quã- do ædificãs nullam vtilitatẽ ex ædificio, vel pariete consequitur, qa tunc naturalis ratio repugnat, vt alteri noceat, & sibi non prosit, *per not. in l. 1. §. denique, & in l. 3. §. idẽ Varus. ff. de seru. vrban. præd. Ias. in leg. quo minus n. 23. ff. de flum. Veronen. vbi supra de solo siue area n. 3. Bertran. consi. 355. vol. 3. part. 1.* Tertio æmulatio p̃sumitur quando ædificans modicam ex ædificio cõmoditatem consequitur, & maximam vicino incommoditatem infert, *gl. in l. 2 §. idem Varus. in verbo nociturum. ff. de aqua pluuia arcen.* vbi iurisconsultus ait licere opus facere, quod mihi prodest, & vicino non nocet, extendit gloss. etiamsi parum vicino noceat, secus igitur, si magnum nocumentum afferat, & in terminis voluit Alb. *d. l. cum eo, & Veronensis de solo siue area. n. 3.* sicuti enim si nihil sibi prodest, ædificari in alterius damnum non potest, ita & si parum sibi proficiat, & multum vicino officiat. Quarto & vltimo nocendi animus & æmulatio præsumitur, quando aliæ coniecturæ vel circumstantiæ animum iudicis monentes concurrunt, vt dixit Imol. *in d. l. si in meo fundo. Alex. d. consi. 174. n. 5. & 7. Bertrand. d. consi. 333. Veronen. in loco proxime citato,* & in omnibus præmissis casibus iudicis arbitrium plurimum operatur, considerando vicinorum qualitatem, & cuiusque indigentiam vel commoditatem, & an amici sint, vel inimici, & alia huiusmodi quæ prudens iudex discernet, & ex

9 his animi sui motum informabit. Ad† seruitutem secundo loco sæpe controuersam, varii varia sentiunt, an dominus molendini superioris teneatur, gratiam facere domino molendini inferioris, permittendo ipsum aquam defluentem capere, postque moleudinum superius egressa est, partem tamen, quæ domino molendini inferioris fauet, tenet Veronens. *tract. de seruitutibus vrb. præd. sub rub. de seru. aquaductus. n. 52.* vbi sæpe fundamentis hanc opinionem comprobat, tenens quod dominus molendini superioris non potest diuertere aquã, quæ discurrat ad loca inferiora, nisi id faciat, vt sibi prospiciat, & propriæ vtilitati & commoditati cõsulat, secus si vt domino inferioris molẽdini damnum afferat, vt p̃ter Veronen. in terminis voluit Bald. *consi. 241. in princ. & n. 2. vol. 2. Ias. cons. 150. col. 2. in*

10 *fi. vol. 2.* Accedit quod† habens vsum aquæ ad prædium suum profluentis etiam citra ius, & nomen seruitutis, si vsus aquæ impediatur officio iudicis implorato obtinere potest se in eo conseruari, *Bartol. per illum tex. in leg. de vsu circa principium. ff. de var. & extraord. cognition. & sequitur ibi Alex. in addit. & idem voluit Ripa. in l. qua nobis n. 5. ff. de acq. poss.* Et hanc posteriorem sententiam tamquam iuri, & æquitati consonam Christianæque caritati conformem in practica seruarem, quicquid in contrarium consuluerit Bertrand. *consi. 344. per totum volum. 4.*

11 Non† obstat quod seruitus discontinuam causam habens & factum hominis requirens, non præscribitur nisi spatio tanti temporis, cuius memoria non existat, debensque seruitutem nõ cogitur aliquid facere, sed tantum patientiam præstare *l. quoties §. fin. ff. de seruitutibus. Alex. consi. 198. numer. 6. vol. 2.*

volum.2. Responde contrarium vti verum admittendo, at hic non iure actionis, sed officio iudicis subuenitur domino inferioris Molendini, cui patientiam non præbet superior, si aquam ad inferiora decurrere non sinit.

SVMMARIA.

1 *Prima appellatio viua voce interposita attenditur, non quæ postea in scriptis reiteratur.*
2 *Quando videl. secunda fit sub cōmemoratione primæ.*
3 *Et quando iudex primæ detulit appellationi.*
4 *Imo prima, & secunda appellatio tenet.*
5 *Nisi statuto cautum sit à die interpositæ appellationis instantiam currere, tunc enim de prima intelligitur.*
6 *Appellatione viua voce interposita saluo iure appellandi in scriptis prima valet.*
7 *Imo secunda attenditur, quia prima est protestatio de appellando in scriptis.*
8 *Iudex à quo inhibitus potest ea quæ ipse de facto gessit idem ipse reuocare.*
9 *Iudex à quo super attentatis procedit quando citra cognitionem negotii principalis possunt expediri.*
10 *Quod in ordinario verum esse declaratur.*
11 *Iudex à quo se intromittit ne quid in præiudicium appellationis fiat.*

QVÆSTIO LXXXIII.

1 Appellatione † viua voce interposita, & post in scriptis intra decendium reiterata, quænam illarum in instantiæ computatione obseruari debeat sæpe dubitatur, & duæ extant opiniones. Prima quod attendatur tempus primæ appellationis, & inde prosequendi tempus currere incipiat, quia per appellationem primam suspēsa est sententia, ideo secunda nihil releuat, & appellatio viua voce primo loco interposita censetur in scriptis redacta per secundam, Bart. *in leg. cum proc. §. si dominus num. 3. ff. de nou. oper. nunc.* cuius opinionem de iure fore veriorem esse, à qua in foro ciuili non libenter discedunt assessores, inquit Io. de Imol. *in dict. §. si dominus num. 5. & late firmat Alex. ibi per duas columnas, & vltra*, & tenet quoque Ias. *num. 10.* dicens quod opinio Bart. est communiter approbata à legistis, & canonistis, & eandem firmat Rota *decis. 23. in antiquioribus*, sequitur Felin. *in c. personas num. 1. in princ. de appellat.*

2 Quæ † vtique sententia restringitur, vt procedat quando in secunda appellatione repetitur dies primæ appellationis, vel secunda fit sub commemoratione primæ, quia tunc vnica est appellatio & ad primam secunda relationem habet. Secus vero si secunda appellatio diuersum habet diem, & sic absq; repetitione primi temporis, atque in ea non fit mentio de prima, quia tūc secunda tamq̃ noua appellatio, & diuersa à prima valebit, & ab ea fatalia currere incipient, quasi per secūdam recessum videatur à prima, & ei renuntiatum, vt tenuit Ant. de Butrio *in c. dilecto colum. fin. de appellat.* quem sequitur Abb. *in fin.* Franc. *in c. tua nobis num. 23. de appellat. ex dict. §. si dominus num. 18. & cons. 64.*
3 *in fin. volum. 6.* Secundo † declaratur ne procedat, quando iudex appellationi 1. detulit, tunc enim iudex functus est officio suo, & iurisdictio ad superiorē deuoluitur, nec secundæ appellationi deferri potest, *Cepol. cautel. 193. incip. vbi quis potest, sequitur Ias. d. §. si dominus n. 10. Dec. in c. bona in fin. de appell.*
4 Alia † extat opinio, quod vtraq; appellatio tenet, & est in facultate appellantis, quā prosequi velit, quam opinionē tenuit Io. Andr. Abb. & cæteri canonistę *in d. c. bona de appell. Papien in forma appell. à sententia diffinitiua in verbo in his scriptis in fine. Imol. in d. §. si dominus*, quā etiam firmat Dec. *in d. c. bona n. 24.* dicens, quod doctores canonum, cōmuniter eam sequuntur, & probat etiā collector decisionum Rotæ *d. decis.*
5 *23 in antiquiorib.* Verum † ea non procedere limitatur, quando statuto prouisum esset, quod instantiæ tempus à die interpositæ appellationis curreret, quia tunc de 1. appellatione intelligitur, *arg. l. boues §. hoc sermone ff. de verb. signif. Alex. d. §. si dominus num. 11. Dec. dict. cap. bona num 24. Maranta de ordine iudit. 2. actu principali vltima parte num. 140.* retenta igitur
6 hac posteriori sententia † quæritur quid si prima appellatio viua voce interposita fuit, non simpliciter, sed cum protestatione, quod sit saluum ius appellandi in scriptis, & postea fuit in scriptis intra decennium reiterata, tunc duæ pariter extant opiniones, vna est quod prima appellatio viua voce facta valeat, & ab inde fatalia caussæ appellationis currere incipiant, eo quod vnica est appellatio & per secundam in scriptis factam censetur prima in scriptis redacta, secundum Bart. *in d. §. si dominus*, quē consulendo sequutus est Paul. de Castr. & vna cū eo plures valētissimi viri, quos refert Ias. vbi supra, eandemq; tenet opinionē Lanfranc. *de interlocutoriis & appellationib. n. 87.* & plenius cæteris firmat Maranta *2. actu principali. vltimæ partis num. 132.* quam opinionem veriorem, & magis communē
7 esse dixit. Altera † extat sententia præcedenti cōtraria, quæ habet quod secunda attēditur appellatio, & ex tūc instantia causæ appellationis habet initiū, quasi quod prima viua voce interposita non sit appellatio, sed protestatio de appellando in scriptis, & altera quæ postmodum sequitur sit appellatio facta in executione protestationis præcedentis, quam tenuit Bal. *in cap. sancimus numero quarto. Quo tempore miles* &c. & Bart. errasse dicit, eandem tenet sententiam Paul. de Castro *in dict. §. si dominus in fine*, vbi & Ioan. de Imol. inquit, quod hæc est benignior pars, & amplectenda, vt interpretemur non esse lapsam instantiam, cum hoc sit appellanti vtilius, sequitur Franc. *in cap. tua nobis numero 24. de appellat.* & tenet quoque vti magis communem Alex, *dict. §. si dominus numero 19.* & magis communem testat ibi Ias. *n. 13.* & firmat idem Alex. *cons. 64. in fin. vol. 6.* dicens veriorem, & magis communē esse, nisi ante secūdam appellationē primam prosequi incepisset appellans, vt declarat Alex. *d. §. si dominus n. 19.* Sententiam igitur hanc in decisiuis sequendam arbitror. Tum quia benignior, & fauet instantiæ pro qua in dubio pronūtiandum, tum etiam quia communior, quicquid in contrarium dixerit Maranta, de cuius testimonio minus est confidendū quā Iasonis, & Alex. qui legendo, & consulendo hāc

opinionem probarunt, & communem affirmarunt. Quæritur insuper an iudex à quo postquam
8 appellationẽ admisit, quicquam amplius in huiusmodi possit, dic quod etsi lite pendente nihil possit innouari, nihilominus iudex à quo si quid de facto ab ipso processit, de facto idem ipsum reuocare potest, & appellantem in suo iure conseruare, *l.postquam.§.imperator.ff. vt legat. nomine caueatur. & per illum text.* ita dixit Cardin. *in c. cum teneamur de appell.* Ias. *in leg.1.num.3. C. de bonorum poss. secundum tabulas*, Dec. *cons.97.n.1.vol.1.*

Imo idipsum verum est etsi inhibitio à iudice ad quem, iudice à quo emissa foret, quoniam ea præstat impedimentum iudici inhibito, ne quid de facto contra inhibitionem fieri possit, secus in his, quæ de iure ab eo fierent, *Oldr. cons.136. quod ex prædictis num. 12. vbi allegat Innocentium in c.veniens de præscript.* Sequitur Staficus *tractatu de gratiis & expectat.tit.de vi, & effectu clausul.vers.post hac numer.27.* Et optime facit tex. *in dict.cap. cum teneamur. de appellat.* vbi appellans in sua possessione turbatus potest iudicem à quo adire, & obtinere possessionẽ sibi refirmari, iudex enim à quo super attentatis contra appellantem potest adiri, quando ea possunt expediri absque cognitione principalis negotii coram iudice ad quem pendentis, vt ibi tenent Ant. de Butr. Imol. Anania, Dec. & cæteri scribentes, & familiariter dicit Card. ibidem, quod super articulo emergenti post appellationem potest primus iudex procedere non cognito de appellatione. Et Abb. in fine declarat hoc in ordina-
11 rio procedere, qui ex generali iurisdictione quam habet, potest se intromittere in nouiter ortis, quamuis appellationi interpositæ detulerit, & hãc declarationem sequitur ibi Bened. Capra, & Frãcus, qui sub *n.21.* inquit, quod licet à primo iudice sit in totum ablata iurisdictio, potest enim se intromittere, ne aliquid in præiudicium appellationis fiat, & attentata à se, vel ab alio reuocare, cum ista non sint contra appellationem, sed in faciliorem ipsius exitum, & confirmat quoque idem Franc. *in c.non solum num.2.de appell.in 6. per notata in c.sollicitudinem, & in d.cap.cum teneamur. de appellat.* & omnes in hoc articulo scribentes confugiunt ad Federicum de Senis ita tenentem, *cons. 98.* & licet Io. And. cons. Federici de Senis adhęrere noluerit, vt legitur in eius responsione, annotata in fine eiusdem consilii, nihilominus Federicum defendit Franc. *dict. c.cum teneamur num. 24.* & Abb. quoque & reliqui Canonistæ.

SVMMARIA.

1 *Emphyteusis stipulata pro se atque nepotibus non comprehendit feminas.*

2 *Masculinum concipit femininum in contractu emphyteutico.*

3 *Stipulator emphyteusis censetur se confirmare cum consuetudine ecclesiastica.*

4 *Fœmina emphyteusim vt supra stipulata, censetur voluisse filias & nepotes in stipulatione comprehendere.*

5 *In emphyteusi ex liberalitate ecclesiastica vt supra concepta fœmininum concipitur.*

6 *In emphyteusi primordialis natura suscipitur, qua successoris persona non mutatur.*

7 *Nepos ex fratre subintrat in locum patris, & cum patruo concernit.*

8 *Eodem ordine succeditur in emphyteuticis, quo in allodialibus.*

9 *Nepos ex fratre cum patruo conuenit in successione feudorum.*

QVÆSTIO LXXXIV.

1 IN † stipulatione pro se, filiis & nepotibus simpliciter concepta fœminæ non comprehenduntur, quia in contractibus masculinum non concipit fœmininum ex proprietate sermonis, sed per extensiuam interpretationem, & in contractibus qui stricti iuris sunt, à proprietate verborum non receditur. Idcirco filiorum, ac nepotum appellatione filiæ ac neptes non comprehenduntur, imputandum est enim stipulatori, cui liberum fuit latius verba concipere, & contra quẽ verba dubia interpretatur, vt allegatur tenuisse Guid. de Suzzaria. *in leg. veteribus. ff. de pactis, & in l. quicunque C. de seru. fugit. & tenet Imol. in c. potuit. de locato. & in leg. si ita scriptum. ff. de leg.2. Alex. in leg. sed si hoc §. liberos. ff. de in ius vocan. Ias. in l. si quis id quod. ff. de iurisd omnium iudic. Alex. cons.61. vol.1. & cons. 204. volum.2. Dec. cons.171. num.4. & in leg.2. num.104. ff. de reg. iur. Hubert. Zuccar. in leg. fin. num.73. Cod. de edic. diui Adr. toll. cum infinitis fere aliis adhuc cumulatis à Tiraquello de vtroque retractu §. 1. Glos. numer. 181.* & est communis opinio, vt affirmat maior pars supe-
2 rius citatorum. In † contrarium facit quod in materia indifferenti, qualis est emphyteusis, cuius capax est masculus æque ac femina, regulariter masculinum concipit femininum, ideo filiorum, & nepotum appellatione filiæ, ac neptes veniunt, neque stipulatori est imputandum, quod non sit magis aperte loquutus, quia iuris regulam est sequutus, masculinumq; femininum continet, vel ex proprietate sermonis, vel saltem interpretatione comprehẽsiua, non extensiua, ita declarat Alciat. *in leg.1. ff. de verb signific. Dec in leg.1. ff. de reg. iur. Bald. & Salic. in leg. 2. Cod. de iure emphyteut.* & alii plures antiquiores, quos refert Corn. *cons. 233. in principio vol.4.* Petrus de Anchar. *cons.393. in princ.* Alex. *cons.1. num.28. vol.5.* vbi inquit, grauiores sunt auctoritates patrum, qui hanc opinionem tenuerunt. Ideo eis magis defferendum est, plene Maria. Soc. Iun. *cons.104. vol.2.* plenius his omnibus Tiraq. *de vtroque retractu. §.1. Glos.9. num. 206. 208. & seq. & 213. & sub aliis numeris vt ibi*, & idipsum sacre comprobant scriptores, inquit enim sanctus Cyprianus *de habitu virginum tractatu 2. sub initium.* In scripturis fere omnibus, ad protoplastum loquitur Deus, quia in masculo simul significatur & femina, hæc ille. Quamobrem hanc sententiam vti æquiorem, & forsan de iure veriorem si quis in actu practico sequeretur, non crederem à recto tramite deuiare, contraria vero retenta limitatur non

3 non procedere. Primo † si cōsuetudo ecclesiæ habet, quod fœminæ admittantur in stipulatione simpliciter vt supra concepta, quoniam contrahentes censentur se conformare cum consuetudine ecclesiæ, *Bart. in l. vt iusiurandi §. si liberi. ff. de oper. lib. Imol. in c. potuit. in finalibus verbis. de locato. Ang. §. emphiteusim n. 18. in Autent. de non alienand. & in leg. qui luminibus. ff. de seru. Vrba. præd. Corn. cons. 199 volum. 2. Barba. inter consilia Alex. cons. 51. volum. 4. Soc. cons. 25. vol. 1. Boer. consil. 10. Paris. cons. 21. volum. 1. Brun. de statutis fœminas exclud. art. 8. quæstio 22. numero 2. vbi communis.* Et primo quidem loco ad consuetudinem ecclesiæ concedentis, demum ad consuetudinem regionis recurrendum est, *Ang. in l. 2. vbi & Ias. n. 160. C. de iure emph. Soc. d. cons. 25. nu. 8. vol 1.*

4 Secundo † limitatur, si fæmina pro se, filiis, & nepotibus emphyteusim acquirit, etenim sexum femininum odio habuisse non creditur, sed magis illum dilexisse, & ei prospicere voluisse, & fæminas filiorum, & nepotum appellatione comprehendi, quod ex qualitate personæ verba proferentis præsumenda sunt *Bald. in leg. quoties num. 6. Cod. de suis, & legit. Aret. in leg. Gallus §. nunc de lege. numer. 53. vers. 2. potest. ff. de liber. & posth. Soc. in leg cum auus. numer. 84. ff. de cond. & demonst. Ias. in leg. de in ius vocand. §. liberos in princ. ff. de in ius vocan. Anchar. cons. 339. n. 6. Roma. cons. 33. Corn. 233. nu. 5. volum. 4. Ripa responso. 3. tit. de iure gen. ciuil. & stat. vbi communis.* tertio

5 limitatur † in contractibus, ex liberalitate procedentibus, in quibus masculinum concipit femininum, & filiorū, ac nepotum appellatione filiæ veniunt, quia contractus huiusmodi, à liberalitate procedentes plenius interpretantur, quam vltima voluntas, sed in vltimus voluntatibus veniunt, merito & in contractibus à liberalitate ecclesiæ peruenirent, *Ias. l. si quis id quod n. 23. in fin. ff. de iurisd. omn. iud. Dec. in l. 2. vers. 3. ff. de reg. iur. & cons. 193 nu. 2.* Quarto filiæ, & neptes comprehenduntur, quāuis post mortem stipulatricis ad eius filium emphyteusis deuenerit, non enim ideo masculina effecta fuit, subindeq; neptis ex filio exclusa. Quoniam

6 attenditur † primus status, & natura primordialis, quæ tractu temporis, aut successoris persona mutari non potest, qualis enim est primitiua obligatio, talis est deriuatiua, ait Bald. *cons. 116. numero primo. in fin. volum. primo. cap. vnico de eo, qui sibi, aut hered. suis in vsibus Feud.* cum Glos. quam ibi sequuntur. Bald. & alii, vbi Bald. dicit primum stipitem, & primum consensum domini spectandum esse, nec curandum, quo tramite descendat feudum, sed quod sit principium, & prima radix. Idemque tenet Bald. *in leg. secunda. numero vigesimo. Cod. de iure emphyt. & consilio 137. volum. secundo. Paul. de Castr consil. 176. numero 2. volum. 1. Dec. consil. 193. nu.*

7 *4. Gozad. cons. 53. num. 15.* Quinto † licet neptis sit remotior, & patruus stipulatrici proximior, nihilominus simul cum patruo admittitur, quia filius subintrat in locum patris, in successione ascendentis. Ideo nepos simul cum patruo admittitur, & cum eo concurrit, proximiores enim vocantur secundū ordinem successionis à iure traditum, qui est, quod nepotes cum patruo in stirpes succedunt, quod etiam in contractu emphyteutico procedit, vt idem Alex. tenuit *in consiliis relatis, in additione ad Alex. consilio 129. volum. octauo,* & alii plerique ibidem citati, & præsertim Corn. *cons. vigesimoquarto. numero 31. volum. secundo.* vbi ita pluries se consuluisse refert, & vidisse pariter conclusum ab egregiis, & insignibus doctoribus, & plenius idem Corn. *cons. 131. per totum. volum. secundo.* vbi multis rationibus, & auctoritatibus hoc firmat, atque consultum fuisse refert ab eximio D. Bald. de Bartholinis, idem tenet Ruin.

8 *cons. 43. numero sexto volum. primo.* Ad idem † facit quod eodem ordine succeditur in emphyteusi, quo in bonis hereditariis, *Glos. in cap. primo de success. fratrū. & in cap. primo. de success. feudi.* Et licet Bald. aliud senserit, *in leg. liberti libertaeque Cod. de operis libert.* dicens, quod in emphyteusi hereditaria hoc procedit, secus esse in emphyteusi, quę filiis vti filiis quæritur, quæ est dispositio per se stans, & diuersa à iure hereditario, & Baldum sequitur Alex. *in leg. Gallus. §. quidem recte. numero vndecimo. ff. de liber. & posth. Galliaula ibidem numero vigesimonono.*

9 *Alexandrinus numero 139.* Veritas † tamen est in contrarium, quod indistincte qualiscunque sit emphyteusis, idem succedendi ordo in ea attenditur, qualis in allodialibus seruatur, quam opinionē firmat Bart. *in dict. leg. vt iusiurandi. ff. de oper libert. Ias. in lege secunda. numero 187. Cod. de iure emphyt. Felin. in cap. quæ in ecclesiarum in fin. de const. & quamplures alii, qui citantur in additione ad Alex cons. 15. volum. 4. Alcia. tract. præsumpt. reg. 3. præsumpt. 32. num. 7. Albert. Brun. tract. statut. feminas excludent. articul. 8. quæst. 22. in princ. colum. 2.* & est communis opinio, vt Alciat. & Ruin. affirmant. Et in feudo est expressum, quod nepos cum patruo succedit, per ea quæ ad hoc propositum ponit Paris. *cons. 2. numer. 44. vol. 1.* Idemque firmat *cons. 10. num. 4. volum. eo.* dicens quod ita se habet communis opinio, de feudo autem ad emphyteusim valet argumentū quando constitutio feudalis non est contra regulas iuris communis, *Ias. in leg fin. num. 56. Cod. de iure emphyt. Alex. cons. 106. n. 6. vol. 4. & cons. 5. n. 12. vol. 1.*

SVMMARIA.

1 *Bona minoris alienari nequeunt absque solennitatibus de iure requisitis.*
2 *Donatio minoris decreto iudicis & curatoris auctoritate non validatur.*
3 *Minor eo ipso, quod donat læditur.*
4 *Donationis causa est liberalitas, & munificentia donantis.*
5 *In aliis contractibus causa requiritur, in donatione est pro ratione voluntas.*
6 *Donatio minoris iuramento firmatur.*
7 *In donatione sicut in cæteris contractibus iuramentum minoris suos operatur effectus.*
8 *Minoris donatio ex causa facta tenet, quando moderate donat.*
9 *Minor eo ipso, quod donat non læditur, si non apparet de dolo donatarii.*
10 *Qui dolus donatarii articulari & probari debet.*
11 *Minor læditur quando donat in turpem caussam.*

12 Dona-

12 *Donatio læsionis prætextu non reuocatur.*
13 *Donatio minoris iurata rescinditur quando dolus ex proposito interuenerit.*
14 *Secundo quando non habet condignam recompensam eius cuius contemplatione fit donatio.*
15 *Tertio, quando donat minor plus eo, quod donare intendit.*
16 *Quarto, quando est omnium bonorum, vel maioris partis eorum.*
17 *Regulatur donatio minoris iurata de certa re, vel modica summa tenet cessante dolo donatarii.*
81 *Nullitatis contractus vitium purgatur virtute iuramenti.*
19 *Statuta laicorum iuramentum improbare non possunt.*
20 *Statutorum confirmatio à sede Apostolica emanata non extenditur ad statuta iurata.*
21 *Clausula ex certa scientia in confirmatione apostolica expressa operatur, in iis quorum certam scientiam Princeps habuit.*
22 *Quæ sit læsio enormis arbitrio iudicis committitur.*

QVÆSTIO LXXXV.

1 DOnatio, à minore nobili, & diuite eius consanguineo facta, infringi non potest. Et si † contrarium attẽtari posse videatur ex pluribus, & 1. Minoris bona immobilia, vel mobilia, quæ seruando seruari possunt, alienari nequeunt, absque solemnitatibus à iure requisitis, *leg. ob as. Cod. de prædiis minorum, leg. magis puto. §. non passim. ff. de rebus eorum qui sub tut.* Et præsertim tit. lucratiuo cum donatio sit quædam prodigalitas. Paul. de Castr. *in leg. is cui bonis numero quarto. ff. de verb. oblig. & cæteri ibi sequuntur. Bertran. consil. 101. num. 2. volum 5.*

2 Et donare † dicitur perdere, ideo nec decreto iudicis, & curatoris auctoritate donatio à minore facta firmatur, cum iusta causa in donatione subesse non possit, *leg. fin. §. fin. Cod. si maior fact. vbi Bald. idem Bald. & Salic. in leg. 1. C. si aduersus donat. Paul. de Castr. in l. fin. eo. tit.*

3 Secundo † minor eo ipso quod donat enormiter læditur, quoniam vt dixit Ant. de Butr. de donatione minoris iurata scribens, *in cap. cum contingat, numero decimotertio, de iureiuran.* Ita lædens minorem secum contrahentem, non est absque fraude, & dolo, quia contrahit cum minore, ne dum consumpturo, sed actualiter male consumente, allegat *leg. si vero non remunerandi. §. si adolescens. ff. mandati cum aliis concordantibus de quibus ibi*, hinc etenim dicitur, quod minor qui sua iura remittit læditur, & ideo per restitutionem in integrum sibi succurritur, nec habet necesse læsionem probare, quia eo ipso quod renuntiat læditur, *glos. in leg. si intra, in verbo renuntiatum. Cod. de in integr. restit. minor. Bal. Paul. & Alex. in lege prima. Cod. eo. tit.* Tertio statutum annulat contractus minorum omissa forma ibi tradita. Quibus nihilominus non obstantibus contrarium verius est rationibus inemptis.

4 Primo † in donatione proprie sumpta nulla alia caussa subesse potest quam liberalitas, & munificentia donantis, ad quam nullo iure cogente accedit, *lege prima & leg. donari. ff. de donation. & leg. donari. ff. de reg. iur. & facit text. in lege rem legatam. ff. de adimendis legatis, Aret. in §. primo. numero 5. inst. de donat. Paris. consilio 76. numero septimo. volum. tertio. Bertran. consilio 63. numero decimo. volum. 4.* est autem liberalitas libera animi voluntas, vt declarat Glos. *in dicta lege prima. ff. de donat.* & vtique quilibet donare potest, sicut & alias ad libitum contrahere, cum titulus donat. sit validus, & efficax, & contractus nominatus, *Bart. & alii, in leg. iurisgentium in princ. ff. de pact. Glos. & scribentes in leg. fin. ff. de cond. caussa data. Paris. vbi supra, & consilio 37. numero decimooctauo. volum. primo. & cons. 88. num. 13. & 46. vol. 3.*

5 Et licet † in cæteris promissionibus causa requiratur, in donatione est pro caussa, & ratione voluntas, vt sæpe dicere solet Bertrand. consulendo videl. *consil. 113. in princip. volum. 2. parte secunda, & iterum consil. 108. numero quarto. volum. 3. parte secunda.* 6 Secundo iuramenti religione † firmatur minoris donatio, & infringi non potest, eo quod minor expresse donare potest, sine decreto, & curatoris auctoritate, dummodo iuret, inquit Alex. *consil. 125. numer. 3. volum. primo. Anchar. consilio 433. circa fin. Curt. Sen. consil. 43. numer. 23. & 30. Curt. Iun. consilio 141. numer. 2. Bertran. consil. 272. per totum & consilio 337. numer. 17. volum. 2. parte prima*, & communiter scribentes omnes ita tenere refert Bertrandus, & vterque Curt. ita enim iuramento obligatur minor in contractu donationis, sicut in cæteris contractibus reciprocis, quia text. *in auth sacramenta puberum*, qui loquitur de contractibus, intelligitur tam de contractibus in quibus hinc inde oblig. nascitur, quam etiam in donatione, & stipulatione, in quibus ex vna tantum parte oritur obligatio, *Glos. in verbo contractibus in dict. authent. sacramenta puberum, quam ibi approbat Bart. numer. 17. Bald. numero decimotertio. Alberic. num. 14. Ang. numer. 2. Salic. num. 12. Ias. numero 71. Curt. numer. 47. & est communis opinio, vt Alberic. Ias. & Curt. affirmant*, & periculosum esset ab ea recedere, inquit Bertrand. *consilio 204. numer. 4. volum. 3. parte secunda.*

7 Et † sicut in aliis contractibus, ita quoque in donatione minoris iuramentum suos operatur effectus & iurantem minorem maiorem repræsentat, & beneficium restitutionis in integrum sibi aufert, & donatorem valere facit, eamque confirmat Anch. *dict. consil. 433. in fin. Alex. dict. consilio 125. numero octauo. & numero 10. & 11. volum. primo.* vbi apud ciuitatem Senarum, cum quibusdam eximiis viris, ita se consuluisse refert Socin. *consilio 279. numero primo. volum. 2. Marian. Socin. nepos consil. 79. numero 5. 14. & 16. volum. secundo. Idem Marian. Soc. nepot consilio 374. numero 5. & per totum fere consilium volum. primo. & communiter tenetur, vt Alex. & vterque Soc. confirmat, facit etiam Anch. cons. 69. numero 4. de donatione minoris scribens*, qui ait, non

non est semper verum quod donare sit perdere, præcipue inter coniunctos, quibus sub nomine liberalitatis debitum naturale persoluitur, & licet causa non exprimatur, tamen vt actus valeat, debet interpretari in caussam promissam, quod etiam tenet Dec. *consilio 180. numero quarto. & vti communem confirmat Bertrand. consilio 196. in princ. volum. 6.*

8 Tertio ad † præmissorum corroborationem facit, quod tradunt Odofred. *in lege prima. & Azo. in summa. Cod. si aduersus donat.* dum dicunt, quod minor cum decreto vel sine donare non potest, donat tamen ex caussa, quando moderate id facit, iuxta facultates patrimonii sui, & dignitatem natalium ipsius, quoniam vt ibi Alberic. & Odofred. dicunt tunc minor facit, quod maiores faciunt, & vtitur iure communi, ideo non restituitur, alias si immoderate donat restitutio locum habet, ex quibus sententia pro donatione firmata apparet, & sublatum primum contrarium ad secundum condescendēs, non obstat dum dicitur quod minor eo ipso quod donat enormiter læditur, & qui secum contrahit non est absque fraude & dolo, per doctrinam Ant. de Butr. *in dict. cap.*

9 *cum contingat* Ad hoc enim † obiectum primo respondet Imol. *in eodem cap. cum contingat numero 53.* dicens quod hoc non est verum si aliter non appareat de dolo vel fraude donatarii, alias non posset minor rem aliquam donare iurando, quia videretur actualiter male consumere patrimonium suum. Idem quoque voluit Bald. *in leg. prima. C. de in integr. rest. minorum*, dicens quod hoc non procedit, quando minor cum iuramenro donat vel renuntiat, nisi aduersarii dolus causam huic iuramento dedisset, facit etiam quod tradit Glos. quam ibi Din. sequitur *in cap. scienti. de reg. iur. in 6. & concordant Dec. & Cagnol. in l. nemo fraudare. ff. eo.* Quod vbi dolosa persuasio non interuenit scienti & volenti, non dicitur dolus inferri.

10 Quocirca † ad rescindendum contractum donationis à minore iuratum, verus dolus donatarii, per falsas suggestiones minorem ad donandum inducentis, articulari, & probari debet, *Glos. & Din. in dicto cap. scienti de reg. iur. in 6. Paris. consilio 49. numero 38. volum. primo. Bertran. cons. 127 numero secundo. volum. primo. parte prima. & cons. 272. per totum vol. 2. parte prima. necnon cons. 337. numero 17. eo. volum.*

11 Ad §. † *si adolescens cum similibus*, respondet Imol. quod text. ille loquitur quando minor donat in turpem causam, quia tunc secum contrahens participat in delicto, idem quod Imol. voluit Alex. *consilio 125. numero decimo. volum. primo. Aret. in leg. qui superstitis num. 4. ff. de acq. hered.*

12 Secundo † respondetur, quod in donatione læsio non attenditur, neque dolus re ipsa ex læsione resultans, quia si secus dicere volumus omnis donatio tali prætextu subuerteretur, & præter Ioan. de Imol. *dict. cap. cum contingat numero 53.* sic vt supra tenentem, & alios ad hoc supra relatos, eadem quoque ratione motus, ita voluit Anch. *dict. cons. 433.* sequitur Aym. *cons. 114. numero 10. & 12. volum. primo. & cons. 192. numero 1. eod. vol.* dicens quod donans semper diceret se læsum, ideo donatio non includit in se dolum verum, nec præsumptum, quando constat donatorem voluisse exercere meram liberalitatem. Alioquin omnes donationes irritarentur, & quod enormis læsio in donatione non attenditur, nec remedium *legis secunda. Cod. de rescind. vendit.* in ea locum habeant, præter alios supra ad hoc allegatos, voluerit Dec. *dicto consilio 180. numero quarto. & numero septimo. Aym. dict. cons. 142. numero tertio. & 25. volum. 1.*

13 In † quatuor tamen casibus donatio etiam iurata reuocari vel rescindi posset, quorum primus est, quando dolus ex proposito donatarii, vel remissionem, liberationemue recipientis interuenerit, tunc enim quia dolus dans caussam contractui reddit ipsum nullum, iuramento non obstante contractus rescindi, seu annullari potest, Glos. & post eam Din. & alii supra relati, *in cap. scienti. de reg. iur. in 6. Bald. dicta lege prima. Cod. de in integ. restit. minor. Imol. dict. cap. cum contingat numero 53. Aret. dict. leg. qui superstitis. Bertran. in consiliis infra proxime adducendis. & in his terminis loquitur Federic. de Senis. consilio 99. Curt. Iun. d. consil. 141. numero decimoseptimo.* vbi minor per falsas suggestiones, & calliditatem aduersarii ad renuntiandum inducitur.

14 Secundo † donatio minoris siue bonorum & iurium ipsius cessio sibi non præiudicat, & saltem ope restitutionis in integrum contraueniri potest ob læsionem enormem, vel enormissimam, quando donatio non est gratuita, sed respectum habet ad id quod à donatario donanti datur, cum in contractibus tantum respectiuis læsio cadere possit, vt si donatio non habet condignam recompensam eius, cuius contemplatione fit, tunc enim habito respectu ad id, quod in recompensam datur, & facta ad eam collatione, enormis læsio potest considerari.

15 Tertio † quando donans existimat se modicum donare vel cedere, vt quia sit sibi persuasum quod res donata sit modici momenti vel valoris, ita quod donat longe plus eius quod intendit, & sic enormiter læditur.

16 Quarto † & vltimo non subsistit quando est omnium bonorum, vel maioris partis eorum, ita quod habito respectu ad patrimonium donantis, minor donando enormiter læsus dici potest, & ita casus speciales donationem minoris infringentes referunt, atque confirmant Bart. *consilio 90. Aret. dict. leg. qui superstitis, Alex. dict. consilio 125. numero sexto. volum. primo. Corn. cons. 214. numero quarto. volum. 3. & cons. 179. numero 11. volum. 4. Paul. de Castr. consilio 342. numero 3. volum. 1. Ruin. consilio 107. num. 17. volum. 1. Bertran. cons. 22. numero 6. volum. 2. parte secunda. & cons. 188. numer. 1. & sequen. volum. 3. parte prima. & iterum cons. 255. numer. 1. volum. 3. parte secunda. Grammat. decis. 103. n. 54.*

17 Alias vero regulariter † verū est, quod donatio de certa re siue modica quātitate à minore cū iuramento de nō contraueniēdo facta cessante donatarii dolo, à iure non reprobatur, *Soc. cons. 279. n. 3. vol. 2.* & pulchre ad hoc propositum

positum Ruin. *consilio 135. numero 14. & consilio 107. numero 15. & 16. volum. primo.* vbi multos ad hoc comprobandum adducit, & allegat Alex. ita consuluisse, in quodam consilio non impresso. Accedit premissis Felin. *in c. præsentia. numero octauo. in fin. de probationibus de donatione minoris iurata loquens. Alex. consilio 127. numero primo. volum. secundo. Dec. cons. 583. in princ.* Curt. Sen. *consilio 43. numero 23.* qui de donatione minoris ex certa scientia facta loquitur. *Cagnol. dict. lege secunda. numero 144. Cod. de rescind. vend.* & ita communiter tenetur, vt Felin. Dec. & Cagnol. referunt, ex quibus solutum apparet primum, atque secundum contrarium.

18 Non obstat † id quod tertio loco opponitur de statuto irritante contractus minorum, Resp. quod nullitatis vitium purgatur virtute iuramenti, quod robur addit minoris contractui nullo, ob decretum iudicis, auctoritatem iuratoris, & alia requisita omissa, secundum opinionem Martini glossatoris communiter approbatam *in authentica sacramenta puberum, vbi glos. Corn. Curt. & alii repetentes. Cod. si aduersus vendit. cap. cum contingat, vbi Canonistæ de iureiur.* & ita practicat vniuersus mundus, inquit Salic. *dicta auth. sacramenta puberum*, idque procedit siue contractus vnum tantum patitur nullitatis defectum, siue plures, *Dec. consilio 414. in fin. Soc. nepos consilio 32. numero decimooctauo volum. tertio.* qui quod de iuramento contractum inualidum roborantur dictum fuit, late confirmat. Siue igitur sit nullus de iure communi siue de iure speciali, siue contra, siue præter legem, iuramento contractus firmatur, *Soc. consilio 77. numero 12. volum. primo.* secundum communem vt ipse ait, Canonistarum opinionem, *& cons. 115. numer. 6. volum. primo.* & licet plerique antiquorum variauerint, hodie tamen hæc est communis opinio, vt refert idem Soc. nepos *cons. 143. nu. 10. vol. 1. Paris. cons. 96. n. 101. vol. 1. Ruin. cons. 180. n. 8. vol. 3.* Neque etiam obstat, quod idem statutum contractum iuratum minoris improbat, omissa forma statuti.

19 Quia † iuramentum est quid spirituale, neque laici in huiusmodi se intromittere valent, ideoque ob defectum potestatis statuentium, vires ac effectum iuramenti tollere aut infringere non possunt, *Bart. & alii in leg. omnes populi. ff. de iust. & iure Alex. cons. 59. num. 4. & seq. & cons. 125. num. 6. & 10. vsq. in finem cons. vol. 3. Soc. cons. 279. n. 2. vol. 2. Paris. cons. 97. in princ. volum. primo.* & fere omnes præallegati testantur magis communem hanc opinionem esse.

20 Neq; † aduersatur statutorum confirmatio à sede apostolica emanata, quoniam ea non trahitur ad statuta iurata, nisi communi confirmatione mentio fieret statutorum de iuramento loquentium, *Alex. cons. 59. num. 8. vol. 1. Ruin. cons. 107. n. 15. vol. 1. Hier. Grat. d. consil. 41. numer. 14. volum. 1. & bis plenius Aret. cons. 8. numero 4.* eisque ad finem consilii, sicuti etiã si Papa, vel imperator mandat cassari statuta vel consuetudines, non intelligitur cassare statuta, iuramento firmata, *Alex. cons. 29. num. 8. volum. 1. cum multis aliis ibi in additione signatis.*

21 Non † etiam aduersatur clausula ex certa scientia in confirmatione apostolica expressa, illa enim operatur quando Princeps rescribens veram notitiam habuit, alias secus, nam vt dixit Bal. *in leg. fin. numero septimo. C. sent. rescind. non poss.* clausula ex certa sententia operatur in his de quibus Princeps præsumitur certam scientiam habere, sicuti sunt ea quæ consistunt in iure, non autem operatur in his, quæ præsumitur ignorare, vt sunt statuta, & consuetudines locorum, & Bald. sequitur Alex. *consilio 125. in fin. volum. secundo. & consilio 122. numero vigesimoquinto. volum. 4. cum multis ibi in add. citatis*, Vantius conciuis meus *tractat. de nullit. tit. an qualibet sententia possit dici nulla, numero decimooctauo.* Et etiam idem ponit Paris. qui concordantes allegat, *consilio 11. numero 122. volum. primo. Vital. de Gambanis tractatu clausularum, clausula ex certa scientia*, vbi quod nisi Princeps super facto causæ cognitionem præmiserit clausula nihil operatur.

Statuta autem sunt facti, & probabiliter ea Princeps ignorare dicitur, *c. 1. de const. in 6.* Vnde nisi in confirmatione, de statutis iuramentum reprobantibus, sit expresse facta mentio, vel nisi aliunde de scientia papæ constet generalis statutorum confirmatio cum dicta clausula nihil operatur, & quamuis in genere de statutis notitiam habuerit, non cum in specie de statuto iuramentum reprobante scientiam habuisse credendum est, per ea quæ supra.

22 Postremo ad cognoscendum quæ sit magna vel enormis læsio, non satis Doctores concordare videntur, nam quidam ad tertiam partem, alii ad sextam, & alii ad dimidiam enormem læsionem trahunt, verius tamen est, quod id arbitrio iudicis committitur, qui diuersimode arbitrari debet, iuxta conditionem personarum, & qualitatem, quantitatemque rerum, nam si quis tenues redditus habet, modica læsio enormis seu magna sibi reputari debet, contrarium autem in viro opulento respondendum est, cui magna læsio pro modica ascribi debet, quodque ad arbitrium boni viri debeat enormis læsio regulari, prout sibi iustum, & æquum esse videbitur, tenet Glos. *in §. pratium. inst. de emp. & vend.* quam ibi Aret. sequitur & tenet Alex. *in leg. si quis arbitratu. in fine. ff. de verb. obligat. Abb. cap. primo de restit. in integ. & plene ibi Aug. Berous numero 83. & seq. Dec. consilio 39. in fin. Paris. consilio 17. numero 85. volum. primo. Riminal. consilio 33. numero 31. volum. secundo. Soc. nepos consilio 84. numero 43. volum. secundo.* & est communis opinio sicut Dec. & Bero. affirmant, cum etenim à iure taxatum non reperiatur, qualis, & quanta sit enormis læsio, *vt Alex. & Bero. vbi supra referunt*, ad arbitrium iudicis recurrendum est exceptis quibusdam casibus, in quib. lex hoc ipsum taxauit, *vt in leg. 2. Cod. si aduers. vendit. & si qui sunt alii.* Quare ex præmissis liquet, quod minor nobilis diuitiis præpotens, qui à nemine seductus, sed sponte sua iuramento adhibito scuta centum consanguineo suo ipsi obsequioso iure donationis remisit atq; relaxauit, non immerito id facere potuit.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Statutum fori mariti seruandum est in lucro dotis.*
2 *Vbi est forus solutionis dotis, ibi est forus legis municipalis.*
3 *Limitatur non procedere, quando extraneus dotat, & sibi dotem reddi postulatur.*
4 *Idipsumque procedit, vbi pater sibi soli dotem reddi stipulatus est.*
5 *Idemque si sibi & filiæ stipulatur, quando filia patri præmoritur.*
6 *Limitatur etiam non procedere, quando mulier in domo paterna præmoritur.*
7 *Limitatur quoque non procedere, quando bona dotalia sunt in territorio vxoris.*
8 *In successione bonorum existentium seruatur statutum loci, vbi bona sita sunt.*
9 *Statutum fori vxoris seruatur, quando bona dotalia in foro vxoris inæstimata consignantur, alias secus.*
10 *Venditio fundi ad mensuram ante mensurationem non transfert ius in emptorem, ita & venditio æstimationem petitorum.*

QVÆSTIO LXXXVI.

1 Statutum fori mariti † in lucro dotis seruandum est, tametsi in foro vxoris contractus initus fuerit. *l. exigere dotem. ff. de iudic.* & ibi per illum textum tenent ibi Bart. Bald. & alii, Ias. *in l. cunctos populos. num. 24 C. de sum. Trinitate & fid. Cath. Marsi. in l. fin. num. 62. ff. de iurisd. omn. iudic. Io. Crot. in l. omnes populi. num. 256. ff. de iustit. & iur. Alex. conf. 100. nu. 8. & 15. vol. 3. Curt. iun. conf. 129. num. 5. Dec. conf. 283. nume. 7. Barbat. conf. 4. col. 1. per totum. & num. 15. vol. 2. Marian. Socin. iun. conf. 14. per totum. volum. 1. Rolan. à Vall. tract. de lucro dotis. quæst. 13.* & est communis opinio, vt plerique ex supra citatis affirmant, & hæreticum esset ab ea discedere, præsertim in iudicando, inquit Marian. Soc. iun. *d. conf. 14. in finalib. verb. vol. 1.*
2 Et ideo statutum fori mariti attenditur, quia † ibi restitutio dotis destinata esse videtur, & vbi est forus solutionis dotis, ibi est forus legis municipalis seruandus, *Bald. in d. l. exigere dotem. in 2. lectura & in c. 1. §. fin. nu. 1. de inuest. de re aliena facta. quem Afflict. ibidem sequitur & plures alii tenent, quos alleg. Cagnol. in d. l. exigere dotem. n. 1. in fin.*
3 Et est vtique regulariter verum, quod † statutum domicilii mariti attenditur, tripliciter tamen limitatur, non procedere, & primo: Licet mulier contraxisse videatur, vbi per conditionem vir eius sequitur forum, atque domicilium ex vi matrimonii, Gloss. Bart. Bald. & Alber. *in d. l. exigere dotem.* secus est, quando extraneus dotem pro muliere constituens, stipulatus est dotem sibi reddi. Tunc enim cessat sequela fori mariti, *Bal. in rubric. de priuil. dot. nu. 3. quem sequitur Ias. in l. cunctos populos. num. 28. C. de sum. Trinit. & fid. catholic. Marsi. in l. fina. num. 67. ff. de iurisd. omn. iud. Rolan. d. tracta. de lucro dot. quæst. 17.* vbi communem hanc opinionem esse refert, exemplificans in matre dotem pro filia dante.
4 Immo idem est in patre dotante, † quod in extraneo, quando pater in traditione dotis sibi soli per stipulationem appropriauerit actionem soluto
5 matrimonio. Sed † etsi sibi ac filiæ dotem restitui stipulatus sit, idem quod supra respondendum est, quando filia patri præmoritur, actio enim, quæ erat communis patri, & filiæ consolidatur in patrem per ius non decrescendi, ita quod dicitur habere ius proprium, & non ex persona filiæ, vt declarat gloss. *in l. non solum. ff. solut. matr. & sequitur ibi Bart. & Alex. conf. 139. num. 1. volum. 2.* & est perinde, ac si à principio pater sibi prouidisset, iuxta terminos *l. quoties. ff. solut. matrim. & l. si cum dotem. ff. eod.* quia puri & purificati idem est iudicium, *l. fin.*
6 *in prin ff. de vulg. & pupill.* Secundo, dispositio † *d. l. exigere dotem*, non procedere limitatur, quando mulier in domo paterna seu in foro originis mortua est, nam vbi matrimonium dissolutum est, ibi pro restitutione maritus conueniri potest, quia attenditur locus purificatæ conditionis, restitutionis dotis per mortem vxoris, non autem locus ortæ obligationis tempore contracti matrimonii. *per text. in l. si vxor. ff. de iud.* & ita per illum textum voluit Felyn. *in c. fin. in finalibus verbis. de foro compet. Io. Baptista de S. Blasio. tract. de priuileg. dotis. priuil. 279. Dec. conf. 283. num. 11. Bald. nouell. tractat. de dot. part. 9. special. 19.* vbi plenius hoc deducit, dicens, quod ex diuortio inducitur quidam quasi contractus, ratione cuius ibi conueniri potest, & sicut ratione contractus quis sortitur forum in loco, ita etiam ratione distractus, & quippe text. *d. l. si vxor.* ad hoc optime deseruit secundum intellectum glos. penultim. & communem, vt ait Cagnol. *in d. l. exigere dotem. num. 3.* ibi dissolutum fuit matrimonium vbi contractum fuerat, prout intelligit Bart. & est de mente Bald. Accedat etiam, quod Bald. nouell. in loco præallegato, inquit, quod communiter Doctores præsupponunt *in d. l. si vxor.* quod non inducatur ex tunc aliqua obligatio de nouo, sed magis videtur purificari conditio restituendæ dotis ex antecedenti contractu, ita quod vbi contractus celebratus fuit, ibi & distractus, cum ibi matrimonium morte mulieris solutum sit, vbi contractum fuerat, sicut supra relati firmant, & alii quoque, quos adducit Cagnol. *dict. l. exigere dotem. num. 34* vbi dixit, quod hic est communis scribentium intellectus *ad d. l. si vxor.* sed etsi intelligeremus antecedentẽ contractum dotis alibi celebratum, quam in loco, in quo dissolutum est matrimonium, vt tenuit Paulus de Castr. ibidem, non est de hoc curandum, quia vtroque casu seruatur statutum loci, vbi per mortem vxoris purificata est conditio restitutionis dotis secundum supra allegatos, & est communis opinio *ad not. per Felyn. in c. 1. numer. 31. de sponsal.* ibi, quia mors dat ius exigendi, & Bald. nouel. vbi supra. Tertio loco dis-
7 positio *l. exigere dotem*, non procedere † limitatur, quando bona dotalia ab vxore viro tradi promissa sita sunt in territorio vxoris, tunc enim cessat ratio, quod solutio & restitutio dotis destinata censeatur in foro mariti, *Bald. in d. l. exigere dotem, in prima lectura, & in cap. 1. §. fin. de inuest. de re alien. fact. vbi etiam Afflict. Dec. conf. 226. num. 6.* & Ant. de Butr. *in c. 1. num. 3. de sponsalib.* ait, quod attenditur locus

K finis

finis destinati cõtractus, cum igitur restitutio collata, & destinata esse non possit in foro mariti ratione bonorum in domicilio vxoris existentium, non forus mariti sed vxoris seruari, in lucro dotali debet, *Baldus in repetitione l. cunctos populos, C. de sum. Trin. & fid. cathol. Barba. in rubr. de consuetudine num. 51. Cagnol. in d. l. exigere dotem, num. 24. 8. limit. ff. de iud. vbi communis. Corn. cons. 162 n. 5. volumine 3. & cons. 115. numero 5. volumine 2. Dec. cons. 283. numer. 11. Gozad. cons. 49. numero 9. numero 2. Cassaneus cons. 7. numero 6. Rolan. vbi supra quæst. 20. numero 7.* vbi contrarium tenentes impugnat, & cõmunem Bal. & aliorum de quibus supra sententiam esse inquit.

8 Comprobatur mortuo eo, qui bona in diuersis territoriis habet, in eius successione non inspiciuntur statuta domicilii morientis quoad bona alibi sita, sed quoad ea attenduntur statuta loci vbi bona sita sunt, *Soc. cons. 288. n. 2. vol. 2. plenius confirmat Paris. cons. 74. n. 42. & seq. vol. 1. & plenius Albert. Brun. tract. de statut. femin. exclud. art. 8. quæst. 25 per totum,*
9 *vbi magis communem sententiam esse dicunt.* Non obstat si dicatur limitationem procedere in bonis stabilibus pro dote traditis inæstimatis, secus vero si æstimata forent, quia æstimatio in dubio facit emptionem, *l. si æstimatis cum concordantibus, ff. solut. matri. Dec. cons. 68. n. 11. Paris. cons. 81 num. 10. vol. 3. Corn. cons. 15. per totum, max. n. 5. vol. 2.* Et propterea æstimationis dotis restitutio, destinata videtur in domicilio mariti. Rolan. vbi supra proxime, & alii ab eo citati. Respondetur ante factam æstimationem absque culpa, & mora soceri dotem promittentis fundus emptitius dici non potest, quia sicuti venditio certi prædii ad mensuram facta, dicitur conditionalis, & ante mensurationem non dicitur perfecta. *Alex. cons. 33. num. 5. & cons. 176. n. primo vol. 6. Paris cons. 64. in princ. vol. primo.* eadem ratione dotis promissio in bonis stabilibus facta ad æstimationem peritorum, ius non transfert in maritum ante æstimationem, ad quod facit quod tradit Bart. *in l. cunctos populos, C. de summ. trin. & fide cath. quem refert ibi Ias. num. 66. Soc cons. 99. n. 2. vol. primo*, quod in his quæ veniunt præter naturam ex aliqua mora, attenditur statutum loci, in quo solutio fieri debet, facit quoque Baldus *cons. 180. n. 4. vol. 2.* vbi ait quod si quantitas est in obligatione respectu certæ speciei, de quantitate vt de specie iudicamus, & tunc quantitas debetur respectu certæ speciei, quando debetur ratione æstimationis rei, *Aret. in l. Titiæ textores, §. fin. in 2. not. ff. de verb. oblig.* Proinde concluditur statutum fori mariti attendendum esse in lucro dotali, præterquam in casibus specialibus, de quibus supra.

SVMMARIA.

1 *Mensura ante rei confines expressa venditionem vel locationem ad mensuram factam esse ostendit, secus si post.*
2 *Venditio vel locatio vnico pretio vel mercede facta comprehendit quicquid intra fines continetur & mensura demonstratiue expresse dicitur.*

QVÆSTIO LXXXVII.

QVando in re certa venditio vel locatio ad naturam facta esse dicatur, dic quod quando exprimitur mensura ante confines, veluti si dicatur vendo iugera decem fundi existentis intra tales confines, tunc quia partes incipiunt explicare mentis conceptum à mensura antequam constet de corpore per fines expressos, venditio, locatio, dotisue constitutio, nõ ad corpus, sed ad mensurã facta esse dicitur, idcirco quicquid non continetur mensura, in contractũ non cadit, quam opinionẽ tenuit Abb. *in c. per tuas de donat. Alex. cons. 150. n. 7. vol. 5. & plenissime Dec. cons. 300. vbi per totum consilium & maxime sub n. 14.* ad idemq; optime facit Oldra. *cons. 197.* idem inquit, aut contrahentes incipiũt explicare mentis conceptum à mensura, & tunc nihil plus in contractum deductum videtur, quam quod mensura complectitur, aut à nominibus designãtibus certam speciem, vel corpus determinatum, & tunc expressio falsæ mẽsuræ non vitiat, nec minuit id, cui adiicitur, eiusq; dicta late confirmant, & communiter approbata dicunt, *Paris. cons. 64. & 65. fere per totum vol. 1. Ripa responso 3. tit. de transactio. Rui. plene cons. 84 vol. 1. Rimin. cons. 366. n. 6. vol. 2.* qui loquitur de iniustitia de certa re facta, cũ expressione falsæ mẽsuræ, at si venditio, vel locatio pro vnico pretio vel mercede facta sit, tũc quia pretiũ formatur nõ à mensura, sed ad ipsius rei totale refertur, cõprehendit omnia intra cõfines contẽta, & mẽsura non restringit, tanquam enunciatiue & demõstratiue expressa, ideo siue res sit maioris, siue minoris mẽsuræ nihil refert, quia pretii vnitas attẽditur, & totũ corpus intra confines expressos, venit in contractum pro pretio, vel mercede conuenta, *Bart. in l. Iulian. § si Tit. ff. de actio. empt. Bal. in rub. n. 23. C. de cont. empt. & vend. & Sal. in l. 2. C. eod. Barba. in c. per tuas n. 7. de donat. Paris. in addit. ad Boer. d. §. si Titius. & alii quoq; sup. allegati concordant.*

SVMMARIVM.

1 *Lucrũ statuti nõ acquirit maritus ex tit. lucratiuo.*
2 *Expensæ & onera matrimonii sunt finalis ratio lucri dotalis.*
3 *Sponsa ad domum viri non traducta, lucrum statuti maritus non consequitur.*
4 *Max. quando vir est in mora traducendi vxorem.*
5 *Mora contrahitur quando mulier interpellatur, vel lapsum est biennium.*
6 *Maritus portionem statuti lucratur, quãdo incepit onera matrimonii sustinere.*
7 *Dummodo fecerit expensas conditioni iugalium condecentes.*
8 *Parum & nihil non differunt.*
9 *Maritus lucro statuti priuatur si condecentia vxori non præstat.*
10 *Expensa an condigna sit iugalibus statu arbit. iudicis.*

QVÆSTIO LXXXVIII.

DOtale lucrum non capit maritus titulo lucratiuo, sed oneroso, in compensationem onerum nuptiarum, & matrimonii, & ideo, quia à causa onerosa originem habet, nisi vir onera matrimonii substinuerit, non lucratur portionem ex pacto, vel statuto promissam, quoniam improprie, & abusiue lucrum dicitur, *glossa penultima, in leg. si donaturus, §. finali, digest. de conditione ob causas*, ex qua vt supra inferunt ibi Baldus, Sal.

Sal. Roman. Aret. Alex. & Iaſ. Idem Iaſon. *conſ. 135. volumine primo, Ruin. conſilio 11. numero quinto, volumine quinto.* & complures alii citati à Tiraq. *in l. ſi vnquam in gloſ. donatione largitus. nu. 212. C. de reuoc. dona.*
2 Etenim finalis ratio ſtatuti lucrum † viro deferentis, vxore ſine filiis decedente, non eſt matrimonii fauor, ſed expenſæ, & onera matrimonii, & licet matrimonii quoque fauor ſit à ſtatuentibus conſideratus, eſt tamen illa impulſiua ratio, non vero finalis. *Bartolus tract. de duobus fratribus, num. 6. Aret. in l. ſi ante num. 6. ff. ſolut. matr. Alex. conſ. 24. volum. 7. Dec. conſ. 67. circa finem. Pariſ. conſ. 62. num. 12. & 25. vol. 4. Ruin. conſ. 199. num. 6. vol. 1. cum infinitis propemodum aliis quos allegat Tiraqu. in d. l. ſi vnquam. gloſ. donatione largitus, num. 217. & 219. Rolan. à vall. tract. de lucro dotis quæſt. 4. num. 10.* & ita magis communiter teneantur,
3 tur, vt maior pars ſupra citatorum affirmant. Et præmiſſa deciſione infertur, quod niſi mulier in domum viri traducta fuerit, matrimoniique onera ſubierit maritus, & niſi fecerit expenſas in veſtibus, & ornamentis nuptialibus, & aliis de more regionis fieri ſoliti, quod lucrum ſtatutarium non conſequitur, quoniam in ſponſa ad domum mariti non ducta, non vendicat ſibi locum ſtatutum, ex defectu rationis finalis ipſius. Qua in re, etſi varii varia ſentiant & multi teneant contrariam opinionem, quod maritus lucretur dotis partem ſtatutariam, quamuis nondum in domo viri mulier traducta ſit, ſed interim in domo propria, vel paterna mortua fuerit, quos infra recenſui *recollecta 73. num. 1.* nihilominus multo plures ſunt, qui tenent, quod traductio, & onerum matrimonii ſupportatio requiratur, *vt Baldus in l. non ſine, C. de bonis quæ lib. Sali. in l. cum te, C. de donat. ante nupt. Soci. in leg. cui ſuerit, ff. de condit. & demonſtr.* vbi dixit ſe non videre quomodo contraria opinio ſit communis, Vinc. Saluiolus ab Ocha Bononien. *in repetit. rubrica, ff. ſolut. matrim. numero 89.* inquit non facile eſſe ab hac communi opinione recedere, vbi inferit contractum ſuum pro hac parte editum ſuper ſtatuto Bononiæ de materia loquente, *Felin. in rubr. de ſponſalibus,* vbi poſt longam diſputationem, magis communem affirmat Cagnol. *in dicta l. exigere dotem. numero 11.* dicit quod eſt receptior ſententia, admonet tamen verba ſtatuti, tam in rubro quam in nigro ponderanda, & rationem in eo aſſignatam, *Abb. pulchre conſ. primo. per totum volumine primo. Dec. conſ. 67. vbi communis vol. 1. Pariſ. conſ. 62. num. 18. & 23. vol. 4.* vbi quod hæc opinio eſt magis communis in practica obſeruata, & conſuetudine approbata. *Marſ. ſing. 106. communem atteſtatur Tiraq de leg. cõnubialibus, gloſ. 2. n. 19. & ſeq. & iterum latius in d. l. ſi vnquam. gloſ. donatione largitus n. 230. Boer. deciſ. 24. n. 33.* dicit hanc partem communiter approbari, *Rolan. à valle d. tract. q. 106. n. 33. & plenius his omnibus Io. Brunellus tract. de ſponſa. concl. 1. numero 23. cum ſeq. vſque in finem,* magis communem aſſerit, & pleniſſime quoque omnibus hinc inde citatis Gabriel. Saray. *in add. ad Matheſilanum ſing. 74.* vbi poſt multa in hoc reſidet, quod de conſuetudine à iure & Doctoribus communiter approbata, requiritur quod ad domum viri ſponſa traducta fuerit, vt lucro dotis vir potiri valeat, ab hac igitur opinione tantorum patrum auctoritate munita, ne recedamus
4 in deciſiuis. Et præmiſſa ſentẽtia præcipue ſequenda eſt quando maritus eſt in culpa ſiue in mora traducendi vxorem, nec enim mora ſua ſibi proficua eſſe debet, & ex ſua culpa præmium conſequi, *arg. l. ſi ab hoſtibus §. ſi vir, ff. ſolut. matr. cum ibi notatis.* marito enim diſſimulante procraſtinateque mulierem traducere, & onera matrimonii ſuſtinere abſurdum eſſet, quod interim vxore defuncta portionem ſtatuti conſequeretur. Abſurditas autem in qualibet materia, & præſertim in ſtatutorum interpretatione euitanda eſt, & circumſcriptis verbis mens eſt ſequenda, *Auch. conſ. 47. n. 2. Bolognin. conſ. 38. n. 3.* ſtatuta enim ita ſunt exponenda ne naturali ratione repugnent, & in abſurdum nos ducant, *Signorol. conſ. 80. Paul. de Caſtro conſ. 117. vol. 1.* Et quod ſi per maritum ſteterit, quo minus vxorem traduxerit, lucrum ſtatuti conſequi non debeat, tenent Baldus *in dicta l. non ſine, n. 1. C. de bonis quæ lib. Ripa in rubr. n. 69. ff. ſolut. matrim. Bald. conſ. 110. vol. 2. Alex. conſ. 129. n. 12. vol. 7. Pariſ. conſ. 62. n. 29. vol. 4. Rolan. quæſt. 106. in fi.* vbi refert Baldum, dicentem, quod ſicut vir dotem petere non poteſt, niſi ducat vxorem, ſimiliter, nec lucrum dotis, præſertim ſi ſtetit
5 per abſentiam eius. At ſi per mulierem ſteterit, quominus ipſa traduceretur, maritus lucro ſtatuti fraudari nõ debet. Et ita demum mulier ſeu pater illius in mora conſtituitur, ſi à marito interpellati recuſant, vel differunt, & interim moritur ſponſa, vel ſi lapſum ſit biennium à tempore quo matrimonium contractum fuit, & vir onera matrimonii ſuſtinuit, *l. fi. §. præterea. C. de iure dot. & tenent ibi Aret. Imol. & Alex. & idem quoque ponit Iaſ. in l. de diuiſione, ff. ſolut. matrim.* & quod mulier debeat à viro interpellari, nec ſufficiat mora irregularis, voluit Paul. de Caſtro *in l. iubemus § ſane n. 4. C. de ſac. ſanct. eccleſ. Soc. d. l. de diuiſione n. 6. Ruin. conſ. 133. num. 3. vol. 4. Rolan. in ſuis quæſtionibus quæſt. 8.* vbi exiſtimat hanc ſententiam tamquam magis receptam in iudicando, & conſulendo ſequendam. Præmiſſa ergo ſequendo ſententiam, quod maritus lucrum ſtatuti non conſequitur niſi † vxore traducta, limitatur
6 non procedere quando ante traductionem vxoris vir inceperit ſuſtinere onera matrimonii emẽdo veſtes ſponſalitias, monilia, & alia id generis ornamenta muliebria, ac nuptias præparando, tunc namque lucro ſtatuti dignus efficitur, ſecundum Aretinum *in §. fuerat n. 24. Felin. in conſ. 3. de præſumpt. Alex. conſ. 129. vol. 7. Par. conſ. 62. n. 12. & 21. vol. 4. Tiraq. d. gloſ. donatione largitus, n. 219. Rolan. tr. de lucro dotis, q. 106. n. 38.* Quam vtique limitationem declarare debemus, ita demum veram eſſe, quando maritus expenſas fecerit, quas ex more ciuitatis fieri ſolent & iuxta perſonarum, tam mariti quam v-
7 xoris, & agnationis vtriuſque dignitatem. Sed ſi fecerit expenſas conditioni iugalium non condecentes, & quæ ſint valde exiguæ, tunc ſumptus huiuſmodi in conſideratione eſſe non debent, cum de minimis non ſit habenda ratio, neq; propterea portionem ſtatutariam lucrari poteſt, *arg. l. ſcio. ff. de in integ. reſt. c. 1. de conſt. Abb. d. conſ. 1. n. 6. & ita eſt etiam*

de mente *Aret. d.§.fuerat n. 24.* & idem de modicitate sumptuum, sequitur Rolan. *d. tract. de lucro dotis quaest. 106. n. 28.* vbi dixit, quod si expēsas alicuius valoris fecerit, procedat opinio cōtraria, & sub n. 42. expressius dicit, ꝗ si maritus nulla substinuit o-
8 nera vel modica, quicquā lucrari non potest. Confirmatur ex eo ꝗ parum, & nihil non differūt, *Ias. in l sciendū in princ. n. 7. ff. q. satisd. cogant. Affl. decis. 73. n. 2. Paris. plene d. cons. 165. n. 14. vol. 4. Tiraq. in l. si vnq̄ n. 124. C. de reuoc. donat. in glos. donat. larg.* vbi multa exempla referūt, cum de his quae modici sunt praeiudicii lex curare magnopere nō soleat, *Aym. cons. 182. n. 15. vol. 1.* Nam veluti priuatur maritus fructibus
9 dotis si vxori necessaria & eius conditione cōdecētia nō subministret, *l. pro onerib. C. de iure dotium, l. dotis fruct. ff. eod.* eadē ratione debet carere lucro statutario, si sumptus indecentes fecerit, *arg. l. quod in vxorem C. de neg. gest. & l. si ab hostib. §. si. ff. solut. matr.* & ita videtur fuisse de mente Alex. *d. cons. 129. n. 11. vol. 7. Soc. cons. 8. n. 7. vol 3.* vbi ait esse maritum in culpa, qui contra mores ciuitatis facit, & lucro priuari
10 debet. Et an expensa à marito facta modica sit vel condigna personis secundum morem ciuitatis iudicis arbitrio standum esse censeo, vtpote à iure non definita siue limitata, per ea quae refert Tiraq. *in l. si vnquam, in glos. omnia vel partem aliquam n. 31. C. de reuoc. donat.* vbi multa similia ponit & in specie de impensa magna vel modica tradit.

SVMMARIVM.

1 *Vsuras dotales si per totum matrimonii tempus maritus non exigerit illas remisisse videtur.*

2 *Alex. & aliorum contrarium tenentium reprobatur opinio.*

QVAESTIO LXXXIX.

1 MAritus qui per totum matrimonii tempus vsuras dotales non petiit, illas continuo silentio remisisse, & vxori donasse censetur, *l. vir vsur. iuncta glo in verbo & donantibus, in 2. intellectu, ff. de donat. inter virum & vxorem, vbi Odofr. Alberic. Bart. & Salic. Roman. in l. in Insulam, §. vsuras num. 16. ff. solut. matr.* dicens tex. *in d. l. vir vsuras.* aureum & singularem, & ad hoc menti tenendum esse, & idem consulendo tenuit *cons. 516 n. 16. Franc. Cremen. sing. 1. si maritus Alcia. tract. praesumpt. part. 1. praesumpt. 32. n. 7. & 8. Bal tracta. praescript. 1. parte 3. artis principalis. quae 10. n 17. Boer deci. 196. num. 4. contrarium voluerunt*
2 *Aret. in § fuerat n 7. inst. de actio. Corn. cons. 145. n. 19. vsque in fi. cons. vol. 2. Alex cons. 63. n. 16. & 17. vol. 4. & cons. 208 n. 10. vol. 7. Dec. cons. 571. per totum,* maxime in fine asserentes vsuras non remitti huiusmodi silentio, tu dic quod imo remisisse censentur. Quoniam quatuor potissimum fundamentis Alex. & alii in oppositum adducti nituntur, quae tamen non obstant, & primo dum Alex. & reliqui dicunt, quod tex. *in d. l. vir vsuras* procedit, quādo maritus viuens expresse remisit, & donauit vxori vsuras sibi debitas, per glo. ibi quae ita in prima expositione tenet, respondetur quod ab hoc intellectu glos. recedit, & ad alium transeundo dicit, vel forte non petendo donasse videtur, *arg. C. de bonis quae liberi. cum oportet,* vbi pater non petendo vsumfructum in bonis filii sibi debitum illum remisisse censetur, & hunc intellectum approbare ibi videntur Odofred. & Sal. Secundo dum Alex. & alii dicunt, quod tex *d. l vir vsuras,* procedit in vsuris conuentionalibus, responde quod vsurae conuentionales iure actionis debitae difficillius remittuntur quam quae officio iudicis debentur, vti sunt vsurae dotales, hinc est quod primo casu soluta sorte principali, non remittuntur vsurae conuentionales, secus in secundo casu, *Bald. in l. 2. in fin. C de luit. pignor. & in l. marito §. si fundum in fin. vbi & Alex. ff. solu. mat. Campeg. tract. de dote parte 2. q. 1. Alcia. vbi supra Tiraq. in l. si vnq̄ in verbo reuertatur n. 443. C. de reuoc. donatio.* sed in *d. l. vir vsuras* in stipulatum deductae sunt vsurae, & iure actionis debitae, vt non petendo illas remisisse dicuntur, multo magis remissae videntur vsurae dotales officio iudicis debitae. Tertio non obstat, quod secundum Alex. & alios lex *vir vsuras,* loquitur de vsuris odiosis ex titulo lucratiuo debitis, non vero de his, quae ex titulo oneroso debentur, quales sunt dotales; responde o quod nec tex. neq; glos. neque scribentium aliquis, *in d. l. vir vsuras* dicit hoc, & est diuinatiuus intellectus, ideo non tenendus, neq; Bart. *in l. quae dotis, n. 7. in fin. ff. solut. matr.* dicit id ad quod allegatur ab Alex. Nam licet ibi Bart. meminerit de lucro vsurarum odioso, non tamen loquitur in terminis *d. l. vir vsuras,* nec de ea verbum vllū facit. Quarto non obstat dum dicunt quod *d. l. vir vsuras* procedit in vxore, secus in socero dotem promittente, inter quos non de facile donatio praesumitur, quēadmodum inter virum & vxorem. Quoniā imo sicut inter virum & vxorem donatio de facili praesumitur, ideo prohibetur, ita inter socerum & generū, *l. 3. §. qui in eiusdem iuncta glos. ff. de donat. inter virum & vxorem, & in l. nec inter eas cum seq. C. eo. Oldr. cons. 245. n. 1.* Est igitur prima opinio tenenda, quod inducatur tacita remissio seu donatio ex silētio totius tēporis cōstantis matrimonii, reprobata opinione Alex. & aliorum, prout Alex. reprobat Balb. *in loco supra citato,* & Alciat. quoq; vbi supra, qui dixit quod Alex. cauillando ad *d. l. vir vsuras* processit, videturque haec prima opinio nedum ratione munita, sed etiam multo plurium auctoritate, ideo sequēda, *c. ne innitaris de const. l. minime, ff. de leg.*

SVMMARIVM.

1 *Cōfessio extraiud inditiū ad torturā sufficiēs nō facit.*

2 *Inditium super qualitate à maleficio separata, per duos testes probari debet.*

3 *Testis vnicus qui immediate super maleficio deponit facit inditium.*

4 *Testes infames, cum tormentis recipiuntur, quando aliter veritas non potest haberi.*

5 *Cōfessio extraiudicialis in iuditio non perseuerata non facit ad torturam inditium.*

6 *Confessio coram incompetente iudice facta, si sit reuocata non facit inditium.*

7 *Confessio extraiuditialis reuocata quod non faciat inditium aliis comprobatur authoritatibus.*

8 *Confessio cui ius vel natura resistit confitenti non praeiudicat.*

9 *Confessio indiscreta reo non nocet.*

10 *Confessio non verisimilis praeiuditium non affert.*

Quali-

11 *Qualitas personæ, & probabiles coniecturæ consideranda sunt.*
12 *Reus de se tortus, & confessus de sociis non debet interrogari.*
13 *Nisi in casibus specialibus à iure permissis.*
14 *Confessio rei interrogati de sociis in casibus à iure permissis facit inditium, quando extant præsumptiones contra nominatum.*
15 *Confessio quæ nec potentialiter, nec actualiter vera esse potest, confitenti non nocet.*
16 *Testes infames inditium ad torturam non faciunt.*
17 *Testes non concordantes, ad concordiam reducuntur vt falsum euitent, non vt probent.*
18 *Inditia quæ pro reo sunt contrariis inditiis fortioribus tolli debent.*

QVÆSTIO XC.

Videretur dicendũ, reũ hũc tormẽtis subiiciendũ esse ex cõfessione extraiudic. ab eo vt asseritur emissa, ꝙ homicida de quib. agitur cõmitti curauerit, consilium & auxiliũ sicariis ipsis præstando, confessio namque extraiuditialis facit in-
1 ditium ad torturam, eo quod non generale, aut remotum inditium, sed propinquum, & negotium tangens esse dicitur, *Bartolus in l. final. ff. de quæst. & in leg. capite quinto, ff. de adulter. Baldus & alij in leg. magistratibus, ff. de iurisdict. omn. iudic. Felinus in capit. olim. numero 2. de rescript. idem Felinus & Dec. in cap. at si clerici de iud* & ita communiter tenetur, vt Bald. refert *d. l. magistratibus* & probant Felinus & Dec. vbi supra, & firmat quoque multis concordantibus & communiorem dicit Blanc. *tract. de inditiis n. 204.* Quod quidem inditium dicitur coniectura ex probabilibus saltem licet non ex necessariis orta, à quibus potest abesse veritas, sed non verosimilitudo, Baldus *in l. non hoc. in finalibus verbis, C. vnde legitimi Blanc. tract. de inditiis num 45.* nulla etenim est maior probatio, quam oris proprii confessio, *l. generaliter, C. de non numer. pecun c. per tuas de probatio.* confirmatur ex eo quod omnis semiplena probatio in ciuilibus facit inditium in criminalibus, *Hippol in pract. §. diligenter num. 2.* confessio vtique extraiuditialis plene probata semiplenam constituit probationem in causa ciuili, ad Bartolũ & alios, & præsertim Ias. *in l. admonẽdi, ff. de iureiur.* igitur in causa criminali inditium oritur ex cõfessione præmissa, & per duos testes cõtestes cõfessio ipsa extraiudicialis probari debet, prout regulare est, quod ad probandum quodlibet inditium, dummodo non sit immediate super maleficio, sed super qualitate à maleficio separata, duo requiruntur qui sint idonei testes, vt declarat Blanc. *d. tract. de indit. n. 47. & seq. Marsil. l. 1. §. præterea n. 25. ff.*
3 *de q. & in d. l. de minore §. plur. n. 95. ff. eo.* Sin autẽ testis vnicus omni except. maior immediate super maleficio deponit, ꝑ vnũ ex sensibus corporeis, tunc inditiũ oritur ex depositione illius, *Bald. d. l. fi. ff. de*
4 *qu. cũ mul. aliis ibid. ab Hip. Mar. citat. n. 6. Blanc. d. tract. de indit. n. 46. & seq. vbi commun.* Quin etiam non solum idonei testes admittuntur, sed etiam infames cum tormentis in subsidiũ, quando aliter veritas non potest haberi ex natura facti, cum à communiter accidentib. neq; potentia, neq; actu testes interuenire possunt, & tunc quidem non ad condemnationem recipiuntur, sed vt testimonium ipsorum producat inditium ad torturam sufficiẽs, *Bart. & Bald in l. cunct. popul. C. de summa trinit. & expresse firmat ibi Sal. in fi. verb. & Ias. n. 46. & 50. Imol. c. test. n. 9. vbi & Felin. n. 10 & 12. de test. Blanc. tract. de indit. n. 333. Aym. cons. 35. n. 19. vol. 1. Mars. sing. 426. Auffre. tract. de test. in verb. infamis*, etsi cum tormẽtis testis de alio confitetur, quando non in se, sed in alium torquetur, validior est eius confessio, *Bart. in l. 1. de quæst. Bald. d. l. cunct. popul. n. 5. in fi.* verum præmissis non obstantib. legitima & sufficientia inditia
5 ad tormenta, non extare existimo. 1. quia confessio extraiudicialis in iud. nõ ꝑseuerată, cõfitenti non præiudicat, neq; inditium aliquod facit ad torturam, reuocansq; confessionem suam de errore docere non tenetur, quia illa non tenuit, quoad aliquod priuilegium iuditii, sed solum quoad præiud. facti. *Bald. in l. fi. n. 96. C. de confess.* vbi monet tor-
6 quendum, vt sit cautus confessionem expresse reuocando. Et Bald. de confessione coram incompetenti iudice facta scribens, tenet, quod reuocata non facit inditium, idem tamen dicendum est de confessione extraiudiciali, quia confessio coram incompetenti iudice facta valet vti extraiuditialis & in hoc parificantur. Bald. qui hoc communiter teneri dicit *in d. l. magistrat.* sequuntur & comprobant Dec. *in c at si cler. n. 17. de iudit Riminal. d. l magist. n. 1. ff. de iurisd. omn. iud. post Alex. ibi n. 6. & Soc. n. 8.* & quamuis dubitasse videatur Ias. *d. l. magist. n. 7.* & cogitandum relinquat & expresse contrarium teneat Blanc. *d. tract de indit. n. 209.* non tamen est à præmissis recedendum, quia Blanc. allegat Dec. *d. l. magistrat.* qui hoc tantum dicit, quod id totum iudicis arbitrio relinquitur, & Blanc. rationes nõ mul-
7 tum vrgere videntur. Et quod confessione extraiuditiali iuditialiter reuocata, confitens torqueri nõ valeat, tenet quoq; Felin. *in c. olim. n. 2. de rescr. & in c. at si cler. n. 9. de iudit. vbi & Dec. n. 17. Mars sing. 310. credo te scire, & in pract. crim. §. exam. n. 32. & §. datis defension n. 64. Thom. Ferarr. cautel 27. Io. Arnon. sing. 94.* vbi dixit, hoc perpetuo memoriæ mandandum, idẽ *caut. 19* non immerito igitur Ias. *d. l. magistr. n. 6.* dixit, nota hoc perpetuo in pract. quia amicum à tortura euadere, Imol. cõsuluit Anch. *cons. 24. n. 4.* quod cõfessio iuditialis in tormentis emissa reuocari possit, & nisi alias de crimine cõstet reus condẽmnari nõ potest, asserens se ita de facto obtinuisse, & reprehendens iudices condemnationes anhelãtes, qui se difficiles exhibent in huiusmodi, & de reuocatione cõfessionis iuditialis prætextu erroris, plenius scribit Mars. *in l. 1. §. fi. n. 61. ff. de quæst.*
8 Secũdo cõfessio hæc reo nõ nocete probatur, quia cõfessio cui vis vel natura resistit, cum nec potentialiter, nec actualiter vera esse possit, confitenti nullatenus præiudicat, *l confessionib. vbi Bart. Bald. & Alb. per illum tex. ibi confession. naturalib. cõuenire debẽt, ff. de interrog. actio. cum cõcordantib. adduct. per Roman.*
9 *cons. 113. in finalib. verb.* Et primo ius huic confessioni repugnat, quia est indiscreta, & indeterminata, cum per eam non discernitur de quibus confitens loqueretur dũ dixisse asseritur, *Castoro voleuano ammazzare*

mazzare &c. & de confessione indiscreta, & indeterminata, in simili casu consuluit Ioan. de Anania *cons.17.n 7.* cui Bologn. ibi subscripsit de quodam qui confessus fuerat occidisse Ant. nec apparet de quo Ant. loquatur, & concordat Ial. *in l. iusiurandum quod ex conuentione §. procurat. n.23. ff. de iure*
10 *iurand.* Secundo eidem confessioni ius non assistit, quia non verisimilis neq; iudex confessioni non verisimili fidē debet adhibere, cū cōfessiones criminū debeāt esse continentes verosimilitudinem, *Gram. decis.2.n.41. & cons.16.n.2. Marsil. l.1. in princ. n.35. de quaest.* vbi ad id multa allegāt, & inverosimilitudo in hoc casu multipliciter deprehēditur, primo ex modo cōfessionis, quia ex abrupa emanata dicitur, nullo praecedēte sermone, vel nulla praexistente causa, cuius occasionem verosimiliter reus id confiteri debuisset, adquae faciunt quae scribit Blanc. *tract. de indit. n.207.* & de cōfessione sine causa, quod cōfitenti nō praeiudicet etiam in criminalibus, tenuit Aret. *cons.24. n. 1. cum aliis de quibus per Hippolit. in rubr. n.77. C. de prob.* Secundo ex qualitate personarum tam praetēsi confitētis, quam eorum quib. cōfessio facta dicitur, nam reo isti ex genere vitae, & morū qualitate nulla erat amicitia vel conuersatio cum dictis N. & N. obscurae conditionis, ac infamibus, ita vt verosimile non sit haec grauia
11 illis communicasse, sicut in simili qualitatem personae, & cōuersationem inculpati, cum inculpāte & probabiles coniecturas arbitrio iudicis cōsiderandas, inquit Bald. *cons.95 n.1. vol.1. Angel. tract. maleficiorum in verbo fama, vers. quaero quid sit.* Aug. de Arimino *in additione ad eundem Auge. in dicto verbo fama. vers. quaero qualiter Gram. voto.6.n. 3. Boer. tract. de seditios. 4. praemisso.* vbi ait ex personis hominum dicta pensamus, allegat *l. primam, C. si quis imperat. maledix.* & alia de quibus ibi, & qualitatem deponentium, & eorum contra quos deponitur obseruandam esse, an verosimile sit eos mentiri, refert Marsil. *in l.1. §. diuus, n.5 ff. de quaest. ex mente Aretini in c. cum P. de accusat.*
12 Tertio ius huic confessioni resistit, quia ea probatur per testes non rite interrogatos, regulare est enim, quod reus de se tortus & confessus, de sociis interrogari non debet, & si interrogatur, eius dictum, & inculpatio, neque plenam, aut semiplenam probationem astruit, nec etiam ad torturam facit inditium, sed tantum ad inquirendum inditium praestat, *Bald. cons.95. in principio vol. primo, & plenius Brun. tract. de inditiis & tortura, 3 quaest. prima partis numero 25. Gram. consilio 44. numero quarto*, fal-
13 lit tamen in quibusdam casibus specialibus enumeratis per glos. & scribētes *in l. fi. C. de accus.* quando aliquae contra socios seu nominatos laborant praesumptiones vel inditia, tunc enim de sociis in
14 casibus exceptis potest interrogari, alias secus, & si fuit reus in casibus à reg. exceptis de alio interrogatus, contra quem non extabant praesumptiones talis nominatio vel inculpatio, non facit inditium per ea quae referūt Guid. de Suzaria *tract. de inditiis numero quinquagesimo, vbi Bolognin. in addit. alios adducit*, Brunus *vbi supra numero 24.* tria necessaria esse dicens, primo quod de aliis interrogetur in casu à iure permisso, secundo vt interrogetur in genere non autem in specie de tali homine, quia haec esset potius suggestio quam veritatis indagatio, tertio quod praecedant ad interrogandum inditia, & plenius comprobat Marsil. *in pract. §. diligenter n.59. cum plurib. seq. & tenet Gram. cons.44. n 1. Marsil. cons.15. n. 5. idem Gram. voto 6. n. 2.* & ita communiter tenetur, vt voluit Bolog. vbi sup. & Gram.
15 *d. voto 6.* Quarto confessioni natura resistit, quia nec potentialiter, nec actualiter vera esse potest, vt verbis vtar Bart. *in d. l. confessionib. ff. de interrogatoriis action.* Nam vbi deficit potentia, ibi deficit actus, *Bald. in l. filium eum definimus, ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris*, vbi marito per decennium absente reuerso, & anniculo in domo reperto à marito genitus esse non potest, & facit text. *in l. inde Neratius, §. fin. ff. ad l. Aquiliam, iuncta glos. in verbo confessus*, vbi confessio de homine interempto, quem adhuc in humanis existere constat non valet, tamquam impossibilis, & contra naturam, hic vero probatur absentia huius rei à loco confessionis eo tempore quo dicitur amissa, ergo verū fuisse id quod ptenditur impossibile est, per ea quae ponit Brun. *d. tract. de indit parte 1 quaest. 5. n. 3.* & de impossibili confessione, quod confitenti non praeiudicet, vide Marsil. *in rubr. n. 105. C. de probatio.* Tertio principaliter N. vnus ex testibus confessionem affirmans nō probat, quia infamis & vilis persona, & ne dum infamia facti, sed etiam iuris, quia alias de delicto graui & infamante condemnatus, quodque te-
16 stis infamis dictum non probet inditium etiam remotum à facto, consuluit Aym. *cons. 2. n. 2. vol. 1.* vnde Marsil. *sing. 457.* nō ausus est affirmare, quod testes infames inditium ad torturam probant, & Bald. qui in contrarium allegatur, *in d. l. cunctos popul. n. 5.* dixit eorum testimoniū inditium facere ad inquisitionem duntaxat, imo etiam nec ad inquisitionem inditium facere huiusmodi testis dictum tenet ibi Andr. Barbat. *in addit.* & videtur esse de mente eiusdem Barbat. *in c. testim. de test.* Praeterea
17 nō sunt in tempore concordes, ideo reddūtur singulares vel in suo dicto falsi, neq; ad concordiam reducūtur, vt probent, sed tantū ne falsum incurrāt, *Alex cons.73. num.2. vol. 1.* vbi iura & auctoritates adducit. Quarto principaliter accedit, quod nulla erat huius rei cum interfectis inimicitia, idcirco quatenus eadē cōfessio legitime probatur, & inditiū faceret, illud tollitur & eliditur, cōtrariis inditiis fortiorib. & verosimiliorib. cum nō sit credendū talia fieri tractasse in persona eorū, cum quibus
18 inimicitia nulla erat. Vbi enim pro reo aliqua vigēt inditia fortiora esse debēt inditia cōtra reū, vt ad fortunā possit perueniri. *Ang. tract. malef. in verbo fam. vbi Aug. conciu. meus in addit. Guid. de Suzar. tract. de indit. n. 92. Rui. eo. tract. part. 1. q. 3. n. 6.* haec. n. plurimū aduertēda esse monēt Ang. vbi supra *vers. quaero an vnū indit. & Aug. de Arim. ibid. in add. n. 20.* dicentes, quod bonus iudex inquiret, cum quib. inquisitus cōuersatur, p quae loca, cuius vitae antea fuerit, an talia de quib. inculpatur facere consueuerit, cuius opinionis, & famae est in ciuitate, an inimicitia aliqua praecesserit, ex quib. cōsciētiā suā informabit

cum

tũ certa doctrina in huiusmodi tradi nõ possit, sed id totũ iudicis cõmittitur arbitrio. Et quod iudiciũ ex confessione extraiudiciali ortũ habẽs contrariis elidatur inditiis, dixit Ang. *in tract. malefic. in verb. comparuerũt d. inquisiti in prin. n. 4. Gram. cõs. 44. n. 5.* vbi habetur, quod tale inditium extraiudicialis cõfessionis nedum eliditur, sed etiam in totum tollitur, si probatur inquisitum virum esse bonæ opinionis & famæ, & plurimi ita tenentes adducuntur. Ex quib. contrariis vt sup. sublatis, ea sententia præualere debet, quod reus nulla ratione torqueri possit, cum ea quæ fiscus allegat, nõ subsistere, & pro reo adducta consistere manifestũ sit.

SVMMARIA.

1 *Pœna reorum à Deo est.*

2 *Malum duplex est, culpa & pœna.*

3 *Pœna triplex est, actio, passio, & carentia boni.*

4 *Pœna iniusta purgatoria est in viris iustis.*

5 *Malum Deus non fineret, si bonum inde non eliceret.*

6 *Pœnas non semper propter peccata Deus infligit.*

QVÆSTIO XCI.

HActenus de pœna, quæ homini ab homine irrogatur, nũc de pœna, quæ homini à Deo infligitur agendũ, est ad solatiũ eorum, qui iniuste quandoq; torquentur, vel alias seuerius quam par
1 est, puniuntur. Sciendum est igitur, quod † pœna malum quidem est malis, sed in bonis Dei operibus connumeratur. Quoniam iustum est, vt mali puniantur, ob idque Deus apud Isaiam dixit: *Ego Dominus creans malum.* Et Amos inquit: *Non est malum in ciuitate, quod non faciat Dominus.* Et in Ecclesiastic. habetur: *Bona & mala à Deo sunt.*

2 Malumq; hoc casu duplici in † differentia consideratur, nempe malum culpæ, atque malum pœnæ. Quippe malo culpæ Deus effectiue nõ cõcurrit, & sic verum est, quod Deus mali auctor nõ est, prout malum significat peccatum. Quatenus vero peccati pœna malum dicitur, hoc est quod Deus facit, sub ratione tamen boni, prout docet Magist. *in 2. sentent. distinct. 37. §. fin. & S. Thom. 1. 1. qu. 48. art. 6. Scotus vero in ead. dist. 37. qu. vnica. circa fin.* ait: duobus modis dicitur pœna, vno prout est carentia boni conuenientis naturæ. Alio modo dicitur pœna aliquod positiuũ disconueniens naturę. Et 1. modo pœna non est à Deo efficiente, sed à Deo deserente. Quoad 2. modũ ait, in operibus Dei sunt opera punitiua, licet sint mala ipsis punitis, quia eis disconueniunt, hoc est, illis affligunt. Plenius vero de hoc Sanctus Bonauentura scribens, ponit triplicem pœnæ differentiam, *in dict. 2. sententiar. libro. distinction. 36. articul. tertio quæstion. secunda. in resolutione,* inquit enim, primo pœna dicitur actio rei sedentis, vt est adustio ignis, quę non est ipse ignis, sed per ignem fit. In eo autem qui torquetur, erit pœna, funis ictus, qui non est funis, sed per funem fit. Secunda pœna dicitur passio eius, qui punitur, cuius dolor & cruciatus dicitur pœna delinquentis. Tertia pœna est defectus alicuius boni. Pœna ergo prout est actio vel passio in delinquẽte à Deo est, quoniam pœna ab ordine est, & ꝙ ordinatum est, à Deo est. At si pœna dicatur defectus, siue carentia alicuius boni, à Deo nõ est, quia non habet à Deo causam efficientem, & hoc est, quod dixit Scotus vbi supra, non est à Deo, propter demeritum voluntatis in actu peccandi, cui nõ coagit Deus. His sic præmissis sequitur, quod omnis pœna per iudicem reo imposita, siquidẽ iusta est, à Deo est, ministerio iudicis, quę plane pœna cum à Deo sit, nedum patienter sustinẽda est, sed etiam gaudenter amplectenda, cum omnis pœna, vt inquiunt Magistri, est eius, qui peccauit ordinatiua.
3 Hoc est ad emendationem † delinquentis à Deo data. At si tormenta reo iniuste inferuntur, hæc à Deo efficiente non sunt, tametsi à Deo deserente sint, quoniam peccato iudicis iniuste punientis Deus non assistit, quamuis bonum, ex eo per accidens præueniri possit, *S. Bonauen. in 4. distin. 20. art. 1.*
4 *q. 3.* Deus namque † omnipotens, Augustinus ait, cum summe bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse, nisi vt benefaceret etiam de malo. Meliusq; iudicauit Deus de malis bona facere, quam mala nulla permittere, cuius sententiam exponit Mag *in 1. dist. 46. §. quod vero. & seq.* dicens: Ex malis
5 quæ fiunt, bonis † accidit bonitas, id est, vtilitas, quia eminentius commendãt bona, vt magis placeant, & laudabiliora sint, dum comparantur malis, & post Magist. ibi S. Thom. *art. 4.* declarat, inquiens: Potentiam creaturæ, quæ bonum vel malum potest operari, Deus vult esse, & secundum hoc dicitur mala permittere, bonum autem, quod ex malo occasionatur. Illud Deus vult, sed melius, & plenius declarat Gregor. de Arimin. ibidem, dicens: Omnia, quæ sunt, bona vel mala sunt, si bona, illa nobis vult Deus voluntate antecedente, & ex seipso, tanquam ex prima causa, omniũ bonorum nostrorum, liberali & gratuita; si mala, vel sunt mala pœnæ, vel culpæ. Si sunt mala pœnæ, illa vult nobis Deus voluntate consequente, non ex se ipso, sed ex causa nostra, nõ enim sine causa & demerito nostro punit, sicut sine causa & merito nostro largitur. Si autem sunt mala culpæ, illa nobis neutro modo vult Deus, nec illorũ nobis est causa, quoniam nec vult nos peccare, nec facit vt peccamus, sed concedit & permittit ex libero hominis arbitrio. Hæc ille, ex quibus infertur, ꝙ peccati iudicis iniuste punientis causa non est à Deo, sed ab ipso iudice ex libero eius arbitrio, sed malum pœnæ ideo à Deo esse dicitur, quia per accidens, siue occasionaliter ex malo iudicis bonum in reo elicit Deus, nempe patientiam illius voluntariam, diuinæ se voluntati conformantem, ad imitationem saluatoris, iniuste pro nostra salute passi. Et ratio, quare malum pœnæ à Deo sit, siue mediatę per hominem iuste intelligat, vel ab homine iniuste inferri permittat. Hæc adducitur, quod non
6 semper propter peccata † Deus pœna temporali castigat, sed etiam plurib. aliis ex causis, vt ex mente August. ponit Mag. *in 4. dist. 15. circa prin. refert & sequitur Duran in 2. dist. 36. q. 3. &* 1. vt iustis ꝑ patientiam merita augeãtur, vt in Tob. cæterisq; sanctis. Secundo ad custodiam virtutum, ne superbia prępualeat. Exemplum est in D. Paulo, cui, ne magnitudo reuelationum ipsum extolleret, datus est stimulus carnis, hoc est secundum remigium

migium infirmitas corporalis. 3. ad corrigenda peccata, quemadmodũ euenit Mariæ sorori Moysis, quæ percussa est lepra. 4. ad gloriam Dei manifestandam, vt in cęco Euangelico illuminato, qui non peccauerat, nec ipse, neque parentes eius. Quinto; ad iudicium eius, quod futurum est, vt hic incipiat quod in inferno complendũ est: Alias quoque pœnarum temporalium causas adducit, Sanctus Bonauentura *in 4. distinction. 15. in dubiis litteralibus.* Multo plures congerit summa virtutum *tomo primo. de fortitudine. cap. 3.* vbi vtilitates & fructus, qui ex tribulationibus huius seculi proueniunt, vberrime commemorat.

Consolamini ergo vos, qui tormenta iuste vel iniuste sustinetis, quoniam siue sint à Deo iubente, siue à Deo permittente, ad salutem sunt animarum vestrarum, vt in patientia vestra possideatis animas vestras.

SVMMARIA.

1 *Si plures sint vnius negotiationis socii, ex contractu vnius cæteri obligantur.*

2 *Pendentia litis contra vnum ex pluribus in solidum obligatu non impedit, quo minus alii conueniri possint.*

3 *Continentia causæ diuidi non debet aduersus eundem debitorem, secus in pluribus obligatis.*

4 *Ante litem contestatam plures in solidum obligati diuersis instantiis vexari possunt, & opponere exceptionem cumulationis post lit. contest. non possunt.*

5 *Institor, exercitor, procurator obligant dominum, neque secum contrahens probat versum in vtilitatem domini.*

6 *Nisi contrahant simpliciter, vel extra commissa, tunc probanda est versio in vtilitatem domini.*

7 *Coniecturæ, ex quibus probatur versio in vtilitatem domini, hic enumerantur.*

8 *Et alia quoque coniecturæ probabiles admittuntur.*

QVÆSTIO XCII.

1 VNo ex plurib. in eadem negotiatione sociis contrahente, cæteri in solidum obligantur, quoniam † quãdo sunt plures vnius societatis vel negotiationis magistri, ꝙ vnus in ea facit, omnes facere videntur, & in solidum obligantur, actiue & passiue contrahitur, & si vni facta est credentia, cæteri non se excusant, quod non acceperint, nam quilibet de voluntate tacita vel expressa alterius gerit, & administrat, *Bal. in l. cum in Galliam. n. 2. C. si cert. pet. & post eũ Ang. & Sal. Pet. de Vbal. tract. de duob. fratrib. part. 9. n. 1 & facit doctrina Bart. in sui ratione, in l. eandem. ff. de duob. reis. & in l. si tamen plures. ff. de exer. act. quem sequuntur Alex. & Ias. in l. si vnus. in prin. ff. de*
2 *pact. Paris. cons. 93. n. 4. vol. 1.* Cumq; † plures in solidũ sunt obligati, conueniri possunt simul, vel separatim in solidũ, vel ꝓ parte eodẽ vel diuersis temporibus. Quoniã pendentia litis contra vnũ, nõ liberat aliũ, quo minus agi possit contra eũ, *l. creditor. ff. mãd. Bar. per illũ tex. in l. si duob. §. vbi duo. n. 5. ff. de duob. reis Alex. in l. hoc amplius. §. Celsus. n. 3. cum duob. seq. ff. de dam. infect.* vbi hoc procedere declarat, siue contra primum lata sit sententia, & per appellat. suspensa, siue nondum sit lata sententia, & præmissa quoq; approbat Arc. *cõs. 33. n. 2. Paul. de Cast. cõs. 391. & cons. 397. vol. 1 & plenius cæteris Io. Ronch. d. l. in duob. §. vbi duo à n. 77. vsq; ad n. 80.* Est igitur in facultate creditoris vno ex plurib. eius debitorib. sibi in solidũ obligatis conuento, aduersus alterũ experiri, vtrunq; ꝓsequendo iudiciũ, donec ab vno vel altero sit consecutus integrũ eius creditorẽ, cũ protestatione, ꝙ vnica sit solutione cõtentus, & quatenus dicitur per tex. *in l. nulli. C. de iud. & quod ibi post alios not. Alex. & Ias. idẽ Alex. cons. 65. n. 11. vol. 3.* ꝙ continẽtia causæ, seu causarũ connexitatẽ ad inuicẽ habentiũ diuidi nõ
3 debet, † neq; apud diuersos iudices tractari. Resp. ꝙ id procedit, quando vnus & idem debitor corã diuersis trahitur iudicib. sed in plurib. reis debẽdi causæ continẽtia diuidi potest ex notoria obligatione solidi, *Bart. in l. consentaneũ. n. 17. C. quomod. & quando iud. & reassumit Gallens. tract. formula Cameralis oblig. 2. par. 3. partic. q. 2.* vbi etiam habetur, ꝙ si ad tenutam bonorum debitoris creditor egerit, non prohibetur ad capturã personæ aspirare, neque si personali actione egerit ad realẽ & hypothecariam deuenire, & tam coram vno & eodẽ iudice, quam coram diuersis iudicibus, & continentia causæ di-
4 uidi non dicitur. Verum † rei sic conuenti possunt ante litem contest. opponere exceptionẽ cumulationis, & obtinere, se diuersis instantiis non vexari, sed vno libello & instantia eos conueniri. Post vero litem cum vno contestatã aliorum qui postea conueniuntur, cumulatio petita non admittitur, *Bart. d. §. vbi dico, & l. quoties. §. si credit or. vbi glo. ff. de pecul. quã ibi approbant Pau. de Cast. Alb. & Sal. & ita*
5 *quoq; deducit Roncheg. loco prox cit n. 84.* Institor, † exercitor, vel ꝓcurator obligant dominũ, absq; eo, ꝙ secum contrahens probet in vtilitatem domini versum, non. n. curiosus esse debet, ꝙ in vtilitatem domini expendatur. Quemadmodum etiã syndicus, cui à communitate mandatũ est, vt pecuniam mutuo in certam causam accipiat, pecuniã in eam causam recipiẽdo communitatẽ obligat, neq; creditor aliquid vltra quærere habet, & probare in vtilitatem ciuitatis mutuũ versum esse, *Bar. l. ciuitas. n. 7. ff. si cer. pet. sequitur ibi Ang. n. 2. Ias. n. 17.* & cũ Bar. transeunt magis communiter scribentes, vt refert
6 ibi Riminal. *n. 7.* Contrahens autem cum institore vel aliis præmissis simpliciter, non expressa causa, cui ille præponitur, vel si contrahit extra commissa, & negotiationem illi mandatam, nõ habet dominum obligatum, nisi probet, in vtilitatẽ domini conuersum, *l. 1. §. non autem omnis. ff. de exerc. & ita ibi post gl. not. Bart. Bald. Ang. & Sal. Alex. cons. 44. n. 6. vol. 2. & facit optime tex. in l. Lucius. iunctis ibi notatis ff. de exercit.* vbi Bar. Bal. & Ang. idem firmant, & est magis com. opinio, dixit Ang. *in d. l. Lucius. in finali-*
7 *bus verbis.* Coniecturæ † autem creditori incumbentes in casibus, in quibus de iure versio in vtilitatem domini debet probari, sunt quatuor, secundum gl. *d. l. Lucius.* quos ibi Alber. Bart. Bald. & Sal. enumerant. Primo rei necessitas, 2. quod accipiatur in causa, in quã commissa est potestas. 3. quod non accipiatur superflua quantitas. 4. quod subsit loci & tẽporis oportunitas, & licet quinq; requisita recenseat Alex. *d. cons. 44. vol. 2.* virtualiter tamẽ insunt quatuor supra relatis. Imo duo tamẽ sufficiunt

ciunt

ciunt ad probandum versionem. 1. necessitas rei, siue causæ, in quam contractum est. 2. quod supplementum causæ secutum est, & necessitati prouisum. *Rom d §. ciuitas. n.8. ff si cer. pet. sequitur ibi Alex. & cócordantes adducit, n.11. Iaf. n.18. & simpliciter transit Rimin. n.8. Ang. conf. vlt. nu 6. col.5. & expreßius Bald. d. l. Lucius. verf. quaro. ff. de exerc.* vbi dicit, quod probata numeratione & euentu subsecuto, præsumetur ex illa pecunia factũ esse, exemplũ adducens: Si Abbas accepit pecuniã pro inducẽdis monachis, vel pro soluendo 20. & apparent monachi induti, vel 20. soluta, præsumam, inquiunt, ex illa pecunia factũ.
8 Sed & aliæ coniecturæ probabiles † admittuntur ad probandum versionem, de qua supra gl. & scribentes *in d. l. Lucius. Riminald. in d. l. ciuitas, nu. 8. Feder. de Senis conf 119 nu. 1. circa finem.*

SVMMARIA.

1 *Confeßio extraiudicialis absente parte emißa confitenti non praiudicat.*
2 *Fallit in tribus casibus, de quibus hic.*
3 *Confeßio extraiudicialis probatur per testes singulares, quando sunt notabiles & fidedigni.*
4 *Et quando inuicem compatiuntur.*
5 *Exceptio non numerata dotis non admittitur, quando præceßit promißio dotis.*
6 *Et confeßio recepta dotis præiudicat creditoribus & hæredibus mariti.*
7 *Confeßio recepta dotis probatur, quando concurrunt indicia actualis numerationis.*
8 *Promißio simpliciter facta præsumitur, in antecedentem contractum emissa.*
9 *Numeratio simpliciter facta præsumitur in executione contractus præcedentis.*
10 *Mutuum quando in dubio præsumatur simplicium numeratione.*

QVÆSTIO XCIII.

1 CONfessio extraiudicialis absente parte emanata † regulariter confitenti nõ præiudicat, tametsi causam confessio contineat. *l. fi. ff. de interr. act. l. certum §. si quis absente. ff. de confess. Fel. in c. si cautio. n.6. de fid. instr Lanfr. in c. quoniã contra. n.35. de prob. Bertr. conf. 221. n.1. vol.3. & conf. 277. n.5. eod. vol.* & hæc communiter recipitur opinio ex fide & relatione
2 sup. citatorũ. Limitatur non procedere, † primo, quia talem facit semiplenam probationem, *Bar. & cæteri in l. admonendi ff. de iureiur. Affl. decis. 364. n.3. & 4. Marf. in rub. n.89. C. de probat.* Secundo probat ad liberationem seu ad debiti solutionẽ. Idem Marf. vbi sup *n.9.* Tertio plene probat de æquitate canonica, & confitentem obligat, eiq; plene præiudicat, *gl. in c. quoties. 1. q.7. Fel. d. c. si cautio. n.27. Lanfranc. d. c. quoniam contra. n.36 Alex. conf. 115. nu.2. vol.7. Bertr.*
3 *conf. 319. n.2. vol.1.* Et per testes † singulares extraiudicialis confessio plene probatur, quando testes singulares sunt notabiles & fidedigni, qui animũ iudicis ad fidem indubitatã adducant, tunc namq; iudex de singularitate curare non debet. *Paulus de Cast. in l. admonendi. ff. de iureiur.* subiungens, quod proterui & captiosi iudices id non admittunt, & male, quam opinionem multum exclamat Marf. *sing. 114. vulgatam, Brun. tract. de inditiis. par.1. q.1. n.6. Caccial. repet. d. l. admonendi. n.52. Soc. conf. 262. n.12. vol. 2. Dec. conf. 163. n.2. Aym. conf. 35. n.15. vol.1. Tiraq. de pœnis temperandis aut remitt. caut. 51. n.106.* Et potissim singulares testes iunguntur, † vt plene probent,
4 quando eorũ dicta se inuicẽ † compatiuntur, *Bald. l. iusiurand. & in l. testium. C. de test. & in l. de quib. ff. de leg. Idem Bal. in l.1. C. de test. & in l. vn. C. de sent. quæ pro eo quod interest, & plenius habetur conf. 95. n.16. & 17. in-*
5 *ter conf. crim. diuers. & in d. l. admonendi.* Neq; † confessioni extraiudiciali aduersatur exceptio nõ numeratæ dotis, quoniã non procedit, quando confessionẽ receptæ dotis constante matrim. emissam præcessit promissio soluẽdæ dotis, vt si dotalia instrumenta, vel aliæ probationes, ex quibus efficaciter promissio probatur, præcedunt, cessat exceptio non numeratæ dotis, etiam infra tempora illam opponendi, *Paul. de Cast. per iura & auctoritates ibi allegatas. in l.1. in finalib. verbis. ff. solut. matr.* & Moderni Perusini hanc opinionem pro canonizata habent, inquit ibid. Soc. *n.102. & tenet Fel. d. c. si cautio. n.82. Afflict. decis. 402. n 2.* vbi plene, qui etiam in fortioribus terminis à nu. 4. vsq; in fin. decisionis
6 concludit, quod quando † præcessit dotis promissio, confessio receptæ dotis præiudicat creditoribus mariti æque ac ipsi marito, & ipsius hæredib. Idemq; tenẽt Rom. *conf. 445. n.8. Ay. conf. 40. n.1. vol. 1. vbi multos citat.* Secundo limitatur non procede-
7 re, quando † indicia siue coniecturæ actualis dotis numerationis concurrerent, tunc enim confessio dotis solutionem probat, & exceptionem non numeratæ dotis excludit, veluti quãdo maritus vxori, tanquam dotatæ alimenta præstitit, *Bald. in rub. C. de priuil. dot.* Quam opinionem etsi satis sibi dubiam esse dicat Soc. *l.1. n.8 ff. sol. matr.* fatetur tamen pro ea vidisse consultum per doctissimos viros, & quamuis nõ satis eidem opinioni adhærere videatur *Felin. d. c. si cautio. n.81.* non tamen est ab ea recedendum, quia eam tenuit Dec. *conf. 536. n.10. Aym. d. conf. 40. n.4. vol 1.* vbi multos consulentes allegat, & communem refert, & ex iis resoluta apparet quæstio supra excitata. Ad præmissa quoq; faciunt, quæ habes supr. *recollect. 63. n.13. & 14.* Quæritur in-
8 super, an promissio simpliciter † & sine causa facta præsumitur in antecedentem contractum, & in eius executione emissa, *Bar. in l. triticum. n.2. per glos. ibi, quam alii sequuntur. ff. de verb. oblig. vbi Iaf. n.6.* notat, contractum vnum alium declarare, & præce-
9 dentem sequentem aperire. Pari ratione † traditio seu numeratio simpliciter facta, & nuda, à causa præsumitur facta in executione præcedentis contractus, & causam præcedentem recipit, *Roma. in l. cum quid. n.16. ff. si cert. pet. Alex. in l. Titio. n.6. & 8. ff. de verb. obligat. & confirmat quoque Rimin. in d. l. cum quid. num.17. ff. si cert. peta. & facit ad idem Ant. de Butr. conf. 61.* vbi domus conductor pecuniam locatori numeratam probat, nec constat, ex qua causa numerauerit, consuluit pecuniam potius in causam mutui solutam videri, quam in causam debitæ pensionis, cum pensionis soluendæ dies nondum venerat, si ergo venisset dies solutionis pensionis, potius in causam debiti præcedentis, quam mutui numeratio facta videretur.

Non

10 Non obſtat, quod ſi quis † dixerit, tolle pecuniam hanc, alio non expreſſo, cenſetur data animo repetendi, & mutuum præſumitur, *Bart. dict. l.cum quid. num.11. ff. ſi cert. petat. & cæteri ibi ſequuntur.* Reſpond. quod ideo ibi mutuum præſumitur, vt euitemus donationis præſumptionem, *l.cum de indebito. ff. de probat. l.campanus. ff. de oper. liber.* & eandem rationem *in d.l.nunquid.* adducunt Bart. & alii. Secundo, Bart. & reliqui ibi dicunt, cõſtito de numeratione mutuum in debito præſumẽdum eſſe, ſed addunt inprimis ea, quæ præceſſerunt, attendenda eſſe, & ad coniecturas recurrendum, & id quoque quod veriſimilius eſt, inſpiciendum eſſe, tradit Ioan. de Imol. *dict. l. à Titio. num. 3.* & quod mutuum tantum præſumitur, quando nullus alius contractus numerationem præcedit, dicit Roman. *d.l.cum quid. nu.16. ff. ſi cert. pet.*

SVMMARIA.

1 *Confeſſio debiti poſt oblatum libellum conteſtat. litis operatur.*
2 *Reus poſt oblatum libellum debitum confeſſus in expenſis non condemnatur.*
3 *Reus citatus ſi debitum confitetur, ſententia diffinitiua non fertur.*
4 *Sed fieri debet præceptum de non ſoluendo cum termino decem dierum.*
5 *Ante oblatum libellũ nec diffinitiua ſententia fertur, neq; interlocutoria vim diffinitiuæ habens.*
6 *Niſi iudex ſtatuat reo terminum ad dicendum cauſam, quare confeſſio exequi non dicatur.*

QVÆSTIO XCIV.

1 SI reus debitum † confitetur poſt oblatum libellum, huiuſmodi confeſſio vim conteſtationis litis habet, ſicuti negatio ipſa haberet, & ſententia diffinitiua fertur, Bar. & ante eum Odofr. *in l. ſi debitori. ff. de iud.* vbi Alb. Ang. & Paul. idem tenent, & voluit quoq; gloſſ. final. *in fi. in l.1. C. de lit. conteſt.* quam ibi Bart. Bal. & Paul. ſequuntur. Alex. *conſ.50. n.11. vol.2.* quod procedere declarant, quando confeſſio fit ſimpliciter, ſecus autẽ eſſe, quando confitens debitum declararet, & proteſtaretur, quod non animo litem conteſtandi cõfitetur. Atq; reus poſt latum ſibi libellũ confitens debitũ, & offerẽs
2 ſe paratũ ſoluere, † non debet in expenſis condemnari, ſi extraiudicialiter antea requiſitus nõ fuerit, ſecus vero ſi extraiudicialiter primo interpellatus fuerit, *Cepol. caut. 84. incip. in libellis. ſequitur Are. in §. ſic itaq;. inſt. de act. & alia de qui. ibi.* Sin autẽ con-
3 feſſio debiti à reo fit ante † exhibitam petitionem, vt quia citatus cõparens non vult recipere libellũ. ſed debitorem ſe eſſe confitetur, & ad ſoluendum dilationẽ petit, tunc ſententia diffinitiua rei condemnatoria ferri non poteſt, quia vbi non eſt iudicium, quod ex iudice, actore & reo conſtat, ibi eſſe non poteſt diffinitiua ſententia. *Paul. de Caſt. d. l. ſi debitori. num.20. Fel. in rub. n.6. de re iud.* Sed vigore confeſſionis fit præceptum de ſoluendo cum ter-
4 mino 10. dierum, † vt eſt caſus *in d. l. ſi debitori.* & ita tex. illum ſcribentes omnes ſupra citati ſumunt & intelligunt. Sequitur ergo, quod ſicuti ante libellum oblatum ſententiæ diffinitiuæ locus eſſe non poteſt, quod nec etiam interlocutoriæ habẽti vim diffinitiuæ locus fieri poterit per doctrinam *Paul. de Caſt. d. l. ſi debitori. n.2. & Fel. d. rubr. n.6. de re iud. & facit Bal. d. l.1. n.11. in fi. vbi & Paul. de Caſt. n.12. C. de lit. conteſt.* dum dicit Bald. regula eſt, quod vbicunque lis conteſtatur, ibi diffinitiua ſperatur, ergo vbi lis non conteſtatur, nec diffinitiuæ ſpes eſſe poteſt, neque interlocutoriæ vim diffinitiuæ habenti, vt expreſſe firmat Felin. *in c. quærenti. n.9. de off. deleg. Rip. in l. quod iuſſit. num.3. & 4. ff. de re iud. Dec. in c. cum ceſſante. n.13. de appell.* Verum hoc reſtringitur pro-
6 cedere, † quando cauſa cognita poſt confeſſionem debiti præceptum de ſoluendo emanauit, vt quia ſtatim audita confeſſione iudex non præcepit, vt ſoluat, tunc tale præceptum non poteſt interlocutoria dici, vim diffinitiuæ habens, ſi vero audita confeſſione iudex reo terminum ſtatuit ad dicendum cauſam, quare non debeat fieri præceptum, & cõfeſſio executioni mandari, tũc lapſo termino ſi fiat præceptum, cauſa cognita fieri dicitur, & eſt interlocutoria vim diffinitiuæ habens, *Bar. in l. non fatetur. n.5. ff. de confeſſ. Franc. c. cum ceſſante. n.10. de appell. Dec. ibid. n.13. Felin. in d. rub. n.5. de re iud. Marant. in ſuo ſpecul. in 2. par. 6. part. principalis. nu. 27.* præmiſſa quoque comprobat Spec *tit. de appell. §. ſuper quibus. n.12.* quem ſequitur Bart. *in l. creditor. §. iuſſus. in fin. ff. de appell.* & ibi expreſſe firmant Alberic. Ang. & Imo. & idem quoque, quod præceptum de ſoluendo ſit interlocutoria mera, voluit Aym. *conſ.182. numer.1. volum.1.*

SVMMARIA.

1 *Offendens bannitum, qui pro non bannito habetur, pœna ordinaria tenetur.*
2 *Offendens non bannitum, qui pro bannito habetur, excuſatur à pœna.*
3 *Opinio veritati præualet in delictis.*
4 *Titio Ioannis bannito, qui Sempronium occidit, quem putauit eſſe filium Ioannis, excuſatur, quando iuſta ſic credenda cauſa concurrit.*
5 *Ignorantia prodeſt ad euitandum pœnam.*
6 *Fama publica excuſat etiam à culpa.*
7 *Naturaliter prohibitum faciens, id ipſum diligenter inueſtigare tenetur.*
8 *Carcerato de carcerib. aufugẽte comitarięſis tenetur.*
9 *Claues recipiens cuſtodiam recipere non videtur, niſi ei ſit proteſtatum.*
10 *Caſus fortuitus, quem culpa non præcedit, excuſat.*
11 *Qui facit id, quod alii diligentes faciunt, excuſatur à culpa.*

QVÆSTIO XCV.

1 OCcidens bannitum, qui † publica opinione & fama pro non bannito habetur, pœna delicti ordinaria puniri debet, quaſi non bannitum offenderit, vt conſulendo tenuit Oldr. quem allegat Nellus de S. Geminiano *tract. de bannitis. 3. part. 2. temp. q.84. Marſ. in pract. §. aggredior. n.34. & ſequent. Carrer. in pract. §. circa. n.218.* Econtra vero non ban-
2 nitum † offendens, qui publice pro bannito creditur, pœnam aliquam nõ incurrit, ſed magis excuſatur à delicto, quoniam ſi publica credulitas & opinio veritati præualet, vt delictũ inducat, multo ma

tō magis veritati prævalere debet, vt delictum excuset, quia fortior est ratio, quæ pœnam excludit, *Ang. in l. absentem. ff. de pœn. & l. fauorabiliores. ff. de reg. iur.* Quodq; opinio in delictis veritati prævaleat,
3 vbi de vitāda pœna agitur, † si iusta causa concurrit, & tenet Bald. *in l. si quis seruo. n. 1. C. de furt. sequitur Alex. in add. ad Bart. in l. diuus. ff. de sicar. Aret. in l. is qui putat. n. 5. ff. de acq. hered.* & consuluit in similib. terminis Cepol. *cons. crimina. 7. n. 7. Aym. cons. 20. n. 8. vol. 1. & cons. 88. n. 14. & seq. eo vol. multis; cōprobat exemplis Marsi. d. §. aggredior. n. 34.* & optime faciunt rationes, quibus Oldr. in loco præcit. mouetur, dum dicit, ꝙ habitus in cōmuni cōtrarius veritati tollit priuilegiū, & etiā ius commune, multo fortius tollit pœnā. Igitur habitus publice ꝓ bannito, quanquā nō sit bannitus, perdit priuilegiū seu ius cōmune, ne possit offendi. Accedit altera eiusd. Oldr. ratio, dum dicit, quod sicut substantia veritatis actum reddit illicitū, ita com. opinio, quamuis sit veritati contraria, cōfirmat vltima eius ratio, quod publicus error facit ius, & immutat aliquando statum
4 hominis. Eademq; † sententia alio simili cōprobatur, quod adducit Nell. de S. Geminia. *d. tract. de bannitis. 2. part. 2. temp. quæst. 26.* & plenius reassumit Blanc. *in pract. crim. vers. ignorantia. n. 193. Ias. cons. 133. nu. 1. in fi. vol. 1.* vbi habetur, quod Titio Ioannis existente bannito, si quis Semproniū occiderit, quem probat esse Titium Ioannis excusatur etiam à culpa, quando habuit iustā causam sic credendi, quia sic publice tenebatur, quod occisus esset Titius
5 Ioannis. Facit, quod † ignorantia prodest, & ignorantem excusat ad euitandam pœnam, Bartol. per illum tex. *in l. genero. ff. de his qui notantur infamia,* & post eum sequuntur ibi Bald. Alber. Ang. & Paul. quodque probabilis ignorantia in hoc casu excusat, tenent pleriq; alii, quos adducit Dec. *in c. quæ in Ecclesiarum. n. 65. de constit. & hoc est quod in d. l. genero, inquiunt,* verum esse, quando ignorantia est iusta, nec culpam admixtam habet, vt declarant ibi Bar. & Ang. *& in l. qui cum alio contrahit. Dec. & Cagnol. ff. de reg. iur. & Blanc. vbi supr. proxime. Alex. cons. 65. n. 12.*
6 *vol. 3.* Rumor † autem & publica fama est iusta causa aliquid credendi, & excusat etiam à culpa, *Bart. in l. pactum eius in prin. ff. de hered. inst. Alex. d. cons. 65. n. 8. & num. 11. vol. 3.* & in terminis casum hunc decidit Carrer. *in pract. in §. circa. nu. 205.* vbi allegat Arnon. idem tenentem. Neq; saltem ii carcerati tanquam
7 culposi † puniri debent, eo quod rem naturaliter prohibitam perpetrando in culpa fuisse videntur, non inuestigando diligenter occisi conditionem, per ea, quæ allegat Ias. *in l 4. § condemnatum. ff. de re iud. Dec. in l. qui cum alio. ff. de reg. iur. Tiraq. in l. si vnquā. gl. reuertatur. n. 353.* id nempe procedit cessante publica fama, sed ea passim & vbiq; vigente, etiamsi à culpa immunes esse dicuntur, & absoluendi per
8 superius adducta. Quo vero ad eum, qui † de carceribus exceptus est, rector loci non tenetur, sed tantum carcerum custos, quando à publico deputatus est, *Bald. in l. obseruare. §. proficisci. n. 2. ff. de of. procons. & lega.* Potestasq; claues † recipiendo à carce-
9 rum custode sponte dante, nō videtur cust[illegible]m, eiusq; periculū in se suscepisse, custodem[illegible] liberatum esse, *arg. not. per gl. in l. fi. §. 1. gl. ite si prædixerit. ff. naut. caup. stab.* vbi per traditionem clauiū hospiti simpliciter factā à caupona, vel stabular. hospes non suscipit in se periculum merciū inuectarum, nisi in receptione clauium sit ei à caupona protestatum, quod suo periculo custodia rerum esset, & ita tenet ibidem Bart. & plenius comprobant Odofr. & Alb. post alios ibi relatos, & respondet Alber. *ad l. clauibus. ff. de contrah. empt.* quod ideo clauium traditio à venditore facta, periculum in emptorem transfert, quoniam aliud non potest operari clauium receptio, quam custodiam rerum atque periculū. Primo esto, quod custodia in ipsum
10 Prætorem † translata fuisset, non tamen alicuius negligentiæ reus esse dicitur, cum fortuito casu, qui præuideri non poterat, & quem nulla culpa præcessit, de carceribus reus derobatus fuerit, merito nihil est, quod domino Prætori possit ascribi, per text. *in l. milites. & d. l. fin. de cust. & exhib. rerum. Bonifacius de Vitalinis de priuatis carceribus. nu. 7. & 16. Cataldinus de Viso cons. 22. tom. 2. cons. crim. diuers.* qui sane casus derobationis carcerati satis concludenter probatur ex iis quæ in processu leguntur, si iudici arbitraria sit huiusmodi probatio, vt per *Alex. in l. non exigimus. § quod diximus. nu 1 ff si quis caut. & cons. 53. n. 3. volu. 2.* & ad probationem clandestini actus sufficiunt probationes per coniecturas, ad quod omnino legatur cons. Alex. per tot. proxime citatum, vbi notabiliter scribit in terminis, & hæc omnia ibi considerata huic casui conueniunt. Sed
11 neq; † etiam ipse carcerum custos aliqua culpa seu negligentia notari potest, quoniam diligēter carceratos, Commentariensis custodire dicitur, qui in arctiori carcere captum declinat, in quo rei de similibus vel grauiorib. criminibus imputati custodiri solent, & qui communi opinione pro magis tuto, & fido carcere habetur, & in quo alii custodes, qui diligentes habebantur, custodire consueuerunt, nam qui obseruat, quod alii eiusdem professionis diligentes habiti obseruare solent excusatur à culpa, *Aret. cons. 38. n. 2. vers. secundo responde,* vbi iura allegat, Gram. *vot. 29. n. 14. in fi. & plenius Paris de Put. de syndicatu. §. an si plures carcerati. n. 13. in fin. cum duobus sequentibus,* vbi hoc dictum comprobat, quod custodia secundum morem ciuitatis facienda est, & officiales consuetudines locorū obseruare in huiusmodi debent, nec est in culpa, qui facit id, quod communiter consueuit fieri, atque etiam in materia præmissorum, facit Ias. *cons. 27. per totum. vol. 4.*

SVMMARIVM.

1. *Banniti ob publicā vtilitatem impune possunt offendi.*
2. *Præmium proponere licet bannitos interficienti.*
3. *Qui ex permissione legis ciuilis occidit, contra præceptum Decalogi facit.*
4. *Bannitum occidens ad bonum publicum, licite facit.*
5. *Et qui auctoritate principis interficit, non peccat.*
6. *Dummodo Zelo iustitiæ faciat, & non propter odium ad vindictam.*
7. *Princeps non dispensat in iis quæ sunt de iure naturali in articulis fidei & in sacramentis nouæ legis.*
8. *Ecclesia pœnam sanguinis non irrogat.*

9 Gla-

9 *Gladium materialem quomodo ecclesia non habeat.*

10 *Banniti occisor propter spem taleæ consequẽdæ quando peccat vel non.*

QVÆSTIO XCVI.

AD materiam statutorum seu bullarum summorum Pontificum disponentium bannitos impune offendi posse pleno stilo scribunt Doctores, *in l. si plagii, ff. de verbo obligationibus, & in cap.*
1 *quæ in ecclesiarum, de constitut.* dicentes valere † statuta huiusmodi, ob publicam vtilitatem ad conseruandam quietem bonorum, quam flagitiosi homines turbare solent, prout ita tenent *in dicta l. si plagii. Alex. Ias. & Ripa post alios ab eis citatos, & in dicto cons. quæ in Ecclesiarum. Feli. Decius & alii.*

2 Imo licet etiam proponere † præmium bannitos interficienti, per ea, quæ adducunt præallegati omnes, & idem tenet Decius post Abbatem *in capitulo dilecti de exceptionibus n. 37.* Limitatur tamen non procedere in pluribus casibus enumeratis à Decio atque Felino in supra allegato capitulo *quæ in ecclesiarum*, quos ex professo omitto, sed ad scribentes ibi te remitto.

Data igitur statutorum validitate in foro fori occurrit notabilis quæstio, an in foro poli liceat occidere bannitum. Et videtur dicendum quod non, ex pluribus, & primo per glos. *in cap. inter hæc 33. quæst. 2.* quæ tenet, eum qui autoritate iuris ciuilis occidit, contra præceptum Domini facit de
3 quo in decalogo: Non occides. A quo solus iudex excipitur à Canone, vt impune occidere possit, ergo alii qui legis ciuilis licentia freti bannitos occidunt, & si à pæna legali excusantur, à peccato non sunt immunes.

Secundo lex ciuilis permittit marito vxorem in adulterio deprehensam occidere, at vero de iure diuino atque canonico prohibitum est hoc facere, sed potius debet illam vir eius corrigere, vt de adultera euangelica legimus, quam dominus impunitam dimisit, idcirco peccat propriæ coniugis interfector, tametsi ius ciuile permittat, quia contra ius diuinum atque canonicum facit, sicuti hæc notant *in 4 sent. distinct. 37. S. Thom. S. Bona. S. Gab. Biel. & reliq.* Quapropter sumpto argumento à simili sequitur quod qui bannitum interfecit ex permissione iuris ciuilis, peccatum incurrit contra præceptum diuinum faciens. Tertio hoc ipsum probatur auctoritate Scoti in supra allegat. sententiarum quarto, *distin. 15. q. 3. vers. ad propositum*, vbi ait, lex non est iusta nisi concordet legi diuinæ, ideo nulla lex positiua constituens hominem occidendum iusta est, præterquã in casibus, quos Deus excipit, vt habetur exodi *c. 21. & 22.* Non igitur licet bannitum occidere, quia Deus non excipit bannitum à præcepto non occides. In contrarium facit D. Thom. sententia, qui *in 2. q. 64. art. 3.* quærit, an liceat priuato malefactorem occidere, respondet, quod licet in quantum ordinatur ad salutem totius communitatis, quæ committitur illi, qui curam communitatis habet, quemadmodũ ad medicum pertinet præcidere membrum putridum, Principi vero commissa est cura communis boni, Ideo ei soli licet malefactorem occidere, & iis qui illius auctoritate faciunt, sicut miles interficit hostem auctoritate principis, & minister latronem auctoritate iudicis, ex quib. infertur, quod licitum est bannitũ occidere auctoritate principis singulis priuatis impartita, quod absque peccato licet, quia vt minister principis & iustitiæ faciens non peccat. Secundo hoc ipsum comprobatur à canone *in cap. cum homo 23. q. 5. & melius in c. si homicid. ead. cau. & q.* vbi expressim dicitur, aliquando quis occidere potest sine peccato, vt miles hostem, & iudex vel minister eius nocentem, ad idemq; est *cap. qui mal. ead. caus. & q.* vbi dicitur, qui malos percutit potentiam habens Dei minister est, quocirca sumus in claris citra peccatum bannitum occidi posse stante statuto vel principis bannimento ad hoc auctoritatem concedente. Declaratur † tamen sententia 4
hæc vera esse, quando quis bannitum interfecit Zelo iustitiæ, & ad bonum commune, at si propter odium, quod erga bannitũ habet, & ad vindictam propriam explendam secus est. Non enim licet vindictam suam prosequi citra peccatum dicente Domino, *mihi vindicta & ego retribuam*, & hoc magistraliter tradit S. Thom. *2. 2. q. 108. art. 1.* dicẽs si vindicantis intentio fertur principaliter ad malũ illius de quo vindictã sumit & ibi quiescat, est omnino illicitum, quia delectari in malo alterius pertinet ad odium, quod caritati repugnat, qua omnes homines diligere debemus, si vero intentio fertur principaliter ad aliquod bonum, ad quod peruenitur per pœnã peccatis, puta ad quietem aliorũ, & ad iustitiæ conseruationem & Dei honorẽ, potest esse vindicta licita debitis circumstantiis seruatis. Hæc ille, & idẽ dicitur *in c. officia. & in d. c. cum homo in summa 23 q. 5.* quare interfector banniti in foro conscientiæ peccati reus non est, quando iustitiæ zelo facit. At si odio ad vindictã suam accedit, peccatum committit, tametsi in foro exteriori à pœna temporali excusetur, quia lege permittẽte facit, *l. grec. C. de adult.* vbi Bald. hoc not. & alii plures hanc distinctionem sequuntur, quos refert & sequitur Felin. *in d. c. qui in ecclesiarum, n. 12. 13 & 14. & Dec. quoque ibidem n. 55. post Alex. in d. l. si plagii, ff. de verborum obligationib.* qui hanc magis communem appellat. Non obstat quod lex ciuilis non liberat à peccato maritum, qui propriam coniugem adulteram interficit, vel patrẽ filiam, quoniam S. Dei ecclesia legib. non constringitur humanis, inquit textus *in c. interfect. cum seq. 33. q. 2.* Secus in eo qui bannitum interimit zelo iustitiæ auctoritate principis, qua tunc vti minister Dei facit, per ea quæ superius ad hoc comprobãdum fuerunt adducta. Aliam responsionẽ adducit Angellic. *in verb. homicidium 1. n. 6.* ex mente Ioann. Andreæ ibi citati, quod aliud est, quando lex permittit non puniendo, vt in occisione adulteri, & tũc nõ licet sine mortali peccato, secus quãdo lex præcipit occisionẽ, vt quãdo diffidat bannitũ, quem si quis occidat auctoritate legis non peccat, quia vt minister iustitiæ facit Principe sic iubente.

Et si dicas præcepta decalogi nõ sunt dispẽsabilia ideo

ideo princeps in his quæ Deus prohibuit dispensandi auctoritatem non habet, inquit enim sanctus Thomas *quolibet 4. quæstione octaua. articulo 73.* quæ pertinent ad determinationem humanorum iudiciorum vel ad determinationem diuini cultus libere permisit Christus Prælatis ecclesiæ & Principibus Christianis populi determinanda, in solis vero iis quæ sunt de lege naturæ in articulis fidei & Sacramentis nouæ legis dispensare non potest, & idem habetur *in cap. sunt quidam. vigesimaquinta quæstione prima.* Ad quæ responsio sumitur ex sancto Bonauentura *in 4. distinctionum 38. articulo.* Secundo dum ait dispensatio, prout est iuris relaxatio, Papa non dispensat in his, quæ sunt de iure diuino vel naturali, sed prout est iuris declaratio hoc pertinet ad Papam, etiam in his quæ sunt de iure diuino vel naturali. Quocirca bullæ summorum pontificum non tollunt ius diuinum, sed illud declarant atque limitant, non habere locum quando præcepti diuini obseruatio vergeret in detrimentum salutis alienæ, quod eueniret si banniti non extirparentur, & sic potius contra mentem præcepti diuini fieret, ad quod facit quod dixit Asten. *libro primo. articulo tertio. Art. 5.* Dei præceptum *non occides* intelligitur secundum intentionem prohibentis, nempe ne fiat occisio sine caussa rationabili.

8 At † si dicatur, quicquid sit de lege veteri, lex euangelica pœnam sanguinis non habet, gladio enim spirituali non materiali vtitur, eo quod Dominus Petrum reprehendit, qui Malcho auriculam amputauit, dicens: *Pone gladium tuum in vaginam.* Et habetur *in dicto cap. interfectores. tertia quæstione secunda.* vbi dicitur ecclesiastica disciplina spirituali gladio non materiali criminosos ferre, iubet, & cap. sequenti: Sancta Dei Ecclesia gladium non habet, nisi spiritualem, quo non occidit sed viuificat.

9 Respondetur admittendo contrarium vti † verum, quod ecclesia gladium matrimoniale non habet quo ad vsum, secus quo ad natum, etenim Imperator & reliqui seculares principes in ministerium iustitiæ dantur à papa, cui dum fidelitatem & obedientiam iurant, auctoritatem gladii exercendi recipiunt, & tunc innuit illis pontifex, vt gladio vtantur ad vindictam malorum, probatur hoc auctoritate diui Bernardi Eugenio Papæ sic scribentis: gladium qui tuum esse negat non satis attendere videtur verbum Domini dicentis: *Conuerte gladium tuum in vaginam.* Tuus ergo gladius euaginandus est ad tuum imperium, alioqui si nullo modo ad se pertineret dicentibus apostolis: *ecce gladii duo hic.* non respondisset Dominus satis est, referunt & sequuntur S. Bonauentura *d. distinct. 37. dubio 4.* Iohannes à turre cremata *in dict. cap. inter hæc. circa finem 33. quæstion. 2.* idem in summa *23. quæst. quinta.* vbi plene Beatus Antoninus *parte 3. titulo 22. cap. tertio. §. 7.* & per hæc patet non obstare ea quæ superius in contrarium fuerunt adducta. Conclusione igitur supra firmata vera existente, quod bannitus impune potest offendi, tam in foro fori quam etiam in foro poli, quando zelo iustitiæ ad communem vtilitatem quis faciat.

10 Quæritur † quid si quis bannitum occidat, vt præmium siue taleam occisori publice vel priuatim promissam lucrifaciat, an licite citra peccatum faciat? Respondeo quod mortaliter peccat, quia non bono zelo facit, neque amore iustitiæ sed pecuniæ cupiditate, cuius ergo finis malus est, ipsum quoque malum est, atque idipsum probat Angelica *in supra citato loco num. 4.* & Siluester ibidem *n. 5. vers. tertium.* & Præpositus *in c. si quis viduã. quinquagesima distinctione.* dicentes quod iudex qui malefactorem occidit ex auaritia seu lucro, tametsi iuste occidat, mortaliter peccat, quia corruptam intentionem habet, facit simile quod Canonicus qui vadit ad ecclesiã principaliter propter distributiones, peccat & mentalem simoniam committit, *glossa in c. 1. de clericis non residentibus in 6.* Ex quibus ad occisores bannitorum Argumentum sumi potest, quod mortaliter peccant qui principaliter lucri cupiditate adducti id faciunt, alias non facturi, at si principaliter zelo iustitiæ ad bonum publicum inducantur, non peccant, cum etiam cessante præmio idipsum facerent.

SVMMARIA.

1 *Restitutio in integrum aduersus sententiam præueniẽdo petita suspendit executionem sententiæ.*

2 *Nisi contra petentem restit. extaret præsumptio malitiæ.*

3 *Vel nisi euidens sit calumnia restitutionẽ petẽtis, quia tunc sine cautione sententia est exequenda.*

4 *Restitutio in integrum aduersus sententiam incidenter petita non suspendit executionem, nisi probationes promptæ sint.*

5 *Sed et si probationes incontinenti offerantur, si extat præsumptio malitiæ executio non differtur.*

6 *Præsumptio malitiæ probatur ex coniecturis arbitrio iudicis.*

6 *Malitiæ præsumptiones plures, & vrgentes esse debẽt.*

8 *Restitutio in integrum à Principe concessa suspendit sententiæ executionem.*

9 *Quibus casibus in executione sententiæ supersederi debet, eisdem in executione publici instrumenti supersedetur.*

QVÆSTIO XCVII.

1 RESTITUTIO in integrum aduersus † sententiam petita principaliter, seu per modum actionis, & præuentionis ante petitam sententiæ executionem, sententiæ ipsius suspendit executionem, siue à petente restitutionẽ in integrum, probatio incontinenti offertur, siue altiorem petita restitutio requirat indaginem, causa enim in integrum restitutionis † regulariter sententiæ executionem suspendit sicut appellatio, *l. vnica. Cod. in integrum restitutio. postul. leg. si causa cognita. Cod. de transact.* & vtrobique scribentes notant. *l. 4. §. condemnatum. ff. de re iud. vbi Alex. n. 26. Ripa num. 30.* dicentes communiter ita teneri, *Imol. in l. qui à latronib. ff. de testam. Benedic. de Barzis tract. de libellis guarentigiatis parte vltima, quæst. 21. Alex. cons. 223. num. 6. volum. 6. Paris. cons.*

L 100.

100.numer.80.vol.primo.vbi communis.Capic.decis.53.nu.
2 1.Affl.decis.356.num.3. Limitatur † non procedere, quando contra petentem in integrum restitutionem vigeret præsumptio malitiæ, & quod caussa differendi, & subterfugiendi restitutio petatur, tunc enim restitutio executionem nō suspendit, sed ab eo qui sentētiam obtinuit pręstita cautione de restituēdo in casum succumbentiæ rē seu quātitatem petitam, sententia executioni mandatur, c.suscitata de rest.in integ. Bart. Bal.Ang. Salic. & alii in d.l.vnica. C.in integr. restit.postul. Butrius, Abb.Imol.& Ioannes de Anania in d c.suscitata, vbi Imol. & Anania dicunt, q cōis est sententia, & ita etiā tenent Benedictus de Barzis loco proxime citato, & Ias.d.§.condemnatum, & ibi Ripa n.3.in fine Affl.d.decis.356.n.3.& 6.Alex.d.conf.223. Belonus Casalensis cōs. 18.n.23. Est tamen in hoc cauendum à Boerio qui decis.65.n.7.tenuit, quod si extaret præsumptio malitiæ restitutionem in integrum petentis, exequutio sententiæ fieret absque cautione aliqua. Quoniam contra casum d.c.suscitata loquitur, neq; ab eo allegata eius intentionem probant, & quamuis hoc ipsum teneat Corn.cons.ibi allegato, ipse quoq;
3 sine lege loquutus est. Attamen Boerium saluando dicas, quod quando calumnia seu temeritas est euidens, & notoria, sententiæ executio cōceditur absq; aliqua cautione, si vero temeritas restitutionem petentis est velata, & dubia, tunc cautio de restituendo præstatur ab obtinente executionem sententiæ, ita multorum firmat auctoritatib. Vitalis de Gābanis tract.clausularū, clausula nil nouari in integ.rest.penden. Sin autem restitutio in integrum
4 petitur † incidenter, seu in forma exceptionis post executionē sententiæ petitam, regulariter executio nō differtur, sed sententia debitæ mandaē executioni, fallit enim qn̄ probationes restitutionē in integrum petentis promptæ sunt, & in continenti offerunt, quia tunc in executione sententię supersederi debet, Benedict' de Barzis d.tract.de libell.guarentig.q.21.circa medium. Ant.de Cannario tract. de execut.instrument.q.21.in princ.Bart. d.§. condemnatum, & expreßius ibi Ripa n.30.& quando incontinēti
5 probatio fieri dicatur habes infra. At † si præsumptio malitiæ vigeat contra incidenter petentem in integrum restitutionem, tametsi probationes in continenti offerantur, sententia debitæ mandatur executioni, etiam absq; cautione de restituendo in casum succumbentiæ, Ant.de Butr.d.c.suscitata.n.15.& n.18.& ibidem Abb.n.8. Imol. d.§. condemnatum vers.circa secundum.vbi Ripa nu.14. Ias.n.9. dicens hoc à nemine impugnatum esse, licet ipse impugnare nitatur, Gambanus in loco proxime citato
6 n.6. Præsumptio † autem militiæ contra petentē restitutionem siue principaliter, siue incidenter probatur ex probabilibus circumstantiis, Imol.d.c. suscitata n.13.& ibi Io. de Anania in princ. & dixit Bald. d.l.vnica.C.in integ.restit.postul. quod id ex qualitate causæ colligitur, vbi Salic.dixit hoc in iudicis resi-
7 dere arbitrio. Nec † tamen quælibet præsumptio malitiæ iudicantis animum mouere debet, sed præsumptiones plures esse debent, & vrgentes, ac vehementes, prout dicit tex. in d.c.suscitata.& ita notat ibi Ant.de Butrio, Bald. & Abb. & melius Ripa in dict.§.condemnatum nu.30.Ias.num 14.& facit Felin.in c.cum causam n.5. de probatio. Et est quoque
8 notandum, quod † causa in integrum restitutionis per rescriptum principis pendente aduersus rē iudicatam, vt si conceditur restitutio ad appellandum, post transitum in rem iudicatam, executio sententiæ interim fieri non potest, quinimo executione facta reuocari illa per viam attentati deberet, postquam enim Princeps causam restitutionis in integrum commisit, totum causæ principalis negotiū ad se aduocasse videtur, & interim nihil potest innouari, & facilius restitutio ad appellandum conceditur quam aduersus sententiā, Rota decis.51. de appell in nouis.& secundum impressionem antiquā decis.379.Cassad.decis.1.n 5. vt lite pēdente, qui dicit hoc esse in obseruantia, quamuis alias contrariū voluerint domini de Rota decis.62. & secundū antiquam impressionem 446. eo.tit. de appell.quos sequitur Butr.& Imol. d.c.suscitata, & primam opinionem, de qua in d.decis. quod interim nihil possit innouari, nec executio concedi, probat Ripa d.§.condemnatum n.30. Abb.in d.c.suscitata n.9. Anton.de Canario.d. tract. de executio. instr. q.21.
9 Et † quæ de restitutione aduersus sententiam supra dicta fuere, procedāt etiam in restitutione aduersus instrumentum guarentigiatum, vel alias publicum, & executionē paratam habens, secundum Benedictum de Barzis, vbi supra Antonium de Cannario d.tract.de execut.instr. q.21.& alibi sæpe per discursum, & probat Bald.d.l.vnica.Cod.in integ. restit.postul.imo magis in executione instrumenti quam sententiæ supersederi debet, cum executionem publici instrumenti, nullum præcesserit iuditium, per ea quæ allegat Alex. in dict.l.4.§. condemnatum n.10.

SVMMARIA.

1 Confeßio recepta dotis à marito constante matrimonio emissa, tamquam suspecta ei non nocet.
2 Minus nocet creditoribus mariti, & tertiis possessoribus bonorum illius.
3 Et etiam multo minus nocet, quando renunciatum est exceptioni non numeratæ dotis.
4 Iuramentum assertiuum, seu de præterito non præiudicat, quin maritus, & creditores poßint opponere exceptionem simulationis dotis.
5 Licet alii teneant huiusmodi iuramentum excludere exceptionem simulationis.
6 Iuramentū promissoriū seu de futuro, maritum iurātem obligat, nec contrauenire potest.
7 Confeßio recepta dotis constante matrimonio emanata, marito & eius hæredibus præiudicat.
8 Sed & mariti creditoribus anterioribus præiudicat confeßio.
9 Siue sciuerint, siue ignorauerint creditores.
10 Imo etiam futuris creditoribus confeßio recepta dotis nocet, nisi fraudis coniectura concurrant.
11 Fraudis præsumptiones hic enumerantur.
12 Quę in arbitrio iudicis resident.
13 Confeßio recepta dotis præiudicat, quando concurrunt inditia numerationis dotis.

14 In-

14 *Inditium numerationis dotis est, quando vir diu alimenta praestat uxori.*
15 *Vel etiam quando ignobilis nobilem, vel senex iuuenem ducit vxorem.*

QVAESTIO XCVIII.

1 Confessio receptæ dotis à marito constante matrimonio emanata in dubio animo donandi facta præsumitur, & in fraudem legis donationem prohibentis inter virum & vxorem, idcirco non valet, neque marito, tamque à iure suspecta praeiudicat, *Soc. in l. 1. n. 101. ff. solut. matrim. Aretin. in §. fuerat vbi plene n. 13. inst. de action. Soc. cons. 61. nu. 3. vol. 1. Gozad. cons. 28. nu. 22. Bolognin cons. 61. in prin.* qui multos adducit, *Ruin. cons. 130. n. 1. vol. 1. & cons. 154. n. 3. & seq. vol. 5. Paris. cons. 62. n 5. vol. 1. Bertrand. cons. 133. n. 1. vol. 3. parte 1. Nicolaus Bellon. Casalensis, cons. 47. & 48.* & fere omnes præcitati communem hanc sententiam esse referunt, & hæc procedant, quo ad maritum, & eius hæredes. Quo vero ad Creditores, & tertios possessores bonorum mariti, minus confessio dotis receptæ constante matrim. emanata eis præiudicat, neq; habet priuilegia veræ dotis, tã contra anteriores, q̃ etiam posteriores, causam tamẽ onerosam à marito habentes, quasi ꝙ ad fraudandum eos emissa fuerint, *Soc. d. l. 1. nu. 87. ff. solut. matrim.* vbi cõmunis. Ruin. *cons. 137. per totum. vol. 4. Tiraq. de retract. cõuentional: §. 4. Glos. 6. n. 14.* vbi multos ad id allegat, *Bertran. cons. 107. n. 5. vol. 3.* Declarat

3 autẽ † id multo magis procedere, ꝙ confessio non præiudicat Creditorib. & tertiis possessoribus, qñ renũtiatum est à marito exceptioni nõ numeratæ dotis, *Soc. in d. l. 1. n. 100. & 101. in fin.* dicens ita pluries consultum vidisse, & se quoq; consuluisse, *Ruin d. cons. 130. n. 1. vol. 1. & cons. 154. vol 5. Alex. plene comprobat cons. 142. in prin. vol. 5. vbi sub n. 4. dixit*, hanc conclusionem, tanq̃ verã, & magis cõmunem sum semper solitus sequi legendo, & consulendo, idem etiam voluit Gozad. *cons. 28. n. 21. Ias. cons. 32. qui communem attestatur vol. 3. Bellon. Casalen. cons. 47. & 48.* qui & communẽ refert, imo etiã quãdo iuramentum

4 interueniret in instrumento dotali, † in quo maritus confitendo dotẽ sibi solutam iuraret omnia & singula in instrumẽto contenta fuisse, & esse vera iuramentũ huiusmodi assertiuum, & de præterito nõ validat confessionẽ mariti, tamq; simulatã, & possunt tã marit⁹ q̃ tertii possessores seu creditores simulationis exceptionem opponere, nec propterea maritus periurii reus argui potest, quia iuramentũ iurantem nõ obligat in actu simulato, *Soc. d. l. 1. n. 98. & 103.* vbi inquit ita pluries cõsuluisse, prout vere contulit *cons. 61. nu. 4. & seq. vol. 1.* vbi magis communẽ esse hanc opinionẽ asserit Gozad. *cons. 28. n. 28. Ruin. cons. 137. vol. 4. & cons. 154. vol. 5.* & vtrobiq; satis ample idipsum cõprobat, & iterũ *cons. 136. n. 3. & seq. vol. 1.* vbi magis communem attestatur Nicol. Bellon. *d. cons. 47. & 48.* vbi & ipse

5 cõmunem hanc affirmat. Non † desunt tamẽ qui contrariũ teneant, ꝙ iuramẽtum mariti assertiuũ in confessione dotis præstitum iurantẽ obligat, & contra eũ probat veram dotis numerationẽ, neq; tunc de simulatione instrumentum dotale argui potest, *vt Campeg. tract. de dote parte 1. q. 52. n. 5.* vbi refert, ꝙ est magis communis opinio, & idem voluit *q. 13. n. 4.* aliquid Thomas Parpalia *in l. 2. §. creditum n. 3. ff. si cert. pet. Aym. cons. 40. n. 7. Soc. cons. 83. n. 2. vol. 3.*

6 *vbi communis.* Aliud † vero quoad iuramentũ promissorium, & de futuro, nam si maritus in confessione dotis receptæ promisit dotem in casu soluti matrimonii restituere, vel etiam si promittat omnia, & singula in instrumento contenta, attendere, & obseruare, tunc confessio tenet, & iuramẽto obligatur maritus, neq; contrauenire potest prætextu simulatæ confessionis, *Bald. Nouell. tract. de dote parte 10. n. 10.* vbi ait contraria opinio nunq̃ mihi placuit, & sæpius vidi consultum in contrarium, & ego quoq; consului, & sub *n. 12.* idem repetit, & ita etiam tenuit Io. de Imol. *in c. cum contingat in primo membro de iureiurando*, vt refert Bald. de Bartholinis *in l. 1. n. 204. sol. mat.* qui dicit hoc esse verissimum & sæpius vidisse consultum, & ipsum

7 quoq; consuluisse. Contra † principalem conclusionẽ ꝙ confessio dotis constante matrim. à marito emissa habeat priuilegia veræ & numeratæ dotis, quando renunciatum est exceptioni non numeratę dotis, vel quando lapsa sunt tempora excipiendi, & opponendi de dote cauta nõ numerata, tenet Bald. *cons. 251. vol. 3.* qui dixit ꝙ hæc opinio præualet de iure, & de consuetudine, *Cuman. cons. 31. n. 1.* vbi ꝙ ita est communis sententia & practica, sequitur & alios adducit Tiraq. *de retract. consang. §. 1. Glos. 18. n. 88. Boer. decis. 330.* & pariter in summario sequentis decisionis, vbi refert hanc opinionem communẽ, & verãm, vel saltem æquã esse, *Affl. decis. 402. n. 10.* vbi ait, quod vera, & cõmunis conclusio Doct. ita se habet, *Soc. cons. 82. n. 1. vol. 3.* referens ꝙ est communis opinio, *Paris. cons. 52. n. 39. vol. 2.* vbi & ipse cõmunem sæpius repetit. Et hæc procedant quoad præiuditium mariti, & eius hæredũ, cui cõ-

8 fessio receptæ dotis nocebit. Sed † quid de mariti creditoribus, & tertiis eius bonorũ possessoribus. Dic ꝙ præiudiciũ illis affert confessio habitæ dotis constante matrim. facta, nam & hæc quoq; habet priuilegia veræ dotis, neq; mulier necesse habet probare verã dotis numerationem, videl. qñ renunciatum est exceptioni non numeratæ dotis, vel quãdo lapsum est tempus datũ ad opponendã exceptionem non numeratæ dotis, tunc namque anteriorib. creditoribus mulier ex instrumẽto dotis confessatæ præferri debet in iis casibus, in quib. de iure prælationẽ habet, *Bart. in l. assiduis n. 11. C. qui potior. in pig. hab.* vbi refert ita cõmuniter seruari, *Soc. d. l. 1. n. 89.* qui refert plures affirmare ita cõmuniter practicari, & licet contrariũ teneat, nihilomin⁹ aliud voluit *cons. 60. n. 1. vol. 1.* pariter ita practicari attestãs Bal. Nouel. *tract. de dote. parte 10. n. 17.* vbi ꝙ opinio Bart. *in d. l. assiduis* est cõis. Boer. *d. decis. 330. Affl. decis. 402. nu. 10. Bald. de Bartholinis d. l. 1. n. 206. ff. sol. matr.* dicens quod tenenda est opinio Bart. tanquã communis, & propter eius auctoritatem, & quia in ambiguis pro dote respondendum est, *Alex. cons. 90. num. 5. volum. 3. cum multis pro & contra ibi in addit. adductis. Aym. cons. 40. nume. 6.* communem affirmans ex mente Alexandrini *cons. 70.*

9 Et † superius dictà procedant siue sciuerint, siue ignorauerint creditores confessionem mariti, vel lapsum temporis opponendi exceptionem nõ numeratæ dotis. Bald. Nouell. vbi supra proxime, *Bald. de Bartholinis in loco proxime citato, Boer. d. decis.* 330. licet data ignorantia creditorum, plerique aliud velint.

10 Imo † etiam quoad futuros seu posteriores creditores confessio mariti probat veram dotis numerationem ad fauorem mulieris, & præiudicium sequentium, seu futurorũ creditorum. Nisi in oppositum fraudis coniecturæ, & præsumptiones concurrant, atq; probetur quod maritus dotẽ habuisse confessus fuerit in deceptionem eorũ & animo fraudandi creditores futuros, *Bart. in auth. sed iam necesse. C. de donation. ante nup. Aret. §. fuerat. n. 14. inst. de action. Bald. Nouell. vbi supra proxime n. 17. Alex. in l. 1. nu. 35. ff. solut. matr. Soc. in reg. & fallen. in verbo dotis causa, vltima limitatione Ruin. cons. 130. nu. 6. vol. 1. Gozad. cons. 28. n. 26. Alex. cons. 86. per totum & maxime n. 1. vol. 7.* vbi magis communiter id teneri refert Soc. *cons. 60. in princ. vol. 1.* vbi cõmunem practicam testatur Aym. *cons. 44. per totum Boer. d. decis. 330. & sequenti.* Vbi in hac opinione residet, tanquã communi, & æqua, Bellon. Cassalensis *cons. 47. n. 4.* Sunt autem inditia, seu præsumptiones fraudis, quãdo tempore cõfessæ dotis vir premebatur magno ære alieno, & sciebat vere vel præsumptione bona sua non sufficere, vel quando incontinenti post confessionem dotis multa debita contrahit, vel quãdo confessio dotis fit in summa magna, & viri, & vxoris conditioni non condecẽti, hæc enim vel aliæ coniecturæ articulari, & probari debent, *Soc. in d. l. 1. n. 108. ff. sol. matr Bald. nouell. d. tract. de dote parte 10. nume. 13. Bal. de Bartholinis d. l. 1. n. 207. & 209. ff. sol. matr. Ruin. cons. 130. nu. 6. vol. 1. Alex cons. 86. vol. 7. Aym. d. cons. 44.*

11 Quales † autem sint coniecturæ suspitionem fraudis sufficienter arguentes plurimum in arbitrio iudicis residet, qui hoc diuersimode decernere potest ex qualitate coniecturarum, *Soc. in reg. & fall. in verbo dotis causa n. 4. Ruin. d. cons. 130. nu 6. vol. 1. Aufrerius in additione ad capell. Tolos. decis. 339. Io. Bonchus tract. de nuptiis lib. 3. n. 24.* Vtiq; autem pro-

12 culdubio † confessio dotis à marito constante matrimonio emissa præiudicat, & ipsi & eius creditoribus, quando confessio habet cõcursum præsumptionis veritatis, & iuuatur inditiis veræ numerationis dotis, *Bald. in rubr. nu 4. C. de priuil. dotis, Bald. Nouell. tract. de dote parte 10. n. 15. Soc. cons. 82. num. 3. vbi communis vol. 3. Aym. cons. 40. num. 4.*

14 Sunt † autem inditia veræ numerationis dotis, quando maritus diu præstitit alimenta vxori, *Soc. in reg. & fall. in verbo dotis causa n. 4. Gozad. cons. 28. n. 7.* Vbi dicit quod omnes hoc fatentur, idem Gozad. *cons. 42. n. 13.* vbi quod est communis opinio, *Aym. cons. 40. n. 4. vbi communis, Soc. cons. 82. num. 3. vol. 3.* vbi inquit ita alias vidi consultum per doctissimos viros, & licet alias disputatiue contra tenuerim *in l. 1. ff. solut. matr.* tamen in iudicando non est recedendum à communi opinione.

15 Est † quoq; inditium, quod non animo creditores fraudandi fuit emissa, quando ignobilis ducit vxorem nobilem, vel senex iuuenem, *Glos. in l. si voluntate. C. de dot. pr… Soc. d. l. 1. num. 120. ff. solut. matr. Thomas Parpalia … 2. §. creditum num. 3. ff. solut. matr.* vbi hoc comm… ter teneri testatur Ruin. *cons. 130. n. 2. vol. 1.* vbi co… muniter id teneri firmat, licet aliud ibi tene… tatur, & ad hæc accedant quę habes supra *…* *59. n. 5. 6. & 7.* Quocirca in cõtingentia facti p… aduocatus cũcta rimabitur, & veritatẽ assequ…

SVMMARIA.

1 *Vsufructuarius inuentarium facere non tenet…*
2 *Inuentarium facit, qui alieno nomine gerit.*
3 *Vsufructuarius suo nomine vtitur.*
4 *Vsufructuarius descriptionem bonorum facere…*
5 *Cautio de vtendo, & fruendo arbitrio boni viri … ab vsufructuario si ab hærede petatur.*
6 *Vsufructuarius facit fructus suos hærede satis… non petente.*
7 *Satisdationem vsufructuario remittere potest …*
8 *Etiam tacite non petendo.*
9 *Vsufructuarius cauere tenetur immobilia vt … finito vsufructu restituere.*
10 *Idemque de bonis se mouentibus, atque de reb… tiosis iudicatur.*
11 *De bonis mobilibus functionem recipientibus in … suo satisdat vsufructuarius de æstimatione … tuenda.*
12 *Vestimenta lanea & linea æstimantur, & caue… æstimatione restituenda.*
13 *Pro vestimentis pretiosis cauetur de illis restituen… prout extabunt.*
14 *Pro suppellectilibus, facile non consumptibilibus satisdatur, quemadmodum de immobilibus.*
15 *Vegetes subtiles æstimantur, dolia grossiora immobilibus comparantur.*
16 *Pro vasis domesticis satisdat vsufructuarius de æstimatione restituenda.*
17 *Et in iis iudicis arbitrium plurimum valet.*
18 *Æstimatio relationem habet ad tempus constituti vsufructus.*
19 *Vsufructuarius si fideiuss. non inueniat statur eius iuratoriæ cautioni.*
20 *Nisi postea appareat bona dilapidare.*
21 *Qui propter malos eius mores fideiussores non inuenit, non admittitur ad iuratoriam cautionem.*
22 *Forma satisdationis hic remissiue ponitur.*

QVÆSTIO XCIX.

1 VSufructuarius † inuentarium conficere non tenetur, *Alex. cons. 58. num. 10. vol. 3. Paris. cons. … num. 6. vol. 2. Paulus de Monte pico in repet. leg. Titia cum testamento §. Titia cum nuberet nu. 142. & 147. ff. de l. 2.*

2 Quia † inuentarium conficere tenetur, qui alieno nomine negotia gerit, gestorumque rationem reddere compellitur, *l. tutor qui repertorium. ff. de adm. tut. Bart. & Alber. in l. 1. §. officio de tutel. & ratio. distra. Dec. cons. 192 in princ.*

Vsufructuarius vero suo nomine, negotiumq;

3 suum † gerit & procurator in rem suã esse dicitur, idcirco inuentarium facere cogendus nõ est, *Paul. de Castr. in l. eum ad quem. Cod. de vsufruct.* hinc Bart. Bald. & Salic. *in rubric. C. de vsufructu*, dicunt vsufructuarium dominium habere respectu vsusfructus probat Soc. *cons. 1. n. 14. vol. 4. Boer decis. 61. n. 6. 1. parte.*

At

4 At vero descriptionem bonorum vsufructuarius facere tenetur, vt facilior sit proprietarii probatio, si bona mobilia subtrahat, vel immobilibus abutatur contra formam cautionis de vtendo, & fruendo arbitrio boni viri, per ea quæ adducit Bocr. *d. decis. 61. num. 6 allegens tex. leg. 1. §. recte. ff. vsufructu quemadmodum cau.* ex quo textu colligit hanc differentiam iunctis aliis per eum adductis. Cautio enim de vtendo & fruendo arbitrio boni viri, suum sortiri non potest effectum, quin fiat descriptio, alioquin sciri non posset an vsufructuarius abuteretur bonis ipsis, & cautio non releuaret, nec per eam esset consultum hæredi, *Alex. cons. 58. numer. 80. volum. 3. Paulus de Monte pico dict. §. Titia cum nuberet num.* 142. vbi ait, quod descriptio est necessarium antecedens cautionis de vtendo, & fruendo arbitrio boni viri.

5 Quam vtique † cautionem vsufructuarius præstare tenetur, si ab hærede illa petatur, nam non tenetur eam offerre, sed petenti moram non facere, *leg. 1. Cod. de vsufruct. vbi hoc not. Ang. & alii. idem firmat Bal. in leg. hac edictali §. his illud. Cod. de secund. nupt. Dec. cons. 607. & 608. & plene Maria. Soci. iun. cons. 72. num. 8. volum. 2.*

6 Hinc † est quod fructus perceptos vsufructuarius facit suos quando hærede sciente, & cautionem non petente vtitur & fruitur, *Soc. cons. 181. circa fin. volum. 1. Bellonus Casalensis cons. 34. num. 4 Papiens. in libello pro legato rei singul. in princ. numer. 56.* estque communis sententia secundum Soc.

Satisdationemque ab † vsufructuario debi-
7 tam, eidem remittere potest hæres, testatori vero id à iure prohibitum est, ne delinquendi præbeatur occasio *Glos. in d. l. 1. Cod. de vsufruct.* quam ibi sequuntur Odofr. Cyn. Bart. Salic. & reliqui, atque sicuti expresse hæres hoc potest, ita etiam tacite non petendo, *Bald. in leg. 1. in fin. C. de vsufruct. & in l. 1. num. 22 C. de his quæ pœn. nom Ias. in leg. nemo potest num. 95. ff. de leg. 2. Ripa ibidem num. 41. vbi communem testatur.*

8 Vsufructuariusque dupliciter cauere tenetur, primo de vtendo, & fruendo, arbitrio boni viri, secundo de re restituenda finito vsufructu. Quoad † secundam cautionem in qua difficultates so-
9 lēt excitari. Dic quod ea diuersimode datur, secūdum diuersam bonorum qualitatem, aut enim sunt bona stabilia, & caueri debet de eisdem restituendis, vt extabunt tempore finiti vsufructus, salua rei substantia, *dict. leg. 1. ff. vsufruct. quemadmodum cau. Specul. tit. de diuersis cautionibus num. 11. Alex. cons. 58. num. 6. volum. 3.* & alii quoque de quibus in-
10 fra. Aut sunt † bona mobilia, quæ ipso vsu non consumuntur, vt oues & boues, & alia, se mouentia, vel vasa aurea, & argentea, & cætera huiusmodi, vt torques, gemmæ, annuli, & his similia, & debet caueri de eisdem restituendis, prout extabunt finito vsufructu, quia eorum substantia vsu non perit, & de iis iudicatur, vt de immobilibus ad effectum satisdationis præmissæ, *leg. si vasorum vbi Glos. & Odofred. probat. ff. vsufruct. quemadmodum caueat. Specul. vbi supra n. 11. Soci. cons. 9. num. 3. volum. 4. Abb. c. fin. de pignor. num. 3. Ant. de Butr. num. 15.*

11 Aut † sunt bona mobilia, quæ ipso vsu statim consumuntur, vt frumentum & cætera blada, vinum, oleum, pecunia, & alia huiusmodi, quæ functionem recipiunt in genere suo, & hæc debent æstimari, vel pecunia numerari, & caueri de restituendo æstimationem, vel tantundem in genere suo, & est alternatiue cauendum de æstimatione reddenda, vel idem in genere suo eiusdem qualitatis, & bonitatis ad electionem fructuarii, *leg. si tibi. ff. de vsufru. earum rerum quæ vsu consumuntur, Specul. vbi supra n. 12. Aret. in §. constituitur. inst. de vsufruc. Abb. dict. c. fin. n. 3. de pig. vbi & Imol. sub num. 123.* Aut sunt bona mobilia, quæ appellantur suppellectilia, seu massaritiæ domus, & est
12 quæstio dubia, inquit Soc. *d. cons. 9. in princ.* Aut † igitur sunt vestimenta lanea, & linea, & huiusmodi quæ vsu facile consumuntur, & modico tempore sunt duratura, & ista debent æstimari, & caueri de æstimatione restituenda. *Azo in summa. C. de vsufruct. Bald. cons. 237. Pastuccius volum. 5. Soc. d. cons. 9. num. 2. & in fine consilii, Alex. d. cons. 18. numer. 6. volum. 3. Plot. in repet. leg si quando §. 26. num. 8. Cod. vnde vi, vbi communis.*

Et pro his quæ vsu consumuntur, & non recipiunt in suo genere functionē cautio debet præstari de æstimatione tantum restituenda, non autem alternatiue de æstimatione reddenda, vel de aliis eiusdem qualitatis, & ita videtur de mente Soc. *dict. cons. 9. numer. 2 volum. 4.* & expresse voluit Specul. *tit. de diuers. caut. num. 12. & 18.* expressius Imol. *d. c. fin. num. 23. de pignor.* licet Aret. *d. §. constituitur* aliud velle videatur, non tamen ab opinione Speculatoris, Socini & Imolæ est recedendum ob eorum auctoritatem.

13 Aut † sunt vestimenta de serico, & preciosa, & hæc inter ea connumerantur, quæ vsu longo cōsumuntur, idcirco tantum cauetur de illis restituendis, prout extabunt, Io. de Anan. *d. c. fin. nume. 7. de pignor.* quod secundum personarum, qualitatem verum esse declaratur, nam in personis illustribus quæ fere quotidie, & familiariter vtuntur vestibus, de veluto, siue de serico, eas connumerare inter ea quæ vsu breui consumuntur, & idcirco caueri debere de eorum æstimatione reddenda, secus autem in aliis personis quæ vestibus huiusmodi vtuntur tantum festis diebus ac solemnibus, quia tunc opinionem Ananiæ admitterem rationibus de quibus supra, & confirmant in casu simili, *Affl. decis. 315. num. 3. Capra cons. 135. numer. 16.*
14 Aut sunt suppellectilia † quæ vsu facile non consumuntur, sed longo tempore vtendo veterascunt & minuuntur, vt vestes longo tempore duraturæ, quales sunt scenicæ, vel alias ad publica spectacula deputatæ, vel etiam tapeta, & his similia, & hæc æstimari non debent, cum cautione de æstimatione reddenda, sed pro his vt de immobilibus satisdatur de restituendo prout extabunt, & hoc allegatur tenuisse Florianum, quem sequuntur Card. *d. c. fin. octaua quæst de pignor. Imol. ibidem nume. 24. Barbatia num. 11. & 12. Io. de Anania num. 7. Abb. nu. 3. Soci. d. cons. 9.* & eandem sequor opinionem, ex textu iuncta Glos. ibi *d. §. constituetur*, quæ distin-

guit vestes temporales ab his, quæ perpetuo durãt, insuper confirmat Ias. *in l. sed et si quid. §. at si vestimẽtorum. ff. de vsufruc.* qui de scenicis vestib. loquitur, quasi quod aliud sit in vestibus temporalibus, seu quæ breui tempore consumuntur, & hac sententia inclinare videtur Alex. *d. cons. 58. n. 6. vol. 3.* Quod
15 autem † Alex. *d. cons. 58. n. 7.* inquit vegetas æstimãdas esse, & simpliciter sequitur Ruin. *cons. 51. n. 9. vol. 2.* intelligendum est de subtilibus, seu quæ breui veterascunt, secus in doliis quæ multa grossitie constant, & longissimo tempore conseruari solẽt, quia immobilibus æquiparantur quoad cautionẽ
16 hanc, prout ita distinguit Soc. *d. cons. 9. in fine.* Aut † tunc vasa domestica, quæ vsu consumuntur, seu minuuntur, & veterascunt, pariter fit æstimatio, & cauetur de æstimatione cum defecerit vsusfructus restituenda, *leg. si vasorum in princ. iuncta glos. ff. vsufruct. quemadmodum cau. Soc. dict. cons. 9. circa fin.* & hoc de vasis domesticis & familiaribus, quibus ad quotidianum vsum vtimur intelligendum est. Sed & aurea argenteaque vasa illustrium ac nobilium personarum ad vsum domesticum deputata, quæ ob frequentem earum vsum, nedum afferuntur, sed etiam consumuntur, & pereunt, æstimari debent, & de æstimatione reddenda caueri, attenta tamen semper vasorum qualitate, an breui vel longo tempore sint consumptibilia,
17 & in hac suppellectilium distinctione † plurimum iudicis arbitrium operari debere censeo, qui consultis peritis quædam vsu breui consumptibilia, quædam vero non consumptibilia respondet, & sic illa æstimãda decernet, prout etiam ita voluisse videtur *Soc. cons. 9. supra sæpe allegato in fi.*
18 Et † quoties de æstimatione restituenda agitur attenditur tempus consignati vsusfructus, *Aut. d. §. constituitur. n. 3. Alex. d. cons. 18. n. 6 vol. 3.* & alii qui supra relati sunt *sub n. 12.* hac eadem recollecta. His sic explicitis alia occurrit difficultas, an vsufructuarius qui satisdare tenetur de vtendo, & fruendo arbitrio boni viri, & de re restituenda proprietario finito vsufructu, si fideiussores non inueniat, an vsufructu carere debeat, an vero iuratoriæ cautioni standum sit, & vana extant prudentum responsa, ita vt Ang. *cons. 91. numer. 4.* dixerit, quod adhuc sub iudice lis est, & prima extat opinio, ꝙ iuratoria cautio sit admittenda, secunda habet quod bona sequestrantur, & de fructibus fructuario respondetur. Tertia est opinio, quod proprietarius certum quid nomine fructuum fructuario promittat, & bona possideat, quarta si satisdare non potest, sibi vsufructus aufertur.
19 Quinta, † & vltima quod si persona vsufructuarii est suspecta de dilapidatione bona sequestrantur, sin autem sit fide digna, ita vt eius Sacramento verisimiliter sit credendum, statur iuratoriæ cautioni. Et hanc vltimam opinionem vt plurimum scribentes approbare videntur, quam sequuti sunt Bart. & post eum Ang. & Paul. de Castro *in d. leg. vsufructu constituit. C. de vsufruct.* & *notant in cap. fin. de pignor.* Ant. de Butr. Abb. Imol. & Henricus Boich & idem firmant *in §. primo. inst. de vsufructu Io. de Paltea, Christ. Portius, & Ioannes Ferrarius, Abb. cons. 43. num. 3. volum. 1. & melius Ang. dict. cons. 91. sancta Carmellitarũ n. 4. plene Bertran. cons. 318. per totum vol. 2 parte prima. & idem etiam sensisse videtur Ruin. cons. 51. nu. 8. vol. 2. Dilect. de arte testandi tit. de varus testatorum præceptis cau. prima in fine*, & hanc sententiam omnes supra relati benigniorem, & æquiorem esse fatentur, & puto eam communiorem, quicquid dixerit Bertrand. *consilio 142. numer. 16 volum. quinto.* vbi dixit, quod videtur communis opinio, quod si fructuarius non possit inuenire fideiussorem, vsufructu priuetur, tu contrarium tene, quoniam ex numeratione Doctorum clare constat opinionem Bart. esse communiorem, & dura sane ac rigorosa nimis sententia foret, quod ob paupertatem satisdare non valens, vsufructu priuetur, & Bart. opinio maximam habet æquitatem secundum præallegatos.
20 Quæ † tamen opinio procedat, nisi postmodum appareat vsufructuarium bona consumere vel dilapidare, tunc enim priuatur commodo iuratoriæ cautionis, ad quam fuit admissus, & bona sequestrantur fructibus vsufructuario reseruatis, sicut firmant Canonistæ fere omnes præallegati *in dict. cap. fin. de pignorib.* & præter eos, quidam alii
21 ex supra relatis. Et † persona suspecta dicitur, neque eius iuratoriæ cautioni confidendum, quando propter malos eius mores fideiussores non reperit, *Bald. in auth. cui relictum numer. 9. Cod. de ind. viduitate tollen.* & post alios idem ibi Ias. firmat
22 *n. 8. Bellon. Casalen. cons. 54. n. 5.* Formam † vero satisdationis quæ vna cum descriptione facienda præstari debet, ponit Bertrand. *cons. 162. nu. 7. vol. 5. parte 2. & iterum cons. 162. num. 6. volum. 5.*

SVMMARIA.

1 *Fructus pendentes dicuntur, qui maturi sunt.*
2 *Et ideo inter mobilia asscribuntur.*
3 *Fructibus immaturis existentibus tempore retrouenditionis consignatio fundi differtur.*
4 *Fructus etiam immaturi pendentes dici possunt.*
5 *Quod verum est, quando fructus creari inceperunt.*
6 *Redimens fundum fructibus immaturis satisdat de illis restituendis.*
7 *Frumentum fructus non dicitur dum est in herba.*
8 *Fundum redimens dum fructus est in herba tenetur retrouendenti ad expensas in eo factas.*
9 *Frumentum in spica adhuc vacua non dicitur frumenti fructus.*
10 *Frumentum plenum in spica venit in reseruatione fructuum pendentium.*
11 *Stipula frumenti & stramẽ dicitur frumenti fructus.*
12 *Fructuum pendentium reseruatione non facta diuisio fit pro rata temporis.*
13 *Fructuum diuisio fit à tempore quo emptor fundum colere incepit.*
14 *Frumenti in herba emptor dubius est euentus recollectus proximi, tuta conscientia emit, si certa est penuria ex probabilib. cõiecturis emptor est vsurarius.*
15 *Declaratur vera distinctio præmissa, quando quis emit frumentum ex certo prædio, at si in genere proculdubio vsurarius dicitur.*
16 *Hæc in foro exteriori procedunt, in foro pœnitentiali quilibet sua conscientia relinquendus est.*

QVÆST.

QVÆSTIO C.

1 FRuctus tẽpore retrovenditionis in agro existẽtes, aut sunt maturi, & proximi recollectitii & pendere dicuntur, retrouendentis commodo cedunt, qui cum reseruatione fructuum pendentium retrouendere promisit. *l. si pendentes in princ. ff. de vsufr.* & exemplificat ibi Ang. cũ tempus messis instat, vel vindemiæ. Idemque tenet Io. Fab. *inst. de rerum diuis. §. si quis à non domino n. 6. Christoph. Porcius ibi n. 5. Dec. cons. 472. n. 5. Soc. cons. 100. volum. 1. Paris. cons. 40 n. 7. cum seq. vol. 1. Tiraq. qui alios citat de retract*
2 *consang. §. 1. gl. 7. n. 44. & de leg. connub. gl. 2. n. 11.* Vbi † maturi fructus non sunt pars fundi, sed inter mobilia numerantur. Quia habitu, & potentia à solo separari breui sperautur, licet non actu separati sint. Ad præmissa quoque facit tex. *in l. & qua nondũ*
3 *sunt in princ. ff. de pign.* Et † fructibus immaturis existentibus tempore retrovenditionis non tenetur fundum retrouendens, illum tradere, posteaquam fructus petere, sed fundi consignatio differri debet quousque fructus percepti & exacti sint, *vt est tex. iuncta gl. in verbo reddet in l. diuortio. §. interdum. ff. sol. matr.* Quam scribentes omnes sequuntur, vt Aret. ibi ait, & idem per solam illã gl. voluit *Tiraq. de*
4 *retract conuent. §. 5. gl. 5.* Aut † fructus sunt immaturi, & ii quoque pendentes dici possunt. *per tex. in d. l. diuortio. §. interdum. ff. sol. matr.* Vbi fructus stantes, qui in fundo dotali existunt soluto matrimonio mulieri cum ipso fundo restituuntur præstita cautione de fructibus vito restituendis, & quod de fructibus cautione præstita ibi deciditur, intelligitur de fructibus immaturis, vt ibi expresse firmarunt Alb. Bald. Ang. Paul. Aret. Soc. & Ias. & est ex mente glossæ & Bart. ibidem, & idem voluit Ioan. Copus Parisiensis *tract. de fructibus lib. 1. titul. 2. cap. 1. & 6.*

5 Fructus † vero immaturi tunc pendentes dici debere existimo, quando creari seu formari inceperunt, tunc enim esse, & substantiam habere incipiunt, & pendere dici possunt, ante vero quam suæ formæ, vel creationis initium habeant essentia carent, idcirco pendere tunc dici non possunt, q. a nõ entis nullæ sunt qualitates, & videtur esse ex mente Io. Cop. vbi supra, ex quibus rusticorum sententia confunditur, qui dicunt de mense Martii frumentum esse in fructu, atque pendere, quod verum non est, nisi tempore quo cortice grani detracto, eoq; denudato apparet granum inceptum esse creari, atque formari.

6 Et † quando emptor fundum ex pacto retrouendere cogitur, fructibus immaturis in agro pẽdentibus, tunc redimens cauet de fructibus venditori restituendis maturitatis tempore, secundũ terminos *d. l. diuortio §. interdum.* prout ita nuncupatim voluit Tiraq. *d. tract. de retract. conuent. §. 5 gl. 5.* Ad quorum intelligentiam facit parabola Saluatoris apud Marcum *cap. 4.* vbi ait: terra fructificat primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica, itaque triplici distinctionis membro rem hanc Saluator perstringit, quæ licet sensum misticum habeat in sensu literali, propositæ quæstioni optime congruit.

7 Quoad † primum herba ex frumento germinata dici non potest pendere neque frumenti fructus esse, quia Saluator herbam posuit, vt quid diuersum à fructu, cuius ratio adduci potest, quod frumentum nondum est in rerum natura, neque in re, neque in spe proxima, *l. nec emptio. ff. de contrah. empt.* Quo circa id quod non est, pendere dici nõ potest, neq; retineri ab eo qui retrovendit, *arg. notatorum in l. 1. §. cum prædium in gl. mag. ff. de pignorib. l. Paulus §. 1. & l. potior §. si de futura. ff. eod. & per ea quæ sup. n. 5.*

8 Redimens † tamen fundũ frumento in herba existente tenetur retrouendenti ad expensas ab eo in prædii cultura factas, quoniam retrouẽdentis opera preciosior fundus effectus est, quare non debet cum aliena iactura locupletari. *§. quod ratione cum duobus præcedentibus & tribus sequentibus*, & quod ibi notant Aret. Portius, & Ioannes de Platea *instit. de rerum deci.* Suntque expensæ quæ reficiendæ veniunt, valor frumenti, vel alterius generis bladi pro semine in terram proiecti, atque æstimatio, etiam culturæ in agro adhibitæ, *vt est tex. in §. certe. inst. eod. tit.*

9 Quod ad † secundum distinctionis membrum, cum herba spicam emittit, si quidem spica est frumento omnino vacua, quia nondum granum concipere inceperit, tunc quoque frumentum in fructu esse, & pendere dici non potest, neque à retrouendente retineri, quia frumentum à fruendo, hoc est, vescendo denominatum est, *secundum Isidorum lib. ethymologiarum 17.* refert Berchorius *in reductorio morali lib. 12. cap. 59.* Igitur si illo frui non possumus, frumentum appellare nequimus, vt ait textus *in l. frugem. ff. de verb. significat.* Vbi dicitur frumentum est quod spica in se tenet, ergo quandiu spica nihil in se tenet, frumentum extare dici non potest, tum etiam quia virga seu germen spicam emittens adhuc tenerum est, quare potius herba dicitur, & herbæ magis accedit, quam fructui, vt est textus *in l. certe. Digest. arborum furtim cæsarum.*

Cum autem spica incipit granum frumenti creare, ex tunc frumentum extare, & in rerum natura esse, atque retrouendentis commodo cedere dicitur, quia tametsi fructus sit immaturus & frui illo non possumus, nihilominus pendere dicitur saltem potentia actui proxima, quæ habetur pro actu, vt multis probat similibus Iason. *in dicta leg. diuortio. §. interdum num. 15. & sequentibus. ff. solut. matrimonio.*

10 Quoad † tertium distinctionis membrum, cum frumentum est plenum in spica, omnis prorsus cessat hæsitatio, quod in reseruatione fructuũ pendentium venit frumentũ, cum est maturum vel maturitati proximum, quandoquidem fruct⁹ de proximo recolligendi habẽtur pro recollectis,
11 *Bar. & alii in d. §. interdũ.* Sed quod de palea frumẽti ordei vel alterius id generis bladi quod secutũ sit,

dic quod est in fructu,& ad eum spectat ad quem frumentum ipsum. *l. si vsufructuarius messem.ff. quib modis vsufructus amittatur.Roman.sing.549.cum ibi additis.Alb.in dictionario,verbo fructus.* stipulam vero quæ post messem excisam terræ hæret inter quam creauit herba, ita vt ad vsum straminis esse possit, in reseruatione fructuum pendentium comprehendi censeo,quia stramen excisum fructum iumentis affert. Nec obstat quod fructus,quandiũ terræ hærent,dicuntur pars fundi neque iudicantur vt quid separatum ab ipso fundo. *l. fructus pendentes.ff.de rei vind.l.finali.§.pen.ff. quæ in fraudem creditorum,*quoniam reseruatio fructuum à contractibus conuenta obiectum tollit, eo quod prouisio hominis facit cessare prouisionem legis,*l.si. C. de pact.conuent.*ex quibus sequitur, quid quamdiu natura granum frumenti formare non inceperit fructus pendentis appellatione contineri nequibit,&non solum ad frumentum, sed ad oẽs fruct' aridos,& liquidos,quos terra ꝓfert eadẽ saluatoris distinctio conuenire põt,nempe ordei,fabæ aliorumque leguminum principium habeant in spicis,vel siliquis vel thecis & ex tunc in reseruatione illius,qui retrovendit comprendi iure possunt.At
12 si†pactum de retrouendendo fuit simpliciter interpositum absque reseruatione fructuum pendentium,& tunc pro rata temporis inter venditorem,& emptorem fructus distribui debent,vt voluit Raphael Cuma.*in l.qui Roma.in princ.ff.de verb. obl.& in l.diuortio.in princ.ff.sol.matr.*quem sequuntur post alios Soc.ibidem *n.*20.& Ias. *in final ib. verbis,*ꝙ licet in contrarium faciat tex.*in l.*2.C. *de pact. inter empt.& vend.*& alii concordantes quos adducit Alex.*in d.l.qui Romæ n.*10. tenentes venditorem prædii,qui illud redimit integros fructus lucrari, & sibi quærere , attamen opinionem Cumani æquiorem,& tutiorem esse testantur,& Soc.*sub n.*10. Cumanum sequitur& genitorem suum consuluisse,& in iudicando se respondisse refert in quæstione facti,&ibi quoque Ias.æquiorem,& tutiorem asserit, eandem insuper opinionem probat Cagn. *in repet.d.l.2.n.45.C.de pact.inter empt.& vend.*dicens quod omnes fatentur æquam esse, & sequitur ibi Gozad. *num.* 130.& late comprobat Tiraq.*tract.de retract.conuentionali* §.5.*gl.4.à princ.vsque ad num.7.& Petrus de moncada in add.*ad Gozadinum , licet contrarium teneat,communem esse modernorum o-
13 pinionem fatetur.Et † in distributione temporis initium anni sumi debet non à die contractus,sed à tempore , quo emptor colere incepit fundum, vsque ad tempus perceptionis fructuum.*Soc.in d.l. qui Romæ n.*20.*Gozad.d.l.2.n.*130.Quæ tamen temporis diuisio diuersimode fieri debet, secundum diuersam fructuum qualitatem,vno namque modo fieri debet si sunt poma in agro recolligenda, alio modo si sit olearum fructus,alio si sunt terræ magesaticæ,vel silua cædua,vt præter Soc.& Gozad. proxime relatos habetur *decis.Perusina* 79.*par.*2. ad quam te remitto,sed præmissis aduersatur Franc. Zoannectus Bononiensis dudum præceptor meus, *tract.de empt. & vend.sub pacto retrouendendi n.* 137. *& sequent.* vbi Cumani sententiam destruit, & nullã diuisionem fructuum admittit,tenens quod codẽ tempore,& in eodem statu quo res vendita fuit, eodem modo redimenda est , vt si fundus plenus fructibus venditus fuit,plenus redimi possit,si vacuus itidem vacuus redimi debet , quod satis rationabile esse videtur,nihilomin' ab opinione Cumani ne recedas,quæ tantorum patrum auctoritate munita est communiterque recepta, Zoannetti vero sententia singularis est.

14 Ad † materiam eorum quæ præmissa sunt expedit illos admonere,qui frumentum in herba emere solent, ne in vsuræ peccatum incidant. Proinde si quæratur,an & quando id licite fieri possit. Dic quod qui anticipate pro certo precio actualiter soluto emit frumentum,vinum,oleum,vel alterius cuiuscuque generis fructus in recollectum proximo vẽturos,si quidem tempore solutionis precii dubium erat,an tempore recollectus futura erat penuria , vel vbertas , ita vt maius , vel minus precium tempore messis,vel vindemiæ esse possit, excusatur emptor ab vsuraria prauitate propter dubium euentum,quia forsan precium diminutũ erit,ab eo quod ipse dedit,etenim de futuris contingentibus non est determinata veritas. Sin autem certum est certitudine coniecturali,&verosimili,quod tempore recollectus fructuum preciũ anticipate solutum augebitur, secũdum communem opinionem,& cursum regionis,qui in huiusmodi attendendus est abstinendum est ,alias emptor vsurarius deprehenditur,nam & si quandoq; contrarium eueniat hoc non inspicitur , sed id ꝙ frequentius accidit, *Host. in summa de vsur.* §.*in aliquo casu.Innoc.in c.in ciuitate.eod.tit.Abb.in c.per illum text. eodem tit.& ibi Ioan. de Anan.* vbi satis ample scribit Henricus Bohic. *in d.cap.in ciuitate,*& alii Canonistæ sequuntur, & in idem conueniunt Theologi, vt Sotus de iustitia & iure *lib.6.q.4.art.2.* Io. Medina *tr.de rebus restit.tomo 2.q.38.vers.corollarie sequitur.* Beatus Anton.2.*par.tit.2.c.23.*§.16.ibi ait,quod qui sic mercantur peccant contra proximum, & contra communitatem,quodque huiusmodi lucrum ex argumento precii superlucratum de consilio, pauperibus est erogandum,& tenet Henricus Bohic.*d.c.fi.n.*10. superlucratumque appellatur turpe lucrum à canone,vt habetur 14.*q.4.c.quicunq; tempore messis.* Ex quibus concludendum sequitur, quod cum agri sunt fructibus pleni, & parum distant à tempore messis,vel vindemiæ vel olei,ita vt per inspectionẽ agrorum penuria futura cognoscitur,tunc qui præsente pecunia emunt fructus precio vili ab eo, quod verosimiliter futurum est, in peccatum vsuræ versantur, at si longe ante tẽpus messis,vel vindemiæ fructus mercantur, hoc est hyberno tempore, quo omnino incertum est de vbertate,vel penuria ventura, tunc emptor tuta conscientia emit. Superiusque dicta declarantur vera esse , quando emuntur fructus ex certo venditoris prædio colligendi, at si in genere quis emit tot corbes frumenti , vel tot amphoras vini, vel olei in proximo recolligendi, tunc manifestus est vsurarius.Quia genus perire non potest,&nullum subit emptor periculum dubii euentus *leg.si em-*

emptor.ff.de contrah.empt.l.cum tertius.ff.de tritico,vino oleoque legato.Annania d.c.fi.n.27. Ang. in verbo vsura 1. n.45.Siluest.vsura 2.n.10.

16 Rursus hæc quæ dicuntur in foro exteriori procedunt,ceterum in foro animæ emptores sic fructus in herba ementes relinquendi sunt consciētiæ suæ,an lucrum vsurarium intendant deprauatamque intentionem habeant, cum cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeant occultari, *d.c.in ciuitate,vbi casus iunctis ibi notatis in d. cap. fin. de vsuris.*

SVMMARIA.

1 *Parentes paterni, & materni defuncto filio æqualiter succedunt secundum vnam opinionem.*
2 *Secundum aliam in bonis ex linea paterna præferuntur parentes paterni, in quæsitis ex linea materna parentes materni succedunt.*
3 *Primam opinionem plerique sequuntur.*
4 *Secunda ratio communior est.*
5 *In successione inter fratres, & fratrum filios, vtroque latere coniunctus excludit vno tantum latere coniunctum post eos vinculi duplicitas non praualet.*
6 *Et in bonis vndecunque quæsitis proximitas sola præualet.*

QVÆSTIO CI.

1 Ardua est quæstio,qualiter parentes paterni ac materni succedant defuncto filio filiæve, in qua duæ reperiuntur opiniones. Quarum vna est Bal.*in l.quod scitis.§.si autem n.4.C. de bonis quæ liberis,& in auth.defuncto n.3. C.de senat.cons. Tertull.* vbi tenuit quod pater & mater vel auus paternus, & maternus æqualiter filio seu nepoti defuncto ab intestato succedūt,paternis quidem dimidia, maternis vero alia dimidia delata,*per tex.in dicta auth. defuncto*,vbi distinctio fit solummodo graduum ita quod secundum gradus prærogatiuam succedant,non autem fit distinctio rerum & bonorū, ideoque in bonis vndecumque ad filium vel nepotem peruentis,siue à linea paterna, siue à linea materna pariter ab intestato succedunt parentes paterni,& materni.

2 Altera est opinio Bart.*in auth.itaque n. 2. C. communia de successionibus,& in l.post dotem.in vltimis verbis.ff.sol.matrim.* vbi tenuit quod parentes ex parte patris præferuntur in bonis filio,aut nepoti quæsitis ex genere patris, & parentes ex parte matris præferuntur in bonis quæsitis ex linea materna,vt vnde bona discesserunt,reuertantur quasi ad proprium fontem.

3 Et primam Baldi opinionem sequitur Corn.*in d.l.quod scitis*, vbi post longam discussionem per quatuor columnas & vltra cum ea residet,quam etiam tenuisse allegat Dyn. Cyn. & Rainerium de forliuio, dicens quod in practica hæc pars est sequenda,& quod ita consultum vidit,& consilium sequutus fuit,quam ipse quoque plene confirmat *cons.94.à n. 9. vsque in finem consilii. vol.1.*& cum opinione Bal.simpliciter transit Papiens.*in forma libelli*,pro hæreditate ab intestato delata in gl. nullisque *n.23.*& simpliciter etiam sequitur Nicolaus de Vbaldis *tract.de success.ab intest.in 2. part.n.4.*& in puncto iuris veriorem hanc opinionem esse testatur Bald.Nouell.*tract.de dote par. vlt. n.50.*& pro ea consuluerunt vterque Raphael Cuman.& Fulg.simul cum Antaldo de Mutina inter cons.Cumani,*cons.123.per totum*,& idem Bald. *cons. 31.vol.2.* vbi communiter hoc teneri refert,plene Aym.*cons.176.vol.1.*

4 Bartoli † vero opinionem tenet Mathesil. *tract. de success.ab intest.1.memb.secundi art.principalis n.7.& ibi Bologn. in addit. sequitur Antonius de Rosellis tract.de success.ab intest.num.88.*dicens quod hæc opinio habet æquitatem, & eandem Bartol. opinionem sequuntur & comprobant *in d.l.post dotem*, Rom. & plenius Ias.vbi dixit, quod est passus valde ambiguus,adhæret tamen opinioni Bartoli secundum quam consulerem, & iudicarem inquit ipse, & quam omnes moderni sequuntur dixit ibidem Alex.& eandem post longam disceptationem confirmat Bald. Nouel.vbi supra dicens, quod iudicando,& consulendo,non audet recedere ab opinione Bartoli,& quod in eā inclinaret tamquam magis æquam.

Quæquidem opinio est satis sustentabilis in decisiuis,& eam multi sequuntur,inquit Corn.*in d.l. quod scitis*,& eadem ibi comprobatur in addit. ad Bald.in verbo *sed in cæteris, & insuper in additione ad Bald.in d.auth.defuncto*,eam probat And. Barbat. & ita se consuluisse refert, & consulendo eam tenet Anch.*cons.349.*& plenius Romanus *cons.40. à n. 4. vsque in finem consilii*,& idem voluit Alex.*cons.150. n. vol.2.*& vtrobique dixit, quod hæc opinio verior est atque communior,*Aym.d. cons. 176.* Tametsi partem contrariam teneat, fatetur tamen Bartoli opinionem communem esse,vtriusque partis sectatores refert Tiraq.*de retract.lignag.§.14.gl.2.n.12. & 13.*qui neutram firmat,cum hoc agere non intendat,etsi numerarentur authores ibi recensiti proculdubio apparet sententiam Bartoli communiori voto approbatam esse, saltem à moderniori-

5 bus,& ita cum iunioribus resideo. Cæterum vbi tractatur de successione inter fratres,& fratrum filios,vel patruum,& nepotes,procedit *auth.post fratres C.de leg.heredi.*vt coniunctus ab vtroque latere præferatur, & excludat alium ex vno tantum latere coniunctum,post vero fratres fratrumque filios inter alios gradu vlteriori existentes vinculi duplicitas à iure non consideratur, sed tantū gradus proximitas.Quod enim de fratribus, & filiis fratrum dispositum est ex benignitate processit,& speciali eorum fauore,qui vltra eos non extenditur,*§.si vero neque fratres.in authent.de hered. ab intest. venient.& §.si igitur defunctus.vers.reliquum,& Bar.ibi Idem & in l.post consanguineos.§.legitima.ff.de leg.hered.* & plerique alii per Alex.ibi in add. relati, Anton. & Rosell.*tract.de success.ab intest.n.152.in fin.cum plurib.seq.Bologn.in add.ad Mathesil.tract. de success.ab intest.in 3.artic.principali n.19.& plene Paul.de Cast.cons. 83.vol.1.Alex.cons.166.volum.1.* qui ambo per totum consi-

conſilium id ipſum confirmant, & probant quoque Gozad.*conſ.19.n.20.Ant.Rub.Alex.conſ.102.* Et † 6 hæc gradus prærogatiua poſt fratres, ac fratrum filios, conſideratur nedum in bonis à patre, vel à matre ad defunctum obuentis, ſed etiam in aliis vndecumque quæſitis, vt per Ant. de Roſcl. & Bologn. vbi ſupra.

SVMMARIA.

1 *Eccleſia aduerſus præſcriptionem non reſtituitur, quia in facto proprio non admittitur ignorantia.*
2 *Imo reſtituitur, quia in habente amplum patrimonium præſumitur ignorantia.*
3 *Non procedit etiam in facto multum antiquo, vel intricato.*
4 *Similiter non procedit in minore.*
5 *Etiam in facto, ab alio nomine noſtro tractato.*
6 *Eccleſia reſtituitur aduerſus præſcriptionem ſecundum alios.*

QVÆSTIO CII.

QVæritur an eccleſia reſtitui debeat ob probabilem ignorantiam aduerſus præſcriptionem contra eam decurſam. Videtur † dicendum 1 quod eccleſia aduerſus præſcriptionem decurſam reſtitui non debeat, per ea quæ adducit Aret. *conſ.15.in finalibus verbis*, quem ſequitur Capit. *deciſ. 4.n.27.Gram.deciſ.103.n.33.* eo quod eccleſia habens continuo penes ſe iura ſua, & libros diacetorum non poteſt allegare iuſtam ignorãtiam, quia quilibet præſumitur ſcire vires ſui patrimonii, & in facto proprio non admittitur error, & ignoran-2 tia. Immo eccleſia † reſtitui debet. Primo, quia in habente amplum patrimonium non procedit regula quod quilibet præſumitur ſcire vires ſui patrimonii, *Bal.in l.2.3.q.3.C.de reſcin.vend.Bar. in auth. ſed cum teſtator. C.ad l.falcidiam.*

3 Secundo † in facto multum antiquo, vel etiam in facto multum intricato præſumitur error, & ignorantia etiam in facto proprio, vbi agitur de damno euitando, Dyn.*in c.præſumitur.in fin.verbis de reg.iur.in 6.cum multis ibi in addit. citatis, Aret. in §.ſi quis agens n.12.inſt.de act.Iaſ.ibidem n.9. Soc. tr. Fallentia.in verbo ignorantia.* vbi etiam hoc limitatur in eo, qui eſt implicitus multis negociis, prout regulari-4 ter eccleſia, & pro ea agentes eſſe ſolent. Tertio † regula quod habens penes ſe iura ſua ignorantiam eorum allegare non poteſt, non procedit in minore, qui etſi iura ſua penes ſe habeat, ea ignorare præſumitur, *Aret.in l.qui Rom.§.duo fratres, ff. de verb. obl.Gram.d.deciſ.103.nu.33.* eſt enim regulare, maxime in minore, quod ignorantia præſumitur, *Alci. de præſumpt.præſump.42.in princ.* Et ſi quidem hoc in minore verum eſt, idem in eccleſia quæ fungitur vice minoris, *c.1.de reſt.in integrũ.* & ita arguit Corn. de minore ad vniuerſitatem laycorum, *conſ.156.nu. 9.vol.3.*

5 Quarto † tolerabilis eſt ignorantia in facto proprio, quoniam factum tractatur ab alio nomine noſtro, vt puta per procuratores, ſyndicos, & factores, *Soc.in d.tr.Fallen.n.5.& conſ.263.num.10.* quia geſtum per procuratorem æquiparatur facto alieno, maxime in damnis euitandis. Ideo tolerabilis eſt ignorantia.

6 Quinto, † & vltimo contra Aret. conſuluit Dec. *conſ.36.n.9.* ea ratione, quia videtur probabilis ignorantia propter mutationes prælatorum, & etiam contra Aretin. facit Corn. *d.conſ.156.per totum vol.3.* vbi conſuluit pro communitate, quæ præſumitur habere ignorantiam ſcripturarum penes ſe, & in archiuio ſuo exiſtentium, quia inſtrumẽta vniuerſitatum non ſolent in publico retineri, ſed ſub clauibus, & in capſis, & quia vbi adeſt multitudo ſcripturarum in eis præſumitur ignorantia, quæ omnia proculdubio eccleſiæ conueniũt, ex quibus ad fauorem eccleſiæ reſponderem.

SVMMARIA.

1 *Poſſeſſorium retinendæ per modum agendi intentatũ, cum petitorio cumulari non poteſt.*
2 *Exceptio dominii in continenti probandi non admittitur in poſſeſſorio retinendæ.*
3 *Poſſeſſorio retinendæ intentato, reus reconueniendo petitorium intentare nequit.*
4 *Petitorium in cauſa poſſeſſorii cumulari poteſt ad colorandum poſſeſſionem.*
5 *Cauſa poſſeſſorii ſi fructuum mixturã habeat, petitorii naturam ſapit.*
6 *Vel quando reſcripto principis ſuper vtroq; cauſa committitur.*

QVÆSTIO CIII.

1 IVditium poſſeſſorium, † retinendæ poſſeſſionis de re corporali intentatum, per modum agendi cum petitorio concurrere, & cumulari non poteſt reſpectu eiuſdem poſſeſſionis, tum ratione contrarietatis, tum ratione ordinis, tum etiam quia electione tolluntur, & quidem ratione contrarietatis, quia contendens ſe poſſidere ſi rei vendicationẽ intentat, præſupponit adverſariũ poſſidere, nam rei vendicatio cõtra poſſeſſorem datur, Ideo tamq̃ cõtrarius repellitur ratione ordinis, quia in primis de poſſeſſione diſcuti debet, vt conſtare poſſit qui ſit poſſeſſor, & certum ſit qui ſit petitor & reus, in dominii quæſtione, ratione electionis, quia petitorium proponendo, poſſeſſioni quæ ſibi competebat renũtiare videtur, *l. ordinarii C.de rei vend.l.incerti C.de interd.* vbi Bald. Sal. & alii *Bart. in l.naturaliter §.nihil commune in 1. & 3. combinatione ff.de acq.poſſ.* quem ibi ſequuntur, Alex. Iaſ. Rip. & alii, & ita communiter doct. vtriuſque cenſuræ tenent, vt Iaſ. ibi refert & moderni repetentes, de quibus infra erit mentio, qui omnes affirmant communem hanc opinionem eſſe, & aliquid Affl. 2 *deciſ.155.n.5.* Aut poſſeſſorii † cauſa ab actore propoſita, reus petitorii cauſam ingreditur per modum excipiendi ad excludendam intentionem agentis, & audiri non debet, quia exceptio dominii non admittitur in interdicto retinendæ poſſeſſionis, etiamſi in continenti probationes dominii offe-

offerantur per testes aut instrumenta, quia esset in potestate domini propria auctoritate molestare & inquietare legitimum possessorem, ac deinde dominii exceptione ipsum excludere, ita quod scandala orirentur, & delinquendi daretur occasio, *Ripa.d.* §. *nihil commune n. 98.* vbi communem refert ex mente Aret. *in l.si de eo.§.fin.ff.de acquir.poss.* & sequuntur ibidem Moderni repetentes, vt Fabius Accorambonus *num.*60. qui etsi innuat, quod vix discerni potest, quæ sit communis opinio, fatetur tamen quod est magis communis, & Claudius Seysella *n.*24. licet referat quod vtraque opinio est æque communis, concludit tamen quod hæc opinio est tutior, & eandem sequitur Claud. Marmerius *n.88.Bero.c.in literis n.49. & seq. de restit. spoliat.* vbi communis, Bertrand. *conf.317.n.6. vol. 6. & conf. 51.n.2.vol.4.* vbi & ipse magis communem affirmat.

3 Aut causa possessorii retinendi ab actore proposita reus ex aduerso petitorium intentat, per modum reconueniendi, neque tunc super vtroque simul procedi & cognosci potest, ratione contrarietatis & ordinis. Quoniam is qui secundo loco petitorium intentat suæ possessioni rennutiare videtur, ideo iudex pronuntiabit agentem in possessione potiorem esse, & tunc possessorii causa decisa ad dominii quæstionem deueniendum erit, *Bart.d.* §. *nihil commune 1.combinatione*, quem ibi sequitur, *Ias.n.145.* qui cum Bar. omnes indifferentes transire ait, seq. etiam ibidem Ripa *n.166.* vbi tres fallẽtias refert. Idem tenet Fabius Accorambonus *n.151 in fine*, Hormanostius Detus *n.107.* Rub. Alexan. *n. 325.* qui & ipse fallentias de quibus supra refert, Berengarius Ferrandus *in 3.cap.n. 41.* vbi pulchre in hoc articulo loquitur, & easdem fallentias ponit, & idem etiam firmat Affl. *decis.155.n.5.Papien.in forma libelli pro turbata possessione in gl.ad cessandum. in*

4 *fine.* Aut petitorium cum possessorio actor, reusue cumulare intendit ad colorandam eius possessionem, & tunc eum audiri debere proculdubio tenendum est, quia in possessorio retinendæ si partes sint pares in probatione possessionis, is obtinet qui possessionem titulatam, ac iustiorem probat, *Ripa in d.§.nihil commune n.99.Fel.in c.licet causam.n.9*

5 *in fin.de probat.* Et † præmissa non procedunt, quando causa possessorii fructuum, mixturam habeat, tunc enim ratione fructuum super quibus controuertitur causa dicitur mixta & petitorii naturam assumere, *vt deducit Bero.q.familiari 91.n.4.*

6 Vel † etiam præmissa non procedunt quando rescripto principis super vtroque causa cõmittitur, vt ponit idem Bero. *q.familiari 100.n.10.*

SVMMARIA.

1 *Vxor rei suæ alienationi contravenire potest.*
2 *Vxor verberata à marito vt consentiat alienationi, quamuis ex interuallo consentiat metu fecisse præsumitur.*
3 *Vxor rei suæ alienationi consentiens metu reuerentiali contractum rescindit, quando de euidenti illius præiuditio tractatur.*
4 *Vbi præcedunt minæ, vel verbera eius, qui terribilis est præsumitur durare metus.*
5 *Quem satis est præcessisse licet non probetur tempore contractus adfuisse.*
6 *Metus non præsumitur, quando mulieris consanguinei, & iudicis præsentia interuenit.*
7 *Testibus de metu deponentibus magis creditur quam de spontanea voluntate.*
8 *Duo testes metum probant.*
9 *Arbitrio quoque iudicis metus probatur.*
10 *Probatio vbi difficilis est coniecturæ sufficiunt.*
11 *Probabilis suspitio timoris idem quod ipse timor operatur.*
12 *Emptor ignorans mulierem metu distraxisse tenetur ad rei restitutionem.*
13 *Neque pretium solutum repetit, nisi sit in vtilitatem mulieris versum.*

QVÆSTIO CIV.

1 MVlier rei suæ alienationi consentiens ad vtilitatem viri, contrauenire potest, illamq; rescindere, *auth.si qua mulier C.ad sen.consult. Velleia.*

2 *Cepol.conf.ciuilium 27.& conf.28.* Maximeque † ob metũ vxori à marito illatum, per doctrinam Bart. *in l.si ob turpem n.7.ff.de cond.ob turpem causam*, comprobat ibi Ias. *4.limit.* & Gambanus *tr. clausularum rubr.de metu vxoris.* vbi multa bona in materia scribit, inquit enim Bart. loco præcitato, quod mulier à marito verberata, vt cõsentiat alienationi rei suæ, etiam si postea ex interuallo consentiat, metu id fecisse videtur, qui durare præsumitur quousque durat matrimonium, quodque post metum illatum non purgatur illius suspitio, quando durat eadem causa timoris, etiam si ex interuallo cõtractus ineatur, tenet Alex. *conf.98.n.7.vol.3.Dec. conf.468.n.23.& seq.And.Barb.conf.54. col. 13. in princ. vol.1.per tex.in c.1.quod metus causa*, & optime probat gl. finalis ibidem cum aliis de quibus in add. ad A-

3 lex. *d.conf.98.* Et † præsertim in fœmina, quoniam minor metus fœminam afficit quam masculum, imo solus metus reuerentialis vxoris, potens est ad rescindendum, (officio iudicis implorato) contractum ipsius, quando agitur de euidenti ꝑiudicio mulieris, *Alex.in l.interpositas n.5.in fin. C. de trãsact.Aret.in §.quadrupli n.10.Inst.de act.Paul.de Cast. conf.274.n.2.vol.1.Soc.conf.263.n.4.vol.2.Aym.conf.114*

4 *n.1.* Quodque † vbi præcedunt verbera vel minæ, præsumitur durare metus impressio, abeo qui terribilis est, & solitus verberare, tenet Bar. *in l.finali in fine ff.si quis aliquẽ test.probibuer.& in l.1.§.quæ oneranda.in finalibus verbis.ff.quarum rerum act.non datur.* gl. satis in terminis *in d. c.1.in verbo postmodum.quod metus causa.Innoc.in c.causam matrimonii,de off.iudicis deleg.* probat ibi Imol. *n.3.* & plene per tres fere co-

5 lumnas Andr. Barbat. Nec † est necesse probare tempore contractus metum incussum fuisse, sed satis est præcessisse, *Innoc.in cap. perlatum num.1.quod metus causa. Gambanus d.tract.clausularum de metu v-*

6 *xoris.n.3.* Sed † si in cõtractu interuenerũt mulieris cõsanguinei atq; iudicis ꝑsentia non ꝑsumitur viri metus interuenisse, & allegans metu minarũ, vel verborum contractum esse celebratũ, afficit onere pro-

re probandi metum ob præsumptionem per contractum cum interuentu iudicis & consanguineorum. Ideoque clariores metus probationes requiruntur, quam si præsentia eorum non interuenisset, *Bal. in l. transactionem la 2. C. de transact. gl. in c. super hoc. in gl. fi. de renuntiatio. l. fi. ff. quod metus causa, vbi Bar. & Alb. Fel. in d. c. causam matrimonii nu. 6. de off. iud. deleg.*

7 Et magis creditur duobus testibus de metu, & violentia deponentibus, quam multis aliis despõtanea voluntate directe attestantibus, quoniam ii reddunt testimonium de intẽtione quæ soli Deo nota est, testes vero de vi, & metu deponunt de iis, quæ oculo viderunt, & sensu corporis perceperũt, *Innoc. d. c. super hoc n. 2. de renuntiation.* confirmant ibi canonistæ, & probat Bal. *in l. obseruare §. proficisci 13. q. ff. de off. procons. & leg.* & ponit exemplum Abb. & alii sequũtur *d. c. super hoc*, quod si puella rapta à raptore desponsata fuit, testes deponentes de spõtanea voluntate puellæ non probant, etiam si dicerent se vidisse eam ridere, & similia facere, cum hoc necessario non probet consensum, nam vbi apparẽt signa violentiæ, non probatur directe spontaneus consensus, sed tantum per indirectũ probando, ꝙ qui dicitur vim & metum passus, sit potentior illo qui dicitur metum intulisse, vel quia ille sit persona valde religiosa vel alias, vt ibi.

8 Metus † autẽ probatur per duos testes etiam contra instrumentum, in quo notarius dicit sponte, &c. *Bal. d. l. obseruare §. proficisci ff. de off. procons. Ias. qui alios refert d. l. interpositas n. 5. C. de transact.* Imo † metus etiam probatur

9 arbitrio iudicis, *gl. in d. l. interpositas in verbo cruciatus. C. de transact.* ꝙ ibi multum commendat Bal. & sequuntur Alex. & Ias. Bar. *in l. de pupill. §. si quis ipsi pratori 8. q. ff. de oper. nou. nunc.* & post alios probant ibi Alex. & Ias. Idem Alex. *cons. 98. n. 6. vol. 3. Dec. cons. 219.*

10 *n. 3. Paris. cons. 170. n. 19. vol. 4.* Vbi † enim difficilis est ꝓbatio admittitur probatio per coniecturas, quẽadmodum notant *in d. §. si quis ipsi pratori. Alex. n. 22. Ias. n. 10. Idem Alex. cons. 16. n. 10. vol. 3.* & ibidẽ habetur, ꝙ ex qualitate personæ timor incussus probatur.

11 Et dixit Bal. *d. l. interpositas, circa finem.* quod sufficit probabilis suspitio timoris, quæ idem operatur, quod ipsa illatio, sequitur Ias. *d. l. si ob turpem causam Alex. d. cons. 98. n. 5. vol. 3.*

12 Hinc † sequitur quod emptor quamuis bonæ fidei, qui ignorauit metum venditrici illatum potest ab vxore conueniri, & res ab eo auferri, *l. si cum exceptione §. in hac actione, ibi, & si crimine caret. & §. aliquãdo. ibi, ne metus quem passus sum fit mihi captiosus. ff. quod metus causa. iunctis ibi notatis per glossam & per Odofred. Alber. Bart. Angel. Bald. & Castren.* Neque necesse est, quod emptor sciuerit metum illatum, & ꝙ particeps fraudis fuerit, *l. interest. C. quod metus causa*, vbi Bar. Bal. Sal. & Paul. quicquid in contrarium dixerit *Aym. cons. 120. num. 1.* qui in hoc male

13 loquutus est secundum præcitatos. Immo † nec pretium ab emptore solutum, debet venditrix reddere, nisi [in vtilitatem] ipsius sit conuentum, *gl. in l. 3. C. quod metus causa*, & sequitur ibi Bart. Bal. & melius Paul. qui refert se in contingentia facti ita consuluisse.

SVMMARIA.

1. *Diuisio inter fratres sortis iuditio fieri debet.*
2. *Frater communia bona administrans præsumitur dote alterius in communes vsus expendisse.*
3. *Patre & filio confitentibus receptionem dotis vterque pro dimidia tenetur.*
4. *Nisi pater domus negotia gerat, tunc enim ipse solus tenetur.*
5. *Bona emphyteutica possunt inæstimata in dotem assignari absque consensu directi domini.*
6. *Eiusdemque directi domini consensus in restitutione tunc non exigitur.*
7. *Idemque verum est, quando alia bona non extant, in quibus dos constitui, vel restitui possit.*
8. *Creditor bona emphyteutica in solutum capit quando alia non extat.*
9. *Bona fideicommisso subiecta alienari permittitur pro dote constituenda vel restituenda, quando alia non extant.*
10. *Bona emphyteutica sine consensu domini possunt obligari veniuntque in generali obligatione.*
11. *Emphyteuticis consignatis pro restitutione dotis vtilis dominii commoditas transfertur.*

QVÆSTIO CV.

1 DVbitationibus exortis satisfaciendo, respõdeo, quod frater maior natu tenetur facere partes, & minor habet optionem secundum communem canonistarum opinionem, legistæ vero communiter tenent, quod diuisio inter fratres iudicis officio implorato, expeditur sortis iudicio vt plene Ias. *in §. quædam n. 62. & seq. inst. de act. Bertran. cons. 117. per totum & cons. 161. similiter per totum vol. 2. par. 2. Hier. Schurff. cons. 13. per totum*, cuius consilia imprimuntur in fine consiliorum Card. Zabba-

2 rellæ, & ꝙ non teneatur maior minori electionẽ dare, sed officio iudicis diuisio fiat, tenet quoque Ruin. *cons. 29. n. 6. vol. 5.* Bertr. *cons. 4. n.* 15. vbi communis *vol. 1. p. 1.* Corn. *cons. 234. per totum vol. 1.* & ita cõmunis practica seruat, estq; notandum quod si frater maior natu bona cõmunia administrat, præsumitur fratris minoris dotes ad manus fratris administratoris peruenisse, & in communes vsus eas expendisse, Ideoque in diuisione bonorum communium de communi deducendæ sunt, sicuti enim cæteri reditus communes consueuerunt ad ipsius manus peruenire, & in communem vtilitatẽ conuertere, dotes quoque fratris ad ipsum peruenisse, & in communes vsus expendisse præsumitur *Bal. cons. 451. vol. 3. Soc. cons. 46. n. 8. vol. 1. & cons. 213. vol. 2. Paris. cons. 100. n. 19. vol. 2. Petr. de Vbald. de duob. fratrib. part. 9. n. 3. Ruin. cons. 29. n. 4. vol. 5.* Licet autem idem Bal. *cons. 388. eodem vol.* sequutus Spec. *tit. de iuditiis §. sequitur*, teneat probari debere conuersionem in communes vtilitates, ab eo qui conuersionem allegat, prout etiam idem voluit Paul. de Castr. *cons. 304. n. 6. vol. 2.* Non tamen loquuntur in casu quo maior natu domus negotia gerit, bonorumq; cõmunium administrationem adeptus est, quẽadmodũ distinguit etiam Ruin. *d. cons. 29. nu. 4. vol. 1.* pluri-

pluribusque similibus comprobat. Patre vero
3 & filio † constituentibus instrumento dotali se dotem recepisse, quilibet eorum pro dimidia ad dotis restitutionem conueniri potest, *l. Vranius. §. fina. ff. ad Velleian. leg. reos. §. cum tabulis. ff. de duobus reis. Albericus, Baldus & Romanus in l. si cum dotem. §. transgrediamur. ff. solut. matrimon. Boerius decisione vigesima tertia. numer. decimo. Ronchegallus in d. l. reos. §. cum tabulis. numero 28.* At si pater negotia do-
4 mus gerit, † vniuersaque ipse solus administrat, tunc solus ipse tenetur, & ad integram dotem conueniri potest, bonaq; illius tunc obligata pro integræ dotis restitutione, quasi quod integra dos ad manus patris peruenerit, *Cyn. in d. l si cum dotem. §. transgrediamur. & ibi Angelus num. 4.* & opinionem Cyn. æquiorem esse dixit ibi Raph. Cuman. vt ibidem refert Alexand. *in 2. colum. vers. addo.* & pro hac opinione inquit Aretin. *in §. est & aliud. institu. de donationib.* & alias apud Aretium ita consuluisse, & dicta per Angelum ibi commendat Marsil. *singular. 376.* sequitur Curt. iun. *cons. 133. numero nono. Aym. cons. 91. numero tertio & quarto. Boer. & Ronchegall. proxime relati.*

5 Sin autem pater dotem filiæ † constituere, vel ipsa mulier marito dotem in bonis emphyteuticis assignare velit, absque consensu directi domini, non iniuria id facere potest, quando ea inæstimata consignantur, vel æstimata ea æstimatione, quæ non facit emptionem, tunc namque in dominio mulieris remanent, atq; in maritum alienari non dicuntur, & tamdiu in causa dotis existunt, quamdiu emphyteusis durat in persona dotantis, per vnius mortem resoluto iure datoris, resoluitur ius acceptoris, *Specul. de locat. §. nunc aliqua. vers. 109. Salicet. in l fina. nume. 20. C. de iur. emphyteut. vbi & Iason num. 107. Tiraquell. de retract. consang. §. 1. gloss. 14. num. 95. Alexand. cons. 173. num. 1. volum. 2. Socin. cons. 25. num. 10. volum. 1. Ruin. cons. 165. num. 13. volum. 1. Bertr. cons. 61. num. 1. volum. 2 par. 2.* & hæc sententia communiter recipitur, sicut Alex. & Bertr. affirmant.

6 Et quemadmodum in constitutione † dotis directi dominii consensus non requiritur, sic in restitutione dotis soluto matrimonio à marito, vel eius heredibus facienda, domini consensus necessarius non est, neque laudemii solutio fieri debet, *Bart. in l. vsufructu. in fin ff. solut. matrimo. & sequuntur ibi Paul. Imol. Roma. & Alex. Bald. quoque nouell. de dote. part. 8. priuil. 6. num. 11.* At si dantur in dotem æsti-
7 mata, ea † æstimatione, quæ facit emptionem, inquit glos. 2. *in l. in rebus. in verb. naturali iure. C. de iure dot.* secundum omnes constat, quod non remanet in dominio mulieris, sed transeunt in dominium mariti de iure gentium, atque ciuili, habet tamen vxor vtilem in rem actionem in subsidium, quando vir non est soluẽdo, ideo directi dominii consensus requiritur, laudemiique solutio, cum æstimata, vt supr. consignantur. Quodque præmissum est, inæstimata concedi posse citra domini consensum procedat, quando alia bona non extant, in quibus dos constitui vel restitui possit. Quoniam tunc alienatio dicitur esse necessaria, non voluntaria, *Roman. consil. 457. nume. tertio. Aym. cons. 215. numer. septimo. volum. 2. Crett. in l. 1. num. 105. ff. solut. matr.* vbi communis. Quibus accedit, quod
8 creditor bona sui debitoris emphyteutica in solutum ex causa iudicati capere potest, quando alia non extant ratione, qua supra, quod necessaria dicitur alienatio, non voluntaria, *gloss. in l. commodis. ff. de rei vendit. & ibi not. Alexand. & tenent Paulus & Romanus in l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de damn. infecto. Bald. & Præposit. in capit. imperialem. de probib. feud. alien. Curtius tractat. de feudis. 4. part. numer. 101.*
9 Facit etiam, quod bona fideicommiss. † supposita alienari à lege promittuntur, tam pro dote constituenda, quam restituenda, aliis bonis non extantibus, *vt not. d. authen. res quæ. C. communia. ff. de legat. Dec. cons. 376. Ruin. cons. 137 numer. 18. volumin. 2. Paris. cons. 129. numer. 5. volu. 1.* & in terminis idipsum expressim firmat Io. Andr. *in addit. ad Specul. de locat. §. nunc aliqua. vers. 109.* dicens, quod quando emphyteusis morte mariti non est ad dominum reuersura, vxor dotem in emphyteusi cõsequitur, & idem videtur esse de mente Baldi, *in l. lex vectigali. ff. de pignoribus. Salycet. in l fina. numer. decimo. Cod. de iure emphyteut.* Accedit quoque, quod possunt em-
10 phyteutica bona sine consensu † domini obligari, sed & in generali obligatione debitoris comprehenduntur, *gloss. 1. l. fina. Cod. de iure emphyteut. quam ibi sequuntur Salic. & Ias. à num. 79. vsque ad num. 84. Ripa in l. 1. num. 10. ff. de pignor. & hypothec. Afflict. decisione 191. num 3. Negusan. de pignor. 2. membr. 2. par. numero 28.* quæ sententia communiter recipitur secundum superius relatos, quocirca in dotis
11 constitutione † vtilis dominii commoditas, vel ius pignoris & hypothecæ in vxorem transfertur, atque ius, quod conceditur, duraturum est apud mulierem, donec ius concedentis extinguitur, *c. nuper. vbi casus de donat. inter virum & vxorem. Bald. in l. prima. numero secundo. Cod. si pignus pignori datum sit. Soc. cons. 261. nu. 7. vol. 2.* & præallegati quoque confirmant, & habetur infr. *recollect. 116. num. 20.*

SVMMARIA.

1 *Exceptio declinatoria iurisdictionis per processum ad vlteriora reiecta censentur.*
2 *Dummodo iudex super exceptione cognouerit.*
3 *Iudex ordinarius exceptionem declinatoriam reiicere dicitur per processum ad vlteriora, secus in delegato.*
4 *Reus forũ sortitur in loco vbi sita sunt res cõtrouersæ.*
5 *Atque etiam in loco, in quo contractus est celebratus.*
6 *Paria sunt reum in loco contractus inuentum vel citatum ibi comparuisse.*
7 *Forum quis sortitur ratione iuramenti ibi præstiti.*

QVÆSTIO CVI.

1 Vbicunque citatus opponit † declinatoriam iurisdictionis, iudex vero spreta exceptione opposita procedit in causa ad vlteriora, exceptionem declinatoriam reiicere dicitur, & tacite se iudicem competentem pronunciare, ita quod nisi reus appellet, tacita pnunciatio in rem iudicatam transitũ facit, & tenet processus in negotio principali postea agitatus, neq; necesse est, quod expresse pronunciet se iudicem in causa competentem, quoniam tacita pronunciatio per processum ad vlteriora resultans, idem operatur, dummodo iu-

dex alias fundamentum iurisdictionis habeat, vt
quia sit ordinarius, at si iudex delegatus sit, requi-
ritur expressa pronunciatio, ad firmandam iuris-
dictionem ipsius, neque per processum ad vlterio-
ra exceptio declinatoria censetur reiecta, atque
processus postea agitatus non tenet, Antonius de
Butr. *in c. super lit. n. 37. in fine de rescriptis. sequitur ibi*
Immol. numero 12. & 13. Andreas Barbat. numero 255.
Felinus numero 34. post alios ab eis allegatos.
2 Recipit autem hoc declarationem, vt ita de-
mum procedat si iudex super exceptione incom-
petentis cognouit, vt quia inter partes de huius-
modi deceptatum fuit, vel etiam si hoc expresse
non apparet, attamen inter exceptionem opposi-
tam, & processum ad vlteriora, interfuit tantum
tẽporis, quod verosimiliter iudex cognouisse po-
tuit super declinatoria, & tunc præsumitur causa-
rum cognitionem interuenisse, Franc. in *c. ex parte*
n. 10. de appell. Ang. cons. 200. n 3. plene Corn. cons. 85. n. 13.
3 *vol. 4.* Et quod processus ad vlteriora, repellat de-
clinatoriam coram iudice, ordinariam iurisdictio
nem habente, aliud vero coram delegato, præter
superius allegatos, idem tenent Marsil. *in l. si quis ne*
quæstio, numero 83. ff. de quæst. Ias. in l. 2. numero 46. ff. si
quis in ius vocat. Felinus in c. suborta, numero 6. de re iud.
Aret. cons. 107. numero 4. Ruin. cons. 114. n 18. & 19. vol. 5.
& est communis, sicuti referunt Felin. Aret. & Rui.
proxime citati, & vti communem amplectitur
Corn. *dicto consilio 85. vol. 4.* Et est differentiæ ratio,
quia delegatus certos ac limitatos iurisdictionis
fines habet, ordinarius vero generalem admi-
nistrationem, quam rationem assignat Innoc. *in c.*
propt. 2. de dilationib. & sequitur ibi Abb. *n. 17* ego a-
liam adduco, ordinarii fauorabilis est iurisdictio,
ideoque amplianda, & pro ea præsumitur, secus
est in iurisdictione delegata, quæ odiosa est atque
restringenda, *c. primo, & c. dispendiosa de rescriptis, in 6.*
cum ibi not. Vantius de nullitate ex defectu iurisdictionis
4 *num. 24. cum seq.* Non ergo reus ius dicentis iurisdi-
ctionem declinat sed forum ibi sortitur, primo
quia reus forum sortitur in loco vbi suæ sunt res,
de quibus controuertitur, *l. fi. C. vbi in rem actio.* &
not. ibi Bald. Sal. Ang. & Paul. *c. sane & c. fi. de foro*
competenti, vbi post alios Feli. & Maria. Soci. Alex.
5 *cons. 1. n. 8. vol 5.* 2. reus forum sortitur propter con-
tractum in loco celebratum. *c. Rom. §. contrahentes,*
de foro compet. in 6. d. c. fi. ex. eod. tit l. hæres absens, §. 1. ff.
6 *de iuditiis.* Et quamuis reus † in loco contractus in-
uentus ibi forum sortitur & non alias, Dic q. paria
sunt in loco contractus repertum esse, vel citatum
comparuisse, vt tradit Inno. *in d c. præterea, n 1. vers.*
si vero de dilat. vbi quærit si ordinarius citat aliquem
quia non sit de iurisdictione eius, exprimẽdo cau-
sam, quia contraxit, vel deliquit, vel agitur de re,
quam ibi habet, si citatus comparuerit, idem est,
ac si sine citatione ibi inueniatur, sequitur, & com-
probat Maria. Soci. *in c. dilecti n. 23. circa princ. de foro*
compet ad idem Bald. cons. 16. numero 3. volumine tertio.
7 Tertio ratione iuramenti à contrahente præstiti
de obseruando, & implendo ibi promisso etiam
non inuentus in loco contractus, potest ibi citari,
& cõueniri, *Felin in c. lic. n. 22. vers. 5. fal. de for. comp.*

SVMMARIVM.

1 *Transactio ob læsionem vltra dimidiam dubii litis euentus non rescinditur.*
2 *Imo rescinditur secundum communiorem modernorum sententiam.*
3 *Maxime quando læsio dubii euentus est in magno excessu.*
4 *Probatio dubii litis euentus qua ratione fiat.*
5 *Triplex probandi modus dubium litis euentum.*
6 *Testes deponentes læsionem dubii litis euentus debentur esse valde periti.*

QVÆSTIO CVII.

1 TRansactio rescindi non potest ob læsionem
vltra dimidiam, habito respectu ad dubium
litis euentum, vt tollantur lites, & ne sit eorum
processus in infinitum, cum sacris lucrari dicatur,
qui à lite recedit, *Alex in l. si quis cum aliter, ff. de verb.*
oblig. Aret. ibi plene, & plenius Ias. communem
hanc partem referentes, idem Alex. *cons. 42. nu. 11.*
vol. primo, vbi magis communem dicit Ruin. *cons.*
132 numero 3. vol. 1. tamquam communem ample-
ctitur, & pro hac parte notatum fuit *in cons. Neapo-*
litano, vt per Affl *decis. 220 num. 3.* Tu vero dic quod
etsi difficilis sit solutio, ita vt non facile discerni
possit, quæ communior sit opinio, est vtique fa-
tendum antiquorum sententiam ante Bartolum
præualuisse, quod transactio impugnari non pos-
2 sit. Modernorum tamen sententia à Bartolo citra
præualet, quod possit impugnari, quando quis læ-
ditur vltra dimidiam eius, quod valebat dubius li-
tis euentus, ita vt non sufficiat læsio vltra dimidi-
am veri valoris rei, de qua transactum est, sed sus-
piciendus est valor dubii euentus litis super re in
transactionem deducta, & respectu valoris illius
dubii euentus consideratur læsio vltra dimidiam,
gloss. in l. Lutius, §. finali, ff. ad Trebell. & ibi Bart. & post
eum Ang. Castrens. & Imol. idem Bart. *in l. si quis*
cum aliter, ff. de verb. oblig. vbi & Roman. qui ait opi-
nionem Bart. verissimam, idem Bart. *in d. l. 2. C. de*
rescind. vend. vbi Pantaleon. Cremen. plenissime
comprobat, Dec. *consilio 60 numero 4. volumine primo*
vbi magis communem, & iudicando, ac consulen-
do sequendam affirmat, cum in se æquitatem ha-
beat, idemque repetit *cons. 203.. Soc. consilio 85. numero*
tertio, volum. primo, qui ait magis communiter mo-
dernos hanc tenere, & iudicando consulendoque
sequẽdam, cum per eam fraudibus obuietur, Ma-
ria. Soc. Iun. *cons 98. numero 17 vol. 2.* vbi magis com-
munem amplectitur, subdens quod sunt plures
numero, & maioris auctoritatis qui hanc sequun-
tur, & quod ita consuluit, & iudicatum fuit, Fabia.
de mõte *tract. de empt. & vend. 8. quæsit. n. 13.* tanquam
æquiorem tenendam, inquit, vt tollatur deceptio
eandem tenet Riminal. *cons. 101 numero 41. & 49*
vol 1. vbi additio dixit, hæc opinio recepta est, eoq
iure vtimur, & Hippol. Rimin. *ibid. in add.* eã tãquã
cõmunem sequitur. Hãc igitur sentẽtiam recepti-
3 oni calculo suffultã sequendã esse cẽseo. Sin autem

adest

adest læsio vltra dimidiam, dubii euentus in magno excessu, tunc nullo negotio transactioni contraueniri potest, quoniam enormissima læsione interueniente, dolus ex proposito inesse creditur, & transactio rescinditur, *Corn. consilio 27. numer. 5. & 11. volum. 4. & melius conf. 166. numer. 11. volumine 1. sequitur & plene confirmat Dec. d. consil. 203. num. 4. vol. 1. Gram. dec. 66 n. 48.* vbi refert communiter Doct. in hoc casu sequi opinionem Bart. tametsi in transactione renũciatum sit exceptioni doli, atq; enormissimæ læsionis, eidem sententiæ adhæret Aym. *consil. 151. n. 26. & 27. volum. 1.* Riminal. *consil. 315. colum. 1. volu. 2.* dicens, quod hæc opinio est de iure verior, *Marian. Soc. iun. dict. cons. 98. numer. 18. volumine 2.* dixit, hanc sine dubio tenendam esse. Verum † huius quæstionis difficultas tota consistit in modo præstandi valorem seu æstimationem dubii litis euentus. Quocirca sciendum est, quod in æstimando dubium litis euentum, considerandum est, quanti communiter vendi potuisset habenti notitiam litis motæ, dubius euentus rei, de qua erat contentio, *vt in dict. l. si quis cum aliter. tenent Roman. Aretin. & Paulus. Angel. cons. 353. numero quinto.* Cagno. *dict. l. 2. numero 33. vbi communis. C. de rescindenda vendition.* Abb. *consil. 64. numer. 3.* inquit, perpendendas esse circumstantias, videlicet statum causæ, personarum qualitatem, causam, quare ad transactionem vel laudum deuentum est, & quantitatem deceptionis, & ad hoc bonus atque magistralis tex. *in l. cum ii. §. vult igitur. ff. de transactionibus.* per quem ita tenet Bartolus *in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio.* & ad circumstantias recurrendum esse voluit Dec. *dict. consil. 60. num. quarto.* post Caccialup. ibi relatum, & in examinando circumstantias iudicis arbitrium præualet, cuius iudicio hoc totum committitur, Bald. *in l. per diuersas. n. 16.* & post eum Ias. *n. 6. C. mand.* dicens, quod communiter Doctores hoc tenent, & exempla ponunt scribentes *in d. l. per diuersas. Aym. cons. 151. num. 27.* sic considerandum ait dubium litis euentum, vt si litigatum fuisset vsque ad sententiam diffinitiuam, longe vltra dimidiam eius, quod recepit, habiturus fuisset is, qui transactionem impugnare nititur, ad quod facit gloss. *in dict. l. per diuersas. in verbo quam alii. C. mandati.* ibi, quando deductis expensis labore & pretio plus satis valet actio de qua fit cessio, quam gloss. multum commendant ibi Bar. & Bald. & sequuntur Angelus, Salyc. Paul. & reliqui. Triplici ergo modo † æstimatio dubii euen-

4 (margin beside "xit, hanc sine dubio…")

5 tus fieri poterit, primo probando per testes, quantum communi æstimatione testium in huiusmodi peritorum valere iudicatur, per sup. allegata, & præcipue Aret. *d. l. si quis cum aliter. n. 5.* Bal. *d. l. per diuersas n. 5. Maria. Soc. iun. d. cons. 98. n. 19. vol 2.* vel etiam & secundo per iudicem estimatio fieri poterit mplorato eius auxilio, vt se ex officio informet, *d. l. per diuersas. cum aliis pracitatis.* vel etiam tertio loco æstimatio fieri poterit per peritos ad hoc deputãdos, vt not. omnes *in l. pretia rer. ff. ad l. Falcid. vbi late Alex. & plene quoque Aret. in §. si quis agens. institu. de actiion. & pleuissime post Bartol. in l. 2. C. de rescind. vendit.* Cagnol. & Pantaleon Cremen. & vtiq; semper ad circumstantias præallegatas recurrendum est, & si

6 per testes probatio fiat, testes deponentes † de læsione vltra dimidiam dubii litis euentus, debent esse valde periti, vt bene sciant congruentes rationes assignare, ex circũstantiis occurrentib. *Imol. d. l. si quis cum aliter. in fi. sequit. ibi Aret. n. 5. per tot.* prout igitur facti species occurrit, sic deliberandum erit.

SVMMARIA.

1 *Confessio meritorum in genere facta merita concludenter probat.*
2 *Immo non probat, quia ad colorem damnationis facta dicitur.*
3 *Non probat etiam propter incertitudinem.*
4 *Meritorum expressio quamuis in specie non probat merita præcessisse.*
5 *Neque etiam iuramento firmatur.*
6 *Donatio quamuis iurata, filiorum natiuitate reuocatur.*
7 *Donatio ob merita addendo pure, mere, & simpliciter dicitur esse simplex donatio.*
8 *Donatio sub assertione meritorum, & simplicis donationis assumit denominationem ab eo, quod in ea præualet.*
9 *Arbitrio boni viri meritorum fit æstimatio.*
10 *An probandis meritis coniectura admittuntur.*

QVÆSTIO CVIII.

1 GEneralis meritorum donatarii † confessio à donatione facta merita ipsa iustificat, quia confessio contra confitentem probat, neq; solum merita ipsa probantur, sed etiam æquiualentia donationi esse præsumuntur, quoniam cum donatoris confessione concurrit præsumptio iuris, quod nemo suum iactare creditur, sicuti longe lateque tenet Dec. *cons. 20. volum. 1. Iason cons. 154. volu. 2. Ripa in l. si vnquam. num. 31. quæst. 15. C. de reuoc. dona.* Contrarium verius est, primo, quia expressio me-

2 ritorum, quæ † fit verbis generalibus, & nudo sermone, videtur facta ad colorem ipsius donationis. Ita enim à communiter accidentib. ex cõsuetudine notariorũ colorari cõsueuerunt, *l. quod venditor. & ibi not. ff. de dolo. Oldr. cons. 5. Bald. in l. illud. nu. 8. C. de sacros. Eccles. & melius in cap. suscitatus. numero 3. de rescriptis.* vbi inquit, quod quilibet præsumitur meritus, nisi probetur de meritis, & sic in instrumentis donationum accipiuntur verba illa pro bene meritis, & seruitiis, nec est donatio falsa, licet merita non interuenerint, & sequitur Pomates *in in addition. ad Bartol. in l. si forte. in verb. præcedentibus. ff. de castrens. peculio.* post Caccialupum ibi citatum probat Dec. *in l. si donatione. numero vigesimo quarto. C. de collat. Bertrand. cons. 135. num. 4. volumine primo. part. 2.* & alii quoque qui proxime adducentur.

3 Secundo, generalis meritorum † enunciatio non probat, quia tanquam dubia & obscura inducit incertitudinem, ita vt apparere non possit, an merita sint donationi æquiualentia vel minora, cum in excessu meritorum simplex donatio diceretur, *Socinus consilio 295. numer. tertio. volumin. secundo. Paris. cons. 23. numer. 65. volum. 1. Ruin. cons. 173. numero 11. vol. 1. reprobantes Decium cons. 20. contrarium tenentem.*

& proculdubio meritorũ expressio in genere facta merita non probat inter donare prohibitos tamquam in fraudem legis facta esse dicatur, *Bartolus in l. si forte, ff. de Castr. pecul. Corn. consilio 144. numero 12. volumine 2. vbi communis Curt. Iun. consilio 67.* vbi communem dicit, quod procedit etiam inter eos inter quos donatio à lege non prohibetur per ea quæ supra fuerunt adducta.

4 Tertio meritorũ expressio etiam † in specie facta non probat ea præcessisse, nisi probentur, alioquin hoc remedio de facili fraus in legem committi posset, vt plene firmat Alexander *in leg. si donatione, numero 10. C. de collat. Decius ibidem, numero 23. Iason. in leg. frater à fratre col. penultima, ff. de condition. indeb.* vbi communiter ita teneri inquit, & hanc veram doctrinam, & communem appellat Barb. *cons. 28. circa finem, versiculo, nec obstat volumine 3.* Imo
5 nec iuramēto firmatur huiusmodi donatio, quoniam iuramentum super expressione meritorũ de præterito non validat donationem, quia appositum videtur in fraudem legis, & quia cessantibus meritis, cessat donationis consensus sicuti plene comprobat Alex. *d. l. si donatione. n. 5. cum seq. C. de collat. probat Dec. n. 25. & infra prox. dicetur.* Sicut et-
6 iam in simili renunciatio facta benef. legis *si vnquã, C. de reuoc. donat.* non præiudicat, quominus natiuitate filiorum de quibus pater non cogitauit reuocetur donatio facta sub expressione meritorum. Non enim in præiudicium filiorum pater renunciare etiam cum iuramento potest, quemadmodum plene comprobat Bertrand. *cons. 20. fere per totum, vol. 1. parte 2. & cons. 135. n. 8. vol. 1. parte 2.* & pleno quoque stylo firmat Parisius *cons. 73. n. 6. cum seq.* vbi per tres columnas & vltra *volumine primo* veriorem, magis communem, & sequendam referens, tenet
7 & Ruin. *cons. 73. n. 14, vol. 1.* Quarto vbi donatur sub assertione meritorum subiiciendo, nec non pure, libere, & simpliciter, tunc donatio simplex esse dicitur, quia sequentia verba tamquam clara magis sunt attendenda, quam præcedentia obscura, & incerta, & quæ in dubio videntur expressa pro causa impulsiua, quæ sane interpretatio fit ad excludendam contrarietatem, eo quod inuicem aduersantur donatio simplex, & donatio ob merita, prout in terminis voluit Odofred. *dicto consilio primo, Decius dicta leg. si donatione, numero 24.* plenius Socinus *consilio 295. numero 9. post Alexandrum cons. 40. numero 14. vol. 4.* Bertrandus plene *cons. 48. num. 2. volumine 1. parte 2. & cons. 135. n. 5. eodem volumine 1.*
8 *parte 2.* reprobans Guidonem papæ *decis. 95. & Ruin. cons. 173. numero 12. vol. primo.* Quinto si sub commemoratione meritorum, & simplicis donationis donatio emanauerit saltem mixtus erit contractus, denominationem tamen sumit ab eo, quod præualet in contractu, si enim donationis quantitas in eo quod excedit merita, maior est, simplex donatio appellabitur, etsi merita maiora sunt, meritoria nominabitur, *argumento leg. quæritur de statu hominum. Corn. consilio 45. col. prima & secunda fere per totum, volumine 4. Restaurus Castaldus tract. de Imperatore quæst. 114. n. 12.*

9 Sexto & vltimo vbi ad æstimationē meritorum deueniendum erit, scias volo quod meritorum æstimatio arbitiro boni viri facienda est, considerata eorum qualitate, quantitate, tempore & aliis circumstantiis, *l. voluntatis in verbo extimatione, vbi Bald. n. 3 & 7. C. de fideicommiss., idem Bald. in l. fidei commiss. §. quanquam, C. de sacros. eccl. Alex. cons. 55. n. 4. vol. 4. Soc. cons 295. n. 7. vol 2. Bertrand. cons. 164. n. 1. vol. 2. parte 2.* Et in probandis meritis, non valde exa-
10 cta requiritur probatio, sed ad coniecturas recurrimus, quæ in huiusmodi admittuntur, atque sufficere videntur, *Tiraq in l. si vnquam glos. donation. largitus, n. 100 C. de reuoc. donatio. Paris. cons. 90 n. 13. vol. 3. Alcia. de præsumpt. reg. 1. præsump. 16. numero secundo,* cum multis ibi additis à Ioanne Nicolao Arelatano, concludit ergo generalem meritorum expressionem non suffragari.

SVMMARIA.

1 *Ratio semel reddita, amplius reddi non debet, nisi probetur error vel fraus.*

2 *Silentium quinquennii post vigesimum quintum annum inducit ratificationem contractus a minore nulliter facti.*

3 *Quadriennio post vigesimum quintum annum transacto læsionem minor non potest allegare.*

4 *Adultus agit contra tutorem, & in subsidium contra administratorem nomine tutoris.*

5 *Periurus absolutionem à iuramento non obtinet, & obtenta illi non suffragatur.*

6 *Respondens positionibus conuictus de mendacio periurus efficitur.*

7 *Tutor non faciens inuentarium neque librum rationum excusatur probans introitus & exitus.*

8 *Instrumentum finis rescindere valens, sibi soluta imprimis restituit.*

9 *Tutor tenetur librum rationum pupillo exhibere, vt copiam illius habeat.*

10 *Imo tenetur ipsum librum pupillo restituere si pecunia illius emptus fuerit.*

11 *Aliud est rationem esse redditam, aliud confiteri redditam esse contrarium deciditur.*

QVÆSTIO CIX.

1 RAtio semel reddita de qua remissio, & quietatio emanauit nõ debet amplius reddi, & allegans errore vel fraudulenter redditam, si vult probare errorem, vel fraudem auditur, alias vero non probato errore vel fraude audiri non debet, *l. semel de apochis publicis lib. 10.* vbi Bart. & Bal. hoc notant, & Odofred. ibi dixit semel emissa securitas non debet amplius refricari, & probat Card. *clem. 2. §. illi n. 4. de religiosis domib. Cum. cons. 179. n. 2. vers. ad secundum. Soc. cons. 190. n. 3. vol. 2. Paris. cons. 96. num. 67. & seq. vol. 1. Rolan à Valle cons 49. vol. 2.*

2 Secundo excluditur adultus silentio quinquennii post vigesimum quintum annum expletum, ex quo tacitus consensus & ratificatio contractus nulliter celebrari inducitur, habens vim validi contractus, vti ex nunc & tanquam nouus contractus, *l. 1. C. si maior factus ratum habuerit, vbi Baldus & alii. Dec. & Cagnol. in l. quæ ab initio, ff. de reg. iur. idem* Dec

Dec. in l. semper qua non prohibet, num. 16. ff. eod. & consf. 232. num. 1. Aret. consf. 128. n. 5. Alex. consf. 117. num. 2. vol. 1. Curt. Iun. consf. 1. per totum.

3 Tertio excluditur quadriennio excurso post ætatem perfectam annorum 25. intra quod conqueri debuit, & suã deducere læsionem, quo non facto præclusa est sibi via vlterius conquerendi, *l. fi. C de tempor. in integr. restit. peten. Bart. in l. ab hostibus §. sed quod simpliciter, ff. ex quibus causis maiores Neg de pignor. 4. part. quæst. 19.*

4 Quarto reus conuentus nihil gessit nomine pupilli, sed tutoris nomine administrauit, idcirco aduersus tutorem experiẽdum foret, & in subsidium vtili actione contra administratorem nomine tutoris, cui tutor ipse tutelam dimisit, & suo periculo relaxauit, vt est textus hoc ipsum in terminis decidens *in l. tutorem, C. arbitrium tutelæ. & in leg. 2. C. si mater indemnitatem promiserit, & not. ibi Odofred. Bartolus & Salic. & nuncupatim tenuit Iosephus Ludouicus decisionib. Perusinis decis. 4. numero secundo parte prima.*

5 Quinto adultus excluditur exceptioni periurii per eum incursi, instrumento finis iurato contraueniens, non obstante habilitatione postmodum obtenta. Quoniam qui periurium iam incurrit absolutionem à iuramento obtinere non valet, neque obtenta sibi suffragatur, eum frustra legis auxilium inuocet qui in legem peccauerit, priuatus omni iure contractus iuramento firmati, cui spreto iuramento contrauentum est, *Feder. de Senis consf. 300. in finali b. verb. Felin. c. 1. num. 28. de iureiurand. Dec. c. dilecti, n. 3. de except. Alex. consf. 83. n. 7. vol. 3. Parisf. consf. 54. n. 15. vol. 1. Ruin. consf. 66. n. 6. vol. 4.*

9 Sexto de periurio quoque adultus ipse conuincitur ex eo quod respondendo positionibus eas in multis negauit, & de mendatio in processu conuincitur, & respondens positionibus, tametsi per verbum credit, conuinctus de mendacio periurus efficitur, vt tenet Bartolus *in leg. de ætate, § si cum esset, ff. de interrogat. actio. Baldus in leg. secunda, §. quod obseruari colum. penultima, ff. de iureiur. Roma. consilio 391. num. 7. Natta. consf. 59. parte 1. Plot. de in litem iuran. §. 37. circa princ.*

7 Septimo reus bonorum pupilli administrator in articulis deduxit, & quamplurimis testib. comprobauit quantitatem bonorum pupilli eorumq; introitus & exitus singulis annis perceptos, & qui verisimiliter percipi potuerunt, esto igitur quod nec inuentarium, nec librum rationum conscriptus esset, vbi testibus probantur specifice introitus & exitus bonorum, & quantitas eorum, excusatur administrator, nec aliquas pœnas incurrit inuentarii librique rationum non confecti, vt decidit Plot. *de in litem iurando, §. primo. numero 37. versiculo primo, contra tutores post Calcaneum consf. 93. & alia de quibus ibi.*

8 Octauo adultus rescindere volens instrumentum finis & quietationis ab eo expositi de gestis, & administratis per tutorem, vel administratorem, debet inprimis restituere scuta 300. sibi soluta reliquorum nomine, & quamdiu non sit facta restitutio omniaque in pristinum reposita, non potest in integrum restitui, obtinereque instrumentum rescindi, *Affl. decisione 220. num. 4.* & in terminis tradit Parisius *consf. 96. nu. 112. volum. 1.* vbi quod adultus ad alterum de duobus necessario vel sibi solutum ante omnia restituere, vel quietationi & liberationi stare.

9 Non obstat, quod tutor de gestis, & à se administratis rationem reddens tenetur librum rationum adulto seu eius curatori exhibere, vt copiam extrahat partitarum illius, *Baldus in l. cum testamento numero 4. C. de testam. manumiss. expressius Immol. in l. cum seruus, num. 2. ff. de cond. & demonstrat. Plot. de in litem iurand. §. 5. num. 26. Parisf. d. consf. 96. numero 26. in fine, volumine primo.* Imo Bartolus *in leg. prima, §. offi. ff. de tutel. & in dicta leg. cum seruus*, vbi & Paulus dicunt, quod tutor tenetur Codicem ipsum seu volumen rationum restituere adulto, & est text. hoc decidens *in l. si ita fuerit, §. hac quæst ff. de manumiss. testament. & tenet Socinus consf. 159. n. 17. in fine volumine secundo*, quod verum esse existimo ad effectum, de quo supra, scilicet vt copiam faciat adulto rationum veritatem exquirere, rimarique volenti, nec obstat text *dicta leg si ita fuerit*, vbi reliquorum appellatione veniunt volumina rationum, quoniam ille textus procedit in libro rationum pecunia pupilli empto, cum vero qui tutoris pecunia emptus est edere tantum tenetur Adulto, vt eius copiam habeat ad veritatem perquirendam, vt declarat Immol. *d. l cum seruus, ff. de condit. & demonstr.* Non obstat, quod aliud est confiteri rationem redditam, aliud est rationem esse redditam, *Anch. consf. 330. n. 5. Soc. d. consf. 159. n. 11. vol. 2.* Cõtrarium enim consuluit Ruin. *consf. 90. fere per totum, volumine secundo.* vbi Anch. sententiam confutat, & eius singularia fundamenta destruit, decidens quod stante instrumento finis, & quietationis iudicis decreto curatoris, & propinquorum interuentu roborato, præsumitur pro veritate confessionis, quod vere ratio reddita fuerit, ad quod faciunt ea quæ supra adducuntur, *n. 1.* confirmatur ex eo quod præsumitur pro instrumento quamdiu contrarium non appareat, *l. optimam, C. de contrah. & commit. stipul. Roma. consf. 102. n. 4. Aym. consilio 145. numero 2. volumine primo.* Etenim ex instrumento tres oriuntur præsumptiones, quod sit verum, quod sit solemne, & quod sit de volũtate partium celebratum, *Bald. consf. 39. numero secundo, volumine 2.* Quocirca huius adulti intentionem ruere manifeste apparet.

SVMMARIVM.

1 *Contractus in testamento fieri potest.*
2 *In contractibus non est pœnitentiæ locus.*
3 *Præsentia partis in testamento arguit donationẽ potiusque legatum.*
4 *Legatum à testatore de eo quod debet factum, non tenet.*
5 *Seruitia fructuosa actionem seruienti acquirunt.*
6 *Confessio debiti in testamento probat debitum not. stipulante vel parte præsente & acceptante.*
7 *Imo etiam absente parte obligat de æquitate cautelam.*

Contractus igitur cēsus siue emptio annui reditus an de iure subsistat, vel vsurariam prauitatem sapiat canonistæ ponunt *in c. in ciuitate, de vsuris vbi Innoc. tenet*, quod licitus est contractus, quando quis emit reditum antea constitutum, sed si de nouo emat, adhuc inquit licitum esse ea ratione, quia est emptio & venditio, & hic cadit pretium, & merces, emptorque periculo subiicitur, & ideo census tanti æstimari potest, quia redditus, vel actio tantum valebit, subsequentibus temporibus vel ad minus est dubium, & hoc sufficit vt sit licitus contractus, consulit tamen fidelibus, vt ab huiusmodi se abstineat, Abbas *ibidem num. 7.* audacter tenet pro validitate contractus referens canonistas ita communiter tenere, quia sicut potest emere totam possessiōnem vel censum ab antiquo constitutum, ita licitum est de nouo emere, adducit simile de eo, qui habet actionem ad mille, à quo si pro octingentis emo, non est peccatum, quia expono me periculo, cum dubius est litis euentus, *Anton. de Butrio in dicto capit. in ciuitate numero septimo*, eidem sententiæ adhæret ratione incertitudinis quantum futuro tempore annuus redditus valere debeat, & quia emptor in futurum forte nihil percipiet vel in litem multum expendet, non discrepat à præmissis Cardinalis Zabarella *ibidem quæstione tertia sub numero sexto*, vbi pro contractu concludit, dummodo cessent fraudes & dolus, Ioannes de Annania *in loco de quo supra numero decimo quarto & sequente*, plenius omnibus quæstionem explicat, & refert Petrum de Ancha. quæstionem disputasse, dum regeret Cathedram Sexti & Clementinarum in ciuitate Bononiæ, vbi contra contractum septem vtitur rationibus, & pro contractu pluribus aliis ita tenendum esse affirmans, quia authoritas Innocentii qui fuit Papa, & Hostiensis qui fuit Card. aliorumque canonistarum contractum huiusmodi approbant, inquiens, ita vidisse consultum à duodecim Iuris vtr. Doctoribus, licet referat Gregorium de Arimino ordinis Eremitarum, sua tempestate approbatissimum disputando contractum reprobasse, rationibus, quas ibi Anania recenset, Augustinus Berous *in eodem cap. numero nono*, eandem sequitur opinionem, & communem scribentium decisionem esse firmat Iohannes à turre cremata vir summæ inter Theologos, & Canonistas auctoritatis, *in cap. si quis vsuram 14. quæst. 4.* iustum esse contractum voluit satisque notabiliter in materia scripsit, vbi pluribus hinc inde relatis ita residet, cuius doctrina in hac quæstione multum perpendenda est, Laurentius de Rodulphis *in c. consuluit de vsuris*, in eandem venit sententiam dummodo cesset fraus, & deceptio, quamuis addat, vix video quomodo sine fraude hoc fieri possit, non tamen inquit, dico quin possit, postquam in discursu vacillare videtur, at in quæstione 12. & 13. pro contractu concluditur, pariterque quæstione 18 licet sub dubio, & inter dentes loquendo, inquiens caueant sibi sic contrahentes, ne legi fraudem faciant, & proprias animas decipiant, Felix Maleolus Hermælitanus *tract. de empt. & vend. vnius pro viginti*, vt habetur tractatuum *tom. 18.* contractum confirmans referens quæstionem disputatam fuisse in concilio Constantiens. sub anno Domini 1417. & postmodum in concilio Basiliensi, vbi peritiores mundi congregati fuerunt, & huius contractus naturam radicitus viderunt, & si nonnulli Theologi contradixerint, maior tamen pars Doctorum vtriusque iuris & Theologorum præualuit, idemque confirmat *sub n. 7.* vbi ait, alias per vniuersum mundum fuit generalis scrupulus de huiusmodi contractibus, aliis dicentibus prout Iudæi de Christo, quia bonus est, aliis non, & per maiores mundi Doctores disputatum, & à diuo Thoma in contrarium consultum, sed Thomas succubuit, & aliorum opinio per decretum Pontificis, & concilii Basiliēsis præualuit, hæc ille, licet pleniori stylo in suo tractatu vsus fuerit, plenissime quoque scribit Guliel. Bont. *tract. de vsuris, & emptione redditutum vitalium, vel perpetuorum per totum tractatum* ad partes disputando, qui in sententia de qua supra residet, Ambrosius de vignate *tract. de vsuris num. 73. & seq.* eandem firmat opinionem cessante fraude vsurarum, & dummodo non sit deceptio vltra dimidiam iusti pretii, & communem refert opionem esse Guid. Papæ *tractatu de vsuris, & contractibus illicitis num. 28. & seq.* idipsum confirmat, nisi contrahentes corruptam habeant intentionem, & hæc opinio munita est decreto apostolico, vt habetur *in extrauag. Martini Papæ quinti, incipiente regimini sub titulo de emptione, & venditione*, & Calix. tertius ibidem confirmauit *in c. 2.*

Non desunt etiam inter legistas multi illustres viri, qui contractum hunc approbant in foro fori atque poli, vt Bald. *in l. iusiurandum, col. 32. ff. de iureiur.* vbi plene Iason post alios *in l. pater puellæ, C. de inoff. testament. Oldr. consilio ducentesimo septimo, Baldus consilio 154. volumine secundo, Roma consilio 302. Anch. consilio 30. Parisius consilio 60. num. 13. & alibi per discursum, volumine primo, & consilio 75. numero 77. & seq. vol. 4. vbi satis notabiliter loquutus est, Aym. consil. 145. n. 20. vol. 1. Bertrand. cons. 5. n. 4. volumine tertio, parte prima, plenissime Tiraq. de retract. consang. §. 1. glos. 6. per totam* vbi fere omnia quæ distingui, & considerari possunt, recenset, & aliquid *eod. §. 1. glos. 14. n. 117. & seq.* & fusissime quoque Couarruuias *variarum resol. lib 3. c. 7. de annuis redditibus*, comprobatque nouissime Nauarrus *in suo commentario de vsuris, numero 84. & 85. & Sotus de iust. & iure, lib. 6. quæstion. 5. articulo 2. & 3.* verum hodie omnis prorsus dubitatio cessare debet ex Bulla nuper edita à Pio quinto viro timoratæ conscientiæ, & nunquam satis laudato *sub rub. de forma creandi census*, & ita in vrbe Roma, atque in vniuersa ditione ecclesiæ contractus huiusmodi vti rationabilis atque licitus approbatur, practicaturq;, cessent igitur detractorum morsus, & alii quorum scrupuli procul pellantur.

SVMMARIVM.

1 *Pro instrumento præsumitur.*
2 *Ex quo tres oriuntur præsumptiones.*
3 *Et facit rem manifestam.*
4 *Et dicitur probatio probata.*

5 *Contra præſumptionem quæ pro inſtrumento eſt, admittitur probatio in contrarium.*
6 *Inſtrumentum an probetur per teſtes.*
7 *Declaratur vt ibi.*
8 *Mandatum executiuum an conſummandum in re alteri legata.*
9 *Hæreditas ſi ſoluendo eſt, legatarius in re ſibi legata creditori præfertur.*
10 *Per legatum ſimpliciter agnitum præiudicat ſibi legatarius in eius credito.*
11 *Iuris error præſumitur in eo, quod de conſilio peritorum procedit.*
12 *Simplicitas vulpina commendatur.*
13 *Vxor, cui legatus eſt vſusfructus, & præterea victus & veſtitus, conſequitur tantum vſumfructum, cui victus & veſtitus ineſt.*
14 *Voluntas teſtatoris vbi euidens eſt, non eſt de ea diſputandum.*

QVÆSTIO CXII.

1 MAxima quidem inſtrumenti vis eſt, † atque
auctoritas, ita vt pro eo ſemper præſumatur, *l. cum precibus. C. de prob. l. optimam. C. de contrah. & comm ſtipul. Alciat. tractat. præſumption. regul. tertia. præſumpt. 13. num. 7. cum aliis ibi additis.* Vnde Baldus
2 *conſ. 39. n. 1. vol. 3.* dixit, quod ex inſtrumento tres oriuntur præſumptiones, prima quod ſit verum, ſecunda quod ſit ſolenne, tertia quod de voluntate partium ſit contractus celebratus, ſequuntur Roma. *conſ. 102. num. 4. Aymon conſ. 145. nume. 2. Curt. ſen. conſ. 49. numer. 75. Pariſius conſil. 104. numer. 6. volum. primo.*
3 Et nedum pro † eo præſumitur, ſed etiam dicitur facere rem manifeſtam. Bart. & alii *in leg. 1. in principio. ff. de noui oper. nunciat. Alexand. conſ. 37. num. 16. volum. 2. Decius conſ. 682. in principio. & alii quos cumulat additio ad Alexand. dict. conſ. 37.*
4 Imo dicitur probatio probata, quoniã ſicuti teſtes examinati parti aduerſæ nocent, ita inſtrumẽtum, quod probatio iam facta atque probata eſt, *Iaſ. in leg. iuris gentium. §. quod fere. ff. de pactis. Socinus conſ. 89 numer. 17. volum. 1. Decius conſ. 36. numer. 2. Alciat. vbi ſupra. Pariſ conſ. 104. numer. 65. & ſequ. vol. 1. &*
5 *aliis in addit. ad Alciat. copioſe relati.* Sed etſi † potens ſit atq; efficax auctoritas ex inſtrumẽto reſultans admittit tamen probationem in contrarium, *per text. in l. cum precibus. C. de probat. dict. l. optimam. Cod. de contrah. & com. ſtipulat. l. iuris gentium. §. quod fere. ff. de pactis. Bald. dict. conſ. 39. volum. 3.* vbi inquit, hæ tres præſumptiones, quæ pro inſtrumento faciunt, recipiunt contrarias præſumptiones tam directe, quam indirecte.
6 Nec obſtat, quod † contra tenorem & ſubſtantiam inſtrumenti, ſeu directo, cõtra id quod cantat inſtrumentum, non admittitur probatio per teſtes, ſed tantum per aliam ſcripturã inſtrumentum reprobantem, licet contra præſumptiones, quæ ex inſtrumento reſultant, & eius ſolemnitatẽ admittatur probatio per teſtes, *leg. generaliter. C. de non num. pec.* & ponunt Alb. & Ang. poſt gl. *in d. l. iuris gentium. §. quod fere. ff. de pact.* & ibi Alex. & Iaſon. Idem Iaſ. poſt Alex. & alios *in l. ſciendum. ff. de verbor. oblig.* vbi communem affirmat.

7 Reſpond. contrarium † procedere in contractibus, qui in ſcriptis celebrantur, cum autem hodie ſcriptura fiat ad probationem, non vero ad ſubſtãtiam, contractus non dicuntur fieri in ſcriptis, niſi hoc expreſſe conuentum fuerit, quod alias non valeat, niſi ſcriptura fiat, vt declarant Bartol. Ang. & Salic. *d. l. generaliter. C. de non numer. pecunia.* prout etiam firmant Afflict. *deciſ. 105. in fine. Gozadinus conſil. 1. n. 24. Dec. conſ. 340. col. 2.* vbi commu-
8 nis. Eſto igitur, † quod per teſtes impugnari potuerit, non tamẽ vllibi reprobatũ apparet. Quare non iniuria in executione inſtrumẽti mandatum executiuum relaxatum eſt, ipſum tamen mandatum à creditore obtentum in bonis hæreditariis exequendum, conſummari non poteſt in bonis legati iure filio relictis, quoniam bona hæreditaria ea eſſe dicuntur, quæ iure directo pertinent ad hæredes, non quæ iure legati, vel fideicommiſſi, alteri reſtituenda veniunt, idque procedit nedum in materia ſtricte interpretanda, ſed etiam in qua latior ſit interpretatio. Corn. plura ad hoc iura allegans *conſ. 14. n. 5. vol. 2. & conſ. 94. n. 6. vol. 4. Rui. conſ. 57. n. 18. & 23. vol. 2. & conſ. 120. n. 9. & 12. vol. 3. Soci. conſ.*
9 *36. vol. 3.* Nam vbicunq; hæreditas † eſt ſoluendo, nõ poteſt creditor hæreditarius agere ad bona iure legati legatariis debita, quia æs alienum ad onus legatariorum non pertinet, ſin autem hæreditas ſoluendo non ſit, tunc creditor iure conceditur aduerſus poſſeſſores bonorum iure legati poſſeſſorum hypothecaria illos cõuenire, & ſuum creditum conſequi, *gloſ. in l. fin. §. etſi præfatam, verſ. licentia. in verb accommodare. Cod. de iure deliber. Bartolus in l. is cui. §. poſtquam. ff. vt in poſſeſſ. legat.* inquiens, quod ſi hæreditas eſt ſoluendo, creditoribus præfertur legatarius in re ſibi legata, quia creditor debet prius agere contra hæredem, ſequitur Alexand. *d. §. etſi præfatam. numero ſeptimo. Ruin. conſilio 57. numer. 22. & 23. volumine 7. Pariſ. conſ. nonageſimo quarto. numer. 21. volum. 2. Dilect. de art. teſtandi. tit. de liberis inſti. vel exhæred. caut. 13. n. 2.*

Sed etiam filia in legato aduerſus creditorem tuta ſit, in alio tamen caſu ſibi præiudicium infer-
10 tur. Quoniam filia † paternum legatũ agnoſcens non poteſt petere id, quod plus eſt in credito dotis, à patre in eius vita ſibi conſtitutæ, legatum enim creditor agnoſcendo ſimpliciter, & abſque proteſtatione ſibi præiudicat, eiuſque creditum totum extinguit, quamuis maius ſit legato, *leg. ſi cum dotem. §. ſi pater. ff ſolut. matrimon. l. Lucius. in fine principii. ff. de legatis primo. Alexand. poſt alios in dict. §. pater. & in l. ſi compenſandi. C. de hæred. inſtitution. & conſil. 132. numero ſecundo. volumine ſecundo. Ruin. conſ. 166. num. 18. volum. 7. Bertran conſ. vltim. n. 7. vol. 8. par. 1. Dilect. de arte teſtandi tit. de legat. caut. 5. n. 5. Afflict. dec. 44. n. 31.* Neque aduerſatur, quod filia iuris errore ducta (vt aſſerit) credidit ſe obſtrictam eſſe legato
11 paterno, † proptereaque illud acceptauit. Quoniam iuris error & ignorantia non præſumitur, niſi probetur quod ex conſilio peritorum fecerit, quibus credere tenebatur, & ſic errauerit, *l. leges ſacratiſſimæ. col. fin. C. de leg. Bart. & Ang. in l. ſed etſi lege. §. ſcire. ff. de peti. hæred. Bal. in l. 1. C. de falſa cauſa adiecta*

lega-

legato. & in l. cum proponebatur. ff. de legat. 2. Alioquin
12 dici posset simplicitas vulpina, † quæ comederet pecus, vt inquit Bald. *consil. 386. in fine.* Vxor vero, quam testator extraneis hæredibus institutis reliquit vsufructuariam bonorum suorum, & præterea victum & vestitum ei legauit, non vtrumque tamquam duo sint diuersa legata, quoniam vnum virtualiter inest alteri, neque primum immutatum dicitur, per id quod sequitur Ioann. de Anania *consil. 37. numero sexto. & Bologninus in additione, & magis in specie Baldus consilio ducentesimo nono. per totum, & maxime circa finem. volumine tertio. & cons. 459. in fine. eodem volum. Alex. cons. 294. numer. 10. cum seq. vol. 6.* vbi testator reliquit vxori vsumfructum, & etiam alimenta, & tenet non alimentariam, sed vsufructuariam esse, & adiectionem de alimentis non restringere præcedens legatum vsusfructus, & licet idem Bald. *cons. 237 vol. 1.* tenere videatur de rigore verborũ, duo esse directe legata, vnum vsusfructus, alterum alimentorum ex pretio proprietatis consignandorum, fatetur tamen, hoc non esse de intentione testatoris, & ita etiam tenet Paul. de Monte pico. *in l. Titia. cum test. §. final. num. 136. ff. de legat. 2.* tametsi non multum fideliter referat Baldum, & quod vsufructuaria tantum sit, probat gl. final. *in l. fundi. ff. de vsufruct. legat. & plenius gloss. in leg. si quis ita. ff. de vsufruct. legat. titul. generali. & quod ibi Baldus & alii.* Non obstat Paulus de Castro *cons. 371. numer. 1. volumin. 2.* qui tenere videtur, quod mulier sit vsuraria non vsufructuaria, & simpliciter sequitur Aym. *cons. 25. nu. 27. volum. 1.*

14 Quicquid ibi sit, vbi euidens est testatoris voluntas & intẽtio, vt hic claris verbis expressa, quod sit vsufructuaria, non est ab ea recedendum, neq; de voluntate disputandum, *l. non aliter. ff. de leg. 3. l. ille aut ille. §. cum in verbis. ff. eodem. plene Iason in l. 3. C. de liber. præter.* vbi hoc dictum exornat, & ponunt in similibus terminis *cons. 1. vol. 45. vbi plene Corn. cons. 31. num. 11. volum 4.*

SVMMARIA.

1 *Pater per filium, & è conuerso habitare, & patris esse dicitur.*
2 *Similiter frater per fratrem.*
3 *Forensis per statutum exclusus, à successione bonorum non excluditur ab æstimatione seu pretio eorum.*
4 *Aduentitia filii ex causa famis pater alienare potest.*
5 *Aduentitia filii ex causa vtilitatis pater alienat.*
6 *Aduentitia filii minoris absque solemnitatibus pater distrahere potest iusta subsistente causa.*
7 *Causæ, ex quibus alienatio conceditur de bonis filii à lege expressa, per dictionem taxatiuam non excludunt similes, vel maiorem rationem habentes.*
8 *Confessioni paternæ ad fauorem filii in testamento factæ quando statur.*
9 *Filiusfamilias industriosus præsumitur suo labore superlucratus.*

QVÆSTIO CXIII.

Statuto excludenti forensem à successione nisi venerit ad habitandum satisfactum esse. Re-
1 spondeo: Quoniam pater † per filium continue habitasse censetur, is enim præsens esse dicitur, nedum qui suo corpore præsentiam sui facit, sed etiam, qui per filium eius præsentiam exhibet. Nam vnus ex præsentia alterius repræsentatur, *l. cum scimus. circa finem. Cod. de agrico. & censitis. libro decimo septimo, ibi, cum enim pars quodammodo corporis eius.* Quem textum Bartol. ibi not. ad statutum disponens, quod absentes à ciuitate non gaudeant priuilegio ciuium, cum onera non supportẽt, quod qui abest à ciuitate, in qua remanent filii, abesse non dicitur, cum ii onera ciuium subeant, & idcirco priuilegio ciuiũ gaudebit pater absens, per quem textum dixit Gloss. penult. *in l. fin. C. de impuber. & aliis substitutionibus.* quod vbi est vnus, & alter esse videtur, & ibid. dixit Ang. quod habitatio patris prodest filio, & econtra ad beneficium vel priuilegium consequendum, dicens, se hoc pluries de facto vidisse in ciuitate Perusii, & idem voluit Baldus *in l. 1. §. illud. C. communia. de manumission.* vbi inquit, domus habitationis patris dicitur habitatio filii, & è conuerso sequitur Angelus *cons. 270. & Ancharan. Corsett. tractat. de potestate regia. parte tertia. quæstione 25. numer. 3. in fine. & numer. 32.* vbi refert, se ita apud Ariminum consuluisse pro domino Maynerio de Maschis Ariminense, qui in ciuitate Bononiæ prætor existens, in ciuitate Arimini matrem & familiam habebat, & quod de patre respectu filii permissum fuit, idem è conuerso procedat, vt voluit Gloss. *in dict. l. cum scimus & Angel. dict. l. fina. Cod. de*
2 *impuber.* Immo nedum pater filium, † & econtra habitare dicitur, & munera subire, sed etiam frater per fratrem, hoc idem facere dicitur, vt text. *in d. l. cum scimus.* decidit & Bartolus ibi notat, nempe statutum prohibet forensem succedere, nisi venerit ad habitandum propter datia & collectas ciuium, quorum fauore emanauit statutum, non propter rei ipsius naturam, aut forensis vel absentis odium. *secundum Bald. cons. 310. ad euidentiam, nume. 30. volum. 3.* igitur non refert, quis munera seu collectas subeat pater an filius, frater iste, magisq; alter, sed etsi statuti ratio sit vt ciuitas, & eius territorium habitatoribus repleatur, prout in simili casu consuluit Roman. *cons. quinquagesimo nono. ad discutiendum, numer. 1.* videtur statuto satisfactum, eo quod cum tota familia habitationem in loco per
3 filium eius retinuit, tametsi † ipse aliquando fuerit absens, vt quatenus exclusus foret à successione bonorum hæreditariorum, admittitur saltem ad pretium & æstimationem eorum, *Bartolus in l. filius. §. si quid alicui. ff. de legatis primo. Alexand. & Iason in leg. Iulianum. §. constat. ff. eodem titulo.* & est communis opinio, vt Ias. ibi testatur. Ruinus *cons. 139. num. 24. volum. 5.* quare præsupposito patrem à beneficio statuti exclusum non fuisse, pa-
4 tremque onere fideicommissi obstrictum † fuisse post eius obitum bona filio restituere pater ipse potuit, ob imminentẽ famis necessitatem aliena-

alienare bona aduentitia filii, quoniam si filius vendere potest ob eandem famis necessitatem, *l. fin. C. de patribus qui filios distraxer.* multo magis potuit illius bona ex eadem causa distrahere. *Auth. multo magis, C. de sac. san. eccl.*

5 Secundo si pater ex causa vtilitatis filii potest eius bona alienare, *glos. in l. quacunque C. de bonis quæ liber.* vbi Baldus sequitur Iason. *in l contra iuru, ff. de*

6 *pactis*, vtique multo magis ex causa necessitatis. Tertio vbicunque iusta causa subest, potest pater aduentitia filii minoris alienare, etiam absque iuditiali decreto, *leg. præses prouinciæ, C. de transact.* vbi post alios Alexander, Iason & Curt. communem affirmantes, & glos. casum in terminis decidit *in l. ob æs, C. de prædiis minor.* quam sequuntur ibi Bartol. & pleniori stylo Alberic. idem Alberic. *in l. prima, C. de bonis maternis*, vbi quod etiam ex causa vestium minoris bona venundari possunt, quia vestes alimentorum appellatione compre-

7 henduntur. Non obstat tex. *in leg. finali, §. ipsum autem filium. C. de bonis quæ lib.* vbi habetur quod pater potest tantummodo ex causa solutionis æris alieni hæreditarii, ac legatorum, vel si res sint hæreditati onerosæ, vel steriles bona filii aduentitia alienare, extra autem memoratas causas, ait ibi textus, pater alienare prohibetur, & ibi causa necessitatis famis non enumeratur.

Responde quod expressio causarum quibus alienatio conceditur ibidem facta per dictionem taxatiuam non excludit alias causas similes, eandem, vel maiorem rationem habentes, veluti tradiderunt Bartolus, Baldus & Salic. *in dicta leg. ob æs. C. de prædiis minorum* & ita quoque per eundem textum declarat Alexander *in additione ad Baldum in dicto §. ipsum autem filium, versiculo non autem licentia, & in additione ad Bartolum in dicta leg. finali, §. vbi autem in principio, C. de bonis quæ liber.* vbi Alexander quærit, an si pater ex causis de quibus ibi, & ex aliis causis alienet rem, sentiens nedum ex causis, de quibus in text. sed etiam ex aliis alienationem consistere posse, quod etiam notat pro mirabili Andreas Barba. *in additione ad Baldum in dicta lege quacunque, C. de bonis quæ liber.* quod ergo pater fecit iure processit.

8 Alia insuper insurgit dubitatio, an patri credendum sit, dum suo testamento asseruit quædam bona esse de bonis aduentitiis alterius filii, nisi aliunde de veritate confessionis constet per inditia, & præsumptiones vrgentes, Respondeo confessio redditur suspecta, & præsumitur emissa in fraudem legis prohibentis donationem inter patrem & filium in eius potestate constitutum, *leg. frater ad fratrem, ff. de conditione indeb. leg. si donatione, C. de collation. Angelus consilio trecentesimo quadragesimo primo, numero primo, Corn. consilio trecentesimo decimo, volumine quarto, Alexander consilio vigesimo sexto, numero primo, volumine secundo,* qui tenet præmissam confessionem legitimæ filiorum præiudicare non posse, nisi aliud in contrarium doceatur, idem Alexander *consilio quinquagesimo septimo, numero secundo, volumine 5.* & ad præmissorum confirmationem videantur quamplures alii qui citantur in additione ad Alexandrum *cons. 45. in fine volumine primo.* E-

9 tenim si dubitari † contingat, an filius ex re patris vel proprio labore superlucratus fuerit ad coniecturas recurrendum est, nam si filius sit diligens atque industriósus, vtique ex propria industria lucra facta præsumentur, *glos. in l. cum oportet in verbo ex eius substantia, C. de bonis quæ lib.* quam Bart. & alii ibi sequuntur, Ang. *d. cons. 141.* dixit, quod si filius est in aliquo exercitio edoctus, ita ut verosimiliter superlucrari potuerit, statur confessioni patris in suo testamento cõfitentis lucra & accidẽtia filii, & sequitur Ias. *cons. 184. n. 5. volumine 2.* qui de filiofamilias doctore loquitur rationem adducens, quia præsumptio præsumptionem tollit, cum enim confessio in fraudem legis facta præsumatur, contraria præsumptione eliditur ex qualitate personæ filiifamilias, qui in aliqua arte se exercet, & idem per alios ab eo citatos firmat Tiraq. *in l. si vnquam glos. donatione largitus, n. 100. vers. ex eo quoque, C. de reuoc. donat. & omnino Alexander cons. 18. per totum, vol. 3.* vbi consuluit standum esse confessioni primæ, & quod filius erat faber ferrarius, subiungens testes singulares sufficere ad probandum, quod lucra filii ad manus patris peruenerint per adducta ibi per eum.

SVMMARIVM.

1 *Instrumenti relati tenor in referente contineri dicitur quando habetur certitudo voluntatis partium.*

2 *Vel quando exprimitur causa debiti, quantitas, & tempus.*

3 *Verba prout in tali instrumento continetur, exponuntur, quia sic in tali instrumento continentur.*

4 *Debitori qui factis computis, debitum confitetur cum iuramento, non allegat errorem calculi.*

5 *Reuocatio erroris debiti, non transit ad heredem.*

6 *Procurator ad emendum ea omnia potest sine quibus emptio sortiri effectum non potest.*

7 *In mandato veniunt incidentia accessoria, præparatoria, & quæ sunt vicinia mandato.*

8 *Probationes contra authorem, recipiuntur contra illius singularem successorem.*

9 *Dummodo habuerint esse priusquam res transiret in singularem successorem.*

10 *Fideiussor dicitur habere mandatum de soluendo, ideo non tenetur litigare.*

QVÆSTIO CXIIII.

1 INstrumentum relationem habens ad aliud instrumentum plene probat inter easdem personas, quando tenor instrumenti relati in referente continetur, vel etiam si tenor formaliter non ponitur, ex ipso tamẽ instrumento referente habetur certitudo voluntatis partium, secus vero si dubia esset, & imperfecta recitatio alterius instrumenti, *Bald. in l. prima. in fine, C. de episc. & cler. Dec. in Auth. si quis in aliquo, n. 4. C. de edendo. Alex. in l. sciendum numero 9. ff. de verb. oblig. Soc. cons. 266. num. 1. Caccia-*

2 *lup. in l. admonendi numero 19. ff. de iureiur.* vbi inquit, quod clare instrumenti relati tenor inseritur, quando exprimitur causa, debiti quantita & tem

& tempus, & alibi dicitur, quod scriptura relationem habens ad aliam, probat, quando scriptura referens habet orationem, & significationem perfecte, tunc enim non vitiatur id, quod certum est, quamuis non exhibeatur scriptura, ad quam fit relatio, *Salicetus in leg. in ciuile. numero tertio. ff. de legibus. Riminaldus in dict. authent. si quis in aliquo. nu. 1. in fin.* & quando instrumentum referens continet,
3 aliquid † certum probat, etiamsi dicatur, prout in tali instrumento continetur, vel secundum quod in tali instrumento habetur, vel iuxta tale instrumento. Eiusmodi enim dictiones nõ stant conditionaliter, sed causatiue, id est, quia sic in tali instrumento continetur, *Bart in leg. eum qui. §. Iulianus. ff. de constitu pecun. Rimin. in d. auth. si quis in aliquo. n. 12. circa med. plene Felin. in cap. ex parte. el primo. nu. 10. & seq. de rescript.* vbi multa exempla ponit, neque in hoc casu præmissis aduersatur allegatus error calculi eorum, quæ continentur in libris, ad quos instrumentum relationem habet, quia error cal-
4 culi non potest † allegari, quãdo factis completis, & eis in solidum positis debitor confitetur debitum cum iuramento, promittens conuenta attendere, & obseruare, & eis non contrauenire, *Bologninus in addit. ad consilium Ananiæ, consil. sexto. Vitalis de Gambanis tractatu clausularum, in verbo, clam non errore ductus. numero 57. in fine, Ruinus consil. 71. num. 20. volum. 4.* vbi communem refert quicquid ipse in contrarium teneat.

5 Rursus cõfessionis debiti † sub prætextu erroris reuocatio non transit ad hæredem, *l. secunda. Cod. de dote cauta non numerata. Alexander consil. 107. numero duodecimo. volum. quarto. Paris. cons. numer. 24. volum. 3.* Posito ergo calculi errore, sequitur quod procuratoris factum non potest impugnari, ete-
6 nim † procurator ad emendum constitutus censetur habere mandatum ad omnia, sine quibus effectum sortiri non potest emptio, *l. ad rem mobilem. ff. de procuratoribus. l. 2. ff. de iurisdictione omnium iudic.* vbi post alios Alexand & Ias. Alex. *cons. 118. num. 23. vol. 5. & Ruin. cons. 93. num 4 vol. 5.* dicens, quod pro obseruatione contractus bona principalis obligari possunt à procuratore, ad id speciale mandatum non habente, stante maxime generali consuetudine, vel si clausula liberæ potestatis in mandato esset apposita. Facit etiam quod in simplici
7 mandato veniunt † incidentia accessoria præparatoria, & ea, quæ sunt vicina mandato, quando sine his principale mandatum expediri non potest, vt pluribus confirmat similibus Felinus *in cap. cum olim. il primo. numer. 10. vsque in fin. capit. de off. deleg.*

8 Idcirco potuit procurator † fideiussorem venditori dare de soluendo pretium conuentum, principalisque bona pro indemnitate fideiussoris obligare, cum alias emptio non potuisset effectum sortiri, vt constat probationibus, de quibus in actis. Probationes etenim contra auctorem factæ eodem recipiuntur, & probat contra singularem successorem, ab eo causam habentem. *Anch. consil. 44 n. 6. vers. ipsis ergo. Bal. cons. 466. ad intelligentiã. n. 2. & seq. vol. 5. sequitur Soc. cons 11. nu. 1. vol. 1. Aym. cons. 29. n. 1. & cons. 148. n. 1. Negus. de pign. in fi. n. 12.* Idem Soc. de successore mediato loquens, *cons. 89. numer. 16. in*
9 *fin. vol. 1.* siue per testes, siue per † confessionem auctoris probatio fiat, dummodo habuerit esse, antequam res in singularem successorem transiret, *Aret. cons. 36. & cons. 112. Alex. cons. 61. volum. 2. & habetur in addition. ad Bartolum. in leg. si mater. §. fina. ff. de exti. rei indicii.* Neque fideiussor à venditore con-
10 uentus tenetur litigare, † seu in lite persistere, sed caute agit illi soluens, adueniente solutionis tempore, alias si temere litigat, non repetit expensas, fideiussor enim censetur mandatum habere à debitore principali de soluendo, *l. exceptionem. ff. de fideiussor. per quem textum & alia plura ita tenet Paris. cons. 103. per totum. vol. 3.*

SVMMARIA.

1 *Sponsa ad domum viri non traducta maritus lucratur portionem à statuto sibi delatam, vxore sine filiis defuncta.*
2 *Contrarium tenent alii.*
3 *Ex præfatione mens & intentio dispositionis declaratur.*
4 *Proœmium seu præfatio causam finalem probat.*
5 *Dictio quia, causam finalem notat.*
6 *Ratio in lege positiua expressa in dubio finalis præsumitur.*
7 *Dictio, pro, causam finalem ostendit.*
8 *Promittens vir dotem restituere in casum restituendæ dotis, non facta lucri dotalis mentione, lucro priuatur.*
9 *Contrarium plerique tenuerunt.*
10 *Maritus, qui vxori infirmæ necessaria non adhibet, indignus lucro dotali efficitur.*
11 *Vel si vxorem verberat, & male tractat.*
12 *Vel si e domo vxorem expellit.*
13 *Vel si ei potest imputari, quo minus vxorem traduxerit.*
14 *Pater pro filio in causa criminali in iudicio comparere non potest.*
15 *Pater pro suo interesse in causa matrimoniali pro filio potest comparere.*
16 *Rotæ auctoritas communi opinioni præualet.*
17 *Interpellari debet is, de cuius interesse principaliter agitur.*
18 *Filius quoad spiritualia non est in potestate patris.*
19 *Maritus infirmam sponsam traducere nolens non excusatur quin priuetur.*

QVÆSTIO CXV.

1 MVlier per verba de præsenti † desponsata, priusquam ad domum viri traducta fuerit, si moriatur, maritus portionẽ statuti lucratur, quã statutũ marito defert, vxore in matrimonio sine filiis defuncta, quoniam finalis ratio statuti est ipsum matrimonium, non vero ratio onerum, & expensarum, quæ in nuptiis atque matrimonio occurrunt, sed magis ipsa ratio expẽsarum impulsiua est. Idcirco locus est statuti lucro, tametsi non sit traducta mulier, & expensarum onus vir non subierit, *Bartolus in leg. nihil. ff. rerum amotarum. Baldus in authentic. ex testamento Cod. de collat. Paulus de Castr. in l. si donationis. §. fin. ff. de cond. ob caus.* vbi

vbi ait, quod cum sibi de facto casus occurrisset ab omnibus fui, pro hac opinione consultum, quem ibi Iason sequitur Dec. *consilio 260. numero 4. Late Bertran. consilio 229. in principio, volumine 2. vbi communis. Corn. in l. non fine, C. de bon. qua lib.* vbi quod communiter ita tenetur Io. Campeg. *tract. de dote part. 1. quaest. 13.* dicens in practica ita seruari, idemque testatur Aret. *in §. fuerat col. 17. in fi. inst. de action. Bald. nouell. tract. priuileg. 37. in finalibus verbis* dicit communiter ita teneri, & plerisque alii idem firmarunt, quos adducit Parisius, *consilio 62. n. 11. & seq. volumine 4.* Contrariam sequor sententiam quod

2 vxore non traducta lucro dotali locus non sit ex defectu causae finalis statuti, quod lucrũ marito defert in compensationem onerum nuptiarum atque matrimonii, non autem ex causa lucratiua, quam sententiam tanquã magis communiorem post longam disputationẽ firmat Felin. *in rub. de sponsal. col. 3. Dec. cons. 67. in fine*, candem sequitur vti communem Hippol. de Marsil. *sing. 106.* probat, & communem refert Boer. *decis. 22. n. 33.* & latissime omniũ, qui hactenus de hoc scripserint articulum hũc explicãt, Io. Brunell. *tract. de sponsal. concl. 1. n 23. cum seq. vsque in fi.* vbi magis communem affirmat Paris. *cõs. 127. in princ. vol. 1. & plenius cons. 62. n. 19. vol 4.* vbi quotquot in hac materia scripserunt citatis, magis verã, magis comunem, & in practica cõsuetudine approbatã testatur. Secundo vbicunq; ratio in statuto expressa legitur, tũc quiescit difficultas, praesenti enim statuto sic cauetur, quia in nuptiis fiẽdis multae expensae occurrũt iis, qui vxorem accipiũt statuimus. Ex praefatione enim mens & in-

3 tentio disponẽtis declaratur, *l. regul. §. final. ff. de iur. & facti igno.* & quod ibi Bartolus, Baldus Sal. & Albericus, quodque ex praefatione legis colligatur ratio, & mens condentis tenent Bartolus & Bald. *in l. prima in principio ff. ad Senat. consult. Maced. Bart. in l. ambitiosa, numero 27. ff. de decret. ab ord. faciendo, Corn. consilio 312. numero 19. volumine primo, & consilio 165 numero 17. volumine secundo*, & quod procemium

4 seu praefatio causam finalem probet cuiuslibet dispositionis, tenet Bartolus per illum textum *in leg. finali, ff. de hered. inst. sequitur Alexand. consilio 70. numero tertio, volumine secundo, & consilio 7. numero nono volumine 7. Decius consilio 640. numero decimo tertio. Curt. Iun. consilio 185. numero 2.* Comprobatur ex eo quod dictio † quia causam finalem denotat, *Bald. in l. 1. n.*

5 *17. C. de fals. causis adiect. & in l. 1. num 3. ff. de feriis.* Atque in dubio causa seu ratio in lege positiua ex-

6 pressa, vel in praefatione ipsius praesumitur finalis, *Bart. in extrauaganti ad reprimendum. in verbo ne ex eorum, num. 17. & in l. 2. §. fin. numero 2. ff. de donat.* quem sequitur ibi Imol. *num 9. Soc. consilio 273. n. 9. vol. 2. Paris. cons. 24 n. 38. vol. primo, & ita communiter teneri dicit Bart. d. §. fin.*

7 Accedit id quod infra statutum addit, ibi pro expensis per eum factis tempore nuptiarum &c. Nam dictio pro causam finalem ostendit, *Alexand. cons. 131. n. 7. volumine 7. Dec. cons. 350. num. 2. in fi. Aym. cons. 92. n. 21.* vnde cum ratio expensarum matrimonii, vel nuptiarum deficiat per traductionem sponsae ad domum sponsi non factam, deficere debet statuti dispositio, *l. 4. §. toties, ff. de dam. infecto, c. cum cessante. de appella.*

8 Tertio ipsa dos in totum restitui debet ex conuentione de qua in instrumento dotali, dum maritus, & illius genitor promiserunt quantitatem dotis habitam reddere, & restituere ei, cui casus dederit in omnem casum, & euentum restituendae dotis, quae promissio sic generaliter emanata absq; vlla reseruatione lucri dotalis operatur restitutionem integrae dotis, cum verborum proprietas non patiatur restitutionem totius ad partem, nec enim exponere possunt salua ratione recti sermonis verba haec, quam quantitatem habitae dotis, id est, partem quantitatis habitae dotis, *glos. in l. si prior. ff. solut. matrim.* quam ibi Bart. Albericus, Bal. Paulus & Alexander sequuntur atque Alciat. *tract. praesumpt. praesumptione 32. n. 11. parte 3.* glossam communiter approbatam esse refert, attamen plerique

9 alii contrarium tenuerunt, lucrum dotale retineri posse absque speciali reseruatione, & praecipue Angelus *in l. damni infecti l. a 2. §. fin. ff. de damn. infect. Dec. cons. 402. Alex. cons. 5. n. 15. vol. 3. & consilio 133. n. 5. & seq. vol. 5.* vbi attestatur de communi, quare Angelo & sequacib. confidendum non est, & prior sententia sequenda, quae si accurate animaduertatur plurium auctoritate roborata est.

10 Quarto maritus qui mulieri infirmae medicum, medicinalia, & alia aegrotis necessaria non adhibuit, indignus lucro dotali à iure censetur, & veluti muliere solutionis dotis onus non subeunte indigna effecta est lucro ante nuptialis donationis, vir eodem iure censeri debet, *Bald in auth. dos data, C. de donat. ante nupt. & in l. quod in vxore, C. de neg. gest.* sequuntur Paul. & Ias. *in l. si ab hostibus §. primo, ff. solut. matr. Abbas consilio 83. in finalibus verbis volu-*

11 *mine secundo, Boer. decis. 22. numero 6. & plenius Grammat. decis. 97. per totam*, quemadmodum etiam vxorem verberando, vel alias male tractando poena priuationis lucri dotalis afficitur, *Ripa in lege finali numero decimo quarto, C. de reuoc. donat. Boer. decis. 244. in fine.*

12 Sed etsi vxorem absque causa è domo expulit vel ipsa ex causa recessit viro de necessariis sibi non prouident mortua est, quicquam lucrari non debet, *Baldus dicta leg. quod in vxorem, & Paulus de Castro dicta leg. si ab hostibus. Boer. decis. ducentesima quadragesima quarta, num. fin.*

13 Quodque si viro imputari † possit, quo minus vxorem traduceret, lucrum aliquod statuti non consequatur, firmat Boer. *dicta decis. 22. numero 39.* Non obstat protestatio iuditialis à mariti genitore facta puellae patri, de traducendo illam, quoni-

14 am pater pro filio in causa matrimoniali non haberet legitimam personam standi in iuditio, nam vbi agitur de foedere matrimoniali, vel sponsaliorum de praesenti, pater non habet ius in iuditio, *capitulo finali de iuditiis in 6. Baldus & Immola in capitulo accedens de procuratore, Rota decisione centesima quadragesima secunda, in nouis, & decisione centesima trigesima quarta, in antiquis, Bellemera decis. 682. per tot.* quodq; coniunctus pro coniuncto ius protestandi non habet, firmat Felin. *in c. cum M. Ferrar. n. 42. de const.*

Nec

15 Nec obstat quod saltem ratione sui interesse in causa speciali,& matrimoniali tamquã coniuncto persona pro filio comparere potest,vt tradit Rom. *sing.619.& plenius Bero.q.fam.183.per totam*, qui magis communiter canonistas sic tenere testatur. Cõ-
16 trarium ab omnibus dominis de Rota seruatũ fuisse refert Bellamere decisione supra allegata 682. quorum auctoritas communi opinione prævalere debet,per ea quæ adducit And. Barb. *in c.olim de litis contestat. & habetur in additione ad Decium in l.iura sanguinis.ff.de reg.iur.* Rursus ille requiri & interpellari debet,de cuius interesse principaliter agitur, *Fel.d.c.cum M.Ferrariensis n.27.de const.Martin.de retr. protestes n.12.in volumine tractatuum.* quodque patri filio,& è cõtra protestatio fieri nequeat,tenet Soc. *cons.8.vol.3.Rip.d.c.cum M.Ferrariensis n.119.* Proinde consultius agendo ipsa puella moneri & requiri debuisset,quæ inuitis etiam præsentibus potuisset ad thorũ mariti accedere, cum quo ad spiritualia, & matrimonialia filii non sint in potestate parentum,*d.c.si.in fine de iuditiis in 6.& not.gl.magna in fine. in d.c.accedens de proc.* ideo non sponsam afficit interpellatio patri illius facta,nec morosam aut culposam reddit cum monita non fuerit. Postremo interpellatio incongruo tempore emissa interpellãtem non iuuat,cum nuptiæ & traductio infirmę sponsæ graui infirmitate oppressæ non conveniat. Neuiz. in Sylua nuptiali *lib.2. in princ.n.1. & ferre in terminis Bald.auth. dos data in principio. C. de don.ante nup.* Vbi quod si mulier dotis solutionem differendo eam obtulit marito in articulo mortis existenti, quia incongruo tempore oblatio facta fuit, non debet donationem propter nuptias lucrifacere, quæ alias ex pacto debeatur;callide igitur, & versute agens mariti pater intempestiue protestatus fuit,igitur protestatio nihil sibi prodesse debet,quo circa lucro dotali locum non esse existimo, præmissaque procedunt in sponsa per verba de præsenti secundum ritum ecclesiæ desponsata,secus est in sponsa de futuro, cum qua nullum adhuc extat matrimonium.

SVMMARIA.

1 *Sponsaliorum institutionis causa.*
2 *Sponsalia sola promißione contrahuntur.*
3 *Septennii tempus vel proximus septennio aptum est ad sponsalia.*
4 *Pubertati proximitas tempus est aptum ad matrimonium.*
5 *Sponsalia contrahens ab illis recedere potest,sed pænitentiam de mendatio agere tenetur.*
6 *Sponsos non compellit ecclesia,qui autem sponsalia reuocat peccat.*
7 *Sponsalia quando transeant in matrimonium secuta copula.*

QVÆSTIO CXVI.

SPonsalia dicuntur promissio futurarum nuptiarum,*c.nostrates 30.q.5.* quæ instituta sunt ad prouocandum amorem inter matrimonio iungẽdos, quæ tanc promissio futuri matrimonii non est de necessitate matrimonii, sed de congruitate, vt tenet S.Thom.*in 4.distinct.27.art.3.in responsione*,ex mente Aug.dicentis, sponsæ non traduntur statim, ne vilem habeat sponsus datam, quam non suspirauit dilatam, aliam rationem assignat Durandus *dist.de qua sup.q.3.* quod conueniens est spõsalia præcedere matrimonium,vt appareat, an aliquod legitimum obstet impedimentum,vel an in voluntate perseuerent. Plane sponsalia sola promissione ita contrahuntur, quod annuli, vel arræ datio,iuramenti vel fidei præstatio, sunt potius sponsalium confirmatio,quam eorum substantia,quæ in sola promissione futuri matrimonii consistit,vt aduertit Durand' *loco præallegato q.3.n.4.* ad idem facit Hostiensis *de matrimon.§ qualiter n.15.Astensis lib.8.tit.3.art.1.circa principium*,dicentes quod annuli datio est signum non facti matrimonii sed futuri, quemadmodum & arrarum datio,ob idque in contractu emptionis, & venditionis arræ dantur in signum futuræ venditionis, non præsentis.
3 Tempusque aptum † ad sponsalia contrahendum est septennium, vel tempus proximum septennio,quod diuersimode æstimatur,nempe secundum conditionem ipsorum impuberum spõsalia contrahentium prout rationis vsus magis,vel minus acceleratur in vno quam in alio, eo enim tempore,quo incipiunt intelligere, quæ dicunt, atque loqui secundum proprium affectum ; & cum ad scolas ponuntur ex tunc incipiunt valere sponsalia,vt determinat S.Thom. *præallegato loco ad secundum.& idem dixit in 3.part.quæst.43.artic.2. & tenet quoque S. Bonauen.in 4. distinct. 36. quæst. 2.* & concordant canonistæ dicentes, proximitas pubertati tempus est aptum ad matrimonium , quæ definitum tempus non habens declaratur tunc esse,cum malitia supplet ætatem,*c.de illis il.2. de desponsi.impuberum c.1.vbi gl.30.q.2.*
4 Sponsalia vero etiam iuramento firmata soluuntur,si alter eorum postea matrimonium per verba de præsenti cum altero contraxerit, quoniam ex vi iuramenti ad futurũ pertinentis, sponsi non sunt effecti coniuges,ita vt ad alia vota transire non valeant, præcedens quippe mendacium, vel periurium recedentis à spõsalibus ,pænitentia est corrigendum,sed coniugium sequens non est dissoluendum,vt decidit Magister sent.*in 4.dist.28.* comprobat Gabriel Biel ibidem *dist.27. q. 2. concl.*
5 4.Vnde †ecclesia in foro contentioso non compellit eos , qui sponsalia contraxerunt ad matrimonium perficiendum, quia matrimonia coacta consueuerunt habere malos exitus, nihilominus ex tali promissione obligatur homo, quoad Deũ, & peccat,qui non soluit promissum,matrimonium recusans.S.Thom.*in 4.dist.27.art.3.ad 1.concordat c.requisiuit de sponsi.& matrim.& c.præterea el 1.eodem tit.* secundum communem intellectum, vt ait ibi Fel.*n.16.* atque dum præallegati & S.Thom. *in 3.p.summa q.43.articul.3.ad 2.* inquiunt quod pæni-

tentiam agere debent de peccato fractæ promissionis, aut iuramenti, id restringendum est, quando altero existente parato sponsalia seruare alter recusat, tunc illi pænitentia iniungenda est fractæ promissionis, alioqui si mutuo consensu se absoluunt cum id licite faciant canone permittente, pænitentiam suscipere non tenentur. *d. c. præterea vbi casus.* & communiter tenetur, vt Abbas ibi, & Fel. testantur, atque Theologi sic quoque declarant, vt Gabriel vbi supra, & Durandus præallegatus, sequuntur Angelica *verbo sponsalia nu. 20. & 21.*
6 *Syluester eodem verbo n. 4. & 10. Tabiens. n. 7.* Et † insuper quod ad forum conscientiæ pertinet sciendũ quod sponsalia, secuta inter sponsos copula carnali transeunt in matrimonium, vnde matrimonium postea cum altera contractum nõ tenet, sed ad primum redire cogitur, *c. 15. qui fidem. de spons. & matrim.* quod verum esse declaratur quando sponsus sponsam cognouit affectione maritali, & ani-
7 mo consumendi matrimonium. Verum † si sponsus hanc in animo non gerebat intentionem, sed fornicario concubitu animo libidinem explendi sponsam suam cognouit, tunc in foro conscientiæ copula carnalis non perficit matrimonium secundum superius relatos. Quamobrem sponsi donec matrimonium perficiatur abstineant ne peccatum committant, quod per pænitentiam diluere tenebuntur. Hoc plane secundum canones antiquos procedat, at vero hodiernis temporib⁹ ex decreto synodi Tridentinæ per copulam sequentem sponsalia in matrimonium transire nequeunt, quoniam irrita à sancta Synodo decernũtur matrimonia alias contracta quam seruata forma, de qua in sessione 24. cap. 1. de reformatione matrimonii, quod spiritu sancto dictante salubriter institutum est, vt tollãtur scandala, quæ ex clãdestinis oriuntur matrimoniis, libuit tamen antiqui iuris dispositionem referre vt appareat, quam sanctè sacramentũ hoc eo quoque tempore tractatum fuerit, quod qui sponsam tamquã animalia muta cognoscerent, ne dum matrimonium non complerent, sed potius peccatum incurrerẽt. Plures alii casus conscientiales existunt in materia sponsaliorum, quos ponunt sacri scriptores, ipsos videto.

SVMMARIA.

1 *Locator finito locationis tempore eidem conductori relocare non tenetur.*
2 *Colonus finito locationis tempore si rem restituere recusat dominum spoliare dicitur.*
3 *Conductor finito conductionis tẽpore non potest expelli, si eandem quam alius pensionem offerat.*
4 *Saltem ex vrbanitate.*
5 *Imo de iure idipsum fieri debet.*
6 *Non solum quod licet, sed quod honestum est servari debet.*
7 *Locator vrbani prædii non tenetur eidem refirmare secus in prædio rustico.*
8 *Locatio ad longum tempus transfert vtile dominium.*
9 *Locatio & emphyteusis nomine tantum differunt.*
10 *Conductor rem sterilem fertilem sua industria faciens, expelli non potest.*
11 *Etiam si rem fertilem fertiliorem reddiderit.*
12 *Locatione ad longum tempus finita conductoris heredes refirmari debent ad instar emphyteusis.*
13 *De locatione ad longum tempus ad emphyteusim procedit argumentum.*
14 *Locatio ad longum tempus dicitur alienatio.*
15 *Ex diuturnitate temporis omnia præsumuntur solẽniter acta.*
16 *Colonus qui annis 30. in colonia permansit expelli non potest.*
17 *Locatio de triennio in triennium, cum pacto renouãdi transfert vtile dominium.*
18 *Locatio ad triennium durante triennio repetita, & ita continuata dominium vtile transfert.*
19 *Locatio ad triennium, finito triennio repetita, & sic continuata idem quod supra operatur.*
20 *Pactum ne ex renouationib. locationum transferatur vtile dominium de iure valet.*
21 *Alienatio retento vtili dominio fieri potest irrequisito directo domino.*

QVÆSTIO CXVII.

1 VIdetur dicendum finito locationis tempore non esse cogendum locatorem eidem conductori relocare, sed alteri si malit, rem locatã tradere posse citra iniuriam primi conductoris, *l. ne cui. C. loc.* & ita per illum tex. tenent ibi Cyn. Alb. Bal. Ang. & Sal. quos etiam sequitur Boer. *decis. 107. n. 3.* licet in nonnullis casibus non procedere limitetur speciali fauore, vt per Boer. vbi supra, quibus accedit Affl. *decis. 338. & de iure prothomiseos. in rub. n.*
2 2. Secundo colonus, qui finito locationis tempore rem restituere locatori recusat, domino possessionem interuertere dicitur, & eum possessione spoliare, & tamquam inuasor tenetur, *l. conductores, & l. si quis conductionis C. loc.* & vtrobique notãt scribentes, & tenet Alex. *cons. 33. n. 3. vol. 6. & cons. 88. n. 31. vol. 5. Affl. d. decis. 338. n. 1. in fine.* Tertio pro hac parte consuluerunt, Aym. *cons. 107. & Maria. Soc. Iun. cons. 25. vol. 2. & plenius per totum consilium cons. 56. col. 2. eod. vol.* vbi conclusionẽ hanc firmarunt rationibus de quibus ibi. Contrariam sententiam tamq; iuri consonam amplector, & primo sicut emphyteusi finita, ea defuncti proximioribus renouari debet, alias fieret eis iniuria, & ad superiorem appellari posset, *l. 1. §. permittitur, vbi Bar. ff. de aqua quotid.*
3 *& æst. l. 1. ff. de priu. cred.* Ita etiam simplici locatione finita non potest conductor à domino expelli, sed ei refirmari debet, si eandem quam alius conditionem offerat, neq; propterea necessitati perpetuo locandi dominus subiicitur, quia si malit neutri locare, & pro se retinere id iure potest, & ita tenuit consilium Neapolit. vt refert Affl. *decis. 238. per totam. allegans Lucam de Penna in l. congruit C. de locat. præd. ciuil. lib. 11. & Bart. in d. l. congruit* atque etiam in *l. fin. eod. tit. & ante eum Odofred. in vtraque lege.* idem firmat, quæ duo iura casum hunc in terminis decidunt, & tenet Ripa *tractatu de remediis præseruatiuis cõtra pestem. n. ducentesimo quinquagesimo nono. & facit Bar. in l. Cotem in pr. ff. de publ. Ang. in l. perpensa*
C. de

C.de metal.& metallar.lib.10.cum aliis per Alex.relatis
4 in add.ad Bar.in d.l.congruit.& quamuis nonnulli te-
neant quod conclusio supra firmata iure non ꝓ-
betur,sed tantũ ex vrbanitate debet dominus po-
tius primo conductori quam secundo rem dimit-
tere,æqualem pensionem vtroque offerente,Boer.
d.dec.107.Firman.tr.de episcopis,l.4.4.p.q.26.in fi.Barb.
5 in d.c.ex rescripto col.4.n.18.de loc. Verius † tamen est
primam opinionem iure probari,per tex.in d.l.con-
gruit,& in l.fi.C.de loc.præd.ciuil.& arg.l.1.§.præmitti-
tur.ff.de aqua quotid.& æstiua.Confirmaturq; ex eo,
quod emphyteuta ecclesiæ aut fisci nõ potest ex-
pelli,etiam si alius meliorem attulerit conditionẽ,
l.quicumque C.de feud.patrim. vbi Bart. & melius O-
dofr.iura adhoc adducens, quæ Bart.non allegat,
& tenet Alex.consi.79.n.6.volum.1.sequitur Rocchus de
Curte tract.de consuetudine.n.467.& de locatione ad
emphyteusim arguunt Affl. d.decis.238.& Boer.d.
decis.207.n.4.
6 Multo † magis in ecclesia id procedere debet,vt
pote iustitiæ,& æquitatis ꝑ ceteris cultrici c.1.§.1.de
alien.feud.Dec.cons.282.n.4.Non solum enim quod
licet sed,& quod honestum est ecclesiam seruare
decet,Anch.cons.122.n.3.
7 Non † obstat tex.in d.l.ne cui C.locat. ille enim
procedit in loconibus prædiorum vrbanorum,
secus est in locationibus prædiorum rusticorum,
vt tex.aperit,& notant ibi doct.& tenet Affl.d. de-
cis.238.in fine.Non obstat l.si quis conductionis C. loc.
cum aliis supra in contrarium adductis, quoniam con-
ductor refirmationem petens locatori non con-
tradicit,volens eum in dominum recognoscere.
Non obstant cons.Marian.Soc. & Aym. supra re-
lata , sententia namque contra eos & lege com-
probatur & plurium grauium superius relatorũ
virorum auctoritate munita est, eandemque sen-
tentiam contra præallegatos amplexati sunt Io.
And.Host.& Goffred.in c.1.de locato, quos sequũ-
tur ibidem Ant.de But.Io.de Anan.Imol.& Andr.
Barb.Io.de Imol.cons.38.n.3.Calca.cons.8.n.36. Vbi
rationẽ adducit, quod veluti dominus ꝑfertur a-
liis in emptione fructuum rei locatæ, ita etiã cõ-
ductor aliis anteponendus est in conductione rei
ipsius,idcirco hæc sententia in decisiuis prævale-
re debet,cum & iure,& æquitate, & multo pluriũ
doctorum auctoritate fulcita sit. Secundo anti-
quus conductor alio quoque fundamento tueri
se potest videlicet longæuis locationibus, annorũ
40.& vltra sibi,& antecessoribus suis factis.Nem-
8 pe locatio ad longum tempus transfert vtile do-
minium,& ius in re conductori constituit, l. 1. &
seq.ff.si ager vectig.vel emphyt.Clem. 1. de reb.eccles.non
alien.Bar.in l.codicillis §.instituto ff.de leg.3.plene Ias. in
l.manumissiones n.6.ff.de iust.& iure, Alex. in l.si filio fa-
milias.§.si vir in quinquennium n.23.ff.sol.matr.Affl.de-
cis.365.n.4. Alex.cons.1.n.6.vol.4.& cons.17.n.5.eod.vol.
9 Dec.cons.292.in princ.vol.2.communiter † doctores
ita tenere referens.Ad longum enim tempus lo-
catio habet instar emphyteusis,à qua non re , sed
solo nomine differunt , cum eundem operentur
effectum saltem quoad vtile dominium transfe-
rendum,vt per Abb.& clarius Imol.in c.ad audien-
tiam.de rebus eccl.non alien.Ias.in l.1.nu.34.C.de iure
emph.Aret cons.55.n.2.& cons.111.n.4.Corn.cons.315.n.
3.vol.4.Bertra.d.cons.126.vol.2.sicut ergo in emphy-
teusi,ita in locatione ad longum tempus,refirma-
10 tio peti,& obtineri poterit.Tertio si Colonus seu
conductor sua industria , & expensis rem condu-
ctam de sterili,& inculta ad culturam , & fertilita-
tem redegit expelli non potest,vt res aliis locetur;
sed potius perpetuo ei dimitti debet,vt est tex.in l.
quicumque C.de omn.agr. deser.& firmat ibidem O-
dofred.& clarius Bart.in final.verbis. inferens de il-
lo text. ad colonos, & laboratores terrarum,est
etiam tex.in c. ad aures. de reb. eccl. non alien. secun-
dum intellectum Hostiensis post gloss. ibi,quem
sequitur Paul.de Castr.cons.142.vol.2. vbi per totũ
consilium casum hunc in terminis decidit,& Paul.
refert,& sequitur Io.Bertach.tract.de epis.part. 4. q.
21.in princ.Idem quoque in indiuiduo consulit I-
mol.cons.68.in casu præmisso per totum , ambo enim
pro quibusdam de Zottelis contra ecclesiam con-
suluerunt,sequitur Curt.Iun.cons.47.n.7.& quam-
uis de hac opinione dubitare videntur, Ripa tract.
de peste,sub rub. de remediis præseruatiuis contra pestem
n.259. & ideo fœdere distinctionis concordare
nitatur,attamen hæc opinio indistincte commu-
niter recipitur,vt refert Aug. Bero. in c.præsentia n.
11 379.de prob.& firmat Nicolaus Pignolatus in add.ad
Romanum sing.373. incipiente fundus sterilis,& hæc ꝓ-
cedunt , nedum si de inculta cultam terram red-
diderit conductor,sed etiam si eam cultam dudũ
& fertilem,fertiliorem sua cura fecerit,vt per Rui.
cons.157.n.13.vol.1.qui in terminis pariter consuluit.
Hæc responsio data ab Aymone,& Mariano Soc.
Iun.satisfacit,cum non sit iure, aut cuiuscumque
auctoritate munita,ideo non sequenda l. illam C.
12 de coll.Ego vero sententiam hanc ab impugnatio-
ne Aymonis & Soc.tuendo dico: Quod sicut em-
phyteusi finita ea proximioribus saltem de æqui-
tate renouari debet,vt præmissum est, ita quoque
locatione longi temporis finita conductoris he-
redibus renouari debet,& præter supra ad hoc ꝓ-
positum allegata,ita de vno casu ad alium arguit
Bal.in d.l.ne cui C.loc.Roma.cons.22.n.5.Ruin.cons. 168.
13 n.24.vol.1. Neque † aduersatur quod de locatione
ad longum tempus ad emphyteusim non proce-
dit argumentum, nisi quatenus in iure reperitur
expressũ,Io.An.in add.ad Spec.de loc.§.nunc aliqua,seq.
Aret.d.cons.111.n.5.Nam contra decisionem Ioannis
Andreæ,& Aretini,tenet Ias.in l.1.n.36.C.de iur.em-
phyt.& de locatione ad longum tempus ad emphy-
teusim arguit Alex.d.cons.112.n.3.vol.1.Soc.cons.40. n.
12.vol.4.Bellonus cons.21.n.10.atque idem Aret. fate-
tur dispositа in emphyteusi ad locationem ad lõ-
gum tempus , trahi posse , quando viget identi-
14 tatis ratio.Non † obstat quod ad longum tempus
locatio dicatur alienatio,c.ad audientiam.de reb.eccl.
non alien.d.l.1.§.si ager vectig.vel emph.Fab.de Monte tr.
de emphyt.& vend.vlt.q.4.partis principalis n.8.Fel.in c.
qua in ecclesiarum n.87.de const.Ideo solemnitas for-
mæ,& veritas causæ requiritur ,vt ait Dom. de S.
Geminiano cons.48.n.3.vbi egregie in materia lo-
quitur , singularia requisita in alienatione bo-

norum ecclesiasticorum enumerans, & habent canonistę *in c.nulli de reb.eccl.non alie.& c.1.de his quæ fiunt à prælatis,& clem.1.eod.tit.& late Fab.de monte tr. 1.de empt.& vendit.quinta q. princ.n.112. & habetur in extrauaga. Ambitiose Pauli P. P. II.lib. extrauagantium communium tit.de reb. eccl.non.alien.* Respondetur

15 † quod ex diuturnitate temporis omnia requisita præsumuntur intercessisse,& solemniter acta, *not. in l.sciendum ff.de verb.obl.late Alex.cons.79.n.4.volu.1. Dec.cons.36.n.8.cum aliis congestis ab Aymo.tr.de antiq. temp.3.part.§.vidimus in genere n.25.* Nec etiam obstaret,si diceretur conductorem qui domino & non sibi possidet nullo tempore aduersus locatorem posse præscribere,*l.male agitur C.de præsc.30. vel 40. ann.& l.comperit.eod.tit.& vtrobique notatur.* tum etiam quia de iure canonico malæ fidei possessor nullo tempore præscribit,*c.fin.de præscript.c.possessor de reg.iur.in 6.*& mala fides defuncti transit in suc-

16 cessorem vniuersalem, cuius animam exonerare tenetur,*c.fin.de sepult.* Respondeo † quod si colonus annis 30.aut 40.in colonia permansit expelli non potest, volens solitam soluere pensionem dummodo fuerit pensio semper vniformiter soluta, *Bal.in l.omnes n.4. C.de præscrip 30.vel 40.ann. & in l. male agitur n.7.cum aliis quæ ibi in add.habentur C.eod. vbi & Ang.n.5.& seq.Alex. in 1. add. ad Bartol. in l. item quæritur §.qui impleto ff. loc. cum aliis multis relatis per scribentes,in l.qui in aliena in princ.ff.de acq.her.* Proinde cessat quod de mala fide obiicitur, cum & modernus conductor,& illius antecessores bonã fidem erga ecclesiam agnouerint,& in præsentiarum agnoscere paratus est cõductor iste,quo nulla præscriptione vtitur contra ecclesiam,quam vti

17 dominam recognoscere intendit. Atque pro cõplemento præmissorum distinguendum est, aut ab initio conuentum fuit,vt de triemnio in triemnium renouarentur singulæ locationes, & vna erit atque perpetua locatio in singulo triennio repetita,vt de precaria concessione notatur *in c.1.extra de precar.* quæ est in perpetuum concessio, vel ad vitam recipientis,cum pacto renouandi de quinquennio in quinquennium. Renouationes enim tunc dicuntur nouæ concessiones,& fiunt, ne tẽporis antiquitate memoria contractus, & forma ipsius pereat *gl.d. c.1.de precar.vbi Abb.Imol.& al i,* & in indiuiduo de locationibus ad modicum tempus factis cum pacto renouationis prædictæ quod tunc ad longum tempus dicantur & vtile dominium secum trahant,firmat Ias.*in d.l.manumissiones n. 7 ff.de iust.& iure.* Alex.*cons.165.n.1.vol.2.*& habetur ẽt *in add.ad Bal.in d.l.voluntas.C.de fideic.* vbi in hãc partem procliuior est dominus addens,quod ẽt prob.

18 Felin.*in c.quæ in eccl.n.87.in fi.de const.* Aut successiue locationes factæ fuerunt citra pactũ de renouãdo ab initio in locatione appositũ,sed durante termino locationis vnius facta est locatio pro futuro triennio,de huiusmodi locationib. idem iudicandum est,ac de vnica locatione perpetua pro toto eo tempore facta,quo in locatione continuatũ fuit,& non plures locationes dicuntur,sed vna dumtaxat ex perseuerantia, & tẽporis prorogatione *l.si de et si manente ff.de precar.cum concord. per glos. traditis,iuncta doctrina Bal.in l.Titius ff. de excus. tut. & quod not.Bart.& Alb.in d.l.sed & si manente,* vbi habetur ꝙ prorogatio,q̃ est eiusdẽ formæ & naturæ est vnũ & idem cũ prorogato,facit quod tenet Bal. *in L. Æmilius in 1.lect.nu.6.ff. de min.* vbi si ex forma statuti de quolibet contractu sit soluenda gabella,facta locatione ad certum tempus si postea prorogata fuerit,de prærogatione tamquam de nouo cõtractu Gabella solui non debet,accedit quod de cõpromisso dicitur,quod si prorogari contingat nõ duo sed vnum, & idem compromissum censetur per ea,quæ congerit Paris.*cons.43.in princ.vol.1.*&ad præmissorum confirmationem videatur omnino Bal.*cons.327.ad euidentiam sciendum est.vol.3.secundum nouissimam impressionem.* vbi per totum consilium loquitur in indiuiduo locationis ad modicũ tempus ab ecclesia factæ,& postmodum successiue per multa tẽpora prorogare,ꝙ per extensionem temporis non fit nouus contractus sed est quædã cõtinuatio,ideo ratione contextus in tempore,&cõtinuati consensus in mente,vnus & idem dicit, & multa Bal.adducit,cũ videto,& est de mente Pauli de Castro *cons.142.vol.2.& Ruin.cons.157.n.13.in fi.vol. 1.* tenentium ex pluribus locationibus successiue factis de octennio in octennium ita vtile dominium in conditorem transiuisse, vt conductio de

19 temporali perpetua facta sit, concurrente melioramentorum ratione. Aut † singulæ relocationes factæ fuerunt post primas completas,& tũc quis vti verum admittatur quod in casibus in quibus longi temporis locationes prohibentur, eisdẽ & locationes ad modicum factæ,& post temp' finitum repetitæ prohibitæ sint,ne fiat legi fraus, & ne per indirectum concedatur,quod alias directo prohibetur,*P.apiensis in forma libelli ad ficti præstationem,gl.1.n.2.* allegat Oldr.ita tenentem *in l. codicillis §.instituto ff.de leg.3.* nihilominus hoc non præstat impedimentum conclusioni supra firmatæ ex diuturno tempore,quo solemnitates requisitas acces-

20 sisse præsumitur,quemadmodum supra comprobatum fuit. Verum dominus non est remedio destitutus si relocare malit, vtileq; dominium in cõductorem non transferre, potest enim ab initio pacisci,ne ex locationum renouationib.in conductorem transeat vtile dominium,sed illud sibi reseruet atque retineat,quod pactum de iure sustinetur,& dominii translationem impedit, *l. quod si nolit.§.si.ff.de adil.edict.& tenet Bal.in l.si domus. §.si.ff. de leg.1 & seq.Alex.ibi n.8.cum aliis quos ad hoc adducit Fab.de Monte d.tr.de empt.& vend.vlt.q quartæ quæstionis principalis n.8.Ruin.cons.57.nu.8.& seq.vol.1.Fel.in c.quæ in ecclesiarum n.87.de const.* multa ad hoc propositum allegans Ioannes Arnonus *sing.72.& caut.*

21 *42.* facit etiam quod tenet Bal.*in l.fi.in 2.lectura n.3. C.de iure emph.* quem sequitur ibi Ias.*n.* 8. quod alienatio commoditatum suarum seu melioramẽtorũ irrequisito directo domino ab emphyteuta fieri potest retento sibi vtili dominio, concluditur ergo stantibus præmissis antiquum conductorem expelli non posse potissime auctoritate Bald. *cons.327.volum.3.Ruin.cons.168.numer.24.volum.primo Paul.de Cast.cons.242.vol.2.& Ioannes de Imola cons.68.*

QVÆ-

SVMMARIA.

1 *Donatio causa mortis reuocatur pœnitentia, reconualescentia, & morte donatarii ante donatorem.*

2 *Clausula promittens donationem perpetuo ratam, & gratam habere, facit donationem causa mortis in donationem inter viuos transferri, declara vt infra num 13.*

3 *Donatio causa mortis non transit ad heredes donatario præmoriente.*

4 *Stipulatio pro se, & heredibus facit donationem causa mortis transire in donationem inter viuos, declaratur infra n.14.*

5 *Cogitatione mortis præuentus donans mortis causa donare dicitur.*

6 *A verbis instrumenti non est recedendum.*

7 *Donatio causa mortis est, vbi mortis fit mentio.*

8 *Mortisque mentio per modum causæ finalis fieri debet.*

9 *Prout in dubio præsumitur.*

10 *Mortis expressio in verbis dispositiuis donationũ causa mortis inducit.*

11 *Donatio quæ valere non potest inter viuos valet causa mortis.*

12 *Donatio cum quinque testibus facta præsumitur causa mortis.*

13 *Clausula de non veniendo contra in verbis executiuis alterat principalem dispositionem.*

QVÆSTIO CXVIII.

HÆc quæstio est mihi multum dubia inquit Ang. *cons.*254.& dubium oritur ex clausulis in instrumento donationis appositis, quarũ prima est, qua donatrix promisit donationem perpetuo ratam, & gratam habere, & in nullo contrafacere
1 vel venire, dum enim mortis causa mulier donare intendit per clausulam prædictam videtur donatio inter viuos inducta, quoniam hæc clausula in donationem causa mortis cadere, & verificari nõ potest, cum illa sui natura sit reuocabilis ex pænitentia aut reconvalescentia donatricis, vel prematura donatarii morte, *l.tãis §.1.vbi gl.de dõ.causa mortis.not.omnes in l.2.ff.de leg.1.Bal.in l.2. Cod.de iure dot. cons.662.n.2.Boer.cons.34.n.4. & 12.* & communiter secundum eum tenetur, & ita per dictam clausulã mortis causa donationem alterari, & in donationẽ inter viuos transire maxime quando iuramenti vis concurrit, tenuerunt Ias. *in l.q̃ dotis n.30. cum seq. ff.sol.matr.& in l.non omnis ff.si cer.pet.late Thomas Ferratius caut.30.Boer.decis.353.n.2.* latissime per totam decisionem ad partes q̃stione discursa, tãdem hãc partem tenet Bertr. *cons.*88.*vol.7.*& videtur cõmunis opinio, vt refert Io.Crot. *rep.l.stipul.hoc modo cõ-*
2 *cepta.n.78.in fi.ff.de verb.obl.* Secundo idem suaderet videtur ex alia instrumenti donationis clausula, qua donatari' stipulatus est pro se, & suis hæredib. quæ stipulatio in donatione inter viuos verificari potest, non autem donationi causa mortis convenire, cum mortis causa donatio non sit transitoria ad heredes, donatario præmoriente, *gl. in l. vnic.C. de his, qui ant.aper. tab. Soc.cons.14.in fi.& cons.76.n.5. vol.3.Paris.cons.42.n.4.vol.2.& cons.37.n.46.& con.38*
3 *eod.vol.2.& communiter secundum eum tenetur*, ea ratione q̃ ius condictionale ad heredes non transit, *Bal.in d.l.2.n.40.C.de iure dot.* ait quod stipulatio
4 donatarii pro se, & hæredib· facit donationẽ causa mortis transire in donationẽ inter viuos, seq. Alc. *cons.14.vol.1.Aret.cons.74.Thomas Ferrat. & Boer. loco infra citato Ias d.l.qua dotis n.48.ff.sol.matr.& in l.non omnis ff.si cert.pet.*& nullus quem viderim dissentit ab hac opinione, inquit Crot. *in d. l. stipul. hoc modo*
5 *concepta n.82 ff.de verb.obl.* Contrariam sententiam vti de iure veriorem, & magis ad mentem donatricis sequor, primo q̃a donatrix cogitatione mortis p̃uenta donat, quo casu donatio fieri dicit̃, *l.2.& 3. & l.senatus §.mortis causa.ff.de don. causa mortis.Rom. cons.229.n.1.Maria.Soc.Iun.cons.21.n.4.vol.2.* commu-
6 niter ita receptum esse affirmant. Secundo instrumento donationis expresse cautum est, mulierem mortis causa eius viro donare, ergo à verbis instrumenti recedendũ non est, *l.non aliter ff.de leg.3. cum similib.* nullũ.n. est maius mẽtis nostræ testimoniũ, q̃ qualitas inspecta verborũ, Bal. *in c.1.de testã* & ita in terminis q̃stionis p̃positæ arguit Bal. *cons.107. in princ.vol.2.Ang.cons.254.n.2.Dec.cons.470.n.6.& cons.*
7 *53.in prin.vol.n.* Tertio in dubio donatio causa mortis iudicari debet, vbicunq; à donatore fit mentio mortis & post mortẽ donatio refertur, *gl.in l. q̃ dotis.ff.sol.matr.* q̃ ibi sequuntur Bar. Alex. Ias. & reliqui, Alex. quoq; p̃bat vti communiter approbatã, *cons.81.n.2.vol.1.* allegat inter cætera tex. *in l.seia §.fi. ff.de don.causa mortis.* & communis est ad hoc illius
8 tex. intellectus secundũ Rip. *tr. de peste tit.de priu. contr.n.175.* Idem ẽt probat cõmuniter verum Paris. *cons.16.n.4 vol.2. Nic.Bellonus Casal.con.60.n.12.* Atq; mortis mentio fieri debet per modũ causæ finalis, *Ias.d.l.q̃ dot.n.40.ff.sol.mat.Alex.con.78.n.2.vol.4.Aym. cons.214.n.9.vol.2.Bertran.con.327.n.6.vol.3.& Rom.*
9 *prædictis nõ citatus cons.229.n.1. vbi cõmunis.* Indubioque expressio mortis facta p̃sumitur per modum
10 causæ finalis, *Bal.in l.2.C.de iur.dot.* Rursus vbicumque in verbis substantialib. & dispositiuis mortis fit expressio, mortis causa donatio nũcupari debet, maxime quãdo ab infirmo donatio fiat sub cõmemoratione mortis, vel ẽt sub cõmemoratione infirmitatis, Rip. vbi sup. *tr.de peste n.176.& alii sup. relati cõcordãt.* Quarto quãdo inter maritũ, & vxorẽ donatio emanauerit, q̃m in vim donationis inter vivos valere non põt, cũ illa sit p̃hibita inter coniuges, vt act' potius valeat q̃ pereat, valebit tam̃q̃ donatio cã mortis, *Rom.in l.q̃ dotis, sol.mat quẽ seq.ibi Alex.n.13.Soc.cons.130.nu.7.vol.1. & cons.235.n.3.vol.2. Aym.cons.52.n.4.vol.1.* dicens q̃ etsi verba sonent in donationẽ inter viuos, & valere eo modo nõ possit, valebit tam̃q̃ donatio causa mortis, *Affl.dec.338. n.6.Ripa d.tr.de peste, & de priu.cred.n.179.& responso 1.*
11 *n.4. de dõ.causa mortis.* Quinto donationẽ mortis cã arguunt quinque testes, *l.fi.C.de don.causa mortis, l. fi.C.de codicillis.* Nã si inter viuos donare voluisset, non vtiq; quinq; testes interuenissent, tametsi q̃n que possent interuenire testes, non tamẽ à communiter accidentib. solent interuenire, quocirca cõiecturã capere possumus, q̃ non inter viuos, sed mortis causa donare voluerit, cum adhibuerit solemni-

lemnitatem in donatione causa mortis requisitã, *Alex. & Ias. d. l. quæ dotis ff. sol. matr. Idem Alex. in d. l. stipulatio hoc modo concepta n. 15. ff. de verb. obl. Corn. cons. 124. vol. 4. Ripa d. responso 1. de donat. causa mortis. Dec. d. cons. 470. n. 9. Paris. cons. 90. vol. 3.* Non obstat quod per promissionem de non veniendo contra, mortis causa donatio transitum faciat in donationem inter viuos, quoniam imo per huiusmodi ꝓmissionem immutata non est natura principalis contractus donationis causa mortis, *Bal. in l. cum quis. ff. de cond. ob caus. Alex. d. l. quæ dotis n. 11. Crot. in repet. d. l. stipulatio hoc modo concepta. Dec. in l. non omnis n. 10. ff. si cert. pet.* distinguens quod aut promiss. de non veniendo contra, expressa est in verbis dispositiuis & principalibus, in quibus substantia consistit, & tũc operatur effectum, de quo in contrario, aut in verbis executiuis & tunc ecclesiæ executiuæ, & accessoriæ non alterant principalem dispositionẽ. *clem. 1. de præben. & Corn. cons. 223. n. 10. vol. 1.* dicit alias ita vidisse consultum per solemnes doctores, eandẽ distinctionem approbat Dec. *cons. 305. col. fin. & cons. 470. in princ. & cons. 521. n. 13. seq. Curt. Iun. cons. 56. n. 2. Paris. cons. 16. n. 17. vol. 2. & late tenet Ruin. cons. 51. n. 14. vol. 1.* qui omnino videatur vna cum Dec. *d. cõs. 470* quibus etiam assentire videtur Rom. *cons. 509. n. 10. per tex. in l. 1. §. si te rogauero ff. de post.* & est ex mente Boer. *in decisione sup. in contrarium allata 353. n. 12. in pr.* & procedunt prædicta quando etiam iuramentũ in donatione interuenisset vt præcitati affirmant.

14 Non obstat † quod hæredum nominatio facta in donatione causa mortis facit eam trãsire in donationem inter viuos, quia respondet Dec. in prælegato *cons. 470. n. 10.* vsque in finem, ꝙ quãuis hæredũ expressio faciat ꝓsumptionẽ donationis inter viuos, in contrarium tamen admittuntur præsumptiones si sint efficaciores, & contraria opinio nunquam placuit Ioan. Crot. & credit eam falsissimam *in d. rep. l. stipul. hoc modo concepta n. 83. idem etiam firmat Ruin. d. cons. 51. n. 16. vol. 1.* dicens quod tunc demum mentio hæredum facit donationẽ causa mortis transire in donationem inter viuos, quãdo vti donatio causa mortis valere non potest, alias sec᷑, ex quib. ꝓ donatione causa mortis respõdeo.

SVMMARIA.

1 *Conditionem si sine filiis decesserit, nepotis ex filio deficere facit, & patruum excludit.*

2 *Prohibitio de non alienando extra familiam non impedit quo minus in successorem ab intestato bona transeant.*

3 *Fœmina contemplatione masculorũ exclusa, non extantibus masculis admittitur ad successionem.*

4 *Testator proprias filias excludens, multo magis neptes ex filio excludit.*

5 *Prohibitio de non alienãdo extra familiam fauore masculorum facta dicitur.*

6 *Descendentium suorum appellatione fœmina non comprehenduntur.*

7 *Testator neptes ex filio excludit, quia cura paterna illas dimittit.*

8 *Species discretiua à genere, non includitur sub genere.*

9 *Expirat conditio si sine filiis decesserit, quando substituti sunt descendentes testatoris.*

10 *Substitutionis verba ad personam testatoris relata fideicommissum continent, ad personam vero hæredis, directam successionem.*

QVÆSTIO CXVIIII.

1 Videtur dicendum quod testatoris neptes ex filio faciãt deficere conditionem fideicõmissi filiis iniuncti, si alter eorum sine filiis diem suũ obierit, patrisque in locum filiæ succedunt, & patruum excludunt, eo etiam casu quo de fœminis discretiue mentionem testator fecerit proprias filias excludens ab vniuersa successione, *Alex. cons. 38. per totum vol. 6. & alii, qui in add. ibi adducũtur. Curt. Iun. cons. 1 Senior. cons. 63. n. 15. & alii plures quos refert Mar. Soc. Iun. cons. 168. n. 13. vol. 2.* & hanc partẽ sequuti sunt doct. Bonon. & Perusini per ea consulẽtes, & tenuit etiam collegium Auinionense secundũ prædictos, & plenissime hanc partem tuetur Paris. *cons. 41. per totum vol. 5. Ioan. Cephal. cons. 45. & 46. vol. 1 per totum. Ferd. Vasquius tr. de succ. lib. 3. §. 27. lim. 31. sub*

2 *n. 4. p. 1.* Imo etiam si testator vetuit ne bona sua alienentur extra familiam, illius neptes patri suo ab intestato, & ex persona patris eorũ auo succedũt, quia prohibitio de non alienando extra familiam non impedit dominii translationem etiam in extraneum successorem ab intestato succedentem, quandoquidem non voluntaria, sed necessaria, & non hominis, sed legis est alienatio, ideoque quãuis contra voluntatem testatoris proximior succedit, *l. pater. §. cum inter. ff. de leg. 2. l. peto §. fratre vbi bona gl. ff. eod. Bar. in l. si ita quis § ea legẽ ff. de verb. obl. vbi Ias. post alios n. 44. Idem Ias. in §. diui n. 101. l. filiusfamilias. ff. de leg. 3.* vbi dixit quod fortis est decisio, quia contra voluntatem testatoris id euenit, & sequitur ibidem Rip. Crot. & alii, Alex. *cons. 56. n. 6. vol. 1. Par. cons. 71 n. 27. & 28. vol. 3. Curt. Iun. cons. 160. n. 10.* & est communis opinio vt fere omnes supra relati affirmant, multo quidem magis succedere debent testatoris neptes de agnatione, & familia testatoris existentes, *auth. multo magis. C. de sac. sanct. eccl.* At si

3 nemo ex masculis agnatis extaret, qui ex præsumpta mente testatoris eas excluderet tutius agerent, & saltem fideicommissi iure succederent, fœmina enim exclusa intuitu & contemplatione masculorum, censetur exclusa existentibus masculis, alias vero eis non extantibus, & succedere nolentib. aut non valentibus fœmina succedit ex defectu seu repudiatione, vel incapacitate masculorum, nec. n. fœmina facta est à testatore incapax, & inhabilis ad succedendum, sed potius datus est ordo prælationis masculorum ad fœminas, Bal. inter cons. Ang. *cons. 281. n. 3. Dec. cons. 598. n. 4. Alber Brun. tr. de statutis fœminas excludentib. art. 10. q. 3.* & hæc est communis opinio inquit Bar. Cepol. *cons. ciuilium 49. n. 20. cum*

4 *seq.* In contrarium facit dum proprias filias testator non vocauit, imo expresse excludi voluit, ergo multo magis filiorum filias, *l. si viua matre. C. de bon. mater. Soc. in l. cum auus. n. 8. ff. de cond. & demonst. Barb. inter cons. Alex. cons. 52. per totum vol. 4. Aym. cons. 130. num. 9.*

5 Secundo ꝓhibitio alienationis facta vt bona in familia conseruentur, contẽplatione masculorum facta videt᷑, per quos cõseruat᷑ familia, nõ aũt fœminarum

narum, per quas agnationis memoria finitur, & quæ à propria agnatione diuitias auferunt, sine quibus sordescunt dignitates familiarum, idcirco neptes ex filio non censentur vocatæ, *Soc.d.leg cum auus.n.87.& cons.289.n.14.vol.2.Paris.cons.53. num.32. volum.3.& cons.25.num.24.eod.volumine.*

6 Tertio idem suadent hæc verba † descendentes suos à testatore expressa,nam si de fœminis intelligerentur,fierent contra mentem testatoris, cũ per fœminas bona sua transferrentur in descendentes alienos,quoniam fœminarum filii non matris sed patris familiam sequuntur,*Soc.inter cons. Curt. Sen. cons.40.nu.12.& seq.Bal.inter cons.Ang.d.cons.281.nu.4. idem Ang.cons.283.nu.3 & alii plures quos citat Albert. Bru.d.tract.de statutis fœminas exclud.art.12.q.9.n.1. & art.3.n.4.Aym.cons.180. nu.1. communiter hoc teneri affirmans,Soc d l.cum auus n.87.& cons.245 n.14. vol 20.* licet ergo neptis sit de agnatione, non tamen per eam conseruatur agnatio testatoris, & licet sit de descendentibus eius,non tñ per eam bona in descendentes testatoris permanẽt, sicuti testator iussit.

7 Quarto testator non filiationem, † sed sexum magis considerans proprias filias non vocauit, & à masculis separauit, merito eadem qualitate sexus muliebris vigente in neptibus, dicendum est neptes non vocatos,ideo enim sexum fœmineum excludi voluit, quia arbitratus est filios pro filiabus suis bonum capere consilium,atque eis prouisuros de qua ita iure naturæ filiis debita accumulata Trebellianica iure institutionis eisdem debita,& de bonis per eos acquirendis, cum vnusquisque præsumatur acquirere,& lucrari.*Soc.d.leg. cum auus.num.8c. colum.41.* Quinto inclusio vnius qualitatis est alterius exclusio,quando enim de vno discretiue fit mentio, non continetur sub altero, nec creditur includi, licet discretionis ratio non fuerit apposita,quia species discretiua à genere non includitur sub genere, *Bald.cons.186.in princ. volum.1.sequitur Dec.leg.2.num.99.ff.de reg. iur.* ob idque sub nomine familiæ, & descendentium non debet includi fœmineus sexus, cuius exclusiue, & discretiue facta fuit mentio.

9 Sexto partem negatiuam contra neptes ex filio pro patruis substitutis tenuerunt And. Barb. *inter cons. Alex.52. per totum volum.4. Dec.cons.15. Soc.late per septem columnas in leg.cum auus numer.80 ff.de cond. & demonstr.& plerique alii quos refert add.ad Alex.cons. 38.vol.6.*& fusissime comprobat multorum auctoritatibus,ita quod nihil aliud in hoc articulo congeri posse videatur,*Maria.Soc.iun.cons.166.per totum. vol.2.dicens sub num.84.86.93. & sequentibus* magis communem & receptam hanc partem esse, nec in iudicando aut consulendo ab ea recedendum, & pro qua consuluit collegium Florentinum & iure omnes Aduocati Curiæ Romanæ, Mandell. Alberi.*cons.19 per totum*,vbi magis communis, & plenissime Modernus Gerardus Mazolus Regien. *cons.5.& 6.per totum*, vbi magis communem testatur.Io.Crott.*in l.filiusfamilias.§.diui num.162.ff.de leg. 1.Boer.decis.147.col.penult.& antepen parte 1.* vbi magis communis,& hæc conclusio procedat, quando substitutus est vnus ex descendentibus testatoris,in quibus terminis supra citati loquuntur. At si substitutus sit extraneus, in hoc potissime dissentiunt scribentes,& ad coniecturas confugiunt, de quib. plene scripsi supra,secundũ quas,vel alias voluptas testatoris, exquirenda erit. Præterea ad intelligentiã præmissorum quæritur, an descendentes testatoris succedant per fideicom. testatori,an vero iure directo hæredi, Resp. distinguẽdo an verba substitutionis sint relata ad personã testatoris,vt quia dictum fuerit talẽ mihi substituo, vel sit mihi hæres,& tunc fideicom.inducitur, per ꝙ testatori succeditur,an vero substitutionis verba respiciant personã hẽredis,vt quia dictum fuit, talis esto hæres filio meo, vel talem ei substituo, & tunc directa substitutio facta dicit,& eis iure directo succeditur,*Bal.in l.precib.n.35.C.de impub.& aliis subst.quam ibi sequitur Paul.de Castr.n.15.* cuius distinctionẽ pulcram,& veram esse dicit, & egregie cõprobat Rubeus Alex.*in repet.l.Gallus.§.quidem recte. n.24 ff.de lib.& posth.*Sebastia:Sapia: *in repet. l. Centurio n.21.* opinionẽ Baldi verissimam esse dixit, & cõmunem refert ibi Lancellottus Galliaula,*n.483.* & magis communiter teneri inquiunt Alex.*consil. 13.n.7.vol.4.Aym.cons.131.n.3.* & licet ipse aliud sentiat,non tamen propterea à cõmuni opinione recedendum est,ex quibus pro patruo, neptibus exclusis respondendum erit.

SVMMARIA.

1 *Pater dotare tenetur eius filiam quamuis diuitem.*
2 *Legitima debetur filiæ etiam diuiti.*
3 *Dos filiæ debetur, etsi habeat bona propria, quorum vsusfructus patri non quæritur.*
4 *Dos promissa filiæ debetur, quamuis pater non sit idoneus respectu numeri filiorum.*
5 *Pater à quo filia dotem promissam petit probare tenetur suam inopiam.*
6 *Pater qui promisit dotem tam de bonis propriis quam maternis filiæ de suo tenetur in totum.*
7 *Auus non tenetur dotare neptem ex filio diuite.*
8 *Secus vero si filius sit non soluendo.*
9 *Dos ab auo filiæ data aduẽtitia dicitur nõ profectitia.*
10 *Filia quam pater dotauit, cui auus testamento dotem legauerat vtramque dotem habebit.*
11 *Filia quam pater dotauit,cui testamento pater ipse dotem legauerat vnica dote contenta sit.*
12 *Filia quam pater dotauit, cui postea testamento dotẽ legauit vtramque consequitur dotem.*
13 *Bona etiam in causam dotis alienari prohibita, possunt alienari quando alia non extant.*

QVÆSTIO CXX.

1 Pater pro filia dotem † genero paciscens propriis patris ipsius bonis promisisse videtur cũ onus dotationis paternũ sit, & naturaliter debitũ etiã filiæ diuiti,Bart.Bal.Sal.& Ang.*in l.fin.per illum tex.C.de dot.promiss.* Nam † veluti legitima debetur 2 filiæ diuiti,ita & dos, quæ loco legitimæ succedit, *§.aliud quoq; capit.in auth.vt cum de appell cognos.l.quoniam nouella.C.de inoff.testam.d. l.fin. C. de dot.promiss. & latius comprobant doct. in l.1.ff.sol. matr. & maxime Ripa. numero quinquagesimoquarto.* estque communis, & verior opinio secundum eum, quicquid in contrarium dixerit Bart. *in leg. mulier. §. cum* pro-

N 4

proponeretur.ff.ad trebell. & eandem communem opinionem esse referũt,& sequuntur Crot. Thom. Parpal. & alii *in dict.l.1.ff.sol. matr. Bal. nouel. tract. de dote parte sexta.priuil.3.Io.Campeg. eod. tract. quæst.16. Maria Soci.Iun.cons.79.nu.33.vol.3.*

3 Quod † procedit tametsi filia haberet bona propria, quorum vsusfructus non acquireretur patri per ea, quæ adducit Io. Crot. *in d. leg. prima.*
4 *numer.79.ff.solut.matr.* Imo pater ad soluendum dotem promissam compellitur si sit idoneus facultatibus respectu quantitatis promissum, quamuis foret minus idoneus respectu numeri filiorum, aut filiarum nondum nuptarum, vt decidit cons. Neapolit. *decis.179.per totam,sequitur Paris.cons.80.volum.3.* Tenet quoque Bald.de Bartholinis *in repet.*
5 *d.l.primo. num.78.ff. solut. matrim.* Habetque † filia dotem conuentam petens, fundatam intentionẽ, nisi pater probet eius inopiam, vt comprobant Bart.Sal.& Ang.dum *d.l.finalem.C. de dot.promiss.* summando dicunt, pater promittendo de proprio obligatur,nisi sit inops,dictio autem nisi,stat exceptiue,& ponit casum regulæ contrarium,Bal. Sal.& reliqui *in l.actione.C.de transact.Paris.cons.17.n.22. volum.primo.* & expressius ponunt Io. Campeg. *d.tract.de dote dict.quæst.16. & Thomas Parpalia in repet.d.l.1.num.16.ff.sol.matr.*

6 Limitatur † autem non procedere,quando pater in dotis constitutione expresserit,quod tam de bonis propriis,quam de bonis filiæ maternis dotẽ paciscitur præsente filia,promissionique sic factæ consentiente, tunc enim de suo pater in totum dotasse non videtur, *Aret.d.l.1.num.1.ff.solut.matr.& idem ibi tenent Alex. num.17. Thomas Parpalia in repet. ibidem num. 16. ex mente omnium ita teneri affirmans Aym.cons.84.num. 6.* Auus vero non tenetur dotare
7 neptem ex filio,† qui tempore matrimonii diues est,& de suo filiam dotare potest, *Salic. in d.l.fin.C. de dot.promiss.Bal.in auth.res quæ.Cod. commu. de leg.Alex. & Ias.in leg.1. in glos.semper.ff.sol.matr. Alex. consil. 8.numer.8.volum.3.Barbat.cons. 80. in 4. dubio volum.3. Aym.cons.219.num.3.Maria.Soci.iun. cons.79. numer. 15. volum.3.* vbi communiter Doct. hanc opinionem firmare testatur, & magis communem & insuper æquiorem affirmat Barba. *dict.cons.80.* Et quatenus
8 dicitur † onus dotandi neptem aceitum esse *per tex.in l.dotem dedit.ff.de collat.bonorum.* intelligitur filio non soluendo existente,vt præter supra relatos tenuit Bald. *cons.322.vol.3.Io.Baptista de S. Seuerino in repet.l.frater à fratre num.128.ff.de cond. indeb. Alex.consil. 154. numer.1. volum.2.* Et vbi † auus non
9 tenetur si dotem dedit, præsumitur potius datum contemplatione neptis,quam filii,& aduentitium iudicatur non profectitium, *leg. quæsitum, & quod ibi not.ff.de leg.1.Alex.& Ias.in leg.qui in aliena.§. interdum.ff.de acq.hered.Alex.d.cons.8.numer.7.volum. 3. & cons 42. numer.5. volum.7. Alcia. tract. præsump. reg.1.*
10 *præsumpt.17.num.3.* Idcirco † si pater filiam dotauit, cui auus suo testamento certam quantitatem pro dote legauit,filia dotem paternam, & legatum auitum consequitur,vt firmat Thom.Parpal. *in repet.d.leg.1 num. 16.ff.solut. matr. Bened. Capra.consilio 29.colum.1.per totum & probat quoque Dec.cons.81.num. 6.in fin. Aret. cons.17. num.15.* quam etiam opinionẽ sæpe consulendo tenet Alex. *vt in d. consilio 8. nume. 7.vol.3.& consil.31.num.51.volum.4. & cons.138. num.3.*
11 *volum.5.* At † si pater suo testamento dotem filiæ legauit illamque postmodum nuptui tradens dotauit, præsumitur id fecisse in compensationem legati antea sibi in simili quantitate relicti, vt plerique tenent,quos sequitur Paris. *cons.61. numer.27. 28.& 37.cum seq.volum.2.* communem referens, a-
12 liud vero dicendum est, quando † pater adhuc viuens filiæ dotem dedit, & postmodum dotem eidem testamento legauit, non habita mentione de dote ab eo viuente soluta, tunc enim filiæ ius est consequendi vtramque dotem videlicet habitam retinendi, & legata petendi, vt consuluit idem Capra *cons.72.vlt.quæst.* & adeo verum est onus dotandi filiam paternum esse,quod si pater testamẽto cauit, & expresse prohibuit,ne etiam in causam
13 dotis alienetur certa pars bonorum suorum,quã fideiussor subierit, nihilominus bona à patre etiam ex causa dotis alienari prohibita, possunt in causam dotis alienari,quando alia non extãt, quia non est in potestate patris eximere se ab obligatione dotandi filiam,quam sententiam plene admodum prosequitur Curt.Sen. *cons.27. volum.4. & 5.* & moderni repetentes *in §.diui, l.filiofamilias. ff.de leg.1.* Defectus enim potestatis paternæ id operatur,quicquid in contrarium disponat testator,nec obstat quod tenuit Ruin. *cons.123. nume.10. volum.1.* qui contrarium voluit. Quoniam ratio de qua supra proxime communiter recepta eius sententiam euertit.Non obstat Alex. *cons.56. nume.3.circa finem vol 1.* ipsum namque impugnat Ripa *d.§. diui. num.73.* quando non extant alia bona.

SVMMARIA.

1 *Priuilegium vbi interuenit datio æquiualẽs illi transit in contractum.*
2 *Merita probantur per narrationem partium.*
3 *Principis narrationi statur quando motu proprio facit.*
4 *Princeps priuilegium à se cõcessum reuocat sine causa expressione.*
5 *Princeps vel vniuersitas disponens præsumitur ex causa facere quando motu proprio procedit.*
6 *Iusta causa dicitur quando reuocat sola voluntate, quia sola voluntate facta est.*
7 *Eleemosyna præstatio reuocatur quando est simplex eleemosyna.*
8 *Præfatio dispositionis causam finalem ostendit.*
9 *Priuilegii causa cessante,cessat priuilegium ipsum.*
10 *Princeps atque communitas ex causa publicæ vtilitatis à contractu suo recedit.*
11 *Priuilegium ex noua causa damnosum apparens reuocatur.*
12 *Priuilegium ex falsa causa obtentum non tenet.*
13 *Verba narratiua probant causam immunitatis quãdo motu proprio conceditur.*
14 *Motus proprius Principis non præsumitur, nisi in literis exprimatur.*
15 *Qualitas quæ præponderat illa præualere debet.*

QVÆST.

QVÆSTIO CXXI.

1 EXemptio à mag. conſ. elargita non fuit mere gratioſa, ſed conceſſa intuitu, & contemplatione meritorum præcedentium erga ciuitatē retroactis temporib. ab ipſo. N. exhibitorum, quoties enim ex parte gratiā ſeu priuilegium recipientis, interuenerit datio vel factū habens cū illo perpetuam cōmemorationem non priuilegii naturā retinet, ſed in contractum tranſit, proptereaq; adhibitum concedentis reuocari non poteſt, nempe etiam Princeps contrahendo vtitur iure cōmuni, & ex cōtractu efficaciter obligatur, *Bart. in l. omnes populi. quarta q. 3. quæſtionis principalis. ff. de iuſt. & iur. & poſt eum reliqui ſcribentes, Bal. in l. qui ſe patris nu. 13. & 14. Cod. vnde lib. Roma. conſ. 436. Dec. conſ. 286. Pariſ. conſ. 11. n. 4. cum pluribus ſequentib. vol. 4. Affl. deciſ. 392.*
2 *n. 10. Grammat. deciſ. 65. n. 23. cum ſeq.* Et † ſi de meritis N. alias non conſtat quam per narrationem factā in partito obtento, in mag. conſilio, immunitatē ipſam concedente, id ſufficere videt, quoniā verba enunciatiua probant inter contrahentes in his, quæ ipſi diſponere poſſunt, & à libera voluntate partium dependent, *Bart. in l. ſi forte. ff. de Caſtr. pe-*
3 *cul. Bertran. conſ. 154. num. 16. vol. 3.* Standum † eſt enim narrationi Principis, ēt de facto alieno, quādo in ea fundatur eius intentio, & motu proprio diſponit, *Gram. deciſ. 65. n. 61. Alex. conſ. 112. nu. 2. vol. 7. Io. Lupus tracta. de libert. eccleſi q. 1. nu. 4.* dicentes hoc communiter tenere doct. in clem. vnica de pro-
4 batio. Contrariū † verius eſſe reſpondeo, quia priuilegium gratioſum ſubdito conceſſum in terminis ſimplicis priuilegii, & gratiæ conſiſtens poteſt à concedente principe, vel cōmunitate adhibitū quandocunq; reuocari, etiam ſine cauſſæ expreſſione, q̄ nihilomin' præſumit, etſi expreſſa nō foret, *Innoc. per illum tex. in c. in noſtra. de iniur. & dam. dat. Abb. Felin. Dec. & alij in c. nouit de iudic. Affl. deciſ.*
5 *392. n. 15. Dec. d. conſ. 286. n. 4. Soc. conſ. 87. n. 13. vol. 3.* In † his enim, quæ iuris ſunt poſitiui, omnimodā poteſtatem habet princeps vel vniuerſitas, & diſponendo aliquid de nouo ſiue diſpoſita reuocando, præſumitur ex cauſa facere, quādo motu proprio facit, & non ad partis inſtantiam, non enim de facili ſine cauſa hoc facere debet, quoniā citra peccatum id facere nequit, *Abb. in c. quæ in eccleſiarum. de conſt. vbi Felin. Dec. & alii quos ipſi adducūt Affl. deciſ. 46. n 5. cum ſeq. Rom. conſ 436. n. 22.* & dicitur iuſta cauſa, quia ſola voluntate fit conſtitutio, & ſola volunta-
6 te fit † relaxatio. *Curt. iun. conſ. 1. n. 34. Soc. d conſ. 87. n. 13. volum. 3. Pariſ. d. conſ. 11. in princ. vol. 1. Affl. d deciſ. 46.*
7 *Mart. Lauden. tract. de priuil. q. 66.* Facit † quoq; quod conſueta eleemoſynæ præſtatio à concedente reuocari poteſt, quando eſt præſtatio ſimplicis eleemoſynæ, *Alex. conſ. 209. num. 13 vol 2. Alex. Iaſ. & alii in l. non amplius. §. 1. ff. de leg. 1. Corn. conſ. 235. volum. 2.*
8 *Gozadi. conſ. 22.* Secundo comprobant † narrata in præfatione immunitatis, ſeu partiti in cōſilio obtenti, ex qua intentio diſponentis deprehenditur, & cauſa finalis. *l. reg. §. penult. ff. de iur. & fact. ignor. Curt. iun. conſ. 185. n. 2.* Cauſa vero immunitatis fuit vt ſuccurreretur. N. facultatibus fere collapſo ob grauem iacturam, & fortunam aduerſam, quæ ipſi ſuperioribus diebus accidit, ne ipſum & illius familiam in perditionem ire contingeret, vt hæc ſerioſius in partito obtento narrantur, at cum in præſentiarum ſumptus N. ſubleuatus appareat, & ditatus valde, neq; ſubſit ſuſpitio aliqua perditionis ſuæ, atq; eius familiæ, & ſic priuilegiis cauſa ceſſet, ceſſare debet priuilegium, & immu-
9 nitas conceſſa, *c. cum ceſſante de appell. l. ex facto. ff. de vulg. & pupill. vbi late Aret. Iaſ. & Ripa. Gram. deciſ 65. n. 49. Boer. deciſ. 31. Soc. conſ. 150. n. 17. Tiraq. tract. ceſſante cauſa. parte 1. n. 203.* & caſus iſte deciditur ex tex. *in l. Cura. § deficientium. ff. de muner. & honor.* vbi deficiētium facultatibus immunitas, aucto patrimonio euaneſcit, facitq; Bart. *in l. non tantum. §. eos. ff. de excuſ. tut.* vbi ꝙ paupertati priuilegia conceſſa paupertate ceſſante, ceſſant priuilegia illi impertita,
10 *vt late Tiraq. in loco ſupra citato num. 193.* Tertio licet † Princeps atq; cōmunitas proprio contractu obligetur, nec regulariter contrauenīri poſſit, nihilominus ex cauſa publicę vtilitatis conceditur à proprio contractu, cū ſubdito celebrato recedere, *Iaſ. in l. Barbarius n. 34. ff. de off. præt. Felin. & alii in c. 1. n. 6. de probat. & in d. c. nouit. de iud. Io. Baptiſta de S. Seuerino in repet. d. l. omnes populi n. 107. vbi & Crot. nu. 98. Roma. conſ. 910. & conſ. 436. Alex. conſ. 216. vol. 2. Dec. conſ. 326. Reſtaurus Caſtaldus tract. de Imperatore quæſt. 55. & 114.*
11 Comprobatur † quia priuilegiū conceſſum quod ex noua cauſa apparet eſſe concedenti damnoſum non eſt ſeruandum, *c. ſuggeſtum vbi Abb. poſt Innoc. & alios de decimis, & ibi Gloſ. ait* quod ſecundum varietatem temporum, ac rerum priuilegia variari debent, *Bertran. conſ. 108 n 5. vol. 3. Felin. d. c. nouit de iud. n. 7.* & in indiuiduo Curt. Iun. *conſ. 61. 14.* quod proprie noua & inſolita grauamina licet immunitatem à collectis conceſſam reuocare, etiamſi in cōtractum cum ſubdito celebratū tranſiiſſet huiuſ-
12 modi conceſſio vbi communē refert. Quocirca † quia communitas ære alieno premitur, publicoſq; præuentus diſtrahere cogitur, vt contribuat oneri nuper nobis indict. à Scel. Papa non iniuria communitas immunitates cōceſſas reuocare poteſt. Quarto & vltimo priuilegium tanq̄ ex falſa cauſa obtentum nō tenet, *c. inter dilectos de fid. inſtr. vbi poſt Inno. Abbas Felin. & alii, idem Felin. d. c. nouit. n. 7. Gram. deciſ. 59. n. 3. Dec. conſ. 576 n. 8.* Hic vero iactura d. N. modica fuit, nec talis qualis in partito obtento narratur merito immunitate ſibi indulta carere debet, ex præmiſſis ſublata ſunt contraria, nihilominus ſpecialius reſpondendo. Non obſtat
13 quod † verba narratiua de facto alieno probant, quando in illis fundatur intentio Principis, aut cōmunitatis reſcribentis. Id enim verum eſt quādo communitas motu proprio immunitatē concedendo procedit, ſecus ſi ad partis inſtantiā, quia per importunitatē concedere præſumitur, & non probant tunc verba narratiua, niſi alias conſtet de narratorum veritate, *Alex. d. conſ. 112. vol. 7. Dec. conſ. 176. n. 8. Curt. Sen. conſ. 20. n. 12. & Iun. conſ. 170. nu. 25. & conſ. 61. n. 13. & confirmāt alii ſupra allegati.* Motus au-
14 tem † proprius principis aut cōmunitatis nō præſumitur niſi in literis conceſſionis id exprimatur, *cap. ſi de motu proprio. de præben. in 6. Caſſador. deciſ. 7.*

de ap-

de appell.Iaſ.in l. ſi quis iniquũ.ff. quod quiſque iur. Alex. d.conſ.112.vol.7.Gram.dict.deciſ.59.num.55. Secundo †
15 Mag. conſilium inductum fuit ad immunitatem concedendam intuitu principaliter iacturæ & exterminii d. N. quod verum non fuit vel ſaltem modicũ, & licet aliquorum meritorum expreſſio ſubſequuta fuerit, cũ præponderet qualitas priuilegii gratioſi, illa præualere debet, & operari, vt cẽſeatur conceſſio à liberalitate communitatis originem trahens, tametſi merita aliqua præceſſerint quę parua fuerũt, quæ cauſam dare immunitati nõ potuerunt. *l. quæritur. ff. de ſtat. hom. Corn. conſ. 45. vol. 4. Reſtaur. Caſtald. d. tract. de Imperatore quæſt. 114. nu. 12.* Quare concluditur Mag. dominis electis à concilio eccleſiaſtico eſſe liberam, & commodam facultatem reuocandi immunitatem prædicti N. & eleemoſynas aliis deſtinatas, de quib. fit mẽtio in partito ad ſubleuandam Mag. communitatem in ſolutionem vnius pro centum ſiue compoſitionis illius loco ſubrogatæ, à S.D.N.PP. Paulo IV. impoſitæ, & ad ſuccurrendum aliis eiuſdem communitatis indigentiis, quæ illam opprimunt.

SVMMARIA.

1 *Sententia per teſtes probari poteſt.*
2 *Neque neceſſe eſt eos deponere ſententiam in ſcriptis latam.*
3 *Sententia præſumitur rite, & recte lata poſt rem iudicatam.*
4 *Conſuetudine non ſoluendi datium acquiritur liberatio.*
5 *Præſcriptio currit ciuitati ex negligentia adminiſtratorum illius.*
6 *Præſcribitur contra ciuitatem, cameram Fiſcalem nõ habentem æque ac contra priuatum & n. 8.*
7 *Exactio datii cauſam continuam habere dicitur.*
9 *Interpellatio vnius, & alterius recuſatio requiretur in actibus voluntariis, ſecus in neceſſariis.*
10 *Scientia præſumitur eius quod publice notum eſt.*
11 *Conſiliarii ciuitatis populum repræſentant.*
12 *Tempus cuius initii non eſt memoria habet vim priuilegii.*
13 *Tempus immemorabile quomodo probetur.*
14 *Tituli, & bonæ fidei allegatio tunc non requiritur.*
15 *Teſtis negatiuam aſtruens ſuſpectione non caret.*
16 *Actus negatiui probantur curſu temporis, niſi negatio probetur.*
17 *Teſtis negatiuam deponens qualiter concludenter probet.*
18 *Negatiua probatur negatio iudicis, & hic habetur.*
19 *Teſtis vnius de facto propoſitio non plene probat.*
20 *Niſi de facto eius negatiuo deponat.*
21 *Negatiua coarctata ad certas perſonas eſt probabilis.*
22 *Negatiua probatur per famam.*
23 *Fama cum vno teſte plene probat.*
24 *Teſtes de vniuerſitate probant quando agitur de intereſſe publico. Secus quando agitur de intereſſe ſingulari.*
26 *Teſtis de cuius intereſſe principaliter non agitur dicitur idoneus.*

QVÆSTIO CXXII.

1 Sententia quamuis in† ſcriptis promulgari debeat, *leg. 1. & 2. C. de ſent. ex breui recitan. c. fin. de re iud. in 6.* attamen ſcriptura non requiritur ad eſſe, & ſubſtantiam ſententiæ ſed ad maturiorem iudicis deliberationem, ideoque per teſtes poteſt ſententia probari etiam non probata amiſſione inſtrumenti ſententiæ. *Abb. in c. ſicut nobis num. 24. de re iud. Rota deciſ. 19. de re iud. in nouis. Felin. dict. cap. ſicut nobis. num. 10. & 39. & not. in c. Albericus de teſtibus.* atq;
2 teſtes de tenore † ſententiæ atteſtantes neceſſe nõ habent deponere eam in ſcriptis latam fuiſſe, quoniam ſcriptura tanquam ſolemnitas intrinſeca præſumitur interueniſſe. *Abb. Imol. Felin. & alii d.*
3 *c. ſicut nobis* & † ex quo ſententia iam diu in rem iudicatam tranſitum fecit, præſumitur pro ea contra præſentes lata, tam quoad proceſſum, & eius rectitudinem, quam quoad ſententiæ iuſtitiam, imo, & ſi contra contumaces lata ſit, eundem operatur effectum poſt biennium à die latæ ſententiæ lapſum. *c. quoniam contra de probat. l. ſciendum. ff. de*
4 *verb oblig. Alex. conſ. 136. num. 13. volum. 20.* Secundo † rei conuenti immunitatem non ſoluendi petitum datium acquiſiuerunt ex conſuetudine præſcripta, nempe conſuetudine non ſoluendi acquiritur liberatio datiorum & gabellarum. *l. ſi publicanus. §. fin. & Gloſ. penult. in §. præcedenti. ff. de public. & vectigal. & in l. licitatio. §. earum. ff. eod. Corn. conſ. 22. vol. 3. Bertachin. tract. de Gabellis parte prima quæſt. 10. nu. 3.*
5 Præſumptioque † currit contra ciuitatem ex negligentia adminiſtratorum eius qui datium exigere non curarunt, *Bart. in l. Imperatores. ff. de pact.* & ante eum Odofred. ibi, quem Bart. non allegat, idemque tenet ibidem Bal. & Alberic. *per l. aduer-*
6 *ſus. C. de vſur.* Et † poteſt contra ciuitatem Cameram Fiſcalem non habentem præſcribi, quemadmodum contra priuatum, *notatur in l. fin. C. de ſacr. ſanc. Eccleſ. vbi Paul. de Caſtr. num. 8. Aret. conſ. 53. & late Balb. tract. præſcript. quæſt. prima. 3. partis quintæ partis*
7 *principalis.* Exactioque † Gabellæ ſiue datii habet cauſam continuam, *Bal. c. tua nos. de iureiur. Felin. c. de quarta num. 37. de præſcript. Bertachi. loco præcitato n. 31.* licet de prædictis mentionem non faciat, quare debet ſufficere tempus decem annorum ad complendam præſcriptionem, interpellatioque à †
9 datiariis facienda, vt datium ſolueretur reorumque contradictio, non requiritur in actibus neceſſariis, in quibus ſufficit caſum eueniſſe, quo actus ille exerceri potuiſſet, vt late firmat Aym. *conſ. 111. num. 21. vol. primo.* ex pluribus ibi per eum
10 adductis. Accedit † ſcientia, & patientia ciuitatis in non exigendo datium, de qua ex publica fama, conſtat enim illam ſciuiſſe datium non fuiſſe exactum, ex eo quod eius, quod publice notum eſt, præſumitur ſcientia *Gloſ. ſingul. in leg fin. ff. de decr. ab ord. facien. l. ſi tutor, cum gloſ. Cod. de pericul tuto.* Atque etiam alias præſumptiue, & ex coniecturis probatur hæc populi ſcientia, cum difficulter poſſit probari, *Corn. conſ. 268. num. 12. volum. 4. Papien. in forma libelli in act. confeſſ. Glo. l. ſeruitus num. 25.* Veriſimile autem eſt ex quo diu lis olim agitata fuit inter ciues, & datianos ciuitatis ex vna atque reos con-

conuentos ex altera parte, quod lis ipsa, atque etiam non exactio dotis venerit in notitiam populi,
11 seu † saltem Consiliariorum, qui vicem populi gerunt. *l.2.C.de decur.lib.10.Bart.l.nõ ambigitur.ff.de leg.*
12 *Corn.conf.236.n.15.vol.2.* Tertio † loco secure agere videtur tempore videl. immemorabili, quod priuilegii à Principe obtenti vim habet, & pro veritate habetur. *c.super quibusdam §.praeterea de verb. signif.c.fin.de praescript.in 6.Alex. conf.6.vol.1.Dec.conf.85. Iaf.l.de quibus.ff.de leg. & latissime Balb.d.tract.de praescript.6.q.2.partis 3. partis principalis.* Quod † tem-
13 pus immemorabile concludenter probant testes dicentes communem opinionẽ esse, & publicam vocem, & famam, q̃ non est memoria in cõtrarium apud aliquos viuentium, quod petitum datium vnq̃ solutum fuerit, *Felin.c.cum causam nu. 9.de probat.Alex.conf.125.n.1. vol.2.Balb.in loco supra citato n.24.* Neque tunc tit. vel bonae fidei vel scien-
14 tiae † ciuitatis probatio, vel alleg. requiritur, *Alex. d.conf.6.vol.1.Dec.d.conf.85.& Balb.vbi supra* Neque †
15 aduersatur quod testes suspitione non carent super negatiua deponentes, dum probare nituntur solutiones datii petiti non factas, *Bald.& Alex.in l. actor.C.de probat.Ang.in l.Lucius de his qui not.infam.& in leg.si per alium.§.docere.ff.ne quis eum qui in ius. Dec.*
16 *conf.173.num.3.* Resp. primo † quod in actibus factum non requirentibus, atque negatiuis, est probatio probata, quando cursus temporis probatur, nisi affirmatiua probetur, *Bal.consil.315.num.2.vol.3. Corn.conf.142. n.11. vol.3. & conf.268. n 2.vol.4.Aym.d. conf.11.num.11 vol.1.* Secundo † si testis negatiuam
17 deponens reddit rationem sui dicti concludentem explicite, vel implicite, videl. quod actus fieri non potuisset, quin ipse vidisset, vel audiuisset, aut ad eius notitiam perueniffet, idque verisimile sit, negatiuam concludenter probat, neque falsi suspitionem incurrit, *Bart. leg. prima. §. hoc interdicto ff. de itiner. actuque priuat. Alex & Iaf leg in illa stipulatione.ff.de verb oblig. Felin.post Bald.in cap.3. loco de probat. Gram.decis.56.nu.4.Alex.conf.43. nu.13 vol.4.*
18 *Dec.conf.94.* Tertio non solutio datii † cum non possit naturalibus ac sensitiuis probationib. probari, quia est actus priuatiuus, poterit talem probari per eum modum, quem tradit Bart. *d. l. in illa stipulatione, Felin. dict.cap.sicut.de re iudic.* videlic. implorando iudicis officium, vt mandet fieri inquisitionẽ in libris datiariorum, an ibi aliquae datii solutiones descriptae sint, & si nullae reperiantur, referant iudici quorum relatione standum erit. *L.1. Cod.de exact.tribu.lib.10. Affl decis.324.numer.13. Aym. conf.138.nu.5.vol.1. Martinus de Fano tractatu de negatiua probanda num.8.Gramma decis.59.num.15.*
19 Quarto † licet alias vnico testi de facto proprio deponenti non plene creditur, *Alex.in leg.2.§.si absens.ff.si ex nox.causa agatur Iaf.l.nec is.ff. de acq. hered. Curt.tract.de testibus.concl vltima.Maria.Soc.iun.consi. 61.num.8.conf.62.n.6.volum.1.*
20 Si de facto † proprio negatiuo testis vnicus deponat, plene illi creditur, *Bald.in l.is qui putat.in fin. ff. de acq.hered.* quem sequuntur Ang. Paul. Imol. Roma. Aret. & alii *in leg.sequenti*, & est secundum Aret. ratio, quia testis deponens se aliquid non fecisse non potest habere contestem, & si alius affirmaret testem actum illum non fecisse, probaret negatiuam facti alieni, quae non est proba-
21 bilis. Idipsumque † comprobatur, quia negatiua coarctata ad certas personas dicitur esse probabilis, Abb. Bal. Imol. Felin. & alii *in dict. cap.3. loco*
22 *per illum textum de probat.* Quinto † per famam negatiuam plene probatur. *cap. praeterea de testibus. c.cum causam de probat. Felin. post Ant.de Butrio & alios in c.veniens.il.primo de testibus, Dec.conf.652. Martin. de*
23 *fano d.tract. de negatiua probanda. num. 6.* famaque cõiuncta cũ vno teste plene probat. *l.admonendi vbi not.ff.de iureiur.Cepolla consil.30.ciuilium.* & est com-
24 munis secundum eum. Et † licet singuli de vniuersitate sint idonei testes, quando agitur de cõmodo vniuersitatis in vniuerso, *dict. c.3.loco de probat c.insuper de testibus, & communiter sequuntur scribentes secundum Dec.ibi n.6.Alex.conf.68.n.14.vol.2.* Et
25 secus sit, † quando agitur de commodo singulorũ singulariter, vt si de pascuis, & nemoribus agatur, in quibus singuli de vniuersitate ligna caedere, & bestias in pascuis habere possint, quia non erunt idonei, vt tenuit Ioannes Andr. *in c. cum nuntius.de testibus, quem sequuntur Felin.& Dec.post alios in d.c.insuper, & late Steph.Aufr.tract.de reprob.testium, in verbo testes inhabiles, Aym.de antiquitate temporum 1. parte num.17.& sequen.* Hoc non aduersatur, quominus dicantur idonei testes, quoniam non agitur de eorum commodo & vtilitate particulari, cum ipsi non exerceant, neque in futurum exercere inten-
26 dant artem, cuius datium petitur. Accedit † quod testis de cuius interesse principaliter non agitur, sed tantum in consequentiam non debet censeri minus idoneus, *Alex.conf.78.nu.2.volum. primo.* Vbi rector ecclesiae conuentus ad decimas probat cõsuetudinem non soluendi decimas per alios Doctores ecclesiarum eiusdem loci, idemque repetit *conf.172.n.7.vol.2.* cum iis quae ibi addita sunt, quod omnino videatur, vbi Calligarius à datiario impetitus probat per alios Calligariam exercentes cõsuetudinem non soluendi datium petitum, quocirca bonam causam fouere existimo reos conuẽtos, datariosque suo & ciuitatis nomine praesens iudicium agitantes, succumbere debet.

SVMMARIA.

1 *Mulier pragnans defuncto viro quando ventri curatorem dari petat.*
2 *Mater tutelam assumens seruet hac quae hic remissiue dicuntur.*
3 *Mater tutelã recusans, instet de tutore filio prouideri.*
4 *Mater quae pro tutrice se gessit iuris poenas incurrit.*
5 *Etiam si patruus vtiliter administrauit.*
6 *Mater multis ex causis excusatur ob non petitum tutorem.*
7 *Mater ad secundas nuptias transiens non petito tutore filio, successione priuatur.*
8 *Matre ad secunda vota transeunte non reddita administrationis ratione, secundus maritus tenetur.*
9 *Vidua inhoneste viuens an priuetur dote.*
10 *Pupillus penes substitutum an educari debeat.*

QVAE-

QVÆSTIO CXXIII.

1 MVlier prægnans † relicta ab eius viro defuncto si non petierit curatorem ventri suo dari, iure successionis priuanda est, si post 30. dies à morte mariti natus sit puer, nam si ante sit in lucem editus, tunc excusatur, neque successione priuatur puero mortuo, *Bart. per illum tex. in leg. 2. §. si mater. ff. ad Senat. consf. Tertul. Bal. in l. matres nu. 4. cum aliis ibi additis. C. eod. tit. Bart. in leg. prima §. eleganter. ff. de liber. agnos. & cons. 22. homo Accursole num. 4. in fin. Imol. in c. ex parte. num. 8. de appell.* & licet mater puero nato habet annum ad assumendã tutelam, secus tamen est, cum puer est in vtero, quia tunc periculum est in mora, & fauorabilior est causa partus in vtero quã pueri, secundum Bal. *d. l. matres num. 4.*

2 Secundo † si mater nato puero tutelam illius gerere cupiat, detur coram iudice tutelam agnoscere, seruatis de iure seruandis, quæ enumerant Capit. *decis. 50. per totam. Dec. cons. 246. numer. 7. Bertrand cons. 190. num. 4. & 7. vol. 3. & cons. 254. volum. 6. eod. vol.*

3 At † si nolens ipsa filii tutelam assumere, infra annum à morte viri, non curauit de tutore illi prouideri, successione impuberis filii defuncti priuari debet, *dict. leg. sciant. C. de legit. hæred. §. fin. insti. de senatuscons. Tertul. vbi late Aret. & Dec. dict. c. ex parte M. in 6. Alex. cons. 185. num. 10. volum. 6. cum multis ibi additis, Paris. cons. 41. numer. 56. volum. 2.* Et est communis, sicut fere omnes præcitati cõfirmant.

4 Tertio † licet pro tutrice se gerat, & de facto vtiliter administret, quia tamen id minus legitime facit, pœnas à iure indictas contra matrem tutorem non petentem non euadit, *Glos. per illum tex. in dict. l. 2. §. si mater in verbo nec legitime. ff. ad Tertul. quam ibi sequitur Bart. & Bald. in l. precibus num. 18. Cod. de impuber. & aliis substit. Sal. in leg. sciant. num. 2. Cod. de legit. hered. Dec. d. c. ex parte M. nume. 5. de appell. Curt. Sen. cons. 66. num. 16. Gozad. cons. 17. num. 5. Neuizan. Sylua nuptiali libr. 2. ampliat. 4.* vbi ponit ampliationes, & limitationes *ad d. l. sciant.* Minusque excusatur si

5 patruus † vel alius vtiliter administrasset, *Paris. cons. 86. num. 19. & seq. volum. 1. & cons. 85. num. 21. vol. 2.*

6 Excusatur autem † mater & à successione filii propter non petitum ipsi tutorem, non repellitur multis ex causis, quas enumerat Glos. *in leg. matres. C. ad Senat. consul. Tertull. & ibi Salic. & alii.* & quas fusissime recenset Neuizanus *in loco supra citato nu. 53. ad quem recurre, & ad Hostien. tit. de delict. puerorum, §. illud.* vbi decem casus ponunt, in quibus excusatur.

7 Quarto † ad secundas nuptias mater transeundo non petito tutore, & non reddita ratione administrationis successione filii priuatur. *l. omnem. C. ad Tertul. Auth. eisdem pœnis. Cod. de secund. nupt. Soc. cons. 39 num. 11. volum. 1. Dec. cons. 246. num. 7. plene Io. de Garronibus in dicta auth. eisdem pœnis. in 3. not.*

8 Quinto † maritus tenetur pro debito vxoris per eam contracto ex mala tutelæ administratione, antequam ad secunda vota transiret, *l. si mater. cum concord. adductis per Glos. ibi, in verbo obnoxia. C. in quib. caus. pign. vel hyp. tac. contrahatur. vbi Bald. & Sal. Soc. cons. 180. num. 2. volum. 2. Boer. decis. 200. num. 1. parte prima. Ioannes de Garronibus in rubr. C. de secundis nupt. 28. pœna,* quod procedat in matre legitima tutrice, & facit Dec. *cons. 591. per totum, & maxime numer. 4.*

9 Sexto † si quis scire cupiat an vidua inhoneste viuens patiatur pœnas secundo nubentium & an priuetur dote, videat Paul. de Castr. *cons. 142. per totum vol. 2.* Neuizanum *in silua nuptiali lib. 2. nume. 42.* vbi copiose scribit, & tenet partem affirmatiuam, quod priuetur dote, & exceptione stupri possint se tueri hæredes mariti, & dotem sibi retinere. Cõtrariam opinionem late tenet Aym. *cons. 105. nu. 24. volum. 2. Io. de Garronibus repetit. dicta Auth. eisdem pœnis num. 18. Cod. de secund. nupt. cum distinctione quam*

10 *ibi tradit.* Sed quid † si pater testatus decedens penes substitutum, puerum educari iusserit. Dic quod licet tex. *in leg. 1. ff. vbi pupill. educ. debeat,* disponat quod nonnunquam à voluntate patris recedit Prætor, non tamen illi necessitatem imponit, sed iudicantis discretioni arbitrioque committit, quasi quod eo ipso quod est substitutus non reddatur suspectus, vt insidietur vitæ pueri, sed tunc demum cum rationabiles suspitionis causæ subsistunt, indubio vero voluntatem patris, si alia in contrarium non concurrant iudex sequi debet, & mandare pupillum educari penes substitutum, cuius fides, & integritas patri nota, ab eo approbata censetur, vt melius cæteris firmat Bal. *in leg. 2. ff. vbi pub. educ. deb.* & ante eum ibidem Alberic. vbi inquit regulare esse, quod voluntas patris seruetur & contraria sunt specialia, ad idem Bald. *cons. 487. volum. 5. Soci. cons. 193. volum. 2. Corn. cons. 198. num. 2. vol. 1. Paris. cons. 56. colum. 1. vbi plene volum. 1. Idem Paris. in additione satis copiosa ad Bart. in l. 2. C. vbi pupill. educ. deb.* Ego vero de facili causas suspitionis admitterem, nisi esset singularis, non communis integritas substituti, prout etiam considerant Paris. & alii de quibus supra. Quoniam sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescẽtia sua *Genesis cap. 8. circa finem.* Neque substitutus, huius tentationis periculo facile se subiiciat, quoniam qui amat periculum peribit in illo. *Ecclesiastici cap. 3. circa finem.*

SVMMARIA.

1 *Lucrum statuti marito defertur etiam in bonis fideicom. subiectis nomine dotis ipsi assignatis.*

2 *Consignatio de bonis fideicom. subiectis nomine dotis facta non tenet in excessu congruæ dotis.*

3 *Filia commode nubere non valens, totum fideicommissum pro dote tradere potest.*

4 *Maxime nullis ex testatore stantibus masculis.*

5 *Dos congrua dicitur quæ legitimæ æquiualet.*

6 *Imo dos congrua dicitur secundum circumstantias his descriptas.*

7 *Vtraque concordatur opinio.*

8 *Circumstantiæ sex dotis congruæ.*

9 *Mariti, & vxoris dignitas inspicienda.*

10 *Consuetudo patriæ præualet consuetudini patrisfamiliæ.*

11 *Dos puellæ stupratæ datur secundũ consuetudinem regionis.*

12 *Mariti dignitas multum attendenda.*

13 Ar-

13 *Arbitrio videl. boni viri.*
14 *Mulier minor restituitur aduersus immo de ratam dotem propter lucrum dotale.*

QVÆSTIO CXXIIII.

1 MAritus † qui partem dotis lucratur ex forma statuti, vel pacti, lucrum facit partis quoq; bonorum fideicom. subiectorũ, q̃ ipsi nomine dotis consignata fuere, & residuum quod marito non quæritur remanet penes heredes mulieris, illaq; portio q̃ lucratur maritus, ipsi acquiritur ad perpetuã exclusionẽ fideicommissarii, *Odofred. Alber. & Ang. per illum tex. in l. cum mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Trebell. Cyn. in auth. res quæ. vers. 3. quæritur. C. cõmunia de leg. & Bal. ibidem n. 14. Paul. de Castr. n. 5. Ias. n. 32. Corn. col. 2. vers. nota ergo vbi communis. Bal. cons. 327. vol. 4.* Ruin. *cons. 200. n. 6. vol. 1.* omnes ita tenere affirmans, probaturq; ex tex. *d. §. cum proponeretur*, ibi *quare dicendum est dotem decedere.* 2 Non † obstat si dicatur id procedere, quando mulier de bonis fideicom. se ipsam congruenter dotauerit, alias si dolose versata sit, & in euersionẽ fideicõmissi plus q̃ par erat, viro suo dederit, excessus cõgruæ dotis venire debet in restitutionem fideicõmissi, quemadmodũ supra relati tenent, & præsertim Ang. *d. §. cum proponeretur in finalibus verbis, & Paris. cons. 81. n. 49. vol. 2.* Resp. contrariũ admittẽdo, sed quando alias cõmode nubere non possit, licet 3 filiæ nedum fideicommissi partem, sed totũ ipsum pro dote tradere, *Bal. in d. auth. res quæ n. 4.* & ibi ante cũ Odofr. ab aliis non relatus, & tenent quoq; ibidem Paul. de Castr. *n. 5. Ias. nu. 32. Soc. in reg. & fallentiis, in verbo alienare prohibitus, Boer. decis. 120. n. 10. parte 1.* & nullis existentibus ex testatore liberis masculis quod id magis fieri possit, voluit Alex. *cons. 7. n. 5. vol. 2. & cons. 69. vol. 1. cũ concord. ibi additis, Albert. Brun. tract.* 4 *statut. fœminas excludentium art. 9. q. 1. in princ. n. 5.* Vt autem sciri possit an filia excesserit modũ congruę dotis, necesse est scire quæ sit congrua dos, qua in re varii varia sentiunt, & nedum diuersæ, sed inuicẽ aduersæ sunt opiniones, nihilominus duæ sunt 5 principales sententiæ aliis omissis de quibus per Alex. *in l. etiam. ff. solut. matr.* Quarum prima est quod dos congrua dicitur, q̃ non sit minor legitima, eo quod dos loco legitimæ succedit, diciturq; minuscula portio, idcirco secundum legitimam regulari, & ei cõmensurari dotis congruitas detur, *Soc. in l. hæredes mei §. cum ita n. 32. ff. de Trebell* dicens Perusinos modernos hanc opinionẽ pro canonizata habere, & secundum eam sæpius consuluisse, & ita alias obtentum fuisse in magna causa in ciuitate Florentiæ, in qua totius Italiæ Doctores consuluerunt, idemque tenet Alex. *cons. 69. num. 2. cum concord. in additione traditis. volum. primo. & late Dec. consilio 180. num. 2. Grammat. decis. 57. num. 19. & sequen. & numero quarto. & decis. 101. numero 20. Albert. Brun. dict. tract. statutum fœminas exclud. articulo 9. quæstione prima. numero 5. & 6. Aym. consilio 11. numero 15. & plenius consilio 236.* & ita communiter teneri confirmant omnes prællegati, & in filia maritata dotis congruæ supplementum petente, quod dos congrua, non possit esse minor legitima, firmat Affl. *decis. 160.* vbi sæpius ita iudicatum fuisse in sacro consilio refert.

6 Alia † est opinio quod dos congrua regulari non debeat ad modum legitimæ, sed magis eam congruam esse quam patitur quantitas patrimonii, numerus liberorum, dignitas personarum, consuetudo Regionis, atque familiæ dotantis, ita vt diuersimode congrua iudicari debeat, & quandoque maior, quandoque minor legitima, prout diuersitas casuum, & personarum exigit, quam opinionem firmat Bal. nouell. *tract. de dote. parte 6. speciali 17. circa finem. Soc. consilio 288. numero 17. cum pluribus seq. volumine secundo.* adducens exemplum de Laurentio Medices, qui in bonis habens trecentummillia florenorum, si vnicam filiam haberet non esset dicendum congruam illius dotem esse florenorum centum millium, quam reges vix constituunt, & eandem opinionem fuse admodum comprobat Ruin. *consilio 27. numero 10. cum pluribus seq. volumine 3. & consilio 56. numero 11. & seq. eod. volum.* vbi dixit ista est communis opinio, quamuis quidam dicant contrariam esse magis communem, & non bene, & sunt eiusdem quoque sententiæ, *Curt. Sen. consilio 27. numero 31. Paris. consilio 81. numero 49. vol. 2. Maria. Soc. Iun. consilio 83. numero 9. volum. 3. & eidem sententiæ adhæret Affl. dict. decis. 160.* qui in non maritata ad legitimam se non arctat, in nupta secus esse tenet, & hanc opinionem veriorem esse dicit Albert. Brun. *in loco proxime citato.*

7 Vtraque † vero opinio sic conciliari posse videtur, vt prior sententia, quod dos non possit esse minor legitima procedat in dubio, & alio in contrarium non docto. At vero constito de circumstantiis, de quibus supra, secunda verior sit opinio, quod dos diuersimode taxari, & arbitrari debeat, quandoque maior, quandoque minor legitima portione, prout personarum dignitas, patrimonii quantitas, liberorum numerus, patriæ mos, ac familiæ postulat, vt tenet Corn. *consilio 48. numero 25. volum. 2. & consilio 115. numero quinto. volum. 3. & magis aperte consilio 107. numero 12. volum. 2. Albert. Brun. vbi supra num. 6. Ruin. consilio 60. numer. 2. volum. 3. Maria. Soci. Iun. cons. 79. numer. 45. volum. 3. Aym. dict. consilio 236. num. 3.*

8 Circumstantiæ † vero in arbitranda congrua dote considerandæ quinque ponuntur à scribentibus supra relatis, quas supra recensui, Grammat. vero *decis. 101. numero 27. in fin.* refert Afflictum super constitutione Neapolitana incipiente, aliquibus ponere sex requisita, vt dos congrua dica-
9 tur. Et sciendum † est in dignitate personarum inspicienda, considerandam esse personam vxoris atque mariti, & soceri, *l. quæro. ff. de iur. dot. & leg. cum post. §. gener. ff. eod. Roma. cons. 314. in fine. Curt. Sen. dict. consilio 27. numero 31. Affl. dicta decis. 160. num. primo. Maria. Soc. Iun. d. consilio 83. numer. 9. volum. 3. Paris. dict. consil. 81. numer. 49. volum. 2. Bal. nouell. vbi supra.*
10 Est etiam aduertendum † quod generalis consuetudo patriæ in arbitranda cõngrua dote considerari debet, potius quam consuetudo patrisfamilias, secundũ Bal. *cons. 386. incipiente viso puncto vol. 4.*

O vbi

vbi inquit, non quantum pater dederit, ſed quã-
tum ratio dictat ponderandum eſſe, ſequitur
Grammat.*dict.dec.101.num.52.Pariſ. conſ.161. num.77.*
volum.2.Et faciunt not.in cap.primo. de adult. & ſtupr.
11 vbi dos à ſtupratore puellæ conſignanda diuerſi-
mode moderari debet ſecundum conſuetudinem
regionis,& confirmant ibidem Card. Butr. Abb.
& Io.de Anania, Maritique dignitas multum eſt
12 inſpicienda, adeoque † ſi mulieris conditione in-
ſpecta dos exceſſiua foret, ſecundum vero quali-
tatẽ mariti condecens eſſet, non ideo incongrua
dici debet, quia non inconuenit, vt mulier ſit o-
pulẽter dotata, vt maritum nobiliorem inueniat,
per quem decoretur, *Ruin.d.conſ.60.num.10.volum.3.*
quicquid in contrarium dixerit Pariſ. *conſ. 63. nu-*
13 *mer.55.volum.2.* Id † tamen verum eſſe putarem ar-
bitrio boni viri, ne fraudibus daretur occaſio, *arg.*
l.in fundo.ff.de rei vendic. Hæc enim obſcuræ condi-
ctionis mulieri, maritum de numero nobiliorum
quærere conueniret, admitterem tamen meliorẽ
ſuã conditionem aliqua ex parte, nubendo facere
poſſe, etenim:

Eſt modus in rebus ſunt certi deniq; fines,
Quos vltra citraq; nequit conſiſtere rectum.

idque probari videtur ex tex.in d.leg. quaero.ff. de iur. dot.
ibi ex dignitate mulieris maritique modus ſtatuẽ-
dus eſt quem ratio patitur. Ad modum igitur ra-
tionabilem hoc limitandum eſt, neq; eſſent laxio-
res habenæ mulieri dimittendæ, neq; nimis re-
ſtringendæ, ſed vt ratio patitur illi concedendæ.
14 Poſtremo ſciendum † eſt, quod mulier minor ad-
uerſus immoderatam dotem ab eo conſtitutam,
reſtitui poteſt, & ea mortua hæres ipſius eandem
reſtitutionem in integrum obtinere poſſet ad di-
minutionem lucri dotalis viro delati, *leg. prima.vbi*
Gloſ.& ſcribentes.C.ſi aduerſus dotem, Rom.d.conſ. 314.
num.3.Goz.ad.conſil.33. num.22. vbi communiter ita te-
neri referunt.

SVMMARIA.

1 *Fructus fideicom. debentur, qui tempore mortis teſtatoris extabant.*
2 *Et, qui tempore mortis teſtatoris ſolo cohærebant.*
3 *Imo etiam ſati, & nondum nati fideicommiſſario cedunt.*
4 *Fructus qui tempore mortis hæredis ſolo hærent ad fideicommiſſarium pertinent.*
5 *Fructus à ſolo ſeparati ad hæredem pertinent.*
6 *Fructus medio tempore percepti in Trebellianicam imputantur ab hærede extraneo.*
7 *Hæres de dolo, & lata culpa tenetur, ſi bonis hæreditariis abutatur.*
8 *Inuentarium facere tenetur hæres grauatus, atque ſatiſdare.*
9 *Fructus naturales ſi ante litem conteſtatam bona fide conſumpti ſunt, pretium reſtituit poſſeſſor ſi extant ipſi reſtituuntur.*
10 *Fructus induſtriales ſi ante litem conteſtatam conſumpti ſunt, poſſeſſor illos non reſtituit, ſi extant officio iudicis debentur.*
11 *Fructus poſt litem conteſtatam percepti, ſiue naturales, ſiue ſint induſtriales reſtituuntur etſi conſumpti ſint illorum redditur pretium.*

QVÆSTIO CXXV.

1 TEſtatore ſine filiis defuncto venit dies & ca-
ſus fideicommiſſi, oritur dubitatio de fru-
ctibus hæreditariis. Dic quod fructus à ſolo ſepa-
rati, in hæreditate mortis teſtatoris tempore exi-
ſtentes, eueniente fideicommiſſi caſu, fideicom-
miſſario reſtituendi ſunt, ſi extant, ſin autem eo-
rum æſtimatio, & quidem conſumptorum æſti-
matio detur ſecundum tempus mortis teſtatoris,
non aũt quanti plurimi fuerint, quia fructus extã-
tes dicuntur pars hæreditarii. Ideo vna cum ea fi-
deicommiſſario debẽtur, nec eos hæres lucri facit,
l.centurio.in finalib.verbis.ff.de vulg.& pupill.vbi Alex.n.
39 & ſeq.Iaſ.n.14. Ripa nu.39.& alii plures quos refert
Gallianla in repet. eiuſdem legis n.107. Alex. & Ripa poſt
cæteros in l.in fideicommiſſariam.ff.ad ſen.conſult.Trebell.
2 ſi vero ſint fructus ſolo cohærẽtes tempore mor-
tis teſtatoris, & ii quoq; fideicommiſſario debent,
ſiue maturi ſint & proximi recollectui, ſiue ſint
immaturi, vt eſt tex. iuncta Gloſ. *in l.lege Falcidia*
placuit.ff.ad l. Falcid. Alex.d.l. centurio n.40.& d. l.in fi-
deicommiſſariam nu.5. & plene Hieronymus Laurentius
Auinionenſ.in repet.d.l.in fideicommiſſariam n.21.& ſeq.
3 & eſt † communis vt ibi fatentur, Ripa & Hiero-
nimus præd. Imo ſi fructus tẽpore mortis teſtato-
ris eſſent ſati, & nondũ nati, nihilominus poſtmo-
dum nati, fideicom. debẽtur eueniente fideicom.
caſu. *Gloſ.in d.l.lege Falcidia, & ibi Imol.n.1.circa mediũ.*
& Gloſſam cõmuniter Doct. ſequuntur, vt idem
Imol.ait, & idem quoq; refert Ripa *in d.leg.in fidei-*
commiſſariam nu.12. Sin autem relicto hærede teſta-
tor moritur, & poſtmodum heres & ipſe quoque
mortuus eſt, de fructibus tempore mortis hæredis
recolligendis ex bonis fideic. ſubiectis, dic quod
ſi fructus prædiis cohærent, nec dum ab hærede
percepti ſunt, ad fideicom. pertinent, licet maior
pars anni ante diem fid. cedentem prætererit,
cum pro portione anni non diuidantur ſed in to-
tum ad fideicommiſſarium pertineant. *leg. Heren-*
nius leg.prima.ff.de vſur.& tenet Gloſ. magiſtralis in hac
fructuum materia, in leg. in fideicommiſſi in princ. ff. eo-
dem, quam ſequitur Imol. dict. leg. in fideicommiſſariam
numero 3.circa principium.ff.ad Trebell.Corn. conſ.158 in
fin.volum.3. Tiraq. tract. de retract. conuentionali §.5.
Gloſ.4.in princip.
5 At † ſi fructus ſunt à ſolo ſeparati, ſiue extan-
tes ſiue conſumpti, ante diem fideicommiſſi ce-
dentem, proculdubio iudicio teſtatoris, medio
tempore perceptos, ſibi illos retinet hæres, & præ-
cipuos habet, *Gloſ.& ſcribentes in leg.iubemus. Cod.ad*
ſen.conſul.Trebell.in dict.leg.in fideicommiſſariam, & in
leg poſtulante.§.fin.ff.eod.& alibi ſæpe.
6 Fructuſque † medio tempore perceptos extra-
neus hæres ſibi computat in eo, quod ſibi à teſta-
tore debetur, & reſiduum in quartam trebelliani-
cam, quoniam cum debito teſtatoris, & quarta
Trebellianica in toto vel in parte compenſatur.
l.quod de bonis §.quod autem.vbi gloſ.iuncto text.ff. ad leg.
falcid & ita tenent ibi Alber. Paul.& Alex. idemq;
voluit Gloſ. magna *circa medium d.l.in fideicommiſ-*
ſariam & ibidem Ripa num.19. & 30 & Hieronymus præ-
citatus in repet.num.36.

Quo

7 Quo † vero ad bona mobilia hereditaria vsu & attritione consumpta, responde hæredem de dolo & lata culpa teneri, idcirco si bona dilapidauerit, & eis sit abusus, tenetur fideicõmissario rationem reddere de illis, & ad interesse rerum deterioratarum à fideicom. conueniri potest, alias vero si bona fide in eorum vsu sit versatus heres de cõsumptione & deterioratione non tenetur, *l. mulier §. sed et enim. ff. ad trebell. Bal. in l. filium quem habentem in finalibus verbis. C. famil. hercis.* vbi inuehitur cõtra hæredes bonis hereditariis abutentes *Ripa d. l. centurio n. 40. Alex. cons. 82. n. 13. vol. 2. Paris. cons. 25. n. 72. volum. 2. Plot. in l. si quando n. 595. C. vnde vi.*

8 Præterea; hæres fideic. † conditionali grauatus tenetur Inuentarium conficere, atq; etiã satisdare de bonis hæreditariis restituendis, eueniente fideicommissi casu, *l. cum tale §. Titius vbi Glos. ff. de cond. & demonstr. & ibi Bart. Alberic. & plenius Paul. Bartolus de Huccio tract. de quarta n. 5. Petrus Iac. in practica, rub. de fideicom. heredit. petit. n. 5.* inquiens quod instante fideicom. rerum hæreditariarum recognitio fieri debet, cum descriptione qualitatis earum, & præmissa quoque confirmant alii supra

9 proxime allegati. Quo † vero ad fructus perceptos ante litem contestatam, Aut sunt naturales bona fide percepti, & consumpti, & eorum pretium restitui debet, quatenus percipiens sit factus locupletior, quia tantundem de suo fuisset erogaturus, idque condictione sine causa, *per l. si me & Titium. ff. si cert. pet.* Extantes procul dubio restitutioni subiacent, & à quocunque possessore vendicari possunt, *l. fructus. ff. de vsuris, Alex. in l. Nesennius §. primo. num. 7. de re iudic.* vbi omnes hoc tenere refert Specul. *tit. de fruct. §. 1. num. 1.*

10 Industriales si † ante litem contestatam percepti, & consumpti sunt, pro cultura, & causa illos lucratur possessor bonæ fidei in compensationem culturæ & curæ adhibitæ, quasi in his titulum onerosum habeat, sin autem percepti quidem sunt & non consumpti, & tunc licet à domino vendicari non possint, tamen officio iudicis restitui debent, *Spec. tit. de fruct. §. 1. numero 2. Corn. consilio 310. numero 18. volum. primo. Alex. in leg. Nesennius. §. 1. numero 7. de re iud. Paris. in addit. ad Bart. in leg. ex diuerso. ff. de rei vendic.* & est communis opinio, vt referunt omnes præallegati.

11 Si † vero fructus tam naturales quã industriales post litem contestatam percipiuntur, tunc omnes consumpti, vel extantes restitui debent officio iudicis actioni deseruiente, *Specul. dict. tit. de fruct. §. 1. numero 9. §. si quis à non domino. inst. de rerum diuis. §. primo. inst. de offi. iud. l. certum. Cod. de re iudic.* & tradunt magistraliter Glossæ *in dict. §. primo. de off. iud. in leg. ex diverso. ff. de rei vendic. & in cap. grauis de restit. spol. & comprobant Aret. & Io. de Platea dict. §. si quis non à domino, & dict. §. primo. de offic. iud. Alex. consilio 90. in fine volum. secundo Curt. Sen. consilio 71. numero quinto. & seq. Io. Copus tract. de fruct. li. 2. tit. de fruct. ante lit. contest.*

SVMMARIA.

1 *Coniugatus alterius vxorem cognoscens adulterium committit, secus in soluta de iure ciuili.*
2 *De iure canonico solutam vel coniugatam cognoscens in adulterii crimen incidit.*
3 *Vxor maritum non accusat de adulterio etiam de iure canonico.*
4 *Sed tantum ad tori separationem agit.*
5 *Adulterii pœna de iure ciuili quæ sit.*
6 *Quam Iudex ex causa minuit.*
7 *Adulterij pœna quæ sit de iure ciuili.*
8 *Adulterii pœna de iure canonico.*
9 *Iudex ecclesiasticus competens est vbi ad pœnam canonicam agitur.*
10 *Secus quoad pœnam ciuilem.*
11 *An quilibet Iudex ecclesiasticus & secularis in suo foro procedat.*

QVÆSTIO CXXVI.

1 Coniugatus mulierem † solutam carnaliter cognoscens, in adulterii reatum nõ incidit, at si coniugatã cognouerit in adulterii quidẽ crimen incidit, ab vxore tamen propria accusari nõ potest, quãuis maritus vxorẽ adulteram accusare possit, & sic in crimine adulterii ad imparia iudicantur vir & vxor, quia vxori nõ licet, quod viro licet, *l. 1. C. ad l. Iul. de adult. & ibi not. Alberic. Bal. Ang. & Sal. Soci. cons. 148. n. 2. vol. 1.* & est ratio quia quoad solutã ad alterius torum vir non accedit, quoad nuptam, mariti cũ aliena coitus torũ propriæ vxoris non coinquinat, hinc Odofr. ibi dixit, maritus est dominus tori, vxor torum non habet, Cyn. vero quẽ Alber. sequitur ait, ex adulterio vxoris fit viro præiuditium ratione prolis, ex adulterio mariti ipse solus afficit, & probant Ant. de Butrio, Abb. Imol. & Henric. Boich. *in c. tua de procu.* & ad præmissa facit Gozad. *cons. 21. n. 24.* hæc autem de iure ciuili

2 procedunt. At † secundum Canones vir alienam mulierem solutam vel non cognoscens, adulterii se reũ facit, quia à viro eadem q̃ ab vxore debetur castitas, *c. nemo 32. q. 4.* vbi Archid. & Iohan. à turre cremata, Abb. *in c. transiuisse n. 5. de eo qui consang. vxo. sua cogno.* Paul. Grilan. *tract. de pœnis omnifar. coitus il-*

3 *liciti q. 6. num. 14.* Et † quamuis adulterium maritus committat, vxor tamen maritum etiam de iure canonum adulterii crimine accusare non potest ad pœnam legalem criminaliter agendo, Butrius Abb. & Io. de Imol. *in d. c. tua de procurat.* & cõmuniter tenetur secundũ Abb. ibi, atq; lex prima *C. de adul.* prohibens vxorem maritum accusare posse canonizata est in *c. apud. §. publico. 22. q. 1.* vbi Io. à turre cremata præter rationes supra adductas alias duas refert, videlic. quia mulier est inualidi consilii, tum etiam ne mala concupiscentia vrgente moueatur, à iure viri liberari cupiens.

4 Potest † tamen vxor ad tori separationem, & donationis propter nuptias amissionem, ac dotis restitutionem agere seu cum soluta seu cõniugata fornicationem vir commiserit, quemadmodum vltra præallegatos plene comprobat Paris. *consilio 54. numero 42. & seq. volumine quarto.*

5 Adulterii † vero pœna alia à lege, alia à Canone est indicta, lex enim ciuilis masculum adulterum pœna punit vltimi supplicii, *leg. quamuis* l. 2. *Cod. de adult.* vbi plene Sal. & alii, *Cuma. consilio* 154. *num.* 2. *& fere per totum, Alex. cons.* 13. *num.* 3. *volum.* 7. qui
6 ambo communem referunt. Potest † tamen Iudex ex causa pœnam minuere, vt tradit Ang. de Arimino *in add. ad Ang. tract. de Malefic. in verbo, che hai adulterato &c. num.* 45. *& plenius Tiraq. tract. de pœnis temperan. in præfat. num.* 16. 18. 19. *& seq.* Fœmi-
7 næ † vero adulteræ imponitur pœna, vt verberata detrudatur in monasterium, quando ad pœnam criminaliter agendo proceditur, adulteræque bona monast. applicantur in totum, vel si liberos, aut parentes habeat monasterio, & liberis proportionabiliter, at vero ciuiliter agendo à marito accusata, & de adulterio conuicta dotem perdit, quam maritus lucratur, *Auct. sed hodie. Cod. de adult.* vbi scribentes, & Alex. multos hoc tenentes cumulans, & communem referens *consil.* 189. *nume.* 10. *volum* 6. *Boer. decis.* 338. *num.* 2.
8 De † iure vero canonico adulterii pœna est quandoque pœnitentia, vt adulteri à peccato desistant, *c. quod autem* il 2. vbi Archid. & Io. de turre cremata 32. *quæst. prima.* & tenent infra citandi, *in d. cap. tua*, & firmat Abb. *in cap. cum haberet numero* 2. *de eo qui duxit in matrim. quam poll. per adult.* Quandoque pœna est excommunicatio, ad quam ex officio episcopus procedit, *c. intelleximus vbi Abb. & cæteri de adult.* Quandoque separatio tori cum dotis siue donationis propter nuptias amissione, ad quam soli coniugati, non vero extranei admittuntur, *Butr. Abb & Imol. in supra alleg. cap. tua. de procur.* de quibus etiam meminit Roman. *sing.* 674. *incipiente nos sumus*, vbi aliam enumerat pœnam, quod mulieri capilli, & panni ante, & retro scindantur, vere tamen hæc non est pœna canonica, sed localis, vt consuetudinaria, vt refert glos. *in cap. de benedicto* 32. *quæstione prima.* & præsertim in Francia secundum Boerium *decisione* 297. *n.* 3. & aliquãdo mittantur adulteri Vesaliam patiuntur ignominiã in quibusdam locis, Abb. *in d. c. cum haberet n.* 3. subdens, quod Iudex ecclesiasticus potest pœnã abscissionis crinium, & pannorum indicere, & ita vel alias punire, & dehonestare, & varia pœnarum genera secundum varios diuersarum gentiũ mores in crimine adulterii refert Tiraq. *de legibus connub. l.* 13. *per totam.* Iudex vero competens in crimine adulterii erit ecclesiasticus, si ad pœnitentiam, & ad desistendum à peccato agitur vel ad excommunicationem, toriue separationem. *canonist. dict. cap. tua de procur. Rom. dict. singul.* 674. Feder. de Senis *consilio* 278. si vero criminaliter de pœna detrusionis in monasterium quæritur, & tunc quoque Iudex ecclesiasticus erit competens, *Rom. in supra allegato singulari. Felin. in cap. cum sit num. vndecimo. de for. compet. Dec. in c. consuluit in princ. de appell.* & alii plures relati à Nicolao Pignolato *in add. ad Rom. vbi supra* dicente ita communiter teneri contra Io. Andr. contrarium tenentem. Pœna vltimi supplitii adultero imposita à lege ciuili, licet in adultera sit immutata, & in intrusionem monasterii transfusa in adultero tamen sublata, & correcta non reperitur, Glos. quam scribentes ibi sequuntur *in dict. Auth. sed hodie. Cod. de adult. Marsil. consilio* 101. *numero primo. volum.* 2. *Imol. in dict. cap. tua numero* 13. Quocirca cum ecclesia pœnam sanguinis non habeat, ecclesiasticus Iudex super hos adiri non potest, sed coram seculari crimen proponendum erit, idcirco quilibet Iudex in suo foro suam pœnam imponet, *Io. Neuiza in sylua nuptiali libro tertio. numero* 21. *in fine.* An autem quilibet Iudex tam ecclesiasticus pœnam canonicam, quam secularis legalem imponat, & vterque procedat, vel vna aliam tollat, & vnius præuentio alium impediat, vide Io. de Anania *in cap. peruenit. de adult. & stupro, Bal. in leg. placet. Cod. de sac. sanct. eccles. in fine, & in leg. cunctos populos numer* 7. *C. de sum. trin. vbi & Paul. numer.* 8. *& plenissime Caccialup. nu.* 26. *& seq.*

SVMMARIA.

1 *Adulterii enormitas hic exprimitur.*
2 *Adulterium est cum quis ad coniugatam vel solutam accedit.*
3 *Adulter, an adultera magis peccant.*
4 *Adulterii triplex est species.*

QVÆSTIO CXXVIII.

NOn tamen silentio prætereundam esse censeo grauitatem huius sceleris, quam ponit summa virtutum, & vitiorum, Imo 2. *de luxuria cap.* 5. vbi septem rationibus huius peccati magnitudinem ostendit, inter alia dicens, quod in præceptis decalogi adulterium ponitur post homicidium, quia quodammodo assimulatur homicidio, qui enim alienam vxorem coinquinat, quia vir, & vxor sunt vna caro, virum offendit. Poniturque adulterium in Decalogo ante furtum, quia exuperat furti peccatum, nam qui alterius vxorem maculat, illam viro suo furatur, & quia mulier creatura rationalis est, melior est quacunque terrena substantia, quæ cuiquam aufertur, & idem confirmat S. Thomas 2. *secunda quæstion.* 154. *articulo tertio. & ibidem quæstione* 170. *articulo primo.* ait, inter species vitiorum nulla est quæ ita directe contrarietur dilectioni proximi, sicuti adulterium, per quod ideo fit iniuria viro, quoniam ille corporis vxoris potestatem habet, non vxor, imo adulterium maius peccatum est quam stuprum, vt ibidem sanctus Thomas inquit. Neque solum adulterium est, cum vir alterius torum fædat, sed etiam cum ad solutam accedit, quoniam viri fornicatio proprium torum maculat, & suam coinquinat vxorem, *cap. in coniugio* 32. *quæstione prima.* & per illum textum ita tenet Hostiens. *de adulteriis cap. primo.* Atque si quæratur, quis eorum magis peccat, adulter, an adultera, responderi potest, quod vno respectu plus peccat vir adulterium committens, quam vxor in adulterium cadens. Quia ad virum pertinet virtute vincere, & exemplo regere fœminas, quippe caput mulieris est vir, quamobrem melius debet
viuere

viuere quam mulier, *c. penultimo & vltim. 30. quæstione 6.* Scolastici vero Doc. *in quarto. distinctione 35.* inquiunt, quod debitis pensatis circumstantiis plus peccat mulier adulterando, propter incertitudinem prolis, tum quia maior infamia oritur, tam viro, quam mulieri ex eius adulterio, tum etiam quia maiorem viro subiectionem debet, hinc sanctus Bonauent. *dicta distinctione 35. dubio 2.* dixit quod viri, & mulieris adulterium se habent tanquam excedentia, & excessa, & Theologi quoque idem probant, vt sanctus Thom. *2. secunda. quæstione 154. articulo 8.* vbi Caiet. sanctus Antoninus *parte secunda. tit. 4. 1. 3.* qui ponit triplicem Adulterii speciem, nempe simplex Adulterium, quod est quando alter est coniugatus, alter non, interdum duplex est Adulterium, cum vterque est coniugatus. Quandoque cum adulterio est alias species luxuriæ, vt si sit alter coniugatus & altera sit virgo vel consanguinea vel monialis, quo casu cum adulterio concurrit stuprum vel incestus vel sacrilegium.

SVMMARIA.

1 *Contractus minoris nullus redditur ob solemnitatei iuris communis omissas.*
2 *Forma à statuto tradita dicitur substantialis.*
3 *Et ad vnguem seruari debet.*
4 *Contractus minoris nullus ratificatur silentio quinquennii, post perfectam ætatem.*
5 *Ratificatio huiusmodi valet vti nouus contractus.*
6 *Et ipso iure inducitur.*
7 *Quinquennium currit etiam contra hæredem minoris.*
8 *A die scientiæ.*
9 *Ignoranti nullitatem contractus nunquam currit.*
10 *Etsi curreret restitutio concederetur.*
11 *Nisi scientia præsumpta concurreret.*
12 *Scientia præsumitur ex pluribus.*
13 *Iuramentum minoris supplet defectum nullitatis.*
14 *Etsi nullitas esset ex solemnitate municipali omissa.*
15 *Minor curatorem habens, siue de hoc sit interrogatus, siue non iuramento ligatur.*
16 *Iuramento minoris etiam hæres illius obligatur.*
17 *Contractus minoris nullus si sit ei vtilis non reprobatur.*
18 *Contractus ecclesiæ nullus, & illi vtilis sustinetur.*
19 *Statutum dans formam contrahendi vsque ad annos decem & octo postea habilitat eum pro maiore 25.*
20 *Argumentum à contrario sensu ex mente statuti sumitur.*
21 *Prohibita ad tempus admittuntur.*
22 *Argumentum à contrario sensu non procedit ad correctionem iuris communis.*
23 *Argumentum à contrario sensu procedit in statutis, quia dicitur textus statuti.*
24 *Vel etiam ne statutum reddatur superfluum.*
25 *Neque de validitate huius statuti dubitandum quod in multis Italiæ locis editum est.*

QVÆSTIO CXXVIII.

1 AN minoris contractus nullus, aliquo sustineat, dicendum videt͂ ꝙ non, q̃m contractus à minore initus non subsistente legitima contrahendi causa, atque decreto Iudicis, & Curatoris auctoritate, aliisque requisitis in alienatione reru͂ minorum omissis, à iure reprobatur, *l. non puto. §. no͂ passim ff. de reb. eorum qui sub tut. l. ob æs C. de præd. minor. l. si Curatorem habens, vbi plene Alex. C. de in integ. restit. minor. Corn. cons. 36. in princ. vol. 2. & cons. 207. n. 2. vol. 3. Ruin. cons. 117. n. 22. vol. 3.* Pariterq; improbat̃
2 contractus omissa † forma à statuto præfixa, quæ in dubio censetur esse substantialis, *Felin. in c. cum dilecta n. 6. de rescript. Dec. cons. 221. n. 4. circa fine͂.* max. qua͂do in statuto adest clausula annullatiua actus, *Felin. vbi supra ampliatione 10. Paris. cons. 19. nu. 187. vol. 2.*
3 Formaq; † à statuto tradita ad vnguem seruari debet, alias contractus est ipso iure nullus, nempe forma dat esse, & perfectionem rei, *d. c. cum dilecta, vbi late Felin. de rescript. Tiraq. in l. si vnquam in verbo re-*
4 *uertatur n. 67. C. de reuoc. donat.* In † contrarium est veritas, quoniam nullitatis contractus vitium atque defectus, multipliciter tollitur atque purgatur, & primo si co͂tractus à minore nulliter gestus in ætate maiore silentio quinquennii sit tacite ratificatus, co͂tractus enim qui ab initio non tenuit conualescit tacita ratihabitione superueniente, *L. 1. C. si maior fact. ratum hab. libr. 2. & l. fin. Cod. si maior fact. lib. 1.* & vtrobique notant Bart. Bal. Angel. & Sal. Alex. *cons. 117. num. 2. volum. 5. Curt. Iun. cons. 50.*
5 *per totum, Paris. cons. 133. num. 29. volum. 1.* Quæ † tacita ratihabitio, vt ex nunc suum effectum, & vti nouus contractus operatur *Dec. l. qua ab initio in fin. & l. semper qui non prohibet num. 16. ff. de reg. iur. Aret. cons. 128. numer. 3. Paris. dict. consilio 33. num. 31. volum. primo.*
6 Atque ratificatio causata à † silentio quinquennali, à lege ipso iure inducitur absque facto hominis, *Dec. consilio 33. numero 30. in fine Aret. dicto consilio 128. numero primo. Paris. consilio 33. numero 33. volum. primo.* eo quod qui patitur labi tempus intra quod ius sibi competit, suo iuri renunciare videt͂, *Bald. in leg. prima. numero tertio. Cod. de in integ. rest. vbi plene Alex. Bart. in leg. bonorum, vbi & Alex. ff. rem rat. hab. Dyn. in c. ratihabitionem. colum. secunda. in fine. vbi additio de reg. iur. in sexto.* & multi quoque concordantes signantur in addit. ad Rom. *sing. 489.*

7 Et † quinquennium nedum venit minori post perfectam ætatem sed etiam heredi minoris defuncti, *dict. leg. fin. Cod. si maior fact. libro quinto.* vbi hoc notant Bal. & Salic. Idem Bal. *consilio 184. numero tertio. volumine 2. Paris. consilio 16. numero 36. volum. 2.* & communiter secundum eum tenetur, sicut etiam quælibet præscriptio legalis, quæ cum defuncto inchoata fuit, currit hæredi etiam minori *leg. 1. Cod. si aduer. vsucapio. plene Balb. tract. præscript. 1. parte vltima partis num. 35.*

8 Quod vtiq; † quinquennium currit hæredi minoris à die scientiæ, quemadmodum etiam quadriennium minori læso indultum, ita quod tempus quinquennii atque quadriennii in sui initio est vtile, in processu, & cursu continuum, *Glos. in leg. fin. vbi Bal. & Salic. Cod. de temp. in integ. rest. pet.*

Paul. de Castr. in l. fin. C. de dolo Alex. conf. 89. nu. 10. vol. 2. Ruin. conf. 139. n. 6. vol. 2. & his plenius Franc. Balbus *tract. praescript. in 4. parte 4. partis principalis q. 29. n. 10.*
9 Idcirco † si quis per centum annos staret, & probabiliter ignoraret nullitatem actus, sibi ipso iure tẽpus non labitur, *Bal. in l. falsam n. 3. C. si ex fals. instr. & ex. conf. 4. n. 19. in fin. vol. 2. Aret. conf. 15. circa finem. Paris. in addit. ad Bart. in d. l. fin. C. de temp. in integ. restit.*
10 *peten.* Et † quatenus ignoranti tempus curreret, restituendus foret ex clausula generali *si qua mihi iusta causa esse videbitur, ad tradita per Alex. d. conf. 89.*
11 *vol. 2. & per Boer. decis. 112. vbi communis. parte 1.* Verũ † ignorantia debetur esse probabilis, & iusta, nam si contraria praesumptio scientiae militaret, nõ vtiq; praesumpta ignorantia iuuaret, *Aym. conf. 8. n. 9. vol. 1.*
12 Scientia † vero arguitur ex coniunctione sanguinis, *l. Octau. ff. vnde cognat.* & ex cõtinua habitatione, *l. consensus. C. de repud. cũ multis aliis, quae adducit Ruin. conf. 50. n. 17. vol. 1.* ponens exemplũ in filio qui praesumitur notitiam habuisse gestorũ à patre, & in vxore de gestis à marito, idem Ruin. *conf. 168. nu. 7. vol. 1. Paris. conf. 23. n. 218. vol. 1. Aym. conf. 151. nu. 24. vol. 1.* Quin etiam sola vicinitas sufficeret, *Corn. conf. 156. n. 6. vol. 3. Ruin. conf. 173. nu. 10. vol.* 4. Itidemque scientia praesumitur in eo ꝙ publice notum est cunctis, siue maiori parti hominum loci, *Glos. in l. fin. de decret. ab ordin. facien. Glos. fin. in leg. si tutor. C. de peric. tutor. Paris. conf. 71. n. 26. vol. 2.* confirmat quoque praemissa omnia Barbatia *conf. 5. col. 2. vol. 4.* Secundo †
13 iuramentum minoris validat contractum nullum ob decretum iudicis, auctoritatem Curatoris, & alia requisita omissa secundum opinionem Martini glossatoris communiter approbatã, *in auth. sacramenta puberum. vbi Ias. Corn. Curt. & alii. C. si aduers. vend. c. cum contingat*, vbi canonistae de iure iurãdo, & ita practicat vniuersus mundus, inquit Sal. *dict. auth. sacramenta puberum*, idque procedit, siue contractus vnicum tantum patitur nullitatis defectũ, siue plures, *Dec. conf. 414. in fin. Maria Soc. Iun. conf. 32. n. 18 vol. 3.* vbi plene, siue sit nullus de iure communi, siue de iure speciali, siue contra, siue praeter legem iuramento contractus firmatur, *Soc. conf. 77. n. 12. vol. 1.* secundum communem vt ipse ait canonistarũ opinionem, *& conf. 125. n. 6. vol. 1.* & licet plerique antiquorum narrauerint, hodie tamen haec est communis opinio, vt refert idem Soc. Iun. *conf. 147. n. 10. vol. 1. Paris. conf. 96. n. 101. vol. 1. Ruin conf. 200. n.*
14 *8. vol. 3.* Contractusq; † minoris iuratus etiã omissa solemnitate iuris municipalis iuramento firmatur siue statutum prohibeat personam minoris, siue rem, siue contractum, reprobata distinctione Bart. *in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss.* vt supra distinguẽtis, cuius opinio communiter damnatur. *Alex. conf. 27. nu. 5. & seq. vol. primo. & conf. 125. n. 10. eo. vol. & plenissime Ias. in d. auth. sacramenta puberum n. 50. & seq. vbi communis.* Et praemissa procedunt, tametsi statutũ iuramentum directo probaret, vel etiam per indirectum, vt quia praesumitur iuramentum dolo vel metu extortum, statutum namque laicorum de iuramento tamquam de re speciali disponere non valet, *in leg. omnes populi, & caeteri ibi sequuntur. ff. de iust. & iure, Alex. conf. 59. nu. 4. vol. primo. Ruin. conf. 135. in princ. vol. 1. vbi communis, & plenius Ruin. conf. 105. vol. 4. referens magis communem.* Et si à sede apostolica statutorum approbatio facta foret, attamen statutum de iuramento ponens non comprehendit in generali confirmatione. *Alex. dict. conf. 59. nu. 8. & seq. vol. primo. Grat. conf. 41. nu. 14. vol. primo. Ruin. consil. 100. nu. 8. vol. 3. & melius dict conf. 103. vol. 4 & pulchre Aret. conf. 8. per totum*, qui loquitur de confirmatione à summo Pontifice facta, cum clausula, dummodo non sint contra libertatem ecclesiasticam,
15 prout de ea meminit *Alex. d conf. 59.* Et de † adulto curatorem habente siue interrogatus fuerit an curatorẽ haberet, & falso responderit, se non habere siue de hoc interrogatus non fuerit, ꝙ contractus illius iuratus sustineatur, *tenet Cyn. d. auth. sacramenta puberum. n. 8. Io. de Imol. d. cap. cum cõtingat n. 63.* Communiter Doctores ita tenere referens, & reprobans Salicetum, qui in d. auth. contrarium tenuit. & confirmat Aym. *conf. 7. in fin. volum. 1. Paris.*
16 *conf. 16. nu. 88. & seq. vol. 2.* Quemadmodum † vero minor iuramento obligatur, ita eius haeres. Nam etsi iuramentum sit personale, quoad reatũ periurii, quoad contractus obseruantiam est ad haeredes transitorium, *Glos. in c. quamuis de pactis in 6.* quẽ post alios probat ibi Francus *nu. 13.* communem affirmans, maxime quando contrahens iurauit pro se, & haeredibus, *Affl. decis. 381. n. 8. Paris. d. conf. 16. nu. 128. vol. 2. Maria Soc. Iun. conf. 60 nu. 25. vol. 3.* exemplificans per quas clausulas pro haeredibus iuratum intelli-
17 gatur. Tertio minor † qui omissis solemnitatibus iuris communis vel municipalis contrahendo nõ laeditur, sed commodum minori cõtractus affert, seu verosimiliter afferre potest ex capite nullitatis impugnari non potest, *vt est tex. & ibi not. Bald. & Sal. in l neque. C. de contrab. & commit. stipul. cum multis ibi additis ad Bart. & tenet Rom. conf. 316 n. 5. & conf. 453 in.* nempe meliorem suam conditionem citra solemnitates minor facere potest, deteriorem vero nequaquam, & firmat Paris. *d. consi. 16. n 97. vol. 2.* vbi septem similibus id comprobat, & dixit Bald. *conf. 45. vol. 2.* quod contractus nullus fauore minoris, si alias est iustus, & celebratus bona fide su-
18 stinetur. Quemadmodũ etiam † contractus ecclesiae nullus, si ecclesiae sit vtilis sustinetur, Abb. & plenius Felin. *in c. cum causam n. 3. de sent. & re iud. & plene Veronens. in l. eum qui à n. 26. vsq; in finem. ff. de vsucap. pro empt.* declarans hoc procedere in contractu, quem constat vtilem esse, secus in dubio, & Tiraq. *de legib. connub. Glos. 8 num. 65. 76. & 85.* omni-
19 bus pro vtraque relatis ita residet. Quarto † lex municipalis huius ciuitatis certam formam adhiberi iubet in contractibus minorum vsque ad 18. annum, proinde sequitur quod maior 18. anno habetur pro maiore 25. eo quod ad tẽpus annorũ 18. aetas legitima limitata est, *Bald. in auth. si captiui num. 4. C. de epis. & cler. Paul. de Castr. in l. omnes nu. 9. C. de iis qui veniam aetat. impet. & in leg. ea quae nume. 4.*
20 *C. de tempor. in integ. restit. peten.* Et † si statutum minorem obligat solemnitatibus, de quibus in eo vsque ad annos decem & octo, ergo à contrario sensu post annum 18. solemnitates ei relaxat, arg. enim à contrario sensu secundum mentem legis

vel

vel statuti esse dicitur, *gl. in l. qui testam §. mulier. ff. de*
21 *testam. Bal. in l. conuenticula. C. de episc. & cler.* Accedit † quod prohibita ad tempus, post tempus censentur esse concessa, & è contra, *l. imperator. ff. de postul. l. statu liberum §. stichum. ff. de leg. 2.*

22 Nec obstat, quod argumētum à contrario sensu in statutorum interpretatione non sumitur ad iuris communis correctionem *Bar. & alii in l. omnes populi ff. de iust. & iur. Ias. in l. 1. §. huius rei. n. 47. ff. de off. eius cui mand. est iurisd. Alex. cons. 17. n. 2. vol. 2. Paris. cons. 85. n. 12. vol. 2.* Non etiam obstare videtur *d. l. imperator*, quod prohibita ad tempus, post tempus dicūtur esse permissa, cum & id ipsum quoque à cōtrario sensu procedat, *secundum Bal. in l. obseruare §. proficisci n. 5. ff. de off. procons. & leg.* Resp. quod † argumē-
23 tum à contrario sensu necessariū est, ex natura verborū limitatorū, idcirco locū habet in statutis, q̃a videtur esse tex. statuti, alias limitatio tēporis nihil operaretur, q̃ esset absurdū, *Bal. d. §. proficisci. Ias. in l.*
24 *si ita quis 2. notabili ff. de vulg. & pup.* Quodq; † argumentū à contrario sensu sumi possit ad correctionē iuris communis, ne statutū sit superfluū, plenè confirmant Tiraq. *de retr. consang. §. 16. gl. 1. in fine, Bertrou in c. quoniam Abb. n. 94. de off. & pot. iud. deleg. Ruin. cons. 225. n. 2. vol. 1.* Gozzad. *cons. 81. n 7.* omnes ita tenere referens. Non obstat q̃ idem Bal. *in l. 1. C. de inutil. stip.* sequutus Iacobum de Beluisio, & probat Alex. *cons. 17. n. 3. vol. 2.* tenuit, q̃ statutū mandās certas solemnitates interuenire in contractib. minorū decem & octo annis, non facit idoneum maiorē 18. perinde ac si esset maior vigesimo quinto, quia statutū editum fuit ad infringendū, & diminuendū contractum, ideo contrariū operari nō debet, prout etiā consulunt Paul. de Cast. *cons. 106. n. 1. & 2. vol. 2.* Respondetur q̃ Iacobi de Beluisio vera est sententia, quādo à decē & octo annis infra, statutū addit solēnitates solemnitatib. iuris cōmunis, & ita facultatē contrahendi restringit atq; minuit, statutū vero Ariminense, sub rub. de contractib. minorū, minuit solemnitates iuris communis, etsi contractū ampliat, & facultatē contrahendi vberiorē
25 facit, cessat igitur ratio Iac. de Beluisio. Neq; de validitate statuti dispēsantis, super ætate est hæsitandū, q̃uis tex. *in l. omnes C. de his qui ven. ætat. impet.* decidat solū principē hoc statuere, q̃a responsio habetur ex his, q̃ adducit Sal. *in d. l. omnes n. 2. Dec. in c. ex par. l. vlt. de app.* & in plerisque Italiæ locis hoc statutum viget, vt in ciuitate Florentiæ prout refert Paul. de Cast. *d. l. omnes. Dec. d. c. ex par.* & in ciuitate Mediolani, *Signor. de Homedeis cons. ibi*, & in ciuitate Pistorii, *secundū Sal. in d. l. omnes*, quibus concordat lex Lombarda, q̃ disponit, q̃ legitima sit ætas in anno 18. *Bal. in auth. si captiui n. 4. C. de episc. & cler. Alb. d. l. omnes, & l. fin. C. eod. allegans legem pen. de prohib. alie. mi. in Lōbarda.* quocirca iis mediis, vel altero eorū prætextu nullitatis contractus minoris impugnari nō valet.

SVMMARIA.

1 *Restitutio in integrum minori conceditur ex tribus hic relatis.*
2 *Minor qui contrahendo vtitur iure communi si læditur non restituitur.*
3 *Neque ob damnum fatale restitutio ipsi datur.*
4 *Principium non finem spectandum esse.*
5 *Restitutio denegatur si ad lucrum, & damnum contractus se potest habere.*
6 *Quadriennii lapsus post decem & octo annos minorem excludit.*
7 *Quadriennium currit hæredi minoris, ab adita hæreditate.*
8 *Dolus non præsumitur ex qualitate personæ cum minore contrahentis.*
9 *Et ex præsentia propinquorum ipsius minoris.*
10 *Et quando verosimilis causa non concurrit.*
11 *Et quando palam, & publice agitur.*
12 *Iuramentum minoris restitutionē in integrum tollit, contra infra n. 17.*
13 *Maxime quando certioratus fuit.*
14 *Sed et si certioratus non foret.*
15 *Dolus præsumptus & dolus verus non æquiparantur vt iuramentum elidatur.*
16 *Dolus verus probatur inditiis manifestis.*
17 *Minor læsus contractum rescindit quamuis iuratum secundum communem.*
18 *Dolus ex proposito, & dolus re ipsa æquiparantur.*
19 *In materia iuramenti vix veritas potest haberi.*

QVÆSTIO CXXVIII.

1 TRia requiruntur vt restitutionē in integrum minor obtinere possit, minor ætas, dolus aduersarii siue minoris facilitas, atque minoris contrahentis læsio, *Bart. Ias. & cæteri in l. nam & postea §. si minor. ff. de iure iur. Alc. tr. præsumpt. p. 1. præsumpt. 42. Nicolaus Bellon. cons. 17. n. 16.* nec libellus sustinetur in quo patitur contractum rescindi ex capite læsionis, nisi addatur dolo aduersarii vel facilitate minoris secundum supra relatos.

2 Verum hoc † non procedere multipliciter declaratur, & primo quando minor contrahendo vtitur iure communi, & facit id quod diligens paterfamilias fecisset, nam si læditur in integrum nō restituitur, *l. fin. C. de in integ. rest. & l. nihil consensui §. 1. ff. de reg. iur. Corn. cons. 135. n. 6. vol. 2.*

3 Secundo † loco aduersus damnum, quod occasione fati accidit, restitutio non datur, *l. verum §. sciendum. ff. de minor.* per quem text. Bald. ibi inquit, aduersus casum, & fortunam restitutionem non concedi, quia non defectus consilii fuit causa damni, sed casus ipse, idque procedit vt ibidem Alb. ait, quando præsens status verosimiliter ad casum futurum non tendit, & concordant Paul. de Castr. & Alex. *in d. l. fin. C. de rest. in integrum Paris. in add. ad Bart. in l. nam & postea §. si minor. ff. de iureiurando*, & idem dixit Odofred. *in eadem l. fin.* si minor diceret, Deus percussit me, volo restitui, non est audiend⁹, & facit Alber. *in l. et si fine §. quæsitum n. 4. circa medium ff. de minor.*

4 Tertio † rei gestæ principium non vero exitum inspicere debemus ad iudicandum actum vtilem vel damnosum, *l. Pomponius la secunda, Digest. de negot. gest.* & ita tenet ibi Bart. Bald. & reliqui, & præsertim Bald. exempla ponens, quibus concordat Calcan. *cons. 96. per totum, & facit Iason in l. si is qui pro emptore. n. 255. ff. de vsucap.* quod principium spe-

ſpectandum eſt,& non finis,quando finis non trahit neceſſariam conſequentiam à principio, & qa eſt materia broeardica, an & quando principium ſeu finis ſit ſpectandus recurrendum eſt ad Euerardum *in centuria locorum legalium, loco à virtute finis.*

5 Quarto † quando aliquid ſe habet ad lucrum & damnũ,ſi damnum cõtingat, non propterea lædi quis dicitur,etiam ſi minor ſit,quia non luccurrĩt minori,quando ex accidenti læditur, ſed tunc tantum quando ex ipſo cõtractu,Paul.Alex.&Iaſ. poſt cæteros ſcribentes,*& in l.fideic.per illum tex.& alia iura ibi relata.C.de transf.Curt.ſen.conſ.vlt.n.*3.& idem Curt.*in d.l.de fideic.*dixit,nõ exeat tex.iſte memoriam tuam,quia ſingularis, ex quo notatur ꝙ ratione dubii euentus nõ poteſt læſio allegari,nec in integrum concedi,&ſequuntur exemplũ,quod Paul.ibi tradit de emente pro certo pretio ab eccleſia annuos redditus pro tempore vitæ ipſius,quod ex quo primo anno emptor mori potuiſſet,contractus non improbatur,ſi longo tempore poſtmodũ emptor ſupervixerit.Concordat Aym. *conſ.*142.*n.8.& 28.& melius conſ.114.n.13.& ſeq.vol.1.* Nempe quando minor ex conuentione damnum ſentit,quæ ad lucrum,& damnum ſe poterat habere compenſatio fit cum vtilitate, quam conſequi poterat,ſi rei euentus aliter contigiſſet, *Corn. conſ.15.n.9.vol.4.Aym.conſ.151.n.7.vol.1.plene Tiraq.in l. ſi vnquam in gl.donatione largitus.n.*128.*C.de reuoc.don.* vbi multos cum legentes, tum conſulentes citat.

6 Quinto † ſi decurſum eſt quadriennium poſt decimum octauum annum, quo ſtatutum Ariminenſe pro maiore habet eum,qui decimum octauum expleuerit annum, tunc audiri minor nequaquam debet reſtitutionẽ in integrum poſtulans, quicqd dixerit gl.iuncto tex. *in l.ea q.in fine principii C.de temp.in integr.reſt.pet.* quæ ait quod veniam ætatis ex reſcripto principis impetrans, ſi contrahendo læditur,in integrum reſtituitur,etiam lapſo quadriennio,vſque ad annum 25.vbi Cyn.dixit, maior factus naturaliter & maior factus ciuiliter æquiparantur,incurſu temporis quantum ad initium, ſed differunt quantum ad prolixiorẽ curſum hæc vtique vera ſint,quando per reſcriptum principis ſuper ætate fit diſpenſatio , ſecus quando à lege municipali breuiori tempore legitimæ ætatis fit moderatio,tunc enim non competit in integrum reſtitutio poſt quadriẽnium lapſum vltra ætatem à ſtatuto moderatam, quæ per omnia reputatur legitima ætas,*Bal.in auth.ſi captiui.nu.4.C.de epiſc.& cler.Paul.de Caſt.in l.omnes n.9.C.de his qui ven.ætat.impet. & in l.ea quæ,num. 4. Cod. de temp.in integr.reſtit. peten.*

7 Sexto † læſio allegari non poſſet à minoris hærede,quia maior,qui minori ſuccedit, quadriennium habet ſtatim à die hereditatis aditæ,nec habet tempora minoris ætatis ſui prædeceſſoris , *d.l. ea quæ.§.cum vero maior, iuncta gl.fin. C. de temp. in integ.reſt.petit.*vbi Bal.Sal.& reliqui,quoniam vt ibidem Alb.dixit,& probat Affl.*deciſ.211.n.3.* Beneficium reſtitutionis in integrum ad hæredem tranſit,ſed minor ætas defuncti cum ſit ius mere perſonale,non tranſit in ſucceſſorem.

8 Septimo † dolus contrahentis cum minore allegari nequit ex qualitate perſonæ ipſius contrahentis, ſi ſit probatæ opinionis & vitæ,quem veriſimile ſit à fraude & dolo alienum extitiſſe,nam in præſumendo dolo multum operatur qualitas exercentis actum, *Rom.conſ.54.n.6.Aym.conſ.2 32.n.8. vol.2.* Octauo

9 † doli ſuſpitio ceſſat ex præſentia propinquorum & amicorum,*Dec.conſ.232.n.4.Aym.d.conſ.282.nu.9. vol.2.Pariſ.conſ.96.n.42.volum.1.* Contractus enim in quo præſentia coniunctorum , minoris interveneriт dicitur factus bona fide, *Bartol. in l. frater à fratre ff.de cond. ind.Iaſ.ibi in 2.lectura n.42. Curt. Iun. conſ.27.n.9.Curt.ſen.pulch.conſ.43.n.13. vbi communis.*

10 Nono † ceſſat quoque doli ſuſpitio quando veriſimilis cauſa non ſubeſt, & lucrandi animus non ad eſt,*Aym.conſ.8.n.13.& 19.vol.1.*

11 Decimo † non etiam dolus præſumitur in his, quæ publice & palam fiunt, *Fel.in c.ſicut.in princ.de reſcriptis.*vbi regulam ponit,& fallentias,*Pariſ.conſ. 52.n.31.vol.4.*

12 Vndecimo , † & vltimo videtur dicendum, quod reſtitutio in integrum denegatur ob religionem iuramenti à minore in contractu adhibiti, quod minorem repræſentat maiorem , & ad obſeruationem illius obligat,ob periculum ſalutis æternæ,quæ diſpendio rerum temporalium præponitur, *Alex.conſ.42.vol.1.Soc.conſ.115.n.6.vol.1.Dec.con. 31.n.3.Curt.ſen.conſ.43.col.1.* vbi plene , & alii quos adducit Pariſ.*conſ.96.n.53.vol.1.Aym conſ.114.n. 9.& conſ.188.n 3.vol.1.* qui loquitur de minore iurante non contrauenire contractui ratione minoris ætatis,vel alia quacumque ratione vel cauſa. Et eo

13 quidem magis,quando minor in ſpecie certioratus fuit de beneficio reſtitutionis in integrum, *Tiraqu. infinitos propemodum allegans in d.l.ſi vnquam in præfatione n.151.C.de reuoc.donat.* plures referens qui

14 atteſtantur communem hanc eſſe opinionem.Sed etſi certioratus non foret, idem dicendum eſſet, quia ſimpliciter iurando cenſetur in genere cogitaſſe de omni beneficio ſibi competenti, nam ſufficit ſuper facto iuratum , quia iuramentum extenditur ad omne ius , quod deſcendit ex illo facto,*Imol.in l.ſciendum ff. de verb. obl.*dicens quod cõmunis obſeruantia hanc approbat opinionem,*Alex.conſ.27.nu. 2.vol 1.& fuſius comprobat conſ.127.n.6. vol.1.Tiraq.d.l.ſi vnquam in præfatione num. 135.Iaſ.in d. auth. ſacramenta puberum n. 54. vbi communis.plene Alex.in d.l.ſciendum & pleniſſime Iaſ.ibidem* , ait,quod hodiernis temporibus hæc eſt magis communis, quamuis olim communis eſſet in contrarium.

15 Neque † iuramenti vires eneruat præſumptus dolus,ſed dolus verus , qui ex propoſito appellatur interuenire debet,quia à pari non procedunt dolus re ipſa,& dolus ex propoſito ad effectũ reſcindendi contractum iuratum,& verus dolus articulari,& probari debet, vt iuramento contraueniri poſſit,*Alex.conſ.42.& pleriq; alii ibi in add. allegati,vol. 1.Curt.ſen.conſ.43.n.39.Bertr.conſ.127.nu.3.vol.1. Pariſ. conſ.96.n.60.& ſeq.vol.1.*qui omnes magis communem hanc opinionem eſſe referunt. Veruſque dolus

lus probatur ex persuasionibus, quibus minor ad cōtrahendum fuit induct', hæ enim persuasiones loco compulsionis habentur, Aym. qui plures cōcordantes allegat *cons.192.n.17. vol. 1.* & mendacia dolum ex proposito probant, *Curt.sen.cons.48. Rip. resp.4.n.10.in fin de don.Plot.in rep.l.si quando n.813.circa medium C.vnde vi.* dicens quod dolus verus probatur inditiis manifestis, dolus autem præsumpt' dicitur quando extant leuia, & non multum vrgentia inditia. Contrariam sententiam, quod mi-
17 nor læsus contractui contrauenire possit iuramento non obstante, quam plures alii tenent dicentes, quod iuramentum iniquitatis vinculum esse non debet, nec obligat vltra consensum iuratis, qui deesse creditur data enormi læsione, tum etiam quia tres sunt iuramenti comites, veritas, iuditium, atque iustitia, & dolus arguitur ex læsione enormi, qui à pari procedit, cum dolo ex proposito atque enormis læsio videtur à iuramento excepta, etiam si iuratum esset, quacumque ratione vel causa his & aliis quoque rationibus motus, plene firmat hoc Decius *cons.180.nu.4. vol.1.* dicens quod liquido patet istam esse communem opinionem, à qua consulendo, & iudicando non est recedendum, & quam tenent plures qui numero & pondere superant alios, qui contrarium tenent, & late confirmat Ripa *d.resp.4.de don.* affirmans, & ipse hanc esse communem, & veram opinionem, & etiam benigniorem ad mitigandum rigorem *d. auth.sacramenta puberum*, quam Henricus septimus, vt Alb. ibi refert, abrogare statueret, quia ni-
18 mis & minoribus pernitiosa. Doluique re † ipsa, & ex proposito à pari procedunt, & operantur rescissionem contractus iurati, ita quod absolutione à iuramento petita minori enormiter seu enormissime læso succurritur, *vt tenet Fel. in c. in præsentia n.8.in fine de probat.& plures alii in add. ad Alex. citati cons.42.n.6.vol.1.Curt.Iun.cons.141.fere per totum. Dec.cons.180.Paris.cons.20.col.pen.vol.1.& cons.75.n.19. vol.3.Maria.Soc.Iun.cons.129.n.40.vol.1.& cons.147.nu. 40.vol.3.Ruin.cons.170.vol.1.& cons.60.volum.3.* qui omnes affirmant hanc magis communem opinionem esse, quin etiam enormissima læsione interueniente in toto, vel saltem vltra dimidiam in magno excessu arguitur dolus ex proposito, vt sæpe consulendo firmat Aym. & præsertim *cons.197.n.3. & cons.282.n.8.vol.2.*

19 Quare † non immerito concludendum arbitror veritatem in hac materia iuramenti vix haberi posse, & dixit Soc. *in supra allegato cons.115. num.7. vol.1.* quod solemnes viri rem permaxime dubiam reddunt propter doctorum opiniones, & Dec. quoque *d.cons.180.n.3.* inquit, quod doctores vario modo loquuntur, & quæ sit verior opinio non facile perscrutari potest, *Ruin.cons.170.n.15.in fine, vol. 1.* ait quod materia est periculosa, & ambigua, propter varias doctorum opiniones, tu quam velis sequere, prout conscientiæ tuæ stimulatus Deo adiuuante tibi dictauerit iuxta facti contingentiam recto iudicio ruminatam.

SVMMARIA.

1 *Verba generalia ad complacentia prolata non obligant, fallit vt infra n.5.*
2 *Verbum nolo iunctum verbo præsentis temporis disponit & obligat.*
3 *Donatio inter coniuges requirit traditionem.*
4 *Possessio rei sine vitio confirmat donationem inter coniuges.*
5 *Verba generalia animo deliberato prolata disponunt & obligant.*
6 *Animi deliberatio colligitur ex reiteratione verborum.*
7 *Ac etiam ex vniformitate, & perseuerantia sermonis.*
8 *Promissio ad obligandum sine causa non valet.*
9 *Donatio in dubio non præsumitur.*
10 *Donatio inter coniuges de facili præsumitur vel quando non est alius titulus.*
11 *Donatio fit tam verbo dono, quam alio æquipollenti.*
12 *Donatio vsufructus inter coniuges substinetur.*
13 *Donatio de annua quantitate non requirit insinuationem.*
14 *Exceptio petitorii in continenti probanda admittitur in interdicto quorum bonorum.*
15 *Probatio incontinenti quando fieri posse dicatur secundum diuersas opiniones.*
16 *Probatio incontinenti facienda relinquitur arbitrio iudicis.*

QVÆSTIO CXXX.

DOpo la morte mia voglio che mio marito sig. della robba mia fin che viue; Non videntur hæc verba inducere donationem per text. *in c. cum venisset, & ibi Abb.Imol.& alii de inst.& est tex.in l.*
1 *fin.& quod ibi doctores ff.de hæred.inst.* vbi † habetur quod verba generalia quasi per modum liberalitatis, vulgo consuete prolata, non disponunt, neque obligant proferentem, sed magis ad complacentiā & causa iactantiæ prolata censentur, vt late scribit Ias. *in l.ita stipulatus la grande n.5 ff.de verb. obl. Fel. qui multa exempla adducit in c.cum iur.n.2.de hom.& in indiuiduo Corn.cons.129.per totum vol.3.* de quodam qui dixerat *voglio che siano patroni, & sig.della roba mia.* idemque in simili casu consulit idem Corn. *cons. 149.per duas columnas.vol.2.* Ad idemque facit Maria.Soc.Iun.*cons.197.per totum vol.2.* & in materia
2 tribit quoque Ruin.*cons.15.vol.2.* In † contrarium quod præmissa verba dispositiua & obligatoria sint, donationemque inducant, facit quod in contractibus verbum *volo*, iunctum verbo *præsentis temporis*, vel verbo *infinitiui modi*, respicienti actum, in quo consensus duorum interuenire debet, disponit & obligat, antecedente cōsensu vtriusque partis, in actu, qui à sola voluntate partium dependet, nec aliquis actus facti interuenire debet, vt si dico volo rem istam tibi tanti vendere, & tu dicis, & ego eam tanti emere volo, tunc emptio quæ solo consensu contrahitur perfici dicitur, *l. in vendendis*

vbi

vbi gl. C. de contrah. empt. & vend. quam ibi sequuntur Bal. Sal. Paul. & alii, *Bar. in l. serui electione in princ. ff. de leg. 1.* & post eum reliqui scribentes, & praesertim Ripa, regulam vnà cum fallentiis ponens, *Bar. in l. cunctos populos C. de sum. trin. & fid. Cath. vbi Ias. n. 24. Dec. cons. 16. n. 2. vol. 2. Soc. cons. 86. n. 4. & 6. vol. 3.* qui ait doctrinam Bart. esse ab omnibus approbatam, praecipue quando verbum, volo, tendit ad executionem dispositionis, magisque ad suspensionem, *Ias. d. l. serui electione n. 21. & 24. & ibidem Ripa n. 18.* & maxime quādo verbum volo iungitur infinitiuo, significanti essentiam, quia tunc disponit statim, cum essentia sit in voluntate disponentis, absque alio facto extrinseco, idem Ias. *d. l. serui electione n. 22*

3 Et† licet donatio inter coniuges requirat traditionem, vt ea morte confirmari possit, *l. Papinianus. ff. de don. inter virum & vxorem, Paris. cons. 128. n. 6. vol. 1.*

4 si tamen† res donata penes donatarium reperta sit sine vitio, huiusmodi possessio validat donationē inter coniuges, traditionem requirentem, *Paris. cons. 127. n. 35. vol. 1. & plenius cons. 123. n. 25. eod. volu. & cons. 90. n. 18. vol. 3. & in simili Bart. in l. legatum. l. 1. ff. de leg. 2. Affl. decis. 275. n. 5.*

Quodque ex verbis ab vxore saepius, vt supra prolatis sit inducta donatio inter viuos, sentit Corn. *cons. 223. vol. 1. & clarius firmat Paris. cons. 89. n. 12. cum seq. vol. 3. & cons. 127. n. 40. cum seq. volu. 1. Aym. cons. 139. per totum. vol. 1.*

5 Non obstat, quod verba superius relata, videntur ad complacentiam emissa, hoc enim non procedit quando verba proferens deliberato animo illa protulerit, *Fel. d. c. cum iuramentum de homic. Alex. in l. ita stipulatus la grande n. 8. ff. de verb. obl. & Paris. in consiliis praeallegatis.*

6 Et animi† deliberatio deprehenditur ex reiteratione ipsorum verborum ab vxore prolatorum diuersis locis, & temporibus, & corā diuersis personis, & praecipue nocte praecedente diem mortis, nam sermo duplicatus plenam deliberationem ostendit inquit Ant. de Butrio *in c. & si Christus in 2. not. & sequitur ibi Imol. n. 2. de iureiur. gloss. finalis in c. si quis iratus 2. q. 13.* quam ibi Ioannes à Turre cremata probat, Fel. *in c. si cautio n. 39. de fid. instr.* Ant. Corsettus *tract. de verbis geminatis nu. 7. & plenius num. 20.*

7 Comprobatur † ex vniformitate sermonis ab ea prolati, & perseuerantia in eo vsque ad supremum vitae exitum, nam quoties de iis erat sermo semper eadem verba saltem in sensu emisit, & ex vniformitate, & perseuerantia deliberatio demonstratur, *Soc. cons. 86. n. 4. & n. 7. vol. 3. sentit Maria. Soc. Iun. d. cons. 179. n. 49.*

Praeterea quod serio, & non ad complacentiam verba de quibus supra protulerit, ex eo deprehenditur, quod ex causa ad ita disponendū mota fuit. Primo inquiens quod summopere doleret si post eius mortem vir ipsius pateretur, qui ex naufragio effect⁹ erat fere nō soluendo. Secūdo rationem adducebat, quia mater eius & soror non indigebant & diuites erant. Mulier igitur futuram mariti paupertatem praeuidens, diuitiasque matris & sororis animaduertens, donare viro suo vo-

8 luit, idq; in simili comprobatur. Promissio ad obligandum sine causa emissa non valet, quia praesumitur indiscreta, at si promissio fiat causa expressa obligat tamquam deliberata, *l. cum de indebito ff. de proba. l. nuda ratio. ff. de don. c. si cautio. vbi plene Felin. de fid. instr. Sal. post Bal. & caeteros in l. generaliter C. de non num. pecun. Alex. cons. 37. n. 7. vol. 3. & plenius cons. 13. n. 2. & 3. vol. 1.* Causae igitur expressio deliberatum mulieris propositum arguit. Nec obstāt consilia praeallegata in contrarium adducta, diuersa enim est

9 in illis quaestio ab eo quod hic agitur. Non etiam obstat si dicatur, quod in dubio donatio non praesumitur, sed potius error, vel etiam fatuitas, *d. l. cū de indebito ff. de prob. gl. & scribentes in l. quae dotis ff. sol. matr. cum multis relatis à Tiraq in l. si vnquam gl. donatione largitus n. 206. C. de reu. don.*

10 Respondetur† quod inter coniuges de facili donatio praesumitur, *Alex. d. l. quae dotis n. 18.* Rursus quando praesumptio alterius tituli non subest, donatio praesumitur per ea quae copiose admodum cumulat *Tiraq. vbi sup. nu. 207.* Non insuper obstat si obiiciatur, quod mulier vsa non fuit verbo, *dono*, nam donatio fieri potest

11 tam per verbum, *dono*, quam alio aequipollenti, vt si dicatur concedo quod idem in dubio importat, quod dono, *Abb. in c. venerabilis n. 11. de except. Bart. in l. vxori §. fi. ff. de leg. 3. vbi Alex. in add. concordantes adducit, & multo plures in l. si donatione n. 17. C. de coll.* vel si dicatur sua sunt, haec enim verba ab vxore erga maritum praesentem prolata donationem efficiunt, *Sal. in l. etiam per illum tex. n. 3. C. de don. caus. mort.* & verbum, *dederit*, ad donationem inter viuos pertinet, *Tiraq. in d. l. si vnquam gl. susceperit. n. 265. circa finem.* & alia plura verba donationem inferentia, quando coniecturae conueniunt, vt si donatarius sit pauper vel coniunctus, atq; res donata sit modica vel donatarii merita praecesserint, enumerat Fel. *in d. c. si cautio num. 5. de fid. instr. & comprobatur ex relatis à Parisio, Aymone, & Alex. praeallegatis.* Non obstat quoque si opponatur, quod donatio inter coniuges prohibita sit, *l. 1. ff. de don. inter virum & vxorem.*

12 Respondetur † quod constante matrimonio donatio vsufructus inter cōiuges fieri potest, *Barb. cons. 12. vol. 1. Curt. cons. 6. & 7. feudalium Boer. cons. 44.* Non obstat praeterea, quod donatio excedēs summam quingentorum aureorum requirit insinua-

13 tionem, *l. si quis argentum. C. de don.* Quoniam † donatio de annua quantitate ad vitam donatarii non requirit insinuationem, cum forte vnius anni spatio finiat, ita per illum textum tenent Bald. Salic. & Ang.

14 Postremo† defunctae mulieris mater, & soror obtinere nequeunt in interdicto quorum bonorum intentato ad bona, quorum vsusfructus eius viro donatus praefertur, tametsi enim exceptiones petitorium concernentes regulariter non admittantur in interdicto praefato, attamen quādo probatio offertur in continenti exceptio recipitur, nec debet actor in possessorio obtinere, cum de non iure eius constare possit per probationes incontinenti faciendas, *Gl. in l. 2. C. de edic. diui Adr.*

tol.

toll. quam ibi scribentes probant, & gloss. per illum tex. *in l. si is à quo ff. vt in possess. legat. seu fideicom & not. in l. naturaliter. §. nihil commune, vbi omnes. ff. de acq. possess. Rip. in l. 1. nu. 12. ff. quorum bonorum. Anch. cons. 145. Corn. cons. 232. col. fin. volu. 4. Dec. cons. 424. & est communis secundum Ripam in d. l. 1. d. §. nihil commune. n. 101.*

15 Et probatio † fieri dicitur in continenti, quando fit in actu se tenenti antequam diuertatur ad alia, alii quod infra triduum, verius est, quod relinquitur arbitrio iudicis ex quo, non est à lege correctū, verba formalia Odofr. *in d. l. 2. C. de edict. diu. Adr. toll.* quem ad vnguem tacito authore retulit ibidem Bald. qui in hoc furti notari potest, & concordat Ant. de Canario *tr. de execut. instrum. q. 9.* vbi dicit, quod exceptio incontinenti probāda dicitur, quę momento probari potest, forsan per aliud publicum instrumentum, Bartol. vero *in l. 4. §. condemnatum ff. de re iud.* & alibi quoque, & sequitur Gozza.

16 alios adducens *con. 10. n. 24.* alterius † fuit opinionis, quod arbitrio iudicis commissum est quando ꝓbatio incontinenti fieri dicatur, considerata qualitate causæ & personarum, & aliis huiusmodi occurrentibus, sicut post Odofr. & Bal. probant Sal. & Alex. *d. l. 2. C. de edic. diu Adr. toll. Inn. in c. veniens el 2 de testib.* dixit, quod relinquitur arbitrio boni viri, vsque ad octo dies vel forte plures, vt pars testes requirat, sed non de vltra montes, quam Abb. ibi sequitur, & alii quoque quos refert ibidem Fel. *in 6. concl. n. 15. & in c. exceptionem n. 36. de except.* dicens *in c. veniens* communem hanc opinionem esse, & in practica seruandam, Atque si infra breuem dilationem arbitrio iudicis moderandam probatio fieri possit, probatio prōpta dicitur, & in continenti facienda, nec enim cum sacco paratus excipiens venire debet, *secundum Alb. & Sal. in d. l. 2. C. de edict. diu. Adr. toll. & est tex. idem probans in c. literas. de rest. t. spol. vbi Ant. de Butr. Abb. & Anan. hoc not. & tenet Rom. cons. 244. pro euidentia. in fine.* Ex quibus pro marito respondendum censeo.

SVMMARIA.

1 *Arbitrii vel arbitramenti via cognoscitur ex modo procedendi.*
2 *Compromissi instantiam coram arbitris triennio durat.*
3 *Quæ post triennium reuocatur.*
4 *Instantia non datur coram arbitratoribus, & ideo eorū authoritas perpetuo durat.*
5 *Compromissum necessarium post tempus renouatur voluntarium expirat.*
6 *Arbitrium vel arbitramentum ab initio voluntarium, posteaque necessarium.*
7 *Scientia compromissi non inducit consensum, nisi concurrant præsumptiones.*
8 *Arbitrator de congruo non debet ex actis laudare.*
9 *Arbitrator etiam diebus feriatis in honorem Dei procedit.*

QVÆSTIO CXXXI.

1 ARbitri atq; arbitratores arbitrii, vel arbitramēti viam ad libitum eligere possunt, & vtrā viam elegerint ex modo procedendi depræhēditur, *l. si societatem §. arbitrorum. ff. pro socio. c. quintaualliis. de iureiur. plene Blanc. tr. de compromis. quæst. 1. num. 29.*

2 Proinde † si iudicialiter procedendo arbitrii viam secuti sunt, compromissi instantia triennio durat ad instar iudiciorum, quorum triennii spatio via concluditur, *auth. si qui. C. de temp. appel. l. properandum. C. de iud. Boer. dec. 283. n. 4.* vbi ex mente Martini de fano deciditur à die litis contestatę ad triennium vsque compromissum protrahi, quando simpliciter sine die ac termino à partibus præfixo factum apparet.

3 Hæc † tamen eorum authoritas lapso triennio finem habet, immo renouata ex eisdem vel nouis actis instantia finiri litibus imponere necesse habent, *Felyn. in c. venerabilis num. 22. de iud. Roman. in l. si quis arbitratu num. 19. & sequent. de verbor. oblig.* Ioannes Baptista Perusinus *tract. de arbitr. lib. 13. cap. 2. in principio. Blanc. d. tract. de compromissis, quæst. 7. num. 36. Boer. vbi supra proxime num. 7.* perpetuo igitur, id est, vsque ad triginta annos protrahitur potestas ipsorum, vt Ioannes Baptista Perusinus proxime relatus declarat.

4 At † si arbitramenti viam eligentes iuris ordine prætermisso processerunt, cum coram arbitratoribus non sit iuditium, ideo nec instantia, proptereaque illorū potestas perpetuo manet, donec laudatum fuerit, licet Bartolus *in d. l. si quis arbitratu. quem plerique sequuntur,* tenuerit, arbitratorum potestatem anno terminari, verior tamen contra Bartolum opinio, quod perpetuo duret, postquam partes limites compromisso non præscripserunt, quibus est imputandum, cur id non fecerint, & si causam expedire differunt, adito iudice, poterunt partes obtinere, arbitratoribus terminum præfigi ad expediendum causam ipsam, *Imol. d. l. si quis arbitratu numer. 4. quem Alex. Iason & alii sequuntur, Aret. in §. pratium numer. 10. inst. de empt. & vendit. Boer. dicta decis. ducentesima octuagesima tertia, num. 8. Balb. tr. de præscript. vltima parte quarta partis principalis q. 34.* & est communiter opinio recepta, sicuti referunt Ias. & Balb. Ioannes Baptista Perusinus.

5 Sin autem † compromisso terminis sit præscriptus, si quidem à iure municipali, mandante inter coniunctos causas compromitti, certoque termino finiri, tunc transacto statutario tempore denuo partes compromittere tenentur, donec causa expediatur, vtpote quod necessarium sit compromissum.

At si voluntarium sit, vt quia nullo iure cogente ad id partes processerint, tunc lapso termino arbitratoribus à partibus assignato expirat potestas illorum, ita vt partes denuo compromittere non compellantur, *Alexand. in l. veluti numero septimo. post Bald. ibi ff. de edendo. Dec. in c. tua nobis numer. 5. in fine. de appellat. Blanc. d. tract. de compromissis quæst. 7. num. 41. Maranta in suo speculo. 2. parte principali 2. actu. num. 4.*

6 Sed quid † si electorum alter onus sibi iniun-

ctum

ctum subire renuat, dic quod etsi ab initio officium illorum sit voluntarium ex post facto, tamen est necessarium, ita equidem vt causas in se compromissas ad debitum finem perducere teneantur, nec post susceptum compromissum illud recusare possunt, *l.3.§.tametsi vbi Bart.ff.de arbitris, Bal Sal.& Paul.in l fin.C.de contrah.empt.& vend.late Alex. in l.1.ff.de leg.2.& plenius prosequitur Ioan. Baptista Perusinus d.tract.de arb.lib.5.cap.3. & communiter secundum Alex.& Perusinum tenetur.*

7 An autem † compromissi scientiam habentes illud acceptasse censeantur, dic quod non præsumuntur compromisso acquieuisse, quia scientia, & taciturnitas etiam præsentium, non inducit consensum in subeundo onere, sicuti est arbitrium, vel arbitramentum, nisi cum scientia, & taciturnitate, concurrat actus præsumptiuus acceptationis, vt si coram eisde causa cognosci passi sunt, vel si literas à partibus compromissum significantibus acceptassent, vel instrumentum per quod sibi de compromisso innotuit, recepissent, vel si cum taciturnitate concurrat sanguinis coniunctio, *Rom.in l.quæ dotis n.17.ff.sol.matr.vbi Alex. & Ias idem Alex.in add.ad Bart.d.l.3.§.tametsi ff.de arb. & plene Perusinus in loco prox.citato, Lanfr. tract. de arb.in princ.n.19.in fine.*

8 Et qui † alienas controuersias in se suscipiunt, tamquam arbitratores amicabilesque compositores non tenentur acta confici facere ad processumque (vt mos est quorundam) confestim confugere. Imo possunt atque de congruo debēt extraiudicialiter de meritis cāæ se informare, & veritatem diligenter perquirere, & ita laudū suum inscriptis vel etiam verbo tantū, prout ibi æquum esse visum fuerit proferre partesque à sumptibus, & laboribus quamprimum fieri poterit eximere, quemadmodum docet Inn.*in c.quint.aualli n.3.de iureiur. & sequuntur ibi Butr. n.4. Abb.nu. 6.* vbi dixit ideo arbitrator extraiudicialiter procedit, qa est compositor, & mediator inter partes, Imol. n. 11. ibidem ait, quod ideo hoc euenit, quia arbitramentum dicitur quædam transactio, quæ extraiudicialis actus dicitur, quibus concordant Bart. *in l.si societatem §.arbitrorum nu. 26 ff.pro socio, Ias.in l. cum te transegisse nu. 4. C.de transact.Abb.conf.64.n.4. vol.1.* fatentur tamen oīnes, quod non habet de necessitate extraiudicialiter procedere, sed id facere potest si malit, prout velle congruentius debet.

9 Adque adeo † verum est extraiudicialiter procedendum esse, quod etiam diebus feriatis in honorem Dei procedi potest, & laudū proferri, quoniam arbitramentum est quædam compositio, & ad partem reductio, *Imo.d.c.quintaualli n.37. & plenius Ant.de Butr.n.27.* limitat tamen ibi Abb. *num.22* quando speratur pax vel aliquis actus pius, alias secus, quod placet, quia arbitrator, & partes in huiusmodi tractatu distrahuntur à diuinis, quibus indiebus feriatis in honorem Dei inseruire tenentur, ex præcepto Dei, & ecclesiæ.

SVMMARIA.

1 *Sententia emptoris condemnatoria, requiritur, vt de euictione contra venditorem agat ad duplum.*
2 *Emptor pro re euicta agit ad pretium secundum tempus euictionis.*
3 *Venditor malæ fidei tenetur ad interesse etiam vltra duplum secus in eo qui est bonæ fidei.*
4 *Dupli stipulatio committitur in casibus hic expressis.*
5 *Dupli stipulatio in totum vel pro parte debetur prout res fuit euicta.*
6 *Pœna non exigitur vltra stipulatoris interesse.*
7 *Pœna pro parte exigitur in obligationibus facti indiuidui.*
8 *Pœna in obligationibus facti indiuidui committitur in totum.*
9 *Pœna committitur in totum propter periurium.*
10 *Pœna adiecta facto cessat suspitio vsurarum.*
11 *Pœna adiecta quantitati ratione periurii debetur in totum.*
12 *Promissio defensionis, est promissio facti indiuidui.*
13 *Pœna apponitur ad puniendum contemptum promissoris promissa non seruantis.*
14 *Pœna dupli promissa debetur etiam vltra stipulatoris interesse.*
15 *Pœna conuentionalis ad quadruplum ascendit.*
16 *Pœna, quod interesse non excedat, est de stylo consilii Neapolitani, non de iure.*
17 *Dupli stipulatio committitur ad pretium commune temporis contractus.*
18 *Immo ad pretium conuentum relationem habet.*
20 *Officio iudicis interesse probari potest.*
21 *Exceptio melioramentorum quæ liquida sunt impedit executionem sententiæ.*

QVÆSTIO CXXXII.

1 QVoniam sæpe accidit ab emptore rem emptam euinci hæc notanda censui ad instructionem emptoris contra venditorem iuditium mouere intendētem, & primo scias volo quod sententia condemnatoria emptoris à tertio conuenti præcedere debet, vt venditoris obligatio ad interesse emptoris vel ad pænam dupli committatur, *gloss.in leg.at qui natura §.si cum me absente, quam ibi Bald.sequitur Digest.de negot.gest.& post eum ibi Salicet.& Paul.de Castr.Alex. conf.quarto. numero primo, volum.tertio, & consilio 117.numer.tertio, volum. septimo, Corn.conf.50.numer.18.volum.secundo, & Alberic. quoque dicto §.si cum me absente,* dixit communiter doctores tenere sententiam requiri, alias inquit innumeræ fraudes possent excogitari. Nam facile foret summittere actorem, & in præiudicium venditoris rem euincenti restituere, quod absurdum, & iniquum esset, imo etiā executio sentētiæ cōdēnatoriæ interuenire debet, vt pæna dupli cōmittatur, *Alb.Bal.Sal.& Paul.in l.si seruum in princip. ff de*

ff.de action.empt.Cepoll.caut.177.Alexan.d.cons.4.vol.3. 2. Emptor si bonam fidem erga euincentem agnoscere velit, id vere facere potest, & non expectata sententia rem illi restituere. Neque enim cogitur veritati resistere, iniustamque causam defendere, licet seipsum oneret. Nam in causa euictionis contra venditorem mouenda, tenebitur emptor de bono iure euincentis docere, Barto.d.l. atqui natura.§.si cum me absente.quem ibi sequūtur Ang. & Paul.de Cast. Ias.in l.si domus.§.de euictione. num.14. ff.de leg.1.Imol.c.fin.circa fin.de empt.& vend.Afflict.decis.49.num.3. Alexan.in l.stipulatio ista habere licere.§.si quis forte num.12.ff.de verb.oblig.vbi communis. Alber.d.l. emptorem.ff.de act.empt. dicens, ita communiter teneri & seruari, & quamuis in d.§.si cum me absente.de negot.gestis. contrarium teneat, id procedat, quando emptor in fraudem venditoris non expectata sententia rem restitueret non vero domino, secus, quando bona fide rem absque sententia relaxauerit, seu per transactionem sibi retinere maluerit, soluta euincenti æstimatione. In quib. terminis loquitur d.l.emptorem. 3. Emptor iudicialiter condemnatus agit actione ex empto ad interesse, quod est pretium rei tacitæ, habito respectu ad tempus euictionis, quia tanti emptoris interest rem euictam non esse, sicut econtra rei pretio minori existente tempore euictionis, quam tempore, quo res empta fuit, diminutio cedit damno emptionis, & id duntaxat petendum est à venditore, quod res valet tempore euictionis. l. Titius. la 1.cum duab.sequen.ff.de act.empt.& ibi hoc notat Bart.n. 4.Sal.in 2.not.& Paul.de Cast.n.2. Idemq; notat Sal.per illum text. in l.si cum venditor.§.fina.ff de euict.Ang.in l. euicta.la 2.ff.eod. Quarto, nec tantum interesse in-

3 trinsecum, † quod est rei valor, sed intrinsecum quoque interesse à venditore, emptori debetur, dummodo interesse non excedat duplum pretii conuenti, si venditor bonæ fidei fuit. At si sciens rem alienam vendiderit, interesse quantumcunq; fuerit, vltra duplum à venditore debetur, dict.l.Titius.in fi & l.id quod Iulianum vers.in omnibus.ff.de action. empt.l.venditor.vbi Alberic.& Sal.ff.de euictio. Bart.in l. vnic. n. 19 C.de senten.quæ pro eo quod inter.profer.Salic. ibi num.19.& 20.Dec.qui idem ibi tenet in 3.not.& communiter receptum dicit Sebast.Sapia nu.51. & 71. Petrus quoque Rebuff.ibi nu.130.& num.143. communem testa-

4 tus est opinionem. Quinto, † Dupli stipulatio committitur in vno ex casibus infra scriptis, & primo, si res per sententiam restituta fuit, secundo, si emptor condemnatus litis æstimationem soluit, tertio, si emptor agit aduersus tertium possessorem, pro rei emptæ recuperatione, & possessor absolutus fuit, l.euicta re.la 1.ff.de euict. vbi Alberic. l.si seruus venditus.ff eod.Veronens.caut.177.Socin.cons 191.num.8.

5 vol.2. Et quemadmodum † in totum re euicta, in totum stipulatio dupli cōmittitur, ita etiam parte euicta pro parte agitur. Nam stipulationis verba si res euicta fuerit, interpretātur, quatenus euicta fuerit, l.1.de euict. secundum intellectum Ioannis glossatoris, quem ibi sequuntur Bart. Bal. Angel.

6 Salic.& Alberic. Sexto, videtur dicendum, † pœnam dupli in casum contrauentionis exigi posse, quatenus cum interesse concurrat, & non vsque, Roman.cons.510.Socin.cons.253.n.12.vol.2.Ripa in §.Cato.l.4.num.8.ff.de verb.oblig. præmissa etiam confirmat Afflict.decis.135.vbi refert Consilium Neapolitanum ad pœnas nunquam condemnare quemquam solere, nisi quatenus pœna cum interesse

7 conuenit. Et in obligationibus † dandi atque facti diuidui nunquam de æquitate canonica pœna committitur in totum, si in parte contrauentum fuit, quamuis de iure ciuili secus sit, c.suam. de pœn. Aret.Alex.& reliqui post Bart.in d.l.4.§.Cato.10.opposit. de verb.oblig.& sequuntur ibi Alciat. Lancell. Galliaula, Socin. iun. & alii. affirmantes ita communiter Ca-

8 nonistas tenere. Septimo, si pœna adiecta † sit facta in indiuiduo, tūc si à promissore cōtrauentum fuerit, non inspecto, quatenus stipulatoris intersit, pœna committitur in totum, etiamsi nihil eius intersit, l.cum pœna.ff.de arbit.& not.Bart.in l.2.§.fin. num 20.ff.de verb.oblig. quem post alios ibi sequuntur Alexan.Ias & Lancellott.Gall. Corn.cons.28.in fin.vol.2.& cons.69.num 39.eod.vol.Gramm.decis.58.nu. 6.& seq. & est communis opinio, sicut fere omnes præcitati testantur. Et sicut pœna in solidum de-

9 betur, etiamsi † nihil stipulatoris intersit, quando per contrauentionem stipulator offenditur, multo magis, quando iuramentum adiicitur, tunc enim ratione periurii offenditur diuina Maiestas, & in pœnam contemptus diuinæ Maiestatis integra pœna exigi posse debet, non inspecto, quatenus stipulationis intersit, Rom.in præall.cons.510. nu. 12.Anch.cons.148.n.1.vsque in fin.cons.Alex.cons 34.in.fi. vol.2. Et quando pœna adiicitur facto, non autem

10 certæ † quantitati, cessat suspitio, quod in fraudem vsurarum pœna promittatur. Alex. in l.stipulationum.§.si forte.ff.de verb.oblig.& cons.32.num.4 & cons.158.num 1.vol.1.Paris.d.cons.54.num.31.volu.1.Ripa

11 respons.7.n.7.tit.de diuersis rescriptis. Imo etsi † certæ quantitati pœna adiecta foret, & nō facto, nihilominus ratione iuramenti pœna promissa exigibilis fieret, c.debitores.de iureiurando.Alex.cons.158.nu.2. vol.2.Gram.decis.Pedem.58.n.6. Quod autem vendi-

12 tor † promittendo emptorem defendere, & litem in se recipere, & in ea vsque in finem permanere, omnibus eius expensis dicatur factum indiuiduum promisisse, id ipsum comprobatur ex Bartol. in d.§.Cato.in 2.quæst. quem cæteri ibi sequuntur, & Alex. quoque comprobat in §.si is qui duplum.in eadem l.4.ff.de verb.oblig. & communiter cum Bartol. scribentes transeunt, secundum Ias.ibi num.43. vbi aperte tenet, quod promissio defensionis est promissio facti indiuidui, nec promissor pro parte defendere potest, cū actus defensionis ex parte promissoris diuisionem non recipiat, & idem quoq; Ripa in eod. §. Cato. num. 77. tenet, & communem conclusionem esse asserit, vbi regulam ponit & fallentias.

13 Promissio pœnalis † dicitur & ad puniendum contemptum, & cōtumaciam promissoris, quando certa promittitur quantitas, etiam quod in promissione non fuerit dictum nomine pœnæ, vt tenuerunt Aret. Soc.& Ias.in d.l.4.§.Cato.in 1.not. de verb.oblig. & hoc communiter receptum esse re-

P ferunt

ferunt ibi Ruin. Galliaula, Hormanoctius, Dec.
14 Alcia.& Soc.iu. Rursus vbi † promissio fit expresso nomine pœnæ, veluti si dicatur sub pœna dupli, vt cõmuniter in instrumentis venditionũ dici solet, tunc in solidũ pœna exigi poterit, etiã vltra quã stipulatoris intersit, *Paris qui multa ad id adducit consi.34.n.40.vol.1. & consi.19.n.57.vol.2.Io.de Anan. cõs. 31.n.3. Gram.dec.58.* eo q eatenus interesse ex partiũ conuentione taxatũ videtur, quatenus in promissione pœnali deductum fuit, ita vt stipulatori non
15 incumbat onus interesse probandi. Imo nedum id quod emptoris interest, pœna conuentionalis excedit, sed etiam ad quadruplum ascendere potest, siue pœna exprimatur per nomina simplicia, vt si dicatur sub pœna scutorum mille, siue per nomina multiplicatiua, videtur sub pœna dupli, tripli, vel quadrupli, vt firmarunt Ias. post alios *in §. omnes.n.10.institut.de action. Alex.consi.157.nu.7.volu 6. Franc.Balb.tract.de praescriptio.in 2.part.3.part. princip. quaest.13.n 6.* & fusissime omnium locutus est Petr. Rebuff. *in repet l.vnic. C.de sent. quae pro eo quod interest.* vbi relatis duodecim opinionibus, tandem residet in sententia, de qua supra, quæ quidem communiter est recepta ex fide & relatione omniũ su-
16 pra citat. Non obstat, quod † refert Affl. *d.decis.135.* quod S.Conciliũ nõ solet condemnare ad pœnas, vltra quam sit interesse promissoris, id enim procedit de stylo sacri regii consil. secus est de iure, vt ibi idẽ attestatur Affl. vel etiã inquit Gram. *d.decis. 58.n.7.* quod seruat S.Concilium procedere, quãdo non esset exacta certa quantitas in casu licito promissa, alias frustratorium legis consilium fieret de stipulando certã quantitatẽ nomine pœnæ. Non obstat, q de æquitate canonica pro ea parte, qua contrauentũ fuit, pœna cõmittitur in promissione dandi, atq; facti diuidui. Hoc.n. vti verũ admittitur, at vbi de facto indiuiduo agitur, prout est defendere, litem suscipere, & in ea persistere, tunc contrarium cessat. Sed oritur dubium, an duplum promissum referri debeat ad pretium cõuentum, vel ad pretium commune, & si ad communem æstimationem duplum referẽdum est, an illa duplicari debeant secundũ tempus celebrati cõtractus,
17 vel euictionis sequutæ. Et videtur † dicendũ, quod actio ex stipulatu ad duplũ cõmittitur, habito respectu communis pretii ad tempus contractus, nõ autem ad tempus euictionis, vt est tex.& ibi gl. *in l. bonitatis ff.de euict.* per quem ita tenent ibi Bal. Angel.& Alber.& melius Sal. *in 1.opposit. & est text. & ibi not.in l.ex mille.§ caeterum.ff.eod.* Veritas est, quod habeatur ratio pretii conuenti, & ad illud duplum promissum refertur, & non ad pretium commune temporis contractus, vel euictionis, quoniam nisi expresse in instrumento venditionis dictum sit sub pœna dupli æstimationis rei vẽditæ, pœna dupli refertur ad pretium conuentum, & illud duplatur, *l. si fundo vendito. in principio. ff. de euiction.* & est ex mente Bartoli, *dicta leg. prima. in finalibus verbis* & Baldi, *in lectura noua, in fine. ff. eodem. & aperte firmat gloss. in leg. prima. in gloss. magna. circa finem. C.de sent. quae pro eo quod interest, & ita tenent ibi Sal.num 17.Dec.num.71.* & Sebastianus Sapia, qui licet dixerit, quod communis est opinio æstimationem communem duplari, fatetur tamen, contrariam esse veriorem, quam ipse probat *sub nume.64.* Imo magis communis est, quod rei pretium conuentum, non autem commune duplari debet, vt attestatur Alcia. *d.l.vnica.num 38.C.de sent. quae pro eo*
19 *quod interest.* Non obstat † textus *in dict. l. bonitatis,* nam ille procedit rei parte pro diuiso euicta, quãdo enim pars est certa, ratione loci & quotæ, tunc in ea bonitas & qualitas diuisim considerari potest, *Alberic.d.l.ex mille.num.3.ff.de euict.& Odofred. d. l.1.in princip.& l.bonitatis ff.eod.* dicens, quod si pars pro indiuiso euincitur, agitur pro quantitate partis euictæ, si vero pro diuiso agitur, pro bonitate euictæ partis. Calculum vero seu computationem, quando certa pars pro diuiso euicta sit, vide apud gloss. *d.l ex mille. in verb. pro bonitate. & ibi Alberic.num.3.Bartol.d.l.1.in fine.ff.eod.& Bald. ibid. in lectura noua.in fin.*
20 In iis vero casibus, † in quib. interesse seu commune pretiũ inspici debet, æstimatio à iudice fieri poterit, officio illius implorato, etiam si pars in probatione defecerit, *Bart.& Paul.per illum tex. in l. si quod ex Pamphila. ff. de leg.2. cum multis ibi additis ad Bart. Alex.in l.4.§.hoc autem iudicium.num.22. de dam. infect.& in l.pretia rerum.nu.6.ff ad l.Falcid. Rom.consi. 281. in re praesenti. nu.4.Corn.consi.221.nu.23.vol.2.Alex. consi.133.in fin.vol.1.Plot.in l.si quando.num.893. C. vnde vi.* vbi etiam ponit, quod tunc pars citari debet, æstimatoresq; à iudice electi prius iurare debẽt. Facta igitur deductione melioramentorum ab em-
12 ptore in ipsa re factorum, in quibus exceptione summoueri potest euincẽs, quando melioramẽta sunt liquida. Cæterum si liquida non sunt, executio non impeditur, sed eam petens certum quid deponit, cum fideiussione de supplendo, *d. l. idque Iulianum.ff.de act.empt.Alex.consi.67.in fi.vol.2. Benint. de Cesena dec.77.* De residuo emptor consequi poterit à venditore commune pretium vel conuentum, vel pœnam dupli secundum facti contingentiam.

SVMMARIA.

1 *Excipiens non confitetur intentionem aduersarii.*
2 *Instrumentum producens confitetur in eo contenta.*
3 *Neq; contrarium probat illud producens.*
4 *Confessio extraiudicialis absente parte non probat de iure ciuili.*
5 *Confessio coram arbitro dicitur esse extraiudicialis.*
6 *Confessio extraiudicialis de iure canonico confitenti praeiudicat.*
7 *Probationes in processu nullo facta valẽt, si actio competit.*
8 *In alia instantia rite agitata valent, non alias.*
9 *Instantia perempta pereunt acta litis ordinaria, non acta probatoria.*
10 *Instantia perempta renouatur per reproductionem actorum simpliciter non in genere factam.*
11 *Testes post publicatas attestationes in iudicio nullo possunt in alio iudicio nec agitato examinari.*
12 *Secundum quod ipsorum dictum suppleri debet ab eo, quod primo deposuerunt.*
13 *Probationes iudici arbitrariae sunt.*

Qvæ-

QVÆSTIO CXXXIII.

1 EXceptionem obiiciens non dicitur confiteri intentionem aduersarii, ne exceptio quæ opponitur ad excludendum actorem, contrarium operatur effectum, vel etiam ne per exceptionem, litis contestatio inducatur, *c. except. de reg. iur. in 6. & quod ibi Dyn. cum plurib. ibi adductis. & not. Can. in c. cum venerab. de except. Bart. in l. non vtiq; ff. eod.* & tãquam communiter verum probant, Aret. *in §. seruus, inst. de capit. diminut. scribentes in l. decem, ff. de verb. oblig. & max. Franc. Aret. n. 1. & Alex. n. 25. Dec. d. c. cum venerabil. n. 19.* & quod de exceptione dicitur idem in replicatione procedat secundum præcitatos, licet hoc plures recipiat limitationes, *vt per Fel. d. c. cum*
2 *venerab.* Aliud vero est in cõfessione ex prouisione instrumẽti resultante, nẽpe producẽs instrumentum cẽsetur omnia in eo contenta confiteri, & illi stare tenetur etiã in his quæ contra producentem faciunt, *Bart. in l. post leg. ff. de his quib. vt indig. Bal. in l. cum precum. per illum tex. C. de liberal. causa. Alex. in l. 1. §. aditiones. ff. de eden. & plenius Ias. ibi n. 11. & sequen. late Fel. d. c. cum venerab. n. 22. vbi & Dec. n. 22. multa ad id adducunt, Paris. 125. n. 20. vol. 1. & communis est conclusio*
3 *secundum Fel. & Paris.* Neque contrarium à producente probari potest. *Innoc. in c. cum olim in final. verbis de censibus. & exactio rationemq; adducit Ant. de But. in c. fi. n. 23. de confess.* quia confessio verbalis lapsu linguæ profertur, productio vero instrumenti fit cum maturitate, debet enim quis ante exquirere, & meditari instrumentum quam illud producat. Idcirco confessio huiusmodi reuocari non potest, imo confessio verbalis emanata absente parte de iure ciuili non probat, neque confitenti præiudicat, *l. fi. ff. de interrogat. actio. l. certum, §. si quis absente. ff. de confess. Felin in c. si cautio, n. 22. de fid. instru. Lanfran. in c. quoniam contra n. 31. de probat. Bertrand. cons. 221. n. 1 & cons. 277. n. 5. vol. 3. Bellamera decis. 691.* vbi regulam & fallentias ponit, & est communiter receptum, secundum Lanfran. & Bertrand. vbi su-
5 pra. Quemadmodum etiam confessio coram arbitro emissa non valet, nisi vti extraiuditialis, ideo in iuditio non probat, *Affl. decis. 178. n. 10. Alex. cons. 13 n. 5. cum duobus sequentibus, vol. 1.* licet contrarium teneat Felin. post Abb. & Imol. *in c. præsentata de testibus, & Lanfran. tract. de arbitr. parte 7. n. 76.* fatetur tamen Lanfran. propter auctoritatem tantorum virorum quos ibi enumerat, non esse à prima opi-
6 nione recedendum. Sed de æquitate canonica cõfessio extraiuditialis absente parte emissa plene probat, & confitenti præiudicat per glos. quæ ad hoc solet ab omnibus allegari, *in c. quoties in verbo & per te. prima quæst. 7. Felin. in c. si cautio, n. 27. de fid. inst. Alex. cons. 115. n 2. & seq. vol. 7. Dec. cons. 163. Bertr. cons. 319. n. 2. vol. 1. Paris. cons. 120. n. 7. vol. 1.* & est communis opinio secundum Felin. & Dec. vbi supra. Probationes vero per testes si receptæ sunt in pro-
7 cessu nullo ob libelli ineptitudinem valent, si actio ex probatis competere possit, *clem. constitutionem, vers. illius, de electio. vbi Anchar. in finalibus verbis, & Imol. n. 43. sequentes Specul. tit. de offic. iudicis §. deseruit. ver. quod si libellus ineptus per tex. in c. examinata de*
8 *iuditiis.* In alia vero instantia rite agitata probationes nulliter factæ reproduci possunt, eodemq; admittuntur, & plenam fidem faciunt, *Abb. in c. causam quæ n. 8. in fi de test. Fel. in c. cum causam n. 19. eo. tit.* Bertrand qui ita declarat, *c. 243. num. 9. vol 2. parte 1.*
9 *Maranta in suo speculo 5. parte princip. n. 55.* Quemadmodum etiam propter peremptionem instantiæ annullato processu pereunt acta litis ordinatoria, acta vero probatoria non pereunt, *Bart. in l. cum lite mortua, ff. iudicatum solui, Rum. c. 69. n. 5. vol. 1. Ma-*
10 *ranta in pract. d 5. part. princip. n. 55.* Cum etenim perempta est instantia, & annullata sunt acta litis ordinatoria, tunc instantia restaurari seu reuocari debet de consensu partiũ per repetitionem omnium actorum singulariter seu nominatim factam, non autem in genere reproducendo omnia acta, *Bart. in l. mutari ff. de procur. Bart. & Ang. in l. si ante, ff. iudicat. sol. Alex. & Ias. in l. properand. C. de iudit. Fel. & Maria. Soc. in c. venerab. de iudit Maranta de ord. iudit. d.*
12 *5. parte n. 45.* imo iidem testes quamuis non rite recepti, possunt post publicatas in primo iuditio nullo attestationes iterato in alio iuditio inter easdem personas, ad eundem effectum examinari, *Rota decis. 11. de probat. in nou. Guid pap. decis. 72. n. 1. Vant. de nullit. tit. quot. & intra quod tempus n. 4.* Dictumq;
13 eorum secundum quamuis diminutum, à primo suppleri debet propter obliuionem ipsorum testium, secundo loco examinatorum, quando inter primum & secundum examen non modicum effluxerit tẽpus, & de testibus dicitur, quod memoria quandoq; non habetur vltra annum, *glos. in c. si test. 4. q. 3. in glos. magna circa fi. per tex. in l. si arbit. ff. de prob.* vbi Alberic. ait, memoria hominũ labilis est maxime circa diẽ, & consulẽ, idcirco bono iudici
14 cõuenire videtur secundum dictũ primo iũgendo perfectã probationẽ admittere, maxime cum probationũ materia iudici sit arbitraria, *Paul. de Castr. in l. admonend. n. 59. ff. de iureiur. Dec. cons. 463. n. 23. & cons. 495. n. 8. Paris. cons. 107. n. 42. vol. 1.* sed in secundo examine non posset testis habere relationẽ ad primas depositiones inualidas, *vt tradit Soc. cons. 40. col. 1. n. 3. Aym. cons. 115. n. 8. vol. 1.* Quæ tibi seruiant in contingentia facti.

SVMMARIA.

1 *Soror, & frater vterini viriliter ab intestato succedũt.*
2 *Femina à successione exclusa intelligitur à successione dotantis.*
3 *Statuta feminas propter masculos excludentia dicũtur odiosa.*
4 *Soror vterina non excluditur à fratre vterino.*
5 *Ascendentiũ appellatio in parentibus vtriusque sexus verificatur.*
6 *Dictio in aliquo verificatur in pluribus.*
7 *Statutum excludens feminas à bonis maternis non fauore agnationis.*
8 *Sed masculinitatis id facit.*
9 *Statutum prouidens agnationi, non intelligitur de agnatis feminis.*
10 *Femina à successione exclusa, & descendens ab ea excluditur.*
11 *Et masculi ex femina descendentes.*
12 *Filii non dicuntur de familia matris.*
13 *Statutum masculinitati fauens, non [illegible]prehendit masculos ex feminis.*

P Linea

14 *Linea alicuius non incipit à stipite sed à filiis primi gradus.*
15 *Femina vno casu ad successionem vocata non idem in aliis.*
16 *Pro vterino fratre plures consuluerunt.*
17 *Satutum vt sustineatur plures adducuntur rationes.*

QVÆSTIO CXXXIV.

1 IN proposita facti specie videtur dicendū quod sorores & fratres vterini verosimiliter ab intestato de iure communi succedunt, *l. de emancipatis iuncta glos. C. de legit. hered. cum aliis de quib. per Nicol. de Vbald. tract. de succes. ab intest. part.* 1. *n* 18. Et quam-
2 uis lex municipalis feminas excludat à successione ascendentium, hanc interpretationem recipit, vt femina repellatur à successione dotantis, non alterius à quo nullam consequuta est dotem, *Bal. in l.* 1. *C. de suis, & legit. & late Bolog. cons.* 38 *per totum, & alii quos congerit Albert. Brun. de statut. fem. exclud. artic. 8. quæst. 16.* & alii quoque qui habentur in additione ad Alex. *cons* 29. *n.* 6. *vol.* 1. *Paris. cons.* 49. *fere per totum*
3 *vol.* 7. Et hoc ideo euenit, quia huiusmodi statuta odiosa sunt, & restringenda tanquam odium irrationabile fouentia, quamobrem ad successionem dotantis duntaxat restringuntur, *Dec. cons.* 13. *n.* 6. *vbi commun. vol.* 1. *Maria. Soc. Iun. d. cons.* 1. *n.* 46. *vol.* 1. vbi quatuor relatis opinionibus affirmat hanc magis communiter teneri, quidquid in contrarium dixerit Brun. *d. tract. art.* 4. *n.* 5.

4 Quodque soror vterina ab hæreditate materna propter fratrem vterinum non excludatur tenuerunt Soc. *in l. cum vir. ff. de cond. & demonst. Alex in l. ex fact. n.* 45. *ff. de vulg. & pupil. Soc. cons.* 84. *à n.* 2. *vsq. ad num.* 7. *vol.* 1. *& cons.* 241. *n.* 9. *vol.* 2. & à quampluri-mis doctoribus consultum fuisse refert, & ita iudicari vidisse, & ab eo quoque laudatum in facto fuisse, idemque tenet Maria. Soc. Iun. *cons.* 23. *n.* 32. *vol.* 1 & nonnulli alii quos adducit Albert. Brun. *d. tract. de statut. fem. excludentibus artic.* 12. *quæst.* 10. *in prin.* Contrarium verius esse existimo ex dispositione legis municipalis, qua cautum est, quod mulier dotata non succedat ascēdentibus, nam ascendentium appellatio in parentibus paternis atque maternis verificatur, *l.* 4. *§. parentes, ff. de in ius voc. & ita per illum tex. in iis terminis tenet ibi Ias. n.* 9. *Paul. de Castro cons.* 91. *n.* 3. *vol.* 2. *Laur. de Palatiis tract. de succes.* 2. *parte, n.* 32. *Campeg. tract. de dote parte* 1. *quæst.* 64. Et quamuis aliud nonnulli tenuerint, quos refert Iason *d. §. parentes*, attamen ab eorum impugnatione opinionem hanc Iason ipse ibi defendit, accedit quod cum dispositio sit generalis, in vtrisque parentibus, verificatur secundum eundem Paulum *cons.* 83. *n.* 3. *vol.* 2. *Ias. cons* 111. *col.* 7. *vers.* 6. *& vlt. vol.* 4. subdens quod auctoritas Castrensis, qui fuit celebris doctor multum operari debet, idemque suadent alia eiusdem statuti verba, ibi, *dotata ab aliquo ex ascendentibus*. Sufficit ergo ab vno ascendentium filiam esse dotatam, *Corn. cons.* 123. *n.* 2. *& cons.* 323. *n.* 7. *vol.* 3. *Brun. vbi supra art.* 8. *quæst.* 16. *n.* 5. confirmatur ex glos. *in* ... *n.* 1. *§. ad hoc.* quam ibi Card. sequitur *de prabend.* ... e dicit, quod si papa mandat prouideri de ali... ...eficio, illud relatiuum, aliquo non verificetur in vno, sed supponit diuersitatē, & est relatiuū partitiuum. Et cōfirmāt alia eiusdem statuti verba, ibi, non succedant alicui ex ascendentibus, si ergo neminem ascendentium excludit, omnes includit, videlicet paternos atque maternos, *l. Papinianus exuli. ff. de minor. & ita arguit Ias. d. cons.* 115. *col.* 7. *vers.* 2. *ad est. vol.* 4. Secundo finalis ra-
7 tio statuti de successione in bonis maternæ lineæ disponentis non fuit agnationi fouere, sed masculinitatem considerans sexum virilem fœmineo præposuit, masculos solos ad exclusionem feminarum admittens, *Paul. de Cast. d. cons.* 91. *vol.* 2. eisdem quoque rationibus motus, licet tacito autore, idem tenuit Laurentius de palatiis, *d. tract. de suc.* 2. *parte n.* 35. *cum seq. Brun. d. tract. art.* 3. *n.* 7. *Ias. d. cons.*
8 115. *col.* 5. *vers.* 3 *prin. vol.* 4. *Paris. cons.* 49 *n.* 55. *vol.* 3. Tertio quamuis statutum prouideret agnationi intelligendum esse de agnatis masculis non de feminis, quæ in alienas familias transeundo parentum suorum agnationem conseruare nequeunt, sed magis in eis memoria paternæ familiæ extinguitur, *Bald. cons.* 281. *n.* 4. *inter cons. Angel. Parisius consil.* 53. *n.* 32. *vol.* 3. *plenius Aym. consilio* 180. *n.* 1. & ita communi-
9 ter tenetur teste Bal. & Aym. vbi supra. Quarto si soror vterina excluditur, multo magis descendentes ab ea, *l. si viua mat. C. de bon. mater.* cum omne ius potentius sit in sua causa, quam in causato, vt dixit Iacob. Butr. *in l. digna vox. C. de legib.* dum quærit, quare Imper. legis subiectum se esse profitetur, respondet quod causa est potentior suo causato, quia lex potentior est imperio, quod à lege causetur, & ita in penult. quæst. tenuit Paul. *in l. marit. C. de procurat. & in l. gall. §. nunc de l. vbi Alex. & moderni repetentes, ff. de liber. & posthu. Alex. consilo* 13. *n.* 7. *vol.* 6. *ex*
10 *mente Specul. tit. de locat. §. nunc aliqua, n.* 173. Quodque etiam masculus ex femina excludatur, sicuti & femina ipsa à qua originem habuit, tamquam ab infecta radice firmat Paulus de Castr. *d. consilio* 91. *in principio, volum.* 2. *Ruin. consilo* 18. *numero* 4. *& seq. vbi late vol.* 3. & vberiore stylo prosequuntur Laur. de palatiis *d. tract. numero* 26. *& seq. Brun. d. tract. articulo* 6. 3. *membro. quæst.* 1. *per totam. Georgius Natt. tract. de statut. numero* 21. vbi & obiecta tollunt & ratio-
11 nem referunt. Aut ergo statutum agnationi fauere intendit, & nepos ex filia, qui auiæ cognatus est, comprehendi non valet, quoniam filii non matris sed patris familiam sequuntur, *l. familiæ appellatio, ff. de verb. signifi. §. fi. instit. de patr. potest.* Aut statutum
12 masculinitati fauet, & restringendum est ad masculos ex masculis, non ad masculos ex fæminis descendentes, ne filius sit melioris conditionis q̄ mater, quæ à successione propter masculos repellitur, *d. l. si viua matre, C. de bon. mat. Bart. in l. liberorū. n.* 16. *ff. de verb. signific. plene Alex. in l. illam n.* 7. *C. de col. Ruin. consilio* 53. *numero* 3. *& melius d. consilio* 18. *numero* 10. *vol. tertio.*

Quinto dum statutum masculos vocat sub nomine masculorum lineam masculinam amplectitur, Linea vero masculina non incipit à stipite sed à filiis primi gradus.

De linea vero feminina siue lineæ femininæ initium fuit soror vterina, & cæteri eius descendentes.

dentes, quamuis masculi, prout declarat Paulus de Castr. *in cons. praallegat. 91. circa finem. volumin. 2. Alex. cons. 53. nu. 5. vol* 6. *Curt. senior cons.* 40. *num.* 12. *cum aliis de quibus in addition. ad Alexan. d. cons. 53. & per Paris. cons. 74. vol* 3. Sexto, etsi in alio statuti capite fœmina
14 masculo præfertur, videlicet filia in bonis patris patruum excludit, non tamen ex eo ad hunc casum argui potest, ita enim consuluit Franc. de Albergottis, quem refert & sequitur Corn. *cons. 21. n. 10. vol. 1. quibus concordat Bal. in cons. praalleg. 281. nu. 5. inter cons. Ang.* vbi inquit, quod etsi fœmina aliquo casu notetur, non debet inde consequentia sumi ad alium casum, nisi necessario & inseparabiliter sequatur ex eo, & tenet Ruin. *cons. 22. numer. 9. & cons. 25. num. 4. volum. 3. & plenius Maria. Socinus iunior consil. 23. numer. 37. & sequent. volum. 1.* Septimo, pro
15 hac parte † consuluit Paul. de Castr. *dict. consi. 91. per totum. vol. 2. Bened. de Accolitis*, cuius consilio se subscripsit Maria. Socin. senior, vt habetur inter consilia Bartoli, *Socin. consil. 1. per totum. volumine primo.* vbi inter cætera hãc rationem adducit, quod fœminæ congruæ dotatæ tanta substantia non egent sicut masculi, cum illæ à maritis suis gubernentur, & bonorum mariti fructibus aluntur, & in similibus terminis Fulgos. *cons. 84. à num. 4. vsque in finem consilii*, vbi pulchre admodum in hoc articulo loquitur *Bald. cons. 30. circa finem. volum. 1. & melius cons. 61. in fine. volumine quarto. Socinus cons. 252. numer. 17. volum. 2. Tiraquell. de retract. consanguin. §. 14. gloss. 2. n. 6. Brun. d. tract. art. 12. quast. 18 num. 6. & plenius art. 8. quast. 15. per tot.*

16 Octauo & vltimo sic lege † municipali cautum est, fœminas ad successionem ascendentium non admitti, idcirco quia statuti decisionem habemus, non est, quod rationẽ inuestigemus, *Ias. cons. 188. prope fin. vol. 2.* satis enim est ita statutum esse, dixit Innoc. *in c. irrefragabili. in fi. de offic. ordin* Nam in his, quæ non sunt de iustitia positiua, sufficit pro ratione voluntas, *gl. in l. 1. §. initium. in verb. ratus. vbi communit. ff. de postul.* In statutis enim præsumitur inesse ratio & iustitia, & sufficit aliquod motiuum statuentium voluntatem mouisse, vt Bald. dicere solet, quem vna cum præmissis refert Tiraq. *tract. de retract. consangu. in præfatione, num. 75. & 76.* Quare concluditur ad fauorem filiorum defunctæ matris exclusis nepotibus, ex sorore vterina, non obstantibus supra in contrarium oppositis, ad quę solutio patet ex prædictis.

SVMMARIA.

1 *Confessio in tormentis non pracedentibus inditiis est ipso iure nulla.*
2 *Idem si metu tormentorum emanauerit.*
3 *Contumax dicitur, qui rite citatus est, & non comparet.*
4 *Delegatus citans tenorem commissionis transmittere debet.*
5 *Inquisitio absq; diffamatione non formatur.*
6 *Falsitas est veritatis immutatio.*
7 *Falsitas in vno capitulo quando totum euertit instrumentum.*
8 *A verisimili remotum falsitatis imaginem habet.*

QVÆSTIO CXXXV.

1 REus si tortus sit & cõfessus, legitimis nõ præcedentibus † inditiis, confessio est ipso iure nulla, tametsi ratificata sit, *Mars. in l. 1. in prin. n. 14. ff. de quast. & in l. quastionis habenda. nu. 10. ff. eod.* vbi refert, se ex hoc maximum consecutum honorem, & quosdam à morte euasisse, confirmat Carrer. *in pract. in princip. num. 172. Gram. voto 6. num. 9.* & communiter tenetur, vt Marsil. ait *in d. l. 1.* Sed etsi me-
2 tu tormentorum † futurorum confessio emanauerit, confessio nulla redditur, legitimis nõ concurrentibus inditiis, *Mars. in dict. l. 1. in prin. n 25. ff. de quast. & Gram. vbi supra. & plenius Carrer. in loc. pracit.*
3 *n. 173.* Neq; obest † obiecta contumacia, quoniam is contumax dicitur, qui rite citatus non comparuit, *not. in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic. Afflict. decis 367. in fin. Gramm. cons 37. numer. 2. & sequ Vant. de nullitate. tit. de null. ex defectu citationis. numero 22.* Citationeque reddita nulla, omnia inde secuta nulla redduntur, *Mars. cons. 20. num. 4. & cons. 64. numer. 53.*
4 *vol. 1.* Et inter alios citationis defectus ille † adducitur, quod à delegato citatus comparere non arctatur, si in citatione commissionis tenor non inseritur, cum pro delegata iurisdictione non præsumatur. *Alex. Ias. & reliqui in l. ex quacunque causa. ff. si quis in ius voc. non ier. & plenius habetur in add. ad Feli. in c. cum in iure peritus. vbi com. de off. del. Paris. cons. 120. n. 5. vol. 4* nisi tamen citatus sit in loco, vel parũ ab eo distat secundum præallegatos. Sed neq; ad in-
5 quisitionem potuit † diffamatione nõ præcedente, quoniã fama præcedere debet, ad solemnizandum & substantiandum iudicium, ideo eius omissio processum vitiat, quia ordo causæ ad se ipsam peruertitur, iudiciũ enim constat ex iudice, actore & reo, proinde si diffamatio omittitur, demit iura personæ, quæ in locum accusatoris succedit, ita tenuit Bero. *in c qualiter & quando. n. 22. 23. & 35. de accus.* & licet cogitandum dicat, ad idem tamen facit Fulg. *cons. 106. nu. 4. Dec. cons. 189. nu. 9. & in simili*
6 *Maran. de ord. iud. in 6. par. princ. n. 23.* neq; etiam † opposita falsitas reum hunc conuincit, nam etsi falsitas sit veritatis immutatio, *l. quid sit falsa. ff. de fals. Capol. cons. 21. n 23. Paris. cons 151. n. 21. vol. 4.* nõ tamen in hoc casu quod releuet obiectio, video, quia & si exstaret falsitas in vno capitulo, ea non redarguit totum instrumentum de falso. *Boer. dec. 253. n. 6.* vbi id affirmat, nisi tamen falsitas sit in parte substan-
7 tiali instrumentũ † defectu & vitio notarii, *Feli. c. fraternitas de here. Cor. cõs. 61. n. 23. vol 3. Rui. cons. 63. n. 18. vol. 1.* & est communis opinio, sicuti referunt omnes præcitati. Non insuper aduersatur doctrina
8 Bal. *in l. 1. C. de seru. fugit.* vbi inquit, quod est † à verisimili remotũ, falsitatis imaginẽ habet, sequuntur Alex. *cons. 27 n. 4. vol. 2. Bertran d. cons. 1. n. 9. vol. 2.* non enim in facti contingentia conuenit, igitur non obstat.

SVMMARIA.

1 *Iudex contra reum procedens quando peccare dicatur.*
2 *Reus de crimine occulto denunciatus quomodo se habere debeat.*

hæc verba: *In omnibus autem aliis suis bonis, &c.* eo quod bona dicũtur deducta ære alieno, *l. subsigna-tum.§.bona.ff.de verb.signif. Alex. in d.l. si cum dotem. §. si pater.n.6.ff.solut.matr Ias.in dict. authentic.præterea. num.26.C. vnde vir & vxor.Corn.cons.127.num.5. vol.3. vbi communis.*

Non obstat, quod vxor sui viri hæreditatem a-
6 diens † confundit actiones sibi contra illum competentes, *l Vranius.ff.de fideiussor.l.debitor.C.de pactis.* Quoniam hæres institutus, & fideicommisso oneratus, eueniente casu fideicommissi, in restitutionẽ deducit id, quod sibi à testatore debetur, & residuum fideicommissario restituit, quia fit confusio quoad actionem, nõ quoad retentionem, quin hæres in restitutione retineat sibi à testatore debitum, *Roman.cons.276.numer.2.Paulus de Castr. consilio 144. numero 5.* Et bona quoque mobilia hæ-
7 reditaria † in restitutionem fideicommissi veniunt, atque si vxor hæres instituta male versata sit in eisdem bonis, illisque abusa sit, fideicommissario rationem reddere tenetur, *l. mulier.§.sed enim. ff.ad Trebell. vbi Imol. & Alex.l.cum tale. §.filius. iuncta gloss.ff.de cond.& demonstr. Alberic. Bart. & reliqui*, & inter alios Paul.de Castr. ibidem dicit, se in facto consuluisse, in quo substitutus instabat inuentarium fieri de bonis mobilibus, & eorum sibi copiam tradi, ne dissiparentur, & si dissipata forent, peterentur, hæres negabat se teneri inuentarium cõficere, cum ad illius commodum hoc fuerit inductum, ideo in eius odium retorqueri nõ debet, contrarium dicit Paul. se consuluisse, quia si tenetur rationem reddere, ergo inuentarium conficere, ne bona surripiat, vel occultet hæres, & puto cons. quod dicit in materia editum fuisse, esse *cons. 366.in fi. vol.1.* vbi hæres à testatore releuatus erat à confectione inuentarii. Hoc non obstante substitutus instabat suis expensis bona describi, ne perderentur, vel dissiparentur, consuluit substitutum audiendum, quia hoc sibi prodest, & nulli nocet, igitur si bona mobilia, vel se mouentia sine culpa hæredis perierint, & consumpta sint, fideicommissarii damno cedunt, sin autem extant, in restitutionem veniunt, & si abusu consumpta sint, ad emendationem damni fideicommissario tenetur hæres per supra adducta, & confirmat Socin. *cons.249.num.25.vol.2.Dec.cons.81.n.4. Paris.cons. 25.n.22.& seq.vol.2.*

SVMMARIA.

1 *Tabellionis signum est de substantialibus instrumenti.*
2 *Notarius in corpore instrumenti, nõ in margine mentionem facere debet de interlineatura, vel additione.*
3 *Ad primum rogitum non recurritur, quando illud vitiatum est.*
4 *Interlineatura, quæ ex facie instrumenti apparet esse manu notarii sustinetur.*
5 *Comparatio literarum plene probat, cum de scriptura publica est quæstio.*
6 *Consuetudo scripturam inualidam validam reddit.*
7 *Consuetudo notariorum probatur inspectione plurium instrumentorum.*
8 *Absurdum vt vitemus, à regulis iuris communis recedimus.*
9 *Scandalum vt vitetur conceditur, quod alias non concederetur.*
10 *Scriptura publicæ fides comprobatur ex præcedentibus & sequentibus.*
11 *Protocollum absque signo notarii quomodo comprobatur.*
12 *Notarii subscriptio generalis sufficit, neque specialis mentio requiritur de additione vel interlineatura instrumenti.*
13 *Rasura cum repositione in loco abraso non vitiat instrumentum, quando constat de manu notarii.*
14 *Protocollo magis creditur, quam instrumẽto publico.*

QVÆSTIO CXXXVIII.

Videtur huius protocolli diminuta fides, quia
1 deest † tabellionis signum, quod est de substantialibus instrumenti, *§. & instrumenta. auth. de fid.instr. Fel.in c.1.eod.tit. vbi communis. & eand.opin.vti commu. sequitur Boer.decis.36.n.8.& dec.37.n.10. Paris. cons.27.n.6.vol 2.* Secundo protocollum suspectum
2 redditur, quia † interlinearia verba in eo inserta inspiciuntur, quæ non probant, nisi notarius in fine protocolli de interlineatione attestetur, ita vt non sufficiat in margine de additione interlineatura vel cancellatione mentionem fieri, sed in corpore eiusdem notarius hoc attestari debet ante subscriptionem, & signi appositionem, *l.1. vbi Bart. & Imol.ff.de his quæ in testam delent.l.si vnus. vbi Bal. & Paul.C de testam.Abb. Imol.Felin & alii in c.ex literis.de fid.instr. & pulchre Ripa respons.1.sub titu.de fid instrum. Bertran.cons.2.nu.48.& seq.vol.2.*
3 Tertio, ad primum † rogitum confugiendum non est ex diffidentia publici instrumẽti, quando protocollum suspectum est, atq; vitiatum, *Alexan. cons.175.n.2.vol.7.Soc cons.277.vol.2.Bertran d.cons 2 n. 57.vol.2.* & ex iis videtur respondendum, quod instrumento in libro extensorum notarii defuncti descripto, sit adhibenda fides, protocollo sic vitiato existente. Contrariam sequor sententiam, pri-
4 mo, quia ex facie eiusdem manifeste † deprehẽditur, verba interlinearia, quæ rem dubitabilẽ reddunt, manu eiudẽ notarii conscripta esse, quare omnis suspitio cessare debet, cũ gratia correctionis id notarius fecerit, prout fecisse sibi licuit corã partib & testibus, antequã ad alios actus extraneos diuerterint, quemadmodũ etiam iura in dubio factum esse præsumunt, quod in continenti potiùs, quã ex interuallo id actum à notario fuerit, *Fel.d.c.ex literis.5 limit.de fid.instr. Alex.in l.fi.C.de edic. D.Adr.tol.& cons.70.n.4.vol.1.Soc.d.cons.94.col.2.vol.1.* Nõ enim potest ex interuallo notarius aliquid de concernentibus rei substantiam addere vel detrahere absq; licentia & auctoritate iudicis, *l. imperator. vbi Bar.ff.de stat.hom.l.si librarius.ff.de reg.iur.* Se-
5 cundo, protocolli fidem † comprobat comparatio literarũ eiusdemmet interlineaturæ, cum aliis notarii defuncti instrumẽtis, quæ cõparatio literarũ plenam fidem facit, quando de publica scriptura dubitari contingat, vel saltem iudicis arbitrio committitur. *Salic.in l.comparationes numer.23.C.de fid.*

fid.instr. vbi Alberic. n.3. dicit quod in iuditiis communiter obseruari vidit, quod comparationi stetur. Idemque tenet Bal. in l. bonæ fidei, n. 6. C. de reb. cred. & latius Alex. consilio 184. vol. 7. & in d. l. fin. C. de edic. diu. Adr. tollen. n. 18. Paris. d. consilio 27. n 49. volum. 2. Et quatenus dicitur comparationem literarum non plenam fidem facere, procedit in scriptura priuata, Bart. & alii in auth. at si contractus, C. de fid. instr. Gram. decis. 34. n. 16.

6 Tertio adeo potens est styli seu consuetudinis auctoritas, vt scripturam alias inualidam, validam reddere possit, c. cum dilectus, vbi Abb. Imo. Fel. & alii de fid. instr. Sal. d. l. comparationes, & late Boer. decis. 37. n. 10. vers. vnde consuetudo, Paris. d. cons. 27. numero 39. vol. 2. hic vero nedum generalis sed etiam spiritualis huius notarii stylus constat, nempe, si protocolli fides firma monet. Et de stilo vel consuetudine seruanda maxime præscripta vim habente derogandi solemnibus, & substantialibus, alias de iure requisitis præter supra relatos, tenet Alex. consilio 65. n 10. volumine 1. Dec. cons. 11. fere per totum Aym. cons. 201. n. 19. Affl. decis. 79. & fusius his omnib. Petrus Rauennas tract. de consuetud. n. 207. cum mult. sequentibus. singularisque notarii defuncti consuetudo probatur ex inspectione aliorum ipsius protocollorum, Boer. in supra citata dec. 37. n. 10. Alex. cons. 14. n. 34. vol. 6.

7 Et vtique notoria consuetudo redditur ex inspectione plurimorum instrumentorum eiusdem vel reliquorum notariorum, Bald. in l. 1. n. 5. in fine C. ad Velleia. Soc. cons. 44. n. 7. volumine 1. Dec. cons. 11. n. 9. Curt. Iun. cons. 106. n. 5. Aym. cons. 134. n. 9. Paris. consilio 13. num. 33. vol. 1. & magis communiter scribentes tenent secundum eundem Parisium,

8 Quarto si authentica non forent originalia notariorum tam viuorum quam mortuorum, cum additionibus, interlineaturis, & correctionibus, & ex eis suspecta redderentur, maximum oriretur scandalum, quod tota hæc ciuitas litibus subuerteretur, propter enumerata protocolla cum additionibus, interlineaturis, ac correctionibus existētia, vnde saltem ad euitandum absurdum valida censeri debent, & pro hoc facit quod in sui ratione decidit consilium Neap. decis. 190. & per Grammat. quæstione prima per totam. & in casu simili Alberic. in l. contractus n 3. C. de fid. instr. dum quærit, an credatur instrumento, cuius imbreuiatura non apparet vel prædita est, & tenet quod sic, subiungens, quod alias totus mundus esset in inuolucro, sentiens quod ratione vitandi absurdi à regulis iuris communis recedere possumus, facit etiam quod propter publicam vtilitatem id sæpenumero toleratur, quod alias de iure non admitteretur, & idcirco instrumenta illius qui se pro notario diu gessit, cum notarius non esset ratione publicæ vtilitatis conseruandæ probant l. Barbarius cum ibi not. per Bartolum & alios, ff. de offic. prætor. Fel. post alios in c. ad probandum de re iud. quodque ratione vitandi scandali concedatur id, quod alias omnino prohibitum foret, firmat Alex. cons. primo, numero 5. vol. 2.
9 & fusissime Felinus vbi plura specialia enumerat, in c. nihil cum scandalo de præsumpt. & in indiuiduo de consuetudine etiam irrationabili tolleranda si scandalum immineat, tenet ex mente Io. Andreæ & Io. Monachi in capit. 2. de preben. in 6. Rocchus de Curte dicto tract. de consuetudine, numero ducentesimo quadragesimo.

10 Quinto & vltimo eiusdem originalis scripturæ fides & auctoritas comprobatur ex his quæ scribentes tradunt in l. finali, C. de edic. diui Adr. tollen. & in capit. ex his de fid. instrum. vt quando ex præcedentibus, vel sequentibus iustificari potest additio, vel interlineatura, tunc illa haud dubie plene probat, absque aliqua attestatione de ea per notarium in-
11 strumento facta. Non obstat quod de defectu signi notarii obiiciebatur, quoniā cum protocollum inter cætera eiusdem notarii instrumenta, omnibus solemnibus munita, atque ordinatam seriem, & situationem habentia extare reperiatur, fides protocolli roboratur, & fomentum recipit ex aliis solemnibus instrumentis, inter quæ colligatum vel in filtra, vt aiunt, collocatum reperitur, Alex. & Ias. post Bar. Bal. & Ang. in l. si quis ex argentariis, §. si initium, ff. de eden. Bal. consilio 158. libro primo, Castrens. consilio 307. numero 2. vol. 1. & consilio 195. col. 2. in fine, vol. 2. Bertrand. consilio 511. n. 5. vol. 1.

12 Non obstat quod de spirituali mentione notarii in corpore instrumenti facienda dicebatur, de eo quod cassum, rasum, vel interlineatum est, quia respondetur verius esse quod eundem sortitur effectum generalis, perinde ac specialis subnotatio notarii, cum ad omnia in instrumento contenta referatur generalis subscriptio contra Bar. in l. diuus, §. idem senatus in fine. ff. ad leg. Corneliam de fals. qui dixit vtile esse, & forte necessarium, quod spiritualis subscriptio fiat, nam pro constanti non ponit Bart. necessario requiri specialem mentionem fieri, sed sub dubio forte, prout respondent
13 sæpe periti. Et quatenus id pro constanti poneret, in contrarium facit, quod tenuit Bal. in rub. n. 29. C. de fid. instr. Anch. consilio 242. n. 2. seq. Alex. consilio 14. n. 15. vol. 6. & cons. 147. n. 6. vol. 2. qui secundum magis communem dicit subscriptionem generalem sufficere, idemque firmat Dec. qui communiorem refert, in c. quoniam contra n. 48. de probat. idemq; testatur cons. 447. in finalibus verbis. Sin autem aliam sententiam sequi velimus, quod specialis & indiuidua mentio de interlinearibus verbis fieri in corpore debeat, vt absit suspitio illa, procedat quando diuersa manu, additio in margine, vel interlineatio descripta foret, vel de hoc dubitaretur, vel si temporis diuersitas appareret ex diuersitate literarū, alioquin si in dubium non reuocatur additionem vel interlineationem manu eiusdem notarii esse, cuius est principalis rogitus, tunc præsumuntur additionalia, vel interlinearia verba de voluntate partium scripta, de quo eius notarium rogatum, vna cum externis in protocollo contentis extitisse absque eoque spiritalis mentio de his in subnotatione notarii facta foret, vt præmissa probantur ex Bald. in l. labeo, §. 1. vers. extra quæro, ff. de pactis, & in rubric. numero 29. C. de fid. instr. Paulus de Castro consilio 131. numero 2. volumine secundo, Alexander consilio 57. n. 5. volumine 2. & consilio 14 numero 14. & seq. & n. 25. & 28. vol. 6. Soc. cons. 94. num. 5. vol primo, & plenius Corn. cons.

conf.118.col.1.in fin.vol.4 Aym.conf.88.colum.1. & 2. & præcipue sub n.4.& ait Alb.d.conf.14.nu.25.vol.6. paria esse tabellionem in fine aliquid attestari, vel id ex inspectioue apparere.

14 Confirmatur natura in loco etiam substantiali,& repositione † in loco abraso existente,non est diminuta fides instrumēti, quoties repositionem manu eiusdem notarii factam esse non dubitatur, *gl.in c.venerabilis.de relig.domib.Bart.Alex.& Ias.d.l.fin. C.de edict.D.Adrian.tollend.Imol.d.cap.ex literis.n.5. de fid.instr.Alex.d.conf.14.nu.14.vol.6. cum aliis supra proxime citatis.* ex quibus concludendum sequitur, protocollum hoc publica fide & auctoritate munitum esse,proindeq; notarium in libro extensorum errasse, omittendo ea, quæ in protocollo descripta reperiūtur,propterea q; protocollo standū esse, p ea quæ scribit *Bart.in l.Sempronius. ff.de leg.2. sequitur Boer. decision. 252. numer. 8.* quod si producuntur protocollum, & instrumentum publicum ab inuicem discrepātia,starem potius,inquit,protocollo, quia ista est originalis scriptura, & Felin. quoque *in cap.pastoralis.num. 8. de iudic.* dixit,quod magis statur principali, quam exemplis, & potius fonti,quam riuulis inde originem habentibus.

SVMMARIA.

1 *Æstimatio rei dotalis, vel vt ea faciat emptionem, vel vt appareat melioratio & deterioratio.*
2 *Æstimatio in dubio facit emptionem.*
3 *Nisi coniecturata mens contrahentium aliud suadeat.*
4 *Vel nisi æstimatio sit iniusta.*
5 *Etiam vltra dimidiam iusti pretii.*
6 *Æstimationis multiplex effectus rei dotalis remissiue ponitur.*
7 *Dos in bonis stabilibus inæstimatis consistens soluto matrimonio redit ipso iure ad mulierem absq; traditione.*
8 *Fructus bonorum dotalium soluto matrim. diuiduntur pro rata temporis ipsius matrimonii.*
9 *Mariti hæredes in institutione fundi dotalis quomodo semen fructuum deducere non possint.*
10 *Alimenta vxori ab heredib. viri præstita retinent hæredes de fructibus dotalibus.*
11 *Hæredes viri dotem innumerato solutam, matrimonio soluto restituunt, & ab onere alimentorum vxoris liberantur, vel eam retinēt alimentis infra annum vxori subdministratis.*
12 *Bona mobilia inæstimata restituuntur, prout extant tempore soluti matrimonii.*
13 *Vestes festiua & ornamenta aurea non dicuntur à marito vxori donata.*
14 *Xenia à consanguineis mariti vxori tradita, marito acquiruntur, secus in traditis à consanguineis mulieris.*

QVÆSTIO CXXXIX.

1 BOnorum dotalium æstimatio fieri † solet aliquādo,vt ea faciat emptionem, & dominium irreuocabiliter iu maritum transferat,& augmentum vel diminutio æstimationis sint omnino mariti,ita quidem vt nihil aliud in casu soluti matrimonii ab inuito marito exigi possit, quā æstimatio ipsa tempore consignationis dotis facta. Aliquando vero æstimatio fit, vt sciatur valor bonorum marito consignatorum,vt appareat melioratio eorum, industria mariti, vel deterioratio eius culpa contingens, ex qua dominium in maritum non transit, nec vllū subit ille periculū, sed omne commodū & incommodū,augmentū & diminutio sunt ipsius vxoris, *vt est text. prædictam distinctionem probans in l.plerunque. ff.de iure dot. & latius habetur apud scribentes in l.si æstimatis.& l.æstimata res.ff.solut.matri.& in l.si inter virum.C.de iure dot. & per Bar. in l.si vt certo. §.nunc videndum. ff. commod. & not. Doctores in l.si pascenda. Cod.de pactis. Afflict. decision. 270. per totam. & pulchre Papiens. in forma libelli ad dotem. gloß.auth castrum.nu.2.Paris conf.81.num. 41. volum.2. & conf.64.num.17.vol.4.* & communiter secundum eum ita tenetur.

2 Et quatenus dicitur,ꝙ æstimatio in † cōtractibus,quorum natura est dominiū transferri (sicuti est dotis contractus) in dubio facit emptionem, *d.l.si æstimatis.ff.solut.matr. l.ex conuentione. C.de pact. gloss.in dict.l.inter virum.C.de iure dot.*quam communiter consulentes sequuntur, *vt Socinus consilio 56. numer.6.volumine 1.& conf.69.numer.15. volum.4. Alexand.conf.71.num.2.volum.5.Dec.conf.682.nu.11. Corn. conf.15.per tot.vol.2.* Limitatur nō procedere, quo-
3 tiescunq; expressa † vel coniecturata mens cōtrahentiū concurrit in contractū, tunc.n.recedimus à præsumptione supra relata,ꝙ æstimatur, in dubio faciat emptionē, & contraria præsumptione coniecturatæ mentis tollitur, atq; emptionē non facit, *Aret.conf.84.diligenter ponderatis nu.1.Dec.d.l. ex conuentione.C.de pact.Paris.conf.82.n.16.vol.3.* Atq; etiam limitatur non ꝑcedere, quando æstimatio est
4 iniusta,& † minor quā sit valor & bonitas bonorū consignatorū.Tunc.n.æstimatio emptionē ex verisimili mente contrahentiū non facit,cum bono & æquo non conueniat maritū cū iactura vxoris locupletari, *Ias.Dec.& Curt.post reliquos in d.l.ex conuentione.C.de pact Aret.d.conf.84.nu.3. & Paris.d.conf.*
5 *81.n.11.vol.3.* Et si deceptio sit sine dolo † mariti,& intra dimidiam iusti pretii, & vterq; sit ætate maior, nihilominus in integrum restitutionis beneficio mulier gaudet, vt maritus vel iustum pretium suppleat, vel res reddatur, data marito electione. Ita decidit consilium Neapolitanum, *vt per Afflictum decision. 280. Domina Clarella, sequendo Azonem in summa. Codic. de iure dotium. numero 21. ità*
6 *tenentem.* Atque de multiplici effectu † æstimationis bonorum dotalium vide Soc.*conf.56.per tot. vol.1.*& omnino Hyppol.Riminal.*inst.quib. alienare licet,vel non.in prin.sub n.35.cum multis sequentibus.* vbi regulam ponit cum ampliationibus & limitatio-
7 nibus.Ad bona immobilia,†quæ inæstimata consignata fuerunt, vel æstimata ea æstimatione, quæ non facit emptionem,statim dissoluto matrimonio mulier habet vtilem rei vendicationem ex dominio, quod ipso iure absque traditione transfertur, & redit ad mulierem. *not.in leg.2.ff.solut.matrimon.& in l.in rebus.vbi Bart.Bald.Sal. Ang. & alii. C.de iure dotium. late Bald.nouell.tractat.de dote.parte 1.il 6.*

Fru-

Fructusque rerum dotalium inæstimatarum mariti hæredes pro rata temporis vltimi anni, quo
8 matrimonium † solutum est sibi retinere debent, & residuum mulieri restituere, *l. vnic. §. exactio. & ibi Bald. Sal. Ang. & reliqui. C. de rei vxor. act.* Cuius temporis distributio, & computatio initium habet, à die qua maritus onera matrimonii sustinere incepit, *l. de diuisione, & quod ibi gl. 1. & post eam Bart. Paul. & Ias. ff. solut. matrimon.* quæ gloss. communiter approbatur secundum Socin *in l. diuortio. nu. 2. ff. solut. matrim. & sequitur Ias. in l. vnica. §. cum quæ ex stipulat. n. 36. C. de rei vxor. act.* Neque mariti hæredes dedu-
6 ctionem † aliquam seminis, aut portionis culturæ & curæ facere possunt, secundum terminos *l. fructus,* & quod ibi gloss. *in verb. lecta. & post eam Alber. Paul. Soc. & Alex ff. solut. matr. Ias. in l. diuortio. nu. 5. Imol. ibi nu. 1. ff. eod. & in §. interdum. dict. l. diuortio.* Sin
10 autem vidua in domo † hæredum mariti remansit, in recessu illius possunt hæredes vsque ad concurrentem quantitatem alimentorum ab vxore perceptorum, fructuum retentionem, vti & residuum mulieri restitui debet, *Bald. in d. l. diuortio. col. 2. vers. sed quarto, quod si vidua. ff. solut. matri. Imol. ibi n. 6. & sentit ibi etiam Aret. num. 4. vt videtur de mente Ioan. Campegii. tract. de dote. quæst. 16. in prin. 2. part.* Cæte-
11 rum si dos † in pecunia numerata consistat, mariti hæredes infra annum luctus tenentur vxori alimenta præbere, si dotem sibi retinere malint, sed si mariti hæredes mallent solut. matrimon. dotem restituere, seque ab onere alimentorum liberare, id iure facere possunt, *Gloss. 2. in l. diuortio. in princ. ff. solut. matr.* quam ibi sequuntur Paul. Alexander, Socin. Ias. & Gulielmus Pontanus, & habetur *in §. fuerat. insti. de actio. Campeg. tract. de dote. 2. part. quæst. 17. Alex. cons. 27. in prin. volu. 4.* & est communis opinio, vt Paul. Alexan. & Gulielmus Pontanus præcitati referunt, reliqua ad materiam alimenti viduæ pertinentia vide infra recollecta 11. per totam.

12 Bona vero † mobilia inæstimata in dotem assignata restituenda sunt in eo, quo hodie reperiuntur statu, & attritio & deterioratio cedit damno mulieris, *l. plerunque. in princip. ibi, quoties igitur. ff. de iure dot. Bart. l. si constante. in princ. n. 101 & in §. quoties. ff. solut. matrimo. l. 1. §. 1. ff. de dot. præleg. l. pen. §. 1. num. 6. solut. matr.*

13 Quo vero ad annulos † aureos, margaritas, gemmasque, & alia ornamenta aurea, & sericeas vestes atque preciosas à marito sibi traditas, restituendæ veniunt mariti hæredibus, quoniam traditæ sibi fuerunt ad vsum eius festiuum, vt ad mariti decorem ornatior incederet. Quapropter vxori donata censeri non debent, *Bart. & alii in l. pen. §. seruus vxoris. ff. sol. mat. Alex. cons. 42. n. 4. vol. 5. cum multis concordantib. ibi in additione signatis. Bertran. cons. 264. n. 3. vol. 3. & cons. 37. n. 4. volu. 6.* vbi magis communis, & communiter Doctores sequuntur opinionem Bart. *in d. §. seruus ait, ibi additio, & Io. Campeg. tractat. de dote. 2. part. q. 55.*

14 Quin etiam † vxori tempore nuptiarum à consanguineis mariti, quæ xenia nuncupantur, mulieri donata non dicuntur, sed magis contemplatione mariti tradita, ita vt mariti fiant, & eo mortuo ad mariti hæredes transeunt, sed à consanguineis mulieris ei tradita ipsius propria fiunt, neque marito acquiruntur, *Bart. in l. sed si plures. §. in arrogato. ff. de vulg. & pupill.* & plene comprobant ibi Alex. *nu. 3.* & Ias. qui dicit, tutius esse tenere opinionem Bartoli, & quod durum foret in practica ab ea discedere, & idem quod supra firmarunt post alios ab eis citatos, *Ias. in l. vt liberis. num. 17. C. de collat. Dec. n. 23.* & est communis opinio, vt ibi Ias. & plenius comprobatur *recollect. 14. numer. 6.* ad quam te remitto.

SVMMARIA.

1 *Iustum pretium difficile est inuenire.*
2 *Naturale est homines dissentire*
3 *Pretia rerum æstimantur, secundum quod in vsus veniunt humanos.*
4 *Pretii tres sunt gradus, rigidi, pii & medii.*
5 *Prudentia humana non potest punctum iusti pretii attingere.*
6 *Iurisconsulti ponunt iustum pretium intra extrema dimidiæ iusti pretii.*
7 *Rationabiles coniecturæ ponuntur.*
8 *Modus vendendi facit circumstantiam considerabilem.*
9 *Copia vel raritas rerum venalium minuit & auget pretium.*
10 *Res tanti valet, quanti vendi potest, declaratur vt hic habetur.*
11 *Liber æstimi probat valorem rei.*
12 *Subhastatio similiter probat iustum pretium.*
13 *Valor probatur per testes deponentes rem tanti valere, quanti valuit ante & post.*
14 *Valor probatur per æstimatores à iudice vel à partibus electos.*

QVÆSTIO CXL.

CVm de æstimatione bonorum dotalium, aliarumque rerum agitur, necessarium esse duxi, extimatores, atque testes de valore deponentes admonere, quas regulas seruare habeant, vt iustam rerum extimationem pertingere valeant, suamque conscientiam non lædant; difficile
1 quippe est † verum rerum valorem agnoscere, vt inquiunt Gabriel Biel *in 4. dist. 15. q. 10. & Card. in c. cum causa. de testib.* vbi & Felinus difficillimum hoc appellat. Nam rerum valor consistit in iuditio humano, in quo facile decipiuntur homines, quoniam naturale est homines dissentire, *Litem si vnus.*
2 *§. fina. ff. de arbitr.* idcirco regulæ, quas recta † ratio dictat, ponendæ sunt: verum in primis præmitto id, quod tradit Scotus *in 4. dicta distinct. 15. q. 2. art. 2. sequuntur Gab. Biel q. 10. regu. 1. Sotus de iustit. & iur. lib. 6. q. 2. art. 3.* quod pretia rerum æstimantur non se-
3 cundum earum naturam, † sed secundum quod in vsus veniunt humanos, hinc est, quod res animatæ, tametsi nobiliores sint inesse naturę, quam quę inanimatæ sunt, nihilominus melior est panis, quam mus, & propterea iustum rei pretium sumendum est ex rationalib. circumstantiis, de quibus infra, atque vt verus rerum valor apprehendatur,

datur, distinguit idem Scotus dicens, aut rerum valor legitimus est, aut naturalis, legitimus est, qui lege principis taxatur, quē citra restitutionis obligationem transgredi non licet, nisi modica sit transgressio. Naturalis est, qui in existimatione prudentum consistit, cuius tres sunt gradus, primus est, qui appellatur pretium rigidum, quod excedit in aliquo medium, alius est, qui nominatur pretium pium, quod in aliquo deficit à medio. Alius est, qui dicitur pretium moderatum, seu medium, & hoc sic varie decernitur, quia prudentia humana non potest medium iusti pretii punctim attingere. Quamobrem inquiunt S. Thom. 2. 2. *quaestion. 77. articul. primo. ad* 1. & Scotus praelegatus, & alii probant, quod iustum pretium non consistit in indiuisibili, hoc est, in puncto, sed habet latitudinem, secundum quam intra extrema, quicquid fit iuste fit, & non attingendo medium indiuisibile.

Similemq; distinctionem Iurisconsulti introduxerunt, dum contractuum soliditatem ponunt, intra extrema dimidiae iusti pretii, ita vt concedant, quod res, quae valet decem vendi possit pro 11. & vltrà vsque ad 15. & contractus firmitatem habet, econtra si res quae valet decem, emitur pro quinque, non potest venditor contractum impugnare, vt si pretium excedit 15. vel deficit subtus 5. tunc laesio est vltra dimidium iusti pretii, & sic excedit extrema à iure ciuili posita, propterea contractus reprobatur *ex l. 2. C. de rescin. vendit.* vbi glossa & Doctores, vt supra ponunt exemplum, & S. Antoninus *part. 2. titul. 1. cap. 15. vers. tertio considerandum, atque Scotus supra relatus quaest. 3. artic. 1. ad idemque facit textus in l. in lege Falcidia. la 4. ff. ad legem Falcidiam*, ibi, *nec quicquam formali pretio aestimandum est*, ad cuius intelligentiam praemitto, quod formale à forma deriuatur, quae sane forma dicitur perfectio rei, Sanctus Bonauentura *in 4. distinctione 1. dubio secundo. & Baldus in l. penultima. numer. duodecimo. C. de conditionibus insertis*, inquit, forma est status perfectus rei, sensus ergo verborum Vlpiani est, quod formale pretium non est ad perfectionem punctualem, seu indiuisibilē referendum, & ad id quod iurisconsultus ibi praemittit secundum veritatē aestimationē esse faciendā, dic ꝙ pretiū verū dicitur pretiū iustum, quemadmodū probatur *ex l si res. iuncta gl. ib. ff. de in rem verso. & l. si fideiussor. §. fin. ff. de lega* 1. vbi verum pretium exponitur, hoc est, iustum pretium, igitur formale à iurisconsulto prohibetur: quia summa perfectio, & indiuisibilis difficile inuenitur, & pretium verum seu iustum admittitur, quia latitudinem intra extrema, hoc est, intra dimidium iusti habet.

Ad rationabiles ergo circumstantias deueniendo, quibus rerū valorem agnoscere possumus medio indiuisibili, nō attento ob difficultatem illud assequendi. Dic, quod primo loco attenditur intrinseca rei bonitas ex reditu ipsius, *l. si quis. Cod de rescind. vend.* vbi iurisconsultus ait, rei qualitas, & reddituum quantitas inspicitur, propterea Bar. *in l. pretia rerum. ff. ad l. falcid.* instruit probare volentem valorem rei, quod faciat positiones, quod ex fundo tot fructus communiter percipiuntur, & fundus tanti redditus tanti valoris est, aduocatusque alterius partis faciat positiones de qualitatib. latentibus, vt ꝙ res sterilis est, vel emphyteutica, vel de aliis huiusmodi, per quas minus res emeretur, ad idem facit Ab. *in c. cum causa. de test. & ibi Fel.*

Secundo, loci, temporisq; opportunitas in consideratione habeatur, vt vtrunq; probatur *in dict. l. pretia rerum § fi. ff. ad l. falci.* vbi dicitur, varietatem, loca, temporaq; afferant, nec enim totidē Romae, vti in Hispania oleum aestimabitur, nec tanti continuis sterilitatibus, quanti secundis fructibus.

Tertio, modus vendēdi aliā efficit circūstantiā considerabilē, nā cum venditor requirit, vel rogat emptorē, tunc vltrone merces vilescūt in pretio, ita ꝙ minus iusto pretio licite illas cōparat emptor secundum praeallegatos, & maxime Gabr. & Sotū.

Quarto, cōsideratur vtilitas, vel damnū alterius ex contrahentib. vt si venditor per magnā instantiam inducitur ad vendendū, cui nō expedit vendere, emptori vero multū expedit rem illā emere, tunc iuste pretiū cōmune venditor transcendere potest: quemadmodum post S. Tho. & Sot. praecitatos tenet Gab. vbi sup. & Nauar. *in manuali c. 23. n. 78.* vel si emptor ignorans fundū alteri obligatum emit illū, minus propterea valere aestimabitur, vt est optimus tex. *in l. mortis causa capimus. §. fi. ff. de donat. caus. mort.* hinc Bar. *in l. 1. §. si haeres. ff. ad Treb.* monet emptorē, vt probet venditorē debitis implicatum, ob idq; non reperisset emptorē tantae quantitatis, & sequitur ibi Alex. post alios, & plenius *in d. l. pretia rerum. & Fel. in d. c. cum causa. de test.*

Quinta est circumstantia, copia, vel raritas rerum, quoniam omne rarū carum, *c. legimus. vers. sed dices. 3. dist.* idcirco plus iusto venundari potest, atq; copia rerum venaliū minuit pretium, quia copia parit inopiam, vt superius citati affirmant.

Sexto, cum multi sint vendentes, & pauci emere volentes, vel valentes, vt sterilitatis tēpore euenit, quo nulli sunt emptores ob pecuniae indigentiam, tunc sane communis minuitur valor, vt habetur *in d. l. pretia rer. §. fi.* & experientia docet.

Septimo, pretiū attēditur, ꝙ currit in foro publico inter homines rerū vendendarū qualitatem agnoscentes, non particulari affectione attenta, sed vniuersali, vt est text. *in dict. l. pretia rerum.* vbi Bartol. Alexand. & reliqui. Neque in contrarium facit, quod dicitur, res tanti valet, quanti vendi potest, *leg. prima. §. si haeres. ff. ad Trebell.* vnusquisque in re sua est moderator & arbiter, *leg. in re mandata. C. mand.* hoc enim restringitur esse verum, nisi legem caritatis, aut legē naturae, vel legē positiuam venditor transgrediatur, idcirco quando iuste, & rationabiliter dominus rei suę pretiū imponit, tūc licite vendit, vt declarat S Ant. *part. 2. tit. 1. c. 16. sequitur Gabr. in loco sup. citato. not. 4. in fin.* & tunc iuste & rationabiliter vendit, cum secundum pretium commune id facit, secundum Dd. *in d. l. pretia rer.*

Octauo, praediorum vicinorū alienationes inspiciuntur, vt voluit gl. *in l. 2. C. de rescind. vend. & sequuntur Alex. & alii ab eo relati in l. falcid. hoc esse. ff. eo.* ꝙ verū esse admittitur, quādo plura venditionum instru-

instrumenta exhibentur, quæ de proximo ante contractum de cuius pretio quæritur facta fuerit, & tunc probant probatione concludente, vel ad minus probatione coniecturali arbitrio iudicis, vt ibi habetur.

Nono ad librum æstimi recursus potest haberi, probat enim rei valorem, secundum aliquos, vel secundum alios facit inditium, seu præsumptionem, quod declaratur esse verum, quando contractus, de cuius æstimatione agitur initus est, postquam liber æstimi compilatus est, quoniam si multo tempore ante factus sit, non probaret ob temporum varietatem, *Bald. in repetitione d. l. 2. C. de rescind. vendit. refert Alex. & alios adducit in d. l. pretia rerum, n. 7. ff. ad legem falcidiam.*

Decimo iustum pretium sumi potest ex subhastatione, quæ de re debitoris fit mandato iudicis, vel de voluntate domini, qui rem alienare necesse habet ad subueniendum suis indigentibus, quando inquam plures factæ sunt nec magis pretium sit inuentum, quam quod oblatum est, nisi tamen venditor læsus esse reperiatur vltra dimidium iusti pretii, quia tunc in subhastatione fraudem interuenisse præsumitur, *auth. hoc ius porrectum, C. de sacrosan. eccl.* vbi notat, & plene prosequitur Alex. *d. l. pretia rerum, n 8. & 9.*

Vndecimo verus rei valor probari potest totus deponentes rem tanti valere, quia tanti valuit per plures dies ante & post, vbi de valore rei mobilis agitur, at si de immobili agatur, testes, vt concludãt deponere debent, quod per plures annos ante, & post huiusmodi res communiter tanti valuerunt, sic docet *Bart. in d. l. pretia rerum*, & probant Alex. & alii, Abbas *in c. cum causam de test. & ibi Felinus numero primo.*

Duodecimo & vltimo rerum valor probatur per æstimatores à iudice, vel à partibus electos, qui medio eorum iuramento debent re mature pensata suum iudici vel partibus ipsis aperire iuditium, *Bart. Bald. & post eos alii in d. l. 2. C. de rescind. vendit. & in d. l. pretia rerum.* Notandumque est rectum æstimatorum iuditium versari debere in omnibus circumstantiis præmissis, & vnamquamque illarum animo voluere, atque perpendere, vt sentit Gabriel prærallegatus, *reg. 3. Abb. in d. c. cum causam de test. & sequitur ibi Fel. n. 1. circa prin.* atq; etiam ad omnia, de quibus supra accurate, & plene scribit Medina, *Thom. 2. tit de rebus restit. quæst. 31. per totum*, quod satis rationabile est, quoniam quæ singula prodesse nequeunt cumulata maiori cum perfectione prodesse possunt, *l. si plures, §. fin. iuncta glossa ibi de pactis*, proinde non omittant æstimatores exactã in circumstantiis examinandis diligentiam adhibere, ne proximo suo damnum imprudenter afferant seipsosque onere restitutionis ob negligentiam suam aggrauent.

SVMMARIA.

1 *Sterilitas ob quam remissio pensionis fieri debeat arb. iudicis relinquitur.*

2 *Vel quando vulgi opinio ita suadet.*

3 *Vel quando conductor non percepisset dimidium eius quod solutum est percipere.*

4 *Vel quando reperitur læsus vltra dimidiam pensionis permissa.*

5 *Si sterilitas erit primo conductionis anno, tunc remissio fit, neque suspenditur in futurum.*

QVÆSTIO CXLI.

Locator ob sterilitatem in fructibus rei locatæ contingentem debet cõductori remissionem pensionis sibi promissæ facere, si sterilitas conductori intolerabile damnum afferat, quando vero sterilitas esse debeat, propter quam quoad mercedis remissionem locator conductori facere teneatur, dissentiunt Doctores, vna habet opinio arbi-
1 trio iudicis relinquendum esse, quando sterilitas dicatur, per adducta à Bellono Casalense, *cons. 21 in fine post Barba. in c. propter sterilitatem.*

2 Alia succedit sententia quod attendatur opinio vulgi, secundum quam iudicari debet, quando sterilitas extare dicatur, *Alex. cons. 28. n. 12. vol. 1. & cons. 3. n. 6. eo. vol. & cons. 107 n. 18. vol. 7. sequutus Salic. in l. licet C. loc. dicentem ita communiter teneri & seq. Cyn. cons. 178. n. 26. vol 2.*

3 Tertia accidit opinio, quod tunc remissio fieri debeat, quando conductor non percepisset dimidiam partem eius quod solitum est percipi, quam approbant præcitati cum multis aliis relatis in additione ad Alex. *d. cons. 3. vol. 1.* quam etiam probat Petrus de Vbaldis, *tract. de duobus fratrib. parte principali 11. n. 117. Capicius Decis. 88.* & communem veramque opinionem dicit Hieronym. Gigas, *tract. de pension. eccl. quæst. 62. n. 16. & sequentibus*, vbi alias opiniones reprobat.

4 Quarta subintrat opinio, quod tunc sterilitas dicatur vel intollerabile damnum, quando conductor deductis expensis ex fructibus perceptis, reperitur læsus vltra dimidium pensionis promissi *Ant. cons. 52. n. 1. in fi. Maria. Soc. Iun. cons. 68. n. 9. vol. 2. Ruin. cons. 81. n. 1. vol. 1.* & est communior secundum Aret. prærallegatum, & magis quoque communem dicit Paris. *cons. 39 n. 23. vol. 1.* & hæ duæ posteriores sententiæ concordare videntur, atque in idem tendere, merito sequendæ vti communiores, & si quando discordarent, tunc iudicis seu boni viri arbitrium præponderare existimo, vt pote quod à lege intollerabile damnum declaratum non reperitur, *arg. l. de pretio, ff. de publican. & l. vnica, §. fin autem. C. de caduc. tollend.* Quid enim si conductor supra dimidiam eius quod solitum est percipi, fructus recollegit, quorum valor ad dimidiam pensionis non ascenderet remissionem admittere, secundum vltimam opinionem quamuis penultima eam non admittat, & quid si minus dimidia fructuum recolligitur, quorum valor dimidiam pensionis excedit remissionem non concederem secundum vltimam sententiam. Quare iudex calculum fructuum, & extimationem eorum perpendens vnam vel alteram sequetur sententiam, quando inuicem discordant, sin autem conueniunt, vt quia infra dimidiam diminutio fit, tamen in quan-

in quantitate fructuum, quam in pretio eorum, proculdubio facienda est conductori remissio, atque si quantitas fructuum, & valor eorum dimidiam excedit, conductori deneganda est remissio, nisi excessus esset in modico, quia de modicis non est habenda ratio, atque parum, & nihil non differunt, *leg. scio Digest. de restitut. in integr.* & plenius comprobatur supra *recollecta 55. numero 8.* sed quid si primo conductionis anno, sterilitas erit, numquid eo anno remissio mercedis fieri debeat, an expectari debet finis locationis, & euentus sequentium annorum, si forte superueniat vbertas, itaque facta compensatione sterilitatis cum vbertate sequenti, non erit remissioni locus, dic quod remissio fieri debet anno illo, quo sterilitas superuenit, neque differtur in annos venturos. Nam si sequentibus annis vberes fructus erunt, adeo quod facta computatione cum vbertate sequenti, non est remissioni iam factæ locus, non obstante remissione antea facta, integram pensionem locator exigere potest, etiam eius anni quo remissio facta fuit. Præmissa probantur *ex l. si vno in princ. ff. locati & l. licet C. eo. iunctis ibi notatis, & confirmat in d. l. si vno Odofred. & tenet Antonius de Butrio in c. propter sterilitatem. colum. penult. vers. quæro an debeat, de locat. & expresse quoque volunt Bald. & Sal. in d. l. licet, Rom. consil. 432.* Hinc sequitur, quod si ad triennium facta est locatio, si quidem vltimo anno sterilitas superuenerit computatio fieri debet cũ annis præcedentibus, & sic constabit, an sit remissio facienda, an non.

At si primo anno sterilitas erit, eius anni remissio fit, si secundo conductionis anno sterilitas erit, pro eo anno fit remissio, nisi vbertas primi anni remissionem tunc petitam excludat, atque si postmodum tertio anno superuenit vbertas, remissio facta anno primo vel secundo retractatur, & integram exiget pensionem locator primi vel secundi quoque anni, vt præmissa comprobantur ex iis, quæ supra per discursum adducta fuere. Et si quispiam in hoc articulo plura scire cupiat, videat Bart. Bald. Alber. Sal. & Paul. *in l. si vno §. item cum quidam. ff. loc. & in l. si quis domum, & in l. conducto §. ius maior. ff. eod. Roman consil. 432. Bertrand. consil. quinquagesimo quinto, volum. 2. Bertach. tract. de Gabellis par. 2. quæst. 25. Paris in additione ad Bart. in l. licet C. locat. Aldobrand. in addit. ad summam Orlandini de locat. omnino Bossium tit. de remissione mercedis conductoris.* Vbi plenissime ad ipsum in contingentia facti recurrito.

Nota tamen ad remissionem pensionis excludendam id, quod habetur *in cap. maiores 16. q. 7.* vbi dicitur maiores nostri ideo copiis abundabant, quia decimas Deo dabant, *& in cap. 10. ead. causa. q. 1.* habetur si decimam dederis abũdantiam fructuũ recipies, per quæ iura Bened. Canophilus *methodo fori & poli reg 28.* inquit, qui decimas Deo non tribuit, remissionem ob sterilitatem non meretur, quia sua culpa sterilitas euenit, quod saltem per participationem aliorum, honorem sic Deo subtrahentium, verum esse opinor, & allegat Dd. *in c. propter sterilitatem de locato.*

SVMMARIA.

1 *Emptor rei furtiuæ consulte emit cum protestationi quod nomine domini emit.*
2 *Contrarium quinque rationibus hic firmatur.*
3 *Prima opinio limitatur procedere in duobus casibus.*
4 *Prima opinio approbatur rationibus de quibus hic.*
5 *Contrariis responsio datur.*
6 *Plures enumerantur qui primam tenent sententiam.*
7 *Quæ procedit in emptore probata vitæ alias secus.*

QVÆSTIO CXLII.

1 EMptor rei furtiuæ consulte emit cum protestatione quod nomine domini emit, vt illam ipsi conseruet & quod ei rem restituere paratus est pretio sibi restituto, vt voluit Host. *de pœnitentiis, & remiss. §. quid de prædam ementib. vers. quid si quis emit & §. quid de furibus vers. nisi forte,* cuius auctoritate freti ita tenuerunt Cepol. *cautel. 10. incipiente si quis emit rem furtiuam, Ias. in l. si pretium in finalibus verbis C. de proc. Aufr. in add. ad Capel. Tolos. decis. 151. Affl. in §. raptorib. n. 18. de pace iuramen. firman. in vsibus feudorum.* vbi hoc verum esse declarat, quando modico pretio res furtiua empta fuerit, quoniam vtiliter negotiũ domini gessisse dicitur emptor, & dicit ita in magna Curia vicariæ obtentum fuisse.

2 Contrariam † opinionem quod hæc protestatio non releuet emptorem, quin res furtiua penes emptorem existens vendicari possit à domino, etiam pretio emptori non refuso, plerique tenent infra allegandi, pluribus moti rationibus, quarum prima est, quod homines ad delinquendum, & furta committendum inuitantur, emptores rerum subtractarum de facili inueniendo, eosque ad emendum habilitando, remedio protestationis huiusmodi, *arg. l. cõuenire ff. de pact. dot. l. in fundo ff. de rei vẽd. cum simib'.* Secunda ratio est, quod id quod nostrũ est sine facto nostro à nobis non debet auferri, neque libera rei suæ vendicatio ex protestatione emptoris potest impediri, *l. id quod nostrum ff. de reg. iur. cum concordantibus.* Tertia adducitur ratio, quod ex præmissa protestatione arguitur emptoris dolus, cum ex hoc coniectura capi possit, quod rem furtiuã habet, vel eam furtiuam esse suspicatur, *gl. in l. si quis sub conditione ff de cond. inst.* Quartam adduco rationem, quod protestatio voluntatis declaratoria nihil operatur in iis quæ non pendent à voluntate protestantis, sed à voluntate alterius, vel à dispositione iuris, *Bart. Ias. & alii in l. non solum §. morte ff. de nou. oper. nunt. & habetur in c. cum M. Ferrariensis. de const.* Quintam adduco, quod quando per protestationem me exonero, & alius cadit in captionem, tunc protestatio alteri non nocet, nisi sibi sit notificata, & si est incertus, protestatio publice ꝑponi debet, *Bar. & alii in d. §. morte. canonistæ d. c. cum M. Ferrariensis.*

Neque hæc opinio auctoritate caret, eam enim firmat Marius Salamonius Albertiscus, *in rep. l. omnes populi num. 9. ff. de iust. & iure Altiat. tract. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 29.* qui dixit quod alia opinio

nio non habet legem, nec bonam rationem, *Egidius Bossius Mediolanens. tract. de furt. n. 50.*

3 Placet tamen † prima opinio, quod emptor cum protestatione secure emat, quæ si non legem habet, tamen rationem, & plurium ac grauiorum virorum auctoritatem, & primo ea fauet bono publico, eo quod mercatoribus securitatem præstat in mercibus, & aliis quæ cadunt in commercium, alias nimis commertia ipsa restringerentur, & periculosum esset mercatoribus, & bonæ fidei emptoribus, in nundinis, in publicis foris, vel alibi cum forensibus & sibi ignotis contrahere, ea vero quæ publice omnibus prosunt, iis quæ quibusdam vtilia sunt præponi debent, *authentic. res quæ. Codic. communia de legat.* Secundo facit quod officium suum nemini debet esse damnosum, *l. si seruus §. quod vero. ff. de furt.*

4 Emptor autem qui rem furto subtractã suspicatur, & emit eo animo, vt rem domino conseruet, erga dominum officiosus esse dicitur, maxime si minori pretio quam sit rei valor acquisiuerit, prout communiter contingere in huiusmodi casibus solet, ad quod argumentum præstat Bart. *in l. falsus §. qui alienum. ff. de furt. quem sequitur Fel. in c. cum dilecti. de accus.* quod rei alienæ inuentor id quod in ea impẽdit resarciri sibi à domino debet, & in his terminis Afflict. supra relatus loquitur, qui licet subdat aliud esse, quando res empta fuit quantum valet, ego tamen omni casu idem esse reor, per ea quæ infra adducentur. Tertio hæc opinio dominis in conseruatione rerum suarum fauere dicitur, quia forte vel ratione affectionis vel alicuius singularis interesse domino expedit rem habere restituto eius pretio, quod interesse singulare vel affectionis multipliciter cõsiderari potest, *vt not. in l. fin. C. de sent. quæ pro eo quod interest profer.* Quarto tametsi nullius interesse ratio considerari possit, nihil emptor domino nocuit, cum res furto sibi subtracta iã esset, quoad ipsum perdita, neque eius amplius rehabendæ spes saltem probabilis subesset.

5 Non obstant quæ in contrarium adducuntur, & primo ex protestatione emptoris ad delinquendum homines inuitantur. Respondetur quod actus iste non tendit principaliter ad delictum, seu delicti occasionem dandum, quoniam emptor magis intendit rem domino conseruare, si id sibi expediat, alioquin sibi retinere si ipsi non expediat. Idcirco potius attenditur id quod principaliter agitur, *l. non omnis ff. si cert. pet.* & delictum non præsumitur, *l. merito ff. pro socio.*

Secundo non obstat regula, id quod nostrum est sine facto nostro non debet à nobis auferri, quia emptor nihil domino aufert, sed oblatum ipsi conseruat. Tertio non obstat quod ex ipsa protestatione dolus arguitur emptoris, quia imo emptoris bona fides arguitur, dum rem de manu furis eripit, & domino ipsam seruat.

Quarto non obstat quod protestatio non releuat in his, quæ non pendent à voluntate protestantis, sed alterius, aut à dispositione iuris, quia imo hoc pendet à voluntate emptoris, an sibi & proprio nomine, an domino, seu nomine domini rẽ acquirere intendat. Non insuper hoc dependet à dispositione iuris, quoniam licet per *l. 2. C. de furtis,* cautum sit, quod emptor rei furtiuæ sciens vel ignorans, eam domino restituit pretio emptori non restituto, hoc procedit, quando emptor suo nomine acquirit vt sibi retineat emitque absque protestatione, sed hic quæritur, quando rem Domino acquirit, & protestatur quod vt domino eam seruet emit, non igitur ex eo textu ad casum hunc potest inferri. Non obstat id quod quinto loco opponitur, quoniam ex protestatione præmissa dominus in aliquam captionem non incidit, cum protestatio nihil domino nocuit postquã res pro derelicta erat iam à domino habita, sed tantum prodesse potuit ratione forte alicuius particularis domini interesse, & ex his prior opinio quæ emptori fauet prævalere debet.

6 Et quamuis contra emptorem teneant Marius Salamonius Alciat. & Bossius præcitati, priorem tamen sententiam tenet Hostiensis, Pisan. Cepoll. Ias. Aufrer. & Afflict. præallegati, qui numero, & pondere sententiam alteram tenentes superant, & præterea in magna curia vicariæ ita iudicatum fuisse testatur Afflict. eandem quoque tenent Ang. *in verbo restitutio. 1. n. 5. Siluester eodem verbo 3. n. 7. vers. quartum sanctus. Antoninus parte 2. tit. 1. capitulo duodecimo, §. 16.*

7 Et † hac opinione retenta declaratur proculdubio procedere in rebus emptis de præda seu de bello iniusto, in quib' terminis loquitur Hostiens. Secundo procedere sine dubio declaratur, quãdo protestatio ab emptore publice facta fuisset per proclamata, vt ponit Egidius Bossius, vbi supra, allegans Fel. *in c. cum Dilecti numero septimo, de accus.* vbi inquit quod inuentor rei alienæ vt euitet suspitionem furti, debet præconizari facere inuentionem, & si quid inuentor expendit, recuperat à domino pro quibus facit, licet Bossius non allegat, quod dictum fuit de protestatione præconizanda, quod ea personis incertis nocet, ex Bart. & aliis *in d. §. morte.*

Tertio sine dubitatione procedat, quando res vili emitur pretio, vt Affl. præcitatus confirmat, cæterum extra hos quoque casus regulariter hoc verum esse arbitror per ea quæ supra, quia cõmercia liberiora & securiora redduntur, quia emptor rem suam domino conseruat, quia domini interesse potest ob rei affectionem, & quia emptor nihil domino nocuit, cui si non expedit rem habere, restituto pretio ipsam emptori dimittat. In hoc tamen plurimum qualitatem personæ emptoris attendẽdam esse censeo, nã prædicta locum haberẽt in viro bonæ opinionis & famæ, secus autẽ dicendum est, si emptor esset malæ opinionis & solitus in huiusmodi delinquere, *arg. eorum quæ tradit Bald. in d. l. 2. C. de furt.* vbi ait, quod solitus à furibus emere suspectus habetur, & torqueri potest, sequitur Angel. *de malef. in verbo etiam vestem numero 28.* At in mercatore legali, vel alio probatæ vitæ

vitæ aliud respondendum est, nō posse ipsum nec criminaliter molestari, nec ciuiliter agendo, ad rei restitutionem compelli, nisi prætio sibi restituto, à domino rem suam vendicante, cui probandi onus incumbit emptorem malæ opinionis esse, vt restitutionem dominus obtinere possit absque prætii restitutione.

SVMMARIA.

1 *Emptor ignorans rem alienam esse, furtum non committit, neque peccatum pariter.*

2 *Emptor dubius ex leuibus indiciis, an res furtiua sit excusatur.*

3 *Facta diligentia in perquirendo, an res furtiua sit, emptor excusatur.*

4 *Si emptor dubius existens emit, vt domino rem seruet, excusatur.*

5 *Multo magis, si promisit protestationem, de qua in recollecta.*

6 *Dubitans, errans, ignorans, & nesciens, in quo differant.*

QVÆSTIO CXLIII.

SCholastici vero sacræ Theologiæ magistri rem hāc perstringentes triplici distinctione ipsam dilucidant, dicentes: Aut emptor rem furatam, vel raptam emit, sciens rem esse talem, aut ignorauit furtum, vel rapinam, aut dubius fuit, an res sit, vel non sit furtiua. Et primo casu respondent, quod emens scienter rem furatam, non eo animo, vt sibi lucretur, & retineat, sed vt ipsam domino restituet, recepto tamen pretio, quando alias dominus rem suam recuperare nullo modo posset, vel non ita de facili, furtum non committit, *vt est text. in l. falsus. §. qui alienum. ff. de furtis* ibi, *tulit non vt lucretur, sed redditurus ei, cuius fuerit*, & paulo infra, *si hoc animo, vt saluum faceret domino, furti non tenetur*, & facit gloss. *in c. cum dilecti. §. finali. in verbo dilapidatione de accusat.* & expresse probatur *in c. rapinam 14. quæst. 5.* & est ratio, quia vtiliter negotium domini gerit, atque in foro animæ creditur emptori de sua conscientia, in foro tamen contentioso nō crederetur ei nisi publice hoc protestetur, & quod protestatio releuet, probat tex. *d. §. qui alienum*, ibi, *solent plerique*, Si vero emit, vt sibi retineret, lucrumque ex ipsa re faceret, subiacet dispositioni *l. 2. C. de furtis.*

1 Aut † emptor in bona fide fuit ignorans rem furtiuam esse, tunc excusatur à peccato iniustæ detentionis, & à debito restitutionis, commoditatesque, vel fructus ex ipsa re perceptos suos facit, at vbi superuenit scientia, quod res erat alienia, ex tunc cum iactura pretii obligatur ad restitutionē, vnacum omni commoditate, atque fructu à tempore malæ fidei percepto, neque ignorantia iuuat eum, quia cautius negotiari debuit, vt est decisum *in dict. l. 2. Cod. de furtis.*

2 At si † emptor dubius sit, an res furtiua sit, vel non, in pluribus casibus excusatur, vt furti notari non possit. Et primo quidem si furti dubium ortum habet ex leuibus indiciis, vel remotis, aut indifferentibus, huiusmodi dubium spernendum est & excusatur emptor, vt [illegible] *c. finale de vsuris, iuncta glossa in verbo dubitatur.* Sin autem dubium est vrgens, atque probabile, quia concurrunt signa non leuia, vt si communiter à viris prudentibus iudicatur, & creditur rem furtiuam esse, vel si quis emit à milite missale, vel calicem, vel à viro pannoso aurum, vel sericum, tunc non excusatur emptor, tam in foro animæ, quam in foro iudiciali, dominusque superueniens compellit emptorem ad rei restitutionem non reddito sibi pretio.

3 Secundo excusatur emptor, si dubius existens, priusquam emeret præmisit diligentiam in inuestigando, an res furtiua sit, & veritatem reperire non potuit, aliud vero si diligentiam non adhibuit, quia tunc affectator ignorantiæ, non est expers scientiæ, inquit text. *in c. cum inhibitio. §. quia vero. de clandest. desponsatione.*

4 Tertio † excusatur emptor, si dubitans rem alienam esse, eo animo emit, vt domino rem suam conseruet, vtique tunc in bona fide versatur, & vtiliter gerit negotium Domini, quē verosimiliter credit non fore inuitum, maxime quando paruō pretio de manu furis recipit rem, quippe tunc nō peccat, neque furti reus est, si reperto domino paratus est rem suam ipsi restituere, recepto pretio, quod expendit. Et si dominus non inuenitur, deducto eo, quod expendit, dandum est pauperibus pro anima illius, cuius res est, porro cum simpliciter sic rem furtiuam acquirit, in foro fori onerat se ipsum, in probando, qua intentione, quoue animo emerit, hoc est, an sibi vel domino acquisiuerit, at in foro pænitentiali, statur suæ assertioni, vt supra, & infra quoque dicetur.

5 Quarto † tutius excusatur emptor, si promisit protestationem, seu animi declarationem, quod emit eo animo, & intentione, vt suum domino conseruet; quæ quidem protestatio cum scienter ementem excuset, vt præmissum est, multo magis proderit ei, qui dubius fuit, sibique per protestationem consuluit. Probantur hæc ex iis, quæ scribūt Alex. de Ales *p. 4. quæst. 89. membro 3. & Gabriel Biel in 4. distinct. 15. quæst. 3. dubio 5. S. Antoninus lib. 1. tit. 2. §. 16. Medina tomo 2. quæst. 10. & ante eos Hostiens. de pænitent. & remission. §. quid de rapina, cum sequenti, & §. quid de furibus*, & summistæ sequuntur vt præmissum est in verbo restitutio, licet ipsi aliquantulum confuse

6 loquantur. Et ad † præmissorum declarationē addo, quod dubius est, qui applicat animum ad plura, & nescit quid eligat, errat qui credit vnum, & est aliud, ignorat, qui nihil scit, sed scire tenetur. Nescit qui scire non tenetur *gl. in l. de statu. ff. de test.* Quocirca ad principalem quæstionē redeundo, vera sit conclusio, quod emptor rei furtiuæ, cum protestatione præmissa securus emit in foro iudiciali, at vero in foro animæ, absque protestatione, standum est emptoris conscientiæ, quo animo emat, an inquam sibi, vel domino, & si sibi emere intendit, peccat, siue sciens, siue dubitans fuerit, cum obligatione restituendi rem, atque pretium non recuperandi, si vero domino emit, pretium non admittit, sed si dominus non comparet, illud

sibi retinet ... pauperibus distributo, & si post distributione... pareat dominus, liberatus est emptor, qui distr... uit præmissis debitis proclamationibus & diligenti inquisitione, vt ait Syluester *in verbo restitutio 3. §. 7. vers. 5. post alios, de quibus ibi.*

SVMMARIA.

1 *Aditione hereditatis confunduntur pro rata portionis hereditariæ actiones heredi contra defunctum competentes.*
2 *Quamuis portio hereditatis minor sit quam heredis creditum.*
3 *Heres defuncti factum impugnare non potest.*
4 *Compensatio præsumitur quando necessarium est testatoris debitum.*
5 *Et quando iussit heredem nihil vltra petere posse, vel quando expressit vt obuiaret discordiis.*
6 *Et tunc compensatio fit, nedum pro rata, sed cum toto heredis credito.*
7 *Testatoris voluntatem explorare difficile est.*
8 *Institutio non trahitur ad bona heredis.*
9 *Heres institutus in quota bonorum præcipuum habet ius creditum.*
10 *Testator præsumitur de iure sibi competenti disponere.*
11 *Testator si iussit bona sua dari pauperibus, bona pupilli non veniunt.*
12 *Pater si iussit bona sua æqualiter diuidi, bona filiorum materna non comprehenduntur.*
13 *Heres non tenetur approbare factum defuncti, quando tendit ad ipsum fraudandum.*
14 *Limitationes ad regulam præmissam remissiue ponuntur.*
15 *Renuntiatio ad ignorata non trahitur.*
16 *Renuntiatio fideicommissi non tenet, nisi cognitis verbis testamenti.*
17 *Renuntiatio fideicommissi in forma præmissa per errorem facta non nocet.*
18 *Hæreditatis aditio quando vim solutionis non confusionis habeat.*
19 *Hæreditatis aditione confunduntur actiones personales non reales.*
20 *Sed & aliis remediis fideicommissum consequitur fideicommissarius.*
21 *Ante restitutionem fideicommissario non competit actio.*
22 *A primo fideicommissario in secundum transit actio absque restitutione.*
23 *Neque secundus Trebellianicam deducit.*
24 *Ne fideicommissum annihiletur.*
25 *Heres voluntarius compellitur ad restitutionem fideicommissi.*
26 *Fideicommissario datur actio absque restitutione de æquitate canonica.*
27 *Debitum necessarium dicitur quod à lege absque facto hominis oritur.*
28 *Heres institutus in quota, non plus grauari potest quã sit honoratus.*

QVÆSTIO CXLIIII.

1 SEmpronius à fratre pro dimidia heres institutus hereditatem fraternam adiuit absque beneficio legis & inuentarii, ideoque iura ad fideicõmissum paternum Sempronio contra fratrem cõpetentia per obitum fratris sine filiis masculis defuncti sublata videntur & confusa, pro rata portionis hæreditatis fraternæ, quoniam aditione hæreditatis confunduntur actiones hæredi contra defunctum competentes, *l. Vranius ff. de fideiuss. l. debitori C. de pact. & est tex. in l. Lutius in princ. ff. de leg. 1. Alex. cons. 165. volum. 3.* non enim actiones actiuæ & passiuæ in eodem subiecto concurrere possunt, nec quis sit sibi ipsi obligatus, *Bald. Alex. & reliqui d. l. debitori. C. de pactis.*

2 Et † id quidem verum est, quamuis dimidia hæreditatis fraternæ minor sit quam fideicommissum paternum Sempronio debitum, non enim quantitas, sed quotitas attenditur, glo. & post eam Cyn. Bald. Ang. Sal. & Paul. *in l. cum à matre C. de rei vend.* Secundo hæres † pro ea parte qua defuncti personam repræsentat factum eius impugnare nequit, *d. l. cum à matre C. de rei vend. l. si ab eo C. de negoc. gest. Bertrand. cons. 8. vol. 1. & cons. 341. n. 2. volum. 2.* tum quia quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio, *l. vendicantem ff. de euict.* tum quia ex qua persona quis lucrum capit, eius factum non potest improbare, *l. ex qua persona, vbi Dec. & Cgnol. ff. de reg. iur.*
3

4 Tertio † debitor qui creditorem hæredem instituit, si ex causa necessaria debitor existat, præsumitur id fecisse in compensationem eius, quo hæredi tenebatur, *l. si cum dotem §. si pater, ff. solut. mat. l. si compensandi C. de hæred. instit. Dilect. de arte testan. tit. de leg. cautel. 5.* & in indiuiduo Io. de Anania *cons. 3. per totum, & probat ibi Bolog. in additione.* Quarto compensatio inducitur, quando ex tacita, & cõiecturata mente testatoris id colligitur, & coniecturæ adducuntur, veluti si testator iusserit hæredem esse tacitum, & contentum dispositis ab eo, & nihil vltra petere posse, vel etiam si dixerit id facere, vt obuiaret discordiis, quæ inter cohæredes oriri possent, *Alex. & alii d. l. si cum dotem. §. si pater. ff. solut. matr. Cuma. cons. 234. n. 2. Corn. cons. 115. vol. 4. Aym. cons. 131. in fine, & cons. 149. Dilect. d. caut. 5. in fine.*
5

6 Tunc † enim si creditor hæres institutus hæreditatem sui debitoris simpliciter adit, vel legatarius legatum agnoscit, compensatio inducitur non solum pro rata debiti, & crediti, sed etiam cum vniuerso hæredis credito, *d. l. Lucius. in fine principii, vbi casus. ff. de leg. 1. & post alios Alexand. d. §. si pater, & d. l. si compensandi, & cons. centesimo trigesimo secundo, numero secundo. Paul. de Castro cons. centesimo nonagesimo tertio, in fine volum. 2. Ruin. cons. 166. num. 18. volu. 3. Bertr. cons. vlt. n. 7. vol. 3. parte 1. Dilect. vbi s. n. 3.* tanti enim creditum suum hæres æstimasse cẽsetur, *l. imperator §. si centum. ff. de leg. 2. cum simil. de quibus per glossam ibi, in verbo offerat.*

Quinto contra fideicommissarium hæredem à fratre institutum, consuluerunt Io. de Anania *d. consilio tertio & plenius Nicolaus Bellonus Casalen.* qui de Anania non meminit *cons. 19. per totum volum. 3.* vbi hanc eandem opinionem validis tuetur rationibus & auctoritatibus, ex quibus ad fauorem filiæ testatoris

7 testatoris contra patruum eius coheredē respondendum videretur. Contrariam † sententiam probabiliorem arbitror, tametsi de re difficili periculosaque agatur, vbi exploranda testatoris voluntas est, vt exorditur Curt. antiquior, *cons. 40.* Hinc Bald. dixit *in l. precibus nu. 23. C. de impub. & aliis subst.* quia testatoris animum non videmus, ideo difficultas nobis oritur, & veluti longe distantes speculamur. Proinde sequor Baldi consilium *in dict. l. precibus,* dum inquit, tuo capite non formes tibi opinionem, sed ex textu aut glossa, quibus inhæreas sicut ducens nauem Timoni, aut Bononienses carroccio. Et pro Sempronio qui fideicommissum paternum detrahere intendit, faciunt incepta.

8 Primo bona fideicommisso subiecta apud fratrem Sempronii coheredē paternum, fuerunt loco æris alieni fideicommissaria debiti, *l. irritum vbi casus. C. ad l. falcidiam Dec. cons. 425. n. 12.* neque fideicōmissarius hæres institut⁹ fideicōmissi bona capit ex testam. fraterno, sed ex testam. paterno, *l. vnum ex familia §. 1. ff. ad Trebell.* ibi quid enim est quod de suo videtur reliquisse, qui quod reliquit omnino reddere debuit, generalis enim institutio non trahitur ad bona hæredis, sed à bonis testatoris, hæredis bona separari debent, *Bal. cons. 236. n. 2. volu. 2. Paul. de Cast. cons. 441. n. 1. & plenius prosequitur Aym. cons. 144. col. 1. & 2.*

9 Secundo † hæres institutus in quota bonorum salua habet iura in bonis defuncti sibi competentia, imo etiam ad reuocandum bona hæredis à defuncto alienata admittitur, neque contra factum defuncti venire debet, cum bona ære alieno deducto dicantur, *l. subsignatum §. bona ff. de verb. significa:* Ita quod præcipuum habet creditum, quod à defuncto sibi debetur, *Bald. in l. si cum dotem. §. si pater. ff sol. matr. Ias. in auth. præterea nu. 26. C. vnde vir, & vxor, Marsil. singulari 16. incip. tu scis. Capra cons. 143. n. 10.* vbi communiter dictum Bald. teneri refert Corn. *cons. 127. n. 5. vol. 3. Dec. cons. 425. vbi*

10 *communis n. 15.* Tertio † testator præsumitur de iure sibi competenti disponere voluisse maxime quando dispositioni adiicitur pronomen meum, vel suum, vt post Bart. & alios tenent Soc. Ias. & Rip. per illum textum *in l. serui electione §. cum fundus ff. de leg. 1. Aret. in §. non solum n. 5. inst. de leg. Corn. cons. 169. n. 6. vol. 3. Aym. d. cons. 144. n. 8. vol. 1.* Hic vero testator in omnibus suis bonis sibi hæredes instituit eius filiam, & fratrem, igitur de suis tantum bonis testatus

11 est, non vero de bonis fraternis. Ad hæc † quarto loco facit, quod si pater iusserit quandocunque sine liberis filius eius impubes decesserit, bona sua vendi & pauperibus dari, in substitutione non contineretur pupillaris, si fideicommissaria tantum, quia substitutio ad bona testatoris refertur, neque de bonis pupillaribus disponere voluisse censetur, *Sal. in l. precibus nu. 26. secutus Bald. ibi C. de impuber. & aliis subst. Ripa in l. Centurio n. 105. & n. 120. & 135. ff. de vulg. & pupill.*

12 Quinto † vbicumque pater mandat inter filios omnia bona æqualiter diuidi debere, alter eorum si prædium maternum habeat, illud non tenetur communicare, quoniā verba illa *omnia bona* restringuntur ad bona testatoris, *Bar. in l. si pater §. dulcissimis ff. de leg. 2. iunctis iis quæ adducit Fab. de Giochis*

13 *in rep. auth. nouissima C. de inoff. test.* Sexto † quandocumque defuncti factum tendit ad fraudandum hæredem in iure sibi debito, hæres illi contravenire potest, *l. 2. C. si quid in fraud. patroni,* vbi per illum textum ita tenet Bart. Bald. Alber. Sal. & Paul. & ita quoque consuluerunt Bald. *con. 215. n. 1. volum. 2. Curt. sen. cons. 1. in fine,* & plerique alii quos adducit Tiraq. *de retr. consang. §. 1. gl. 9. n. 57.* Quodque factum defuncti hæres approbare non teneatur, si in iure sibi à defuncto debito fraudari eum contingat, tenuit præterea Bald. *in l. si pater. C. de inoff. donat. & habetur inter cons. Paul. de Castr. cons. 197. volu.*

14 *2. Idem Paul. cons. 448. in fin. eo. vol.* Alias † insuper limitationes ad regulam, quod hæres facto defuncti contrauenire nequit, ponit Gram. *decis. 93. fere per totum, Alex. cons. 10. vol. 5. Corn. cons. 301. vol. 1. & Aym. cons. 200. n. 5. & seq. vol. 1.*

Cum igitur testator sententiam haberet fideicommissi per eum Sempronio suo fratri debiti, cuius ignorans frater erat, eiusque ignorantiam notam testator habebat. Hinc testatoris fraus, & animus decipiendi fratrem deprehenditur, qui de fideicommisso in testamēto suo specificam mentionem facere recusauit, sed sub inuolucro verborum de eo sensisse videtur in deceptionem futuri hæredis ignorantiam fideicommissi habentis.

15 Septimo expressa renuntiatio ad ignorata non trahitur, *l. tres fratres. vbi not. ff. de pact. Soc. cons. 103. n. 2. Dec. cons. 180. n. 7. Paris. cons. 12. n. 78. vol. 2. Ruin. cons. 16 n. 1. vol. 4.* Multo ergo minus hoc operari potest tacita renuntiatio, quæ oritur ex aditione hæredita-

16 tis inconsulto facta. Sed si † expresse fideicommisso paterno Sempronius renuntiasset renuntiatio non teneret, nisi inspectis & cognitis verbis testamenti vel corporis oculo, vel saltem oculo intellectus, vt quia de contentis in testamento informatus, ea rimatus esset. *Soc. cons. 214. nu. 2. volu. 2. Paris. d. cons. 12. n. 28. vol. 2. Ruin. cons. 156. in princ. vol. 3. Soc. Iun. cons. 98. n. 5. vol. 2.*

17 Quin etiam si in renuntiatione de fid. facta expressum foret inspectis & cognitis verbis testamēti, idque per errorem, cum vere contentorum in testamēto specificam nō habuerit sententiā, vtiq; renuntianti succurrendum esset, *Alex. cons. 188. n. 8. vol. 2.* refert, & alios adducit Maria. Soc. Iun. *d. cons. 98. n. 18. vol. 2.* Quanto magis id verum erit in præsumpta renuntiatione, ex præmissis ergo ad fauorem fideiussoris respondendum arbitror. Nec ob-

18 stat † quod hæreditatis aditione confunduntur actiones contra defunctum hæredi competentes, hæredi enim damnosum foret confusionem induci, tunc successio uim solutionis, non autē confusionis habet, & hæredis creditum imaginaria solutione tollitur, quoniam tanto minus in hæreditate esse fingitur, quantum hæredis creditum absorbet, *Bartol. Imol. & alii in l. stichum, §. aditio. ff. de solut. Ang. cons. 64. in fine, Corn. cons. 190. n. 7. in fine vol. 2. & plenius Marian. Socin. Iun. cons. 170 col. 1. & secunda volum. 2.*

19 Secundo † respondetur quamuis hæreditatis a-

ditione confundantur actiones personales, saluæ tamen manent reales, & hypothecariæ in bonis defuncti hæredi competentes, hæ enim non confunduntur, nec hæreditatis aditione tolluntur, *per tex. in l. debitor, vbi post alios Alex. ff. ad Treb. Dec. in l. debitori. C. de pact. Negusan. tract. de pign. 2. membro. sextæ partis n. 6. Rom. cons. 276. in princ. Gozz. ad cons. 94. num. 47. Paris. cons. 66. n. 41. volu. 2.* & in terminis quod fideicommissarius ab hærede grauato hæres institutus in bonis defuncti hypothecaria actione fideicommissum consequi, & retinere possit, firmat Alex. *in l. ita tamen. §. si ex Trebelliano, n. 3. ff. ad Trebell. & consuluit Soci. cons. 44. circa fin. vol. 3. Aret. cons. 147. n. 5. Bertr. cons. 126. in fin. vol. 6.*

20 Sed † & rei vendicatione, & publiciana, & possessionis condictione id recuperare posset, Idem Soc. *cons. 33. circa finem. volum. 1. & facit tex. in §. nostra autem, inst. de leg. & in l. 1. C. communia de legat. & auth. contra rogatus. C. ad Treb. & in simili casu tradit Paul. de Castr. cons. 193. in 2. dubio vol. 2.*

21 Non † obstat, quod ante restitutionem re seu verbo factam, nulla realis, seu hypothecaria competat actio fideicommissario, *l. restituta, & l. facta in princ. ad Trebell.*

22 Respondeo † quoad partem fideicommissi penes testatorem existentis ex portionibus fratrum prædefunctorum, illæ sunt integraliter restituendæ, neque in eis est restitutione opus, quia à primo fideicommissario transeunt absque cessione in secundum fideicommissarium vtiles actiones, *l. pen. §. fin. vbi Bar. Bal. Sal. & cæteri C. ad Treb. Bertr. cons. 237. n. 3. vol. 3.*

23 Neque † secundus vel vlterior fideicommisso grauatus, Trebellianicam detrahit, *l. 1. §. inde Neratius. ff. ad. Treb.* vbi Bart. Alex. Ias. & cæteri Bald. *in l. cum virum n. 18. C. de fideicom. Ias. cons. 114. volu. 4 Corn. cons. 335. in fin. vol. 1. & cons. 96. n. 8. vol. 2. Soc. nepos cons.*

24 *129. n. 43. vol. 1.* Cuius † decisionis & si plures adducantur rationes, vt refert Ias. *d. §. inde Neratius*, ea tamen præcipue placet, quam assignat Berengarius Ferrandus *in rep. l. in quartam nu. 233. ff. ad l. falcid.* videtur ne fideicommissum ad nihilum redigatur. Nam si à primo hærede grauato Trebellianica deducta fuerit, & ab aliis successiue fideicommissariis deducenda foret, diminutum fideicommissum redderetur & inutile fieret.

25 Secundo † hæres qui sponte adiuit, compelli à fideicommissario potest actione ex testamento vel saltem officio iudicis ad restitutionem ex Trebelliano sibi faciendam, *Alb. & Bald. in l. 1. ff. de fideicom.*

26 *hæred. pet. Bertrand. cons. 304. n. 7. vol. 1.* Tertio † de æquitate Canonica ad euitandos circuitus non expectata restitutione, fideicommissario competit actio, *Dec. in c. in præsentia in 2. not. sequutus Bal. ibi, de prob. Paris. cons. 12. n. 115. vol. 2. Boer. decis. 156. n. 7.* Secundo non obstat, quod hæres defuncti factum approbare teneatur, quia in casu præsenti hæres facto defuncti non contrauenit, qui de fideicom-

27 misso hæredi debito non disposuit. Tertio † non obstat quod compensatio fiat cum debito necessario, per ea quæ supra, quoniam illud necessarium debitum dicitur, quod ex dispositione legis absque facto hominis procedit, veluti in eo quod lege cautum est patrem filio in legitima teneri, liberum patrono maritum diuitem, vxori inopi, & in aliis eiusmodi casibus, *Bal. d. l. si cum dotem. §. si pater n. 1. ff. sol. matr.* & ita quoque sentit Aug. Bero. *q. fam. 92. n. 1. & expresse ponit Capra cons. 29. n. 5. & cons. 43. nu. 5. & est de mente Paris. cons. 69. n. 26. vol. 2. Aym. d. cons. 131. vlt. dub. Rui. con. 92. n. 5. vbi communiter hoc teneri refert vol. 5. Corn. cons. 127. n. 1. vol. 3.* vbi pariter communem testatur, at hic debitum huius fideicommissi ex facto hæredis processit, qui hæreditati paternæ onere fideicommissi grauatæ se immiscendo, quasi contraxit cum fideicommissario, proinde voluntarium huius fideicommissi debitum, non vero necessarium dici potest, & compensatio allegata cessat. Rur-

28 sus † dato sine præiudicio veritatis compensationi locum esse, pro concurrenti rata tantum compensatio fieret, & non vltra, quia institutus in quota parte non potest in plus grauari quam honoratus fieret, *l. imperator §. cum quidam ff. de leg. 2. vbi Alb. Bar. & Paul. de Cast. Bertr. cons. 57. in fine vol. 3. Rui. d. cons. 92. n. 9. vol. 5.* ea ratione quia honoratus probabilem habere potuit ignorantiam valoris, & æstimationis quotæ partis hæreditatis sibi relictæ secundum prædictos. Quarto de vltimo principaliter non obstat consilium Ioan. de Anania tertium, quoniam aut male consuluit, rationibus, & iuribus, de quibus supra, cui adhærere noluit Aym. præallegato *cons. 131.* aut beat, & thema illius, diuersum est à casu nostro, quemadmodum etiam consilium Belloni Casal. diuersum est à themate præscripto, sicuti & consilium Mari. Soc. Iun. 107. *vol. 3.* Quocirca præmissis non obstantibus conclusio supra ad fauorem fideicommissario facta firma manet.

SVMMARIA.

1 *Heredibus ad res hereditarias adipiscendas septem sunt ordinata remedia.*

2 *Condictio l. fi. C. de edi. diu. Adr. datur heredi ex testamento tantum succedenti.*

3 *Et nedum primo heredi scripto, sed etiam vlteriori.*

4 *Atque etiam heredi ab intestato succedenti, heredi scripto.*

5 *Edictum diui Adriani admittitur contra titulo possidentem.*

6 *Interdictum quorum bonorum non competit contra tit. possidentem, sed contra eum qui pro possessore vel pro herede possidet.*

7 *Pro herede possidet qui dicit se heredem, & non est, pro possessore vero qui tit. non habet.*

8 *Contra titul. possidentem regulariter non admittitur petitio hereditatis, sed contra pro herede vel pro possessore possidentem.*

9 *Titulus quæsitus post mortem defuncti excludit petitionem hereditatis.*

10 *Et datur ad bona possessa à testatore mortis specie.*

11 *Interdictum quorum bonorum competit etiam ad bona tempore mortis non possessa.*

12 *Petitio hereditatis datur ad bona tempore mortis non possessa.*

13 Et

13 *Et tam ad res corporales, quam incorporales.*
14 *Libelli formam in edicto diui Adriani remissiue ponitur.*
15 *Libellus in interdicto quorum bonorum.*
16 *Libelli forma in petitione hæreditatis.*
17 *Dominium probandi modus remissiue.*
18 *Directum ecclesiæ dominium qualiter probetur remissiue.*

Quæstio CXLIV.

1 QVoniam in iudiciis sæpe in dubium reuocatur, & quæritur quæ actiones hæredi competant ad res hæreditarias consequendas, pauca hæc annotare volui, tametsi summatim ad instruendum aduocatum, vt actum eligat remedium, diuersa quippe remedia hæredibus prodita sunt ad consequendas res hęreditarias, alia possessoriũ, alia petitoriũ iudicium concernentia, tria enumerat Glos. *in l. finali, in verbo legitimo modo. C. de edicto diu. Adr. tollen.* videl. condictionẽ ex *d. l. final.* interdictũ quorũ bonorum, & petitionẽ hæreditatis; duo alia addit Papien. in forma libelli, quo petitur hæreditas ex testam. q̃ sunt actio familiæ herciscundæ, & fideicõmissaria hæreditatis petitio, & ẽt alia duo referunt Corn. *cons. 1. n. 26. vol. 3. Soc. cons. 33. n. 19. vol. 1.* videl. rei vendicationẽ, & publicianã. De tribus primo enumeratis, vtpote vtiliorib. & quæ magis in iudiciis versari solent erit sermo, tametsi in cõpendium, quoniã omnia ipsorum materiam concernentia non recensebo, sed ea dũtaxat, q̃ in dies frequentius occurrũt, & in cautis agendis forus iuditiarius animaduertere debet Quoad † pri-
2 mũ dic, ꝙ venditio *ex l. fin. C. de edict. diu. Adr. tollen.* datur hæredi ex testam. tantum succedenti, nec venientes ab intestato hoc beneficio gaudent, nã vt inquit Bald. *in eadẽ l. finali n. 38.* Agant iure ordinario, cũ extra ordinem nõ proceditur, vbi certus ordo pręfigitur, & facit ꝙ regulariter remediũ extraordinarium cum ordinario non concurrit, *l. in causæ in 1. la 2. ff. de minori. & not. in l. in prouintiali. §. 1 ff. de noui op. nunc.* & ꝙ hęres tantũ testamentarius hoc beneficio vtat, firmant *in d. l. fin.* Paul. de Castr. *nu. 14.* Alex. *n. 22.* Ias. *n. 23.* Ripa. *in rubr. ff. quorum bonorũ*, & est communis opinio, vt Alex. Ias. & Ripa affir-
3 mant. Nedum autẽ primo hæredi scripto hoc beneficium datur, sed etiã secundo, & vlteriori, quia hæres hæredis testatoris est hæres, & hoc eodem beneficio gaudet, vt not. Bart. *in eadem l. fin. num. 11. Bald. n. 38. Sebastianus Sapia. n. 55. Hubertinus Zuccardus n. 236.* vbi inquit quod cum hac conditione scribentes transeunt, etsi illam dubitabilem ipse red-
4 dat, & cogitandũ relinquat, imo etiam hæredi qui ab intestato succedit hæredi scripto, competit remedium *d. leg. fin.* tamquam transmissum ad eum extra personam hæredis scripti *Bald. in l. veluti col. 1. versiculo sed an mihi. ff. de petit. hered.* & sequitur Sapia *in d. l. fin.* & Zuccard. quoque *n. 245.* & licet ipsi non allegent, idem videtur esse de mente Bart. ibidem *sub d. n. 11.* vbi inquit, quod hæredes debent ostendere primũ institutum adiuisse, eo casu quo sit necessaria aditio ad transmissionem. & ita trãsmissionem Bart. considerat, & expressim tenuit Bald. vbi supra, & alii supra citati sequuntur. Pro-
5 uisioque diui Adriani competit contra quemlibet possessorem etiam tit. possidentem, *glo. in verbo legitimo d. l. fin.* cum distinctionibus tamen quas ibi tradunt Bart. *num. 20. Salic. n. 19. Ang. nu 6. Paul. nu. 12. Alex. Ias. & alii*, & in hoc quod aduersus possessorem titulatum edicto diui Adriani experiri potest hæres, plenior est prouisio Diui Adriani, quã
6 interdictum quorum bonorum. Quod † quidem edictũ diui Adriani datur ad bona à testatore tẽpore mortis eius possessa, vel etiam si nõ possederit, sed detentionem tantũ habuerit, idẽ remediũ competit, & idcirco nõ sufficeret probare defunctum in vita sua possedisse, vel tenuisse, nisi tempore mortis possederit, vel saltẽ detinuerit, vt est tex. *d. l. fin. ibi mortis tempore, vbi Glos. in verbo fuerunt, & in verbo legitimo, vbi Bart. n. 3. & col. 7. in princ. Dec. not. 7. Zuccard. n. 143.* & licet probãdo in vita defunctum possedisse, continuatio possessoris vsq; ad tempus mortis præsumatur, ista præsumpta possessio non releuat in hoc casu, quin vera possessio de tempore mortis sit probanda, vt firmat Aret. *in l. Pomponius §. accessiones circa fin. ff. de acq. poss. seq. Paris. in additione ad Bart in d. §. fin. nu. 3.* & ita commu-
7 niter teneri dicit Aretin. vbi supra. Libelli formã † in conditione *ex l. fin. C. de edic.* ponit ibi Salic. *nu. 4.* Aretin. *dict. §. quadrupli num. 46.* sequuntur Sapia, *in d. §. fin. num. 43.* vbi eam defendit ab impugnatione Alberici, & Aret. probat etiam Zuccard. ibidem *num. 310.* & Petrus Iac. *in sua pract. super leg. fin. Cod.*
8 *de edicto.* Interdictum † *quorum bonorum* competit heredi, tam ex testamento, quam ab intestato succedenti, & in hoc plenius prouidet quam *lex fin. Cod. de edic. diu. Adr. toll. Sal. in leg. penultima in fine. Cod. quorum bonorum. Aret. in §. quadrupuli num. 24. & 43. instit. de action.* & si quis interdicto quorum bonorum experiatur in successione ex testamento tutius agit, quoniã in edicto diui Adr. si testamẽtum sit vitiatum & in prima sui figura suspectum, non potest aliunde extrinsecus adiuuari, & comprobari ad effectum obtinẽdi immissionẽ in possessionem, quia beneficium istud fundatur in notorio resultante ex inspectione testiũ, ideo non est opus inquisitione facti, sed in interdicto quorum bonorum testam. in parte vitiatum, ac suspectum extrinsecus comprobare potest hæres per testes, vel alio legitimo modo, *d. l. fin. nu. 9. Bart. nu. 15. Ang.*
9 *d. §. quadrupli num. 40. inst. de action.* Quod sanẽ † interdictum quorum bonorum admittitur contra possidentem pro herede tantum, vel pro possessore, contra vero tit. possidentem non datur interdictum huiusmodi, *Glos. in rubr. Cod. quorum bonorum vbi Bald. & Sal. Bart. in l. 1. in fine. Cod. eo tit. Aret. in dict. §. quadrupli numer. 35. Ripa in l. 1. 2. notabili. ff. eo.*
10 Is † autem pro hærede possidet qui opinione est hæres, *vt est tex. iuncta Glos. in leg. pro hærede ff. de petit. hered.* vbi Glos. illud adducit, vicinumque pecus grãdius vber habet, id est habere putatur, & illud Euangelium, ego, & pater tuus dolentes quærebamus te, & quoad opinionem pater erat, Bald. vero *in dict. leg. pro hærede* dicit, quod ille possidet pro hærede, qui dixit se esse hæredem, & nõ est,

ſiue credat ſe eſſe, ſiue ſciat ſe non eſſe, nam qui bona vel mala fide aſſerit ſe hæredem, cum non ſit, pro herede poſſidere dicitur, pro poſſeſſore vero poſſidet, qui titulum non habet ſiue iniuſtum habet, qui pro non titulo habetur, §. *ſequens diuiſio, inſt. de interd. & declarat Aret. in d. §. actionum num. 67.*
11 *Iaſ. num. 21.* Atque † interdictum quorum bonorum datur etiam ad bona tẽpore mortis non poſſeſſa à teſtatore, nam ſufficit rem in bonis teſtatoris fuiſſe tempore mortis, quia ad eam actionem habebat, vel exceptionem, *Bart. in leg. 1. nume. 12. C. quorum bonorum. vbi Salic. num. 10. Idem Salic. d. leg. fin. numer. 18. in fine, Sebaſtianus Sapia num. 109. Aret. dict. §. quadrupli nu. 39.* libelli formam in interdicto quorum bonorum ponit † Aret. *in d. §. quadrupli nu. 42.* in quo petitur, & concluditur reum condemnari ad rerum reſtitutionem, *Bart. in leg. 1. in fine. ff. quorum bonorum,* & quæ probanda incumbunt agenti, interdicto quorum bonorum ponit Affl. *deciſ. 14. num. 3.* vbi etiam habes quod exceptio dominii niſi in promptu conſtet, non admittitur ſecundum magis communem. Non autem eſt de neceſſitate narrandum, & articulandum in hoc interdicto, quod res fuerit à defuncto poſſeſſa, ſed ſatis eſt, quod fecerit in bonis, & hæreditate, prout hoc ſentiunt Bart. *in leg. 1. in fine. ff. quorum bonorum* vbi dicit ſummatim doceri debere bona fuiſſe in hæreditate, Petrus Iac. *in ſua pract. in rubr. de actione in factum,* & interdicto quorum bonorum formãdo libellum narrat bona fuiſſe defuncti dum moreretur, Aret. *in §. quadrupli num. 42. inſt. de actio.* narrat rem in bonis defuncti fuiſſe tempore mortis eius, in eo igitur quod dixerit rem in bonis fuiſſe, comprehendunt res quas defunctus non poſſidebat ſecundum Bart. ita expreſſe tenentem *in leg. 1. num. 12. Cod. quorum bonorum,* & alios ſupra relatos, & licet contrarium ſentiat Affl. *deciſ. 14. num. 3.* & expreſſe Papienſ. in libello quo petitur hered. ex teſtamento in princ. non tamen à præmiſſis recedas ob eorum auctoritatem, & quando res dicatur in bonis, vide Neguſ. *de pignor. vlt. parte num. 23.*
13 neque petitio hæreditatis datur contra tit. poſſidentem regulariter, ſed tantum contra eum qui pro hærede vel pro poſſeſſore poſſidet, *leg. regulariter, & l. pro herede. ff. de petit. hered. vbi Alber. Bart. Bal. Ang. & Paul.* fallit tamen in quibuſdam caſibus ſpiritualibus, vt tradit Gloſ. *in dict. l. regulariter, & poſt eam Alber. & in tract. fallent. Soc. in reg. petitio,* & quod contra poſſidentem iuſto, & vero tit. petitio hæreditatis non admittatur, comprobat Aret. *in §. quadrupli num. 35. inſt. de actio. & actionum numer. 66. inſt. eo. vbi & Iaſ. num. 217. Affl. deciſ. 228. Zuccard. d. leg. fin. num. 463.* vbi plene, qui ſingulos caſus poſſeſſo-
14 ris titulatam poſſeſſionem habentis explicat, & Alex. *conſil. 182. numer. 9. volum. 7.* titulusque verus † tantum excludit hoc iuditium, non autem putatiuus, *Iaſ. dict. l. fin. vbi communis,* & adeo verum eſt quod contra tit. poſſidentem non datur, quod etiamſi tit. quæſitus eſſet poſt mortem defuncti, nihilominus talis titulus excludit petitionem hæreditatis, *Alex. conſilio 186. num. 2. & conſ. 73. numer. 5. & ſeq. volum. 5.* vbi per totum conſ. in materia petitionis, hæreditatis ſcribit, & communem refert, & facit Benintend. de Celena *deciſ. 35.* & verum eſt, quando cum tit. poſtea quæſito poſſeſſio de nouo acquiritur, ſecus autem ſi prius pro poſſeſſore poſſederit, quam titulum acquiſiuerit, & ita fraudes poſſidentium ſine tit. res hereditarias tolluntur, qui amicos ſibi vendere, aut donare faciunt, *Sal. in l. 2. num. 5. Cod. de petit. hered. & in leg. fin §. nullis anguſtiis num. 25. C. de edic. diu. Adr. toll. ſeq. Rum. conſ. 60. num. 2. volum. 5.* Ratio vero quare contra tit. poſſidentem huiuſmodi iud. non proponitur eſt, quia hæres fundet ſe in tit. ſuo, & poſſeſſione defuncti, poſſeſſor conuentus titulum, & poſſeſſionem habens æquale ius habet, ideo melior eſt in pari cauſa conditio poſſidentis, *Bald. in l. hæreditatis. C. de petit. hered. Bart. & Bald. d. l. pro herede. ff. eo. Alex. d. conſ. 186. num. 3. vol. 5.* Daturque petitio hæreditatis ad bona hæreditaria ſiue tempore mortis, ſiue antea poſſeſſa fuerint vel etiam detenta, *Bart. d. l. 1. num. 11. C. quorum bonorum. Salic. ibidem nu. 10. Papien. in forma libelli pro hærede ab inteſtato delata in princip. num. 8.* Nam in his, quæ à defuncto in eius vita poſſeſſa ſunt, continuatio poſſeſſionis præſumetur, & quod in bonis, & hæreditate ipſius remanſerint, nec dominium probare neceſſe eſt, ſed ſufficit quod res à defuncto pro ſua poſſeſſa fuerit, quoniam hæreditatis petitio fundatur in tit. hæredis, & poſſeſſione defuncti, *Aret. conſ. 113. colum. in fine ſequitur Pariſ. in add. ad Bart d. leg. fin. Cod de edicto num. 3.* & hoc quod ſatis ſit rem in bonis fuiſſe, licet tempore mortis non poſſideretur, conueniunt petitio hæreditatis, & interdictum quorum bonorum, vt tradunt Bart. & Salic. *dict. leg. prima. Cod. quorum bonorum,* vbi enumerant caſus omnes, in quibus differant petitio hæreditatis ab interdi-
15 cto quorum bonorum, & datur hæc † actio tam ad res corporales quam incorporales, quorum dominium defunctus habuit, & quorum etiam tantum poſſeſſionem & detentionem tempore vitæ, & mortis ipſius retinuit, *Aret. vbi ſupra nume. 65. in fine Iaſ. num. 232.* & eſt inditium petitorium licet perſonalium naturam habeat, eo quod 30. annis præſcribitur, ita quod ob perſonales præſtationes, quæ in ea veniunt mixtam naturam habere dicitur, *Aret. in §. ſed iſte nu 8. inſt. de action. Marant. in Specul. 4. parte 3. diſtinctione num. 62. vbi communis.*
16 Libelli † formam in petitione hæreditatis ponit, & eam declarat Aret. *dict. §. actionum. col. fin. inſt. de actio. vbi & Iaſ. num. 237.* & in ea peto me declarari heredem, & per officium iudicis fit reſtitutio, *Affl. deciſ. 383. Boer. deciſ. 42. num. 15.* Atque petitio hæreditatis, & rei vẽdicatio ſimul cumulari poſſunt, *Sal. in l. 2. in fin. Cod. de petit. hered. vbi communis. Alex.*
17 *conſ. 89. nu. 2. volum. 2.* Dominium probandi † multiplex modus ponitur à Ripa *in l. rem quæ nobis. ff. de*
18 *acq. poſſ.* De directo † vero eccleſiæ dominio, videatur Iaſ. *in leg. 2. num. 178. Cod. de iure emphy. Felin. in cap ad audientiam num. 16. de præſcript. Rom. conſil. 127. Alex. conſil. 10. & 12. volum. 4. & conſ. 8. volum. 7. Boer. deciſ. 105. Pariſ. conſ. 104 num. 81. volum. 1. & conſ. 27. num. 25. volum. 1. Aym. conſil. 158. volum. 1. & de antiq. tempor. parte prima. §. quod in libro. Ruin. conſ. 26. volum 1. Bertrand.*

frand.conf.138.vol.6.& conf.85.nu.6.vol.7. sed & remedium possessorium reintegrandæ datur ecclesiæ aduersus tertium spoliantem ipsam, vt sua quasi possessione reintegretur ad pensionis perceptionem, *Rom.conf.311.3.dubio,* & ex his aduocatus de remedio sibi competenti deliberare poterit Iudexque sententiæ formam assumere.

SVMMARIA.

1 *Vsufructum aduentitiorum filius percipiens de voluntate patris conferre fratribus non tenetur.*

2 *Fructus dotales filiusfamilias percipiens de consensu patris præcipuos habet.*

3 *Obligatio inter patrem, & filium tenet in aduetitiis.*

4 *Lucrum cum pecunia paterna à filio quæsitum pro dimidia quæritur filio pro alia patri.*

5 *Imo iudici id arbitrarium est, quia certa doctrina dari non potest.*

6 *Donata nurui à socero post eius obitum filius fratribus suis conferre tenetur.*

7 *Filiusfamilias quando suis laboribus, vel ex substantia paterna superlucrari præsumatur.*

8 *Petens bona communicari, probet locum esse collationi.*

QVÆSTIO CXLVI.

1 Pater vsumfructum in bonis filii aduentitiis sibi debitum, permittendo filium percipere, & ad libitum de eo disponere donare illi censetur, nec post obitum eius fratribus communicari debet, *leg.cum oportet §.fin autem.Cod.de bonis quæ liberis & tenent ibi Bart.Bal.Ang.Sal. & reliqui, Anch. consilio 106 numero primo. Alex consilio 128. numero 3. volum.5. & consilio 138. numero 5. eod.vol. Corn.conf.152. num.7. vol.3.Parif.conf.130.nu 9. & sequentibus vol.1. vbi communis, & ad idem plura congerit Boer.decis.196. per totã.* Tacita enim donatio resultans ex consensu, patientiaque paterna, confestim suum operatur effectum, & irreuocabiliter valet, ad quod multa scribit Boer. *dict.decis.196.* quibus accedit *Corn. consilio 79.in fine vol.2.* vbi quod hæc communis est sententia. 2 Hinc sequitur † quod fructus dotales à filiofamilias perceptos, ex bonis eius vxoris, patientia & promissione patris accedente, præcipuos habet nec conferri debent in diuisione bonorum paternorum, licet onera matrimonii, filii eiusque familiæ pater sustinuerit, quoniam non animo repetendi sed donandi id patrem fecisse iura præsumunt, *Bal in auth.ex test.num.11.Cod.de colla. sequitur Alex.in additione ad Bart.in l.contra nurus §. quoties. ff.rerum amot. Paul.de castro dict. leg. cum oportet §. fin autem, Bal. Nouell.tract.de dote parte 6. priuil 56.* vbi communiter ita teneri, & se ita consuluisse refert, & tenet etiam *Corn.d.conf.152.vol.3. & Parif.d. consil 130.volum 1.*

3 Non insuper filius repellitur à repetitione pecuniarum creditori paterno solutarum, de pecuniis eis dotalibus, eo quod inter patrem, & filium naturalis, & ciuilis obligatio in aduentitiis consistere potest, *auth.vnde si parens, & quod ibi Bart. & alii.Cod.de inoffic.testam.Alex.in leg.si donationẽ numero primo.Cod.de colla.Corn.sup.consilio 79. numer.17. vol.2.* & communiter ita tenetur secundum eum. Idcirco fratres atq; cohæredes pro eorum portionibus 4 ad restitutionem tenentur. Quoad lucrũ ex quæstu, & negotiationibus filii, cum pecunia paterna quæsitũ, respondetur quod filiusfamilias qui cum paterna pecunia negociatur dimidiam sibi superlucratur, & præcipuam habet, altera dimidia patri tanquam quid profectitium reseruata, pars verò personam filii contingens tamquam quid aduentitium non confertur, nec in diuisionem venit, *Bart.in l.1.§.nec castrense numer.5.ff.de collat. bon. & in leg.illud.Cod.de collat.* vbi Alex. & Dec. plures alios adducunt, pulchre Roma. *consilio 469. Aym.consilio 125.in fine, & consilio 165.in princ. Corn. consilio 79. volum. secundo. & consilio 130. eod. volum. vbi communis.*
5 Atque Soc. *consilio 192.in princ.volum.2.* & Aym. vbi supr. asserunt certam doctrinam dari non posse, quantum industriæ & laboribus filiisfamilias tribuatur, sed quod Iudex id arbitrari habet, tametsi attento communi vsu dimidia debeat arbitrari industriæ filii tribuenda, & concordant quæ habentur supra Recollecta 110. *numero 22.* affirmatque ipse Soci. communiter teneri, quod quæsita pecunia patris, patris sunt excepto eo, quod laboribus, & industriæ filii tribuitur, idemque tenet *conf.92.nu.15.vol.1.*

6 Nurus † vestes preciosæ atque festiuæ, ornamentaque muliebria aurea, à socero ipsi tradita conferenda sunt, & in diuisionem vna cum cæteris mobilibus hæreditariis veniunt in eo statu, in quo in præsentiarum reperiuntur extare, quoniam veluti maritus vxori, & sponsus sponsæ, ita & socer nurui non censetur huiusmodi donare, sed ad vsum festiuum concedere, & in specie quod à socero tradita nurui, ab eius marito fratrib. communicari debeant, tenet Bart. *in d.l.prima.§. nec castrense num.9.ff.de collat.bono.Paul. de Castr. consilio 81. num.10.volum.primo. & conf 65.num.2.vol.3. Alex.conf. 31.num.10.* & communis est, vt fere omnes supra re-
7 lati affirmant Quæritur insuper de bonis mobilibus ipsius filii, & aliis superlucratis, an præsumantur quæsita ex substantia paterna, & vti profectitia conferenda sint. An laboribus, & industriæ filii sint ascribenda, & vti aduentitia non conferenda. Resp. ad coniecturas recurrendum esse, & varie respondendum, prout qualitas personarum exigit, nam si diligens sit filius, vel aliquod artificium exercet, vel aliquid proprium habet, tunc sane industriæ filii tribuendum erit, quod superlucratus est, sin autem filius sit (vt aiunt) super modium sedens, in aliquo se non exercens, vel quicquam proprium non habens, tunc ex bonis paternis quæsita præsumam quæ superlucratus est, *Glos.in leg.cum oportet in princ.in verbo ex eius substantia. Cod. de bonis quæ liber quem sequitur Bart. ibi, Bal.Ang.Salic. & alij, idemque tenent Alex. consilio 31. numero 7.volum.4.Soci.dict. consil.92. num.14. vol 1. & dict.conf.192.in princip.vol.2.* communiter Doct. ita tenere affirmans, vnde Bald. *in auth. ex testamento n.9.C.de collat.* inquit considerandũ est quid, quale & quan-

& quantum pater habeat, & quis, & qualis, & quãtus sit filius, & iis, qui petit bona communirari debere, probare debet contributioni locum esse, Bal. & Sal. *dict. leg. cum oportet. Bald. d. auth. ex testamento*, nisi sit præsumptio pro communicatione petente Sal. vbi supra Socin. *dict. consilio 29. num. 14. volum. 1.*

SVMMARIA.

1 *Matrimonium inter puberem & impuberem sponsalium vim habet.*
2 *Cohabitatio breuis post pubertatem non perficit matrimonium.*
3 *Puella si post pubertatem habuit animum aufugiendi non censetur consensisse.*
4 *Mulier simpliciter nubens dotem viro constituisse non præsumitur.*
5 *Maxime si mulier sit ætate minor.*
6 *Limita vt hic habetur.*

QVÆSTIO CXLVII.

1 MAtrimonium inter duos contractum quorum alter pubes sit, alter vero impubes, sponsaliorum de futuro vim & naturam habent, neq; pubertatis superuenientia transeunt sponsalia in matrimonium, nisi interuenerint signa taciti consensus inductiua, vel iam inducti declaratiua, vt oscula, amplexus, munera, cohabitatio & iis similia, *cap. vnico §. idem quoque de desponsat. impube. in 6. & ibi Canonistæ probant. & tenent Aret. consilio 142. numero 3. Corn. consilio. 116. numero 4. volum. 3. Dec. cons. 62. colum. 1. vol. 4. & communiter tenetur secundum*
2 *prædictos.* Quin etiam licet certi temporis cohabitatio interuenerit post mulieris pubertatem superuenientem, non tamen ea matrimonium perficit si fuit cohabitatio breuis, *Corn. dict. cons. 116. nu.* 3. ex mente Ioannis Andreæ ibi relati.

3 Immo si aliquo non breui tempore cohabitassent, idem respondendum foret, quoniam puella recedendi & à domo aufugiendi animum habuit, cum primum sibi daretur occasio, & hoc est, quod inquit glos. *in dict. §. idem quoque in verbo pubertatis:* fugiat quam cito potest, & alibi glos. *in c. ad id quod de sponsal.* ait, aufuge cum poteris, ne consensisse puteris, nam si persistens illius vxor eris: vbi Abb. in fine dicit quod iudex considerare debet quantitatem moræ & opportunitatem fugiendi, verum in hoc casu, quia signa dessensus inductiua, & fugiendi animus interuenit, legitimã supponitur extra matrimonium.

4 Quare corollarie sequitur, si quis matrimonium contraxerit neque de dote conuentum appareat, quod dos marito constituta esse præsumatur, eo quod à communiter accidentibus matrimonium sine dote non contrahitur, idcirco soluto matrimonio arbitrio boni viri declarari debet quantam verisimile sit retro fuisse cõstitutam dotem, & vir non fraudetur lucro dotali, *Bald. consil. 101. volum. 4. per totum. Boer. decis. 22. numer. 22. parte 1.* quam etiam opinionem multũ æquam esse dixit Paulus de Monte Pico *in Auth. præterea c. vnde vir & vxor.* in cõtrarium facit, quod mulier simpliciter nubens nulla dotis habita mentione bona sua in dotem constituere nõ intelligitur, quia sine dote matrimonium esse potest, & ob affectum à viro ducta præsumitur, esto ꝙ maritus ea viuente fructus perceperit ex bonis vxoris ea sciente & patiente. *Bart. q. 7. incipiente mulier habens Corn. cons. 127. in princ. volum. 4. Alex. cons. 144. colu. prima. volum. 5. & consilio 122. vbi per tres fere columnas. volum. 7. Paul. de Monte pico in dict. auth. præterea numero 16. & seq. Cod. vnde vir & vxor. Io. Crot. in leg prima. numero 100. ff. solut. matr.* vbi inquit, quod maritus constante matrimonio compellere vxorem non potest ad sibi dotem constituendam. Idem tenent Bart. & Alex. vbi supra.

5 Cumque mulier tempore matrimonii minor fuerit tacite dotem in immobilibus constituere non potuisset, quoniam nec etiã expresse id posset citra solemnitates in contractibus minorum
6 requisitas, *cons. 314. & alii præallegati.* Nisi mulier ætate maior in traditione bonorũ suorũ dixerit, do tibi marito meo bona mea, tum validũ igitur extat matrimonium, in quo maritus contentus esse debet fructibus bonorum vxoris hactenus perceptis, & qui in posterum percipientur.

SVMMARIA.

1 *Matrimonium, noua legis Sacramentum est.*
2 *Quod gratiam confert.*
3 *In terrestri paradiso ad officium multiplicationis generis humani institutum.*
4 *Post lapsum ad reuiedium concupiscentiæ ordinatũ.*
5 *Matrimonium contrahere intendens propter effrenatam libidinem mortaliter peccat.*
6 *Sponsalia per copulam carnalem quando transeunt in matrimonium.*
7 *Peccat qui à sponsalibus recedit.*
8 *Ad matrimonium accedens debet sua peccata confiteri vel saltem esse contritus, alias peccat.*
9 *Qui matrimonium contrahit non ad prolem sed ad vitandam fornicationem venialiter peccat.*
16 *Cognoscens vxorem ad explendam libidinem quandoque mortaliter, quandoque venialiter peccat.*
11 *In coitu vxorio vitatio fornicationis intenta non excusat à toto.*
12 *Coitus vxoris ad sanitatẽ corporis nõ excusat à veniali.*
13 *Commiscens se vxori tempore menstrui quando mortaliter peccat.*
14 *Copula vxoris post partum ante purgationem de congruo prohibetur.*
15 *Sacris temporibus qui debitum petit, venialiter peccat, qui reddit nullo modo peccat.*
16 *Accessus ad vxorem dum prægnans est, mortalis est propter periculum abortus, quo cessante secus est.*
17 *Cumque periculum abortus imminet licet vxore vti in debito modo in vase tamen naturali.*
18 *Reddere debitum alter alteri non tenetur, quando timet periculum incolumitatis.*
19 *Oscula & tactus vxoris ex quibus pollutio sequi potest peccatum mortale faciunt.*
20 *Immoderatus cũ vxore coitus mortale peccatum est.*
21 *Qui commiscet se vxori causa sobolis procreandæ actum facit meritorium.*

22 Mari-

22 *Maritus qui vxori debitum reddit actum iustitiæ & meritorium facit.*
23 *Qui petenti debitum negat mortaliter peccat.*
24 *Vxor viro suo inobediens quando mortaliter peccat.*
25 *Consilium ad matrimonium salubriter contrahendũ.*

QVÆSTIO CXLVIII.

1 NOn inconueniens esse sum arbitratus inter
iurisconsultorum responsa doctorum quo-
que ecclesiasticorum traditiones inserere ob mul-
tam symboleitatem, quam inuicem habere noscã-
tur, nam iurisconsulti bonum intendunt, tametsi
temporale, Doctores vero ecclesiastici bonum
intendunt sed spirituale, ita quod ambo bonum
pro fine habent, nimirum ergo si doctorum ec-
clesiasticorum dogmata, cõmiscui iurisprudẽn-
tum responsis, quare pleniori stylo scripti ob mul-
titudinem magnam coniugatorum, quorum ma-
ior est numerus, quam aliorum cuiuscumque ge-
neris hominum, idcirco vtilitatem non modicam
fore existimaui hæc non omittere, primum er-
go nouerint matrimonio iungendi, vt maiori
cum reuerentia ad illud accedant, & vt sanctẽ
pieque in eo permaneant, quod matrimonium
ecclesiæ sacramẽtum est, de quo diuus Paulus ait:
Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico
2 in Christo & in ecclesia. Porro Sacramentum est
quod significat aliquod sacrum, atque præbet re-
medium contra peccatum, sed matrimonium in
vnione consensus coniugalis significat vnionem
Christi & ecclesiæ, atque etiam præstat remedium
contra vulnus peccati concupiscentiæ ex peccato
originali, *S. Thomas in 4. distinct. 26. quæst. vnica art. 1.* &
ante eum expendit ibi magister. *§. cum ergo.* dicens
ecclesia sponsa, sponso Christo copulatur spiri-
tualiter & corporaliter, id est, caritate ac confor-
mitate naturæ, vtriusq; copulæ, figura est in con-
iugio, consensus enim coniugum copulam spiri-
tualem Christi & ecclesiæ, quæ fit per caritatem
significat, coniunctio vero sexuũ illam significat,
quæ fit per naturæ conformitatem, & ideo quia
nouæ legis sacramentum est, gratiam confert di-
gne ad illud accedentibus, quoniam matrimo-
nium in fide Christi contrahitur, idcirco habet ex
passione Christi, vt conferat gratiam ad reprimẽ-
dam concupiscentiam & meritorie implendum
id, ad quod ordinatur, *Sanctus Thomas præcitata di-
stinct. 26. artic. primo. ad 3. & plenius ibidem comprobat*
3 *S. Bonauent. q. 2.* dicens, matrimonium digne susci-
pientibus confert gratiã, concupiscentia enim in-
clinat ad multa, in matrimonio datur gratia, vt
soli vxori se coniungat, cõcupiscentia inclinat ad
delectationẽ. In matrimonio datur gratia, vt non
cognoscat vxorem, nisi propter prolẽ concupiscẽ-
tia fastidium generat post impletionem, in matri-
monio datur gratia, vt semper velit esse contẽtus
vna, quodq; gratiam conferat nouissime quorũ-
dam scolasticorum dissensiones tollens, compro-
bat Tridẽtina synodus *sessione 24. in principio* & cõ-
fert gratiam gratum facientem non tantum gratis
datam, inquit *dict. distinct. 26. Ricard. quæst. 3. & Ga-
briel Biel quæst. 1. conclus. 8.* nisi contrahentes ponant
obicem. Rursus ad matrimonii reuerentiam ex-
citandam, sciendum est, quod matrimonium an-
tiquius est reliquis ecclesiæ sacramentis, in pri-
mordio namq; generis humani à Deo institutum
est in terrestri Paradiso ad officium procreationis
& multiplicationis, quo tempore fuisset quidem
generatio per coitũ maris & fœminæ, sed eo volũ-
tatis nutu mouerentur illa membra, quo cætera &
sine illecebroso stimulo, cũ tranquillitate animæ,
& corporis, vti ex mente Augustini tradit S. Tho-
4 mas 1. *prima q. 98. art. 2.* Post lapsum vero primorum
parentum, statu innocentiæ priuati, remansit sti-
mulus ad delectationẽ carnis inclinans, matrimo-
niũ igitur, quod ante ad officiũ Deus instituerat, post
lapsum Deus instituit ad remedium concupiscen-
tiæ carnalis, quæ quidem carnis delectatio in actu
coniugali, quamuis impediat rationis vsum, non
tamen habet malitiam moralẽ, sicuti nec somnus
moraliter est malus, tametsi liget rationis vsum; &
ideo, quia delectatio nõ habet malitiã moralẽ, nõ
est peccatum mortale, nec veniale. *S. Thom. 1. 2. q. 34.
art. 1. ad primũ.* Et alibi dicit idẽ Thom. *2. secunda q.
153. art. 2.* sicuti ciborũ vsus, potest esse sine peccato,
ita & vsus venereorum in matrimonio ad finẽ ge-
nerationis humanæ potest esse sine omni peccato;
& ad idem quoq; magister ait, *in 4. dist. 33.* Quod est
cibus ad salutẽ hominis, hoc est concubitus ad sa-
lutem humani generis, & vtrumq; nõ est sine de-
lectatione carnis, quæ tamẽ modificata libido esse
non potest. Vt aũt cognoscant vxorati, quando in
coitu coniugali peccant, vel non, multiplex ponitũ
casus, & in primis admonitos esse volo de iis, quæ
5 ante matrimonium occurrunt, & primo perpen-
denda est intentio ad matrimonium accedentis,
qualis illa sit bona vel mala; nam qui consentit in
aliquam tamquam in vxorem, vt suæ satisfaciat
libidini, non intendens bonum prolis, sed libidi-
nem, vel etiã si propter pecuniam dotalem vberi-
orem, non alias contracturus; hæ causæ matrimo-
nii finales, & his similes, dicũtur causæ inhonestæ,
nihilominus turpitudo causæ, non irritat matri-
monium, *S. Thom. in 4. dist. 30. art. 3.* vbi S. Bonauent.
Ricard. Durandus & alii. Veruntamẽ, & si peruer-
sa intentio nõ contaminat sacramentũ, attamen
sic cõtrahens, peccat, sed an venialiter, vel morta-
liter, Doctores non conueniunt, vt plurimum ve-
ro tenent, quod veniale sit, cum per medium ma-
trimonii, & sic licito modo, vir quærit mulieris
formam vel eius diuitias, sin autem sit effrænata
libido, vel si quiuis alius finis extraneus sit valde
intensus, ita quod nõ curat de iustitia medii, para-
tus quomodocunq; posset intentũ finem assequi,
mortaliter peccat, vt post S. Thom. tenẽt Sylaestr.
*in summa verbo matrimoniũ in 4. S. Antonin. parte 3. tit.
1. c. 19. §. 9.* ad idemq; S. Bonauent. *in 4. dist. 30. dubio 6.*
aut fœminæ pulchritudo, si est causa principalis
mouens, dicitũ causa minus honesta, & est peccatũ,
quod ad mortale referendum est, ex iis, quæ subdit, di-
cens, si est causa inducens (quã nos impulsiuã vo-
camus) potest esse sine peccato ad minus graui, &
si amor nõ sit multũ intensus, nõ est culpabilis, vt
in Patriarcha Iacob, qui Rachelẽ, & non Liam citra
peccatum adamauit, cæterum causas inductiuas,
quæ

quæ minus honeſtæ ideo dicuntur, quia non ſunt
ad finem, ad quem inſtitutum eſt matrimonium,
numerant S. Bonauentura præallegatus, videlicet,
gratia, pulchritudo, diuitiæ, ſapientia, virtus, mo-
res, & amicitiæ ex parentela, ſequitur Aſtenſ. *2. par-*
te lib. 6. tit. 9. art. 2. Hoſtienſis *de matrimoniis §. & qua-*
6 *re.* Secundo † in ſponſalibus quoq; peccatum in-
curritur, porro ſpõſalia ſequuta inter ſponſos co-
pula carnali tranſeũt in matrimonium, vnde ma-
trimonium poſtea cum altera contractum nõ te-
net, ſed ad primum redire cogitur, c. is qui fidem
de ſponſal. & matrim. quod ſane verum eſt, quan-
do ſponſus ſponſam cognouit affectione marita-
li animo conſummandi matrimoniũ, verũ ſi ſpõ-
ſus hãc in animo non gerebat intentionẽ ſed ani-
mo libidinẽ explendi, ſponſam cognõſcit, forni-
cationis peccatũ quippe cõmittit, atq; in foro cõ-
ſcientiæ matrimonium nõ perficit, vt habẽ *in 4.*
diſtin. 28. vbi omnes, & notatur *in dict. c. is qui fidem.*
7 *de ſponſal.* Tertio † peccatũ adeſt, quando ſponſalia
de futuro cõtracta ſoluunẽ, tunc præcedens men-
daciũ, vel etiam periurium, ſine cauſa recedentis
à ſponſalib. pœnitentia eſt corrigendũ, & coniu-
gium ſequens nõ eſt diſſoluendũ, vt decidit Ma-
giſter ſententiarũ *in 4. diſt. 28.* comprobat Gabriel
Biel ibidẽ *diſt. 29. q. 2. concluſ.* 4. hinc eccleſia in foro
contentioſo nõ compellit ſponſos ad matrimoniũ
complendũ, quia matrimonia coacta conſueue-
runt habere malos exitus, nihilominus ex promiſ-
ſione ſponſi obligan̄, quo ad Deũ, & peccat, qui
non ſoluit promiſſum matrimoniũ recuſans, S.
Thomas *in 4. dict. diſt. diſtin. 27. art. 3. ad 1. & habetur in*
c. requiſiuit de ſpõſalib. & in c. præterea il 1. eodem tit. Se-
cundum cõmunem intellectum, vt ait ibi Felin. *n.*
8 *16.* Quarto † prætereundum non eſt, ꝙ ei, qui ma-
trimoniũ contrahit, dum eſt in peccato mortali,
Deus nõ confert gratiã gratum facientẽ, imo pec-
catũ peccato addit, ad matrimoniũ non accedens
ſanctè, & religioſè, vti decet, ſed magis ſic ſacram.
matrimonii abutiur. Proinde neceſſe eſt ſponſos,
priuſquã ad conſenſum per verba de præſenti ac-
cedant, ꝙ de propriis contriti ſint peccatis, quam-
uis melius ſit peccata quoq; ſua ſacerdoti confite-
ri, & abſolutionẽ eorum obtinere, & ſic mundi à
peccatis ad ſacramentum hoc peruenire, vt diuinã
gratiam nanciſcantur, *Gabriel in 4. diſt. 30. q. 3. dubio*
9 *2. S. Antoninus parte 3. tit. 1. cap. 19. §. 2.* Quinto † qui
matrimonium contrahit, non intendens bonum
prolis, ſed tantũ remedium vitandę fornicationis,
venialiter peccat, cuius ratio eſt, ꝙ principalem fi-
nem, qui meritorius eſt; omittit, & illi anteponit
finẽ ſecundarium, at ſi cõtrahens ſit ſenex, vel ſte-
rilis, qui principalem finẽ intendere nõ poteſt, nõ
peccat vllo modo, omittens finem principalem,
& ſecundarium amplectens, qui eſt fornicationẽ
euitare, *S. Antoninus parte 3. tit. 1. c. 19. §. 6. poſt alios, ſic*
vt ſupra tenemes, & eſt tex. in c. vnum or. rium §. quæ au-
10 *tem ſunt 25. diſt.* Sexto † poſt contractum matrimo-
nium animaduertendum eſt, ꝙ ſi coniugalis coi-
tus fit ad explendam libidinem, vt quando vir cõ-
miſcet ſe vxori, non intendens bonum prolis, ne-
que reddere debitum, ſed ſatisfacere ſuæ libidini,
ita quod idem faceret etiam, ſi vxor aliena eſſet;
peccat mortaliter, quoniam vt inquit textus *in c.*
liberorum 32. q. 4. voluptates, quæ de meretricum
amplexibus capiuntur, in vxore ſunt damnatæ, &
probat diuus Thom. *in 4. diſt. 26. art. 4. & diſt. 31. art.*
4. atq; Ricard. *dicta diſt. 31. art. 3 q. 3.* Septimo ſi a-
ctus coniugalis fit ad ſatisfaciendum libidini infra
legem matrimonii, quod eſt, quando cognoſcit
vxorem, quia vxor eſt. & hoc non faceret, ſi vxor
non eſſet, nec vllo modo ad illam accederet ve-
nialiter peccat: quoniam finis matrimonii eſt bo-
num prolis, vel redditio debiti, qui vero cogno-
ſcit vxorem per delectationem carnis, tametſi in-
fra limites matrimonii, peruertit vtrumque fi-
nẽ, ergo ſaltem venialiter peccat, vt tenet ſanctus
Thomas in locis proxime citatis, atque etiam 3.
parte q. 41. art. 4. & probat Card. à turre cremata
in c. quicquid 32. q. 2. & Aſtenſ. quoq; præallegatus,
dicens, quod hæc eſt communior opinio. Verum
quando cauſa incontinentiæ vitandæ, vel cauſſa
libidinis explendæ ſit, declarat gloſſa *in dict. c. quic-*
quid 32. quæſt. 2. dicens: Cum quis præuentus eſt à
voluptate, hoc eſt à feruore fomitis, qui ſtimulat
ad coitum, incontinentia dicitur, quæ in matri-
monio peccatum veniale eſt, at cum quis cogita-
tione præuenit voluptatem, vt quia fomes non
mouet, ſed delectatio mente concepta, vel cum
quis vtitur calidis ad libidinem prouocandam,
dicitur cauſa explendæ libidinis, & mortaliter
peccat.
11 Octauo † actus coniugalis, aut ſit ad vitandam
fornicationem in ſe ipſo, aut in vxore, ſi vt euite-
tur ab vxore, non eſt peccatum, quia quodam-
modo eſt reddere debitum, ſi autem ad vitandam
fornicationem in ſe ipſo, peccatum veniale eſt ſe-
cundum Cardinalem pręcitatum *in d. c. quicquid 32.*
quæſt. 2. & probat S. Thomas dicta diſt. 31. art. 3. in fine,
inquiens: Vitatio fornicationis intenta, non ex-
cuſat à toto, quia aliter poteſt illa vitari, videlicet
12 abſtinendo. Nono † ſi ordinatur coitus ad cor-
poris ſanitatem tuendam, quamuis hoc non ſit
malum, quia tamen hic non eſt finis matrimonii,
ad quem inſtitutum eſt, peccatum veniale eſt. S.
Thomas *præallegata diſtinct. 31. artic. 3.* & Cardin. vbi
ſupra, & alii ſequuntur.
13 Decimo † peccant vxorati, ſi tempore men-
ſtrui ſe commiſcent, quando illa paſſio naturali-
ter accidit mulieribus ſingulo menſe, tunc namq;
nec exigere, neq; reddere debitum conceditur, eo
quod ſic geniti, vt plurimũ ſunt defectuoſi, videl.
claudi, cæci, leproſi, vel alias monſtruoſi; quocir-
ca mortaliter peccat, qui illo tunc cognoſcit vxo-
rem, propter præiuditium filiorum, ſin autem
mulier menſtruata eſt menſtruo non naturali, ſed
ex aliqua infirmitate continua, vel quaſi, patitur
ſanguinis fluxum, licet exigere, & reddere debitũ
coniugale, propterea quod tunc mulier concipe-
re non poteſt, vt ex ſententia naturalium habe-
tur. *S. Bonauent. in 4. diſtinct. 31. art. 3. quæſt prima. per*
totam, & probat ibi Ricard. articulo 4. quæſtione prima.
& habent Canoniſtæ in rubrica de ſponſal. & maxime
Curtius numer. 14. vbi quod de menſtruo naturali
dictum

dictum est limitat. Nisi timeatur prompta fornicatio, tunc enim quilibet coniugatorum, si alteri debitum soluat, mortaliter non peccat.

14 Vndecimo. Post partum ante purificationem mulieris, monentur fideles, vt saltem de congruo abstineant, post vero purificationem conceditur concubitus, etiam ante tempus purificationis ab Ecclesia determinatum, vt S. Bonauen. & Richar. præallegati tenent.

Duodecimo. Peccatum incurritur, cum sacris
15 temporibus † coniugati continentiam non seruant, etenim sacris temporibus vacandum est orationibus, & aliis diuinis actionibus, sed coitus coniugalis distrahit à spiritualibus, nedum in ipso carnis actu, sed etiam toto illo die, merito exigere debitum alter ab altero nõ debet. Exactus autem, si cum displicentia, & inuitus post recusationem reddit, caret omni culpa, at qui petit, venialiter peccat, *S. Thom. in 4. dist. 32. art. 4. & tenent quoque ibi Richar. art. 3. q* 1. *& Durand. q.* 1. At vero S. Bonauen. ibid. *ar.* 3. *q.* 2. distinguit id, quod alii simpliciter asserunt, dicens: Coitus matrimonialis est opus carnis, quod ad terrena & delectationem animã trahit. In diebus igitur, quibus debet anima sanctificari, vel in quibus debet affligi (vt tempore ieiuniorum & processionum) debent abstinere, & neuter illorum potest debitum petere sine culpa, & si fiat ad delectationem, grauis est culpa, si autem ad lubricũ carnis euitandũ, ꝙ timet, suæ conscius infirmitatis, veniale potest esse peccatum. Attamen, inquit, vix est, ꝙ in præcipuis solemnitatib. nõ fit graue peccatum, sic quoq; distinguit S. Tho. *3. par. qu. 64. art. 6.* & hanc sentent. sequendam arbitror. Quoniã si coitus vxorius extra tempora sacra, ad delectationem carnis infra limites matrimonii, venialis est. Temporibus festiuitatum, de præcepto, ieiuniorum, processionum, vel orationum, grauis culpa profecto esse debet.

16 Decimo tertio. Tempore quo mulier † grauida est, & maxime vicina partui, non debet vir ei copulari, quia sine periculo abortus id fieri nequit, alioqui mortaliter peccat. Cum autem sine periculo copula esse potest, tenentur inuicem ad debitũ, & quilibet ab altero exigere potest, absq; mortali peccato, maxime, quia tunc mulier prægnans plus appetit concubitũ, quã aliis temporib. *Richar. in 4. dist. 32. art. 3. q. 2.* vbi & Gabr. Biel *q. 1. concl.* 11. allegans B. Hieron. dicentem: Coeuntes post conceptum prolis hominum necatores magis, quam generatores dicuntur. Non desunt tamen, qui dicant, circa principiũ cõceptionis periculosiorem esse coitum, ex sent. Auic. dicentis, ꝙ matrix mulieris in delectatione, quam sentit, quandoq; aperitur, & semẽ viri antea receptum, quod nondum coagulatum erat, effunditur, & sic disperditur, nõ tamẽ mortale peccatũ erit, cum embrio nondum formatus erat. *Angelic. verb. debitum. n. 33. & dixit tex. in c. origo. 32. q. 4.* Postquã venter vxoris intumuerit nõ perdant filios. gl. ibi ait: perit partus ex frequẽti concussione. Quocirca tutius erit, tam initio conceptus, quam prope finem partus abstinere.

17 Decimo quarto. Cum † subest periculum suffocationis partus, licet viro vti vxore indebito modo, dummodo debito in vase, sed si causa delectationis id faciat, peccatum mortale est. S. Anto. *part. 3. tit. 1. c. 20. §. 3.*

18 Decimo quinto. Cũ ex redditione debiti † imminet periculũ propriæ personæ reddentis, nemo alteri reddere tenetur, quantũcunq; petatur, tum qa natura inclinat ad cõseruationẽ indiuidui, magis quã ad conseruationẽ speciei, tum etiam, quia caritas suadet, vt sibi quisq; magis teneatur, quam alteri, si ergo ex redditione debiti probabiliter timeatur de incolumitate reddere debentis, negans debitum, non peccat. *Durand. in 4. dist. 32. q. 1. n. 6. vbi Gabr. q. 1. concl.* 11. requirit periculũ certum, vel probabile, atq; etiam notabile, sentiens quod leuis indispositio non excusat eum, à quo debitum petitur, & tenet Caiet. ad S. Thom. *2. 2. qu. 153. art. 3.*

19 Decimo sexto. Cum quis † actibus Venereis & impudicis vtitur, nempe osculis, tactib. & amplexibus, si in coitu matrimoniali fiant, excusatur, vtpote quod vix sine his commixtio coniugalis fieri valeat, si extra copulam coniugalem actus illi exercentur, dum nihil aliud intendunt, quam alter cum altero delectari, in huiusmodi actib. semper est peccatum, veniale quidem, si sine periculo pollutionis. Equidem si experti sunt se pollui ex huiusmodi, & non obuiant, non excusantur à mortali, etiam si pollutio non sequatur. Frater Serafinus Capponi in scholio ad compend. Theologiæ Alberti Magni *lib. 6. c. 38. Caiet. ad S. Tho. 3. part. q. 64. art. 7. idem Caiet. in com. ad S. Tho. 2. 2. q. 154. art. 4.* vbi Thomas de huiusmodi loquitur.

20 Decimo septimo. In peccato † versantur ii, qui immoderatum vsum copulæ sua cum vxore habent, ex quo non faciunt ad prolem, nec est necessarius ad fornicationem vitandã, ob idq; vsus huiusmodi illicitus est, & peccatum mortale. Ant. de Butr. *in rub. de sponsal. Vngarellus in addit. ad Angel. verbo matrimonium. 2. n. 26. S. Thom. 2. 2. q 153 art. 3. in resp.* ibi modum rationis excedat circa Venerea, & est expressum *in c. origo. 32. q. 4.* vbi amoris in vxorem magnitudo reprehenditur. Et glos. ibi ait: amoris magnitudo dicitur immoderata exactio, atq; idẽ Thom. vbi supr. *q. 154. art. 8. ad 2.* ait, ardentior amator vxoris matrimonio inhoneste vtitur, & aliqualiter adulter nominatur, hinc D. Pau. ad Thessalon. ait: Sciat vnusquisq; possideret vas suum in sanctificatione & honore, non in passione desiderii.

21 Decimo octauo. Cum vir † ad suam accedit vxorem, causa sobolis procreandæ, & hoc principaliter intendit, non solum non peccat, sed magis actum meritorium exercet, cupiens procreare filios, ad cultũ diuinũ ampliandum, & casum Angelorum reparandum, *c. hi duo. de consecrat. dist.* 1. ibi, *vt damna cœlestis patriæ resarciret, atque angelorum gaudia suppleret.* Nimirum ergo, si religionis actus iste nuncupatur, atq; meritorius, Cardinalis à Turrecremata *in c. quicquid. 32. quæst.* 2. hinc Magi[illegible], *in 4. distinct. 30. §. & est sciendum.* circa medium, bonum prolis dicitur, non ipsa proles; quæ ad hæreditariam successionem refertur, sed quæ ad hoc

quæ-

quæritur, vt religiose informetur, multiq; prolem habent, qui bono prolis carent, & ibi S. Tho. *art. 3. ad 3.* dixit: Motus naturæ tendit in prolem absolute, quæ intentio non est recta, nisi vlterius referatur in Deum, ita ꝙ proles quæratur ad cultum Dei suscipienda & nutrienda, id ipsumq; confirmat S. Bonauen. ibid *dub.* 1 inquiens: Proles potest quæri triplici intentione, 1. vt educetur ad cultum Dei, 2. vt in hæreditate succedat, 3. vt in prolis multitudine, gloriosus appareat. Intentio igitur secundum primum modum, ea est, quæ actum meritorium efficit.

22 Decimo nono Cum vir suā † cognoscit vxorē, quæ petit debitū sibi reddi expresse, vel etiā tacite ex signis hoc indicantib. actum iustitiæ facit, soluendo vxori debitum, imo actum facit meritorium. Porro actus iustitiæ ex caritate factus, meritorius est, atq; debitū reddenti imputatur ad sanctitatem. *gl. in c. vir cum propria. 33. q. 4. & in c. si dicat. eadem cauf. q 5. & confirmat Cardin. à Turre cremata, in cap. quicquid. 32. quæst. 2. & S. Thom. 3. par quæst. 64. art. 2.* Veruntamen id, quod dicitur hic, & sup. proxime, notabiliter restringendum est ad eos, qui sunt in gratia, quippe tunc meritum habent, non alias *S. Thom. 3. part. q. 41. art. 4. in respons.* vbi plene Caiet. determinans in eo, qui gratiam non habet, quod semper est, aut peccatum, aut bonum mortale, idemque tenent Asten. *2. part. lib. 8. tit. 9. S. Anton. 3. part. titul. 1. capit. 20. §. 12. articul. 2.* Et potest esse ratio, quod opera bona in peccato facta nihil prosunt ad meritum æternæ vitæ, *c. pium est. de pœniten. dist. 3. Magister in 4. dist. 15.*

23 Vigesimo. Cum coniugatorū alter † alteri negat debitum, id poscēti, mortaliter peccat, etenim vir non habet potestatē sui corporis, sed mulier, & è conuerso. Idcirco qui recusat copus suum alteri exhibere ad vsum matrimonii, quod alienum est, negat, & contra iustitiam facit. *Durand. in 4. dist. 32. q 1 n. 5. Ant. de But. in rub. de sponsal. n.* 14. Quod tamen limitatur, nisi is qui debitum petit, in manifesto adulterio viuat, tunc nō est ei reddendū debitum, donec ab adulterio desistat, *per tex. iunctis ibi not. in in c. si quis vxorem. 32. q. 1.* imo qui reddit, mortaliter peccat, nisi ille, à quo adulter debitū petit, timeat in se ipso incontinentiam, tunc citra peccatum reddere debitum potest, S. Antonin. proxime relatus §. *9.* vide tamen Nauarrum in manuali, *c. 22. n. 23.* qui ex mente Caietan. ibi relati ait, adulterum perdere ius exigendi debitum, non tamen rogandi, vt illud concedat, si velit.

24 Vigesimo primo. Vxor ꝗ † viro suo notabiliter inobediēs est, in cura & regimine domus, eiq; subiectionem debitam nō præstat, mortaliter peccat, vel etiam si rixosa, ita quod maritum prouocat ad blasphemiam, vel ad aliam culpam mortalem, similiter peccatū mortale incurrit, *c. cum caput mulieris. 33. q. 5. iunctis cap. præcedentib. atq; sequentib. Nauarrus in manual. c. 14. n. 20.*

25 Vigesimo secundo Qui scire † cupiūt, quomodo in Dei gratia ad sacramentū matrimonii suscipiendū accedat, audiāt salubre consil. Angeli Raphaelis, qui Tobiā iunior. sic instruēs, dixit: Quib. præualere potest dæmoniū ii sunt, qui coniugium suscipiūt sicut equus & mulus, tu a. per 3. dies continēs esto ab ea, & nihil aliud nisi orationib. vacabis cū ea, transacta 3. nocte accipies virginē cū timore Domini, amore filiorū magis, quā libidine ductus, vt benedictionē filiis cōsequaris, q sic admonitus orans ait: Domine tu scis, quia nō luxuriæ causa accipio coniugē, sed sola posteritatis dilectione in qua benedicatur nomē tuū. Ex quibus manifeste habetur, quod qui libidinis causa matrimoniū cōtrahunt, posteritatē bonam obtinere nequeunt, quoniā super eos dęmoniū potestatem habet. Nimirū igitur si plurimi sunt filii, in quib. anima parentū angustiatur. At qui finem habent generare filios, ad gloriam Dei educandos, ii sunt, qui filiis suis Dei benedictionem impetrant, & in bonis illorum moribus exultant. Quocirca si quis Angeli consilium Tobiæ datum obseruat, bene facit, qui illud non obseruat, peccat, consilia enim dantur ab bene esse, non ad necessitatem salutis. *S. Thom. 1. 2. quæst. 18. artic. 4. & habetur in cap sponsus. 23. distin. & cap. aliter. 30. quæstion 5.* Optandum est, confessarios hæc pœnitentibus diserte aperire, admonereq;, ne sacramento matrimonii abutantur, vt in manum Dei viuentis non incidant. Sunt & alii casus, in quib. vxorati grauiter peccāt, quos ex professo sub silentio præterire volui, quoniam illos audire aures refugiunt humanæ. Et in eandem venit sententiam Host. qui *sub rubric de eo qui cogno. consan. vx sua. n. 1.* ait, maius periculum est hæc exprimere quam tacere, plane qui casus memoratos obseruabunt, vt ab illis abstineant, grauiores detestabuntur.

SVMMARIA.

1 Frater sororē dotare tenetur, si nō habet vnde se dotet.
2 Etiam si à patre iuste sit exhæredata.
3 Frater dotans sororem de bonis communibus censetur partem suam donare.
4 Extraneus dotans mulierem quando donare dicatur.
5 Frater bonorum sororis administrator illam dotans censetur de bonis sororis dotare.
6 Quod de fratre dotante, idem de matre dicendum est.
7 Frater pro fratre expendens non præsumitur donare.
8 Donatio non præsumitur.
9 Donatio vt requiratur tria requiruntur.
10 Dos, & dotis augmentum à pari procedit.
11 Pater de suo filiam etiam diuitem dotare necesse habet.

QVÆSTIO CXLVIII.

1 FRater dotem sorori † simpliciter constituens, si non apparet, de cuius bonis dotem promiserit, de bonis ipsius fratris illam dotasse censeri debet, si soror nō habeat, vnde se dotare valeat, quoniam frater tenetur de suo dotare sororem vtrinque coniunctam, vel consanguineam, tantū non etiam vterinam, *gl in l. cum plures. §. cum tutor. in verb. alio patre ff. de administrat. tut. Alex. in l. 1. num. 23. ff. sol. matrim.* vbi & Ias. *numer. 29.* dicens, quod nemo ab hac sententia discrepat, & plures adducit Aufrer. addit. ad Capel. Tholos. *decis. 284. vers. quid de fratre.*

2 Sed etsi filia à patre iuste † exhæredata sit, nihilominus

minus tenetur frater eam inopem existentem dotare, licet non iure hæreditario, sed ex debito fraternitatis, Bald. nouell. *tract. de dote. part. 6. priuil. 16. vers. in fratre autem. Crott. in repet. l. 1. n. 91 ff. solu. matri. & Bald. de Bartolinis ibid. nu. 146.* atque si frater bona pro indiuiso communia habens cum sorore, eam de bonis dotauerit, censetur partem suam donare, *Sal in l. fi. n. 6. C. de dotis promiss. Abb. cons. 12. 5. dubio. Soc. cons. 291. num. 11. vol.* 2. sed etiam extraneus mulierem dotans donasse videtur, nisi sibi stipulatus sit reddi dotem soluto matrim. *l. vni. §. accedit. C. de rei vxor. actio.* vel nisi in consignatione dotis protestatus sit, quod non animo donandi faceret. Salic. vbi supr. & notant scribentes *in l. Nesennius. ff. de negotiis gestis.* Sin autem soror propria bona habeat, tunc frater sicut & quilibet extraneus dotem pro muliere promittens vel soluens, non expresso, ex cuius patrimonio id facit, præsumitur de patrimonio & substantia mulieris id ipsum fecisse, & mulieris negotium gerere, si modo bonorum eius administrator erat, *l. Nesennius. vbi Bart. Bald. Ang. & Paul. hoc in terminis decidunt. ff. de neg. gest. gl. in l. fina in verb. paternum. C. de promiss. dot. Abb. d. cons. 12. Paul. de Cast. cons. 351. n. 1. vol. 1. Soc. d. cons. 291. n 11. vol. 2. & cons. 5. n 19 vol. 4. Barba. late in addit. ad Bald. d. l. fin.* vbi Bal. *sub n. 12.* inquit, quod est communis opinio, sequitur Ruin. *cons. 200. in prin. vol. 1. Barba. cons. 59. vbi plene per tot.* hanc eandem sententiã firmat *vol. 3.* & Cyn. *d. l. fi. in 3. quæst.* dixit, quod alias quæstio vltra montes disputata fuit, & determinatum pro fratre, & quod fratres dotantes sorores aut agnatas in domo, & familia ipsorum commorantes, dicantur eorum negotium gerere, & de bonis eorum dotare, tenet Campeg. *tract. de dote. part. 1 qu. 24. Ang. pulchre d l. fin. n. 2. C. de dot. promiss.* Et † quod de fratre

6 dicitur, idem de matre dotante respondendum est, per ea quæ refert Boer. *decis. 129. n. 2. & seq. par. 1.*

7 Quodque frater pro fratre † expendens non præsumatur animo donandi facere, nisi expensa sit modica, imo nec ascendens pro descendente, tenet & late comprobat Aym. *cons. 56. n. 2. vol. 1.* Neq;

8 donatio † regulariter præsumitur, sed potius error etiam in facto proprio, aut fatuitas, *l. cum de indebit. ff. de prob. l. Campanus. ff. de oper. liber. Aym. cons. 142. n. 26. vol. 1. Tiraq. in l. si vnquam. gl. donatione largitus. nu.*

9 *206 C. de reuoc. don* Sed neque etiam † donationem operatur sanguinis coniunctio, cum taciturnitate longi temporis. Tria namque copulatiue debent cõcurrere vt donatio præsumatur, sanguinis coniunctio, taciturnitas longi temporis, & calculatio repetita, absque eo, quod sit facta mentio de eo, quod expensum est, & vno horum deficiente donatio non præsumitur, *l. procula. vbi not. ff. de probat. Afflict. decis. 12. n. 12. Alciat. tract. præsump. reg. 1. præsum. 32. n 6. Alex. cons. 46 n. 12. vol. 1.* & est communis, vt referunt Alex. *in l. quæ dotis. n. 14. & Ias. n. 18. solut. matri.*

10 Quodque † de fratre dotante dicitur, id ipsum procedit in fratre augmentum dotis sorori simpliciter assignatæ. Nam dotis augmentum venit accessione ad dotem, & à pari procedunt, *Bart. q. 7. incipiente, mulier. n. 1. Abb. cons. 46. nu. 1. vol. 1. Paris. cons. 72. n. 34. & seq. vol. 4. & consuluit in terminis Aym. cons.*

11 *291. per totum. vol. 2.* Aliud vero † respondendum in patre, qui filiam, quamuis propria bona habentem, dotare tenetur de bonis ipsius patris, *Bal. Sal. & alii in l. fin. C. de dot. prom. Alex. Ias. & reliqui in d. l. 1. ff. solut. matr. Bald. nouell. tract. de dot. part. 6. priuil. 3. & Campeg. quæst. 16. Ripa dict. l. 1. solut. matri.* vbi inquit, quod hæc est communis & verior opinio, quicquid in contrarium alii dicant.

SVMMARIA.

1 *Possessor condemnatus in executione sententiæ opponens, de melioramentis vtitur retentione.*

2 *Melioramentorum æstimationem repetit is, qui rem relaxauit.*

3 *Melioramentorum æstimatio fit præsenti tempore.*

4 *Et in re fideicommisso subiecta.*

5 *Reparationes in quo differant à melioramentis.*

6 *Expensæ necessariæ à malæ fidei possessore factæ restituuntur.*

7 *Ob expensas vtiles quando possessor bonæ fidei retentione vtitur.*

8 *Expensarum, quæ voluptariæ sunt, deductio conceditur.*

QVÆSTIO CL.

SI lata fuit sententia condemnatoria possessoris, nulla † melioramentorum facta mentione,

1 potest possessor iu executione sententiæ opponere de melioramentis in re factis, propterea que retentione vti, *Bar. in l. in fundo. n. 16. ff. de rei vend. Albert. & Ias. in l. si area. ff. de cond. indeb. & melius idem Alberic. in l. 1. n. 5. C. de iur. & fact. ignor.* vbi ait, hoc notabile esse, & ibi Ias. *n. 16. Boer. decis. 85. n. 9. Aym. cons. 148. n 2. Beninten. de Cesena. deci. 77. n. 1.* vbi plures alios adducit. Immo re ipsa vna cum melioramentis relaxa-

2 ta, † eorundem æstimationem possessor condemnatus repetere posset, *l. inuitus. §. cui damus. vbi Decius ff. de reg. iur. l. per retentionem. C. de vsur. Boer. decis. 44. n. 14. cum aliis adductis per Aym. d. cons. 148. n. 2.* idque verum sit, quando melioramenta sunt liquida, at si liquida non sunt, vide sup. *recollect. 97. n. 21.*

3 Quorum † quidem melioramentorum æstimatio fieri debet, secundum tempus præsens, non autem habito respectu ad tempus melioramentorum in re factorum, secundum Alex. & reliquos scribentes *in l. domos. ff. de leg. 1. Neguf. tract. de pigno. & hypoth. in 4. membr. 5. part. n. 16.* vbi dixit, hoc menti tenendum, quia frequenter contingere potest, & Boer.

4 quoque idem tenet *d. decis. 44. n. 12.* Sicuti † etiam dicitur ne melioramentis ab hærede factis in re fideicommisso subiecta, quorum æstimationis ratio habetur secundum tempus restitutionis fideicommissi, vt scribentes notant *in d. l. domos. & confirmat Bertrand cons. 15. n. 8. vol. 5. & cons. 4. n. 42. vol. 3. part. 1. Pantaleon de Cuma. in repet. l. 2. n. 225. C. de resc. vendit. plene Ruin. cons. 117. in prin. volum. 3. & cons. 165. nu. 6. vol. 4.* & ita omnes ita tenere testatur, reparationesque & refectiones, in quo differant à melioramentis, tradit Paul. de Cast. *cons. 377. vol. 1. Boer. d.*

6 *decis. 44. col. 1.* Aut igitur † necessariæ sunt expensæ seu melioramenta in rebus ipsis facta, & tunc haud dubie resarciri debent, cum cuilibet posses-

sori etiam malæ fidei ius rei retinendæ competat ob necessarias expensas, quas si non fecisset, sibi imputaretur, *l. demum. vbi not Cod. de rei vendicatione. Bartol. in l. in fundo. num. 6. & 11. ff. de rei vendicatione. Aretin. per illum textum in §. certe. num. 1. institu. de rer.*
7 *diuis. Boer. d decis. 44. n. 7.* Aut vtiles † sunt expensæ, & tunc si bonæ fidei sit possessor condemnatus, prout bonæ fidei esse præsumitur ex sola possessione, multo magis ex possessione, iuncto tit. *Boer. d. dec. 44. n. 10. & melius Curt. iun. cons. 28. n. 4. per gl. vt ipse ait communiter approbatã, in c. si diligenti. de præscri.* idem quod sup. dictum est, retentioni locum esse, etiam si easdem expensas non esset facturus is, qui sententiam obtinuit, quãdo diues est, adeoq; sine graui detrimento eas reddere posset, *Bar. d. l. in fundo. n. 7. Ang. d. §. certe. n. 1. Boer. d. dec. 44. n.* 8. Expensa-
8 rum vero, † quæ voluptariæ sunt, deductio & abrasio permittitur secundum omnes supra citatos, & Afflict. quoq; idem tenet *dec. 87. n. 6. Paris. cons. 13. & seq. vol. 1.* Quare secundum casus varietatem habebis veritatem.

SVMMARIA.

1 *Sacerdos est testis idoneus in causa ciuili absque superioris eius licentia de iure ciuili.*
2 *Aliud est de iure canonico.*
3 *Omissio superioris licentia quando religiosi testimonium non vitiet.*
4 *Testis extraiudicialiter deponens non probat.*
5 *Testis receptus absente parte & non monita, non probat.*
6 *Testis non iuratus non admittitur.*
7 *Testis non iuratus quando probationem vel informationem faciat.*
8 *Et quando præsumptionem.*
9 *Testis per literas deponere non debet.*
10 *Testis non requisitus disponens suspitione non caret.*
11 *Testi super negatiua non coarctata deponenti non creditur.*
12 *Testis super negatiua non coarctata deponens falsi suspitionem incurrit.*
13 *Testis ex interuallo non potest dictum suum corrigere, alias statur primo dicto.*
14 *Testis si se corruptum fuisse dicat, sententia lata non retractatur.*
15 *Etiamsi in articulo mortis se corruptum fuisse dicat.*

QVÆSTIO CLI.

1 VIdetur dicendum, quod † conueniens sit religiosi testimoniũ, in causa ciuili cõtra laicũ, absq; superioris licentia, nempe prohibiti à lege sacerdotes non reperiuntur, idcirco idonei esse dicuntur, *gl. in §. cogitandum. in authent. de monachis.* quam ibi Bart. sequitur, & *gloss. in authen. si dicatur. C. de test.* quam ibi probat Salicet. & idem tenet Henricus Boich. *in capitu. de cætero. de testibus. late Signorell. Homod. cons. 156.* Atque omissio superioris licentiæ cum sit commissio leuis solemnitatis, non vitiat, vt tenuit Abbas *in cap. cum nuncius. quem ibi sequitur*
2 *Felinus de testibus.* Sed quicquid sit † de iure ciuili, ab hac sententia recedendum est, quoniam iure Canonum sancitum est, quod monachus & quiuis alius in sacris constitutus ad testimonium ferendum non admittatur in causa ciuili contra laicum, nisi de licentia eius superioris, quoniam sui iuris non est, & nec velle nec nolle habet, vt est textus *in capitul. quamquam. 14. quæstione secunda.* vbi Archidiac. & Ioannes à Turre cremata, Innocen. *in cap. 1. nume. 1. de iur. calumniæ Lanfranc. capitul. quoniam contra. in verb. testium depositiones. numero 150. Nellus à Sancto Geminiano tractat. de testibus. numer. 22. Stephan. Aufrer. tract. de reprob. testium. n. 15. & 18.* & de iure licet etiam requiri, quamuis de stylo Curiarum Delphinalium & parlamenti cõtrarium seruetur, dicit Guid. Pap. *dec. 65. in prin. & Alb. de Rosat. tract. de testib. 1. par. prin. tit. qualiter repelluntur testes ex defectu personæ. n. 15.* dixit, quod omnimodo videtur com. opin. ꝙ monachus canonicus regularis, vel alius sacerdos sub obedientia potius, sine superioris licentia testis esse non possit. Non obstat, ꝙ omissio
3 superioris † licentię tanquã omissio leuis solemnitatis non vitiat Nam si non fuit oppositum, religiosi dictum valet sine licentia, alias contra Soci. *cons. 17. circa fin. vol. 1.* Rursus respondetur, opinionem Abbatis procedere in clerico seculari, at in regularibus licentia requiritur secundum superius citatos. Postremo Abbatis opinio est dubia, vt ait Aret. *cons. 159.* referens, se ita quoque dixisse *in d. cap. cum nuntius. de test.* vbi & Felinus dixit, difficile esse in practica opinionem Abbatis seruare, & dubiam testatur Aym. *cons. 2. n. 1. volum. 1.* ideo non te-
4 nenda. Secundo, horum † S. Francisci fratrum depositio nihil probat, quia testis extraiudicialiter deponens nullam fidem facit, vt est text. secundũ primum intellectum gl. *in l. solam. C. de test.* quã ibi sequuntur Bar. Paul. Alber. & Sal. Fel. *in c. cum causam. n. 26. de testi.* Testis enim in causis ciuilibus debet à iudice vel de eius mandato à notario examinari, *l. apud eloquentissimum. C. de fide instrument.* & quod extraiudicialis depositio probationem non faciat, quin etiam nec in opinionem iudicem adducat, quãdo parti potest imputari, quod iudicialiter testes examinari non iurauerit, tenet Bar. *in l. admonendi. n. 41. ff. de iureiuran. Las. num. 183.* & probãt ibidem Caccialup. & Curt & melius cæteris Fran. Ripa, & percurrendo limitationes, quas Felin. *d. c. cum causam.* ponit ad regulam, quod à iudice testis examinari debet, nullam earum in terminis nostris verificari video.
5 Tertio non probant, quia † parte absente, neq; monita recepti sunt. Admonendus est enim semper aduersarius ad videndum recipi, & iurare testes, alias contra legem actum, firmitatem non habet, *cap. 2. in fin. de testibus. l. iusiurandi. C. eod. tit. l. iudices. C. de fid. instr. & l. si quando. C. de testi. iunctis his, quæ vtrobique scribentes not.* Quin imo huiusmodi testiũ depositio nec inditium aut pręsumptionem facit, Abb. & ibi Feli *c. 2. de testib.* & licet Dec. ibi contrarium teneat, opinio Decii tanquam singularis opinioni aliorum, de quibus supr. præualere nõ de-
6 bet. Quarto ideo non probant, quia non † iurati deponunt cum nullius testimonio, quantumcunque religiosus existat in alterius præiudicium, sine iuramento credatur. *capitul. nuper. vbi Abbas, Bal. & Fel. de testib. Tiraq. tract. de pæn. temper. cau. 51. n. 136.*

Et

Et adeo verum est iuramento vallatum esse debe-
re testis dictum, quod si primo deposuerit, post-
quam ex interuallo iurauerit, eius dictum fidem
non merctur, Imol. Abb. & plenius Fel. *in c. de testi.*
extr. de test & plene Las. d. l. admonendi. nu. 192. & com-
muniter tenetur ex fide supr. relatorum *in dict. c. de*
7 *testib* Et quamuis quandoq; † testi non iurato cre-
datur, per ea quæ post cæteros adducit Fel. *in c. di-*
lecti. n 5. de iud. Dec. cons. 54. n. 2. volum 1. Id verum est,
quando causa iuris solemnitate omissa, vel sola ve-
ritate inspecta cognoscenda & decidenda foret,
quemadmodum sup. relati affirmant. Neq; etiam
obstat, quod à testibus extraiudicialiter receptis,
& non iuratis possit informationem capere iudex,
& cæteris partib. secundum eos iudicare, *Alex. cons.*
112. vol. 4. Aym. cons. 198. in fine. volu. 1. Felin. in cap. pasto-
ralis. §. porro, num. 25. de offic. delegat. vbi ait, quod iu-
dex potest non secundum acta, sed secundum suā
conscientiam iudicare, quando certitudinarie de
veritate sibi constat, & potius omnem pœnam pa-
ti debet, quam contra veritatem iudicare, probat
Benedict. Canophilus Monachus Cassinas in sua
methodo fori & poli, reg. 2. Respond. hic nullibi
de veritate constare posse, Ideoque obiectum ces-
8 sare. Neq; etiam obstat, quod † Cardinalib. & aliis
in dignitate constitutis, atq; etiam honestis & gra-
uibus personis non iuratis creditur saltem ad præ-
sumptionem inducendam, *Inno. ca. cum olim. el 1. de*
priuileg. & ibi Anton. de Butrio n. 18. Io. Baptist. Caccialu-
pus in repetit. dict. l admonendi. num. 94. vers. & prædictis
adde, & melius Alex. cons. 180. numer. quarto. volumine 2.
& quod religiosi non iurati dictum præsumptio-
nem faciat, dixit quoque Innocentius *cap. nuper. de*
testibus sequitur Bartol. in l. solam. numero sexto C. eod.
& faciunt relata per Iasonem, in repet. dict. l. admonendi.
num. 180. quod vnius grauis & fidedignæ personæ
dictum iustam credulitatis causam præstat, licet
quoad plenam probationem procedat, *text. & ibi*
not. in dict. ca. nuper. quod nullius testimonio quan-
tumcunque religiosus existat, sine iuramento cre-
ditur, vt est de mente Abbatis *in eodem c. cum olim.*
il 1. n. 5. de priuil. Respon. contrarium procedere, vbi
testi nulla alia possit impingi macula, quàm defe-
ctus iuraměti, hi vero fratres adeo multos patiun-
tur defectus, vt nullo pacto fidedigni dici valeant,
etiam ad præsumptionem inducendam. Quin-
9 to, testis † per literas seu epistolam deponens non
probat, quoniam iudex ex facie testis, animi sui
motum informare debet, & si causam suspitio-
nis deprehendat, ea in actis redacta potest testi
alias concludenti fidem non adhibere, vt notat
Bartolus *in leg. tertia. ff. de testibus.* & quod nullum
sit testimonium, quod per scripturam prohibe-
tur, est textus *in capitul. testes. 3. quæstion. 9. Imol. Abbas*
& alii, quos refert Felinus in capitul. de testibus. extra de
testibus. Lanfrancus capitul. quoniam contra. in verb. te-
stium depositiones. numer. 7. Salicet. in dict. leg. iusiurandi.
C. eodem. Caccialupus dict. l. admonendi. num. 46. & ra-
tionem supra relatam confirmat *gloss. 1. d. cap. testes.*
3. quæstion. dicens, quod testibus, & non testimoniis
credendum est, & concordat *d. l. 3. ff. de testib.* Sexto,
10 iidem fratres idonei testes censeri non debent,
quia à nullo requisiti se ingerunt, ideo suspitione
non carent, cum testi vltro se offerenti, nec à par-
tibus producto non credatur, *Bartolus in lege prima.*
§. si vero. post glossam ibi in verb. sponte. ff. de his quibus vt
indign. Salicet. in leg. si quando. in fine. Cod. de testibus.
Lanfrancus dict. capit. quoniam contra. in verbo testium
depositionei. nu. 11. Roman. cons. 420. num. 3. Aym. d. cons.
11 *2. num. 5. vol.* 1. Septimo, † frater Leo non probat,
quia super negatiua non coarctata asseueranti,
nullo pacto credendum est, gloss. & post eam ibi
Bartol. *in l. 1. §. 1 ff. de itin. actuque priua. l. actor. vbi Bar.*
Bald. & reliqui C. eod. caueatque testis tanquam ab
igne, ne meram negatiuam astruat, quia eo ipso in
falsum incideret, dixit Ang. *in l. si per alium. §. doce-*
12 *re. ff. ne quis eum, qui in ius, &c.* Tametsi † contra-
rium tenuerint *Alexand & Las. in l. 1. ff. si quis ius dic.*
non obtemperau. & plenius Ripa in cap. cum Ecclesia Su-
trina. numer. 78. de causa possess. & proprietat. tenentes,
non posse testem de falso puniri, nisi negatiua ne-
cessariam falsitatem inferat. Respondeo, contra-
rium admittendo, sed falsi suspitionem euitare
nequit, etsi de falso mulctari non possit, *Baldus in*
leg. actor. numer. 3. C. de testibus. vbi dixit tale testi-
monium esse valde suspectum, & idem *in capitul. 1.*
§. si quis per triginta. numer. tertio. si de feud. fuerit con-
trouersia inter domin. & agnat. & tenet quoque Abbas d.
capit. cum Ecclesia Sutrina. num. 29. Dec. qui alios citat in
cap. quoniam contra. num. 3. de probat. Curtius tractat. de
13 *testibus. 24. conclusione.* Octauo, † quoad deposi-
tionem aliorum testium iudicialiter receptorum,
Resp. non esse recedendum à dicto eorum, quod
prima vice fuit ab illis iudicialiter emissum, cum
non liceat testi ex interuallo dictum suum corri-
gere, vel oppositum testificari in iudicio, vel ex-
tra, quod si fecerit, statur primo dicto, & præsu-
mitur in secundo subornatus, & ideo primum se-
quendum est, quamuis aliqualiter sit propter se-
cundam contrariam depositionem diminutum,
Bart. in l. eos. ff. de fals. Imol. in c. præterea. n. 8. de testib. &
alii plures relati à Fel. ibi n. 4. & 10. Ang. cons. 309. num. 8.
Rota decis. 19. extr. de testibus. in nouis. & plenius Alciat.
tract. præsumpt. reg. 2. præsumpt. 29. vbi communis. Non
obstant not. per eundem Fel. *in c. cum in tua. n. 3. eod.*
tit. Alex. cons. 133. n. 5. vol. 1. & cons. 20. nu. 8. volu. 4. plenius
Mars. sing. 103. quod si testis contrarium secunda vi-
ce asseuerat eius, quod aliter deposuerat, simplici-
ter tamen, & non expresso, quod animo corrigen-
di primũ dictũ id faciat, in neutra parte est integer
testis, & in neutro dicto probat, quoniam in hoc
casu nõ simpliciter testes alias iudicialiter recepti
contrariũ deponũt, sed se ipsos expresse corrigũt,
idcirco primum dictum iuris auctoritate munitũ
est. Nono & vltimo, si post latam sententiā testis se
14 corruptũ † fuisse, & falsum deposuisse dicat, non
idcirco sententia retractanda venit, sed de falso
quoad se conuincitur, quo vero ad præiudicium
partis sibi non creditur, nisi alias, quā per assertio-
nem & confessionem testis id doceatur, *cap. sicut. de*
test. vbi hoc not. per illum text. Anto. de Butr. Bald. Imol. &
Fel. in cap. cum in tua. n. 4. eod. tit. & dicunt ibi Anton.
de Butr. & Abb. quod non retractatur sententia
per talem testis depositionem, siue in rem iudica-

tam

tam illa transiuerit, siue non, multo igitur magis in casu præsenti propter transitum in iudicatum iam diu factum. Immo etiam si in articulo mortis constitutus esset, & se corruptione dictum falsum deposuisse assereret, parti victrici non officeret, sed primum dictum illæsum remaneret, *Bart. in l. si quis in graui. in fine principii. ff. ad Sylla. Bal. in in auth. si testis. n. 3. cum aliis quæ in additione ibi Barbat. adducit. C. de testib. & sequitur Feli. d. cap. sicut in princ.* Quare ex præmissis veritas constare potest.

SVMMARIA.

1 *Vagabundus dicitur, qui certum domicilium non habens vagatur.*
2 *Imo etiam si certum domicilium habeat vagabundus dicitur si vagatur.*
3 *Vxor virum vagabundum sequi tenetur.*
4 *Vxor sequitur maritum, qui ex causa notoria vel probabili domicilium deserit.*
5 *Atque etiam si ex voluntate alio se transfert.*
6 *Contra quod vxor virum vagabundum non sequitur.*
7 *Quando post matrimonium factus est vagabundus, vel ante mulier ignorauit.*
8 *Vel nisi facile & honeste illum sequi posset.*
9 *Vxor virum non sequitur, quando ad maleficium illam duceret.*
10 *Vel quando timetur sæuitia viri.*
11 *Cui alimenta vir subministrare tenetur.*

QVÆSTIO CLI.

1 VAgabundus is esse dicitur, † qui nullibi certum domicilium habet, sed huc & illuc discurrens vagatur, & domicilium habens, vagabundus dici nequit, quamuis vagetur, *gl. finalis in l. hæres absens. §. proinde. ff. de iudic. & glossa finalis in l. eius. §. Celsus. ff. ad municip. & de incol.* ponens exemplum in eo, cuius terra originis casmate periit, vel capta est, vt Troia, vel passa est aratrū, vt Carthago, vel omnes recesserunt, & inhabitabilis facta est. Imo
2 vagabundus † is esse dicitur, qui per orbem vagatur, nec firme stat in loco, vt quia non habet certam habitationem, quamuis domicilium habeat, stant enim ista simul, quod quis domicilium habeat, & vagabundus sit, *Bart. in l. 1. C. de colon. Thracensib. lib. 12. & in l. 1. C. de Tyronib. eod. lib. cum multis ibi additis. Imol. in cap. causam. de election. Felin. & Maria. Socin. in l. licet. de foro compet. Bart. Ang. Imol. & Roma. in l. 4. §. prætor ait. ff. de damn. infect. Bartol. Ang. & Sebast. Sapia in l. hæres absens. §. proinde. ff. de iudi. Bertach. tract. de episc. lib. 1. 3. part. principali. 8. q.* varias referens vagabundi descriptiones, & hæc opinio communiter tenetur, vt attestatur Maria. Socin. *d. ca. licet. de foro competen.* Idcirco ab hac sententia recedendum non est, vti cōmuniore, quod qui per orbem vagatur, tametsi domicilium habeat, vagabundus appelletur. Cognito qui vagabūdus sit, videamus, an vxor virum vagabundum sequi compellatur, in qua controuersia duæ occurrūt sententię, qua-
3 rum prior affirmatiua est, quod † vxor virum semper sequi teneatur, ex quacunque causa recedat, & quocunque vadat, & mala cōsuetudo esset, ideoque non valeret, quod vxor virum sequi non teneretur, nec enim ferendum est, vt diutius alter sine altero moram trahat, cum vna caro sint, dixit textus *cap. 1. de coniug. lepros. & est quoque textus in dicto capit. vnaquaque mulier. 13. quæst. 2. iuncta glossa. & quod Innoc. not. in dict. cap. 1. de coniug. lepros. & decidit*
4 *Capell. Tholoss. decision. 86. item fuit quæsitum* Aut † enim maritus propriū deserit domicilium ex causa necessaria seu probabili, vt quia fit in exilium positus vel propter partialitates expulsus, & tunc proculdubio vxor eum sequi, & sibi adhærere cogitur, Io. à Turre cremata *in d. c. si quis. 34. qu. 2. Imol. in rubr. n. 7. ff. sol. matri. & in l. si cum dotem. §. si maritus. in prin. ff. eod. tit. & not. in addit. ad Bart. in l. Meuia. §. v-*
5 *xore. ff. de ann. lega.* Aut maritus † proprio derelicto domicilio alio se transfert, sola sua voluntate ductus, & vtiq; etiam tūc mulier eum sequi tenetur, quoniam cum sint vnum corpus, ab inuicem disiuncti esse non debent, Archid. *d. c. si quis. 34. q. 2. vbi & Ioan. à Turre cremata. Abb. in c. de illis. de sponsal. Cumanus consil. 1. per totum. Cepoll. consil. ciuilium 48.* Se-
6 cunda succedit † negatiua opinio, vxorem non teneri virum vagabundum sequi, & illi adhærere, *Gloss. in d. cap. si quis. 34. qu. 2. & in cap. vnaquaque mulier. 13. quæstion. 2. Bart. & alii in dict. l. Meuia. §. vxore de ann. legat. not. omnes in l. si cum dotem. §. maritus. ff. solu. matrimon. Cors. sing. incipiente vagabundus.* & Bartoli opinio *d. §. vxore.* magis communiter recipitur, sicut attestatur Roman. & Alexand. *d. §. maritus.* Sed
7 hæc pars negatiua, † quod vagabundum virum mulier sequi non compellitur, procedere declaratur, quando post matrimonium contractū maritus factus est ioculator, & de histrionum cōsortio, vel alias vagabundus, vel quando ab initio ignorauit, virū histrionem, ioculatorem, vel alias vagabundum esse, nempe si sciuit eius conditionē matrimonium cum eo contrahendo, mores illius approbasse censetur, & ipsum sequi, quo maluerit, tenetur, sicut præcitati scribētes declarant. Secun-
8 do, vxor † tenetur virum sequi, quando mulier facile & honeste ipsum sequi, & illi adhærere posset, tunc enim post ipsum abire, & illi cohabitare cogenda esset. *gl. & Card. à Turre cremata d. c. si quis. 34. q. 2. Bar. d. l. mercia. §. vxore. ff. de an. leg. Bal. in l. qui manumittuntur. C. de ope. liber. Tiraq tract. de legib. connubial. l. 1. n. 39. circa fi. quibus Roma. d. §. si maritus. assentit.*
9 Tertio, virum vagantem vxor † sequi non compellitur, quando vxorem ad infidelitatem, vel aliud maleficium trahere vellet, *gl. Inno. & cæteri d. c. 1. de coniug. lepros. Bart. d. l. Meuia. § vxore. ff. de an. legat.*
10 Quarto, sequi non tenetur, quando † timeret viri sæuitiam, imo neque tunc cautioni de bene tractando cōmittere se tenetur, vbi enim odium est capitale, cautio non releuat, *Abb. in c. literas. de resti.*
11 *spol. Gerar. sing. 65. Ay. consil. 31. vol. 1.* & alimenta † vxori seorsum sine culpa habitanti vir subministrare compellitur, *Aym. vbi supr. n. 6. Boer. decis. 195. numero 7. Tiraquell. de retract. consanguin. §. 10. glos. 1. numer. 13. & 17.*

Quinto, vxor non tenetur sequi maritū, alio migrante causa mutandi domicilium, quando pactum in contractu matrimonii fuit adiectum inter virum & vxorem de morando in loco, & ab eo non

non discedendo, vtique pactum obligat contrahentes ad illius obseruantiam, vt tenet Antonius de But. *in c.1.n.9.de spons. & mat.* & alii ibi sequũtur, nec obstat, quod libera debent esse matrimonia, quoniam ab initio contrahentibus liberum fuit, matrimonium cum pacto præmisso contrahere, vel non contrahere, post vero sic contractum matrimonium necessum est pactum seruare, neque huiusmodi pactum est contra substantiam matrimonii, sed contra accidentalia, quia potest adesse, vel abesse firma manente mutui cõsensus substantia, & libertate, quod sane limitatur procedere, nisi noua causa superuenerit, ob quam in loco conuento morari non valeat, vt ob infirmitatem, vel inimicitiam capitalem, vel ob alias legitimas causas. Quippe tunc pacto nõ obstante recedere à loco licebit absq; incursu, pene in pacto apposite. At si recessus à loco sit voluntarius, eo q nulla noua superuenerit causa, tunc pene conuentionali in contractu matrimonii apposite locus est, & de iure exigi potest. Idem Butrius vbi supra vna cum aliis, & tenet quoque Nauar. *in manuali c. 14.n.19.* & alios insuper adducit Iac. de Graffiis *lib. 2. decisionum conscientialium cap. 59.* & idem quoque probant Summistæ *in verb. vxor.* nempe Angel. Syluester & Tabien.

SVMMARIA.

1 *Tutor quando suo vel pupillorum nomine acquirere præsumatur.*

2 *Tutor si suo nomine emit ex pecunia pupilli res pupillaris efficitur.*

3 *Tutor ex pecunia pupilli emens in dubio pro pupillis emit.*

4 *Tractatus præcedens quid operatur in actu subsequẽti.*

5 *Et quid si ex interuallo sequatur actus.*

6 *Factum suum quando quis impugnare possit.*

7 *Etiamsi iuramentum interuenerit.*

QVÆSTIO CLII.

1 TVtor qui patris † pupillorum voluntatem sequitur, pupillorũ nomine actum facere præsumitur, *l. qui negotiationẽ, vbi Bar. & Alber. ff. de adm. tut.* etenim tutor, qui facit id, q pro pupillis facere tenetur, non suo, sed magis pupilli nomine facere censetur, *l. Lucius. § tutor. vbi Bar. ff. de admin. tut. idem Bart in l. Titium & Mauium. §. altero n.2. ff. eod. Bald. in l. si patruus. n.7. C. commu. vtr. iud.* cum ergo pupillorũ pater domum hanc viuens emere tractauerit post eius obitum tutor simpliciter illã acquirẽdo, pro pupillis acquisiuisse præsumendũ est. Secundo etiam res empta à tutore proprio nomine, ex pecu-
2 nia tamen pupilli efficitur pupillaris, † & ei quæritur vtilis actio de iure saltem speciali, *l. 2. & quod ibi gloss. & Bartolus. ff. quando ex fact. tut. idem Bartolus in dict. l. Titium & Mauium. §. altero. numer. primo. Bertrand. consi. 148. nume. 13. volum. 3. Fabia. de monte tract. de emptiou. & vendit. vlt. qu. princip. in prin.* & nedum rei vendicatio vtilis pupillo datur, sed etiam hypothecaria, quæ in hoc casu simul concurrere possunt, & in hoc hypotheca vim probationis habet, cum cæteris creditoribus concursu dato, vt plene
3 ponit Paris. *cons. 8. n. 3. & seq. vol. 1.* Tertio, si † tutor non suo nomine expresse acquisiuit, sed sumus in dubio, & tunc quoq; pupillorum nomine in casu dubio præsumendum est emere, quando ex pecunia pupilli res acquiritur, *Rom. cons. 3. n. 1. & cons. 291. n. 6. Dec. cons. 52. n 2. Bero. q. famil. 46. n. 4. Paris. in addit. ad Bart. in l. cum proponas. C. pro soc.* Quarto, q pupil-
4 lorum † nomine emptio inita fuerit, comprobatur ex iis, quę in prętatione dicta fuere, dicta enim in præfatione in contractu repetita censentur. *leg. Titia. §. idem respondi. ff. de verb. oblig.* vbi Bart. Imol. & Are. dicẽtes, eo ipso quod aliud est factũ, quam in præfatione actum præsumitur, & ita etiam probatur error, & late prosequitur Alex. *cons. 156. n. 8. vol. 6. & latius Io. de Imol. post alios in l. quoties. n. 17. & seq. ff. de hæred. inst.* nempe tractatus præcedens de aliquo actu faciendo, facit præsumi actum subsequentẽ, factum in executione tractatus præcedentis, *l. 4. §. 1. ff. de manumiss.* vbi Bart. & Bened. de Plumb. dicentes, quod si ab initio conuentum fuit de re alteri emẽda, si emptor suo nomine emat, lex præsumit ipsi emptã, pro quo ab initio inter eum & emptorem actum fuerat, dixitq; Bero. *quæst. famil. 46. n. 5.* quod nomen proprium in emptione expressum non attenditur, si ex præcedentibus vel sequentibus aliud deprehenditur, & quod in executione præcedẽtis tractatus actus sequens fieri præsumatur, alio in contrarium non expresso, *not. in leg. post dotem. vbi post Bartol. Alexand. & plenius Roman. & Las. ff. solut. matrimon. & in leg 1. §. nuntiatio. ff. de operis noui nuntiation. Alexand. consilio 90. columna finali. volumine 3. & consil. 58. num 1. volum 1. Alciat. tract. præsum. 24 præsumpt. 24. reg. 1. in principio.* Quinto, præmissa
5 procedunt, † nedum si in continenti, sed etiam si ex interuallo sequatur actus diuersus ab eo, quod tractatum est, *Alexand. plene in additione ad Bartolum dict. l. 4. §. primo. de manumiss. & post eundem Alexand. & plenius Ruin. in repetitio. dict. §. nunciatio. numero 94. cum pluribus sequentibus. & tenet Alciat. vbi supra, limitatione 3.* vbi Nicolaus Arelatanus in addit. inquit, quod hæc opinio vera & cõmunis videtur. Sexto,
6 non † obstat, quod ab his, quæ in præfationib. dicuntur, recessum pręsumitur, quãdo ex interuallo actus sequitur *per not. in l. per retentionem. C. de vsuris. cum aliis adductis per Alex. cons. 27. num. 4. vol. 3. & Io. de Imol. d. l quoties. ff. de hæred. institu.* quasi quod multa tractentur, quæ non producuntur ad effectum, *ad Bald. in l. multum interest. n. 2. in fi. C. si quis alteri vel sibi.* Respon. contrariam sententiam tanquã communem per præallegata amplectendã esse. Rursus respon. contrario locũ non esse, quãdo ex circũstantiis aliud colligi potest, vt tenuit Io. de Imol. *in d. l. quoties. n. 18.* & Bal. *in l. si patruus. n. 5. C. com. vtr. iud.* ait, quod si dubitatur an quis emerit proprio nomine an alieno, recurrendũ est ad cõiecturas, deprehẽditurq; ex his, quę prius acta fuerunt, & confirmat idem Bald. *in l. si pupilli. §. sed si ergo. in principio. & §. item quæritur. num. 5. ff. de negot. gest.* Accedit Bartol. Bald. & Salicet. *d. l. multum interest.* dicentes, si probatur tractatus, & confirmatus ex sequentibus, tractatus & executio simul iunguntur. Nemo igitur tutorem calumnia notet, quem officii

 necessi-

necessitas, & tutoria fides, affines atque cognati coegerunt, (vt verbis vtar text. in *l. tutorem. ff. de iis quibus vt indign.*) vt contrauenirct cessioni à se aduersario factæ de domo, tanquam suo nomine empta foret. Septimo & vltimo, tutor potest con-
6 tra à se † gestum venire proprio nomine, quando factum est nullum, & cui lex resistit, vt not. post gloss. Alberic. Bartol. Bald. & Angel. *in l. post mortem. ff. de adopt.* multoq; magis si non suo sed alieno nomine contrauenit, vt de tutore vel œconomo nulliter alienata reuocantibus dicitur *in cap. si quis presbyterum. de rebus Eccles. non alien.* vbi Abb. & plenius Imol. & not. *in l. iubemus. §. sane. il 1. C. de sacros.*
7 *Eccles.* Et † quamuis iuramentum in actu nullo interuenisset, non obstante iuramento contrauenire licet, *argument. not. in l. non dubium. C. de legib. & tenet Ias. in l. si donatione. n. 7. C. de coll. post Feder. de Senis, & alios vt ibi.*

Non iniuria igitur tutor reuocat cessionem, quam aduersario fecit de domo à se proprio nomine empta. Nec quisquam tutorem calumnia notet, quem officii necessitas, tutoria fides, & affines cognatique coegerunt, vt verbis vtar textus *in l. tutorem. ff. de iis quib. vt indig.*

SVMMARIA.

1 *Infra annum luctus tenentur mariti defuncti hæredes ad alimenta vxoris.*
2 *Etiam si dotis fructus ad alimenta viduæ non sufficiant.*
3 *Viduaque interim in domo hæredum operari debet.*
4 *Hæredes mariti tenentur ad alimenta viduæ in domo testatoris, vel extra domum prout ipsa voluerit.*
5 *Nisi in domo sibi relicta sint alimenta.*
6 *Vidua culpam obiiciens quare in domo non possit habitare, culpam ipsam probat.*
7 *Mulier indotata non consequitur alimenta infra annum luctus.*
8 *Alimenta præteriti temporis quando vidua recuperare possit.*
9 *Alimenta an debeantur vxori, quæ aufugit à marito.*

QVÆSTIO CLIII.

SOluto morte viri matrimonio, hæredes illius
1 tenentur † vxori defuncti viri alimenta subministrare infra annum luctus, quando dos in pecunia numerata consistit, & eam sibi hæredes per annum retinere prætendunt, ad quæ vtique alimenta tenentur hæredes, si mulier non habet aliunde, vnde se alat, ne in dedecus memoriæ defuncti mendicare cogatur. At si hæredes dotem restituere mallent, seque ab onere alimentorum liberare, id iure facere possunt, *Gloss. secunda. in leg. diuortio. in principio. ff. soluto matrimonio.* quam ibi sequuntur Paul. Alexand. Socin. Iason, & Guliel. Pontanus: Aretin. & Iason *in §. fuerat. institut. de action. Campeg. tract. de dote. part. 2. quæst. 17. Alex. consil. 27. in prin. vol. 4.* & est communis opinio, vt Paulus, Alex. & Pontanus præcitati referunt. Neque excusantur hæredes ex eo, quod dotis fructus ad alimenta viduæ non suppetant, quoniam integra illi alimenta præstari debent, tametsi alimentorum
2 impensa mulieris † fructus excedat, quia si fructus dotis alimenta superarent, excessus fructuum cederet commodo hæredum. Ita econtra si alimenta fructus ipsos excedunt, integra debentur, tum etiam quia matrimonium adhuc cõsistere fingitur, idcirco sicuti maritus viuens ad omnia alimenta obstrictus est, ita eo defuncto hæredes illius tenẽtur, *Bar. d. l. diuortio. vbi Ang. in fin. verbis. & Imol. n. 6.* & ait ibi Rom. *n. 14.* Mirum est, quod Dd. ad hoc nihil allegant, ego vero adduco casum singularem secundum veram doctrinam gl. *in l. creditor. §. si inter. ff. mand. & idem firmat ibidem Socin. nu. 17. & Alex.*
3 *n. 20.* Cæterum vxor in domo † hæredum alimenta recipiens tenetur suas operationes hæredibus impendere, sicuti regulare est alimentarium facere debere, quando alimenta ex dispositione legis præstari debent, sin autem alimenta ex dispositione hominis erogari debent, tunc mulier exhibere in domo debet operas obsequiales tantum, vt facere lectum, coquinam, portare aquam, & alia eiusmodi, si ea facere consueuerat, quia non debet esse in domo sicut corpus mortuum, operas vero artificiales sibi exercere potest, vt filare, texere, & alia id generis, *Bald. in l. 1. C. de legat. Barto. in l. caro. §. imperator. ff. de aliment. & cibar. legat. atque etiam in l. diuortio. in prin. ff. solu. matr. vbi post alios Claud. Seisella n. 17. Corn. consi. 184. in fin. volu. 3. Alexand. consil. 100. n. 1. vol. 1. & consi. 178. numer. 6. volumin. 6. Bertrand. consi. 232. volum 3. & consi. 147 num. 2. volum. 1. Paulus de monte Pico in repetition. l. Titia. cum testament. §. Titia cum nuberet. num. 162. ff. de leg. 2.* & est communis, vt Seisella, & Bertrand. affirmant. Neque vidua in
4 domo hæredum alimenta percipere necesse habet, sed extra domum ea sibi decerni obtinere potest, siue ex dispositione legis, siue ex dispositione hominis alimonia sit mulieri destinata. Nec habetur ratio, an commode vel incommode in domo hæredum vidua morari possit, nam omni casu extra domum volens obtinere potest victum sibi assignari, *Bartolus & Ias. post alios dict. l. diuortio. idem Iason in l. cum hi. §. vult igitur. nume. 10. ff. de transaction. Corn. consi. 292 n. 13. vol 1. Bertrand. consi. 232. num. 2. volum. 3. Capic. decis. 24. nu. 8. Gram. decis. 101. nu. 57.* & hæc est ex fide Iasonis, *d. l. diuortio. n. 24.* & Capycii proxime relati. Nisi tamen alimenta mulieri relicta
5 sint in domo hæredum, tunc † enim habetur ratio, an commode & honeste possit habitare in domo ibique debitam recipere alimoniam. Nam si in domo commode & honeste morari potest extra domum alimenta petere debet. At si in domo commode & honeste vidua esse non valet, extra domum obtinet alimoniam concedentem, vt Iason, Capic. & Grammat. præallegati referunt, quibus assentit Boer. *dec. 195. num. 6. Paul. de Monte Pico. d. l. Titia. cum testamento. §. Titia cum nuberet. num. 159.*
6 Atque vidua † hæredibus culpam obiiciens, quare in domo commode & honeste illis cohabitare non valeat, culpã ipsam probare tenetur, alioquin succumberet, quemadmodum Iason, & Paulus Picus confirmant, & tenent quoque Anch.

Anch.conf.254.Corn.conf.286.volum.3.Alex.consilio 100. vol.1. Præmissaque procedant in muliere dotata, at si mulier indotata fuit viro eius mortuo, hæredes non tenentur ad alimenta infra annum luctus *Alex.d.l.diuortio, numer.20.Ias. n. 26. Guglielmus Pontanus numero 20. vbi communis.*
8 Verum si interim mulier non ab hæredibus sui viri, sed aliunde alimenta consecuta sit, recuperare non potest alimenta præteriti temporis, quæ sibi ex dispositione legis infra annum luctus debentur, alimenta vero de præterito, quæ ex disputatione hominis sunt sibi destinata repetere potest, & tunc consequenter æstimationem habitationis, carnium, & medicinalium, sed frumenti, vini, olei, & vestium, repetit species ipsas, *Bart.tract.de alimentis n. 32. & in l.libertis, §.manumiss.ff.de alimentis & cibariis legat. Alex Ias. & Curt.in l.de alimentis, C.de transact. Alex.& Iason.& alii d.l.diuortio Anchor. conf.383.numer.3.Corn.conf.184.*
9 *vol.3.Alex.conf.72.vol.5.& conf.27.vol.4.* Quid si vxor aufugit à marito, quia ob eius sæuitiã illi cohabitare non valeat, an alimenta sibi debeantur, vel dos mulieris ipsi restituenda sit, vide Boer. *d. decis. 195. n.7. Alex.consilio 78. volumine 5. Aym. consilio 31. numero 4. volumine primo, Tiraq.de retract.consang. §. 10. glos. 1. numero 13.& 17.* Præterea si in restitutione dotis occurrerit quæstio super diuisione fructuum rei dotalis, vide quæ habentur supra recollecta *numero 8. & sequentibus.*

SVMMARIVM.

1 *Monitio hæredis voluntatem defuncti non implentis quando requiratur vt priuationem incurrat.*
2 *Hærede voluntatem defuncti non implente an executio legatorũ ad episcopum spectet vel ad substitutum hæredis.*
3 *Tempus hæredi assignatum ad adeundam hæreditatem sub pæna priuationis hæreditatis, non currit, nisi à die scientiæ.*
4 *Scientia qualis esse debeat vt noceat.*
5 *Testator rem hæredis alteri legare potest.*

QVÆSTIO CLIIII.

1 NEcessaria non fuit hæredis interpellatio, & ea etiam omissa priuationi hæredis locus apertus est ob nõ impletam testatoris voluntatem, *Soc. consilio 174. numero 12. volumine secundo, & pleno stylo Parisius consilio 19. numero 197. cum multis sequent. volumine secundo,* Filius vero non implens voluntatem defuncti in relictis ad pias causas, priuatur nedum hæreditate, sed etiam legitima iure naturæ sibi debita secundum opinionem, quam communem refert Barbat. *in c. hæredes col. 7. & 8. de testam.* multo magis extraneus priuari debet, vt per Iason. id comprobantem *in auth. hoc amplius numero 5. vbi communiorem testatur, C.de fideicom.* Et an & quando requiratur monitio hæredis, ad effectum priuationis, vide Paul.de Castro, *conf.291.2 vol.Barbat. conf.*
2 *32.per totum vbi plene vol.3. Aym. consilio 193. numero 4. vol.1.* Data hæredis priuatione exequutio testator non prouidit in casum contrauentionis, ad quem distributio facienda spectet, videretur dicendum fructuum dispensationem secundum mandatum testatoris de dispensanda illos in pauperes Christi, ad substitutum hæredis pertinere per Doctrinam Bartol. *in l.vxorem, §.hæres.ff.de leg.3. Bal.in auth.cui relictum num.10.C. de indicta vidui. tollen. & in leg. prima num. 43. de iis quæ pœna nomine, & ibi plenius Paul. de Castro, numero 2. Aret.conf.67.num.3. Dilect. de arte testan.tit.3.cautel.4. nu.1.* Contrarium verius est non ad substitutum hæreditarium sed ad episcopum post contrauentionem hæredis, pertinere legata in pios vsus facta executioni mandare, & in pauperes distribuere, licet in legatis ad non pias causas ad substitutos deuolueretur huiusmodi dispositio, vt tradit Abb. *consilio 40. circa finem, volum. primo, Corn. in auth. hoc amplius col. secunda circa medium, C.de fideicommissario,* & quilibet de populo petere potest, vt legata pia effectum sortiantur, *c.hæred.* vbi copiose Barbat. post alios canonistas *de testam.*
3 Dum vero testator iussit hæreditatem infra mensem adiri post eius mortem sub pæna priuationis, intelligendum est post mortem & scientiam hæreditatis ad hæredes delatæ, quæ quidem scientia non nisi post apertas testamenti tabulas haberi potest, *glos.iuncto text.in leg.fin.§.sin autem à locis, in verbo consummationem, C. de iure deliberandi, & melius glossa in authentica, sed cum testator in verbo statutum, C. ad l. falcid. & probat tex.in dicta leg.finali §.simili modo, & §. sin autem dubius leg. prima, ff. quemadmodum test. aperiatur.l.de his, ff. de transact.* non enim ad effectum
4 priuandi hæredem, & in pænam non paritionis voluntati testatoris, sufficit scientia aliunde habita, nisi sit certus per inspectionem testium, *Felinus in capitulo cum contingat numero sexto, vers. sexta conclu. de rescript. Bartolus in leg. prima, ff. de interrogat. actio Bartolus in l.cum in antiquioribus, C. de iure delib. Alexander consilio centesimo septuagesimo nono, numero primo. volumine secundo, Parisius consilio vigesimo tertio numero 241 volumine 1.* neque sufficit scientia in genere, sed in specie requiritur, *Bertrand.conf.209. n. 3. volum. 4.* & non sufficit scientia de re, vel de facto, nisi ea sit de omnibus eius qualitatibus, & circumstantiis, *Dec. consilio 222. numero 5.* Quod attinet ad
5 rem hæredis, de qua testator disposuit, absoluti iuris est testatorem posse rem propriam hæredis alteri legare, similiter rem per testatorem hæredi debitam, sicuti etiam ex contractu de re hæredis disponere potest, non distinguendo an testator sciuerit, vel ignorauerit rem legatam hæredis esse, cum omni casu ea debeatur post aditam hæreditatem. per quam defuncti factum approbasse censetur, *leg.si hæredis seruus, ff.de leg.primo,* vbi post Bartolum, Imolam & alios, tenent ibi Aretin. Alexander & Iason, *leg. vnum ex familia, § si rem suam, ff. de leg.secundo,* vbi Bartolus, Baldus & Paulus, & reliqui, *§.non solum.inst.de actio vbi not,* imo quamuis res propria hæredis excederet valorem eius quod ex testatore sortitus est, legatum implere tenetur, cũ sibi sit imputandum, cur agnouerit testatoris voluntatem, *l.imperator Antoninus.§ si cẽtum, ff. de leg.secundo, Ruin. consilio sexagesimo nono, numero 6. circa*
6 *mediũ, vol.2.* Postremo diuisio à testatore inter hæredes in testamento facta, habet vim prælegati, in

eo quod singulis hæredibus fuit in diuisione assignatum, *l. cum pater, §. euictis, vbi Bart. Bald. & Imol. ff. de leg. 1.* & residuũ hæreditatis à testatore non diuisum debet inter hæredes proportionibus hæreditariis diuidi, & licet in certis partibus in æqualibus sibi in diuisione assignati sint hæredes instituti, nihilominus loco legatariorum, habentur nec alteratur institutio vniuersalis subsequens, quominus credita & debita, & alia non diuisa ad hæredes pertineant pro portionibus hæreditariis, & sic diuisio facienda est pro quota hæreditatis, non pro quantitate partis bonorum stabilium sibi singulariter in diuisione assignatorum etiam sub nomine institutionis, *l. ex facto proponebatur la. 2. ff. de hered. inst. iuncta glos. in verbo æquis portionib. & quod ibi tenent Bartolus, Baldus & reliqui, Parisius cons. 94. n. 53. volum. 2.*

SVMMARIVM.

1 *Casum rei quis probare teneatur, an dominus rei, an is qui rem detinebat.*

2 *Casus quomodo probetur remissiue.*

3 *Arbor vi ventorum euulsa an ad emphyteutam vel proprietarium pertineat.*

QVÆSTIO CLV.

1 DVo sunt quorum solutio petitur. Quoad primum dic quod creditor pignus debitoris retinens, conductor & cæteri similes aliena detinentes, ex contractibus, qui gratia veriusque celebrant, si casu rem amiserint an teneantur probare casum, & quod sine culpa sua ille acciderit, an vero dominus rei perditæ, teneatur probare culpam præcessisse casum, adeo variarunt glossatores quod glos. *in l. si creditor, C. de pignorat. actio,* dixit, adhuc sub iudice lis est, vera tamen & magis communiter approbata est opinio, quod creditor pignus penes se habens conductor & similes, quibus custodiæ incumbit onus indistincte probare tenentur casum fortuitum quem allegant, eoque probato distingui solet, aut casus contingens est talis, qui à communiter accidentibus euenire non solet absque culpa, veluti furtum, incendium, fuga eorum qui custodiri debent, & in huiusmodi culpa præsumitur, ideo qui custodire tenetur probare necesse habet non tantum casum, sed etiam quod absque dolo vel culpa sua id acciderit, aut fortuitus casus talis est, qui regulariter sine culpa solet euenire, vt incursus latronum, vis hostium, ventorum, vel tempestatis, & tunc culpa non præsumitur, sed actor culpam quam reo obiicit probare tenetur, *l. si quis fundum. §. imperator, ff. locati. iuncta glos. 161. in verbo probari, Bartolus in l. si quis ex argentariis. §. an & hæredi n. 4. ff. de edendo,* sequuntur ibi Alex. & Ias. post alios ab eis relatos, *Sal. d. l. si creditor n. 2. notatur in §. fin. inst. quib. mod. re contr. oblig. vbi Io. de Platea & Syluester. Aldob. in add. ad glos. Bal. cons. 148. & cons. seq. vbi plene per totum vol. 2. Corn. cons. 318. n. 6. vol. 4. & cons. 69. vol. 2.* probat Firmanus *in verbo casus n. 43.* casus vero quomodo probetur præter supra citatos ponit Alex. *cons. 53. per totum vol. 2.* Nota tamen quod in foro conscientiæ si vere res perdita est sine culpa eius qui custodire tenetur, idq; per legitimas probationes probare nequeat, stãdum est eius assertioni & in foro pœnitentiali ad restitutionem aliquam condemnari non valet, quemadmodum summistæ omnes determinant *verbo custos sub diuersis numeris,* quod vero attinet ad quæsitum de arbore euulsa, respondeo, quod arbor in fundo emphyteutico vi ventorum euulsa, si eius ligna ad vsum comburendi non ædificandi, tunc apta ad emphyteutam pertinent si illis indigeat, si ad vsum ædificii sunt aptiora, & tunc quoque ad emphyteutam pertinent pro receptatione domus ruralis in fundo existentis, in residuo à prædictis necessariis pro vsu emphyteutæ, vel domus refectione ad proprietarium ligna seu illorum pretium pertinent, *l. arboribus in prin. ff. de vsufruct. iuncta glos. ibi, & notat quoque glos. per illum tex. in l. diuortio, §. si fundum, ff. solut. matr. in verbo teneri in final. verbis, & ita per illam glos. declarant in d. §. si fundum Bal. circa finem, Paul. de Castr. n. 4. Imol. n. 10. Roma. n. 7. Aret. n. 16. Alex. n. 2. in fi.*

Et quamuis tex. *in d. l. arboribus* loquatur de vsufructuario, & tex. *in d. §. si fundum* disponat de fundo dotali, idem tamen de fundo emphyteutico scribentes affirmant, vt in specie Bartol. & cæteri probant, *d. §. si fundum,* sed est notandum, quod ea pars lignorũ, quæ emphyteutæ necessaria non est pro suo vsu, & domus reparatione nõ ad proprietarium in præsenti pertinet, sed interim ad vsum, & commodum emphyteutæ esse debet, & emphyteusi ad dominum deuoluta, ligna quoque ipsa, vel earum pretium restituendum erit, quemadmodum sentiunt Alberic. *d. §. si fundum col. 1. circa medium. & n. 18. in fine, & Bal. ibidem circa princ.* & facit ratio quod dominium vtile, eiusq; commoditas apud emphyteutam esse debent, donec non sit ad proprietarium reuersa, *l. 1. ff. si ager vectig. vel emphyt. l. fi. C. de iur. emph. c. fi. de precar.*

SVMMARIVM.

1 *Vtile dominiũ quod alienare possit irrequisito domino.*

2 *Vtile dominium rei dotalis inæstimatæ non transit in maritum sed commoditas vtilis dominii.*

3 *Declaratur non procedere quoad portionem lucri dotalis.*

4 *Feuda ex consuetudine alienabilia rediguntur ad instar patrimonialium.*

5 *Lucro statuti quod locus sit in emphyteuticis multorum comprobatur auctoritate.*

6 *Portionem statuti vir lucratur in bonis dotalibus fideicommissario subiectis.*

7 *Filia spuria dotata mortua dos redit ad heredes patris dotantis.*

8 *Resoluto iure datoris quibus casibus non resoluitur ius acceptoris.*

9 *Dote constituta partim in bonis allodialibus, partim in bonis emphyteuticis quomodo lucrum dotale deducitur.*

QVÆ-

QUÆSTIO CLVI.

1 QVod maritus lucrũ cõsequatur facit, ꝙ vtile dominiũ rei emphyteu. penes emphyteutã existens alienabile est ex contractu, in quẽlibet extraneum, exceptis personis specialiter acquirere ea prohibitis, & potest vtique in extraneum transferri de consensu directi domini debito soluto laudemio, imo domino etiam inuito, post denunciationem ei factã, alienari queunt iuxta terminos *c. potuit. de locato & l. fin. C. de iure emphyt.* vbi præmissa vberrime per scribẽtes comprobantur. Proinde si in alienatione voluntaria verum est, quod mulier potuisset emponemata sua in quemlibet distrahere, id ipsum verum erit, imo multo magis in alienatione necessaria, qualis est, quæ à
2 statuti dispositione prouenit. Neque † obstat, quod mulier non transfert vtile dominium in maritum ex constitutione dotis, sed solam commoditatem vtilis dominii, *Aufrer. ad Capell Tho√ssan. decis. 179. versicul. si vero datur inæstimata. Ruinus cons. 176. num. 13. volum. 1. Tiraq. de retract. consanguin.*
3 *§. 1. gl. 7. n. 46.* Hoc etenim † vti verum admittitur, sed declaratur non procedere, quoad portionem statutariam, in ea namque portione vtile dominium transit in maritum, ex tacito mulieris pacto tempore contracti matrimonii præsumpto, ex eo quod dotem mulier constituendo præsumendum est, eam se conformare voluisse cum iure municipali lucrum marito deferente. Regulariter enim contrahentes præsumuntur se conformare cum dispositione iuris municipalis, à quo contractus recipiunt intellectum, *Anch. cons. 125. numer. 6. Aym. cons. 186. num. 9. & 12. Alciat. tract. præsump. regu. 3. præsumpt. 32. numer. 13. 14. & 15.* vbi multis hoc ipsum confirmat exemplis. Quamobrem si per pactum id fieri potest, id ipsum per legem multo magis potest, *l. fin. & ibi not. C. de fideiuss. gl. rub. C. de decretis decur. lib. 10.*

Qui nempe transitus de vxore in virum tempore dotis datæ pactus esse præsumitur, sub cõditione, si mulier sine filiis obierit, qua conditione purificata factus est locus translationi vtilis dominii de vxore in virum, cum consensu Ecclesiæ, eo quod tunc requisita eum debita laudemii solutione, & salua eius prælatione, si malit marito pretiũ soluere, & emphyteusis portionem lucratam retinere, secundum prouisionem *d. l. fi. C. de iur. emphyt.*
4 Secundo, ad præmissorum confirmationem facit, quod feuda sua natura non sunt alienabilia in extraneos, attamen quando ex consuetudine vel ex generali pacto alienari possunt in quoscunq; extraneos, tunc redacta sunt ad instar bonorum patrimonialium, & quicquid de patrimonialib. disponitur, idem de bonis feudalibus deponi posse censetur, per allegata à Dec. *cons. 586. numer. 4. & 5.* Quem vna cum aliis refert Rolan. à Vall. *de luc. dotis. qu. 4. num. 21.* ergo idem in emphyteuticis respondendum est, propter parificatam naturam allodialium atq; emphyteuticorum, quoad hoc, vt in extraneos per contractum alienari valeant. Quare si à pari procedunt, quoad facultatem alienandi, ergo à pari procedere debent, quoad lucrum dotale acquirendum in emphyteuticis, quemadmodum in allodialibus. Nam argumentum à parificatis de iure procedit, *gl. in l. si socer à genero. in prin. ff. solut. matrim. l. si de eo. §. fin. & ibi notatur ff. de acquir. poss.*

Tertio accedit, quod lucri dotalis finalis ratio est fauor matrimonii, vt homines ad ducendas vxores facilius inducantur, *Dec. cons. 67. Paris. cons. 62. vol. 1.* At si mulier nulla possideat bona præterquã emphyteutica, proculdubio vel innupta erit, vel cum difficultate reperiet maritum, quoniam viri scientes se priuatos spe lucri dotalis, abstinebunt ab eiusmodi nuptiis. Ignorantes vero dotem in emphyteuticis constitutum fraudabuntur lucro dotali, maritusque in captionem incidet, vt probatur ex allatis ab Aym. *dicto consilio 186. numero 7. 9. & 15.* & ita vtroque casu absurdum resultabit, quod euitari debet in qualibet materia, præcipue vero in statutorum interpretatione, vt habetur supr. Quarto, sententiam hanc audacter tenuerũt Euerad. *in centur. locorum legal. loco à feudo ad emphyteusim. n. 45. & plenius tractat. de lucro dotis. gloss. decima. num. 56.* neque in contrarium tacere videntur Ioan. Andr. *in addit. ad Specul. titul. de locat. § nunc aliqua. num. 133. post Rofred.* qui ad idem ibi allegatur, dicentes, quod de iure Lombardorum viro sine filiis defuncto, vxori superstiti quarta debetur in bonis defuncti mariti. At vero in bonis emphyteuticis quarta illi non debetur, ad quod respondeo, quod aliud est de iure Lombardo, aliud est de iure nostro, & est diuersitatis ratio, quod iure nostro vxore sine filiis defuncta, statutarium marito debetur fauore matrimonii, & vt homines prócliuiores sint ad matrimonium contrahendum, spe lucri dotalis, quę ratio fauoris matrimonii nedum cessat in iure Lombardorum, sed illi prorsus aduersatur, quoniã marit⁹, qui grauatur ad quartam vxori debendã tacite returbatur à matrimonio contrahendo propter onus quartæ vxori soluendæ, eo sine filiis prædefuncto cunq; diuersa, vt ratio in Lombarda ab iure nostro diuersa debet esse iuris dispositio iuribus vulgarib. ergo ꝙ Ioan. Andr. & Rofre. non aduersatur, quippe qui in casu diuerso loquatur. Non obstat, quod lucrum dotis, quamuis sit alienatio legalis, intelligitur tamen sine præiudicio alterius, & sic decreti domini, *Rol. q. 54. n. 18.* Resp. ꝙ hic non fit præiudicium Ecclesiæ, quæ debet à lucrũ acquirente in directã dominã recognosci, & laudũ ipsi solui, vel etiã dic, quod præiudicium tertii veniens in consequentiam actus à lege permissi, non est considerabile. In acquirendis enim tertio præiudicari potest, vt post dominos de Rota, & alios ibi relatos tenet Aym. *dict. consil 186. numer. 8.* ergo inuita Ecclesia lucro huiusmodi locus erit, dummodo vir illam recognoscat in directam dominam. Non obstat, ꝙ resoluto iure datoris resoluitur ius acceptoris, *l. lex vectigal. ff. de pig.* quoniã fauore dotis in hoc casu non procedit, quod sic comprobatur in bonis in dotem datis à muliere onere fideicõmissi grauata, ea mortua sine filiis, atque resoluto eius iure, non resoluitur ius mariti acceptoris, sed maritus retinet

tinet portionem lucri dotalis in præiudicium eorum, quorum interest, nempe fideicommissariorum etiam ad ipsorum exclusionem, Odofr. Albe. & Ang. *in l. mulier. §. cum proponeretur. per illum text. ff. ad Trebell. Bald. cons. 327. vol. 4. Ruin. cons. 200. vol. 1. & plenius habetur supr. recollect. 9. n. 1. vbi communis.* ergo idem in dote de bonis emphyteuticum data respondendum est, cum eadem vtroque casu ratio vigeat. Pro speciali fauore dotis emphyteutica in dotem dari possunt, sicuti bona fideicommisso subiacent, statutum suas extendit vires, itidem in emphyteuticis se extendere valet. Secundo, alio confirmatur exemplo, filia spuria, quæ dotem à patre sibi assignatam viro suo dedit, à mortua dotem transmittit ad patris hæredes, quia dos alimentorum loco succedit, & cum vita illius perit. Nihilominus resoluto iure per obitũ spuriæ dantis, non resoluitur ius mariti recipiẽtis, quoad lucrum dotale, quia illud præcipuum habebat, ad quod comprobandum multa adducit Aym. *præallegato cons. 186. n. 16. Roland. cons. 74. n. 72. vol. 1.* datoris permittitur, tam in persona dantis, quam in persona aliorum, ita quod ius ipsum extinguitur, vt in casu quem ponit Io. Andr. loco præcitato, vbi inquit, quod mortuo sine filiis emphyteuta, & sic re ad dominum reuersa non est locus pacto lucratiuo certæ partis, quia ius emphyteutæ in totum extinctum est. Aliud, si emphyteuta habet hæredem, ad quem transit emphyteusis, tunc namque pacto lucratiuo locus est, quia in persona emphyteutæ ius eius sit resolutum, non tamen in quarto & vltimo aliud facere videtur, videlicet quod dote data partim in bonis fideicommissi onere grauatis, partim in bonis propriis, tametsi vir lucrum statutarium consequi non posset in bonis fideicommissi onere grauatis, quod non admittit, illud tamen integrum habebit in bonis propriis, habito respectu ad totam quantitatem dotis in vtrisque bonis assignatam, vt consuluit Decia. *cons. 12. n. 15.* ergo idem de dote partim in bonis propriis, partim in emphyteuticis consignata. Quocirca eam sententiam sequor, quod detractio lucri dotalis fieri valeat, pro dimidia ex bonis propriis, quicquid in contrarium dixerit Bal. *in auth. res quæ. C. communia. C. de legat. & cons. 476. vol. 4.* cuius sententia ex præmissis confunditur.

SVMMARIA.

1 *In emphyteusi masculina agnati filiæ defuncti præferuntur.*

2 *Contra, quod filia defuncti ex gratia concedi potest.*

3 *Declaratur procedere in emphyteusi noua, secus in antiqua.*

4 *Nisi Ecclesia pro se retinere velit.*

5 *Præmissa declarantur, nisi ex consuetudine fœmina sit habilis effecta.*

6 *Consuetudo Ecclesiæ ex diœcesis eiusdem comprobatur.*

7 *Arbor vi ventorum euulsa ad quem pertineat.*

QVÆSTIO CLVII.

IN emphyteusi ad Ecclesiam deuoluta per lineam masculorum finitam, agnati à primo capite descendentes, tametsi defuncto remotiores defuncti filiam excludũt, cum enim ab initio ex pacto inter Ecclesiam & conditorem, initio emphyteusis effecta sit masculina, non potest ad fœminã transire, eo quod in eo non repræsentetur qualitas, quæ fuit causa primæ concessionis, alias si prælatus fœminam inuestiret, Ecclesiæ conditionem deteriorem efficeret, & recedendo à consueta forma fieret noua emphyteusis, quod de iure fieri nõ potest. Etenim prælatus non potest de nouo concedere, nisi seruatis solemnitatibus à iure requisitis in alienationibus rerum Ecclesiæ, *Bal. in auth. si quas ruinas. C. de sacros. Eccles. & c. similiter. de l. Coradi in vsib. feud. Bart. in auth. qui rem. n. 7. C. eod. vbi Paul. & Ias. Imol. in c. ex parte. n. 38. de feud. & cons. 38. n. 2. Calderinus cons. 13. circa fin. Soc. sen. cons. 252. n. 17. Soc. iu. cons. 9. n. 7. vol. 3. Curt. tract. de feud. 2. part. q. 6.* vbi late regulam & fallentias ponens, & comm. vt supr. referens.
2 In contrarium † facit, quod tradit Bal *in c. vnico*, quemadmodum feudum ad filiam pertineat, & sequuntur ibi Præpos. Affl. Aluar. & alii, dum ex illo tex. notant, quod finita emphyteusi, si Abbas vult refirmare filiæ & non hæredibus emphyteutæ, quod potest si vult, quamuis non compellatur,
3 & seq. Alex. *cons. 80. n. 11. vol. 1* . Declaratur † hoc verum esse in noua emphyteusi, in qua transuersales agnati emphyteutę sine filiis defuncti ius non habent, & est liberum ad dominum reuersa, ita vt cui velit gratiam facere possit, secus in antiqua, ex qua ius competit agnatis à primo stipite descendentibus, & in qua non habet dominus, relocare volẽs liberum arbitrium vni potius quam alteri concedere, vt est communis sententia, quemadmodum referunt Aluar. & Affl. *in d. c. vnico. & probat idem Aluar. in c. 1. §. & quia. qui feu. dar. poss.* Non obstat Cald. *cons. 11. tit. de feu.* vbi inquit, quod licet forma substantialis inuestituræ non possit mutari, possunt tamen accidentalia videlicet in his emphyteuticis quæ solita sunt concedi, licet non eodem modo, nec in eam formam, concludens filiam defuncti agnatis præferri debere. Resp. contrariam sententiam tenuisse omnes supra relatos, & idem ipse Cald. alterius fuit opinionis *cons. 13. eo. tit.* Rursus respon. Calderini sententiam *d. cons. 11.* procedere, vbi mutatio fieret in fauorem Ecclesiæ, at in damnum ecclesiæ forma inuestituræ non potest immutari, ita declarat additio ad Alex. *d. cons. 11. volu. 3.* vbi pleriq; alii contra Calder. citantur.
4 Atque † si Ecclesia neutri relocare velit, sed pro se retinere, id non iniuria Rota Bonon. ita decidit, vt refert Benint. de Cesena *decis. 19. per tot.* inquiens ex mente Rotæ hanc communem sententiam esse, eandem probat Corset. *in addit. ad Abb.* plenius Andr. Barb. *ibid. n. 55.* & est de mente Rom. *cons. 22. n. 5. Rui. cons. 152. per tot. vol. 1.* & licet præcedenti cons. aliud tenuisse videatur, magis tamen credendum est ei *in d. cons. 152.* vbi accurate loquitur, quã cons. præcedenti, vbi incidẽter contrarium tenuit, & idem firmat Clar. *lib. 4. senten. §. emphyteusim. circa fi.* quam sententiam æquiorem esse dicit, & eandem tenet Ant. Gabr. *lib. 3. conclus. tit. de iure emphyt. n. 14.* & adduco text. in terminis *in c. 2. extr. de feud.* ibi si videris

ris expedire concedas. Ergo si Ecclesiæ non expedit, relaxatio interdicitur, & hæc vtique de iure

5 procedunt. Sin autem Ecclesia † consuetudinem habet fœminas inuestiendi in huiusmodi casibus, tunc sua libertate Ecclesia poterit vti, si fœminas relocare malit, neq; masculo iniuria dicitur inferri, quando ex consuetudine fœmina ad succedendum habilis est effecta, tunc sane ea vti proximior remotiorem masculum excludit, per ea quæ supr. ad fauorem fœminarum fuerunt adducta, & facit *c. cum olim. de consuet. vbi not. Rom. cons. 218. n. 1. Paul. de Cast. cons. 191. n. 2. vol. 2. Paris. cons. 23. n. 60. vol. 1.* Liber-

6 que censualis † Ecclesiæ probat consuetudinem sic extare, atq; bina concessio sufficit ad eam firmandam, *Fel. in c. ad audientiam. n. 16. de præscript. Ias. in l. de quib. n. 48. ff. de legib. Balb. tract. de præscrip. 1. par. 5 part. prin. q. 1. n. 3. & q. fin. Roch. de Curt. tracta. de consuet n. 290. cum plurib. sequentibus.*

SVMMARIA.

1 *Frumenti prohibita extractione non intelligitur pro vsu suo.*

2 *Decennalis solutio inducit præsumptionem allegatæ causæ.*

3 *Ex tempore immemorabili oritur præsumptio iuris & de iure.*

4 *Tempus cuius initii memoria non extat, habet vim priuilegii.*

QVÆSTIO CLVIII.

1 CVm inualescente penuria, † quæ per plures annos retroactis temporibus populos huius prouinciæ angustiauit afflixitq;, bannimenta superiorum emanauerint, ne frumenta de loco ad locum amoueri possent, ob idq; impediretur extractio frumentorum de bonis propriis ciuium, quæ possidebantur in territoriis castrorum vicinorum: quæsitum fuit, an frumenta in terris propriis recollecta extrahere liceret ad vsum propriũ, dicebam, quod extractio frumenti recollecti in terris propriis ad victum sui ipsius, & familiæ suæ, est de iure permissa, nec per simplicẽ prohibitionem censetur interdicta, per not. per Bart. *in l. cætera. §. sed & si quis ad opus. ff. de lega. 1. quem ibi Imol. & alii sequuntur, & comprobat ibi Ias. n. 7 & seq & firmat quoq; Alex. in l. principalib. n. 2. & 3. vbi etiam Ias. limita. 4. ff. si cert. pet. Alciat. in l. in lege censoria. in verb. victus. ff. de verb. signif. Ripa tract. de peste. de remed. conseruand. vbert. n. 109. & habetur in decis. Perusin. 287. part. 1. & apud Anton. Thesau. dec. 152.* & est ratio, quia frumentũ debet deseruire vsui domini, nec interest prohibentis, an in vno potius quam in alio loco edatur, vt in terminis casum hunc decidit consilium

2 Pedemont. *in d. dec. 152. per tot.* Secundo † accedit, quoad interesse meum longæua compositio antecessorum meorum cum cõmunitate Sauignani inita de soluendo singulo anno libras quinque denariorum tempore extractionis fructuum, de qua licet hodie nullum appareat documentum, nihilominus exactorum singulis annis electorum constat per longissimum tempus de dicta quantitate pro compositione prædicta, quæ solutio etiam decennalis inducit probationẽ allegatæ causæ, propter quam solutio facta fuisse dicitur, ideoque in futurum disponit & obligat ex causa allegata, vt est tex. *in l. cum de in rem verso. iuncta glos. ff. de vsur. & declarant ibi Bar. Imol. Ang. & Sali. & in l. si certis annis. C. de pact. vbi etiam Alex. Ias. Dec. atq; Rimin. Balb. in tract. de præscri. 3. part. princ. q. 10 n. 5. cum plurib. seq.*

3 Tertio, adeo potens est † & efficax probatio temporis immemorabilis, quod ex ea oritur præsumptio iuris, & de iure, ita quod probatio in contrarium non admittitur, nisi quod non sit decursum tempus immemorabile, *Ant de Butr. in cap. peruenit. col. 3. vers. 3. casu. de cens. Fel. in c. cum nobis, n. 6. vers. sciat etiam. de præscript. Bal d. tract. de præscript. part. 3. 2. re-*

4 *quisito. 7. q. n 19.* Quarto, tempus † cuius initii memoria non extat allegans, fundatam habet intentionem, ita vt neq; titulum allegare neq; probare opus sit, nec bonam fidem tanquam præscriptionis essentialia, cum hæc omnia intercessisse præsumantur, imo tempus immemorabile vim priuilegii à principe emanati habeat, *c. super quibusdam. §. præterea. ff. de verb. signif. l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æstiu. Bar. in d. l. cum de in rem verso n. 7. ff. de vsuris. ponunt scribentes in d. l. si certis annis. C. de pactis. Aym. de antiq. tempor. 4. part. in prin. n. 9. & 48. & alibi per discursum. & plene Balb. d. tract. de præscript. part. 3. q. 10. n. 10. cum plurib. sequentibus.*

SVMMARIA.

1 *Ius accrescendi inter filios & nepotes vnius in emphyteusim conductores, quando locum habeat.*

2 *Ius accrescendi ex tacito pacto, quando lex supplet & interpretatur, locum habet.*

3 *Naturalis obligatio oritur ex tacito pacto.*

4 *Pactum nudum de iure canonico efficaciter obligat, licet secus sit de iure ciuili.*

5 *Ius accrescendi ius accessorium appellatur.*

6 *Consuetudo generalis Ecclesiarum seruatur, cessante speciali consuetudine.*

7 *Liber censualis Ecclesiæ probat consuetudinem.*

QVÆSTIO CLX.

1 ACtiones Ecclesiæ † etiam temporales in dubio sunt potius imitandę, quam impugnandæ, nihilominus administratores illius possunt commoneri, si quando deuiant à recto iuris tramite, hinc quæritur, an sub prætextu consuetudinis Ecclesia, non admittens ius accrescendi, iubet filios & nepotes ab vno emphyteusim acquirente descendentes, altero eorum sine filiis prædefuncto, superstitibus aliis, an inquam, in errore versentur Ecclesiæ administratores, prætendentes caducitatem, & superstites non admittentes, ad cuius quæstionis resolutionem facit, quod inter filios & nepotes vnius conductoris locus est iuri accrescendi. Ex tacito pacto, quod post mor-

2 tem † patris in personam filiorum & nepotum repetitum esse censetur, vt post alios tradit Alex. *in l. si mihi & Titio. n. 15. de verbo. oblig. idem Alex. cons. 21. n. 5. vol. 5. Bald. in c. 1. §. & quia vidimus. n. 4.* de iis qui feudum dare possunt, inquit, ius accrescendi est prouisio legis, factum hominis supplens, vel ipsum interpretans ex natura inuestituræ, & tacita pro-

3 uidentia contrahentium. Ergo tacito † pacto, &

 tacita

tacita prouidentia contrahentium Ergo tacito pacto, & tacita prouidentia contrahentium ori-
3 tur † naturalis obligatio, cui Ecclesiæ administratores contrahentes peccatum mortale committunt, vt est tex. *in c. iuramenti. 22. q. 5.* vbi dicit, quod peccat mortaliter contra simplex verbum veniēs, quia inter simplicem loquelam & iuramentū non facit Deus differentiam. Sic dicit Host *de pact. vers. quis est effectus. sub n. 6. in prin. & per alia iura, de quibus ibi subiungens.* Tu ergo sacerdos non facies irrita, quæ procedunt de labiis tuis, idemq; voluit sum-
4 ma Astensis, *lib. 3. de pactis. art. 5.* Et est ratio, † quod ex pacto nudo & simplici aliquis efficaciter obligatur de iure canonico, ideo qui venit cōtra simplex verbum, mendacium incurrit, & mortaliter peccat, allegat *c. prædicandum. 22. q. 1.* subdens, quod seruandum est omne pactum, si sit tale, quod seruari possit sine detrimento salutis æternæ, quodq; ex pacto nudo oriatur nedum naturalis obligatio, sed etiam ciuilis & efficax, de iure canonico, tenet gl. *in d. c. iuramenti. q. 5.* idcirco qui contrauenit pacto quamuis nudo, mortaliter peccat, imo etiam ex tacito pacto, quod à lege ex aliquo pacto inducitur, quod alias pactum legis calore vestitum dicitur, ex eo quoque oritur naturalis obligatio, secundum Bar. *in l. 2. in prin. in fi. verb iuncta ibi additione. C. de pact. & magis aperte loquutur Bal. in suo tract. de pact.* dicens, naturalis obligatio pendet à facto, id est, à consensu, cui pacto legali inest naturalis obligatio, ergo seruandum est pactum per ea quæ su-
5 pra. Secundo, † ad improbandam irrationabilem consuetudinem, de qua supr. facit quod quando plures ab vno stipite procedunt, omnes pro vno reputantur, & habet locum ius accrescendi, id est, ius accessorium, inquit Bald. *in d. l. si mihi & Titio. & in l. 1. §. in primo. n. 13. C. de cad. toll. Dec. cons. 263. n. 2.* ex quibus infertur, quod allegata consuetudo tanquam contra ius & non rationabilis seruanda non est, tum quia est nutritiua peccati, tum etiam quia
6 contra ius est. Tertio, reprobata † consuetudine speciali ad generalem patriæ consuetudinem, hoc est, ad omnes alias Ecclesias, quæ proculdubio ius accrescendi non denegant, recurrendum est. *Bar. in l. iusiurandi. §. si liberi. ff. de oper. liber. Imol. in c. potuit. in finalib. verb. de locato. Alex. cons. 1. n. 1. vol. 5. Corn. cons. 199. n. 54. vol. 2. Barb. inter cons. Alex. cons. 52 n 39. vol. 4. Paris. cons. 21. n. 47. vol. 1. Albert. Brun. tract. quod stantibus masculis. art. 8. q. 22. n. 2.* subdens, quod communis est hæc opinio, & sane tenenda est consuetudo, quæ est generalis cessante speciali. *§. cum olim. de consuet. Rom. cons 218. n. 1. Euerar. in centuria lo legal. loco à contrario sensu,* probaturq; generalis cōsuetudo ex diœcesis Ecclesiarum ipsarum. Liber enim cen-
7 sualis Ecclesiæ probat consuetudinem sic extare, *Bal. in l. fi. n. 19. C. sine censu vel reliq. Fel. in c. ad audientiam. n. 16. de præscrip.* binaq; confessio sufficit ad eam firmandam. *Alex. cons. 5 n. 11. vol. 5. & d. cons 9. n. 6. vol. 3. Bal. tract. de præscrip. 1. part. 5. part. princ. q. 1. n. 3. & q. fin. Ias. in l. de quib. n. 48. ff. de legib. Rocch de Curte tract. de consuet. n. 29. cum pluribus seqq.*

FINIS.

REPER.

REPERTORIVM SEV INDEX EORVM, QVÆ IN HOC QVÆSTIONVM LIBRO CONTINENTVR.

A.

B.

C.

D.

E.

S 4 in Em-

F.

Fi-

INDEX.

Ius

L.

Li-

Manda-

Plures

X 2 Reus

Vsu-

INDEX.

FINIS.

